

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

“Skønne Efterretninger”

Provst Bøghs Beskrivelse
af Kerteminde og Bjerge Herred 1770
ved Birgit Bjerre Jensen

“Skønne Efterretninger”

Provst Bøghs Beskrivelse af Kerteminde
og Bjerger Herred 1770

ved Birgit Bjerre Jensen

Landbohistorisk Selskab
1995

Udgiver: Landbohistorisk Selskab i samarbejde med Kerteminde Museum
Copyright: 1995, Landbohistorisk Selskab
Sats og tryk: Grafisk Produktion Odense

ISBN: 87-7526-156-1

Omslag: Kerteminde ca. 1765. Stik fra Pontoppidans Danske Atlas.

FORORD

I 1770 nedskrev provst Nicol Bøgh i Kerteminde sin omfattende viden om sin by og sin egn. Lige fra han i 1747 kom til Kerteminde som sognepræst havde han flittigt indsamlet "Skiønne Efterretninger", og nu i 1770 bød lejligheden sig til at få oplysningerne anvendt, da der blev indkaldt rettelsers til den meget mangelfulde beskrivelse af Fyn i Pontoppidans Danske Atlas. Bøgh må have regnet med, at manuskriptet som helhed ville blive trykt, men det skete ikke, måske fattedes han penge. En del af hans oplysninger blev anvendt til det nye bind om Fyn. Manuskriptet, der i mange år efter Bøghs død forblev i pastoratsarkivet i Kerteminde, blev senere afleveret til Landsarkivet i Odense. Takket være stor imødekommethed fra daværende landsarkivar dr. phil. Anne Riisings side er manuskriptet vendt tilbage til Kerteminde og opbevares i Det egns- og byhistoriske Arkiv. Bøghs oplysninger har i mange år været brugt - og bruges stadig - af adskillige forskere, ikke mindst af politimester V. Woll, Kertemindes meget kyndige lokalhistoriker. Det var V. Wolls store ønske at få manuskriptet trykt, men han fik ikke sit ønske opfyldt: Pengene manglede stadig. Nu er det endelig lykkedes takket være støtte fra følgende fonde: Landbohistorisk Støttekreds, Ingeniør N.M. Knudsens Fond og Statens humanistiske Forskningsråd. Initiativet til udgivelsen er udgået fra museumsinspektør dr. phil. Erland Porsmose og det meget store arbejde med at redigere og kommentere teksten er udført af dr. phil. Birgit Bjerre Jensen. Både nutidens og fremtidens historikere vil værdsætte udgivelsen af dette manuskript, der ikke alene belyser byens og egnens historie, men også er en værdifuld kilde til udforskningen af danske samfundsforhold i 1700-tallet.

Hugo Madsen

Formand for Kerteminde Museums Bestyrelse

Mette Skougaard

Formand for Landbohistorisk Selskab

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning

Præsentation og indhold	9
Nicol Seidelin Bøgh	12
Topografiske Danmarksbeskrivelser	24
Beskrivelser af Kerteminde og Bjerge herred	26
Manuskriptets tilblivelse og skæbne	31
Udgivelsesprincipper	37

<i>Kommentar til Danske Atlas</i>	38
-----------------------------------	----

Bierge Herred i Almindelighed

Herredet	45
Sognene	46
Herredets geografiske deling	53
Herredets administrative deling	57
Retsbetjente	63
Gejstlige embedsmænd	
Præster	64
Provster	67
Degne og skoleholdere	73
Berømte mænd født i herredet	73
Store mænd i herredet	75
Landbrug, fiskeri og befolkning	79

Kierteminde i Særdeleshed

Byens navn og oprindelse	82
Gader, ejendomme og økonomi	93
Svenskekrigen og tilbagegangen	101
Sejlløbet gennem Odense fjord	108
Kirken	119
Præster	133
Kapellaner	140
Skolevæsen, rektorer, kordegne m. fl.	145
Fattigvæsen	151
Rådhuset	155
Borgmestre og byfogder	156
Verdslige embedsmænd i øvrigt	166
De ældste borgere	169
Rådmand Henrik Sørensen Krog	171

Rådmand Niels Hansen	172
Købmand Jesper Jacobsen Bager	174
Borgmester Johan Rudolf Burenæus	180
Borgmester Johan Glysing	181
Rådmand Otto Jensen Langemach	182
Byfoged Hof	184
Købmand Hans Mortensen	185
Skipper Christopher Ecklef Sprøe	187
Foged Matthiis von Vesten, købmand	
Anders Holm og købmand Hans Odder	191
Strandgades skæbne	192
Morten, Gregers og Peter Morville	194
Bager Hans Bager	195
Byskriver Jørgen Fich	197
Bødker Anders Jacobsen og skomager	
Hans Christensen Bohm	198
Vognmand Mads Christensen	201
Godsejer Hans Kellinghuusen	203
Skrædderne Jørgen Koch Hansen og	
Albert Andersen, sømand Hans Rasch	
og købmand Søren Eschildsen	204
De otte eligerede mænd og andre borgere	205
Garnisonen	206
Andre adelige	211
Havnen	214
Byens møller og kilder	217
Byens jorder	218
Fiskeri	224
<i>Post Scriptum</i>	
Stridigheder om Klintevejen	226
Kapitelstakster 1660	230
Latinskolens start	230
Præstedom for Kerteminde præster	230
Annexgaarden i Revninge	231
Knud Biesche	231
<i>Legata eller Donationsbreve</i>	232
<i>Drigstrup Sogn i Særdeleshed</i>	
Sogn, kirke og degn	236
Drigstrup	239
Over-Kærby	241

Lille-Viby	243
Bregnør	244
Befolkning, levevis, oldtidsminder	246
<i>Jubellærere</i>	
Henrich Hundermarch, Kølstrup	248
Anders Jørgensen Mand, Kerteminde	250
Cornelius Olufsen Lip, Rynkeby	252
Matthias Olufsen Thestrup, Dalby	254
Oluf Sørensen Bagge, Kerteminde	258
Schach Matthiesen Thestrup, Dalby	261
<i>Bilag</i>	
I L. Boesens beskrivelse af Revninge- Rynkeby-bønders trolovelsesfester mm.	265
II Tabel over folketallet 1769	266
III Tabeller over født, viede og døde 1760-1777	270
IV Tabel over kirkeligningen 1690	274
<i>Noter</i>	275
<i>Navneregister</i>	298
<i>Stedregister</i>	318
<i>Emneregister</i>	322

INDLEDNING

Præsentation og indhold.

Med denne udgivelse bringes provst Bøghs beskrivelse af Kerteminde og Bjerge herred ud til en større offentlighed. Forfatteren, Nicol Seidelin Bøgh, var sognepræst for Kerteminde og Drigstrup menigheder fra 1747 til sin død i 1778. Fra 1761 var han tillige provst over Bjerge herred. Beskrivelsen, der blev til i 1770-1771, falder i følgende dele:

Kommentar til Danske Atlas

Bjerge herred

Kerteminde med Post Scriptum og Donationsbreve

Drigstrup sogn

Jubellærere i Bjerge herred

Kommentar til Danske Atlas er ganske kort. Det er en indledning, hvor Bøgh priser udgivelsen af Den Danske Atlas. Da det desværre er mangelfuldt, er det for tjenstfuldt, at udgiveren vil udgive et supplementsbind med rettelser. Til brug herfor vil Bøgh beskrive sin egn og sin by. Forinden anfører han nogle rettelser til enkelte områder uden for sit område.

Bierge-Herred i Fyhn i Almindelighed betragtet giver først en beskrivelse af herredets geografi og folketal, og sognene med deres landsbyer og ejendomsforhold gennemgås. Derefter udreder Bøgh den noget indviklede administrative opdeling og redegør for hvilke retsbetjente, provster, præster og degne, der har virket i Bjerge herred. Berømte mænd født i herredet og store mænd med virke i herredet gennemgås derefter, og Bøgh slutter af med en beskrivelse af landbrug og fiskeri og en karakteristik af befolkningen.

Kierteminde i Særdeelethed betragtet udgør den vigtigste og vægtigste del af manuskriptet. Bøgh indleder med Kertemindes historie og beskriver byens gader og ejendomme og de økonomiske forhold. Derefter kommer et afsnit om byens skæbne under Svenskekrigene i 1650erne og om konkurrencen fra Stige. Så følger en grundig gennemgang af kirken. Der redegøres for alle sognepræster, kapellaner og rektorer. Derpå kommer turen til rådhuset og alle verdslige embedsmænd, til borgerne, garnisonen og adelen, hvor der gives et væld af genealogiske oplysninger. Til sidst en beskrivelse af havnen, byens jorder og naturen.

Afslutningsvis i form af et Post Scriptum redegøres for byens stridigheder med Lundsgårds ejere om Klintevejen og der bringes enkelte supplerende oplysninger til Bjerge herred afsnittet. I Donationsbreve gengives 4 gavebreve fra Kertemindeborgere.

Drigstrup Sogn i Særdeelethed betragtet beskriver sognets geografi, kirken og degnene. Derefter kommer sognets landsbyer: Drigstrup, Kærby, Lille Viby og Bregør med angivelse af gårdenes ejere, fæstere og hartkorn. Bøgh beskriver desuden markjorderne og de fire landsbyers særpræg.

Jubellærere saa mange som ere bekiendt at have været Præster og Lærere i Biergeherred og paa Hindsholm. Bøgh bringer her biografier af seks præster, som har været i embede i mindst 50 år og dermed har ret til at blive kaldt jubellærere: Henrich Hundermarch i Kølstrup-Agedrup; Anders Jørgensen Mand i Kerteminde-Drigstrup; Cornelius Lip i Rynkeby-Revninge; Mathias Thestrup og Schach Thestrup i Dalby-Stubberup og Oluf Bagge i Kerteminde-Drigstrup.

Bøghs beskrivelse er interessant på mange måder. Først og fremmest fordi han bringer et væld af konkrete oplysninger om steder, mennesker og begivenheder på sin tid og så langt bagud, han har kunnet opspore. Bøgh bringer her oplysninger, som vi ikke kan fremskaffe ad anden vej. Han bygger på arkivalier, hvoraf nogle nu er bortkomne, på mundtlige beretninger og på sine egne iagttagelser. For alle, som er interesserede i Kertemindes og Bjerge herreds historie, er Bøghs beskrivelse en uundværlig kilde til belysning af forholdene frem til 1770.

Men Bøghs beskrivelse indeholder mere end faktiske oplysninger. Læseren får med hans beskrivelse glimt af livet på landet og i en lille dansk købstad i 1700-tallet. Vi hører om tolder Johan Madsen, der var så godgørende, at han altid havde en kande øl stående i forstuen til de fattige, og om kontrollør Christen Vestesen, der var så fattig, at han ikke undså sig for offentligt betleri. Bøgh fortæller også om rådmandsenken Anne Bager, der tog til Odense og friede til fuldmægtigen på amtsstuen og naturligvis om mordet på præsten i 1731. Bønderne i Kærby får særlig ros for deres flid. De forbedrede jorden ved at gøde med hestegødning fra garnisonen i Kerteminde, og de holdt bymarken så ren for ukrudt, at de kunne sælge kornet som sædekorn. Markerne kontrolleredes for ukrudt, og tre stk ukrudt kostede en skilling i bøde. Ikke alle bønder var dog rosværdige. Da Mesinge præstegård var i fare for at brænde ned og kun blev frelst ved baron Schach Brochdorfs personlige indsats, sad nogle bønder imens i præstegårdshaven og drak præstens øl og brændevin, som var reddet ud af huset. Som Bøgh skriver: "ret en stinkende Passage."¹

Forfatteren er også interesseret i sin by og sin egn på et mere overordnet niveau. Han begræder byens fattige tilstand og fremdrager årsagerne, som de tegner sig for ham. For det første, at byen blev hårdt medtaget under Svenskekrigen i 1659 og aldrig fik erstatning for lidt skade. For det andet, at Stige ved Odense Fjord overtog Kertemindes rolle som losse- og lasteplads for Odense i slutningen af 1600-tallet. Fra da af gik Kertemindes velstand under. Han beskriver med

¹ Bøgh II, s. 105, 107, 97, 68, 6, I, s. 74.

megen indføling virkningen af tilbagegangen: Øde tomter inden for byområdet; dyre og gode huse, der ikke kan sælges, mens rønnerne betales for dyrt; embedsmænd, der ikke kan leve af lønnen; skatter, der ikke kan inddrives, hvorfor der pantes og pantes; og ungdommen, der flygter fra håbløsheden. Blot myndighederne dog ville sørge for, at folk fra Stige holder sig på den vestre side af Odense Fjord og ikke ødelægger Kertemindes handel med oplandet, så vil byen rejse sig igen. Bøghs forsøg på at finde forklaringen på Kertemindes tilbagegang er karakteristisk for tiden. Alle danske købstæder havde tilbagegang i denne periode, dels fordi deres handelsgrundlag svigtede under den lange landbrugskrise, der satte ind ved 1700-tallets begyndelse, og dels fordi landet forarmedes ved det voldsomme skattepres, som befolkningen blev udsat for fra sidste del af 1600-tallet. Lokalt havde man imidlertid ikke tilstrækkelig viden om sådanne generelle forhold, her måtte man søge forklaringer og syndebukke i de nære omgivelser.

Bøgh er også tidstypisk i sin stillingtagen til fortidige begivenheder. De spæde begyndelser til en egentlig historievitenskabelig forskning, hvor man kun godtager det, der kan dokumenteres, er han tydeligt præget af. Om flere ældre sagn og beretninger skriver han således, at de ikke er sikre at bygge på. Tidstypisk er han også derved, at han ikke har etnografisk interesse. Han har ikke blik for, at beskrivelser af folkelivet kan være af værdi. Derved adskiller han sig fra de efterfølgende generationer, som gør meget ud af også denne side af egnsbeskrivelserne. Et nærliggende eksempel finder vi i Ludvig Boesens beskrivelse fra 1769 af bøndernes festligheder ved dåb, bryllup og begravelse. Boesen var præst i nabosognet Rynkeby og var 15 år yngre end Bøgh. Han havde haft stilling i København indtil 1764, og havde måske der fået føling med denne nye etnografiske retning.²

Bøghs foranledning til at gribe pennen angiver han selv på titelbladet: Beskrivelse over Bierge Herred i Almindelighed og Kierteminde og Drigstrup Sogne i Særdeleshed forfattet med fornødne Anmerkninger over den Danske Atlas tredje Tome over Fyhns Stift samt Hofmans samlede Foundationer og Gave-Breve femte Tome over samme Stift.

Erik Pontoppidans Danske Atlas var begyndt at udkomme i 1763. I 1767 udkom bind III, der på siderne 377-624 omhandlede Fyn og Langeland. Erik Pontoppidan var død i 1764, men hans svoger Hans de Hofman videreførte hans værk. Han udgav bind III, som forelå udarbejdet af Pontoppidan og byggede på hans eget indsamlede materiale og på de efterretninger, han havde kunnet fremskaffe fra andre. Bøgh harcellerer over, at mange af disse efterretninger har været for dårlige. Det er forkert overfor læserne: "...Publikum har højst at besvære sig derover, helst naar man endog imod reede Penges Betaling skal for visse Personers Efterladenheds Skyld lade sig nøje med Mangler og Vildfarelser."

Bøgh starter med at rette nogle fejl, som er "faldne mig alt for kiendelig i Øjne-

2 Ludvig Boesen: Beskrivelse over det smukke og fornøjelige Stamhus og Herresæde Lundsgaard ved Kerteminde i Fyen, 1769, s. 42-43. Se bilag XX

Nicol Seidelin Bøgh, der kom til Kerteminde i 1747 som præst, var levende optaget af at indsamle oplysninger om mennesker og steder. Han følte, at han arbejdede om kap med tiden, fordi så mange oplysninger allerede var gået tabt. Hans portræt er gengivet efter en medaljon. (Flemming Pless fot., privateje).

ne”. De vedrører alle forhold uden for hans område. Derefter vender han sig til sin egen side, “til det Herred og til den Bye, hvor jeg boer, thi der finder jeg dog mere Urigtighed end nogen andensteds... Jeg vil derfor stræbe eengang for alle at give en udførlig og tilforladelig Beretning først om Bierge Herred i Almindelighed, dernæst om Kierteminde og Drigstrup Sogne i Særdeleshed.” Desuden lover Bøgh, at han ikke vil glemme at anføre de fundatser og gavebreve fra området, som Hofman ikke har fået med i sin 10-binds udgave om fundatser og gavebreve, der udkom i årene 1755-65. “Sagen selv skal bevise, at det er icke et ringe Arbejde, jeg har paataget mig”.³

Nicol Seidelin Bøgh

Nicol Seidelin Bøgh kom som nyudnævnt sognepræst til Kerteminde i 1747, 29 år gammel og nygift og forblev her som præst og senere tillige som provst, til han døde i 1778, 61 år gammel.⁴

3. Bøgh I, s. 1-5.

4. Navnet Nicol er usædvanligt og bliver ofte ved omtale af Bøgh fejlagtigt omsat til Nicolaj. Bøgh døbttes Nichel efter sin morfar Nichel Seidelin, men han kaldte sig Nicol. Den fyldigste biografi af Bøgh findes i Mogens Seidelin: Den Seidelinske Slægtsbog II, 1960, s. 495-515 herefter forkortet til Seidelin II. Bøgh er også biograferet af G. Strøm: Efterretninger om Kjerteminde Præster, Rectorer og Hørere siden Reformationen. Samlinger til Fyens Historie og Topografi III, 1865, s. 26-28. Herefter forkortet til Strøm. Endelig er Bøgh biograferet af R. Paulli i Dansk Biografisk Leksikon, 1934 og 1979. Om Seidelinslægten: Stamtavle over Familien Seidelin udg. af F. E. Seidelin, 1877. En fortegnelse over Bøghs trykte litterære produktion findes i H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814. 1924-35.

Han kom til verden i Trige præstegård nord for Århus d. 17. august 1717 som nummer fem ud af en søskendeflok på tolv, seks af dem døde dog, før de blev voksne. Han kom ud af præsteslægter på mødrene og fædrene side. Hans far Christopher Nielsen Bøgh var sognepræst og provst i Trige, hans farfar Niels Christensen Bøgh havde været præst og provst i Fjellerup ved Grenå. Hans mor Christine Seidelin kom fra Skanderborg præstegård, hvor hendes far Nichel Seidelin og hendes farfar Jørgen Hansen Seidelin før ham havde været provst, slots- og sognepræst.

Der kunne ikke være tvivl om, at Nicol Seidelin Bøgh skulle følge samme vej. Han fik som andre præstesønner først privatundervisning hjemme, kom derefter til pastor Peter Wøldike i Sommersted, som gav undervisning til unge mennesker, der ønskede at studere videre på universitetet. Privatakademiet i Sommersted blev meget anvendt i Bøghfamilien. Storebroderen Hans Jørgen Bøgh havde gået der to år tidligere og senere fulgte to af hans fætre fra Langballelægten.⁵ Undervisningen foregik på tysk, hvad der var meget naturligt, da man i det danske monarki i begyndelsen af 1700-tallet ikke opfattede tysk som et fremmed sprog. I sommeren 1735 begyndte Bøgh på teologistudiet i København, hvor han fik pastor Wøldikes bror, professor Marcus Wøldike som "Vejviiser og Velynder tilliige". Godt tre år senere i december 1738 tog Bøgh attestats, d.v.s. han bestod den teologiske embedseksamen, og i juli 1739 holdt han sin dimisprædiken. Han var nu knap 22 år gammel, og verden stod ham åben. Eller gjorde den? Han havde eksamen, men intet kald. Hans far var død i 1736, og da blev hans bror Hans Jørgen, som netop havde aflagt sin eksamen, kaldet til at være hans efterfølger. Han var ganske vist for ung - 21 år - til at fungere som præst, da loven krævede, at man var 25 år, men han fik tilladelse til at ansætte sin svoger som vikar i den mellemliggende tid. For præstesønner var det meget normalt at vende hjem for at studere præstegerningen i praksis og øve sig i prædikekunsten, men man kunne også prøve sig frem som privatlærer. Hvorledes de første år efter eksamen gik for Bøgh, ved vi ikke meget om. Han gav i følge egne oplysninger privatundervisning til en elev fra Sorø Akademi, som da var lukket. Da han i 1739 var fadder for sin søster Ides barn noteres han i kirkebogen som "studiosus i Odder", og da han igen var fadder i 1741, var der tilføjet "af Trige" til hans navn.⁶ Det er sandsynligt, at Bøgh da har slået sig ned hos broderen i Trige. Han var nemlig i gang med et større digterværk, der skulle bane vejen for et kald. I 1742, da han var 25 år gammel, udgav han "Den siungende Theologus", der indeholdt 400 åndelige salmer "alle nye, men til bekjendte Melodier". De fleste salmer var på 15-25 vers og adskillige længere, en enkelt på ikke mindre end 78 vers. Ingen af salmerne har

5 Seidelin II, s. 481.

6 Bøgh II, s. 65. Landsarkivet for Sjælland. Sjællands stifts bispearkiv, Vita candidatorum 1741-65, s. 43: Bøghs kortfattede selvbiografi ved udnævnelse til skibspræst 10. juli 1743. Seidelin II, s. 485 og 496.

overlevet, og de sættes ikke højt af eftertidens litteraturkritikere, men de udmærkede sig ved, at de i modsætning til de fleste andre nyudgivne salmer fra denne tid, ikke var oversættelser fra tyske salmer. I brydningen mellem ortodoksi og pietisme holdt Bøgh sig til Kingos stil og dermed til ortodoksien.⁷ Han var nu i København for at søge et levebrød. Det gik ikke alt for godt, men da havde han, som han selv skriver, den lykke at blive kendt af Sjællands biskop Peder Hersleb, der fik ham til at søge om at blive skibspræst ved flåden. Han fik kaldsbrev d. 6. juli 1743 og blev ordineret i Frue kirke fire dage senere.⁸

At være skibspræst eller feltpræst var ikke noget eftertragtet erhverv. Frederik IV havde under Store Nordiske Krig været nødt til at forsikre de præster, der tog en sådan tørn, at de bagefter skulle gå forud for andre, når de søgte om præstekald.⁹ Det system fungerede sandsynligvis stadig, og Bøgh har sikkert håbet på at få et ordentligt levebrød efter nogle år som skibspræst.

Netop i 1743 var der brug for skibspræster. En krig med Sverige syntes uundgåelig, og Bøgh blev ordineret til den flådeafdeling, der i sommeren 1743 lå klar på Københavns red.¹⁰ Krigsfarens drev over, og vi ved i øvrigt ikke, hvorledes tilværelsen formede sig for Bøgh de to første år, han var skibspræst. Begejstret var han næppe. Han begyndte i hvert fald allerede efter et år at søge et sognekald. Syv gange forelagde kancelliet ansøgninger fra ham for kongen. Det fremhæves, at han er skibspræst, og at han skal være kendt af gehejmekonferensråd Holstein, hvem han havde dediceret en salmebog kaldet Den siungende Theologus. Men alt forgæves. Da tilsmilede heldet ham. Han kom med en dansk eskadre på fire skibe og godt 1.500 mand på togt til Middelhavet, hvor man skulle søge at få afsluttet en traktat med Algeriets hersker for at få bragt algerisk sørøveri til ophør. Togtet lykkedes, traktaten blev underskrevet, og alle skibe omend ikke hele mandskabet - sygdom tog altid nogle - nåede lykkeligt hjem til København i slutningen af oktober 1746 efter fem måneders fravær.¹¹

7 K.L. Rahbek og R. Nyerup: Udsigt over den danske Digtekunst under Kong Frederik den Femte, 1819, s. 15-18 fremhæver, at Bøghs rim for det meste er rigtige og hans metrik temmelig nøjagtig, men at der ikke er mindste gnist af digterild og ånd, og at de anførte prøver af hans manér næppe vækker lyst hos læseren til at se mere fra den hånd. Seidelin II, s. 506. Dansk Litteraturhistorie III, Gyldendal 1983, s. 503.

8 Bøgh II, s. 65 og Seidelin II, s. 496. RA, Danske Kancelli, D, 1. Gratialprotokol 1741-43: Bøgh refereredes i Gratialprotokollen for ansøgninger til 7 danske præsteembeder, før han blev skibspræst. I referaterne står, at han har gode skudsmål fra bispem i Århus og præsten i Skanderborg og fra professor Wøldike, og det anføres, at han har udgivet Den siungende Theologus, men alt uden held.

9 Birgit Bjerre Jensen: Udnævnelsesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730, 1987, s. 280.

10 Bruun Rasmussens Kunstauktioner, Katalog nr. 573, 1992, s. 242.

11 Seidelin II, s. 501. RA, Danske Kancelli, D, 1. Gratialprotokol 1744-46.

Bøgh deltog i 1746 som skibspræst i et togt til Algier og fik i den anledning en Nøstetangen glaspokal "Den algierske Fredspokal", hvor hans og to andre skibspræsters navne er indgraveret tillige med tegninger af de deltagende fire orlogsskibe Delmenhorst, Oldenborg, Sydermanland og Falster. (Bruun Rasmussen Katalog nr. 573 fot., privateje).

Om togtet til Algeriet udgav Bøgh et epos på vers kaldet Den algierske Fred. Formålet hermed var klart. Han dedicerer bogen til lederen af Danske Kancelli Johan Ludvig Holstein og hans bror Carl v. Holstein og beder dem overbringe kongen hans værk. Kongen besatte som enevældig monark alle præstekald,¹² Johan Ludvig Holstein var den, der forberedte og ofte rent faktisk afgjorde de gejstlige embedsbesættelser, og Carl v. Holstein, der var overkrigssekretær for Søetaten, måtte være interesseret i at støtte skibspræsternes videre karriere. Bøgh var imidlertid så heldig at få et kald, før han blev færdig med sit kvad. Den 13. januar 1747, mindre end tre måneder efter hjemkomsten, blev han beskikket til sognepræst i Kerteminde. Han gjorde kort proces med "Den algierske Fred". 14 dage senere daterer han sit forord, og publikum måtte nøjes med 1. del på 170 sider og et appendix i prosa på 35 sider. Også de indledende vers til brødrene Holstein fik et appendix. Først er han endnu den søgende, men slutter så med at takke kongen for Kerteminde kald.

12 Kongens udnævnelsesret var dog efterhånden blevet meget beskåret, da han havde solgt en stor del af kirkerne og dermed også kaldsretten til godsejerne.

“Nu værer Naadige! tillader mig at vove
En Dristighed endnu, og viiser det til Hove;
Jeg er for ringe til at bære Skriftet frem,
Men vil De gøre det, saa har det Kraft og Klem.
Ja takker Kongen for mit kiære Kierteminde,
Hvor jeg nu, GUd skee lofl, mit Leve-Brød kan finde
Med stoer Fornøjelse, og tiene HERren troe
Med GUDs Paakaldelse for Dennem begge Toe.”¹³

Bøgh blev ordineret i Kerteminde kirke den 10. juli 1747 og var nu klar til at gå i gang med sit nye arbejde.¹⁴ Begyndelsen var ikke uden problemer. Boligen var det første. Den almindelige regel var, at en ny præst havde ret til at bo hos præsteenken det første år, det såkaldte nådensår, hvor hun og den nye præst skulle dele kaldets indkomster. Men her var forholdene i Kerteminde specielle. Her havde den nye præst udtrykkeligt ikke en sådan ret. Det skyldtes, at der ikke var nogen officiel præstebolig i Kerteminde. Præsten måtte selv skaffe sig noget at bo i og fik så et mindre huslejetilskud.¹⁵ Bøgh købte imidlertid ret snart den gård, der havde fungeret som præstebolig siden 1723. For 333 rdlr. og 2 mk. kom han i besiddelse af ejendommen Vestergade nr. 25 og en tilhørende noget afsides have.¹⁶

Og så tog han fat på at forbedre og udvide præstegården. Han giver selv en beskrivelse af sin indsats i et brev til biskoppen i 1776, da han - i øvrigt forgæves - søgte om at få anerkendt sin gård som officiel præstebolig.¹⁷ Gården var forfalden, da han overtog den, og han opbyggede derfor den halve gård fra grunden og reparerede resten. Der kom nye lofter og gulve, døre og vinduer, gårdsrummet blev udvidet og alt indrettet ude og inde på bedste vis. I 1750 købte han for 100 rdlr en frugt- og køkkenhave lige over for gården, fra Vestergade til Præstegade langs den vestlige side af Rebslagerstræde, satte mandshøje stengærder af importerede norske sten på de tre sider og plankeværk af egetømmer over mod

13 Seidelin II, s. 496. Gratialprotokollen for 1746 er ikke bevaret, så man kan ikke se, om udnævnelsen skete på normal vis, eller om Johan Ludvig Holstein greb personligt ind.

14 S.V. Wiberg: Almindelig Dansk Præstehistorie, 1870, genoptryk 1959, Kerteminde sogn.

15 Bøgh III, s. 21. Fastslået ved provstedom 8. april 1734.

16 Seidelin II, s. 507. Skøde- og panteprotokol 1731-65 mangler.

17 Bøgh foreslog, at kirken skulle betale hans enke 500 rdlr, og den efterfølgende sogneprest skulle forpligtes til at købe gården af hans enke for 500 rdlr. Bøgh nedsatte senere dette beløb til 400 rdlr, men uden at hans ansøgning blev imødekommet. Seidelin II, s. 507, note 63 og 65. RA, Danske Kancelli, F 54, supplikprotokol 1775, 2. halvår, nr. 819 og Ekstrakt af Danske Kancellis Forestillinger refererede i Geheimstatsrådet 1775, 23. nov. 1775. Bøghs brev til biskoppen 20. nov. 1776 i LAO, Fyns bispearkiv, Bjerger herreds breve 1553-1785.

Fra 1560 til 1852 var der ingen officiel præstebolig i Kerteminde. Præsterne måtte selv sørge for bolig. Bøgh købte sin forgængers bolig i Vestergade 25 og ofrede en stor istandsættelse på den. Senere er bygningen blevet anvendt som fattiggård, bryggeri og nu som hjemmевærnsgård. (Kerteminde Museum).

præstegården. Alle disse forbedringer opgør han til 2.300 rdlr. I 1770 kan han om sin gård skrive, at den er den største i Vestergade, ja, fast i hele byen.¹⁸

Var starten besværlig, kom Bøgh og hans familie dog til at bo standsmæssigt efterhånden. Det kan nok undre, hvor han fik pengene fra til så omfattende forbedringer. I 1760erne havde han ydermere opkøbt huse og haver i området ved præstegården. To huse brød han ned, da de var forfaldne, og opførte i stedet tre huse, der opdeltes i seks udlejningsboliger.¹⁹ Han betegner gentagne gange sig selv som fattig: I Kertemindebeskrivelsen, efter at han har opregnet alle sine besiddelser, i 1751 da han søgte om gratis begravelse i kirken for sig og sin familie,²⁰ og i 1775 da han søgte om at få præstegården officielt anerkendt. Da udsagnene fremkommer i ansøgninger, skal de nok tages med et gran salt. Kerteminde kald betegner han selv i anden sammenhæng som et godt kald, og han fremhæver, at det var betydeligt bedre end Næstved kald, hvor hans forgænger i embedet, Oluf Bagge, før havde været. Han angiver i 1768 kaldets samlede indtægter til

18 Bøgh II, s. 1-2.

19 Seidelin II, s. 509.

20 Seidelin II, s. 505. RA, Danske Kancelli, D 109, Supplikprotokol 1751, 2. halvår, nr. 12.

500 rdl.²¹ At Kerteminde var et godt kald, kan man også se af, at præsterne dér ikke søgte videre til bedre kald. De blev der, til de døde. Endelig var Bøgh to gange gift, sidste gang i 1758 da hans anden kone bragte en medgift på over 1.000 rdlr ind i ægteskabet. Hans første kone, en bryggerdatter fra København, bragte måske også midler med sig.²²

Bøghs familieliv blev rigt. I 1747, to uger efter beskikkelsen til Kerteminde, giftede han sig med den knap to år yngre Cecilie Marie Bentzen, der var datter af brygger Bent Bentzen i København. De to har sikkert lært hinanden at kende gennem hendes bror, som var skibspræst sammen med Bøgh, og som var med på det algeriske togt i 1746. I januar 1749 nedkom Cecilie Marie Bøgh med deres første barn, en pige, der ved dåben seks dage senere fik navnet Johanne Kirstine, opkaldt efter sin mormor og farmor. Faddere ved dåben var blandt andet bryggerfamilien Bentzen fra København, og Bøghs bror, stud. theol. Niels Bøgh. Præstefruen fik i de ni år, ægteskabet varede, fem børn. 14 måneder efter den første fødsel, den 4. marts 1750, så Christopher Benedict lyset, men inden årets udgang var hans storesøster død. I november 1752 fødte præstefruen atter en søn, som fik samme navn som storebroderen, det vil sige, at også han var død. To et halvt år senere fødtes Christine Johanne, og 14 måneder senere Johan Christian. Den sidste fødsel kostede Cecilie Marie Bøgh livet. Hun døde i barselsseng den 10. august 1756 38 år gammel. Bøgh sad nu som enkemand med en søn på tre år, en datter på et år og en nyfødt søn. Hans svigerfamilie var flyttet fra København til præstegården i Kerteminde, hvor svigerfaderen Bent Bentzen døde 70 år gammel i 1754 "efter megen Bekymring udi sin Livs Tid". Svigermoderen Johanne Bentzen varetog sandsynligvis husholdningen efter datterens død, men hun døde selv halvandet år senere i februar 1758 59 år gammel.²³

Fire måneder senere den 20. maj 1758 giftede Bøgh sig atter. Bruden var Mette Cathrine Birch, og hun var ikke noget dårligt parti. Hun var datter fra herregården Hindemae, havde en medgift på næsten 1.100 rdlr og var 17 år gammel. Bøgh var da næsten 41 år. I dette andet ægteskab kom elleve børn til verden. Den første, en datter, fødtes godt et år efter brylluppet og blev opkaldt efter Bøghs første kone. Og derefter fulgte et barn næsten hvert år, i alt ni børn på ti år. Efter en pause på godt fire år kom så atter to børn. Den sidste blev født, da Bøgh var 56 år gammel.²⁴ Intet under at han i 1775, da han havde udstået en hård og langvarig

21 Bøgh III, s. 20. LAO. Kerteminde-Drigstrup præstearkiv, Diverse dokumenter 1553-1916. Breve og Dokumenter vedk. Præsteembedet 1553-1839.

22 Seidelin II, s. 510-511.

23 Kerteminde kirkebog, angivne datoer efter Wolls kirkebogsekstrakter i Kerteminde Museums arkiv. Seidelin II, s. 510, Strøm s. 27-28.

24 Otte børn fra 2. ægteskab overlevede: Cecilie Marie, Karen Mathiane, Frederikke Cathrine, Mathias Frederik Georg, Anna Elisabeth, Dorthe Marie, Christopher Benedict og Frederik Julius. Seidelin II, s. 511 og Strøm s. 27-28.

sygdom, søgte - omend forgæves - at betrygge sin kone og mange små børn ved at prøve at få præstegården gjort til officiel præstebolig. Hans enke ville dermed have været sikker på at få en ordentlig pris for gården af efterfølgeren.²⁵

Døden var en hyppig gæst på den tid. Bøgh oplevede i sit 61-årige liv, at døden bortrev tretten af de allernærmeste familiemedlemmer, og heri er ikke medregnet dødsfald i forældregenerationen. I Trige præstegård mistede Bøgh som treårig en spæd lillebror, som seksårig en lillesøster på et år, som syvårig endnu en lillebror, som otteårig en lillebror på seks år, og endelig som niårig endnu en spæd lillebror.²⁶ Det vil sige, at fem af hans søskende døde, mens han selv var barn. I sine to ægteskaber oplevede han yderligere otte dødsfald. Fem af hans børn døde som nyfødte eller som små, to børn døde som 16-årige. Dertil kom så hans første hustru død i barsels seng. Set med nutidens øjne en ufattelig hård skæbne. Den gang en såre naturlig ting, som nok blev opfattet som skæbnens umilde stød, men som var en uomgængelig del af livet. Ja, en nødvendighed, thi hvilken præst kunne sætte 16 børn i vej.²⁷

Efter ordinationen i juli 1747 startede Bøgh sit virke som præst. Han havde to kirker at betjene: Sct. Laurentius i Kerteminde og annexkirken i Drigstrup. Til hjælp havde han en residerende kapellan.²⁸ Den hidtidige kapellan Christian Bruun blev imidlertid hospitalspræst ved Odense Gråbrødre Kloster, så allerede et halvt år efter Bøghs ordination var der igen ordination i Kerteminde kirke i anledning af den nye kapellan Peder Bochhorsts indsættelse. Denne gudstjeneste gav anledning til en skandale, der huskedes længe efter. Der kom tre præster på prædikestolen i løbet af gudstjenesten! Det var et så alvorligt brud på gudstjenesteordningen, at der blev klaget til biskoppen. Den nye kapellan havde vist den gamle provst og sognepræst i Munkebo Claus Wedel sin udnævnelse, og denne lovede at indsætte ham den følgende søndag. Wedel hævdede, at han havde sendt mundtligt bud til Bøgh om, at han selv ville prædike i kirken den dag. Bøgh hævdede lige så bestemt, at han ikke havde fået besked herom, før umiddelbart inden gudstjenestens begyndelse, og da ville han ikke afgive sin tjeneste. Han besteg prædikestolen, mens sidste salme før prædiken blev sunget, og begyndte på bønnen; men da kom provst Wedel op, og Bøgh veg pladsen. Wedel prædikede nu, men da han skulle læse kaldsbrevet højt, kunne han ikke, da hans syn var for svagt. Han måtte derfor kalde kapellanen op, så han kunne læse sit eget kaldsbrev op. Denne pinlige sag blev indberettet og gik helt til København, hvorfra det blev pålagt biskoppen at give både

25 Bøgh skrev i forordet til "Nogle haarde Ord", som han færdiggjorde i sommeren 1775, at han havde gennemgået en meget hård og langvarig sygdom.

26 Seidelin II, s. 481.

27 Det krævede sit at have en af byens største gårde og mange børn. I følge mandtalslisterne havde familien i 1762, da der var syv børn fra ni år og nedefter, 1 karl, 1 amme og 3 tjenestepiger. 1764-70 havde de hhv. 5, 3, 4, 5, 4, 3 og 3 tjenestefolk, 1776-78 3 tjenestefolk. Seidelin II, s. 513.

28 En residerende kapellan blev udnævnt af kongen eller af den adelige kaldsejer. En personel kapellan udnævntes af præsten. Bøgh II, s. 67 og 70.

Bøgh og Wedel en reprimande og pålægge dem mulkt til Kertemindes fattige. Provsten blev desuden nærmest sat fra sine embeder. Han skulle ansætte en personel kapellan, hvad han hidtil havde nægtet, og der skulle ansættes en viceprovst.²⁹

Forholdet mellem Bøgh og Bochhorst var vanskeligt, i hvert fald i begyndelsen. Kapellanen havde været residerende i Kerteminde sogn siden 1646, men var personel i Drigstrup sogn. Det betød, at han for Drigstrups vedkommende var personlig hjælper for sognepræsten og skulle udføre det arbejde, der blev ham pålagt. For residerende kapellaner var arbejdsfordelingen i forholdet til sognepræsten lagt i faste rammer. De tidligere kapellaner havde ikke krævet nogen nyordning, skønt kapellanerne fra 1738 også blev residerende kapellaner i Drigstrup, og Bøgh ønskede tilsyneladende at fortsætte på samme vis, nemlig at kapellanen skulle tage alle gudstjenesterne i Drigstrup, undtagen når sognepræsten gerne selv ville "rejse til sogns", og det var kun hver fjerde søndag. Kapellanen havde derforuden froprædiken og aftensang i Kerteminde. For at han ikke skulle besvære sig over for meget arbejde, lod sognepræsten dog hørere tage hveranden aftensang og undertiden froprædiken. På dette tidspunkt var froprædiken blevet afskaffet, og alligevel, som Bøgh selv beretter, "syntes dog Capellanen billig at vilde vide, naar og hvorofte han skulde rejse til Sogns, hvorimod SognePræsten efter min Skønsomhed kunde slet intet at have at sige". De blev dog enige og indsendte forslag til et reglement, som blev kongeligt autoriseret den 20. dec. 1748. Hovedreglen blev nu, at sognepræsten skulle prædike alle søndage til højmesse i Kerteminde og kapellanen prædike til aftensang sammesteds, men i Drigstrup skulle de skiftes alle søndage, dog således at der var sen tjeneste, når sognepræsten kom, og tidlig tjeneste med altergang, når kapellanen kom. Bøgh måtte altså tage flere gudstjenester i Drigstrup. Til gengæld fik Bochhorst ikke medhold i en klage over lønnen. Den skulle fortsat være som fastsat ved en landemodedom i 1680. Bochhorst forblev i sit "fattige Capellanie med Kone og Børn i næsten sytten Aar", indtil han døde i 1764. Han havde en vis medicinsk viden og "tiente mange syuge Mennisker med Raad og Opvartning", hvorved han vel også selv tjente noget. Forholdet mellem sognepræst og kapellan må være blevet bedre, for Bøgh skriver taknemligt, at Bochhorst især mod hans person i adskillige sygdomme lod se megen oprigtighed.³⁰

Bøgh havde heller ikke et problemfrit forhold til organisten, der hed Fischer. Modsætningen mellem de to brød ud i lys lue i efteråret 1757, hvor organisten ikke ville spille en salme, som Bøgh havde krævet, og samtidig nægtede at nøjes med at spille et og kun et vers af en anden salme, således som Bøgh ønskede. Han spillede i stedet hele salmen. Under meningsudvekslingen tillod organisten sig så oven i købet at tiltale Bøgh på en uanstændig måde. Biskoppen kunne imidlertid

29 Strøm s. 54-55. RA, Danske Kancelli, D 25, Fynske Tegnelser, 1748, nr. 2 med koncepter og indlæg. Wedels forklaring fyldte en side, Bøghs seksten! Kancelliet fulgte biskop Ramus' forslag om at undgå retstiltale, så sagen ikke skulle afstedkomme endnu mere forargelse.

30 Bøgh II, s. 70 og 73. Wiberg angiver fejlagtigt, at kapellanen blev residerende i begge sogne i 1742.

ikke støtte Bøgh fuldt ud i hans klage. Vist skulle organisten spille den salme, Bøgh ønskede, men Bøgh havde ikke ret til på egen hånd at forkorte salmen "Lover Gud, I fromme Christne", når kirkeritualet og salmebogen fastsatte, at hele salmen skulle synges den pågældende Alle Helgens Dag. Biskoppen rådede derfor Bøgh til på egen hånd at forlige sig med organisten og ikke insistere på at lade sagen gå videre. Et godt råd, som Bøgh fulgte.³¹

I 1767 måtte Bøgh igen klage til biskoppen. Årsagen var, at sognepræsten i Rynkeby, Ludvig Boesen, havde fået en søn mandag den 2. marts og bad om tilladelse til selv at døbe barnet den 11. marts ved onsdagsgudstjenesten, sådan som Boesen halvandet år tidligere havde fået tilladelse af Bøgh til at døbe sin ældste søn. Bøgh fik først ansøgningen efter søndagsgudstjenesten og fandt sagen betænkelig, fordi børn efter Christian V's Danske Lov 2-5-6 skulle døbes senest otte dage efter fødslen. Barnet burde altså være døbt ved søndagsgudstjenesten. Men måske var barnet hjemmedøbt? Det måtte Bøgh have klarhed over. Samtidig returnerede han Boesens medsendte betaling uåbnet. Det var en fornærmelse, mente Boesen, og han svarede straks tilbage med et hidsigt brev, hvor han bad om svar på, hvordan han havde fornærmet Bøgh, siden han blev behandlet sådan. Var betalingen for ringe, mange gav dog mindre, eller lå der noget andet bag? Enden på sagen blev, at Boesen hjemmedøbte sønnen, da denne tirsdag morgen fik en uro med særdeles stærk skrigen og krympen. Dermed nåede han, uden at tabe ansigt, at overholde lovens bud om dåb inden otte dage; men det var stadig galt, for som Bøgh påpegede over for biskoppen, så stred Boesens hjemmedåb mod forordningen af 19. marts 1745 art. 3, der i særdeleshed forbød præsterne at hjemmedøbe deres egne børn. Det endte dog med, at Bøgh ved onsdagsprædikenen den 11. marts i Rynkeby kirke forrettede dåbens publikation - uden at modtage salarium for det. Boesen havde fornemme folk til faddere: Kammerråd Fr. Bagger til Juelskov og justitsråd Hans Berg til Skovsbo, mens major Henrich Larsons enke, Christiane Dorothea v. Rheder fra Ulriksholm bar barnet, men som Bøgh skriver til biskoppen, "som Boesen ikke i noget af sine tre Breve havde gjort mig den Ære at byde mig til Bords, endskiønt han havde mange anseelige Giester hos sig, måtte jeg fortsætte min Rejse til Odense." Boesens fornemme faddere skyldtes, at hans to kirker, Revninge og Rynkeby, ejedes af henholdsvis Lunds-gård og Skovsbo. Bøgh fik dog et plaster på såret, da biskoppen påfølgende skrev til Boesen, at Bøgh kun havde gjort, hvad hans embedspligt krævede, og at Boesen måtte bevise sin herredsprovst al sømmelig høflighed og ærbødighed.³²

Disse tre gejstlige sager, hvor Bøgh var indblandet, giver naturligvis ikke et dækkende billede af Bøghs virke som præst. De er interessante som illustrationer af, hvordan forholdene var på ganske bestemte tidspunkter, hvor sagerne gik op i en spids, men de siger ikke meget om Bøghs daglige præstegerning i de 31 år,

31 Seidelin II, s. 503. LAO, Fyns bispearkiv, kopibog 1755-57, 461.

32 Bøghs brev til biskoppen 14. 3. 1767 i LAO, Fyns bispearkiv, Bjerge herreds breve. Seidelin II, s. 503.

han virkede i Kerteminde. Han blev i 1761 valgt til provst, et embede som var ærefuldt, men som også gav meget ekstra arbejde. Det påhvilede provsten en gang årligt at visitere alle sognene, at holde provsteret, at afholde to årlige konventer for provstiets præster og at døbe, vi og begrave præstefamilierne og bestride deres skiftevæsen. Indtægten var beskeden, en rigsdaler fra hver kirke og salarier og sportler for betjeningen af præstefamilierne.³³

Bøgh siger om sit forhold til menighederne, at han altid har haft årsag til at rose deres kærlighed og oprigtighed mod ham, og at han derfor har været ligesom dobbelt forbunden til at arbejde og bede, at de igen ved Guds nåde måtte "vorde hans Roes og hans Embedes Besegling i Herren." Et udsagn der ikke siger os meget, blot at sådan ville Bøgh gerne vurderes af omverdenen. G. Strøm, der skrev om Kertemindes præster i 1865, oplyser, at Bøgh efter ældre beretninger skal have været en god prædikant.³⁴

Udover at varetage sit kald var Bøgh også en produktiv forfatter. Han havde som tidligere nævnt allerede som ung teologisk kandidat digtet og udgivet 400 salmer og senere som skibspræst beskrevet det algierske togt på vers. Da han var blevet sognepræst i Kerteminde, fik han tilsyneladende nok at gøre med at passe sit embede og etablere sig med præstegård og en støt voksende børneflokk. Først i 1764 lader han atter høre fra sig. Han vender her tilbage til de teologiske emner med "En kort filosofisk Afhandling, hvori Gud og Sielen tillegges efter Naturens ufejlbare Lov en sand og fuldtudelig Tre-eenhed, samt et merkverdigt Brev til en meget stor og lærd Adels-Mand (fra Agathophilus)". Denne "korte" afhandling på 254 sider skulle vise, at både Gud og sjælen er én ånd, en kraftsubstans bestående af forstand, vilje og magt.

Ved højmessens den 25. maj 1766 holdt Bøgh for Kerteminde og Drigstrup menigheder en lykønskningstale for Christian VII, der netop havde besteg tronen. Denne prædiken udgav han i 1767 med et forord af biskop Ramus i Odense, hvor biskoppen udtrykker sin tro på, at den med nytte kan læses af flere. I den trykte udgave kom prædikenen til at fylde 218 oktavsider, men den var også, som Bøgh skrev på titelbladet, "her videre udført". En mundtlig prædiken måtte trods alt kun vare en time, om end dette forbud ofte blev overtrådt.

I 1770-1771 udfærdiger Bøgh sin beskrivelse af Bjerge herred, Kerteminde og Drigstrup. Skriftet fremtræder som en rettelse og uddybning til Pontoppidans danske Atlas bind III, der blandt andet omhandlede Fyn. Det udkom 1767, men det er tydeligt, at beskrivelsen bygger på en interesse for egnens og byens historie og topografi, som Bøgh må have haft i flere år.

Han vendte sig dog atter mod teologien og udgav fra 1774 til 1776 ikke mindre end fire værker. I 1774 udgav han "Poeten eller Et Poetisk Skrift, som handler tildeels om de højeste og vigtigste Sandheder i den Christelige Religion, især om de

33 Om Bøghs provstvalg se Birgit Bjerre Jensen: Et provstvalg i Bjerge herred i 1761, Cartha, 1993.

34 Bøgh II, s. 65, Strøm s. 26.

vigtigste Ting i Adams Historie”. Værket, der var på 208 sider i oktavformat, bestod af 26 afhandlinger alle forment i aleksandrinervers. Det var egentlig hans plan at udgive et skrift med religionsbelæringer på vers, som skulle udkomme to gange ugentligt. Han havde 100 ark færdige, men da han desværre hverken havde tid eller penge til udgivelsen, udgav han i stedet for med “Poeten” et brudstykke heraf. Året efter i 1775 udgav han “Betænkninger over nogle haarde Ord og Talemaader i den Hellige Skrift som herved undersøges og sættes i et klarere Lys”. I 1776 udgav han endnu to skrifter: “En Tale om Fornuften til nærmere Eftertanke og Svar paa følgende tvende mærkelige Spørgsmål, det første: Om der er Sandhed i Fornuften? det andet: Hvordan Fornuften tages fangen til Christi Lydighed” og “En Etymologisk Betragtning over de guddommelige Navne Elohim og Jehovah som de allerførste Navne, der ere tillagte Gud i denne Verden”.³⁵

Endelig havde Bøgh en versificeret grammatik klar til udgivelse i 1778: Grammatikalske Vers over Declinationes og Genera Nominum forfatted og udgivne i tvende Deele til den studerende Ungdoms Opmuntring og Fornøjelse af Nicol Seidelin Bøgh. I del var på 112 sider, II del på 200 sider. På manuskriptets titelblad står der “trykt i København 1778”. Det nåede ikke at blive til virkelighed.³⁶

Drivkraften bag denne vældige produktion var mangefold. De to publikationer fra hans tidlige år har helt åbenbart det formål at bedre hans chancer for at få et kald. Det ses af, at han afslutter såvel de 400 salmer som den algierske fred i utide. Salmerne havde som erklæret mål at belyse trosartiklerne, men kun de to første bliver behandlede, den tredje mangler. Bøgh var da blevet 25 år og måtte til København for at søge et kald. “Den algierske Fred” fik han heller ikke gjort færdig. Da han fik Kerteminde kald, udgav han, hvad han havde færdigt og hæftede et appendix på med råmaterialet til den del, der ikke nåede at blive omsat til versfødder. De efterfølgende teologiske skrifter har vel næppe samme tydelige prosaiske formål. Drivkraften har først og fremmest været at vejlede publikum og deltage i den teologiske debat. Måske har han drømt om et bedre embede, et domprovsti, en bispestol? Han dedicerede flere af sine værker til arveprins Frederik, og det havde i det mindste det resultat, at arveprinsen anbefalede hans ansøgning i 1775 om, at hans gård måtte blive officielt anerkendt som præstegård. Arveprinsens støtte havde dog ikke tilstrækkelig vægt, for, som tidligere omtalt, blev hans ansøgning afslået.

Alt i alt fremstår provst Bøgh som en typisk repræsentant for sin tid. Han arbejdede - naturligvis - for at bedre sine egne vilkår og anvendte hertil de midler, der var gængse på den tid. Han kvalificerede sig til sine embeder ved at gøre opmærksom på sig selv gennem de 400 salmer og den algierske fred, og han fortsatte med at bringe sig selv i erindring ved hoffet med lykønskingsprædikenen ved Christian VII's tronbestigelse og ved senere at dedicere sine værker til Arveprinsen. Han passede

35 Ehrencron Müller, Forfatterlexikon, 1924-35, Nicol Seidelin Bøgh. Seidelin II, s. 505-506. LAO, Bjerger herreds provsti, Kgl. reskript af 23.juni 1740 om prædikenernes længde.

36 Manuskriptet findes i dag i familiens eje.

sit arbejde, var en god prædikant og var glimtvis, meget menneskeligt, irriteret over andre, der gik hans autoritet for nær. Han var levende optaget af teologiske spørgsmål, især af at formidle den rette forståelse af Den hellige Skrift, og han var samtidig særdeles interesseret i sine omgivelser. På det helt nære plan gav det sig udslag i, at han istandsatte og udvidede præstegården, anlagde køkken- og urtehave, købte huse op og udlejede dem. Men dertil var han levende optaget af sin by og dens omegn, sådan som vi ser det af hans beskrivelse af Bjerge herred og Kerteminde.

Bøgh døde den 23. august 1778 kl. 10 om aftenen og blev begravet fire dage senere i kirkens kor ved degnestolen tæt op til den åbne begravelse. Hans enke, den 37 år gamle Mette Cathrine Bøgh stod da med 9 børn, hvoraf kun en datter var myndig og gift med pastor Reutz i Allerup. Trods Bøghs bekymringer klarede de efterladte sig. Enkefru Bøgh solgte præstegården til den nyudnævnte pastor Heilmann for 900 rdlr. og købte en gård i Langegade, hvor hun blev boende i ni år sammen med sin mor. Hun fik da af sin mor udbetalt sin mødrearv på næsten 5.000 rdlr. og flyttede til Jylland. Her boede hun først på hovedgården Neder Kærsholm i Thorning sogn, men flyttede senere til Viborg. Sognepræsten i Thorning ægtede i 1790 den yngste af Bøgh-døtrene, Dorte Marie, og hos dem tilbragte fru Bøgh sine sidste år, indtil hun døde i 1796.³⁷ Af de fire sønner blev kun én præst, de øvrige blev henholdsvis forvalter i Vendsyssel, foged i Norge og passkriver ved Københavns toldbod. Tre stillinger, som måske kunne indbringe mere end et præsteembede, men som i Bøghs øjne stod socialt lavere. Havde sønnerne mon ikke de fornødne evner, eller havde fru Bøgh ikke midler til at holde dem til bogen? To af døtrene blev 19 og 22 år gamle gift med sognepræster, to andre var over henholdsvis 29 og 35 år gamle, før de blev gift. Den ene med en selvejerbonde, den anden med en herredsskriver. Den femte datter forblev tilsyneladende ugift.³⁸

Topografiske Danmarksbeskrivelser

I takt med at statsmagten voksede og tog flere opgaver på sig, tiltog dens behov for beskrivelser af det land og de undersåtter, der skulle regeres. Begyndelsen blev gjort af Jon Jensen Kolding, der i 1594 udsendte en kort historisk-topografisk Danmarksbeskrivelse på latin: *Daniæ Descriptio Nova*. Ole Worm fortsatte i dette spor, men søgte at skabe et bedre grundlag for sin beskrivelse. Han fik i 1622 udvirket et kongebrev til alle biskoper om for hvert sogn at indberette alt af historisk-topografisk interesse. På grundlag af de indsendte afskrifter af runeindskrifter udgav Worm *Monumenta Danica*, men en egentlig topografisk beskrivelse blev det ikke til. I samme periode begyndte også opmålingen af Danmark og udarbejdelsen af landkort. Arbejdet gik langsomt fremad og begyndte først at fremvise

37 LAO, Fyns bispearkiv, Bjerge herreds breve 23. aug. 1778. Ktm. kirkebog 27/8 1778. Seidelin II, s. 508 og 515.

38 Strøm s. 27-28, Seidelin II, s. 515.

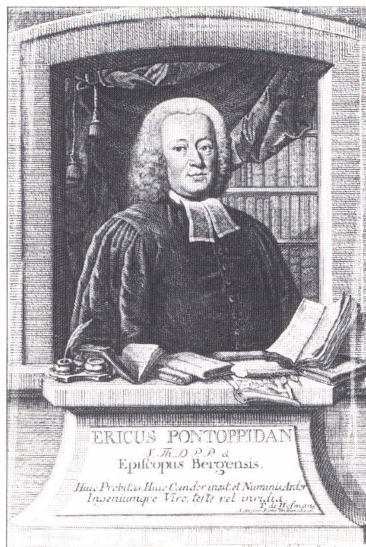
resultater i midten af 1600-tallet. Kortene indgik i nye topografiske værker, hvoraf der udkom ikke mindre end tre i 1650'erne: Caspar Dankwerths *Neue Landesbeschreibung der zwey Herzogthümer Schleswich und Holstein* i 1652, Jens Lauridsen Wolfs *Encomion regni Daniæ* (Lovprisning af Danmarks Rige) i 1654 og Arent Berntsens *Danmarchis og Norges fructbar Herlighed* i 1656. I fortsættelse heraf tog Peder Resen fat. Også han indhentede indberetninger fra præsterne, brev herom udgik i 1666, og i løbet af de næste tyve år fik han udarbejdet et topografisk værk, *Atlas Danicus*, på 39 bind. Det var økonomisk uoverkommeligt at trykke og blev sammenskrevet til mindre udgaver, der heller ikke blev trykt. Det meste af Resens værk og materiale gik op i luer ved Københavns brand i 1728.³⁹

I 1700-tallet, da statsmagten i stigende grad begyndte at beskæftige sig med landets økonomiske forhold og mulighederne for at vende den økonomiske stagnation til fremgang, opstod der et forstærket behov for en sikker viden om den økonomiske og befolkningsmæssige udvikling. En begyndelse blev gjort i 1735, da det pålagdes alle præster årligt at indberette antallet af fødte og døde. Samme år fik amtmændene pålæg om at indsende indberetninger om den økonomiske tilstand. Og i 1743 startede en bredt anlagt indsamling af indberetninger fra hele riget med henblik på udgivelsen af et stort topografisk værk. Forslaget kom fra oversekretær i Danske Kancelli Erik Johan Jessen, som også fik pålagt at bringe sagen til udførelse og som udsendte ordre til alle stiftamtmand om at få besvaret en lang række spørgsmål til brug for værket. Jessen evnede dog ikke at udnytte det store materiale, og det var kun med stort besvær, at det i 1763 lykkedes ham at få udgivet bind I: *Det Kongerige Norge fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand*. Der udkom aldrig noget om Danmark, for nu var Erik Pontoppidan begyndt at udsende sit *Danske Atlas*.⁴⁰

Erik Pontoppidan, der var teolog, havde haft en omskiftelig karriere, der bragte ham rundt i rigerne, og som endte med, at han blev prokansler ved Københavns Universitet i 1755. Overalt hvor han kom frem, samlede han historiske og topografiske oplysninger og fik tillige gennem kaldsfæller udbygget sit materiale. I 1757-64 udgav han i samarbejde med A.G. Moltke *Danmarks og Norges oekonomiske Magazin I-VIII*, som indeholdt forslag indsendt af offentligheden om, hvorledes landet kunne ophjælpes. Samtidig startede Pontoppidan på udgivelsen af sit store topografiske værk. I 1760 kom "*Origines Hafnienses eller Den Kongelige Residentz-Stad Kjøbenhavn, Forestillet i sin Oprindelige Tilstand*", og 1763 og 1764 kom de to første bind af hans *Danmarksbeskrivelse "Den Danske Atlas"*. Erik Pontoppidan døde i 1764, hvorefter hans svoger Hans de Hofman påtog sig at

39 Jon Jensen Kolding: *En ny Danmarksbeskrivelse 1594*. Oversat og kommenteret af Allan A. Lund, 1980. *Præsteindberetninger til Ole Worm I, Indberetninger fra Ålborg og Ribe stifter 1625-42*, ved Frank Jørgensen, 1970, s. X-XII. Peder Hansen Resen. *Atlas Danicus IV*, Fyn. Udg. af Jacob Isager, 1984, s. 18-36. *Dansk Kulturhistorisk Oplagsværk*, 1991, *Topografiske kort*.

40 Ed. Holm: *Danmark Norges Historie 1720-1814, 1891-1912*, II, s. 374 ff. *Dansk Kulturhistorisk Oplagsværk*, 1991, *Befolkningsstatistik*.

Erik Pontoppidan, prokansler på Københavns Universitet, begyndte i 1763 at udsende "Den Danske Atlas". Bindet om Fyn, der udkom i 1767, var så mangelfuldt, at der indkaldtes rettelser til en ny udgave. "...til Publikums Fornøjelse" nedskrev Bøgh da sine oplysninger om Kerteminde og Bjerger herred. (Det kgl. Bibliotek).

fuldføre værket. Bind 3, som blandt andet omfattede Fyn, forelå færdigt fra Pontoppidans side og udkom i 1767. Bind 4 og 5 om Jylland og et supplementsbind udkom i 1768-74. Værket repræsenterede en enorm indsats og blev trods sine uundgåeligt mange fejl tidens topografiske standardværk. Hans de Hofman havde, da han fik overdraget videreførelsen af Danske Atlas, netop fuldført udgivelsen af et 10 bindes værk "Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve som forefindes udi Danmark og Norge".⁴¹

I samme periode havde også den kongelige bygningsmester Laurids de Thurah planer om en topografisk beskrivelse af Danmark, således som han allerede havde udgivet en beskrivelse af København, "Hafnia hodierna", og af rigets betydeligste bygninger, "Den danske Vitruvius". Han fik som Jessen lov til at trække på det offentlige apparat og indkræve indberetninger, men heller ikke dette projekt blev fuldført; blot beskrivelser af Bornholm, Samsø og Amager udkom.⁴²

Befolkningsstatistikken tog i denne periode det afgørende skridt frem mod det sikre grundlag. I 1769 afholdtes den første folketælling, hvor der for hvert sogn og hver købstad skulle oplyses antal indbyggere fordelt efter køn, alder og erhverv.

Beskrivelser af Kerteminde og Bjerger herred.

De trykte topografiske beskrivelser hvilede på lokalt indhentede oplysninger, men gengav naturligvis kun en brøkdel af disse. For den, der vil vide nøjere besked, er

41 Michael Neiiendam om Erik Pontoppidan i DBL, 2. udg. 1940 og Sv. Cedergreen Beck om Hans de Hofman i DBL, 3. udg. 1983.

42 Hakon Lund om Laurids de Thurah i DBL, 3. udg. 1983.

det derfor af stor betydning at finde frem til de originale indberetninger.

De første indberetninger stammer fra 1622, da Ole Worm fra bisperne ønskede indberettet for hvert enkelt sogn, hvad der fandtes af historiske dokumenter, navnestof, oldtidsminder, skikke og traditioner og andet historisk-topografisk materiale. Bjerger herreds provst, Laurits Stampe, synes at have indskrænket spørgsmålene noget, for herredets sognepræster refererede i deres indberetninger, at det drejede sig om, hvorvidt der fandtes noget på markerne, som var opsat af menneskehænder, eller om andet gammelt, som af alders tid kan have været i brug eller nogen navnkundighed. Præsterne holdt hver for sig sognestævne på kirkegården og skrev indberetningerne på grundlag af oplysningerne herfra. For Bjerger herred er der bevaret indberetninger for alle sogne undtagen Kerteminde. De er ret kortfattede og drejer sig hovedsageligt om forekomsten af oldtidsgrave, men også Odense købmændenes forsøg på at bygge en havn ved Munkebo, Marsk Stigs grav og den mystiske tavle i Stubberup kirke omtales.⁴³

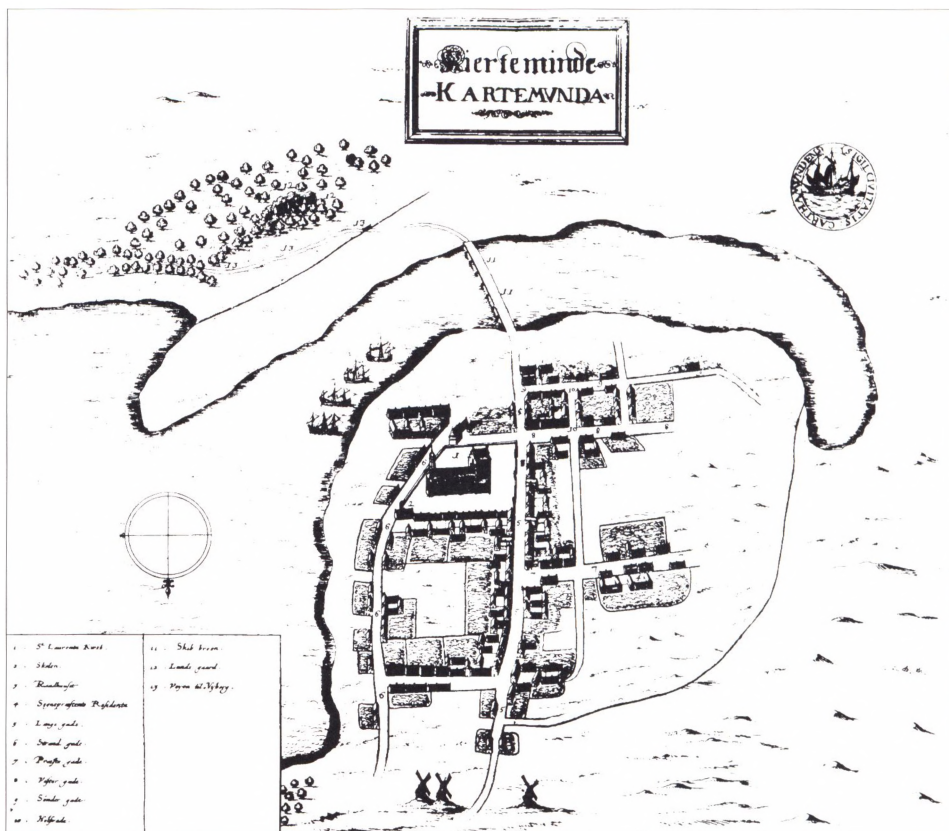
I 1666 havde Peder Resen brug for oplysninger til sin Danmarksbeskrivelse, og der gik atter bud til præsterne. Resen opstillede følgende punkter, han gerne ville have oplysninger om: 1. Præsteliste fra 1647. 2. Inskriptioner på epitafier, ligsten, ligkister, døbefonte, kirkeporte, byporte, klokker i tårne, herregårdsporte og runesten, som ikke er medtaget i Worms Monumenta Danica. 3. Dysser, offersteder, helbredende kilder. 4. Hvorfra købstæder og landsbyer har deres navne. 5. Købstædernes våben, hvornår det er givet og af hvem. De originale indberetninger forsvandt ved Københavns brand i 1728, men en afskrift af nogle sammendrag af Resens ikke offentliggjorte værk viser, at sognepræst Anders Poulsen i Kerteminde har indberettet om præsterne før ham og om Kertemindenavnets mulige oprindelse. Han fortæller, at kirken hedder Skt. Laurentius, nævner byens privilegier, og at der holdes marked 24. juni og 23. oktober. Nær Drigstrup findes tre oldtidsminder.⁴⁴

Som tidligere omtalt begyndte statsmagten i 1700-tallet at interessere sig for lokale økonomiske, topografiske og administrative forhold. I 1722 aflagde stiftamtmand Chr. Sehested besøg i Kerteminde, hvor han stillede magistraten 31 spørgsmål om byens finanser og regnskabsafklæggelse, om skole og fattigvæsen, om helldagens overholdelse, om byens økonomiske tilstand og udbad sig forslag til byens bedste. Magistratens svar er bevaret i en afskrift i byarkivet.⁴⁵

43 Peder Hansen Resen, *Atlas Danicus IV. Fyn*. Udg. af Jacob Isager, 1984, s. 22. Alle præsteindberetninger fra Bjerger herred er trykt i *Præsteindberetninger til Ole Worm II. Indberetninger fra Århus, Fyns og Lunde Stifter 1623-25*. Udg. af Frank Jørgensen, 1974, s. 86-91. Andre indberetninger var mere indholdsrige, som f. eks. indberetningen fra Nyborg s. 131-39.

44 Peder Hansen Resen, *Atlas Danicus IV. Fyn*. Udg. af Jacob Isager, 1984, s. 281-88. To beskrivelser af Kerteminde er trykt her. Om forholdet mellem de to beskrivelser se indledningen sst. s. 28-30.

45 LAO. Kerteminde magistrats arkiv. Indkomne breve. Trykt i *Aarvog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter 1917-22*, s. 596-602. En indberetning om Kerteminde i 1722 ved V. Woll.

Peder Resen indsamlede i 1660'erne oplysninger til en Danmarksbeskrivelse og fik bl. a. en indberetning fra Anders Poulsen, sognepræsten i Kerteminde. Resens kort over byen er fra 1670'erne og viser korrekt gadenettet og de vigtigste bygninger, beboelseshusene er derimod gengivet i standardform. (Det kgl. Bibliotek fot.).

I 1735 pålagde Rentekammeret stiftamtmandene ved hjælp af amtmænd, magistrater og andre at indsamle oplysninger om otte spørgsmål vedrørende de økonomiske forhold i by og på land. Amtmændene skulle endvidere selv give en vurdering af situationen og foreslå forbedringer. De indkomne indberetninger blev af Rentekammeret overdraget til det nyoprettede "General Landets Økonomi og Kommercekollegium", hvor der blev udarbejdet en oversigt over stifternes tilstand. Oversigten bestod af sammenfatninger af indberetningerne for hvert amt og hver købstad.⁴⁶ Da indsamlingen af oplysninger skete via amtmænd, herredsfogder og byfogder, er der for området tale om en anden inddeling, end når indsamlingen foregik via det gejstlige system. Så hørte Kerteminde og

46 RA. Kommercekollegiet, 25, Relationer over Stifternes Tilstand 1736. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720-1814, II, s. 374.

Scheelenborg birk, det vil sige Hindsholm, under Nyborg amt, mens resten af Bjerge herred og Ulriksholm birk hørte under Odense amt. Indberetningen fra Bjerge herred er bevaret i original, mens indberetningerne fra Ulriksholm birk og Kerteminde er bevaret i ekstrakt. Indberetningen fra Hindsholm er kun indirekte bevaret i amtmandens sammenfattende indberetning for hele Nyborg amt.⁴⁷

I 1743 kom der atter krav om indberetninger, denne gang fra sekretær i Danske Kancelli, Erik Johan Jessen, der var blevet pålagt at udgive en historisk-topografisk beskrivelse af Danmark-Norge. Ordren gik til stiftamtmand og amtmænd om via præster, herredsfogder og magistrater at skaffe besvarelser på ikke mindre end 40 spørgsmål om områdets geografi og udnyttelse, flora og fauna, vejrlig, befolkningens sygdomme og egenskaber, administration og jurisdiktion, herregårde og offentlige bygninger, arkivalier og antikviteter, talemåder, dialekter og personnavne. Denne gang lod amtmændene kravet om indberetninger gå til præsterne, og ikke som i 1735, da det kun drejede sig om økonomiske forhold, til herredsfogder og magistrater. Fra Nyborg amt har vi bevaret indberetningen om Hindsholm skrevet af præsten for Dalby-Stubberup sogne, Schach Thestrup, og indberetningen om Kerteminde skrevet af sognepræsten Oluf Bagge. Fra Odense amts område, det vil sige for det øvrige Bjerge herred, er kun bevaret en indberetning om Munkebo sogn skrevet af sognepræsten Claus Wedel. Han var tillige provst for Bjerge herred, og man kunne have forventet, at han, ligesom Thestrup gjorde for Hindsholm, skulle have behandlet alle landsognene i herredet syd for Hindsholm. Måske er forklaringen den, at Wedel da var gammel og svagsynet; han har næppe haft overskud til at kaste sig ud i et større arbejde og har måske omfortolket ordren.⁴⁸

Tolv år senere fik præsterne igen besked om at levere en beskrivelse. Denne

47 Indberetning for Bjerge herred i RA. Kommercekollegiet, 28, Relationer over de danske stifters tilstand 1735-37, I. Ekstrakter af indberetninger for Kerteminde og Ulriksholm birk i KB. Ny kgl. Saml. 4, 646 II. Disse tre indberetninger er trykt i Historisk Samfund for Odense og Assens Amter 1913-16, s. 548-49 og 575-77. Indberetninger om den økonomiske Tilstand i Vestfyen (sic) i 1735. Meddelt af Kai C. Uldall. Indberetningen for Nyborg amt findes i RA sammested som ind. for Bjerge herred.

48 Indberetningerne for Hindsholm, Kerteminde og Munkebo findes i RA. Danske Kancelli, D 102, Efterretninger om købstæderne og amterne, indsendte i henh. til oversekretærens skrivelse af 6. apr. 1743. Indberetningen om Kerteminde er trykt i Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter II, 1917-21, s. 419-30. Sognepræstens Indberetning om Kjerterminde 1746. Meddelt ved Kai C. Uldall. Kopier af indberetningen om Hindsholm findes i LAO. Topografica, Hindsholm, og i Kerteminde Museum, Topografica, Hindsholm. Amtmanden for Nyborg amt udarbejdede en samlet redegørelse, hvor Hindsholm indgår, den findes i KB. Thott fol. 728 og i LAO. Topografica, Nyborg amt. Den er trykt i Aarsskrift for Svendborg Amts historiske Samfund, 1916, s. 1-118. Tilstanden i Nyborg Amt ved Aar 1743. Amtmand Lente Adellers Indberetning til Danske Kancelli. Meddelt ved Kai C. Uldall.

gang var det generalbygmester Lauritz de Thurah, der til brug for sin planlagte Danmarksbeskrivelse havde fået kongelig tilladelse til at indkræve sognebeskrivelser fra hele landet. Ordren gik i 1755 til bisperne, der lod den gå videre til sognepræsterne. Thurah fik kun udgivet beskrivelser af Bornholm, Samsø og Amager, men han nåede tillige før sin død i 1759 at klargøre manuskriptet til beskrivelsen af Sjælland og Fyn. Det blev ikke trykt, da Hans de Hofman, som overtog det, fandt det for mangelfuldt. Thurah anfører i indholdsfortegnelsen alle Bjerge herreds sogne, men beskriver kun Hindsholm og Birkende sogn. Beskrivelsen fylder i alt 7 sider.⁴⁹ Der eksisterer imidlertid en samlet afskrift af de originale indberetninger fra Fyn: Copie af Beskrivelse over Kirkerne og Herregaardene i Fyen og i Langeland, af Sognepræsterne til Thurahs Brug forfattet 1755. Bjerge herreds sogne er alle med og fylder 80 sider.⁵⁰

Da Hofman udarbejdede sin store Fundatssamling, søgte han hjælp hos bisperne, men om nogen ny indberetningsrunde var der ikke tale. Til gengæld efterlyste han i 1760 i forordet til bind V om Fyns stift supplerende oplysninger i form af oversete gavebreve. Indsendtes de før 1. juni samme år, ville de blive bragt i et appendix til næste bind. Appendixet kom, men indeholdt ikke rettelser fra Kerteminde. I 1770 rådede Bøgh bod herpå. I Beskrivelsen gengav han to glemte gavebreve fra 1750 og 1751 og to nye fra 1770.

I 1767 udkom så Pontoppidans Danske Atlas bind III, hvor blandt andet Fyn beskrives. Pontoppidan havde bygget på private meddelere, så her blev præsterne ikke ulejliget, men det blev de til gengæld et par år senere, da Hofman bad om at få indsendt rettelser og supplement til Danske Atlas' beskrivelse af Sjælland, Lolland-Falster og Fyn. I Danske Atlas bind VI, som indeholdt Hofmans rettelser, takker han en række bidragydere fra de fynske købstæder, bl.a. Bøgh, og alle sognepræsterne fra Fyns stift. Af disse indberetninger er meget få bevarede. Ud over Bøghs beskrivelse findes sognepræst Laurids Pedersen Næraaes beskrivelse af Svendborg i Nationalmuseet, og i Landsarkivet i Odense findes indberetninger fra sognene i Baag og Sunds herreder og nogle få fra Salling herred.⁵¹

Foruden disse indberetninger til regeringsmagten fandtes også privat udgivne beskrivelser. Sognepræsten for Rynkeby-Revninge, Ludvig Boesen, fik således i 1769 udgivet "Beskrivelse over det smukke og fornøelige Stamhus og Herresæde Lundsgaard ... med alle underliggende Eyendomme og Herligheder og Efterretning om alle Gaardens og Godsets Eyere indtil denne Tid". Boesen beretter

49 Nationalmuseet, 2. afd., Thurahs Danmarksbeskrivelse s. 271-77a

50 Det kgl. Bibliotek, Kall 377, 4. Mikrofilmkopi på Ktm Museum.

51 Den Danske Atlas. Tomus VI, 1774, s. II-III. Bøghs Beskrivelse: Kerteminde Museum. Svendborgbeskrivelsen: Nationalmuseet, 2. afd. og LAO, Topografica, Svendborg. Indberetningen er trykt i Historiske Studier fra Fyn nr. 6, 1979, Lauritz Pedersen Næraae, Noget Liidet angaaende Svendborg og særdeles Vor Frue Kirke 1771, ved Lotte Jansen. De øvrige indberetninger: LAO. Topografica, Fyn i Almindelighed. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-71.

her om herregårdens historie, beskriver den nyopførte bygning og nævner de øvrige bygninger, der hørte til herregårdskomplekset. Han skildrer jordbundsforholdene, landbruget og problemerne med kvægsygen i 1765. Han omtaler skovdriften og opregner, hvilke træarter der findes i Lundsgårds skove. Han ser på, hvilke vilde dyr og fugle der findes på egnen. Rå- og dådyr er der ikke, men "Pindsvinet er velsmagende for Almuen, som enten steger det, eller lader kaage Suppe derpaa," og han beskriver bøndernes dåbs-, bryllups- og begravelsesfestligheder. Han gennemgår derefter de sædegårde, der hører under Lundsgård tillige med herregårdens to kirker i Drigstrup og Revninge; især den sidste, hvor Boesen selv var præst. Til sidst giver Boesen efterretninger om alle Lundsgårdsejerne. Boesen kan med stolthed i sit forord citere geheimearkivar Langebek, som havde haft manuskriptet til gennemsyn, for en udtalelse om, at han "vilde ønske, vi havde saadan een om hver Herregaard i Landet."

Manuskriptets tilblivelse og skæbne.

Bøghs håndskrevne manuskript foreligger i dag indbundet med en del løse læg med forarbejder vedlagt. Indbindingen er pauver. Læggene er hæftet sammen med en ret grov tråd, og omslaget er et stykke gråt pap, der forlængst er smuldret i ryggen, mens både for- og bagside ligger løse. Selve manuskriptet virker ved første øjekast noget rodet og usammenhængende. Bøgh har ikke selv forsynet det med sidetal, og da det blev indbundet efter Bøghs død, skete der nogle fejl, hvorved en del af beskrivelsen af Bjerge herred blev lagt blandt forarbejderne, mens nogle forarbejder er medtaget et andet sted.⁵² Ved pagineringen i forbindelse med indbindingen har man opdelt manuskriptet i tre dele, der ikke falder sammen med Bøghs opdeling, og pagineret hver del for sig. Hverken forarbejder eller det færdige manuskript er dateret.

Der er imidlertid ikke tvivl om, hvad manuskriptet skal indeholde. Det fremgår af titelbladet, der er skrevet af Bøgh: Beskrivelse over Bierge-Herred i Almindelighed og Kierteminde og Drigstrup Sogne i Særdeleshed forfattet med fornødne Anmærkninger over den Danske Atlas tredje Tome over Fyns Stift samt Hofmans samlede Foundationer og Gavebreve femte Tome over samme Stift. Rækkefølgen er også angivet hermed.

De tre dele, Bjerge herred, Kerteminde og Drigstrup er tydeligvis blevet forfattet som tre dele i et samlet værk. Donationsbrevene er skrevet på andet papir og med en fremmed skrift. Bøgh har fået en anden til at afskrive gavebrevene, som han opdagede, at Hofman manglede i sin fundatsudgave fra 1760.

Jubellærere i Bjerge herred hører ikke med i værket. Der står intet herom på titelbladet, og det ville der uvægerligt have gjort, hvis de havde hørt med. Bøgh

52 Per Henrik Rendsvig har i et notat af 8. sept. 1981 påvist fejlplaceringerne over for Landsarkivet i Odense. Kopi i Kerteminde Museum.

skrev de seks biografier efter opfordring fra kantor Christopher Giessing i Roskilde, der arbejdede på udgivelsen af et værk om jubellærere. Det her indbundne manuskript er en kopi af det manuskript, Bøgh sendte til Roskilde. Giessing fik imidlertid ikke fuldført sit værk og nåede ikke at publicere biografierne af de seks jubellærere i Bjerger herred.⁵³

Bøghs manuskript er ikke dateret, men af oplysninger i manuskriptet til Bjerger herred og Kerteminde fremgår utvetydigt, at de begge er skrevet i 1770. Han skriver for eksempel "i fjor" om folketællingen, der blev afholdt i 1769, og "indeværende Aar 1770", "døde nu i Vinter Aar 1770", ja, et enkelt sted oplyser Bøgh endog datoen, "endelig døde han i Gaar d. 11. Julii" (1770).⁵⁴ Beskrivelsen af Drigstrup er sandsynligvis skrevet senest, velsagtens i 1771. Bøgh omtaler, at Jens Juel paa Lundsgaard har ladet Drigstrup kirke reparere "i Aar 1770", en vending Bøgh næppe havde brugt, hvis han skrev herom i 1770.⁵⁵ To steder i henholdsvis Kertemindebeskrivelsen og i Post scriptum refererer han til Worms Lexikon over danske, norske og islandske lærde Mænd, som først udkom i 1771, men begge steder er der tale om senere tilføjelser.⁵⁶ I beskrivelsen af Bjerger herred er medtaget kopier af de opgørelser, som skulle indsendes om folketællingen 1769 og om fødte, viede og døde 1760-69. Den sidste opgørelse er senere udvidet med tallene frem til 1775. Manuskriptet om jubellærerne stammer fra samme tidsrum. Bøgh overdrog nemlig sin "elskelige Naboe og Herredsbroder Hr Boesen i Rynkebye" en kopi heraf dateret 17. april 1771.⁵⁷

Bøghs beskrivelse viser, at han var en mand, der var interesseret i sine omgivelser. På det algeriske togt i 1746 brugte han sine øjne og spurgte sig for, og resultaterne blev nedfældet i rejsebeskrivelsen "Den algierske Fred". Da Bøgh kom til Kerteminde i 1747 lagde han samme nysgerrighed for dagen. Han kom i forbindelse med borgmester Peder Christian Schiøtz, som i den korte tid, han havde tilbage at leve i, nåede at give Bøgh de første efterretninger om Kerteminde. Og Anders Samsing, den gamle sognepræst i Kølstrup, overlod ham straks ved embedstiltrædelsen sin samling af "mange skønne" efterretninger.⁵⁸

På et tidspunkt derefter blev Bøgh bedt om af "Mænd af Høy Distinction" at udarbejde lister over præster, kapellaner og rektorer i Kerteminde. Han anvendte da Samsings Efterretninger og prøvede i hast at finde mere derom. Siden fik han

53 C. Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere med hosføjede Slægt-Registre og Stamtavler, 1779-86. Bøgh sendte Giessing 4 biografier af jubellærere fra hans egen slægt, en stamtavle over slægten Seidelin og de 6 biografier af jubellærere fra Bjerger herred. Seidelin II, s. 505 og 817-18. Th. Hauch-Fausbøll om C. Giessing i DBL, 2. udg. 1936.

54 Bøgh I, s. 6, II s. 75, 108, 88.

55 Bøgh II, s. 222.

56 Bøgh II, s. 76, 208.

57 Seidelin II, s. 817-18.

58 Bøgh II, s. 99, 78.

mere præcise oplysninger, "helst naar man gjør sig den yderste Fliid for at opsøge og efterspørge alle Ting, hvorvidt nogenlunde mueligt".⁵⁹ Den beskrivelse af Kerteminde og Bjerger herred, som han var i stand til at skrive i 1770-1771, viser, at han havde været meget flittig i sit opsporingsarbejde. Hvor han fik sin viden fra, fortæller han selv i sin beskrivelse. Bøgh var så skolet i den nye historievidenskab, at han i stor udstrækning angiver sine kilder. Udover de iagttagelser, han selv gjorde, byggede han på mundtlige kilder, på trykte bøger og på arkivalier.

De mundtlige kilder står nok for de fleste oplysninger, og de udgør selvfølgelig en broget skare. De mindst pålidelige efterretninger gengiver Bøgh med tilføjelsen "sagde man". Mere troværdige er de oplysninger, der "siges af alle", eller er "efter alle Folks Sigende". Bøgh lægger vægt på, om han har sine oplysninger fra folk med personligt kendskab til forholdene. Han fremhæver, at da han kom til Kerteminde, var der endnu nogle af de ældste i menigheden, der personligt havde kendt sognepræst Anders Poulsen og kapellan Holger Boesen, der døde i 1677 og 1678.⁶⁰ Fra nulevende efterkommere hentede han utallige genealogiske oplysninger om de familier, han var interesseret i, for eksempel fra den tidligere sognepræst Oluf Bagges enke og børn og fra provst Schach Thestrup i Dalby. Da Pontoppidans Danske Atlas udkom, var han i stand til at bringe en rettelse til ejerskabet til Brangstrup i Lyndelse sogn, for arvingen til gården havde ligget med sit kompagni i Kerteminde. Han fik Peder Jespersen Praems tilnavn at vide af professor Pingel i Odense, og han diskuterede oprindelsen af navnet Kerteminde med professor Peder Rasch i Odense. Hvorledes det forholdt sig med opdagelsen af sejlruten ind i Odense Fjord, fik han belyst af folk, som selv havde kendt opdageren Jens Jyde.⁶¹

Bøgh udnyttede naturligvis også den trykte litteratur. Han brugte Holbergs Danmarks Historie som kilde til beskrivelsen af krigene mod Sverige 1658-60. Han refererede til stof fra Hofmans Fundatser og Pontoppidans Danske Atlas og hentede også oplysninger fra Pontoppidans Annales, det vil sige hans kirkehistorie. Treschows Jubel-Lærere fra 1753 gav nyttige oplysninger til Bøghs afhandling om Bjerger Herreds Jubellærere. Han henviser til en ligprædiken i 1581, og han kendte naturligvis sin kollega Ludvig Boesens beskrivelse af Lundsgård fra 1769. Endelig gjorde han nogle tilføjelser til manuskriptet, da Jens Worms Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd begyndte at udkomme i 1771.⁶²

59 Bøgh II, s. 57. Det vides ikke, hvem Bøgh hentyder til som mænd af høj distinction.

60 Bøgh II, s. 36, 68.

61 Bøgh III, s. 22, II, s. 11, I, s. 3, II, s. 132, I, s. 133, II, s. 26.

62 Bøgh II, s. 17, 19. Ludvig Holberg: Danmarks Riges Historie I-III, 1732-35. Bøgh III, s. 13. Erik Pontoppidan: Annales ecclesiae Danicae diplomaticae I-IV, s. 141-52. Bøgh III, s. 5, 27, 28. Gerhard Treschow: Danske Jubel-Lærere, 1753. Bøgh II, s. 136, III, s. 4. Hans Pedersens ligprædiken over fru Anna Knob til Lundsgaard, 1581. Bøgh II, s. 76, 208. Jens Worm: Forsøg til et Lexikon over danske, norske og islandske lærde Mænd, 1771-84.

De mundtlige og de trykte kilder har Bøgh suppleret med arkivstudier overalt, hvor han har kunnet få yderligere efterretninger. Først og fremmest har han naturligvis gennemgået Kerteminde pastoratsarkiv, hvorfra han blandt andet hentede sognepræst Hans Sørensens indlæg fra 1680 angående en strid med kapellanen om indtægterne fra Drigstrup. I kirkebogen finder han en oplysning om, at sognepræst Bent Top før sin tiltræden i Kerteminde i 1690 var kapellan ved Garnisons Kirke i København. Desuden kan han naturligvis referere kirkeregnskabet for 1769. Også fra rektor Schachts skolebog fra slutningen af forrige århundrede kan Bøgh hente oplysninger.⁶³ Påfaldende er det, at han ikke nævner sine forgængeres indberetninger. I det mindste Oluf Bagges indberetning fra 1746 skulle man tro havde været bevaret i afskrift. Også de andre præster i herredet måtte lukke op for arkiverne, og mens Bøgh med beklagelse oplyser, at provstearkivet forgik ved branden i Munkebo præstegård i 1740, kan han glæde sig over, at han har adgang til stiftskisten, det vil sige bisparkivet i Odense. Biskop Ramus var selv historisk interesseret og har sikkert set med forståelse på Bøghs studier.⁶⁴ Der hvor Bøgh hentede flest arkivaliske oplysninger, var dog på rådstuen i Kerteminde. Han citerer fra byens privilegier og gamle breve, han eftergransker møjsommeligt de gamle tingprotokoller, og han gengiver oplysninger fra de nyeste arkivalier som en taxationsforretning i 1761.⁶⁵

Bøgh tager ikke alle oplysninger for gode varer. Af professor Pingel har Bøgh fået fortalt, at en Henrich Ecklef på Frederik den Andens tid skal have fået Sprogø med flere øer. Men, skriver Bøgh, "Det er vanskeligt at bestemme sig nøje i slige Ting, hvor man har ickun en particulier Beretning at gaae efter, hvor Hukommelsen let kan fejle, man veed icke, hvorvidt Beretningen stemmer overeens med eller strider imod de Beviiser, Skiøder og Adkomster som nu værende Ejere til saadanne Øer nærmere kan foreviise." Om Kerteminde kirke skriver Bøgh, at den skal være bygget i 1476 til Skt. Laurentius ære, men understreger, at han hverken kan finde årstallet eller helgenens navn optegnet noget sted i Kerteminde.⁶⁶

Men Bøgh havde ikke alle de oplysninger, han skulle bruge, så han bad herredets præster hver for sit sogn at oplyse om mangler og fejl i Hofmans Fundatser, og samtidig sendte han dem sin beskrivelse "paa det at de kunde være vidende om mit Arbejde, ja rette mine Fejl eller og opfylde mine Mangler."⁶⁷ Som bilag til Bøghs beskrivelse ligger et brev fra marts 1770 fra Frederik Jahn, sognepræsten i Kølstrup, der giver Bøgh svar på spørgsmål om præstegårdenes jordtilliggende

63 Bøgh II, 61, 62, 55, 78.

64 Bøgh III, s. 9, II, s. 207, I, s. 56, II, s. 207.

65 Bøgh I, s. 138, III, s. 5, II, s. 5.

66 Bøgh II, s. 133. Oplysningerne om kirken findes i Danske Atlas III, s. 462. Bøgh II, s. 43.

67 Bøgh I, s. 55.

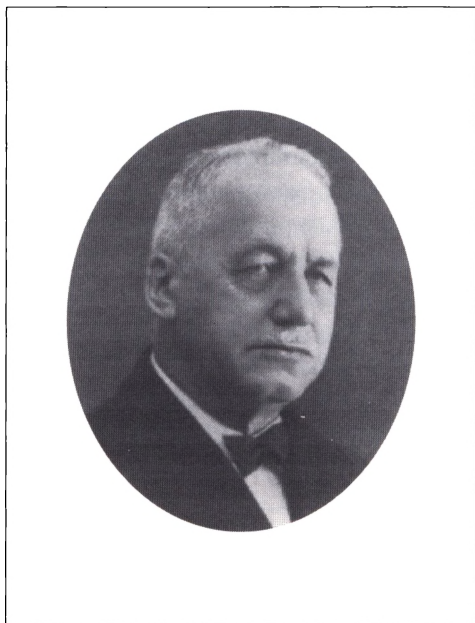
og herredets provster. Derudover ligger der en efterretning også fra Jahn fra januar 1770 om Kølstrup sogn og annekset Agedrup og to næsten enslydende efterretninger fra Jørgen Fog, sognepræst for Dalby-Stubberup sogne fra juni og oktober 1770. Oplysningerne indgår i Bøghs beskrivelse.

Bøgh sendte Hofman sin beskrivelse og havde den glæde at se sig takket - sammen med andre bidragydere - da Danske Atlas VI, supplementsbindet, udkom i 1774. Og glæden må være blevet endnu større, da han så, at Hofman på grundlag af hans oplysninger havde udbygget beskrivelsen af Kerteminde og givet Bjerge herred en fyldig omtale. I Atlas III havde beskrivelsen af Bjerge herred alene bestået af en liste med navnene på herredets sogne og landsbyer.⁶⁸

Men Bøgh må også have regnet med, at hans beskrivelse af Bjerge herred, Kerteminde og Drigstrup skulle offentliggøres. Manuskriptet kan umuligt blot betragtes som rettelser, som Hofman kunne benytte til supplementsbindet til Danske Atlas. Her er tale om en selvstændig beskrivelse, som publikum skulle kunne læse som supplement til Danske Atlas. Men hvorfor udkom den da ikke? Da som nu var der to måder, hvorpå man kunne få sine manuskripter udgivet. Enten på egen bekostning eller ved, at en forlægger antog og udgav manuskriptet. Det synes at have været Bøghs lod selv at måtte betale for alle sine udgivelser, men nu i 1769 kunne han se, at hans yngre embedsbroder i Rynkeby, Ludvig Boesen, havde fået trykt og bekostet sin beskrivelse af Lundsgård af Kongelig Universitetsbogtrykker A. H. Godiches Efterleverske, samme trykkeri som også bekostede udgivelsen af Danske Atlas. Bøgh må have håbet på, ja, regnet med, at også hans bidrag ville blive antaget nu, hvor han red med på den topografisk-genealogiske bølge, og ikke som ellers skrev om teologiske emner.

Det lykkedes ikke, ja, vi ved end ikke, om han har forsøgt at få manuskriptet trykt. Alene dets størrelse må have gjort sagen vanskelig. Beskrivelsen af Fyn fyldte i Danske Atlas III 255 sider. Bøghs beskrivelse ville have fyldt godt 400 sider i det format. Trykt blev det i hvert fald ikke, det blev liggende i Kerteminde pastoratsarkiv. Glemte blev det dog heller ikke. På et tidspunkt fandt man det nødvendigt at ofre en indbinding, om end en tarvelig, på de løse læg og forsyne manuskriptet med paginering og indholdsfortegnelse. Det tyder på, at manuskriptet har været brugt. Alle efterfølgende præster og måske også andre embedsmænd og interesserede borgere i Kerteminde må have læst Bøghs beskrivelse. A.C.L. Heiberg, der var præst i Kerteminde fra 1840 til 1855, benyttede oplysninger fra Bøgh i sin biografi af Thomas Kingo. Også uden for Kerteminde kendte man Bøghs beskrivelse. Hofman Bang anvendte den således i sin beskrivelse af Odense Amt i 1843, G. Strøm, der var præst i Marslev, brugte i 1865 Bøghs beskrivelse i sin redegørelse for præster, rektorer og hørere i Kerteminde, og pastor John Hansen i Viby hentede ligeledes oplysninger fra Bøgh

68 Danske Atlas III, Bjerge hrd. s. 425 og 518, Kerteminde s. 460-62. Danske Atlas VI, Bjerge hrd. s. 562-75, Kerteminde s. 610-15.

By- og herredsfoged og senere politimester Wilhelm Woll levede i Kerteminde fra 1913 til sin død i 1958. Han var en særdeles produktiv lokalhistoriker og søgte at få Bøghs manuskript udgivet i 1950'erne. Denne udgaves meget righoldige biografiske noteplysninger skyldes ham. (Kerteminde Museum).

til sin beskrivelse af Viby sogn, som han skrev i 1879.⁶⁹

I 1894 blev Bøghs manuskript afleveret til Landsarkivet i Odense som en del af Kerteminde pastoratsarkiv.⁷⁰ Wilhelm Woll, politimester i Kerteminde og ivrig lokalhistoriker, sørgede for, at Bøghs beskrivelse ikke blev glemt. Han lod 1919-20 pastor emeritus Gottfred Rosenberg transskribere beskrivelsen af Kerteminde fra gotisk til latinsk skrift, således at den igen var tilgængelig i Kerteminde, og således at de, der ikke længere kunne læse gotisk håndskrift, kunne få glæde af Bøghs arbejde. Woll, der selv udnyttede oplysningerne i sine bøger og artikler om Kerteminde, arbejdede videre med Bøghs beskrivelse og havde i 1954 et manuskript omfattende Kertemindebeskrivelsen klar til offentliggørelse. Til uddybelse

69 A.C.L. Heiberg: Thomas Kingo, 1852. Jacob Aall Hofman (Bang): Odense Amt beskrevet 1843, I-II udg. af Finn Stendal Pedersen, 1990-91. G. Strøm: Efterretninger om Kjørteminde Præster, Rectorer og Hørere siden Reformationen. Samlinger til Fyens Historie og Topografi III, 1865, s. 1-95. Efterretninger om Viby Sogn paa Hindsholm af John Hansen, Sognepræst, 1879. RA. Håndskriftsamlingen, Danmarks Topografi, F. Fyn. nr. 16. Nicolai Jonge, en flittig håndbogsforfatter i sidste halvdel af 1700-tallet, udgav en Danmarksbeskrivelse i 1777, hvor han også gennemgår Bjerger herreds sogne og herregårde. Han bringer flere oplysninger end Pontoppidan, men har ikke hentet dem fra Bøgh. Han oplyser f. eks. antal gårde og huse i hver landsby, Bøgh bringer dem kun for Drigstrup sogns landsbyer. Af L. Holbergs latinske Jordbeskrivelse forbedret og udgivet af Nic. Jonge, 1777. R. Paulli om Nic. Jonge i DBL, 1937. Afsnittet om Bjerger herred er trykt i Kerteminde Avis 25. 10. - 1. 11. 1890.

70 LAO. Afleveringssag for Kerteminde pastoratsarkiv.

af beskrivelsen, som forelå i Rosenbergs transskribering, havde Woll udarbejdet noter, som især på det genealogiske område var særdeles omfattende. Woll søgte at få Kerteminde kommune til at bekoste udgivelsen, men kommunen kunne ikke afse penge hertil, og Woll døde i 1958 uden at se sagen bragt videre.⁷¹

I 1981, da Kerteminde Museum blev statsanerkendt, fik museet af landsarkivar Anne Riising overdraget Bøghs manuskript; det var nu atter kommet tilbage til sin hjemby.

Udgivelsesprincipper.

Vilhelm Woll var som nævnt den første, der tog fat på transskriberingen af Bøghs manuskript, idet han lod Gottfred Rosenberg transskribere Kerteminde-beskrivelsen i 1919-20. Rosenbergs håndskrevne transskribering blev i slutningen af 1970'erne maskinskrevet af Per Henrik Rendsvig, Charlottenlund. Samtidig transskriberede både han og Annelise Eilstrup, Kerteminde, beskrivelsen af Drigstrup. Annelise Eilstrup transskriberede desuden Kommentar til Danske Atlas og de første 14 sider af beskrivelsen af Bjerge herred. De manglende dele: resten af Bjerge herred, Kertemindes Post scriptum, Donationsbreve og Jubel-lærere er transskriberet af udgiveren, der også har gennemgået de tidligere transskriberinger.

Bøghs tekst er transskriberet ordret. Datidens skrivemåde adskiller sig fra nutidens retskrivning, men ikke så meget at det vanskeliggør læsningen. Man ser mange nu forsvundne dobbelte vokaler som for eksempel: Tiid, særdeeles og alleeneste, og flertalsformen ere er naturligvis endnu i brug. Også med hensyn til sammenstillede navneord har skrivemåden ændret sig. Mange ord som i dag skrives i ét ord, blev dengang skrevet i to ord med bindestreg. Konsekvent var det dog ikke. Samme ordsammenstilling kunne i det ene øjeblik optræde som to ord med bindestreg, i næste øjeblik som et ord. Bjerge herred skriver Bøgh på tre måder: Biergeherred, Bierge-Herred og Bierge Herred. Sognepræst derimod optræder aldrig med bindestreg. Det skrives enten Sogne Præst eller SognePræst. Påfaldende for nutidsøjne er også, at Bøgh sætter punktum efter alle tal. For at lette læsningen er disse punktummer ikke medtaget.

Bøgh anvendte, som det var sædvane, ikke gotiske men latinske bogstaver til latinske ord og til person- og stednavne. Denne anvendelse af latinske bogstaver er ikke markeret i teksten. Bøghs understregninger er angivet ved kursiv.

Det er interessant at se, hvorledes sprogbrugen har ændret sig i løbet af de to hundrede år, der er forløbet. Især falder det i øjnene, at mange ords betydning er om ikke ændret så i hvert fald gledet væk fra den da brugte betydning. Woll gør for eksempel opmærksom på ordet nødtørf, der dengang kunne bruges om de fattiges nød og trang.

71 Kerteminde Museums Arkiv. Afskrift af Provst Bøghs Beskrivelse af Kerteminde 1770.

Bøgghs manuskript er stort set nydeligt, om end det ind i mellem bærer præg af at være hastigt skrevet. På de fleste sider har han bagefter måttet lave tilføjelser i marginen. Enten et ord eller en sætning han har glemt ved renskrivningen, eller ord og sætninger, han senere ønskede at tilføje. Nogle steder er også ord eller en hel sætning streget ud. Disse rettelser er ikke markeret i udgivelsen. Margin-tilføjelserne viser, at han har læst manuskriptet igennem, men han har alligevel overset nogle fejl. Han glemmer ord, eller der kommer et for meget med, og enkelte steder går der kludder i sætningerne. Et (sic) angiver, at det er Bøgghs tekst og ikke udgiverens fejl. En [] angiver udgiverens tilføjelse.

I den trykte udgave er der henvist til originalmanuskriptets sidetal. På grund af den lidt rodede paginering, som blev foretaget efter Bøgghs død, er sidehenvi-
sningerne ikke umiddelbart forståelige. Derfor bringes en oversigt over den oprindeli-
ge paginering.

I

Kommentar til Danske Atlas	1 - 6
Bjerger herred	7 - 97
Bjerger herred, tekst fra forarbejder	34a- 34k
Bjerger herred, udeladte forarbejder	98 - 130
Kerteminde, indledning	131 - 146

II

Kerteminde	1 - 192
Post scriptum	193 - 208
Donationsbreve	209 - 218
Drigstrup sogn	219 - 234

III

Jubellærere	1 - 27
-------------	--------

Sidehenvi-
sningerne til originalmanuskriptet skrives følgende således: Bøggh II, s. 210.

Det originale manuskript er kun opdelt i de store hovedgrupper: Bjerger herred, Kerteminde osv. For at skabe et bedre overblik over beskrivelsen er den i den trykte udgave blevet opdelt i kapitler.

Wolls noter til Kertemindebeskrivelsen er gengivet uændrede for så vidt angår genealogiske oplysninger. For siderne I, s. 131 - II, s. 121 og II, s. 158 - II, s. 170 foreligger der færdigredigerede noter, for siderne II, s. 122 - II, s. 157 findes noter-
ne i manuskriptets margin, og for siderne II, s. 171 - II, s. 192 mangler de helt. Udgiveren står for de øvrige noter.

Beskrivelse
over
Bierge - Herred
i Almindelighed
og
Kierteminde- og Driysdrup-
Søgne
i Særdeleshed
forfaaet
med fornødne Anmerkninger
over den Danske Atlas-
tredie Tome, over Tryks-
skift Sampt Hofmæns-
sammene Foundationer
og Gave Breve
femden Tome,
over samme
Skift.

af Hans Nicol Seidelin Høgh, Kongens
i Kierteminde fra 1740 til 1746. døde 29/8/1778. 37 Aar.

BESKRIVELSE
over
BIERGE-HERRED
i Almindelighed
og
KIERTEMINDE- og DRIGSTRUP-
SOGNE
i Særdeleshed
forfattet
med fornødne Anmerkninger
over den Danske Atlas
tredie Tome over Fyhns
Stift samt Hofmans
samlede Foundationer
og Gave Breve
femte Tome
over samme
Stift.

1 side 1: Den Danske Atlas¹ er uden Modsigelse et meget større og langt priiseligere Arbejde end man behøver engang at tale enten om Arbejdets sande Fornødenhed og Nytte eller Forarbejdernes store Møje og Bekostning, for at gjøre enten af Deelene ret tydelig og begribelig for Folk. Det kommer alleene an paa, at Atlas maatte naae sin forønskte Fuldkommenhed, hvilket var dog gandske mueligt, naae Enhver paa sit Sted og i den Egn, hvor han er bedst bekiendt, vildet gjøre sig tilbørlig Umag med at forskaaffe de rette Materialier og ufejlbare Efterretninger, som Verket skal bestaae af. Der for bør En og Hver som en oprigtig Patriot, enten han er simple Landsmand eller Embedsmand, nøje foreholdes sin pligt, og vide, at han i dette Stycke er sit Fædrene-Land; hvis Brød han æder sin heele Evne og Formue skyldig; helst han kan icke forsømme det mindste uden Publici store Skade og Fornærmelse. Naar Atlas i en eller anden Maade skulde mangle noget i den forønskte Fuldkommenhed, sees strax af Manglerne selv, fra hvilken Kant Forfatteren er icke bleven troelig nok assisteret med de fornødne Reqviritis; og Publicum har højt at besvære sig derover, helst naar man endog imod reede Penges Betaling skal for visse Personers Efterladenheds Skyld lade sig nøje med Mangler og Vildfarelser. Forfatteren kan intet derfor; thi uden for sit Sted maa han intet tale af sig selv. Desuden lider han selv mest 1 side 2: derved; thi har han altiid mindre Fornøjelse og mere Umag, ja tidt tredobbelt Bekostning og Ulejlighed, hvor og naar han faaer de fattigste eller maaskee de falskeste Efterretninger at trækkes med. Kort sagt: Der er visselig baade Synd og Skam, at nogen vil spare sin Person eller negte sin Tieneste, naaer en anden arbejder for Publico, og hele Publicum selv staaer ej alleene fuld af Længsel efter Arbejdet, men og færdig med Pengene i Haanden at betale det, naar det maatte ickun efter Ønske være fuldkomment, og altsaa fuldkommen Værdi for Pengene.

Men den Højædle og Velbaarne Hr. Etatz-Raad Hans de Hofman fortienner i Sandhed offentlig Tack af sit Fædreland for den store og ret utrættelige Fliid, han som en retskaffen Patriot lader see i den Sag, i sær da han endnu icke vil forlade dette store Verk, førend han seer endog de Fejl og Mangler rettede, som indsneg sig i de første Tomer over Sielland, Laaland og Fyhn, førend han nogensinde engang lagde Haand derpaa²

Jeg har læst den tredie Tome over Fyhn, og vil med Tilladelse berøre nogle Fejl, som der ere faldne mig alt for kiendelig i Øjnene: Pag. 467 siges Brangstrup i Lyndelse-Sogn, Odense-Ampt, i de sidste Aaringer at have tilhørt General-Lieutenant Gersdorf, General-Major Brochenhuus og nu værende Ejer CammerHerre Henrich Brochenhuus, Ridder.(Conf. pag. 473 Lingtved eller Lindved i Steenløse-Sogn.). Mindes jeg ret, da sees endnu General-Lieutenant Gersdorfs og hans Frues Vaaben og Navne paa Brangstrup over Dørren til Stuehuset, som de skal have bygt. General-Major Brochenhuus, som her tales om, var Johan Friderich Brochenhuus, Ridder, virkelig General af Cavalleriet og Commandant paa Cronborg 1 side 3: længe, førend han døde. Han var Herre baade til Brangstrup og Lindved, og efterloed begge disse Gaarde til sin eeneste Søn og Arving, som hedte icke Henrich, men Caspar Christopher Brochenhuus. Denne unge Herre var en ejegod

Mand og laae med sit Compagnie her i Kierteminde. Han var icke Ridder, men CammerHerre, General-Adjutant og Oberst-Lieutenant af Cavalleriet. For sit svage Helbreds Skyld maatte han omsider tage sin Dimission og døde uden Børn ongefær for 8 Aar siden. Efter hans Testamente beholdt hans Enke-Fruue Viviche Juell, en dotter af Geheime-Raad Peder Juell paa Hverringe, begge hans Fædrene Gaarde, og hun er endnu Ejer deraf paa denne Dag. Pag. 550 siges Broeholm i Gudme-Sogn, Nyborg-Ampt, sidst at have tilhørt Oberst-Lieutenant Niels Sehested og Fruue Elisabeth Scheel, men Aar 1764 d. 14. Nov. at være kjøbt af Oberst Grev Carl Friderich af Gørtz, da Kongen skal have solgt den. Her confunderes denne Herregaard med en Bondegaard af samme Navn i Brylle-Sogn, Odense-Ampt. Bondegaarden Broeholm, som er i sær bekiendt af sin mægtige Skov, laae tilforn, som andet Kongens Gods i den Egn, under Odense-Regiment-Stue, og da det blev solgt, kjøbte ovenmældte Oberst, Cammerherre Grev Gørtz Broeholm af Kongen. Men Herregaarden Broeholm beholdte Fruue Elisabeth Scheel efter sin Herres Død og tilbragte den sin anden Mand, Admiral Caspar Wessel, som overloed *I. side 4:* den igien efter sin Frues Død til hendes ældste Søn, Oberst-Lieutenant Anders Sehested, som nu ongefær i 9 Aar har været Ejer deraf.

Pag. 551 siges Damsboe i Jordløse sogn, Nyborg Ampt, nu at tilhøre Cammer-Junker Theodorus Finck, men han var aldrig Ejer deraf. Derimod tilhører denne Gaard Oberst-Lieutenant Præben Brahe paa Hvedholm, og han kjøbte den, saa vidt jeg ved, paa offentlig Auction efter Cancellie-Raad Linds Død.

Hvad disse tvende sidste Fejl med Broeholm og Damsboe belanger, da troer jeg for min Part neppe, at de haver indsnegen sig i den Danske Atlas, saa længe Forfatteren endnu var i levende Live. Hvo som har Lejlighed at regne alting efter, vil faae en nærmere Vished derom. Men skulde Fejlene maaskee være indløbne under Pressen, og man tænkte ved hver Flyve-Tidende, i hvor sanddru den blev foregivet, at forbedre Skriftet, da var det alt for dristigt paa saadan Maade at mis-handle en Mands Arbejde, som under hans eget Navn var færdigt at træde for Lyset.

Pag. 465 sættes Wissenbiørg iblandt Schoubye-Herreds Sogne i Rugaards-Ampt. Men Wissenbiørg-Sogn ligger vitterlig i Baag-Herred, og da det er endog et Hoved-Sogn i dette Herred, kan Sandheden i den Deel saa meget mindre tages i Tvivl. Icke desto mindre ligger det dog icke i Assens- men i Rugaards-Ampt, hvilken Schoubye-Herred hører. Alleeneste jeg troer icke, at det sorterer i nogen Maade under Schoubye-Herred. Uden Tvivl ligger Wissenbiørg-Sogn, hvad den verdslige Ret angaaer under Ravnebiørg-Birk, som nu, siden Kongen solgte sit Gods her i Landet, har faaet Navn af Ravnebiørg-Herred; og, naar *I. side 5:* saa er, har Wissenbiørg hverken i det gejstlige eller i det verdslige noget med Schoubye-Herred at bestille. Efter mine ringe Tanker have de gode Landsmaalings-Commis-sarier, om det er mig tilladt saa at tale, begaaet her et faut Pas, saa vidt de have icke nøje nock forklaret sig over Herrederne. Som Landsmaalingen skeede Amptsvis, saa toge de her under een Forretning alt, hvad der laae under Rugaards-Ampt; og som der var ickun eet (nemlig Schoubye) Herred at nævne, saa

blev Wissenbiereg tegnet uden videre Anmerkning iblant de andre Amptets Sogne, anseet eller beskreven tilliige som et Sogn af Schoubye-Herred. Jeg skal siden viise fleere ja større Exempler af samme Natur. Overalt synes mig, at Sagen saavel med Wissenbiereg-Sogn som med Ravnebiereg-Herred, der er ickun verdsligt og adspredt i andre Herreder, fortiente nøjere at undersøges og at sættes i sit rette Lys; deels at Publicum kunde see sig tilstrækkelig underrettede om alle Ting; deels at al Lejlighed maatte betages Folk til at tvivle i mindste Maade om Rigtigheden i saa stoert og vigtigt et Skrift som Den Danske Atlas.

Men det er Tiid, jeg vender mig til min egen Side, til det Herred og til den Bye, hvor jeg boer, thi der finder jeg dog mere Urigtighed end nogen andens. Overalt er dette Herred, hvad det verdslige angaaer, meget indvicklet og vanskeligt at finde Reede i, saa det i disse sidste Tiider, da alting er bleven nøjest undersøgt, har endog givet Herredets egne Betiente nock at bestille. Derover er det icke at undre, at den store Forfatter I. side 6: af den Danske Atlas, som alleene eller besynderlig har havt Statum civilem for Øjne, er icke bleven forsynet med bedre Efterretninger end mange andre, hvilcke uagtet al den Fliid og Forsigtighed, de have brugt, have dog fejlet mere eller mindre, saa snart de ere komne til dette Herred, hvor Hindsholm og Kiertemindere ere gemeenlig de visse Anstøds-Steene. Jeg vil derfor stræbe eengang for alle at give en udførlig og tilforladelig Beretning først om Bierge-Herred i Almindelighed, dernæst om Kiertemindere- og Drigstrup-Sogne i Særdeelehed. Alleeneste jeg følger den Danske Atlas, ligesom jeg finder den for mig, dog uden at røre de Ting, som jeg icke kan forbedre. Derhos skal jeg efter Hr. Etats-Raad Hofmans egen Begiering icke glemme paa vedkommende Steder at erindre, hvad der endnu som henhørende til de af ham samlede Foundationer og Gave-Breve kunde bringes for Lyset. Sagen selv skal beviise, at det er icke et ringe Arbejde, jeg har paataget mig, men jeg vilde saa meget hierteligere ønske, at jeg kunde have den Lykke at afgjøre alle Ting til Publici Fornøjelse.

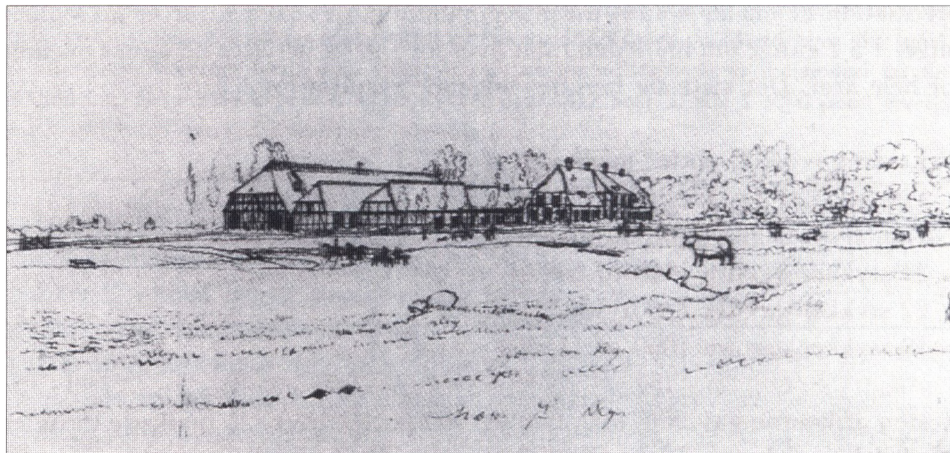
Bjerge herred efter Videnskabernes Selskabs kort over Odense amt fra 1780. Havets og fjordenes tredeling af herredet havde dengang betegnelserne: Hindsholm, Mellem Fjorde (Munkebo, Drigstrup og Kerteminde sogne) og Ind ad Landet (sognene syd herfor).

BIERGE-HERRED I FYHN i Almindelighed betragtet

Herredet

I. side 7: Bierge-Herred kaldes dette Herred ligesom af sin egen Gestalt, af de saa vidt bekiendte Muncheboe-Bierge eller Banker, som ligger midt i Herredet, Hindsholm iberegnet. Disse ere saa høje, at man ej alleene kan see derfra vidt og bredt, paa den anden Side Herredet, men vore Skibsfolk forsickre, at de endog tydelig kan see dem paa Samsøe. Dog bestaae de icke af stejle Bierge eller unyttige Banker; men af de skiønneste og frugtbareste Jordsmaale, som her ophøje sig saa højt over den heele omliggende Egn: Om disse Bierge fortælles fra ældgammel Tiid som noget besynderligt, hvad dog de fleeste Aaringer giver nye Beviis og Bekræftelse om, nemlig at de skulle Drigstrup-Sogn saavel som Kierteminde og Hindsholm ved mangen god Regn. Vist er det, naar det seer mest ud efter Regn i Vesten, da vil Skyerne, helst i Torden-Væjr, gjerne skilles ad over disse Banker, saa der bliver ingen Regn af. Men om Bankernes Højde, eller om de tvende Strande, som her skyde ind paa begge Sider eller om heele Situationen af Banke og Strand, skal have mest Skyld, det drister jeg mig icke at sige; endskiønt det er et gammelt Ordsprog: Havet trækker Regnen til sig.

I. side 8: Bierge-Herred ligger nordost paa Fyhns Land, og har imod Østen og Sønden Flødstrup- og Ullerslev-Sogne i Winding-Herred, imod Sønden og Vesten Rønninge-Davinde-Fraugde-Aasum- og Seeden-Sogne i Aasum-Herred, imod Vesten og Norden Odense- eller Steege-Fiord, som tager her sit Indløb imellem Hindsholm og Sletten (Landet hin Side Fiorden,) og gjør Grendseskiellet mellem Bierge- og Lunde-Herreder; men allerrummeligst paa begge Sider imod Norden og Østen det aabne Hav, som paa disse toe Sider omgiver fast det heele Herred, især Hindsholm, hvorfra derfor og kan sees over til Sielland saa vel som til Samsøe og Jylland. Her ved Kierteminde har man Sielland liige øster for sig og ved sigtbar stille Luft samt østlig Vind presenterer det sig saa nær, at man har det Ordsprog: Ret nu er Sielland færdig at lægge over til os. Den Landstrækning af Sielland, som falder os her i Øjnene, er rummelig fra Rejsøe til Halschov-Klinte. Tre Kirker lade sig tydelig see, som skal være Helsinge, Drøsselberg og Stillinge i Løveherred; men allertydeligst er Antworschov-Spir at see, og naar Vejret er mest sigtbart, paastaae Folk endnu at kunde see Halschov-Klinte forbi liige ind til Corsøer-Bye. Paa Lundsgaards Klinte, som ligger ved den yderste Ende ickun en Fierding Vej fra os, sees alt dette tydeligere, men tillige Svallerup, Rørbye, Aarbye og flere Kirker samt Lerchenborg og alle sex Callundborg Væjrmøller. Fra Kierteminde I. side 9: regner man til Rejsøe 4 Miile, til Corsøer, Callundborg og Samsøe 5 Miile, til Endelauøe 6 Miile, til Klakring i Jylland 7 Miile, til Wejle og til Aarhus 12 Miile. Fra Staveshoved, som ligger imod Norden en Miil Østen for os i Wibye

Kejrup "en ypperlig Gaard, men ufrie". Jens Lauritsen Kragh, der var byfoged i Kerteminde 1714-31 boede her, og siden blev gården bopæl for herredsfogden for Bjerger herred, Salomon Lindegård. Ved hans død i 1741 overgik gården til Ulrik von Heinen på Ulriksholm. (Udsnit af skitse af Niels Ringe, Nationalmuseet fot.).

Sogn paa Hindsholm, er 3 Miile til Rejsøe, 4 til Callundborg og Samsøe. Fra Fyhns Hoved, som ligger allernordligst, den yderste Pynt af Hindsholm, regnes 2 Miile til Samsøe, 3 til Endelauøe, 4 til Klakring og 9 til Aarhus.

BiergerHerred inden sine egne Grendser betragtet, strækker sig i Længden over 4 Miile fra Norden til Søndnen, saasom fra ovenmældte FyhnsHoved til Vejrup i Marslev-Sogn, eller rettere til SkiftemoseHuuset i Birchende-Sogn. Breeden af Herredet gjør nock icke den halve Længde ud, endskiønt fra Causlund-Bech (der ligger 1½ fierding Vej sydost fra os, og skiller Bierger-og Winding-Herreder, ja Odense og Nyborg Ampter paa denne Kant, fra hverandre) til Bullerup, den vestligste Bye i Herredet, skal vel være et Par Miil saavelsom imellem Staveshoved og Midschov-Odde paa Hindsholm.

Sognene

Forresten bestaaer Herredet af 13 Kirke-Sogne, hvilket Tal viiser strax, at dette Herred er icke et af de store Herreder i Fyhn, endskiønt af Størrelse det Syvende iblant de sytten Herreder, som sortere under Fyhns Landemode. Kirke-Sognene findes vel, endskiønt efter Ampterne adspredte, alle anførte i den Danske Atlas; men Fortegnelsen er hverken i Ampts Deelingen eller paa Byer og Steder saa accurat, som den burde være; ja Navnene paa nogen Steder ere udeladte, L. side 10: men andre saa gamle, at man rigtig kan sige: Denne Udskrift er rar for sin Ældes Skyld, men behøver just derfor desto mere at fornyes. Anseende saadant som en Regel for mit Arbejde, vil jeg kortelig gaae alle Kirke-Sognene igiennem og mælde saa meget om hvert i sær, som mig efter mine ringe Tanker synes at være det mindste man burde finde i saa stoert et Verk, som fører Navn af den

Danske Atlas. Det er pag. 425 og 426, hvor de 9 første Kirke-Sogne anføres, som efter Formeening skulde høre Odense Ampt til; men pag. 518, hvor de 4 sidste sættes under Nyborg Ampt, ja; hvad Folk mest forundrer sig over, numererede under Sallinge-Herred, hvorom siden. Alleeneste jeg følger den Orden, de findes udi, men de 4 sidste Sogne, som udgiøre den merkelige Deel af Herredet, der kaldes Hindsholm, numererer jeg med de 9 første under dette Herred, hvorhen de dog paa nogen maade høre, thi i vidrig Fald maatte de eragtes som et Herred for sig selv, som siden skal forklares.

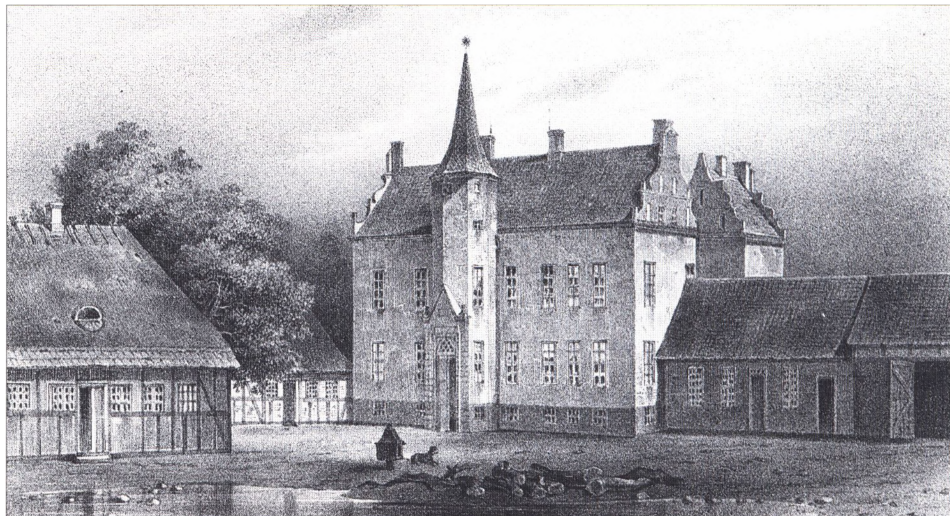
1. *KIERTEMINDE*, et Hoved-Sogn bestaaende alleene af denne liden Kiøbstæd, om hvilken jeg har lovet at tale siden i Særdeelehed. Her merkes, at Kierteminde ligger icke i Odense- men i Nyborg-Ampt, og endnu ligger strax uden for Kierteminde Nordre Port 3 Væjrmøller, den eene inden for Leddet paa Kærbye-Mark i Drigstrup-Sogn, men alle sortere de under Kierteminde Jurisdiction og Nyborg-Ampt.

2. *KIØLSTRUP*, et Hoved-Sogn: Kiølstrup en god liden Bye, Kiertinge en stoer og formuende Bye, Ladbye ligeledes en stoer Bye; I. side 11: Ulrichsholm en af Landets store Herre-Gaarde, liggende tæt ved Enden af Kierteminde-Fiord. Østergaard hører icke mere til dette Sogn. Kierup-Gaard, det er Kejrup, en ypperlig Gaard; men ufrie, dyrkes nu med Kongelig Tilladelse under Ulrichsholm. Her i Sognet savnes Hundslev, en stoer Bye, hvor af den største Deel hører herhid. Kirkens Patron saa vel som største Lods-Ejer i Sognet er Frue Cathrine v. Brügman, Enke af Major Ulrich Friderich von Heinen.

3. *MUNCHEBOE*, et Hoved-Sogn, uden Annex. Muncheboe en stoer og velhavende Bye, Drebye nock saa stoer og derudi en Gaard kaldet Herregaarden, skiønt nu en Bondegaard. Trellerup længe siden afbrudt og lagt under Østergaard. Tonøe det er Tornøe, her er en god Gaard, Wichelsøe, ickun et Huus og skiøn Græsning, begge disse Øer ligger i Odense Fiord, og høre til Ulrichsholm. Her savnes Østergaard, som efter Kongelig Dispensation har nu i mange Aar lagt til Muncheboe-Sogn, hvor den og rettelig sættes pag. 482. Paa Østergaards Mark er med Kongelig Tilladelse bygt en Væjrmølle til stoer Nytte paa sit Sted. Kirkens Patron og største Lods-Ejer i Sognet er Conferentz-Raad Caspar Herman von Brügman paa Østergaard, hvorvel hans Søster, Frue v. Heinen paa Ulrichsholm, ejer fast liige saa meget der.

4. *DRIGSTRUP*, et Annex Sogn til Kierteminde, bestaaende af fire Byer, Drigstrup, Lille Wibye, Overkiær, det er Over-Kierbye, Bregnøre, det er Bregnøer. Om dette Sogn har jeg lovet at tale siden i Særdeelehed.

5. *MARSLEV*, et Hoved-Sogn, ickun en Miil fra Odense, men halvanden Miil fra Kierteminde. Marslev en stoer og god Bye, Kastrup en liden I. side 12: Bye med

Herregården Skovsbo blev opført i sidste halvdel af 1500-tallet. I tredive år fra 1736 til 1766 ejede Frederikke Louise Krag Skovsbo; ved hendes død solgtes gården ved en auktion for 70.000 rdl. til justitsråd Hans Berg. (Kerteminde Museum).

fire skønne Gaarde. Hoslev, det er Hoglev, en stoer Bye. Wegerup, det er Wejrup, en smuck og god Herregaard. Ved Wejrup ligger en Vand-Mølle og foruden den savnes endnu Klarschov, en meget stoer, dog ufrie Gaard, liggende strax ved Hoglev, fordem maaskee regnet iblant Hoglev-Byes Gaarde. Største Lods-Ejer i dette Sogn er Frue Majorinde von Heinen paa Ulrichsholm, men Kirkens Patron Major Hans von Løvenhielm, en Søn af Major (kaldet pag. 480 uretlig Oberst-Lieutenant) Erich v. Løvenhielm, en Sønne-Søn af General-Major Hans v. Løvenhielm, hvis Stamme-Navn var Brochenhuus, men opkaldet efter sin Morfader, den i sin Tiid meget berømmelige Krigs Helt, General Lieutenant Hans v. Løvenhielm, tog hans Navn og blev hans bedste Arving. Alle disse Herrer af Løvenhielm have ejet Wejrup.

6. *RYNCHEBYE*, et Hoved-Sogn: Rynchebye en meget stoer og folkerig Bye. Urup en god Bye. Schousboe en Herregaard, købt af nuværende Ejer JustitzRaad Hans Bergh for 70000 Rdl paa offentlig Auction. Hundeslev, det er Hundslev, hvoraf ickun den tredie Deel hører til dette Sogn. Tvinge, en liden Bye. Endnu merkes, at ved Brabech, hvor endnu Brabech-Huuse ligger, stoed fordem Brabechs-Mølle. Kirkens Patron og største Lods-Ejer i Sognet er nysbemældte Justitz-[Raad] Bergh (sic) paa Schousboe.

7. *BIRCHENDE*, et Annex-Sogn til Marslev. Birchende den eeneste Bye i Sognet, meget stoer og folkeriig. Sellebjerg, en Herregaard, købt af nuværende Ejer, Hans Møller for 34000 Rdl. Nunnebjerg-Gaard længe siden nedbrudt og lagt under Wejrup. Her savnes Wilholms Mølle. Kirkens Patron og største Lods Ejer i Sognet er ovenmældte Major Hans v. Løvenhielm paa Wejrup. L. side 13:

8. *AGEDRUP*, Annex-Sognet til Kiølstrup, det vestligste Sogn i Herredet. Agedrup ickun en liden Bye. Bullerup-Bye og Mølle ligger ickun en liden Miil fra Odense, men vel halvanden Miil fra Kierteminde. Vester-Kierbye en stoer Bye, næsten midtveys imellem Odense og Kierteminde, dog den første nærmest. Kirkens Patron er Frue Majorinde von Heinen paa Ulrichsholm, men hendes Broder ConferentzRaad Brugman paa Østergaard ejer heele Sognet Annexgaarden undtagen.

9. *REVNINGE*, Annex-Sognet til Rynchebye, knap en halv Miil fra Kierteminde. Revninge er den eneste Bye i sit Sogn og den længste Bye i hele Herredet. Jershaug; en Herregaard, som sorterer under Lundsgaard. Lundehusene, maaskee Lundsgaards Skovhuuse. Lundsgaard, en dejlig Gaard, nu et Stamhuus, hvorum siden. Lynosgaard, uden Tvivl er her begaaet en Tryck- eller Skriver-Fejl, saa der skulde staaet Lyndsgaard, det er Lindsgaard, er i gammel Tid nedbrudt og lagt under Lundsgaard, men af samme har endnu Lindshuus sit Navn. Men derom kan sees i SognePræsten Ludvig Boesens Beskrivelse over Lundsgaard pag. 26.³ Kirkens Patron og største Lods Ejer i dette Sogn er Cammerherre (kaldet urettelig pag. 472 og 473 ConferentzRaad) Jens Juell paa Lundsgaard.

10. *DALBYE*, et Hoved Sogn, der ligger midt paa Hindsholm, en god Miil fra Kierteminde: Dalbye, en god og stoer Bye. Moesgaard eller Mosegaard, en skiøn Gaard, som har sine Lycker for sig selv, men regnes dog som en anden Bondegård til Dalbye, *I. side 14*: da den ligger paa en Udkant i Enden af Byen. Hersnappe er og en stoer Bye, ved hvilken ligger en Vejrmølle, dog paa Scheelenborg HovedGaards Grund. Bircheborg Gaarde, det er Birchebierg, bestaaende af toe Gaarde. Kirkens Patron er CammerHerre Baron Schach Brochtorf, som og ejer heele Sognet, undtagen toe Gaarde i Dalbye, toe i Hersnappe, og de toe Gaarde i Birchebierg, som alle sex høre til Broelycke.

11. *MESINGE*, et Hoved Sogn, uden Annex, uden al Tvivl det største Sogn af contribuable Hartkorn i Herredet, ligger paa denne Side Dalbye. Mesinge, en god Bye, hvorved ligger en Vejrmølle, men i Byen en meget stoer og fornemme teglhængt Gaard, kaldet Kraghgaarden, uden Tvivl af sin endnu fra forige Seculo navnkundige Ejer, Hans Kragh, Herredsfoged paa Hindsholm. Præstegaarden er og teglhængt, saa disse tvende Gaarde giver Byen en Anseelse. Kraghgaarden beboes ellers nu af toe Bønder, og hører til Hverringe. Midschov, ligeledes en god Bye, hvis Marker grendse lige ud til den her indløbende Odense-Fiord, som giver endog et skiønt Indløb til Midschov selv. Torpe eller Torup, endnu en god Bye, i hvilken ligger en mægtig stoer Gaard kaldet Herregaarden, det er Thorslundegaard eller Torstelundegaard, som ommældes Hofm. Fundat. Tom. 5, pag. 278 in notis. Denne Gaard beboes nu af tvende Bønder og hører til Scheelenborg. Salbye en meget stoer og god Bye, hvis Marker grendse liige til Vejlen og Baadsbeck. Kirkens Patron er CammerHerre Baron Brochtorff paa Scheelenborg, men største Lods Ejer Søren Jørgensen paa Broelycke, endskiønt baade *I. side 15*: Scheelenborg og Hverringe ere tilliige store Lods-Ejere i Sognet.

12. *STUBBEDRUP*, Annexet eller efter Andres Meening Hoved-Sognet til Dalbye, thi Stubbedrup er ustridig et større Sogn end Dalbye, ja det største i Herredet, naar man beregner saa vel det privilegerede som det contribuable Hartkorn. Endnu er det det nordligste Sogn paa Hindsholm, og tillige kan det kaldes det første Sogn i Fyhns Land, saa vidt her i Sognet ligger det bekiendte Fyhns Hoved, som synes endog at kunne forklares som Fyhns Begyndelse. Stubbedrup er ickun en liden Bye, liggende med Kirken i en Udkant af Sognet, gandske ubeleilig for dette store Sogns mange og for største Deelen langt fra boende Indvaanere. Martofte en meget stoer Bye, men fattig, bliver derfor og af Herskabet ømmelig behandlet. Paa Martofte Mark ligger den bekiendte Stejle-Høj, hvor de 12 Røvere ere bleven rettede, hvis Historie læses Atl. Tom. 3, pag. 586 og 587 in notis. Langøe, det er Lang, en Øe med fem Gaarde og toe Boelssteder. Scheelenborg, uden Tvivl den største og den bedste Herregaard i Fyhns Land, oprettet til et Baronie Aar 1680, hvorom siden. Grønlunde Gaard eller som vi nu sige Grønlund, en meget stoer Mejer Gaard, som ligger under Baroniet Scheelenborg, og paa hvis Mark efter Beretning, skal for dum have lagt Slottet Saphisborg. Egense, bestaaende af toe Gaarde, som ligge imellem Scheelenborg og Grønlund ved en Vejle, som der falder ind og ved hvilken, naar Vandene ere alt for høje, Beboere undertiiden tage Skade paa deres Gierder og Engbonde. *L. side 16:* Bogense, en Halv Øe, som har 3 Gaarde, af hvilke den eene har mest sin Jord indhegnet for sig selv. Nordschov, i de gamle Kiæmpe-Viiser Nordenschov, nu kunde man sige uden Skov, en Bye af maadelig Størrelse, men fattig, hvorfor den og ømmelig behandles af Herskabet. Ellers er denne den nordligste Bye paa Hindsholm, og er det yderst paa dens Mark det Promontorium eller Næs Fyhns Hoved ligger. Her savnes Snabe, som bestaaer af en Gaard og et halvt Boelssted samt et Huus, hvorom strax noget mere. Kirkens Patron og Ejer af heele Sognet (Snabe undtagen og en Gaard i Stubbedrup, som hører til Broelycke) er meerbemældte CammerHerre Baron Schach Brochtorf paa Scheelenborg, en Dotters SønneSøn af Baroniets første Stifter, GeheimeRaad Friderich Vittinghof af Scheel, men denne, Stifteren, lagde aldrig sin anden Gaard, Broelycke, under Baroniet, som den danske Atlas siger Tom. 3, pag. 589.

13. *VIBYE*, et Hoved-Sogn uden Annex, endskiønt det mindste Hoved-Sogn af contribuable Hartkorn, ellers det østligste Sogn her i Herredet. Vibye, gemeenlig kaldet Store Vibye til Forskiel imod Lille Vibye, som ligger imellem Fiorde i Drigstrup-Sogn, er en stoer og god Bye, hvorved ligger en Væjrmølle. Maaløe endnu en stoer og meget formuende Bye, som har Ord for at være den riigeste i Herredet. Hverringe en meget stoer og ypperlig Herregaard, nu et Stamhuus, hvorom siden. Broelyche ligeledes en Herregaard, kiøbt *L. side 17:* af nu værende Ejer, Søren Jørgensen for 40100 Rixdaler paa offentlig Auction. Lychegaarde er nogle Huuse ved Stranden, hvorfra Overfarten skeer til Romsøe. Snabegaard, det er Snabe udi Stubbedrup Sogn, som er bleven anført her i Vibye-Sogn, efterdi samme beregnes under Hverringe-HovedGaards Taxt. Rampsøe, det er Romsøe, har maaskee sit Navn af sit Leje,

som er i Rum Søe, ellers er det en skøn liden Øe, en fierding Vej øster for Landet, ongefær en stærk halv Miil eller lidet mere i Omkreds, forsynet med Mark og Skov samt en god Gaard og et par Huuse, hvorom mere Atl. Tom. 3, pag. 588. Kikkenborg, et af Broelyche Markhuuse, især bekiendt deraf, at det ligger strax ved Vejen, hvor Passagen er over Baadsbech fra Hindsholm til Kiertemind. Her i Sognet savnes mange Steder, saasom Bøgebjerg, en god Mejergaard, paa hvis Grund endnu er sat for et par Aar siden en nye Bygning med lidt Tillæg af Jord, kaldet Lille Bøgebjerg. Schoven en liden Gaard, saa kaldet af Skoven, hvor den ligger. Hytteballe, ligeledes en god liden Gaard, liggendes tæt ved Maaløe. Men disse sidste Steder, Bøgebjerg, Schoven, Hytteballe samt Lychegaarde og Romsøe, saavel som Snabe i Stubbedrup Sogn, ligge alle med hverandre under Hverringe Hovedgaards Taxt. Vibye Kirke tilhører Søren Jørgensen paa Broelycke, men største Lods-Ejer er GeheimeRaad Peder Juell paa Hverringe thi ham tilhører heele Maaløe, saavel som den største og bedste Deel af Vibye. Endnu merkes, at disse tvende Gaarde L. side 18: Hverringe og Broelycke ere uden Tvivl de to Herregaarde, som ligge hverandre nærmest i Danemark, thi efter Anseelse synes icke at være mere end fem til sex hundrede Skridt imellem dem, naar man kunde gaae lige over fra den eene til den anden, og nu, man maa gaae lidet omkring, bliver der dog neppe tusinde Skridt.

Følgelig bestaaer BiergeHerred i Korthed forfattet af 13 Kirke-Sogne, een Kiøbstæd, 12 Herre- og Mejergaarde, 37 større og mindre Landsbyer, 6 Enested Gaarde, dem paa Øerne iberegnete, tre Vand- og syv Væjrmøller foruden Bye-Mark- Skov og Øe-Huuse som her vilde blive for viidtløftigt at opregne.

Men for endnu nærmere at betragte Herredet i sin fulde Styrke, eller dog paa det nøjeste at forfare, hvor vidt mueligt, saa vel Indvaanernes eller Folkenes Antal og Beskaffenhed som Mark-Grundenes Vegt og Værdi, da vil jeg anføre følgende Tabeller, af hvilke de første sige os Folkemængden i Herredet, som den befandtes i fior d 15. Augusti, da derover efter Kongelig Befaling blev forfattet Mandtal; de andre mælde, hvor mange der ere fødte, copulerede og døde i Herredet i de ti sidste Aar, ligesom samme i Aar efter høj Ordre er bleven beregnet og indsendt. Endelig viiser den sidste Tabel, hvor meget Hartkorn, saa vel privilegeret som contribuable Herredet bestaaer af.⁴

L. side 31: Af forestaaende Tabeller sees Folke-Mængden her i Herredet efter den Kongelige Ordre, som da var givet om Mandtallets Forfatning, hvor Under-Officerer, Tambuurer og Gemeene skulde udelades. Men som disse høre og til Folkemængden, ja som deres Hustruer og Børn ere anførte i Mandtallet, saa kan jeg paa dette Sted icke efterlade at mælde, at Guarnisonen i Kiertemind er foruden sine Officerer 117 Mand stærk, og følgelig bliver Antallet paa Mandfolk i Kiertemind i alt..... 418.

Videre, for at tegne den heele Folke-Mængde i et kort Begreb eller Pastorats Viis, da haver

	Mandfolk	Fruentimmer
Kierteminde og Drigstrup	600	561
Rynchebye og Revninge	389	370
Kiølstrup og Agedrup	385	385
Marslef og Birchende	336	341
Muncheboe	223	218
Mesinge	322	314
Dalbye og Stubbedrup	463	455
Vibye	263	296
Summa	2981	2940

L. side 34f. Hvad denne sidste Tabel angaaer, da har jeg anført Kirke-Sognene i den Orden, som de ligger efter hverandre, og indrycket Kirke-ligningen,⁵ saa som den dog og giver nogen Kundskab om Kirkernes Hartkorn og Formue. Men Hovedsagen er Sogdenes Hartkorn, og har jeg anført det contribuable, ligesom det findes hos Hofman paa Tabellen foran i den femte Tome antegnet, men det privilegerede, saa vidt det hører til Herregaardene, har jeg fundet i den Danske Atlas, og fulgt samme, beregnende Ager, Eng, Skov og Mølle Skyld under eet. Endelig har jeg af Præsterne i Herredet ladet mig underrette om deres Præstegaardes og Degneboligernes Hartkorn, endskiønt de sidste er saare lidet eller intet tillagt. Og om Kierteminde Hartkorn har Borgermester Bendz her i Byen givet mig fuldkommen Oplysning. Alleeneste jeg har for Nemheds Skyld fulgt Hofmans Maade ved at beregne allevegne fuld Tønde Skyld, endskiønt der er paa de fleeste lidet mere, men ved Lundsgaard, Schousboe, Scheelenborg, Hveringe og Broelyche lidet mindre, som altsammen af den Danske Atlas tydelingen kan sees.⁶

Kort sagt: Folkemængden var d 15. August 1769 i alt 5921 Personer. I de sidste 10 Aar ere der fødte 1802 Børn, der ægteviedes 614 Par, men der døde 1460 Mennesker. Hartkornet, det contribuable og det privilegerede sammenregnet, er præter propter⁷ i alt 3645 Tønder.

L. side 34g. Men endskiønt jeg veed nu icke, nogen Mangels Post i den Tabel paa Hartkornet at udsætte, vilde jeg dog icke raade nogen alt for hastig eller dristig at skride til Forpagtning over noget Sogn i Særdeleshed, thi i det mindste har man her for nyelig havt et Exempel, som i denne Deel kan tiene Folk baade her og andensteds til Advarsel, hvorfor jeg og vil anføre samme. Det var Kongens Andeel Korn Tiende af Rynchebye Sogn, som er henlagt til Hospitalet i Odense, der blev stillet til offentlig Auction for at forpagtes bort til Højstbydende. Her sluttede man af samme Tabel eller rettere af Landmaalings Forretningen at det var en Tiende af et Sogn paa 347 Tønder Hartkorn. Til Lycke blev dog Sagen i Tiide nærmere undersøgt, hvorved man fick at vide, hvor stoer Rabat der maatte gøres i Regningen; thi her gick just saa meget af, som der af Hundsløv Byes Hartkorn hørte til Kiølstrup-Sogn. Hundsløv er en stoer Bye, bestaaende af 12 Gaarde og mangfoldige Huuse. Deraf hører ickun 4, ej engang de største, Gaarde og eet Huus til Rynchebye Sogn, men de øvrige 8 Gaarde og Huuse til Kiølstrup-Sogn,

hvilket er derfor i sig selv og flux større end Rynchebye-Sogn. Nu maatte man vel spørge, hvoraf denne Irring kommer. Men dermed er gaaet saaledes til: Landmaalingen gick først over Rynchebye Sogn, og som Sognet var lodtagen i Hundslev, blev denne her strax undtagen og matrikuleret under *L. side 34h*: Rynchebye Sogn, og siden derover forbigået i Matriculen over Kiølstrup-Sogn, Ja hvad merkverdigt er, icke engang et NB. sat her, som kunde betyde en Forskiel og viise, hvordan Hundslev var deelt mellem disse toe Sogne. Et ganske andet Exempel kunde skee med saadan Tiendes Forpagtning af Mesinge-Sogn, hvilket har efter Tabellen ickun 298 Tønder Hartkorn at svare Skat af; men den, som skulde tilforpagte sig Tienden, vilde finde over 100 Tønder Hartkorn mere til at tage Tiende af. Denne store Forskiel maa efter al Anseelse have den Aarsag, at de 100 Tønder Hartkorn Bønder Gods som ere privilegerede Baroniet Scheelenborg, ere strax bleven afslagen i Mesinge-Sogn i Landmaalings Forretningen. Endnu merkes, at Snabe i Stubbedrub Sogn, som staaer for 7 tdr. 4 skp. 2 fj. 2 alb. Hartkorn, og sorterer under Hverringe-Hoved Gaards Taxt, er neppe beregnet under Stubbedrup-Sogns men under Hverringe-Hovedgaards Hartkorn. Saaledes kan der endnu være fleere Ting, som jeg ikke veed, og hvilke høre heller hen til et hvert Sogns Beskrivelse i Særdeleshed end til Herredets almindelige Beskrivelse.

Herredets geografiske deling

Men hvad der er besynderlig at merke i dette Herred, er saa vel *den naturlige Deeling* som *den verdslige Inddeeling* eller Status civilis, som har været saa vanskelig for Folk at finde Reede udi. Angaaende den første *L. side 34i*: Punct, nemlig den naturlige Deeling, da kommer samme af de tvende store Fiorder, som have den ene Navn af Kierteminde-, den anden af Odense-Fiord, thi begge have et stærk Indløb saa vel fra Østen, som fra Vesten her i Herredet, ja skiære Herredet fast ligesom toe Gange over, og giver det dermed en forunderlig Gestalt.

Kierteminde Fiord nævner vi billig først, saasom den er ganske indsluttet i Herredet. Den tager sin Begyndelse fra det aabne Hav østen for os og regnes i sin heele Strækning hen ved halvanden Miil, men dens Breede er meget uliige. Øster, det er uden for os, er den temmelig breed, havende paa søndre Side Lunds-gaard og den saa kaldede Kierteminde Fed, men paa den nordre Side Hverringe og Broelycke Marker. Den Deel af Fiorden som den yderste kalde vi her Rheden eller Indløbet. Men naar Fiorden naar os, gaaer den tæt forbi Byen paa den søndre Side, og er da saa smael, at her er slaaet den bekiendte Lange Broe lige over Fiorden. Strax gjør Fiorden et Udfald eller en Vejle paa den søndre Side, som dog er ickun liden, men bliver større imellem Revninge og Ladbye Marker; i hvor vel den haver icke heller der meget at betyde, uden saa vidt Jordan savnes, eller Vandene skulde formedelst en haard Nord-Vest Vind være meget høje, thi det *L. side 34i*: er en Post, som de Rejsende maa altid og på alle kanter tage sig vel vare for i dette Herred. Fra Langebro af at regne gaar ellers Fiorden hen ved en Miil Vester ind i Landet lige til Ulrichsholms og Østergaards Marker, havende paa den søndre

Side Revninge, Ladbye, Kiertinge og Kjølstруп-Marker, men paa den nordre Side Kierbye, Vibye, Drigstrup og Muncheboe Marker. Imod Enden bliver Fiorden atter meget breed saasom imellem Kjølstруп og Muncheboe Byer, der ligge begge tæt ved Fiorden, ere liige over Fiorden at regne omtrent en halv Miil fra hverandre. Endnu merkes vel, at, hvor Kierteminde Fiord endes ved Muncheboe, derfra til Odense Fiord er ickun en liden Fierding Vej, nemlig Muncheboe-Mark over.

Odense Fiord er vel længere og større, men kommer Herredet mindre ved, saa som den gaar uden om Herredet, og gjør Grendse-skiellet imellem dette og Lunde Herred. Alleeneste fra Odense Fiord, Vesten for Drigstrup og Mesinge Sogne, falder en stoer Vejle just imellem bemældte Sogne, hvilken har paa den søndre Side Bregner, Drigstrup, Kierbye og Kierteminde Marker, men paa den nordre Side Torup og Salbye Marker. Ja naar Vandene blive meget høje, voxer Vejlen alt for stærk og gyder sig med fuld Magt ind i den saa kaldede Baadsbeck; Ja skiær Becken saa L. side 34k: dybt og saa gandske igiennem, at Vandene falde ud igien i Havet mod Østen, og paa saadan Tiid er Hindsholm en gandske omflødt Øe, afskilt fra Fyhns Land. Men for nærmere at forstaae den Sag, da agtes, at Hindsholm er altid Peninsul eller Halv-Øe, paa den østre og nordre Side omgivet med Havet, paa den Venstre Side med Odense Fiord, men mod Sonden deels med Kierteminde Fiord, saavidt den løber her ind til Byen, deels med den omtalte Vejle, saa vidt den falder fra Odense Fiord. Alleeneste midt for Landet gives en liden Mark eller Engbond, omtrent tredie Deelen af en fierding Vej, hvor Baadsbeck har sit Løb imellem Stranden og Vejlen, der er Hindsholm landfast med Fyhn, uden naar de høje Vande skiære Becken ud og skille Hindsholm fra Fyhn. Videre er at merke: Naar Nordvest Vind rejser sig for Alvor, driver den, som bekiendt er, Vandene af Nordsøen ind i Kattegat, men da just løbe alle vore Strømme over. Og derfor, jo længere og strængere den Vind raser, jo mægtigere blive Vandene, saa der er tilsidst ingen anden Passage til Hindsholm, end man maa lade sig sætte over ved Baade, hvilke, saa snart de behøves, indfinde sig her fra Kierteminde, og ligge sig ved Baadsbeck for at sætte Folk derover imod billig Betaling. Og uden Tvivl L. side 35: er det af den Aarsag, at Becken, der ligger ickun en halv fierding Vej fra Kierteminde, og saa ofte befares af Kierteminde Baade, har faaet Navn af Baadsbek. Men ved høje Vande, sees altsaa, at man maa sejle over til Hindsholm, og da skulle ingen Fremmed tænke, at man nogen sinde havde gaaet tørskoet derover. Siden, naar der kommer en god Østen Vind, sættes igien frisk Grund fra Stranden af, og da gaar man atter tørskoet over til Hindsholm, og Ingen skulde mere troe, at man nogen sinde havde sejlet derover.

Naar man nu forestiller sig saadan Vandenes forfærdelige Lob og Magt, seer man lettelig, hvad jeg har sagt, at Herredet skiæres fast ligesom toe Gange igiennem, deels ved Kierteminde Fiord, deels ved den store Vejle fra Odense Fiord, hvilken gemeenlig kaldes Lands-Vejle. Men ved denne dobbelte Giennemskiæring blive nogle Sogne, nemlig Kierteminde, Drigstrup og Muncheboe, indsluttede imellem Fiordene; andre, saasom de fire Sogne paa Hindsholm, blive liggende norden for Vejlen; og atter andre, nemlig de 6 øvrige Sogne, blive liggende sønden

(dog deels vesten saasom Agedrup Sogn i sær) for Kierteminde Fiord. Denne er den Deeling, som Naturen selv har giort, naar man ickun overvejer, at Odense Fiord I side 36: og Lands Vejle gjøre eet, saa er klart, at Muncheboe Sogn ligger liige saa vel som Drigstrup og Kierteminde imellem Fiordene. Over alt ansees Herredet af sine egne Indvaanere som delt i tre Deelee. Den nordligste eller yderste Deel kaldes *Hindsholm* og indbyggerne *Hindsboer*. Den mellemste og mindste Deel kaldes saa vel Folket som Landet *Mellem Fiorde*, interamnensis. Den sydligste og inderste Deel betegnes gierne med det Ord: *Ind ad Landet*. Merkeligt nock, at hver Deel har sine 3 Præster. Ellers er Forskiellen denne: Den sydligste Deel har 6 Kirke Sogne, 2206 Mennisker, 1547 Tønder Hartkorn; den mellemste Deel har 3 Kirke-Sogne, 1602 Mennisker, 642 Tønder Hartkorn; den nordligste Deel, nemlig Hindsholm, har 4 Kirke Sogne, 2113 Mennisker, 1455 Tønder Hartkorn. Saavidt om Herredets naturlige Deeling.

Men heraf vilde dog nok mange synes sig at kunde have Aarsag at spørge, om Vej og Passage maatte icke være alt for vanskelig her i Herredet? Ja mere om her i Herredet, hvor Vandene have alt for megen Magt, kunde icke ved Kunsten meget Land reddes fra Vandenes Vold til stoer Nytte for det almindelig Bedste? Men hvad den første Post betrefver, da har jeg allerede talet om Vejen til og fra Hindsholm, som ved alt for høje Vande er icke muelig uden Baad at passere; endskiønt, naar Vandene formedelst I side 37: stærk nordvest Vind, ere icke heller alt for høje, kiører man sickert over Vejen paa mange Steder imellem Drigstrup og Mesinge Sogne saa vel som imellem Kierteminde og Hindsholm. Endnu gaaer Hindsholm Landevej liige over Landevejen igiennem Bregnør og Muncheboe til Odense. Men kommer man fra Odense af, kan man og gierne see af Vandenes Højde paa Muncheboe-Gade, enten man tør driste sig til at kiøre over Vejlen eller icke; thi naar Kierteminde Fiord gaar ind paa Muncheboe Gade, ja er færdig at gaae ind i Huusene, maa man icke tænke paa at komme over Vejlen, men kiøre til Kierteminde. Videre, hvad Kierteminde Fiord angaaer, kan Vandene og her blive saa høje, at de kan staae over Langebroe; ja man har endog undertiiden, meen saare sielden maattet redde sig med Baade fra Langebroe over det faste Land ind i Byen, for tre til fire Aar siden tog man her i Byen en temmelig stoer Skade paa Gierder og Hauger og tildeels paa Huusene tilliige. Endnu mærkes, at Vejen fra Hindsholm til Nyborg er igiennem Kierteminde; men fra Kierteminde gaaer den rette Landevej saa vel til Odense som til Nyborg over Langebroe; endskiønt man og herfra kan lægge Vejen om ad Muncheboe til Odense, hvor den falder nock saa god, men et lidet længere. Det vanskeligste I side 38: er med Odense Fiord, thi naar Folk imellem Fiorde eller på Hindsholm have noget paa Sletten, saasom i Lunde- og Scham-Herreder, at bestille, da maa de rejse om ad Odense en Vej paa 5,6,7 Miile og derover, hvor de ellers kunde gjøre Reisen paa een eller toe Timer. Derfor lade og mange sig sætte over Fiorden, saasom imellem Muncheboe og Klintebierg, eller imellem Midschov i Mesinge Sogn og Bøttigersholm i Norup Sogn.

Hvad derimod det andet Spørgsmaal angaaer, om her icke meget Land ved Kunsten og de dertil behøvende Anstalter kunde reddes fra Vandenes Vold til sto-

er Nytte for det almindelige Bedste? Da maa jeg her sige, at der for en Tiid over Hundrede Aar blev giort, som endnu sees en Dæmning liige over Vejlen mellem Kierbye og Torup; men den havde desto værre ingen Bestandighed. Som der fortælles, skulde onde Mennisker kast Qvægsølv i Dæmningen, hvorved Arbejdet gick over Styr. Men det er troeligt, at det Arbejde var i sig selv for stoert og vidtløftigt for den Mand, som begyndte derpaa, saa det blev derfor icke giort saa troefast eller paa alle Kanter saa vel forsynet, som Fornødenhed udkrævede paa saadant et Sted. Maaskee den samme Mand, som syntes mindre berettiget til dette Arbejde, fick neppe Lov til at giøre alt, hvad der udkrævedes til dette Arbejdes fuldkomne Styrke og Bekræftelse. Jeg taler saa, thi Manden var en Tolder i Kierteminde, ved Navn Johan I. side 39: Madsen, og derfor kan det gierne være troeligt, at han som ingen Lods ejer og Fremmed paa det Sted har icke havt frie Hænder til at giøre alt, hvad der burde giøres. Dæmningen kaldes endnu Tolder-Grøften; hvilket Navn lader som det var heller en Grøfte end en Dæmning. Imidlertid bragte han det saa vidt, at han lod pløje og saae inden for Grøften, men han blev icke værdig til at høste, thi heele Vercket gick over Styre forinden, hvorover han og siges af en riig at være bleven til en fattig Mand. Dog staaer endnu hans Arbejde, endskiønt gandske ruineret, til Kiendsgerning og en Amindelse af hans patriotiske Fliid. Og kunde han men med halvbundne Hænder giøre saa meget, da vilde det icke være umueligt for samtlige Lods Ejere paa begge Sider af Vejlen at bringe det i fuldkommen Stand; helst der er ingen Tvivl paa, at det kunde jo riigelig betale sig selv. Der vilde gandske vist gives den bedste Eng og maaskee Torv tilliige i Overflødighed, som just ere de toe Ting, der fornemmelig savnes i denne Egn. Ved den Lejlighed maa jeg nærmere erindre, at ret op ved Tolder-Grøften saa vel som andensteds paa begge Sider af Vejlen, dog mest paa Torup-Mark, voxer det bedste og fyndigste Græs, som des Aarsag kaldes Marsk Græs, og agtes bedre end Havre, helst saa længe det staaer endnu i Vext. Samme Græs er tyckt og trekantet, let at afhugge, men vanskeligt at væjre, thi den riige Saft lader sig seent tørre. Saa længe det groer maa Hestene, helst af Begyndelsen, I. side 40: ickun have sparsom deraf, thi de ere graadige efter det og sanke strax Huld, men de blive forfangne og syge, om de faae for meget deraf. Ude ved Scheelenborg, saasom især paa Melløe og Bogøe skal være en mægtig Sort Græs, men dog icke saa stærk og kraftig som det omtalte Marsk Græs ved Vejlen. Endelig hvad Kierteminde Fiord belanger, da havde den i sin Tiid ret roesværdige Oberst-Lieutenant von Brügmán paa Ulrichsholm i Sinde at tage den største Deel af Fiorden ind, ved at sætte Sluse og Dæmning, hvor Vandet var smalest. Dette finder jeg og anmærket Atl. Tom. 3, pag. 387. Men endskiønt han skal allereede havt Kongelig Tilladelse dertil, begyndte han dog aldrig derpaa, thi han frygtede, at det vilde blive alt for vanskeligt at holde ved liige. Jeg tør icke sige, hvor vidt det kunde være mueligt. Ja jeg vilde mere frygte for, at Fiordens Forkortelse skulde have en bedrøvet Virkning for Kierteminde, da den her gaende stærke Strøm maaskee vilde tabe sin Kraft, og Indløbet eller den saa kaldet Rende tilstoppes med Tiiden. Forresten hører der andre Folk til at tale om den Sag.

Herredets administrative deling

Men nu gaae vi fra den naturlige Deeling til den Verdslige Inddeeling eller statum civilem, som den Danske Atlas saa meget har seet paa, og hvilken fornemmelig her i Herredet bør nøje paaagtes og forklares. Det er almindeligt, at der gøres Forskiel paa Kiøbstæd og Landet, saa hver af disse har sin egen Ret og sin egen L. side 41: Øvrighed saa vel her som paa andre Steder. Men derimod er det noget særdeeles, at dette Herred ligger saa gandske fordeelt i Odense og Nyborg Ampter; og det er just den Punct, hvorudi de vildfare, fast saa mange, som begynde at skrive om dette Herred, saa er her det Sted, hvor jeg besynderlig har at sige, hvilke og hvor mange Kirke-Sogne der høre saa vel til det ene som til det andet af bemældte Ampter, saa som

Revninge	
Rynchebye	
Kiølstrup	høre alle
Birchende	8. til
Marslef	Odense Ampt
Agedrup	
Muncheboe	
Drigstrup	

Kierteminde	
Mesinge	høre alle
Dalbye	5. til
Stubbedrup	Nyborg Ampt
Vibye	

Odense Ampt har altsaa alle de Kirke-Sogne paa Landet, som ligge uden for Hindsholm, men Nyborg Ampt Kierteminde Kiøbstæd og de Sogne, som ligge på Hindsholm. Denne Deeling er icke uliige, saa vidt her gives paa et Annex nær 4 Sogne Kald i hvert L. side 42: Ampt, og efter Tabellerne findes der i de Sogne, som sortere under Odense Ampt, 2995 Personer og 2161 Tønder Hartkorn, men i de Sogne, som høre til Nyborg Ampt, 2926 Personer og 1484 Tønder Hartkorn. Her vil Hartkornets Uliighed icke sige meget, thi som Kiøbstæd har Kierteminde andre Nærings-Midler og Byrder, og man kan være vis paa, naar Kierteminde var bleven i sin forrige Velstand, vilde Folkemængden været størst i de Sogne, som regnes til Nyborg-Ampt. Forresten er det en sælsom Deeling, og vi kan icke begribe, hvorledes enten Kierteminde eller Hindsholm er kommen under Nyborg Ampt at ligge, thi begge Deelee kan naturlig Viis icke negtes at have hørt af Begyndelsen til Odense Ampt.*

Kierteminde ligger aabenbar paa Odense Amptes Grund, et Stycke fra Hindsholm, mellem Fiorde, hvor Nyborg Ampt ejer icke det mindste. Desuden har Kier-

teminde i mange hundrede Aar været Odense Lade- og Losse-Plads. Endnu har Amptsforvalteren i Odense stedse maattet holde en Magazin-Gaard her i Kierteminde, for at modtage Kongens Skatte-Korn af Bierge- og Aasum-Herreder, følgende er klart, at Kierteminde ej alleene har lagt under Odense Ampt men og heele Vejen havt den nærmeste Samfund og Forbindelse saa vel med Odense Bye som med Odense Ampt, hvorover det er desto mindre at begribe, hvordan den er bleven ligesom uddreven fra sin egen Fødestavn og indkvarteret i et fremmed Ampt. Kong Erics Pomerani Brev af Aar 1413 giver Kierteminde liige Privilegium med Svenborg og Faaborg, *L. side 43*: men det var alt for sælsomt at forklare saadant Privilegium til en Undtagelse fra Odense Ampt, fordi Svenborg og Faaborg ligge i Nyborg-Ampt. Efter Hofmans Tabel Tom. 5, pag. 4, som er den samme, der findes Atl. Tom. 3, pag. 425, skulde Kierteminde endnu staae tegnet i den sidste Landmaalings Forretning i Odense Ampt; Men Kierteminde var da allerede anseet som en Kiøbstæd i Nyborg Ampt, hvilket og kan sees af Nyborg Amptstues Matricul, hvorpaa jeg selv haver havt en merkelig Prøve, og derover svaret i mange Aar Skatter af Kierteminde Kirke-Jord til samme Amptstue, hvorom siden mere paa sit Sted. Men skulde Kierteminde dog saaledes i sidste Landmaalings Forretning være tegnet paa begge Steder, skulde man snart troe, at den er gaaet tacite⁹ ud af det eene ind i det andet Ampt, i hvor sælsomt det synes. Hindsholm har vel længere hørt til Nyborg Ampt end Kierteminde; Men som den ligger Norden for de øvrige Sogne i Bierge Herred, hvilke skille Holmen (saa kalde vi ofte Hindsholm) gandske fra Nyborg-Ampt, ja gjøre den landfast med Odense Ampt, saa kan man naturligviis icke vel troe andet, end Hindsholm maa fordum, i de ældgamle Tiider, været regnet under Odense Ampt. Det er ej alleene Revninge Sogn (som mældes Atl. Tom. 3, pag. 509.) men og Drigstrup-Sogn, hvilke hver paa sin Side af Kierteminde Fiord skyde her ind imellem Nyborg Ampt og Hindsholmen. Fra Baadsbech hvor Hindsholm begynder, til *L. side 44*: Causlunde-Beck, hvor Nyborg-Ampt endes, er en god halv Miil, og dens Længde viiser, hvor langt Hindsholm ligger uden for Nyborg Ampt. Drigstrup-Sogn i Odense Ampt, som skal fordum have været et Annex til Mesinge er det eeneste ældgamle Naboe-Sogn til Hindsholm, hvorfor og Odense Ampt kan altid naturlig Viis beviise sin Ret til Holmen, endskiønt den bleven lagt under Nyborg Ampt.

Men lad da Hindsholm ligge under Nyborg Ampt, saa er det dog alt for sælsomt at see Hindsholms fire Kirke-Sogne Atl. Tom. 3, pag. 518 numererede under Salling Herred, og altsaa ligesom indlemmede i det samme, hvilket ligger sydvest paa den anden Side af Fyhns Land ongefær allerlængst borte fra Hindsholm. Fyhns Breede siges Atl. Tom. 3, pag. 379 fra yderst i Lindskov-Sogn (her skulde staaet Lindschov Marker, thi Lindschov er en Herregaard, der laae fordum i Egense-Sogn) til Yderst paa Hindsholm at være 9 Miile. Men saa langt er der gandske vist fra Bøjden eller den yderste Udkant i Salling Herred til Fyhns hoved paa Hindsholm. Følgelig er her Landets Breede, icke et Herred eller Herreds Samfund at finde. Men Vildfarelsen bestaaer uden Tvivl derudi: Da Landmaalingen gick over Nyborg Ampt, skeede Begyndelsen som og er at see af Hofmans

Tabel paa Hartkornet, paa det Herred, i hvilket *L. side 45*: Amptsstaden, Nyborg, ligger, og altsaa var det første Vinding Herred, det andet Gudme Herred, det tredje Sunds Herred, det fjerde Salling Herred; og som der da var intet mere tilbage end de fire Kirke-Sogne paa Hindsholm, bleve disse, uden at gjøre mere Væsen deraf, tegnede og numererede til det sidste Herred, dog under den Overskrift, Hindsholm. Overskriften var god nock, men Tallene kunde været sparede, thi efter Tabellen skulde nu Ingen tænke andet, end Hindsholm var et Appendix til Salling Herred. Men naar Tallene havde været borte, kunde man sagt icke mere end Hindsholm var en Egn eller et Herred for sig selv, som og er den reene Sandhed fra de forige Tiider.

Men til den Ende maa vi nu nøjere agte, at her i Herredet er icke alleeneste en Samling af visse Kirke-Sogne ud af toe Ampter, men og en Foreening af toe Herreder, hvor af det ene ligger i Odense Ampt, det andet i Nyborg-Ampt. Hint bestod af alt det, der ligger uden for Hindsholm, og kaldes Biergeherred; Dette befattede alleene Hindsholm med sine fire Sogne, som havde ej alleene da sin Ret for sig selv, kaldet Hindsboe-Ting, men har og indtil denne Dag endnu aldrig havt det mindste med Biergeherreds Ting at bestille. Ja det eene var saa fuldkommen et Herred som det andet, thi jeg har fundet udtrykelig i de gamle Tingbøger Retens Betiente paa begge Steder at kaldes Herredsfoged og Herredsskriver. Saa kaldtes *L. side 46*: den forhen omtalte Hans Kragh i Mesinge Herredsfoged, og da han endelig med Kongelig Tilladelse aftraadte fra sit Embede, blev Niels Hansen, Byefoged i Kierteminde, efter Kongelig Bestalling af 3 Julii Aar 1650 indsat ved Lehns Manden Mogens Kaas paa Nyborg Slot, hans Fuldmægtig, Henrich Krogh, Raadmand og Tolder i Kierteminde, til Herredsfoged paa Hindsboe-Ting. Ligeledes finder jeg da Mogens Johansen, Byeskriver i Kierteminde, da tilliige at have været Herredsskriver paa Hindsholm. Men disse vare og de sidste, der førte Navn af Herredsfoged og Herredsskriver paa Hindsholm. Det viiser nock som, at Hindsholm, som havde sin egen Herredsfoged og Herredsskriver, var da in Civilibus et Forensibus et Herred for sig selv.¹⁰

Altsaa maa vi tractere Hindsholm med en højere Respect, icke som et Stycke af et Herred, men meget mere som et Herred for sig selv, som det i gamle Dage har været. Navnet Hindsholm, hvor af det har sin Oprindelse, vil man forklare saaledes: En Mand, en stoer Søehelt eller Søe-Røver, ved Navn Hinds eller Hintze, skal have været den første, der efter at han havde bemægtiget sig Landet, bragte sig det ret til Nytte, hvorfor det efter hans Navn blev kaldet Hindsholm. Landet var da fuldt med Skov, og midt igiennem langt ind, var Sejlads, som endnu skal være kiendelig, fra den vestre Strand *L. side 47*: igiennem Kalvehauge forbi Mesingeborg, nemlig den store Banke, der ligger paa venstre Haand, naar man kiører til Dalbye. Ja man skal da kunde sejlet ind paa Vibye-Mark, hvor Søe Helten lod sig bygge en fast Boelig, kaldet Castel, hvoraf Banken endnu har sit Navn, og mange Muurstene ere der oppløjede. Endnu skal maaske den saa kaldede Hertugens Skov ved Scheelenborg have sit Navn af ham, og i saa Fald har han ført Hertugs Navn, hvilket jeg altsammen maa lade staae for sit Værd. Andre derimod synes

heller at vilde forklare det Ord Hinds som gammel Dansk, der skulde betyde saa meget som *hin Side*. Vist er det, at Hindsgavl kunde paa den Maade forklares ganske smuckt som *Gavlen* eller Enden paa *hin Side* af Landet. og saaledes skulde Hindsholm udtydes som *Holmen* paa *hin Side* af Vejlen. Overalt synes det Ord Hinds, at være det egentlige og ældste Navn, men det Ord, Holm, at være lagt dertil i de yngre Tiider, i hvor gammelt det end og er. Mig synes Hinds og Hindsholm at kunde forklares som Lang og Langøe eller Fyhn og Fyhns Land. Derfor kaldes de fra Holmen Hindsboer ligesom de fra Landet Fyhnbøer. Ja derfor kaldtes den gamle Ret paa Hindsholm Hindsboe-Ting ligesom Ober-Retten i Fyhn Fyhnbøe Lands Ting. Uden Tvivl har vel og Herredet været kaldet Hindsherred, før end det Navn Hindsholm kom alt for meget i Brug, endskiønt jeg tilstaaer derhos, at det er alt for vanskeligt at vilde I, side 48: bestemme noget vist i saadanne Ting, hvor man har intet andet end Formodning at gaae efter.¹¹

Videre vil man spørge, om Hindsholm har i alle Maader været et Herred for sig selv, saa det har og havt sin egen Proust? og hvorhen Kiertemindene i saadan Fald har hørt? Men derom mig er intet bekjendt, thi tvert imod har Bierge Herred og Hindsholm bestandig staaet under een og den samme Proust, og fra Alders Tiid aldrig udgiort mere end eet Proustie. Som en Ecclesiastisk eller geistlig Talemaade befatter altiid Biergeherred tilliige Hindsholm i sig; Og i Vacancer gjøre de Præster, som boe i Biergeherred, liige saa vel Tieneste paa Hindsholm, som Præsterne fra Hindsholm gjøre igien Tieneste i Biergeherred. Alleeneste dette kan jeg dog mælde som noget merkværdigt, at her i Herredet, imellem Prousten og Præsterne selv saa vel som iblant andre, der høre Herredet til, har det indtil denne Dag bestandig været en Maade, saa tidt man taler om heele Gejstligheden i Herredet, at nævne baade Bierge Herred og Hindsholm. Saaledes kaldes Prousten af Præsterne *Proust over Bierge Herred og Hindsholm*. Saaledes skriver og Prousten til Præsterne paa alle sine Omgangs Breve: *Sogne Præster i Bierge Herred og paa Hindsholm*. Ja den forige Proust, Schach Thestrup I, side 49: i Dalbye, skrev gjerne *Sogne Præsterne paa Hindsholm og i Bierge Herred*. Endnu, naar Prouste-Brevene gaae alleene til de Præster i Odense Ampt, skrives intet mere end *Sogne Præsterne i Bierge Herred*, Og naar Brevene gaae derimod icke længere end til Præsterne i Nyborg Ampt, skrives alleene *Sogne Præsterne paa Hindsholm*. Saadan har Skicken bestandig været, og saavidt sees, at der og i det gejstlige giøres Forskiel paa Bierge Herred og Hindsholm. Men om Bierge Herred og Hindsholm skulde derfor nogensinde som toe forskiellige Herreder havt hvert sin Proust, da er det længere siden end der er nu mindste Kundskab at faae derom. Hvad Kiertemindene betreffen, da er den yngre, end den lettelig her kan tages i mindste Betragtning. Overalt maatte den vel følge sit Ampt, men Amptet var Odense i gamle Dage. Forresten har Kiøbstæd-Præster sielden Amptsviis noget med sine HerredsBrødre at gjøre.

Men nu at komme til de Verdslige Rettens Betiente igien, da, i hvor knap deres Jurisdiction var paa begge Sider saa vel over de 8 Kirke Sogne i Odense Ampt som over de 4 Kirke-Sogne i Nyborg Ampt, blev den dog i forige Seculo noget mere indskrænket, først i Bierge Herred, hvor Rettens Betiente tabte meget, da Ulrichs-

Baroniet Scheelenborg blev oprettet i 1680 af herregården Eskebjerg. Den nuværende hovedbygning er opført i 1843. På Bøghs tid gik Lillestranden, bugten mod vest, helt ind til gården. Bøgh omtaler den som "...uden Tvivl den største og bedste Herregaard i Fyhns Land." (Kerteminde Museum).

holm Birk blev oprettet, siden paa Hindsholm, hvor de tabte til visse det Halve og derover, da Scheelenborg blev *I, side 50*: som Baronie benaadet med sin egen Birke Ret.¹² Fra den Tiid kunde Rettens Betiente icke mere have fornøden Udkomme paa nogen af Siderne. Hvorover de i Biergeherred ere siden bleven sammenstøbte med andre Herreds Betiente saaledes, at Bierge- og Aasum Herreder i Odense Amt og Vindinge Herred i Nyborg Amt ere efter Kongelig Patent af 22 Decembr. 1686 alle tre forsynede med een og den selv samme Herredsfoged og Herredsskriver; Og Herreds Tinget ligger ongefær midt i alle 3 Herreder nemlig strax ved Røgerup i Rønninge Sogn, kaldet Langeschovs Ting, eller af andre Røgerup-Ting. Men om de Rettens Betiente paa Hindsholm er mere at tale; thi end og, førend Baroniet Scheelenborg blev oprettet, havde de et eget Anstød og maatte taale, at deres Herreds Ting blev forvandlet og forandret til et Birketing. Ved hvad Lejlighed og af hvad Aarsag saadant egentlig skeede, ved jeg icke, men det tildrog sig i Vacance; da Villum Mortensen, Byefoged i Kierteminde, blev, efter ovenmældte Niels Hansen, Dommer paa Hindsboe Ting. Fordum hidte det i Ting Protocollen: *Paa Hindsboe-Ting mødte Herredsfogeden og Herredsskriveren*. Siden da Villum Mortensen var kommen til Embedet, staar der: *Paa Hindsboe Birketing mødte Dommeren og Skriven*. Efter Baroniets Oprettelse hidder det *Paa Scheelenborg Birke-Ting mødte Dommeren og Skriven*.

Videre blev Scheelenborg Birk endnu betient af forige Dommer og Skriver *I, side 51*: nemlig ovenmældte Villum Mortensen og den gamle Mogens Johansen, som dog maatte lade sit Embede forsyne ved en Fuldmægtig, thi selv laae han paa

sin høje Alder i mangfoldige Aar ved Sengen; og saa længe de levede, øvede de i Kraft af deres Bestallinger Jurisdictionen over heele Holmen. Men da disse døde, kaldte Baronen til Scheelenborg som Birke-Herre baade Dommer og Skriver, og følgelig kunde deres Kald icke gaae uden for Baroniets Grendser. Alleeneste her blev dog ingen anden Ret eller Rettens Betiente beskickedede for den øvrige Deel af Hindsholm, saasom Hverringe og Broelycke med deres Underhavende Bønder-Gods. Derover som Ejerne af ovenmældte Gaard var icke vante til at gaae uden for Hindsholms Stavn efter deres Ret, holdte de sig bestandig, ligesom tilforn til Scheelenborg-Birke Ting, hvis Betiente syntes selv, at de i Mangel af Andres Beskickelse vare dog altiid efter deres Formænds Exempel de nærmeste til at pleje Retten allevegne, over heele Holmen, hvor den søgtes eller forlangtes. Kort sagt: Scheelenborg Birk blev anseet for det samme som Hindsboe Birk. Birkeherren var icke mere den samme, men Birke-Betiente øvede den samme Jurisdiction over heele Hindsholm, og det Mand efter Mand, saa længe, saa frit, saa gandske upaatalt og ubehindret, saa alle og Enhver, Høje og Lave ansaae det som en afgjort Sag eller sat Ret, der skulde saa være. Men uformodentlig efter nogle sneese Aars Forløb, ved et Dødsfald paa Broelycke, da der nemlig efter Cancellie Raadinde Petersens *I, side 52:* skulde holdes en for Rettens Betiente heel fordeelagtig Auction over Broelycke Gaard og Gods samt hendes efterladte Meubler og Effecter, kom Sagen under nøjere Examen, i det Rettens Betiente af Bierge Herred mældte sig, meenende at saadan Auction, som holdtes uden for Baroniet, kunde icke tilkomme Baroniets Birke-Betiente, men sig som Bierge-Herreds Betiente. Alleeneste saa klart det var, at Scheelenborg Birke-Betiente havde ingen Ret uden for Baroniet, og at det var alleene per abusum¹³ eller i Mangel af en nærmere Rets Beskickelse, de hidindtil havde tilegnet sig den fulde Jurisdiction over Hindsholm; Saa tydelig blev det derhos lagt for Dagen, at Bierge Herreds Verdslige Ret strackte sig icke et Skridt uden for Odense Ampt; men at Hindsholm havde været et Herred for sig selv fra gammel Tiid af, og aldrig været Bierge Herred eller Odense Ampt in causus civilibus eller forensibus underlagt. Ja det var efter Amptmandens Geheime Raad Adellers Ord en afgjort Sag, at en Amptmand af Nyborg-Ampt og en Herredsfoged af Odense kunde umuelig efter Loven niude begge paa Embeds Vegne i een og samme Stervboe. Derover var det alt, hvad man kunde sige, at her var en reen Vacance, og det kom alleene an paa, hvad Kongen selv allernaadigst vilde resolvare i den Sag. Men som Rettens Betiente i Kierteminde havde været tilliige de sidste Rettens Betiente ved Hindsboe-Ting, ja som *I, side 53:* Kierteminde ligger Hindsholm, i sær Broelycke og Hverringe, saa nær, men Langeschovs Ting var alt for langt borte, helst naar høje Vande paakom, og man icke uden ved Baade kunde komme fra eller til Hindsholm, saa gjorde Amptmanden saa vel som Ejeren selv til Hverringe og Broelycke derom allerunderdanigst Forestilling, og Kongens Forordning derpaa ved Rescript af 20. Januarii Aar 1764, at den øvrige Deel af Hindsholm, som icke laae under Baroniet Scheelenborg, skulde herefter være henlagt under Kierteminde Byetings Ret, dog icke med andre Vilkaar og Bekostninger, end som det kunde være et Herreds eller

Birke-Ting paa Landet. Derved tabte Birke-Dommeren til Scheelenborg intet for denne Gang, saa vidt han var selv Byefoged og Byeskriver i Kierteminde, nemlig den her endnu værende Borgermester Morten Bendz. Historien er mærkværdig, især den lange Vacance, som man maaskee icke rettelig skal finde Mage til.

Retsbetjente

Herredsfogeder i Biergeherred har jeg ickun kiendt 3, den første Justitz-Raad Lindegaard paa Hellerup, som længe boede paa Keirup, og var Herredsfoged for min Tiid. Den anden Herredsfoged Hans Pedersen, som boede paa Klarschov, men tilsidst paa Hindemæ, en Mand af det bedste Navn. Den tredie nu værende Herredsfoged Henrich Bus, boende i Bisp-Torup i Schiellerup-Sogn. Herredsskriver-Embedet er combineret med Bye, og Raadstueskriver-Tienesten i Nyborg. Birkedommere til Scheelenborg har jeg og kiendt tre: Den første Capitain Gutenrath, den anden Jørgen Kastrop, *I. side 54*: Den tredie nu værende Borgermester Bendz. Birkedommere til Ulrichsholm Birk, har jeg kiendt toe; nemlig Erich Christensen, som var tilliige Vejer og Maaler i Odense og nu værende Procurator Peder Rønno. Saa vidt om den verdslige Inddeeling og Rettens Betiente i Bierge Herred.

Gejstlige embedsmænd

Nu vende vi os til den gejstlige Stand og de Ting, som høre derhen, i sær Stiftelser og Gave-Breve for Fattige eller til anden gudelig Brug, helst saa vidt disse skulde icke være anførte i de Hofmanske Samlinger. Det er højstbilligt, at de Ting, som er bleven publici juris; og given til Publici Nytte, maa, hvorvidt nogensinde er mueligt, bringes for Lyset til Publici Fornøjelse og Efterretning, for derved endnu mere at bevares fra den Uret eller Undergang, som Tidernes Længde og ulykelige Hændelser lettelig kan bringe med sig. Alleeneste for her at undgaae alt for megen Vidtløftighed i den Deel vil jeg strax henviise Læseren til bemældte Hofmans Samlede Foundationer og Gave-Breve Tom. 5, pag. 275-297, hvor der handles om dette Herred, og findes rigtig alt, hvad jeg veed for den Tiid at kunde tales i Henseende til Hospitaler og Fattige. Men derimod, naar jeg undtager Kierteminde og Kiølstrup, finder jeg icke et Ord talet om andre Ting, endskiønt der kan være meget paa en eller anden Maade fleeresteds at erindre. Jeg vil ickun sige det: Kierteminde og Drigstrup Kirker have begge nogle faae Tønder Hartkorn, der tilhøre dem som særdeeles Ejendom. Ja i Bregner i Drigstrup Sogn har Sogne Præsten i Mesinge *I. side 55*: en Mensal-Gaard, og jeg ved, at der er saadant henlagt til hans Kald. Men Ingen kan fortænke mig, fordi jeg icke drister mig til at tale om andres Kald, Kirker og Indkomster, thi Enhver er bedst sine Ting bekiendt, og giøre billig Reede for det, som ham selv nærmest er betroet. Til den Ende har jeg tienstligt anmodet mine velærværdige Herreds-Brødre, at de vilde hver for sit Kald behage egenhændig at give fornøden Efterretning, ligesom jeg og i samme Henseende har sendt dem Hofmans

Samlede Fundationer og Gavebreve saa vel som jeg her har skrevet, paa det at de kunde være vidende om mit Arbejde, ja rette mine Fejl eller og opfylde mine Mangler, hvor fornødent gøres; thi efter mine Tanker er det paa den Maade, man vissest kan tiene Publico med gode og tilforladelige Efterretninger.¹⁴

Hvad den geistlige Stand angaaer, da har jeg allerede vist, at dette i tvende Ampter fordeelte Herred udgør ickun eet Proustie, men Prousten maa ved adskillige Forretninger comparere nu i Odense- nu i Nyborg-Ampt, saasom han haver liige meget med begge Ampter at gjøre. Herreds Præsterne ere 9 i Tallet, den residende Capellan i Kierteminde iberegnet. Men om deres Hoved-og Annex-Sogne samt Kirke-Patronerne er alt forhen talet, hvorfor jeg ickun har at sige, at det er alleene Kierteminde og Drigstrup, som Kongen har Jus vocandi¹⁵ til i dette Herred. Resten er tilhobe Proprietair-Kald. *I. side 56:* Herreds Prousten udvælges efter Loven, per plurima Vota¹⁶ og constitueres af Biscoppen efter almindelig Skick. Pro Officio¹⁷ har Prousten et Huus i Kiølstrup, hvilket han selv bortfæster og nyder deraf aarlig 4 Rixdaler. Men hvorfra denne Donation er, vides icke. Beklagelig er Proustiet i dette Herred uden Tvivl toe Gange afbrændt, den sidste Gang med Munckeboe-Præstegaard, Natten for Hellig 3 Kongers Dag Aar 1740. Men den første Gang var ungefær 100 Aar tilforn, da Vibye Præstegaard brændte, i fald den daværende Præst i Vibye var allerede bleven Proust. Derover har man her i Proustiet ingen gamle Breve og Documenter, icke heller særdeeles Efterretninger, som Tiid efter anden kunde været antegnede nu om eet, nu om et andet Sted i Herredet. Alleeneste saa meget mere har jeg gjort mig yderste Umag i denne Tiid for at faae nøjagtig Kundskab hos enhver i sær af mine Herredsbrødre; men det er for sildig taget, thi de Gamle ere døde, og de Yngre beklage sig at have fundet tomme Stervboer i den Deel, hvor endog Prousten formedelst erholdet Kongelig Dispensation icke har kundet komme dem til Hielp. Saa faren, maatte jeg tage min Tilflugt til Stiftet, og har jeg Assessor Langsted som Amanuensis hos vor højjærværdige Biscop at tacke for den Efterretning, jeg har om Herredets gamle Prouster og Præster. I Stiftskisten findes en saa kaldet Biergeherreds geistlige Jordebog af Aar 1690, hvor der gives nøje Beskrivelse over et hvert Sognekald og dets Indkomster som Biscop Kingo har ladet requirere hos Præsterne, og forvare paa sit Sted. Der gives og Efterretning for de fleeste Steder om Præsterne fra Reformationen til den Tiid, som sees af følgende Udtog, hvilket jeg til vor Tiid har søgt videre at udføre.¹⁸

Præster

I. side 57:

Rynckebye og Revninge Sognekald

a tempore Reformationis¹⁹ er jeg den fjerde Præst: for mig have været

1. Niels N
2. Lauritz Nielsen
3. Anders Simonsen Hof

og saa vidt jeg kan efterspørge, er jeg den siette Proust i Herredet

den første vides icke
den anden Hans N. i Kierteminde
den tredie Lauritz Stampe i Kiølstrup
den fierde John Lauritsen i Vibye
den femte Povel Bagger i Kiølstrup
Jeg har været Proust 19 Aar og Præst 37 Aar testerer Cornelius Olufsen Lip

NB Successores²⁰ fra den Tiid til dato

1. Simon Herthel
2. Lauritz Eilschou
3. Ludvig Boesen

Kiølstrup og Agedrup Sognekald

a tempore Reformationis have været 5 Præster:

1. Henrich Hundermarch Proust,
2. Lauritz Haldager siges og at have været Proust,
3. Lauritz Stampe, Proust,
4. Povel Bagger, Proust,
5. Peder Bagger, Subscribenten.²¹

L. side 58:

NB Successores fra den Tiid til dato

1. Peiter Toldorph
2. Anders Samsing
3. Friderich Jahn

Marslev og Birckende Sognekald

a tempore Reformationis saa vidt vides, have her været 6 Præster

1. Peder Algudsen
2. Peder Nielsen
3. Oluf Lauritsen
4. Peder Rasmussen
5. Mag. Hans Bormand
6. Jesper Hieresen Juel, Subscribenten

NB Successores fra den Tiid til dato

1. Hans Struch
2. Cosmus Ramus, nu i Assens
3. Mauritz Trap Friis

Muncheboe Sognekald

a tempore Reformationis have her været 7 Præster testerer Rasmus Jensen

NB det var Skade, at denne gode Mand tegnede ickun sit eget Navn.

De tre første Præsters Navn ved jeg icke, men de andre vare

1. Hans Ivarsen, NB findes paa Underdeelen af Alteret Aar 1571

2. Hans Laursen, findes paa Skriftestoelen Aar 1582
3. Marcus Hansen findes tegnet paa sin Liigsteen inden for Communion-Bænken, død Aar 1608
4. Eiler Jacobsen Schanus
5. Claus Naschov
6. Claus Nielsen
7. Rasmus Jensen

I. side 59:

Og Successores fra den Tiid til dato

1. Claus Vedel, Proust
2. Rudolph, kom strax til Jylland
3. Jens Erreboe Viborg

Mesinge Sognekald

a tempore Reformationis, saa vidt af gamle Breve kan fornemmes, have her været følgende Præster

1. Knud Pedersen
2. Niels Kremmer
3. vides icke
4. vides icke
5. Hans Jacobsen
6. Michel Rasmussen
7. Peiter Berentzen
8. Lauritz Jensen (Tausen)
9. Abraham Gottfred (Becker)
10. Rasmus Olsen (Thestrup)
11. Hans Pedersen (Vest) Subscribenten

NB Jeg har seet Seriem Pastorum^{zz} hos nuværende Sogne Præst i Mesinge at være end større, men Successores fra den Tiid til dato

1. Friderich Vest
2. Hans Sacharias Vest
3. Andreas Johansen Cappeln

I. side 60:

Dalbye og Stubbedrup Sognekald

a tempore Reformationis have her været 6 Præster

1. Frantz N.
2. Peder Andersen
3. Lauritz Bremer
4. Niels Clausen
5. Oluf Rasmussen Thestrup
6. Matthias Thestrup, Subscribenten, (siden Proust)

NB Successores fra den Tiid til dato

1. Schach Thestrup
2. Jørgen Rasmussen Fog

Vibye Sognekald

a tempore Reformationis mindes ickun følgende Præster, (alle af 17. Seculo²³)
 NB I et gammelt Document i Vibye Præstegaard findes endnu talet om en ældre Hr. Jacob, som hidt Jacob Nielsen. Documentet er fra Proust Hr. Johns Tiid, uden Tvivl af Aar 1635.

1. Jacob N. (det er Jacob Jacobsen Biskop D. Lauritz Jacobsen Hindsholms Fader)
2. John Lauritsen, Proust
3. Johan Gaas
4. Mads Jensen Rosenberg, Subscribenten
 NB Successores fra den Tiid til dato
1. Thiis Steenberg
2. Niels Steenberg
3. Erich Rasch
4. Lauritz Jørgensen Bloch

L. side 61:

Saavidt Udtoget af ovenmeldte Biergherreds Jordebog. Jeg maatte forundre mig over at see Kierteminde og Drigstrup Sognekald udeladt, som jeg helst havde ønsket mig nogen nærmere Efterretning om. Alleeneste her var Vacance paa den Tiid, og siden, naar jeg kommer til at tale om Kierteminde, skal jeg icke glemme dens Præster. Jeg vilde ellers ønsket, at jeg kunde tegnet noget mere end de blotte Navne, eller den nøgne Rad af Herreds Præsterne, men det staaer icke i min Formue. Hvad Prousterne angaaer, da er deres Historie mig noget nærmere bekiendt, som jeg her i Korthed vil søge at udføre.

Provster

Den første Proust i Bierge Herred, som Prousten Cornelius Lip vidste, var efter Beretningen fra Kiølstrup Henrich Hundermarch, SognePræst til Kiølstrup og Agedrup-Meenigheder. Maaskee han var alleerede en af de Præster, som prædikede den Evangeliske Lærdom i Kong Friderich den Førstes Tiid. I det mindste har han været den Mand, som den første Evangeliske Stifts-Superintendent²⁴ i Fyhn, Mag. Jørgen Sadolin, har fundet beqvemmest til Prouste-Embedet i dette Herred. Og maaskee jeg gietter icke Fejl, om jeg tilskriver hans Fortieneste det omtalte Huus i Kiølstrup, som endnu tilhører Prousten i Herredet. Dog jeg veed icke, enten jeg skal kalde det en Gave til ham eller en Gave af ham, som er skeet til en lovlig Amindelse, men ubillig bleven glemt af Efterkommerne, som dog selv nyde Frugten af denne Donation. Han synes at have naaet en meget høj Alder, og forestaaet Prouste-Embedet nogle og fyretive Aar, *L. side 62:* hvilket var en lang

Tiid, helst i den Tiids Alder, som maatte give Arbejde og Besværlighed nock. Merkeligt, at hans Successor Lauritz Haldager siges og at have været Proust. Ligeledes tales og om en Præst Jørgen Hansen i Kierteminde, som sad i Landemode Aar 1573, og meenes fra den Tiid til sin Død Aar 1578 at have været Proust. Men jeg finder icke denne Jørgen Hansen kaldet Proust, endskiønt jeg har offentlige Breve, hvor der tales strax om ham efter hans Død. Ja som Kiølstrup Beretningen tør icke heller sige, at Lauritz Haldager vist har været Proust; men den gamle Proust Cornelius Lip gjør udtryckelig Sognepræsten Hans N. i Kierteminde til den anden Proust i Herredet, saa troer jeg, at ovenmældte Jørgen Hansen som en ung og brugbar Mand har været ViceProust eller Assistent for den gamle Proust Hundermarch, men efter hans Død kan Lauritz Haldager som Capellan og Successor i Kiølstrup forrettet paa en kort Tiid den gamle Proustes Embede. Anderledes kan jeg icke forstaa Sagen, thi at sætte strax efter hverandre toe Prouster i Kiølstrup, synes icke heller vel at være troeligt. *Den anden Proust efter Reformationen* var SognePræsten Hans Pedersen i Kierteminde som alleerede i sit Sognekald havde havt 7 Formænd siden Reformationen. Han finder jeg i et offentligt Tingsvidne af 20. Martii 1581 at kaldes Proust i BiergeHerred, og paa den Tiid ongefær eller kort tilforn er vel den gamle Proust Hundermarch død. Hans Pedersen havde, førend han kom her, været først Rector, siden Capellan i Nyborg, og her var han SognePræst fra Aar 1578 til Aar 1603, da han døde af Pest. Han udgav en Liigprædikenen, han holdte over Anna Knob, Palle von Mellens (sic) Enke til Lundsgaard, Aar 1581 i Trycken, in octavo²⁵. Siden paa sit Sted gives Lejlighed til at tale mere om ham. *Den tredie Proust* var Lauritz Jespersen Stampe, født i Nyborg, L. side 63: SognePræst til Kiølstrup og Agedrup-Meenigheder, inaugureret som Proust Aar 1604, og død Aar 1631, da han havde været Proust over 27 Aar. Hvor nær ellers han var slægtet til Prousten Jesper Hansen Stampe i Nyborg, som synes af Hofm. Fundat. Tom. 5, pag. 506 at have været en yngre Mand, eller om han har været en Fader, eller hvor nær paarørende til de berømte Stamper, veed jeg icke, endskiønt jeg har selv hørt den gamle Proust Schach Thestrup, som selv var af samme Familie, tale derom. *Den fjerde Proust* var John Lauritsen Sogne Præst og Successor i Vibye af SognePræsten Jacob Jacobsen, som var Fader til Biskop D. Lauritz Jacobsen i Fyhn. Det var i denne John Lauritsens Tiid, Vibye Præstegaard brændte, og synes han endog ved den Ulykke just at være bleven en riig Mand, saa det virkelig er et Ordsprog endnu, at hvo der kan blive saa lykkelig som Hr. John i Vibye, han maa gierne see sin Gaard afbrænde. Lycken bestoed i de stoere Gaver og Douceurer, som Folk beviiste ham; hvilket vil dog tiene til et Beviis for ham, at han har været en vel lidt og behagelig Mand, endskiønt Folk vil mere forklare det saaledes, at han vidste godt allevegne at tale sin Nød, og blev derfor riigelig beskiænket. L. side 64: Han var, som jeg har fundet i de gamle Tingbøger i Kierteminde, allerede SognePræst i Vibye Aar 1616 men Proust i Herredet var han fra Aar 1631 til Aar 1657 altsaa i 26 Aar. *Den femte Proust* var Povel Olufsen Bagger, SognePræst til Kiølstrup- og Agedrup-Meenigheder. Han skal have været en Søn af den riige Kiøbmand Oluf Bagger i Odense, som siges at have

giort den kostbare Ild af Caneel Bark og andre vellugtende Ting for Kongen; og da Kongen forundrede sig derover gjorde han end en kostbarere Ild, som bestoed derudi, at han brændte i Kongens Nærværelse den Kongelige Haandskrift, som han havde paa 10000 Rixdaler, som Kongen havde laant af ham, sigende, at nu var den Giæld betalet, hvilket dog Kongen selv, som var Friderich den Tredie, skal icke fundet Behag udi. Siden havde han icke sin forige Lykke, men blev fattig, da Kongen vilde betalt ham de 10000 Rdlr, men han vilde aldrig tage imod dem. Han blev en ældgammel Mand, og havde mangfoldige Børn, som han havde sat alle i Velstand; og siges han paa sin høje Alder, da han fandt sig i nødtrængende Omstændighed, at have packet toe Kupferter med Muursteen, som han foregav at være sit sidste Liggende-Fæe, men beskikkede samme til det Barn, som han helst vilde opholde sig hos, paa det at samme hans Barn icke skulde meene sig at opholde L. side 65: ham omsonst, thi Kisterne maatte icke oplades førend efter hans Død. Endnu skal den Familie af Bagger have sin Stamfader i en Normand, som uden Tvivl og hedte Oluf Bagger, og hvilken kom til Danemark i Kong Haagens eller i Kong Olufs Tiid, og blev da som en sær duelig Mand, hvis Tieneste Hoffet fandt sig vel ved, nobiliteret. Videre Proust Baggers nedstigende Familie angaaende, da blev hans Søn Peder Bagger hans Successor i Kiølstrup Sognekald, og af ham veed jeg at nævne 3 Sønner, nemlig den eene, den lærde og berømte Jubel-Lærer, Prousten Mag. Oluf Bagger, SognePræst i Farum, hvis Dotter har den nu berømte Jubel-Lærer Prousten Jacob Muus i Steenløse nogle faae Miile fra Kiøbenhavn; den anden, nu ligeledes berømte Jubel-Lærer, Prousten Mag. Rudolph Bagger i Hellested i Sielland. Den tredie Povel Bagger, hvilken jeg nævner sidst, icke fordi han just var den yngste, thi det ved jeg icke, men fordi han som en Naboe til Kierteminde, der boede paa Risinge, er os mest bekiendt, og jeg kan igien nævne hans Søn, nu værende Cammer Raad Friderich Bagger, paa Juelschov, som selv har fortalt mig det særdeeles merkværdige, jeg har vidst at tegne om den Familie. Prousten Povel Bagger var Præst i Kiølstrup i 40 Aar og Proust i Herredet i 14 Aar. Efter hans Død faldt Vallet paa SognePræsten Oluf Rasmussen L. side 66: Thestrup i Dalbye, en Morfader til nys bemældte Oluf, Rudolph og Povel Bager, men Fader til Biscop Frantz Thestrup i Aalborg og Proust Matthias Thestrup i Dalbye, men han, som et Brev fra hans egen Haand udviiser, undslog sig formedelst Alderdom og Skrøbelighed. Her over skreed man til et nyt Val, og *Den siette Proust* blev Cornelius Olufsen Lip, Sogne Præst til Rynchebye og Revninge-Meenigheder, som efter sine egne Ord havde været Aar 1690 Proust i 19 Aar og Præst i 37 Aar. Efter den Tiid levede han endnu i 12 Aar, men med uliige Helbred, hvorover han endog 10 Aar for sin Død maatte forlange en Fratrem Vicarium²⁶ i Prouste-Embedet. Ellers havde han sin Formands, Anders Simonsen Hofs Dotter til Ægte, med hvilken han havde en Deel Børn, og endnu er Degnen Rasmus Hiorteberg i Mesinge en Søns Sønne-Søn af ham; Men at han fører det Navn Hiorteberg, (og icke Lip, som jeg selv ofte har seet den gamle Proust Cornelius skrive sig,) kommer deraf, at hans Farfader, en Søn af Prousten, boede paa et Sted, som hidder Hiorteberg, og fick Navn af det samme, hvilket

Børnene, som fødte paa Stedet, fremdeeles beholdte. *Den syvende Proust* var Matthias Thestrup, der havde succederet sin gamle Fader Oluf Thestrup som Sogne Præst til Dalbye og Stubbedrup-Meenigheder Aar 1673. Blev Vice-Proust i Herredet Aar 1692. men virkelig Proust Aar 1702 og resignerede igjen I, side 67: Aar 1713, da han, som i sin Tiid var en gandske aarvaagen og flittig Mand, kunde for sin store Svagheds Skyld icke længere holde det ud. Hans Svaghed, som forbød ham sin Gang, fulgte ham saa længe han levede, og endelig Aar 1722 blev han forløst fra sit langvarige Kors, da han var 73 Aar gammel og havde været Præst i 49 Aar. Han efterloed sig mange smucke Børn, om hvilke skal tales ved en anden Lejlighed, men af hvilke nu Ingen lever uden Consistorial-Raad og forrige Proust Povel Moth Thestrup i Laaland. Efter at Prousten Matthias Thestrup havde afstaaet fra sit Prouste-Embede, faldt Vallet iblant andre paa Sogne Præsten Hr Hans Pedersen West, SognePræst i Mesinge, og siden paa SognePræsten Hr. Sebastian Friis i Kierteminde, som hans egen Stifsøn Borgermester Schiøtz har fortalt mig, men disse betakkede sig, og endelig i den fjerde eller femte Electo fick man *den ottende Proust*, nemlig Claus Vedel,²⁷ som var Præst i Muncheboe 53 Aar og Proust i Herredet i 36 Aar. Det var i hans Tiid, Muncheboe-Præstegaard brændte, men han havde samlet store Midler, og var Consistorial-Assessor og Ejer af Elvedgaard, hvor endnu hans sidste Ægtefælle og Enke bor, betitlet af sin sidste Mand JustitzRaadinde Simonsen. Med hende havde han en eeneste Søn, som er Krigs Raad Vedel paa Holsegaard. Selv døde han Aar 1748. *Den niende Proust* var Schach Thestrup, født Aar 1684 kaldet som Capellan og Successor til Dalbye og Stubbedrup-Meenigheder Aar 1711. I, side 68: Han blev derpaa strax ordineret af Biscop D. Christian Rudolph Müller, men i Dalbye Kirke, hvilket skeede hans gamle syge Fader til en Fornøjelse, som icke kunde bivaane Acten i Sanct Knuds Kirke. Ved sin Faders dødelige Afgang blev han virkelig SognePræst Aar 1722, men Proust i Herredet Aar 1748. Endelig døde han Aar 1761 d 14. Martii, efterladende sig som en behagelig og meget godgiørende Mand et godt Navn hos Alle. Han var toe gange gift, men havde ingen Børn. Om hans Enke, som endnu boer her i Byen, skal siden tales. *Den tiende Proust* er den som i sit Prouste-Embedes tiende Aar giver denne Efterretning om sine Formænd.

Et par merkelige Begivenheder med toe Præster her i Herredet, hvis Eftermænd høste endnu Frugten aarlig deraf, kan jeg icke efterlade at fortælle; helst de samme Begivenheder er maaskee Vedkommende Præster icke saa vel bekiendte. Den første indfaldt i ovenmældte Proust Cornelius Lips Tiid. Han blev Præst i Rynchebye Aar 1653, og havde den Skiæbne med saa mange fleere, at han blev gandske forarmet og ødelagt i de Svenskes Tiid. Han var derover og den fattigste Mand alle sine Dage. Hans Annex Gaard i Revninge, I, side 69: som skal bestaae ongefær af 5 Tønder Hartkorn, laae øde, og det gick saa vidt, at Amptstuen tilsidst maatte lægge Exsecution²⁸ paa Præsten for de Kongelige Skatter, som han icke kunde betale. Just kom Kongen paa den Tiid her til Landet, og den gamle Proust havde den Lykke ved Langeschovs Kroe, hvor der altid gives friske Forspands Heste for Kongens Vogn, at klage sin yderlige Nød og Fattigdom for Kon-

gen selv, som allernaadigst blev saa rørt over denne bedrøvede Mands Skiæbne, at de resterende Skatter bleve ham ej alleene eftergivne, men og Annexgaarden lagt fri og frank under hans Præstegaard, paa det at hverken han eller hans Eftermænd nogensinde mere skulde belægges med Exsecution fra Amptstuen. Saaledes har forige Sogne Præst Lauritz Eilschov fortalt mig den Sag, men hvad Aar det er skeet, mindes jeg icke. Alleeneste paa det Fundament grunder sig den Skatte Friihed, som Annexgaarden i Revninge har, og meente endnu Præsten Lauritz Eilschov sig at have L. side 70: fuldkommen Magt til at nedbryde den, og at dyrke Jorden til Præstegaarden.

Den anden Begivenhed var med en Præst i Vibye, som her paa Kierteminde Skibbroe havde den Lycke at række sin Konge Haanden, just da Kongen vilde stige i Land. Kongen, som havde været ude i et forskrekeligt Væjr, tog med Glæde Præsten i Haanden, og kom vel i Land. Kongen tackede Gud da hiertelig, som havde bevaret ham, og spurte derpaa Præsten, om han var Præst her i Byen, og om han havde fornøden Levebrød, thi som han havde rackt sin Konge Haanden, saa vilde Kongen nu igien række ham Haanden. Præsten, tackende allerunderdanigst, forklarede, hvem han var og i hvor lidet et Kald han sad, men ønskede dog, at Kongens Naade maatte gaae derhen at skiænke til Vibye Præstegaard, som var ickun liden, en anden liden Gaard i Vibye, som Kongen ejede, og hvor Beboeren just med sin Familie var uddød, thi da kunde disse tvende smaae Gaarde gjøre en fuldkommen stoer Gaard, og altsaa den bedre L. side 71: Avling hielpe noget paa det ringere Kald. Ja paa den Maade skulde ej alleene han men alle hans Eftermænd tacke Kongen alle Dage for saadan højstbesynderlig Naade imod Præsten i Vibye. Kongen, som havde sat sig for at gjøre godt, fandt allernaadigst Behag derudi, at Præsten elskede sit Sted, og tænkte paa sine Efterkommere, skiænkede ham derpaa den forlangte Gaard, og lagde den fri og frank under Præstegaarden. Endnu er der et Par Huuse i Vibye Præsten tilhørende, som skal være Levninger af den Gaard, Kongen gav ham. Men disse Huuse maa icke confunderes²⁹ med et tredie Huus, hvortil haves en anden Adkomst. (uden Tvivl fra Broelycke.) Denne Efterretning haver jeg af forige SognePræst Erich Rasch i Vibye, som vidste intet mere derom, end Tildragelsen var meget gammel. Jeg skulde snart falde paa de Tanker, at det var skeet i Kong Friderich den Førstes Tiid, da Hverringe meenes at have hørt Kongen til. (Atl. Tom. 3, pag. 564) Maaskee Kongens Reise sigtede til Hverringe, og maaskee Præstens L. side 72: Begiering behagede Kongen selv, saa meget mere, som Kongen dermed kunde gjøre vel imod den Præst, i hvis Sogn Hverringe laae.³⁰

Endelig falder mig en gandske anden, men i sig selv ret merkværdig, Tildragelse ind. Aar 1745 d. 7. Julii, Klocken 11 ongefær Formiddag, laae ovenmældte Præst, Erich Rasch i Vibye, i sin Hauge paa en Banke med Haanden under Øret og Albuen mod Banken, og saaledes fornam han tydelig 27 Stød i Jorden, hvilken han end og syntes at kunde høre. Herved blev han meget opmærksom, og vidste icke af Begyndelsen, hvad det vilde betyde; Men strax gjorde han sig dog de rette Tanker, stoed glad op, og rejste strax over til sin Naboe, SognePræsten

Schach Thestrup i Dalbye, bebudende den store Glæde, at Cron-Prinsesse Lovise³¹ (Kong Friderich den Femtes første Gemahl) var forløst med en Prinds. Derover bleve de alle glade, men da han sagde nærmere, hvad de spurgte ham om, at Forløsningen nemlig var skeet samme Formiddag, faldt alting ud til Forundring over Manden, som vilde bringe saadan Tidende, hvilken han i den Tiid icke I. side 73: kunde været underrettet om. Endelig da han fortalte, hvorledes Sagen var kundgiort ham direkte ved 27 Skud fra Kiøbenhavns Volde, faldt man i en nye Forundring, og vidste icke, om man kunde troe Mueligheden derudi; endskiønt Præsten var den troeværdigste Mand. Men næste Dag blev Sandheden stadfæstet ved en Coureer, som gick her igiennem Landet, allevegne kundgiørende denne højst glædelige Tidende. Sagen, som jeg her fortæller, har endnu mange levende Vidner. Væjret var ellers klart, Luften stille, dog, hvor liden Vind der var, bar den herhid. Vibye ligger 4 Miile fra ovenmældte Rejsøe i Sieland.

Jeg har talet om den bedrøvede Skiebne, som Vibye og Muncheboe Præstegaarde ved Ildebrand har været underkastede. Samme Ulykke har i ældre Tiid overgaaet Dalbye Præstegaard og Aar 1763 Aftenen for alle Helgens Dag Mesinge Præstegaard, hvorved den gode Mand, Præsten Hans Sacharias Vest, som endnu boer der, maatte gaae megen Bedrøvelse igiennem. Til Lykke Stuehuuset var teglhængt, I. side 74: hvorover samme, som en gandske nye Bygning, der faae Aar tilforn af selv samme Præst var oprejst og i stand sat, blev ved Guds Forsyn reddet, i hvor vel det var i begge Ender stærk angreben af Ilden. Marslef-Præstegaard er og teglhængt paa Stuehuuset. Disse ere de eneste i dette Herred. Men her kan jeg icke forbigaae at erindre, hvor højt det var fornødent, at nogen anden Anstalt skeede paa Landet, thi som alle Folk vide at beklage, kan Bønderne af Mangel paa Anførere staae og see Gaardene brænde, uden at røre en Haand til deres Frelse. Mange Gaarde, hvor Ilden i en Bye griber vidt om sig, kunde reddes, naar Bønderne bleve i Tiide anførte eller vidste, hvordan de skulde gribe Sagen an. Alle Sogne og store Byer burde have nogle Brand-Redskaber, og dertil sættes visse Anførere af Sogne- eller Bye-Mændene selv, thi derved vilde ustridig mangan Ulykke betimelig dempes, eller i det mindste Ulykken icke komme til at gribe for vidt omkring sig. Stuehuuset i Mesinge Præstegaard var aldrig bleven reddet, dersom icke Baron Scach (sic) Brochtorff I. side 75: paa Scheelenborg havde icke selv begivet sig derhen og sat sig med en vis Commando af Bønder for den eene Ende af Stuehuuset, og Ridefogeden Jens Hesbech paa Hverringe, hvis Gaver man har seet tiere i den Deel, sat sig ligeledes med en Commando af Bønder for den anden Ende deraf. Men da fick Bønderne at see, hvad de aldrig troede, at Huuset, der alleerede var antændt, blev lykkelig reddet. Ja, jeg maae endnu fortælle en anden ret stinkende Passage, som der tildrog sig, da ledige Tilskuere icke undsaa sig ved at fortære Præstens Øl og Brændeviin, som var baaren ud i Haven, blot fordi der var Ingen, der kunde sætte ledige Folck i Arbejde, eller afholde dem fra saa lastværdige Gierninger. En Slags Brand-Inspection paa Landet og god Sogne-Politie vilde unegtelig forkomme meget Ondt.

Degne og skoleholdere

Degnene her i Herredet ere ligesom Præsterne 9 i Tallet, Degnen i Drigstrup medregnet, endskiønt han rettere kunde siges Substitut³² og Skoeleholder, hvorom siden mere paa sit Sted. Degnene boe ellers overalt hos deres Præster udi Kirkebyerne, og ere tilliige Skoeleholdere L. side 76: i Hoved-Sognene. Derimod ere der særdeeles Skoeleholdere i Annexerne saa som i Revninge, i VesterKierbye i Agedrup Sogn, i Martofte i Stubbedrup Sogn. Alleeneste Birchende har ingen Skoeleholder, hvorfor dens Ungdom maa søge Skoelen i Marslev. Degne-Boeligerne have ingen skattefrie Jord, undtagen den i Mesinge, som staaer ongefær for 4 Skiepper Hartkorn, og er regnet paa Tabellen iblant det privilegerede. Maaskee der ligger og noget til Marslev og Drigstrup-Degneboeliger, men det er saa lidet, at jeg ved icke Taxt derpaa. Degnene paa Landet, have alle et skiønt Beneficium, som er den halve Part Kongens Andeel Qvægtiende; Men de have og anseelige Pensioner at give aarlig til Nyborg Latinske Skoele, saasom han i Rynchebye 10 Rdlr, han i Kiølstrup 10 Rdlr, han i Marslev 5 Rdlr, han i Muncheboe 6 Rdlr, han i Mesinge 16 Rdlr, han i Dalbye 20 Rdlr, han i Vibye 6 Rdlr, som ere i alt 73 Rixdaler. Tilforn laa alt Degne Kornet saa vel som Smaae Redselen³³ og bemældte halve Part Kongens L. side 77: Qvægtiende til Kierteminde latinske Skoele, og da var Degnene paa Landet ickun Substituter. I forige Seculo vare Skoelens Disciple overalt Løbedegne til de nærmeste Sogne, ja, som man siger til alle Sogne, Marslev og Birchende undtagen. Men Aar 1740 da den latinske Skoele her i Byen blev afskaffet, fick Degnene paa Landet, hver i sit eller sine Sogne, alt hvad Skoelen i Kierteminde havde havt, imod at betale herefter til Skoelen i Nyeborg ovenanførte aarlige Pensioner.

Berømte mænd født i herredet

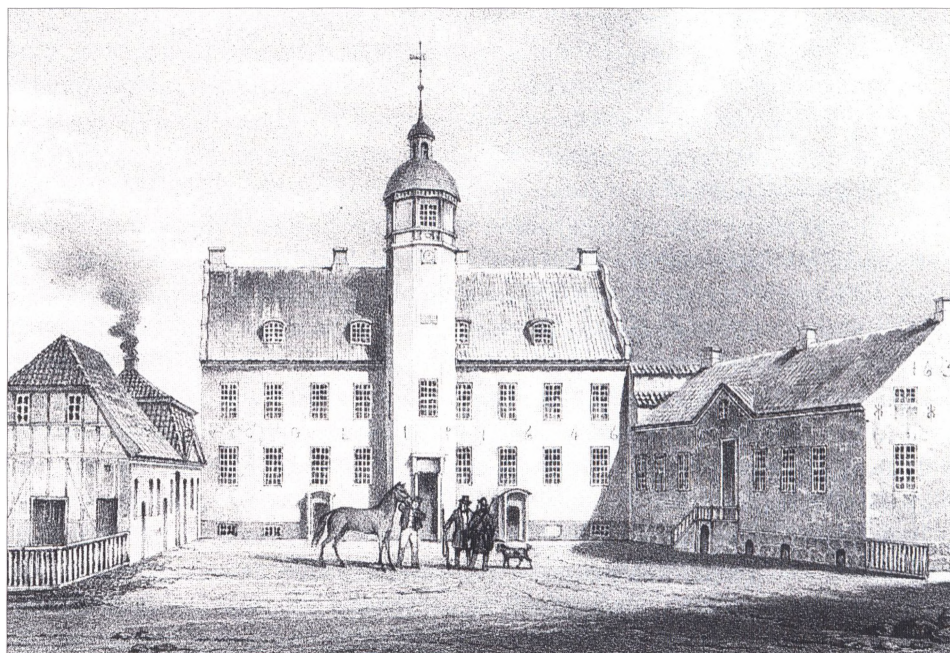
Endelig hvad *store lærde og berømmelige Mænd*, som ere fødte her i Herredet, angaaende, da veed jeg alleene at mælde følgende. *Den første og største er den store Magister Hans Tausan*³⁴ som af alle rettelig kaldes VOR DANSKE LUTHER, født Aar 1494 i Birchende af fattige Bønderfolk, Tage og Karen, uden Tvivl i den Gaard, som i Byen selv kaldes den første Gaard i Byen. Han kom efter sin hiertelige Lyst og Drift L. side 78: i Odense Skole, hvor han lagde første Grund til Studeringer. Siden kom han i Antvorschov-Kloster, rejste derefter udenlands, kom tilsidst i Kundskab med Doct. Morten Luther og under Evangeliske Lærere, holdt efter sin Hiemkomst som Magister Collegia Theologica³⁵ i Kiøbenhavn. Her foredrog han første Gang sine Tilhørere Evangelie reene Lærdom, hvorpaa hans første Forfølgelse begyndte, hvorom her er for vidtløftigt at tale. Siden kom han til Viborg, hvor han som Kong Friderich den Førstes Capellan blev indrømmet Sorte-Brødre-Kirke til sin Tieneste. Derefter blev han Præst til Sanct Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, siden Stifts Proust, Sognepræst og Lector Theologiæ i Roeskilde, endelig Biscop i Ribe Aar 1542, hvor han døde Sanct Mortens Dags Aften Aar 1561. Forunderligt, at han, som forhen havde ordineret Præster og Lærere, var

icke en af de 7 første Stifts Superintendentener i Danmark; Men maaske han blev endnu anden første Biscop i Ribe, førend han selv ønskede det. Man veed hans Ædelmodighed, som søgte aldrig noget Embede, og vel meget mere bad sig frie *I. side 79*: for den Biskoppelige Værdighed, paa det han icke skulde synes med sin Reformations Syge at have stødt andre af Bispestoelen, for selv at sætte sig paa den. Endnu veed man, han havde Tiid til at oversætte Bibelen, førend han blev Biscop, men aldrig Lejlighed siden til at udgive den. Et Bispe-Embede var alt for besværligt i de Dage, og desuden meente nock vor Tausan, at flere kunde være gode Biscopper, men enhver var icke i stand til at paatage sig Bibelens Oversættelse, som var den Punct der laae ham nærmest paa Hiertet. Mag. Tausans Historie er udgivet paa dansk Aar 1757. Just 100 Aar efter Biscop Tausans Død opstoed en nye Biscop Tausan i Stavanger, som meenes at have været en Descendent af ham. I Mesinge her i Herredet var fra Aar 1652 til Aar 1663 Lauritz Jensen Tausan Sognepræst, men om han var af Biscop Tausans Familie, veed jeg icke. Ellers havde Biscop Tausan en Sviger-Søn, som var Mag. Hans Laursen, fjerde Biscop i Ribe efter Reformationen, og Professor Jeremias Wøldike ved Sorøe Academie, hvis Fader var den berømmelige Doctor og Professor Theologiæ Marcus Wøldike i Kiøbenhavn, er endnu en Søn i 8, Led af Biscop Tausan, men i 7. Led af Biscop Laursen. *Den I. side 80: anden store Mand* er Doct. Lauritz Jacobsen Hindsholm, født i Vibye Præstegaard Aar 1600. Hans Fader var Jacob Jacobsen, SognePræst i Vibye. Sønnen Lauritz Jacobsen gick 11. Aar her i Kierteminde Skoele, endnu nogle Aar efter hans Faders Død. Siden kom han til Odense og blev derfra i sin Alders 21. Aar dimitteret til Universitætet i Kiøbenhavn. Her og siden paa Academiet i Sorøe, hvor han opholdt sig længe som Hofmester, tilbragte han mest sine Studenter-Aar og blev endelig 30 gammel kaldet til Præst og Proust i Rudkiøbing paa Langeland. Her var han i 17 Aar, og gick hans Lof saa vidt, at han da blev af Kong Christian den Fierde beskicket til HofPræst og Confessionarius. Af hans heel merkværdige Diarior³⁶ har man dette besynderlige, at Kong Christian den Fierde knælende skriftede paa latin, og han absolverede Kongen i samme Sprog. Aar 1650 blev han af Clerisiet udvalgt til Biscop i Ribe-Stift, men Kong Friderich den Tredie, som da sad paa Thronen, vilde icke endnu miste ham. Alleeneste, da han næste Aar, 1651 *I. side 81*: blev ligeledes udvalgt til Biscop af Clerisiet i Fyhn, vilde Kongen icke heller forholde ham længere. Han var Biscop her endnu i de Svenskes Tiid, og Aar 1660 var han tilstæde paa Rigsdagen i Kiøbenhavn, hvor han som Kongens forige Confessionarius var vel icke et ringe Middel til Souverainitætens Befordring. Endelig døde han Aar 1663 og blev begravet i Sanct Knuds Kirke i Odense, hvor ham er oprettet et prægtigt Epitaphium og Æreminde. *Den tredie store Mand* er Doct. Ancher Anchersen, født i Kierteminde d 17. Januari Aar 1644. Jeg har seet andre tegne ham født Aar 1655 efter en Beretning fra Colding - hvorhen hans Fader, Proust Ancher i Colding, med sin Familie da var flygtet formedelst de Svenskes Indfald i Holsten og Jylland Aaret tilforn. Den haardere Skiebne vilde saaledes unde os den Ære at kalde ham et Kierteminde-Barn, som siden skulde være et stoert Lys i sit Fædreneland. I sin Ungdom blev han sat i Odense

Skoele, og fra samme Steds Gymnasio dimitteret til Kiøbenhavn's Universitæt. Her opholdt han sig i 4 Aar, rejste derefter udenlands, blev siden Aar 1671 Rector i Col-ding, men Aar 1682 sin Faders Successor som Proust *L. side 82*: og Præst samme steds. Saadant sit Embede forestoed han med megen Berømmelse i 10 samfulde Aar, og som det Kongelige Herskab selv ofte havde hørt ham prædike her, blev han Aar 1692 udseet til at være Cron Printsens (Kong Friderich den Fierdes) Præst og Confessionarius paa hans udenlandske Rejse. Efter halvandet Aar, saa snart han kom hjem, blev han beskicket til Biscop i Ribe, og døde Aar 1701. Hans Søn, Matthias Anchersen, den store Orientalist, var endnu sammesteds den fjerde Biscop efter ham. *Den fjerde store Mand* er Magister Frantz Thestrup, født Aar 1653 i Dalbye Præstegaard, dimitteret, uden Tvivl fra sin egen Faders Huus, til det Kongelige Universitæt Aar 1670. Han opholdt sig deels i Kiel, deels i Kiøbenhavn i fem Aar, og blev Aar 1675 Rector i Nyborg og Aar 1681 ordineret i Nyborg Kirke som Adjunctus og Successor i Sogne-Præste-Embedet (sic) sammesteds. Aar 1684 blev han SognePræst i Naschov. Næste Aar Herreds Proust. Aar 1698 SognePræst til Hellig Geistes Kirke i Kiøbenhavn, og endelig Aar 1709 Biscop i Aalborg. Aar 1731 assisterede han som ældste Biscop i Jylland ved Kong Christian den Siettes Salving, og døde *L. side 83*: Aar 1735, da han i 60 Aar havde staaet i offentlige Embeder, og alle-vegne gjort meget godt og efterladt sig et velsignet Eftermæle. Hans Sønner var de tvende Kongelige Etats-Raader Matthias Thestrup, Lands-Dommer i Jylland, og Christian Thestrup, Professor i Kiøbenhavn. Om disse store og berømmelige Mænd taler Biscop Pontopp. Annal. Tom. 4, pag. 107, pag. 155 og pag. 202.³⁷ Endnu kunde fleere brave og berømmelige Mænd anføres, saasom StiftsProusten Mads Holm i Kiøbenhavn, der var et fattigt Barn af Kierteminde og gick længe her i Latinsk Skole. StiftsProusten Anders Hof i Christiania, som var opfødt her i Byen, men født i Kiøbenhavn. Prof. Worm. pag. 445,³⁸ hvis Fader var Byefoged her i Kierteminde. Professor Poul Holm i Odense, som er født i Maaløe i Vibye Sogn, og gick længe her i Kierteminde Skoele, men kom siden til Odense, hvor han er nu selv en Lærer baade paa Gymnasio og i Skoelen. Knud Biesche, først Rector, siden Profes-sor Pædagogicus, til sidst Professor Græcus i Kiøbenhavn døde 1612.

Store mænd i herredet

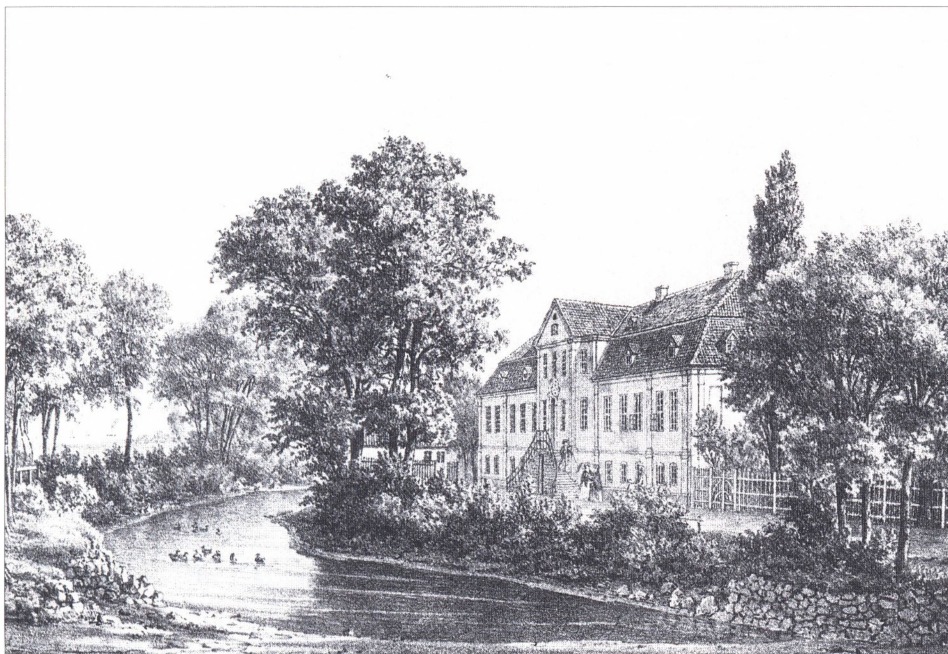
Men have vi nu talet om dem som ere fødte her i Herredet, og bleven til store Mænd uden for Herredet; Da er det dog *L. side 84*: nock saa billigt, at vi nu mere tale om dem, som icke ere fødte i Herredet, men dog bleven store Mænd i Herredet. Ja saa meget de af Byrd og Fødsel har været store forud, men dog behaget, her i Herredet just, endog at forevige deres Navne, maa det være vor Pligt i sær at tale om dem. Saadan Mand var Hans høje Excellence *Grev Ulrich Christian Gyl-denløve*, Kong Christian den Fierdes naturlige Søn, hvis Tapperhed i sær blev bekiendt i Kiøbenhavn's Belejring, thi han oprettede sig et prægtigt Herresæde af Schenderup eller Schending Gaard, lagde Kiørsinge derunder formeerede baade Gaardens Avling og Gods, kaldte den efter sit eget Navn Ulrichsholm og erhver-

Herregården Ulriksholm hed oprindeligt Skinnerup og er opført af Christian IV, som i 1645 overlod den til sin uægte søn Ulrik Christian Gyldenløve. 1761-1790 ejedes Ulriksholm af Cathrine f. v. Brüggmann, enke efter den tidligere ejer Ulrik Fr. v. Heinen. (Kerteminde Museum).

vede den endnu sin egen Birkeret (Atl. Tom. 3, pag. 481 og Hofman. Fundat. Tom. 5, pag. 276 og pag 290) Saadan Mand var og *GeheimeRaad Vittinghoff af Scheel*, som af sin Gaard Eschebjerg Aar 1680. ved Kongelig Naade oprettede Baroniet Scheelenborg, hvis Dotter, Charlotte Sophie Vittinghof af Scheel, som arvede Baroniet, blev gift med General Lieutenant Schach Brochtorf *I, side 85.*, der blev Baron Aar 1691. Deres Søn var Baron Friderich Brochtorf, og hans Søn nu værende Baron Cammerherre Schach Brochtorf, gift med Charlotte Adeler, en Dotter af Amptmanden Geheime Raad Adeler paa Lychesholm, som haver tre Døttre, af hvilke den ældste som nu Arving til Baroniet, er Charlotte Amalia Brochtorf.

Endnu have vi toe saadanne Mænd i de tvende Herrer Fættre, *Geheime-Raad Peder Juell* paa Hverringe og *Cammerherre Jens Juell* paa Lundsgaard, som begge ved Kongelig Bevilgning have gjort deres Herregaarde til Stamhuuse og dermed foreviget deres Navne i Herredet. Som disse er nye Stiftelser, begge af Aaret 1768, er det min Pligt i Besynderlighed at tale derom. Alleeneste hvad Lundsgaad angaaer, da har SognePræsten Ludvig Boesen i Rynchebye allerede betaget mig Umagen, i det han forige Aar 1769 har udgivet sin Beskrivelse over Stamhuset Lundsgaard og Jershauge, hvorfor jeg har ickun kortelig at mælde: CammerHerre Jens Juell købte Lundsgaard og Jershauge Aar 1747 for 28000 Rdlr, og har i adskillige Maader meget forbedret saa vel Gaarden som Grunden og Godset tilliige. Aar 1763 d. 3. November om Natten brændte Borgergaarden paa Lundsgaard af fast

Lundsgårds gamle hovedbygning, der var i to etager med tårn, brændte i 1763, og den nuværende bygning rejstes i 1765. I 1768 blev de to hovedgårde Lundsgård og Jershøve omdannet til et stamhus. (Kerteminde Museum).

indtil en grundmuuret Ende, som *I. side 86*: siden blev nedbrudt. CammerHerre Juell selv var nær bleven indebrændt, og vel fick han en deel reddet, men tog dog en meget stoer Skade, hvor i han skickede sig med en priisværdig Taalmodighed. Nu er Gaarden igien opbygt af Grundmuur; ja Bygning, Indretning og Situation gjør unegtelig Lundsgaard til et af de allersmuckeste Herre-Sæder i Fyhn. Omsider, Aar 1768 d 15. Januari, lod han med Kongelig Bevilgning af Lundsgaard og Jershøve oprette et Stamhuus, thi det Sted, hvor han havde arbejdet saa længe, ja lidt saa meget og igien arbejdet saa troelig, vilde han gjøre arveligt for sin Familie. CammerHerren er nu en aldrende Mand paa 63 Aar. Hans Fader var Etats-Raad og Amptmand Knud Juell, Stamherre til Taasinge. Hans Farfader var den store General-Admiral-Lieutenant Niels Juell, som for sine herlige Sejrvindinger og Fortienester blev af Kong Christian den Femte belønnet for sig og Efterkommere med det skønne Taasinge Land. CammerHerre Jens Juells Frue var Ide von Holsten, en ret Christelig Frue, som døde Aar 1754 og deres eneste Barn var Elisabeth Juell, født Aar 1743 nu gift med Grev Christian Ahlefeldt paa Bjørnrose, ArveGreve til Langeland, Ridder og CammerHerre. Efter Stamhuusets Erections Brev er den næstældste unge Greve Jens Juell Ahlefeldt, og næst *I. side 87*: ham hans Søster Comtesse Ide Ahlefeldt præfererede som Arvinger til Stamhuuset.

Derimod maa jeg tale noget omstændeligere om Hverringe, deels som Jeg veed Ingen at have skreven derom, deels som Danske Atlas giver icke den nærmeste

eller retteste Kundskab engang om det, som der er skreven; Thi Tom. 3, pag. 564 hidder det, at Major Niels Juell tilfaldt Gaarden Hverringe efter Testamente, men GeheimeRaad og CammerHerre Peder Juell, Ridder, arvede Gaarden efter sin Broder. Men Sagen hænger egentlig saaledes sammen: Forige Ejer, Niels Krabbe, Ridder og Brigadeer, som var GeheimeRaad Peder Juells Faders Morbroder, havde gjort saadant Testamente, at efter hans Frues, Charlotte Schlabrendorffs, Død skulde hans Søster-Børn, hvilcke der forlangte Gaarden Hverringe, lodde om den med Vilkor, at den Loddet traf, skulde betale til de andre Arvinger 18300 Rdlr. Men Frue Schlabrendorff overlevede alle sin Mands Søsters Børn, hvorover det blev nu igien deres Børn, som det efter Dødsfaldet Aar 1737 tilfaldt at lodde om Gaarden. Her mældede sig da 4 Competenter³⁹, nemlig den første GeheimeRaad Peder Juell, den anden hans yngre Broder, Major Niels Juell, *I, side 88*: den tredie en Fætter Lieutenant Friderich Juell, den fierde en anden Fætter CammerHerre og Jægermeister Knud Trolle i Jylland. Som de toe første vare Brødre, exciperede⁴⁰ de andre imod den yngre Broder Major Niels Juell, men ved en Hof-Rets Dom blev *han, som den, der mældte sig og forlangte Gaarden* i følge Testamentet berettiget til Medlodning og ved Lodtrækningen blev han Herre til Hverringe. Alleeneste da han (som er den, der paa sit yderste gav de 100 Specie Ducater til Vibye-Sogns Fattige, hvorom Hofm. Fundat. Tom. 5, pag. 285) døde Aar 1739 ugift og uden Arvinger, maatte de 3 andre Competenter efter Testamentet nu anden Gang, med selvsamme Vilkor som tilforn, trække Lod om Hverringe, hvilket skeede Aar 1740 d 8. Augusti i Odense, og da faldt Gaarden i Geheime-Raad Peder Juells Lod, Ja, som heele Hverringe Gods raaber over lydt, i den bedste og værdigste Ejermands Haand, der nu over 30 Aar har været meget mere en Fader for sine Børn end en Herre over sine Bønder, *I, side 89*: hvorover der og findes nu en stoer Forskiel paa Hverringe Gods, ja de bedste og riigeste Bønder, endskiønt de ere, som Atlas siger, alt for faae til saa stoer en Gaards Avling og Drift. Alleeneste en deel Steder paa Hoved-Gaards Grunden har, som forhen er viist, sine egne Beboere; Endnu ere adskillige Lycker bortforpagtede til Bønderne i Vibye og Maaløe hvorved disse ere blevne saa vel holdne, og over alt er Huusholdningen saadan, at Avlingen tages nøje i Agt, og Hoveriet besværer Ingen. Videre, dersom en Mand er misfældig, bliver han hjulpen; dersom han er stræbsom, bliver han understøttet, og gjør han andre noget tilforn, faar han og forud en Præmie af Skoven, hvilket jeg hører Bønderne selv fortælle. Men at komme til det forige igjen, da ere nu ogsaa begge de andre Competenter døde uden Arvinger, saa Forsynet, i hvordan det havde gaet med Lodtrækningen, havde dog bestemt Geheime-Raad Peder Juell Hverringe, hvor for *I, side 90*: og Hans Excellence besluttede at gjøre Gaarden arvelig i sin Familie, og oprettede samme med Kongelig Bevilgning til et Stamhuus Aar 1768 d 10. Junii. GeheimeRaad Peder Juell er født Aar 1708 d 11 Junii. Hans Fader var General-Lieutenant Gregers Juell paa Erichsholm, og hans Morfader ovenmældte General-Admiral-Lieutenant Niels Juell paa Taasinge. Hans Frue er Birgitte Cathrine Levetzau, en Dotter af GeneralLieutenant Levetzau paa Bygholm, født Aar 1715 d 11. Februar. Deres 4. Børn, som endnu ere i Live eller have efterladt sig Livs Afkom,

Hverringes nuværende hovedbygning er opført i 1790. Den tidligere bygning skal i følge Pontoppidans Danske Atlas have været et dobbelthus i lighed med Egeskov. I 1757 blev Hverringe ophøjet til stamhus. (Kerteminde Museum).

ere følgende: Den første Søn Gregers Juel, født Aar 1738 d 20. Julii, tilkommende StamHerre til Hverringe, Cammer-Herre og Envoje Extraordinair⁴¹ i Sverrige. Den anden Søn Niels Krabbe Juell, født Aar 1740 d 16. Septembr. Herre til Billeshaage, CammerHerre og Capitain i Søe-Etaten. Den ældste Dotter Viviche Juell født Aar 1734 d 28. Augusti Enke-Fruue af CammerHerre Brochenhuus paa Brangstrup. L side 91: Den yngste Dotter, Anne Margrethe Juel, født Aar 1741 d 14. Septembr, gift fordem med Geheime Conferentz Raad og Stifts Befalingsmand Carl Juell paa Taasinge; men disse ere begge døde, og deres eeneste sammenavlede Søn Friderich Juell, født Aar 1761 d 29 Januarii, er nuværende Stamherre til Taasinge.

Landbrug, fiskeri og befolkning

Jeg har forhen talet om de andre Herskaber og Proprietairer her i Herredet. Her vil jeg ickun lægge dette dertil: Herregaardene ere alle frie og complete.⁴² Heele Hindsholm hører til Scheelenborg, Hverringe og Broelycke, undtagen et Huus i Mesinge, som hører Præsten sammesteds til. Hverringe og Broelycke have begge Gods imellem Fiorde i sær i Drigstrup-Sogn. Lundsgaard og Jershauge har paa en Gaard og et Huus nær alt sit Gods her i Herredet. De andre fem Herregaarde have meget Jordegods uden for Herredet, i sær Ulrichsholm, som er den største Gaard af L side 92: dem alle. De Herre-Gaarde uden for Herredet, som have Gods her i Herredet, ere Sanderum-Gaard i Aasum Herred, Rørbech og Hindemæe i Vinding-Herred, endskiønt Hindemæe ejer ickun lidt her.

Angaaende Jorde-Godsets Priis og hvor højt Hartkornet er stegen i disse sidste Tiider, da blev Sellebjerg solgt Aar 1752 til KrigsRaad Morten Møller for 17000 Rixdaler ongefær, men igien af ham solgt Aar 1767 til nuværende Ejer Hans Møller for 34000 Rixdaler. Just nu faaer jeg at høre, at Sellebjerg er igien solgt for samme Priis til Professor von Vesten i Odense. Et andet merkeligt Exempel er Karlshou, som nu 10. Gange i 24 Aar har skiftet Husbond. Den første var Conferentz-Raad Brugman paa Østergaard, den anden Mads Jørgensen Birch, (døde strax) den tredie Herredsfoged Hans Pedersen, (kiøbte siden Hindemae, hvor hans og Formanden Mads Birchs Enke, Karen Jakobsdotter Møller,⁴³ siden gift med Rasmus Langhof, endnu lever i sit fjerde Ægteskab med CancellieRaad I, side 93: Petersen) den fjerde KrigsRaad Morten Møller (ejede siden Sellebjerg, nu Krumstrup i Ryslinge Sogn) den femte Frue ConferentzRaadinde Rosenørn, (kiøbte siden Jerstrup paa Sletten) den siette N. Passau, (kom siden til Jylland) den syvende Ritmester Brochtorf, (kiøbte siden Hessel ved Greenaae) den ottende Madame Hansen, (flyttede til Odense) den niende Peder Eilschou, den tiende Anders Haugsted, Consumptionsforpagter i Odense, den ellefte forbemældte Mad. Hansen, som nu har kiøbt Gaarden igien af Haugsted. Denne Gaard kostede 1800 Rdlr, da Mads Birch kiøbte den Aar 1746. Siden er den bleven jo dyrere og dyrere betalt, og kostede, nu Mad. Hansen kiøbte den igien, 7000 Rdlr. Foruden Klarschou er i det heele Herred ickun toe Ejendoms-Gaarde, den eene i Kiertinge, den anden i Kierbye i Drigstrup Sogn. Her ere icke heller uden gandske faae Høvnings frie Bønder, men endskiønt de fleeste giøre Hoverie, er de dog for den største Deel i temmelig god Stand; ja der ere iblant Høvnings Bønderne selv, mange meget riige og formuende Mænd. I, side 94:

I det øvrige er Herredet overalt meget velsignet, frugtbart og korneriigt, endskiønt med nogen Forskiel paa Udkanterne. Mange agte denne Egn, helst imellem Fiorde og foran paa Hindsholm med den bedste i Fyhn, hvor i de have vel icke Uret. Men Egnen har saa vel sine Fordeele som sine Mangler. Rug saaes med Maade, Byg i Overflødighed, Ærter i Mængde, Havre paa sine Steder neppe til Fornødenhed, Boghveede ickun paa Udsiderne eller de sletteste Steder. Derimod savnes Eng og Torv, Skov og Gierdsel, i sær imellem Fiorde og paa Hindsholm, som i saa Maade er alt for bar en Eng. Derfor behøvedes her I, side 95: i sær at sættes Steengierder, hvilke man finder og i temmelig Mængde ret gode paa Ulrichsholms og Schousboe saavel som Hverringe og Broelycke Marker. Men paa Bøndermarkerne betiener man sig af Havets Grøde, nemlig af Tang, som man vickler sammen og lægger paa hinanden saa tæt og saa højt, at det kan tiene til Hegn for Creaturet. Siden maa man lægge nye Tang paa fast alle Aar, og saa kan Gierdet, helst om det bliver understøttet med Steen, gierne være bestandigt. Frugt og Urtehauger havest gode ved Herre-deels ved Præste-Gaardene. Kiølstrup-Sogn og nogle Naboe-Byer have I, side 96: Navn af Kirsebær-Egnen, hvor og gives en Mængde af andre Frugter. Humble-Avlingen dyrkes ickun til Fornødenhed, thi den største Fliid og Møje anvendes alleene paa Agerlandet. Ferske Søer gives ingen i Herredet, og Fiskerie bruges fast alleene i

Kierteminde, hvilket synes saa meget underligere, som Strandene gaae saa vidt omkring i Herredet. Man forsickrer, førend Odense Fiord blev sejlbar, kunde Bønderne i Bregner betale deres Landgilde med Fisk, som de fick der i Fjorden, men nu er der aldrig Een som fisker. Særdeeles Jordarter og Vexter veed jeg liige saa lidet at tale om som besynderlige Skicke og Sædvaner, uden jeg L. side 97: skal gientage det lidet, som Præsten Boesen har anført i sin Beskrivelse over Lundsgaard, hvilket synes mig icke at være Umagen værdt.

Men Eggen er smuck, Landet godt, Indbyggerne, hver efter sin Stand, skikkelige og elskværdige Folk. Omgangen er tæckelig, dog sparsom og med Forstand. Levemaaden frie og utvungen, men Levemidlerne (i sær Brænde) temmelig kostbare. Vejene er mestendeels besværlige, ja om Vinteren som oftest fast impassable.

KIERTEMINDE I SÆRDEELESLED BETRAGTET

Byens navn og oprindelse

I, side 131: Kiertemind er en af de smaae eller mindste Kiøbstæder i Fyhn, om hvis forige Lycke og Vanlycke samt nu værende Tilstand tales i den Danske Atlas Tom. 3, Pag. 460-62. Byen ligger nordost paa Fyhns Land ved en stoer Fiord, midt i Bierge Herred, ja midt imellem Bierge Herred og Hindsholm, men under Nyborg Ampt,⁴⁴ endskiønt paa Odense Amptes Grund, og just toe og en Fierde Deel Miil nordvest fra Nyborg, men toe og en halv Miil, nord-nordost fra Odense, altsaa ongefær midt imellem de toe berømmeligste Stæder i Landet. Alleeneste saa nær et Naboeskab saa vel af Ampts- som af Stifts-Staden er mere til Ære end Fordeel for vort fattige Kiertemind, hvis Handels-Grændser ere derover desto mindre og knappere inden deres Begreb, endskiønt det er forresten langt fra, at Kiertemind haver sig det mindste over nogen af dem, men meget mere over et andet Sted at besvære, hvorom siden.

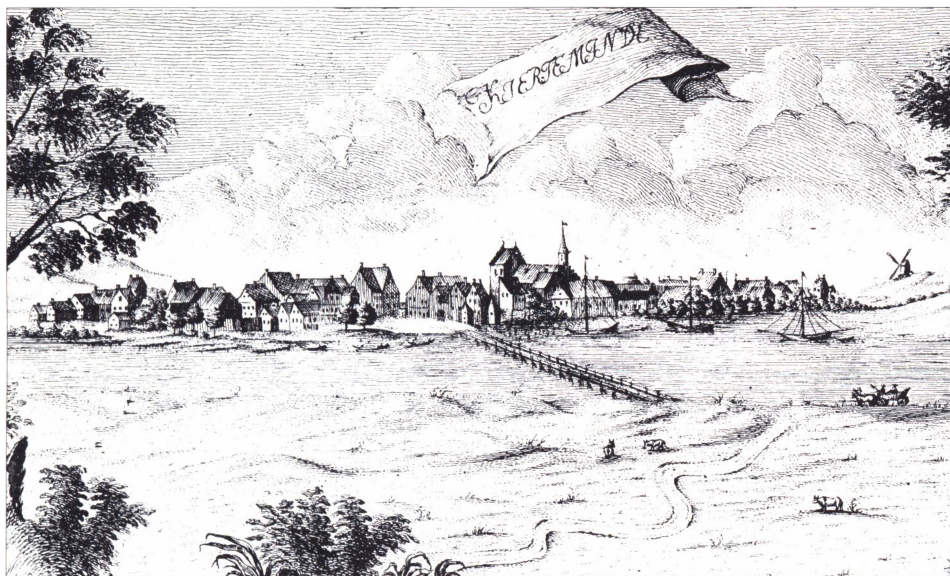
Angaaende Navnet Kiertemind, da har man derom tre uliige Meeninger, som alle anføres i den danske Atlas, og hvilke jeg tjenstligst beder sammesteds eftersee, for desto bedre at fatte, hvad derom er at tale, helst jeg finder mig her nødt til at melde, hvad jeg længe siden skriftlig har meddeelt andre, endog Mænd af høj Distinction, nemlig at Kiertemind syntes mig, som den første Meening lyder, snarest saa at være kaldet som et sine Skippere *Kiert Mind*, det er et Sø-Gab eller Munding, Indløb og Udløb fra og til Havet, *gratum nautis ostium maris*⁴⁵. I, side 132: Thi Sø Folkene paa Stedet fandt her unegtelig en Havn efter Ønske, helst Stedet laa i den bedste og frugtbareste Egn; og som Kiøbmændene af Odense selv vidste sig da ingen anden Lade- og Losse-Plads, saa kunde her icke fattes Handel eller Kiøbmands Fragt til Sejladsens Befordring, hvorover de havde dobbelt Aarsag til at ansee Stedet med kiere eller milde Øjne, og altsaa vel maatte kalde det Kiert-Mind, hvilket i Tiidens Længde lettelig lod sig udtale som Kiertemind. Endnu blev jeg siden saa meget mere bestyrket i denne min Formodning, som næste Bye, imellem hvis Mark og Stranden Kiertemind ligger, kaldes Kierbye, maaskee som en sine Indbyggere, *Kier Bye*. Men overalt, da Kiertemind Bye-Grund som Land-Jord betragtet, kan for Kiertemind Tiid aldrig have hørt andensteds hen end til bemældte Kierbye, saa var her liige saa god Grund til at udleede Navnets Begyndelse, Kiert, fra Landsiden som Navnets Ende, Mind, fra Strandkanten af. Saaledes syntes Sagen at hænge artig sammen, men uformodentlig maatte jeg dog paa een Gang give disse mine Tanker Afskeed, og antage den anden Meening af Kiertinge, da jeg ved en egen Lejlighed fick see et gammelt Document eller saa kaldet aaben Brev, bevaret paa Byens Raadstue, udstædt paa Pergament af Borgermester, Raad og meening Almue her i Kiertemind Aar 1499.

Kerteminde i 1770'erne. Efter Videnskabernes Selskabs kort over Odense amt, originaltegninger 1772-76. Mod nord ses Tårup Vejle, der nåede næsten helt ud til Kerteminde Bugt. Ved storm fra nordvest brød vandet voldsomt igennem, og man måtte sættes over til Hindsholm i båd.

og stadfæstet med Byens Segl, som efter den Tiids Maade findes, aftryckt i Vox, hængende under Brevet. I dette Byens Segl som det allerældste, vi kan foreviise, staaer et stoert Skib, som er Byens Vaaben, men omkring med Randen Kiertingemindense Sigillum. Vel ere her alle Bogstaver icke liige kiendelige, helst imod Slutningen, men det, der er tydeligst at see, lader ingen Tvivl tilbage, thi her staaer udtryckelig nock Kiertingeminde i Seglet, til Beviis, at Byen har hedt Kiertingeminde *I, side 133*: saa at Navnet Kierte eller Kiertinge Minde har rigtig sin Oprindelse af den Landsbye Kiertinge i Kiølstrup Sogn, ongefær tre Fierding Vej Vesten til Sønden fra os.⁴⁶ Videre finder jeg i samme ældgamle Brev, at Kiertemindede kaldes efter den Tiids fyhnske Udtale Kyrteminde, ligesom jeg og finder Kiertinge i andre ældgamle Breve skreven Kyrteinde, hvilken Overeensstemmelse syntes mig og værd at tegne. Men vil nogen spørge: om den tredie Meening kunde ikke endnu finde Sted, og altsaa et Lysetaarn eller Natte-Ild, kaldet Kierte, givet Anledning til Navnets Forkortelse fra Kiertinge til Kierte Minde? Alleeneste, her veed Ingen af saadant Natte-Lys, ikke heller vil vore Søefolk engang vide, at det har været fornødent, i hvor rigelig Handel og Sejlads gierne kunde betalet det i for dum Tiid. Ellers hvad det gamle Danske Ord, Kierte, skulde betyde, det har vel været Fyhnboerne nock saa godt som Jyderne bekientd, thi Kierte hidder en Kirkebye i Baagherred, men om Kirkebyen kan forklare sig selv nærmere og sige os den retteste Bemærkelse, veed jeg icke.

Jeg mindes, at den paa sit Sted berømte gamle Professor Peder Rasch⁴⁷ i Odense har engang sagt mig sine Tanker om Oprindelsen til Kiertemindede Navn og paastoed just, at det skulde være af den Bye Kiertinge ved Fiorden, da Byen havde vel for dum hedt Kiertingeminde. Det var den første Gang, jeg hørte den Meening, og gav jeg det Svar, at man efter mine Tanker havde dog neppe Aarsag at troe det, deels fordi Navnene, Kiertinge og Kiertemindede, havde icke i sig selv den nærmeste Overeensstemmelse, da her var en heel Stavelse borte; deels fordi Byerne Kiertinge og Kiertemindede, have slet ingen særdeles Samfund og Fællesskab med hverandre, thi Kiertinge ligger saa langt borte og paa den anden Side af Fiorden, da Kierby derimod efter ovenanførte mine Tanker havde baade mere Liighed i Navnet og den allernærmeste Samfund i andre Maader med Kiertemindede. Alleeneste jeg kunde vel tænke, at man her skulde trække Snoren liige over Fiorden, og sætte den ellers manglende Samfund *I, side 134*: i Søe-Handel og Sejlads, som man vilde i saa Fald tilskrive Kiertinge for Kiertemindede. Men derimod havde jeg dette at erindre, at Kiertinge laae dog icke saa tæt ved Fiorden som enten Kiølstrup eller Muncheboe, hvilken sidste efter sin Beliggenhed saa vel for Landet som for Vandet man unegtelig snarest skulde troe for Kiertemindede Opkomst at have benyttet sig af Fiorden; helst denne oversvømmede saa ofte Muncheboe Gade, og var undertiiden færdig at gaa liige ind i Huusene til Folk, for ligesom selv personlig at fordre dem som sine nærmeste Naboer ud til sin Besigtelse og Besejling. Endnu naar Odense drev Handelen, laae Muncheboe liige for Haanden, men Kiertinge gandske afsides, ja i en Krog, hvor Ingen skulde tænke paa dem. Dette har jeg anført for at viise, at Ingen, som er Egnen og Situationen

Kerteminde set fra syd, fra Lundsgårds Klint, ca. 1765. Stik fra Pontoppidans Danske Atlas.

bekjendt, skulde lettelig af sig selv kunde falde paa de Tanker eller troe, at Kierteminde havde sit Navn af Kiertinge, endskiønt den Meening fattedes icke Bifald og Forsvar hos andre; men det er en anden Sag, naar man seer Kierteminde eget Brev og Segl derfor, og altsaa faaer Troen i Hænderne.

Kiertinge har jeg allerede forhen beskrevet som en meget skøn og formuende Landsbye, ja en af de anseeligste i Herredet. Her merkes numere, at Kiertinge ligger ej alleene nær nock ved Fiorden til at have kundet, endog maglig, betiene sig af den, men Kiertinge er og tilforladelig ældre end Kierteminde, hvilken sidste man gierne kan kalde den yngste Bye i det heele Herred, thi i det mindste er der ingen Bye, hvis alt for sildige Opkomst man saa tydelig kan beviise, som Kierteminde. Det kan derfor icke heller fejle, at der har jo været en Bye før Kierteminde, som vidste at gøre sig til Nytte denne mægtige Fiord, som løber her saa langt ind Landet, omgiven alle vegne med den feedeste og frugtbareste Egn. Uden Modsigelse har den ældgamle Landets Hovedstad, Odense, dreven her sin Handel, men Skibsfolkene maatte endelig være ved Haanden, hvor Skibene laae. side 135: Ved hvad Lejlighed Skipperen eller Skibsfolkene kom just til at slaae deres Boepæl i Kiertinge, det er for meget spurgt, thi hvo kan svare? Men af den Krog, Kiertinge ligger i, skulde jeg fast falde paa de Tanker, at Kiertinge selv har frembragt saa duelige Mænd, der have besynderlig for andre søgt at betiene sig af Fiorden. Maaskee Kiertinge har været forud efter de Tiiders Maade, som Steege^{en} nu, en handlende Landsbye; men nock, naar Kiertinge benyttede sig først og fornemmelig af Fiorden, thi da var der alt Grund nock til at kalde Fiorden Kierting-Fiord, og følgelig maatte da ogsaa Udløbet eller Mundingen af Fiorden kaldes Kiertingeminde, hvilket altsaa ligesom af en Fornødenhed maatte blive denne

Byes første Navn. Sagen har Grund, og saa klart det er, saa umuligt var det, at Kiertinge paa anden Maade kunde faaet Lov til at give Kierteminde som et Søested sit Navn. Men maaskee Navnet Kiertingeminde er saaledes ældre end Byen Kierteminde.

Kierteminde ligger meget smuckt at see til. Den Prospect, Atlas giver Byen paa Kortet, er taget fra Lundsgaards Klinte af, som er Sydost her fra Byen. Den smukkeste Prospect falder ellers efter alles Tilstaaelse paa Landevejen fra Odense over Ladbye Mark som er sydvest her fra Byen. Endnu synes Kierteminde at ligge nock saa fordeelagtigt som angenemt, thi den har Havet som sit Hoved-Element liige for sig, og Havnen som sit daglige Verksted eller Handels-Plads tæt ved sin højre Haand, hvor Fahrtøjerne liggende strax ved Huusene, kan lades og losses paa Stedet. Videre finder man paa alle Sider af Byen det dejligste Land, ja midt i vort nærmeste Naboelaug de prægtigste Herregaarde og Skove saa vel som de skønneste Landsbyer, forsynede ej alleene med de kostbareste og kornrigeste Marker men og med de dueligste Landboer og Bønder. Situationen og Egnen ere meget ypperlige, velsignede med alt det Gode, der paa et Sted kan fornøje Synet og glæde Sindet. Land og Vand foreene sig her, og give begge fuld Næring og Biergning, Korn og Kierne L. side 136: i Overflødighed paa den eene Side, Handel og Vandel over Havet paa den anden Side. Det synes visselig, som Naturen selv havde belavet sig paa at beskikke her en Kiøbstæd, hvis Lycksalighed skulde bestandig blomstre og formeere sig med det kostelige Lands Frugtbarhed. Det fattes icke heller, at Byen har jo riigelig i fordom Tiid profiteret saa vel af Landets Herlighed som af sit lycksalige Leje ved Stranden. Faae Byer af liige Beskaffenhed kunde da roese sig af Kierteminde Lycke. Ingen Bye i samme Omstændigheder kunde billigen forlange mere, end hvad Kierteminde da havde, thi den laa velsignet paa sit Sted og die Havets Overflødighed. Pontanus⁴⁹ betragtede Kierteminde Herlighed og dens naturlige Leje ved Havet, maatte derfor vel sige: Civitas egregia et portu opportuna, hvilket kan oversættes paa Dansk: En ypperlig Kiøbstæd hvor Handel og Havn svare til hverandre, eller hvor Byen har alt, hvad dens ønskelige Beliggenhed ved Havet lover den. Men altsaa er Kierteminde fordom bleven regnet iblant Landets ypperlige Stæder. Alleeneste Ypperligheden er længe siden forsvunden. Herligheden er gandske viiget fra os. Hvo der havde kiendt Kierteminde i dens forige blomstrende Velstand, skulde icke mere troe sine egne Øjne, dersom han nu saae den vansmægtede Bye, uden saa vidt han maatte tilstaae, at den heele velsignede Egn saa vel som det beqvemme Leje ved Stranden var endnu kiendelig det samme. Det er alleene Kierteminde, der er bleven saa gandske udtørret og udtæret, at den icke ligner sig selv. Ja Stedet, den ligger paa, har vel samme Grund og Brugbarhed, men icke den samme Fordeel og Velsignelse. Derover er Kierteminde saa ringe og indtil Randen fordervet, thi baade Næring og Formue, saa vel Lejlighed til Handel som Handelen selv, er borte. Den Herlighed af Kiøbmandskab og Søemandskab, som her i nogle, ja vel i mange hundrede Aar har floreret indtil Misundelse frem for paa andre Stæder i Landet, har tabt sig saa gandske, at Kierteminde er nu i højeste Maade frem for alle andre Stæder at beklage. L. side 137:

Kierteminde Vaaben er et Skib, som gaar for fulde Segl (sic): Intet Bye-Tegn eller Insigne kan være mere naturligt, men dersom man af Begyndelsen har givet Skibet flere Canoner, end et Kiøbmands Skib tilkom, da har Kierteminde selv faaet dem for Alvor at føle, hvorom siden. Her vil jeg ickun sige det, at Kierteminde havde taget sin Opkomst alleene ved Søen, og saalænge dens Fahrtrøje gick for fulde Sejl, var den bestandig i en lycksalig Tilstand. Derimod, saasart Handel og Søfart begyndte at sagtes maatte Byen strax standse i sin Lycke, og vel omsider tabe den gandske, siden Byen har ingen andre Nærings Midler end dem den maa forskaffe sig over Havet. Jeg har talet om Kierteminde som den yngste Bye her i Egnen, og den Grund, den ligger paa, er et ufejlbar Beviis paa, at Kierteminde, i hvor gammel den endog maatte være, blev altfor sildig til en Bye. Grunden synes i den ældste Tiid mestendeels at have staaet under Vand, og været anseet som en Strand Grund eller unyttig Plads, hvilken, foragtet af andre, (nemlig Kierbye Indbyggere, som alleene kunde tilegnet sig den) nogle fattige Fiskere eller Baadsfolk fra Kiertinge først have hiemlet sig til Beboelse, thi andre Folk kunde her icke af Begyndelsen nedsat sig og fundet Opholdsmidler. Endnu er Grunden saa knap og indskrænket, at det florerende Kierteminde synes neppe at have havt Rum nock til at udbrede sig, thi Kierbye Mark gaar liige ind til Kierteminde Byes Hauger. Men saa nær et Naboelaug, eller saa fornærmeligt et Indgreb paa den velsignede Landside kunde Kierteminde, der havde paa den anden Side ickun Stranden at vende sig til, aldrig taalet, dersom den ellers havde været liigesaa gammel som Kierbye og altsaa fra Begyndelsen af havt Ret og Magt til at deele Landet liige med sin Naboe. Men Kierteminde Ungdom og umyndige Alder kunde aldrig faae Ret til Landet, hvorover den blev gandske dømt til Søen, og maa *I. side 138*: derfor stedse see sin Lycke at hænge af den samme alleene, altsaa vel at voxte og tiltage saa længe den havde Handel og Løjlighed nock til at holde sine Skibe i fuld Fahrt, men derimod at aftage og undergaa, naar dens Børn maatte beklagelig savne de Nærings Midler, hvor ved Byen havde forhen faaet Liv og Tilvext, thi som Ordspøget lyder: Cessante causa, cessat effectus,⁵⁰ eller som man siger nock saa godt paa Dansk. Man kan icke leve af Luften, hvorfor Brødet maa adspørges enten til Lands eller til Vands, men Kierteminde synes altfor ulyckelig at vilde blive udelu- cket fra begge Deele.

Kierteminde Alder lader sig icke bestemme, men, som Atlas siger, den er gammel, ja meget gammel som Odense Lade- og Losseplads, maaske endog som en Bye, der længe har været begavet med Kiøbstæd- eller Handels-Friedhed. Det ældste Brev, Byen kan foreviise, er rigtig Kong Erics Pomerani af Aar 1413⁵¹ hvis Indhold findes icke gandske i Atlas, men bestaaer af følgende fem Puncter: 1. Tages Kierteminde Borgere med deres Tilhørende i Kongens besynderlige Værn, Fred og Hævd. 2. Gives dem alle saadanne Friedheder Privilegier og Naade, som de af Svenborg og Faaborg have. 3. Gives dem dertil al Birke Ret.⁵² 4. Skal deres Byefred række fra Boesbeck (den forhen ved Hindsholm omtalte Baadsbeck)⁵³ og saa Vesten til Lungsled (for Kiærby Mark) og saa paa den aaben Beck⁵⁴ over Sundet (hvor Langebroe er) og til den gravede (Lundsgaards) Dige sønden for Sundet. 5.

Forbydes alle ulovlige Havne imellem Knudshoved (ved Nyborg) og Fyhshoved (paa Hindsholmen), thi hvo som haver at skibe eller opskibe, skal gjøre det i Kiøbstæderne, som gammel Sædvane været haver. Det er alt, hvad Kong Erichs Brev indbefatter, og I. side 139: endskiønt Kierteminde kunde synes af de sidste Ord at være en gammel Kiøbstæd, kan dette Kong Erichs Brev dog ikke, som Atlas siger, være en Stadfæstelse paa forige Kongers Breve, thi anden tredje og fjerde Puncter synes ustridig at tilstaa Byen de Privilegier, som den aldrig havde tilforn. Vist er det, at her i Byen passerer det for en tilforladelig Tradition eller Fædrene-Fortælling, at Kierteminde er først bleven til en virkelig Kiøbstæd, civitas proprii juris,⁵⁵ benaadet liige ved Svenborg og Faaborg, i Kong Erici Pomerani Tiid, hvor for man kalder ovenmældte hans Brev Kierteminde Grund Ret. Sagen er og saa i sig selv, thi i Kong Christian den Førstes Brev af Aar 1460 som stadfæster Kierteminde Privilegier, nævnes udtrykkelig Kong Erich alleene som den, der har givet Byen samme. Brevet, hvad den Deel angaar, lyder saaledes: Paa det vore Borgere og Meenighed i vor og Kronens Kiøbstæd Kierteminde maa der ydermere blive ved Bestand og fornævnte Kiøbstæd forbedre, have vi stadfæstet og fuldbyrdet og ved dette vort aabne Brev stadfæste og fuldbyrde saadanne Privilegier, Naader og Friheder, som vor For-Fætter (andre have læst det For-Fader eller For-Fatter) Kong Erich fornævnte vore Borgere i Kierteminde undt og givet haver, at de skulde have og nyde saadanne Privilegier og Friheder, som vore Borgere i Svenborg og Ottense (merkeligt, at her staaer Ottense og icke Faaborg, som dog synes at burde have staaet her i følge Kong Erichs Brev,) ere begavede og benaadede med af fornævnte vor For-Fætter Kong Erich eller andre. Siden gives endnu Lejlighed at tale mere om samme vigtige Brev, men af det anførte sees efter mine Tanker tydelig nock, at Kong Ericus Pomeranus er den første, som har gjort Kierteminde til en ret Kiøbstæd, og givet den sine fulde Kiøbstæd-Privilegier.

Alleeneste saa meget klarere den Sag er, saa meget underligere synes det, at Kierteminde skulde være meget gammel, end og begavet med Handels-Frihed, ja Kiøbstæd-Navn, som dog Kong Erichs eget Brev synes at beviise, da det uden at give anden I. side 140: Aarsag eller Forandring tilkiende, kalder Byen Kiøbstæd og dens Indvaanere Borgere; og skal jeg endnu siden fortælle noget mere om Kierteminde Alderdom. Sagen har unegtelig sin Vanskelighed, men just derfor troer man, at Byen i sig selv har været liige saa god, og maaskee i nogle hundrede Aar floreret liige saa stærk for som efter Kong Erichs Tiid, og det formodentlig med mindre Bekostninger, saasom en Bye, der icke havde alle Kiøbstæd-Privilegier, havde vel icke heller alle Kiøbstæd Byrder. Man maa agte, at det har haft en gandske anden Beskaffenhed med Kierteminde end med andre Kiøbstæder, thi Kierteminde havde sin Opkomst som Odense Lade- og Losse-Plads, og følgelig havde vel Odense contribueret saa meget til Kierteminde Lykke, ja til Havnens og Skibbroens Istandsættelse, at den billig paastoed en Ret til Kierteminde, som den icke een gang syntes at burde eller kunde miste, saa længe den havde ingen anden Lade- og Losse-Plads. Uden Tvivl har den Omstændighed i nogle hundrede

Aar hindret Kierteminde fra at faae sin egen Kiøbstæd-Ret, og holdt Kierteminde i en Lydighed og Dependence⁵⁶ af Odense. Af Begyndelsen have vel Kierteminde Skippere og Baadsfolk staaet under Odense By og Jurisdiction, for saa vidt de havde med Odense at gjøre, ligesom ongefær (dog efter den Forskiel Tiiderne føre med sig) nu Steege, hvorom jeg har seet et Kammerbrev⁵⁷ af 24. Augusti 1756. Siden tog vel Handel og Frihed jo mere og mere til, ligesom endnu i Steege, hvilket maaskee Odense hverken kunde eller vilde hindre, thi Kierteminde synes med sin Handel icke at have kundet gjøre Odense nogen Skade, hvorom mere paa et andet Sted. Maaskee Kierteminde var altsaa længe heller Re end Nomine heller i Gavnet end af Navnet, Kiøbstæd, og maaskee den endnu fick Kiøbstæd-Navn under Odense Borger-Ret, som et Appendix til Odense, saa den stoed in civilibus under Odense Bye og Borger-Ret, men in I, side 141: Forensibus⁵⁸ under Herredstinget. Uden Tvivl var Kierteminde meget længe i saadan Tilstand, men hvorfor og ved hvad Lejlighed den nu just efter Kong Erichs Brev fick sin egen Ret, og altsaa kom saa gandske ud af sin borgerlige Samfund med Odense, er icke let at sige. Formodentlig syntes den høje Regiering Selv, at Kierteminde kunde icke længere ansees blot som et appendix til Odense, thi Regieringen uden al Tvivl havde selv for mange Aar siden beviist Kierteminde en besynderlig Naade, paa det den skulde blive engang til Bye, hvorom strax noget nærmere. Endnu kunde Odense og Kierteminde vel og have givet nogen Anledning dertil. Maaske Odense som en Moder var noget haardere i visse Stycker imod sin Dotter, end denne vel kunde finde sig der i. Maaske Dotteren Kierteminde, der allerede i nogle hundrede Aar havde været fuldvoxen, syntes dog engang i Verden at vilde være sin egen, og der for attraaede efter at komme ud af sin Moders Fællesskab. Det sidste er vel det visseste, i hvor ilde betænkt det var. Thi Kierteminde havde nock havt saa store Prøver af Odense fordeelagtige Samfund, at den maatte og burde med største Omhyggelighed stedse søgt at bevare Odense Venskab og Fællesskab, helst her laa paa den anden Side en større og højst farlig Fiord, hvilken vel icke evig vilde blive unyttig, men hvilken Odense neppe skulde begynde at aabne, saa længe den var fornøjet med sit gamle Kierteminde. Men saadant tænkte man nock icke paa i Kierteminde i de Dage.

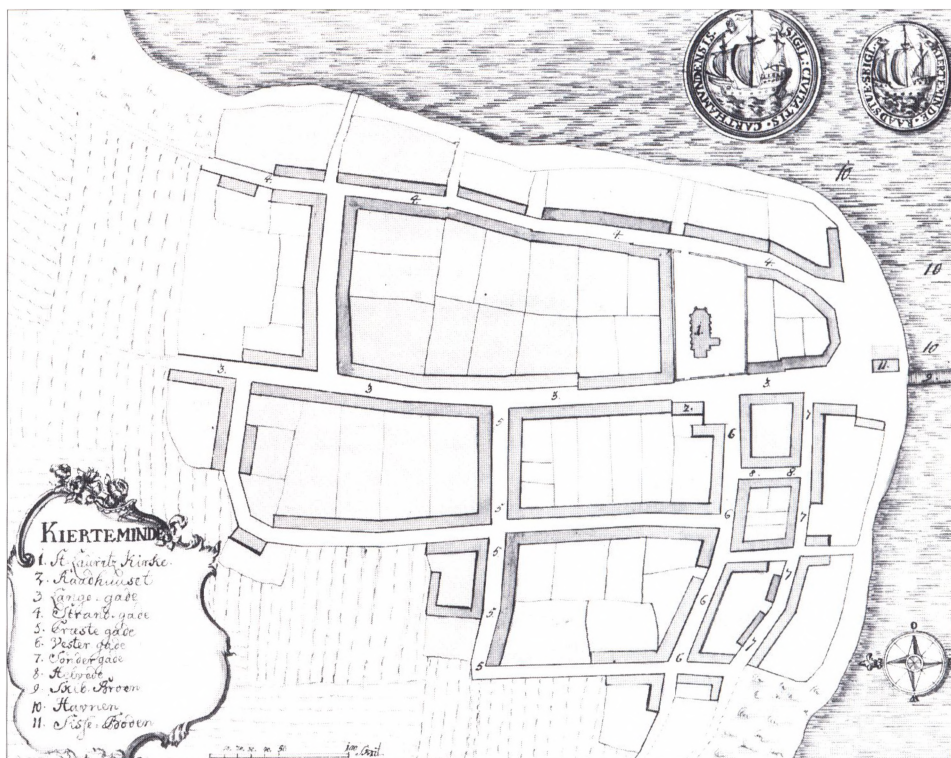
Disse Tanker, der ere lige som de almindelige hos os, stemme temmelig nøje overeens med de ovenmældte 2. 3 og 4. Puncter i Kong Erichs Brev, hvorfor vi vil tage samme noget nøjere i Betragtning. Med den anden Punct gives Borgerne af Kierteminde alle saadanne Friheder, Privilegier og Naade, som de af Svenborg og Faaborg have. Man synes, at dette Privilegium kunde icke have meget at betyde, dersom Kierteminde allerede I, side 142: forhen havde været begavet med al Kiøbstæd-Ret og Frihed, thi i saa Fald kunde den icke været meget ringere end Svenborg og Faaborg. Derimod; dersom Kierteminde nu først blev til en ret Kiøbstæd i sig selv, vare just Svenborg og Faaborg de Stæder, som Kierteminde rettest kunde sættes i Classe med. Ja man synes icke vel at kunde forklare det Privilegium med Svenborg og Faaborg anderledes end at være liige saa frie og independent af Odense som enten Svenborg og Faaborg, hvilket var det Kier-

minde savnede og maaskee mest suckede efter. Alleeneste Svenborg havde nyelig (Atl. Tom. 3, pag. 537) maaskee Faaborg liigesaa, faaet Privilegium liige med Odense, og følgelig var et Privilegium med Svenborg og Faaborg endog alt, hvad en virkelig Kiøbstæd kunde forlange. Men just derfor kan man sige, at Kierteminde havde dobbelt Lyst til at blive liige privilegeret med Svenborg og Faaborg, thi saa blev den ej alleene independent af Odense, men og privilegeret lige med Odense. Merkeligt er det, at Kong Christian den Førstes Brev nævner Svenborg og Ottense, som før er sagt. Videre med den tredje Punct gives Borgerne af Kierteminde dertil al Birke-Ret. Her seer man et Kiøbstæd-Byeting at kaldes Birke-Ret i de dage. Det er ellers den Punct, der er udeladt i Atlas, men falder os mest i Øjnene som et unegtelig nyt Privilegium og et klart Beviis paa, at Byen var icke tilforn en Kiøbstæd i sig selv, ikke civitas proprii juris.⁵⁹ Men som Byen blev nu privilegeret liige med Svenborg og Faaborg, og icke længere dependent af Odense, saa maatte den have sin egen Kiøbstæd Ret. Det Ord Dertil giver udtrykelig tilkiende, at her skeede en nye Stiftning, og Byen fick noget nyt, som den icke havde tilforn. Ja det hidder al Birke-Ret, det er uden Tvivl baade Bye- og Raadstue-Ret I side 143: saa Kierteminde skulde nu icke mere have enten med Herredstinget eller med Odense Borger Ret, men med sig selv alleene, at gjøre. Endelig med den fjerde Punct skulde Kierteminde Byefred⁶⁰ række fra Baadsbeck og saa Vesten til Lungsled og saa paa den anden Beck over Sundet og til den gravede Dige sønden for Sundet. Disse Grendseskiel har jeg forhen forklaret, og som de ere præcise de samme Grendser, vi endnu have saa vel imod Norden som imod Vesten og Sønden, saa sees hermed, hvor tydelig den nu med sin egen Ret benaadede Byes Fred og Jurisdiction bliver beskreven. Men i Henseende til Grendsekiellene er det ved Baadsbeck det merkelligste, thi det viiser, at Kierteminde allerede da maa have havt de samme Marker, som de nu har, efterdi Byefreden kunde strække sig saa langt.⁶¹ Jeg gjør denne Erindring med Fliid, thi Kong Christian den Første gav icke som Atlas siger, men Stadfæstede Kierteminde Borgere den Gave af frie Græsning i Vejle-Vang etc. hvorum skal siden på sit Sted tales omstændelig. Ja det hidder udtrykelig i Konge-Brevet, at de skal beholde til deres Byes Græsgang Vejle Vang etc. som de *af Alderdom*⁶² dertil havt have. Men altsaa er denne Vang og mere fra meget ældgammel Tiid af en besynderlig Kongelig Naade skiænket Det Jordløse Kierteminde, hvilken allerede da maa have været af en temmelig Anseelse, førend den blev værdiget saa stoer en Naade. Jeg vil sige: Kierteminde var langt ældre end den Alderdom, man vidste ingen Reede til i Kong Christian den Førstes Dage. Paa saadant Fundament har man icke Aarsag at tvivle om, at jo Kierteminde er en af Landets ældgamle Stæder, endskiønt den er yngre end alle sine Naboe-Byer, og blev først til en fuldkommen Kiøbstæd Aar 1413. under Kong Erico Pomerano, som sagt er. I side 144:

Endelig haver jeg endnu af de gamle Kongelige Breve at erindre følgende, som noget, der synes end nærmere at beviise og stadfæste, hvad vi allerede have talet, nemlig at i ovenmældte Kong Erichs Brev saavel som i Kong Christopher den Tredjes Brev af Aar 1441 og i tre Kong Christian den Førstes Breve, alle af

Aar 1460 nævnes icke Borgermester og Raad, men alleene Borgere og Meenighed i Kierteminde. Men i et Brev fra Kong Hans af Aar 1484, som stadfæster Byens Privilegier, hidder det: Vore elskelige Borgermester, Raad, Borgere og Meenighed i Vor og Kronens Kiøbstæd Kierteminde. Siden nevnes i alle kongelige Breve Borgermester, Raad etc. Heraf skulde man synes, at Borgermester og Raad ere først beskikkede her i Byen af Kong Christian den Første, og maaske icke længe efter det Aar 1460. da han havde stadfæstet Byens Privilegier. Men især synes mig merkværdigt Kong Christian den Andens Brev af Aar 1516, som er en Stadfæstelse paa Kierteminde Privilegier, men hvor Kongen lægger selv disse dertil: 1: *Skal Borgerne i Kierteminde herefter icke være Bøjdemænd⁶³ over nogen udenbyes Mand, eller nogen udenbyes Mand over dem, eftersom vore Undersaatte i Odense derom Privilegium have og nyde.* Heraf sees, at Byen kom nu først ud af alt Fællesskab med Herredet, under hvis Ret den forhen havde lagt, og derfor til Dato maattet baade modtage og afsende Bøjdemænd ligesom andre Landsbyer, der vare icke proprii juris. 2: *Skal Borgermesteren i Kierteminde være frie for Sandemænds Eed og Rans Eed.* Her synes mig, det var værdt at vide, hvorlænge Borgermesterne saa vel i Odense som i Svenborg havde været frie for saadan Eed. 3: *Skal hver Embedsmand i Kierteminde føde sig af sit Embede.* Dersom jeg icke vildfarer i mine Tanker, da viiser denne Anordning I, side 145: at Kierteminde, som en nu virkelig Kiøbstæd i sig selv, var endelig bleven stærkere besat med Embedsmænd, end disse kunde leve af deres Embeder, hvorover de formodentlig have greben til nogen borgerlig Næring, hvilket Borgerne icke have vildet taale.⁶⁴ Men om Kierteminde mange Embedsmænd paa den Tiid, skal siden tales.

Kierteminde er ickun en liden Bye, og kan nu langt fra icke lignes ved Svenborg eller Faaborg, endskiønt den tilforn blev regnet liige med dem. Hvad Forskiel der tilforn har været paa disse tre Stæder, veed jeg icke, endskiønt Kirkerne i Svenborg viise nocksom, at de andre have icke kundet naae den i Størrelse. Forskiellen paa denne Tiid sees tydelig i Danemarks og Norges Spejl⁶⁵ for Aar 1770 hvor Borgernes Tal i Svenborg sættes henved 300 i Faaborg 151 men i Kierteminde 65. Efter den Regning er Svenborg mere end begge de andre. Men Faaborg, som forud maaske var intet mere end Mage til Kierteminde sees endnu i Spejlet at have omtrent 1500 Mennsker, Unge og Gamle, og det efter Anseelse foruden Guarnisonen. Derimod har Kierteminde, Guarnisonen iberegnet, 813, men Guarnisonen med sine Tilhørende fraregnet 628 Personer, Unge og Gamle. Følgelig er Kierteminde en saare ringe Bye og langt fra icke det Halve imod Faaborg at regne. Endnu har Kierteminde liigeledes havt den Ære at staae i liige Classe med Assens, som sees af Kong Christian den Femtes Forordning af 28. Januar. 1682 som beskicker Præsident i Nyborg og Odense, Borgermester i Svenborg, Faaborg, Kierteminde og Assens, men Byefoged i Middelfart og Bogense. Men Assens har 170 Borgere, 200 Indvaanere, 1100 Mennsker, Unge og Gamle, som sees af Spejlet, og altsaa kan Kierteminde icke udgiøre I, side 146: mere end det halve Assens ongefær. Middelfart er den Bye, som man nærmest har villet ligne Kierteminde ved, dog med Tilstaaelse, at denne efter udvortes Anseelse falder

Kort over Kerteminde fra Frederik V's Atlas 1755. Angivelsen af bebyggelsen er ikke nøjagtig. Kortet viser for eks. Strandgade som fuldt udbygget, mens Bøgh oplyser, at den ene side kun er halvt bebygget og den anden slet ikke. (Det kgl. Bibliotek.)

mest i Øjnene. Men jeg finder en forunderlig Forskiel paa disse toe Byer, thi naar jeg betragter Consumptionen,⁶⁶ da, som sees af oftoftalte Spejl pag. 799 svares af Kierteminde for Aar 1770 og følgende aarlig 1840 Rdlr, men af Middelfart ickun 1200 Rdlr. Derimod naar jeg finder i Middelfart, som Atlas siger Tom. 3, pag 489. en Bye, der har 170. Familier, og som Spejlet siger, 183 Gaarde og Huuse som ere assurerede i Brand-Cassen for 70600 Rdlr, da kan Kierteminde neppe paa 50 nær rose sig af saa mange Familier, og i Bygningernes Priis overgaaer Middelfart Kierteminde henved 30000 Rdlr. Forskellen kalder jeg derfor heel underlig, thi i Consumption svarer Kierteminde over en tredie Deel mere, men i Familier og Bygninger formaaer Kierteminde ongefær en tredie Deel mindre. Maaske det første saavel som det sidste giver Middelfart billig et stoert Fortrin endskiønt Middelfarts 170 Familier vilde maaske ligesom Kierteminde 100 Borgere, som Atlas efter de ældre Tiiders Beskaffenhed taler om, hastig lade sig reducere til et langt ringere Tal. Men hvad Consumptionen i Kierteminde anbelanger, da er det vist og sandt, at her klages alle Aar aabenlydt over Tab ved Consumptionen, og den forrige Consumptions Forpagter, som i mange Aar indtil sin Døds Dag havde Consumptionen i Forpagtning, efterlod sig i Fior en Stervboe,⁶⁷ hvor Gielden kan

icke betales. Icke desto mindre byder man Consumptionen højere op, hvilken Sælsomhed Vedkommende maa selv gjøre Reede for, men andre icke lade sig forblinde af.

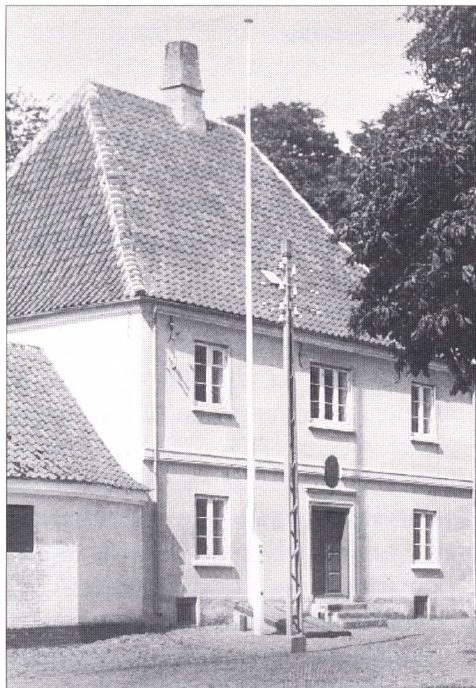
Gader, ejendomme og økonomi

II. side 1: Kierteminde efter sin Maade og det Territorium, den staaer paa, er ret vel og ordentlig anlagt til en Ære for sine ældgamle Beboere, som synes unegtelig her at have havt mere Orden og Regularitet for Øjne end paa mange andre Steder. Byens Længde gjør omtrent 700 skridt fra den nordre til den søndre Port, men Breeden ongefær 560 Skridt fra den vestre Port til Enden af Skibbroen.⁶⁸ Gaderne ere alle breede, temmelig liige, jævne og broelagte, endog mangesteds med Broe paa Broe,⁶⁹ hvoraf sees, hvor meget Grunden er bleven forhøjet, siden Byen blev bygt. *Langegade* som Hovedgaden, ja Kiernen og Styrken af Byen, fortienner først og fornemmelig at nævnes, thi den er temmelig vel bebyggt paa begge Sider, dog med større og mindre Huuse, og udgiør den største Deel saa vel som Længden selv af Byen indtil et fuldfornødent Rum for ved begge de toe førstbenævnte Porte. Paa denne Gade findes de bedste Gaarde og publique Bygninger, thi Kirken selv regnes og herhid, hvorom siden. Østen for *Langegade* ligger *Strandgade*, som ongefær er af samme Længde og Stræckning, men ubebyggt paa den eene, og ickun halv, dog fattig, bebyggt paa den anden Side, undtagen ved Stranden, hvor der ligger et par skønne Gaarde og liige over for et grundmuuret Huus⁷⁰ strax Kirken, det eeneste af sit Slags her i Byen. Resten af Gaden bestaar af Hauger eller Baghuuse. Ellers siges denne Gade fordem at have været nock saa god som *Langegade*, ja da har *Langebroe* lagt for Enden af *Strandgaden*, hvilket visse Rudera i *Stranden* endnu tydelig beviise, og hvilket maatte nødvendig have giort *Strandgaden* i den Deel temmelig anseelig, men neppe liige ved *Langegade*.⁷¹ Vesten for *Langegade* gaaer der tre Tvergader, af hvilke den mellemste, kaldet *Vestergade*, skulde vel være den fornemmeste, endskiønt den er meget ringe liige saa vel som de andre. Gaden ligger ellers smuckt, tagende sin Begyndelse fra Torvet af paa *Langegade*, hvorfra den har ongefær 400. Skridt til Enden ved den vestre Port; men den er ickun halv bebyggt, endskiønt den har en Deel Bygninger paa begge Sider. Min Gaard er den største i denne Gade,⁷² ja fast i Byen II. side 2: men hertil ligger en stoer Urtehaug og et skiønt lidet Kornvænge eller Enghauge, som gaaer liige ind til Gaarden, og udgiør Urte og Enghauge tilhobe gandske vist de toe Deelee af Gaden paa den eene Side. Alt dette har jeg samlet saaledes med stoer Møje og Bekostning, kjøbt adskillige øde Pladse, nedbrudt gamle Huuse, som stoede paa Fald, opbyggt nye paa andre Steder, ja indhegnet Haugen paa tre Sider saavel som Vænget til Gaden med meget høje og kostbare Steengierder. Langt fra jeg mælder dette for at forkynde min Ejendom, thi jeg er ickun en fattig Mand og har slet intet at roese mig af. Men jeg vil dermed alleene vise, hvordan Gaden seer ud, ja at vi nu saae og pløje den Grund inden i Byen, som tilforn var altsammen bebyggt. Norden for *Vestergade* ligger *Præstegade* og *Ramsherred*,⁷³ som

er Enden af Gaden, og bestaaer mest af Braqver.⁷⁴ Denne Gade er ongefær af samme Længde og Stræckning som Vestergade, og begavet med mange ubeboede Pladser. I denne Gade boede fordem Sognepræsten Anders Poulsen saavel som hans Formand og Eftermand,⁷⁵ hvor nu Kiøbmand Lars Erichsen Tønder og Snedker Niels Christensen boe. Maaske der boede og de gamle Præster for dem, og Gaden deraf har faaet sit Navn. Sønden for Vestergade ligger *Søndergade*,⁷⁶ som er mindre end de andre, men dog icke heller allevegne beboet. Samme Gade tager sin Begyndelse ved Enden af Langegade og ligger langs med Fiorden allersydligst i Byen. Uden Tvivl ere denne og Strandgade de toe ældste Gader, og som Skibsfolkene helst boe her, kan de endnu siges at søge deres første Boligsteder. Endnu løber her et Stræde imellem Sønder og Vestergade, kaldet *Sønderstræde*, hvilket er meget ringe og dog det eeneste, der er værdt at nævne, thi de andre Stræder er alle ubeboede, og tiene alleene som Passager fra Gade til Gade. Øde og unyttige Pladser findes en i Præstegaden, kaldet *Planen*, og en anden i Strandgaden, kaldet *Kamperhoug*.⁷⁷ *Torvet* ligger paa Langegade, just hvor Vestergade begynder, og gaaer saa hen paa venstre Haand til Raadstuen, og paa den anden Side til Kirkegaardsmuuren.⁷⁸ Forresten er det saa lidet, at ingen, uden han veed det, anseer det for et Torv. Derfor er det og bleven glemt i Grundtegningen paa Kortet, hvor der fra Raadstuen af, saa vidt samme presenterer sig, burde gaaet en Hug ind liige til Vestergade. Torvets Knaphed erstattes ved Gadernes Breede, og Market holdes langs op af Langegade, hvorvidt det behøves. *Torvedag* efter Kong Christoffer den Tredies Brev af Aar 1441, er icke, som Atlas siger, Onsdagen, men *II, side 3:* Torsdagen, endskiønt det kunde være det samme, thi her holdes ingen Torvedag, men Bonden kommer ud efter Lejlighed; ja tidt maa man ved et Løbe-Bud paa Landet lade sig betinge de behøvende Vahre.

Herhid, saasom til Grundtegningen, høre *Byens Porte*, og vil man tillade mig, da vil jeg følge Folk udenfor Portene, og give dem fornøden Vejviisning. *Portene* ere *tre* og svare just til de tre Herredets Deele, hvorom tilforn er talet. Den *imod Norden* kaldes *Hindsholms Port*, thi her gaaer Vejen langs med Stranden ud til Hindsholm, som den nordligste Deel af Herredet, og saa snart man kommer over Baadsbeck, fordeeler en sig paa højre Haand til Wibye- men paa venstre Haand til Mesinge- Dalbye- og Stubbedrup- Sogne. Den *imod Vesten* kaldes *Muncheboe Port*, thi her gaaer Vejen ud *imellem Fiorde*, paa højre Haand til Drigstrup, men paa venstre Haand til Muncheboe, og derfra videre igiennem Drebye (Muncheboe-Sogn) forbi Vester-Kierbye igiennem Bullerup (Agedrup-Sogn) og Aasum til Odense. Som denne Vej til Odense kaldes Muncheboe-Vejen, men i gamle Dage Odense-Kiøbmands-Vej om ad Muncheboe, saa er det endnu Aarsagen, hvorfor denne Port kaldes Muncheboe Port. Den *imod Sønden* kaldes *Langebroe Port*, thi Porten ligger liige for den inderste Ende af Broen, over hvilken Vejen falder *ind ad Landet*. Saasart man er kommen over Broen, gaaer Odense-Vejen paa højre Haand langs med Fiorden, men Nyborg-Vejen paa venstre Haand langs med Stranden. Odense-Vejen gaaer igiennem Ladbye og Hundslev (Kjølstrup-Sogn) igiennem Giølds-Gyde (Ulrichsholms Lycker) over Rastrup- og Marslev Marker til Rau-

“Et grundmuuret Huus... det eeneste af sit Slags her i Byen”. Det blev bygget i 1580'erne af købmand Niels Jacobsen Bager og havde da tre etager. Det blev delvis ødelagt af bombardementet i 1659 og blev først restaureret i 1735, og da kun med to etager. Toldboden, husets nuværende navn, stammer fra dets senere anvendelse som toldkammer. (Kerteminde Museum).

lund⁷⁹ Gyde, hvor man naaer den stoere Landevej, og følger samme igiennem Aasum til Odense. Paa venstre Haand af Odense-Vejen ligge Revninge- Rynchebye- og Birchende-Sogne, igiennem hvilke rejses, naar man vil andensteds hen i Landet, hvorom her er for vidtløftigt at tale. Nyborg-Vejen gaaer langs med Stranden over Lundsgaards Klinte til Causlunde-Bech, og derfra tæt forbi Risinge (Flødstrup-Sogn) igiennem *II. side 4*: Bogense, Schalkendrup og Aunslev, hvor man kommer paa den store Landevej, som gaaer liige til Nyborg. Jeg har forhen talet om de Vande og Vanskeligheder, som ved stærk rasende Nordvest Vind kan møde paa Odense-Vejen; men Nyborg-Vejen er endnu farligere, thi her er først den høje og høj farlige Lundsgaards Klinte, fra hvilken efter Højeste Rets Dom og den derpaa følgende Exsecution af Aar 1704 Vejen bør have 12 Alen. Fra denne Klinte er nedstyrtet i min Tiid en Bonde med Heste og Vogn, uden at komme til Skade, og en Karl her fra Byen ligeledes med Heste og Vogn, som slap dog med den eene Hestes Forliis, hvilket er saa meget merkværdigere, som her er en Dybde meget større end det højeste Kirke-Taarn. Dernæst er her Causlundebech, som mange Gange er endog værre end Baadsbech, thi her skiær Vandet fra Landsiden Becken ud, ja saa dyb, at man icke uden højeste Fare kan komme derover, eller man maa gandske rejse tilbage, og i saadan Fald lægge Vejen om ad Rørbech, (en Herregaard i Flødstrup Sogn) fra hvis Mølle Vandet kommer, men da bliver Vejen en fierding Vej længere omkring. Alleeneste maaske jeg er gaaet noget vidt. Nu er jeg her igien i Kierteminde Porte, hvilke ere alle nye og meget smukke til en Ære for de itzige⁸⁰ Borgere, hvilke, da de vare nødte at bekoste nye

Porte, saasom de gamle vare gandske forfaldne, vilde icke sætte et Vangeled for Byen, men endnu stræbe denne Gang at gjøre Ære af Byen efter deres Forfædres Exempler. Langebroe og Hindsholm Porte som de fornemmeste, hvor den stærkeste Passage nu falder, ere især meget smuckt panelede og malede, og over Portene sees paa begge Sider et malet Skib (som Byens Vaaben) med fulde Sejl og Canoner. Disse Porte bleve bygt Aar 1755 og Muncheboe-Porten nogle faae Aar derefter.⁸¹ Om Havnen og Langebroe samt Kilderne og Møllerne skal siden tales.

II, side 5:

Byen og dens Bygninger angaaende, da ere de her som allevegne af uliige Værdi og Størrelse, mange eet, andre toe Loft høje, endog i de smaa Gader. Bygningerne er fast overalt til Algaden (saa kaldes her den almindelige Gade) af godt føert Eege-Tømmer og muurede Vegge, alle teglhængte, endnu i temmelig god Stand, endskiønt mange af Mangel paa Beboere forfalde. Indretningen i Huusene er icke just den smukkeste eller moderne, men dog den beqvemmeste efter Byens Næring og Lejlighed, som er en Hovedpunct for meenig Mand. Yppighed og kostbare Bygninger forbyde sig selv, endskiønt her ere kostbare Gaarde nock, som Ejerne icke besidde ringere end 2 til 3000 Rdlr, og hvilke store Kiøbmænd saa vel som andre Familier kunde beboe med Fornøjelse. Ligeledes gives her nogle Hauger ved Gaardene, men den Kram giøres her icke meget af, thi det kan icke betale sig. Den nærmeste Efterretning, jeg veed at give om Byens Huuse og Gaarde, tages af den Taxationsforretning, som skeede her over Byen for 9 Aar siden i følge den Kongl. Brand-sickrings-Anordning af 13 Januarii 1761, hvor alle Kierteminde Bygninger indtil Kirken inclusive, beregnede til 177 i Tallet, vurderes for 41580 Rixdaler saaledes:

Langegade	ialt	29380	Rdlr
Strandgade	ialt	3480	Rdlr
Vestergade	ialt	3620	Rdlr
Præstegade	ialt	2840	Rdlr
Søndergade	ialt	1660	Rdlr
Sønderstræde	ialt	600	Rdlr
Summen		41580	Rixdaler

Men for at gjøre den Beretning saavelsom Bygningernes egentlige Beskaffenhed endnu tydeligere, da vides, at Bygningerne ere enten publique eller private. Hine ere ickun fem, men disse hundrede og toe og halvfierdsindstive. Hvad de publique Bygninger belanger, II, side 6: da er disse Kirken, vurderet for 4000 Rdlr, Skoelen⁸² paa Kirkegaarden, for hvilken Kirken svarer, 100 Rdlr, Raadstuen 750 Rdlr og den Magazin-Gaard, som Byen holder til Tieneste for den herliggende Escadron, 350 Rdlr. Endnu den Magazin-Gaard, som Amptsforvalteren i Odense holder her, for at modtage Kongens Korn af Bjerge- og Aasum-Herreder 680 Rdlr,⁸³ men disse sammenregnede 5 publique Bygninger - 5880 Rixdaler. De øvrige som private Bygninger og særdeles Ejendomme maa jeg sige det om, at de 10 største

ere vurderede for 11600 Rdlr, de 10 næste 6970 Rdlr, de 20 næste igjen 7470 Rdlr. Men for at gaae alle de private Bygninger nærmere igiennem, da vil jeg deele Tallet 172 i fire liige Deelee, og derefter sætte Bygningerne i fire Classer, nemlig 43 i hver Classe, tagende altid de bedste først, men de ringeste sidst, altsaa ere de

43 af første Classe 26630 Rdlr
43 af anden Classe 5360 Rdlr
43 af tredie Classe 2440 Rdlr
43 af fjerde Classe 1270 Rdlr
172 private Bygninger 35700 Rixdaler.

Sees nocksom heraf, hvad Kierteminde med sine Bygninger betyder, thi efter Numerne kan man købe den halve Bye for 3710 Rdlr, eller fjerde Deelen af Byen for 1270 og maaskee man skulde endda knap nock synes at have Vahre for Pengene. I det mindste, naar Kierteminde skulde været højere taxeret, havde Forhøjelsen i mine Tanker snarest troffen de Bygninger af første og anden Classe, ja naar Byen havde havt bedre Næring eller Beboerne mere Formue, troer jeg fast, at de havde staaet nogle 1000 Rdlr højere i Taxationen; forresten kan man sige, at de Bygninger af første og anden Classe ere ordentlige Gaarde og Huuse, men af tredie og fjerde Classe ere ickun Leje-Vaaninger eller fattige Braqver, hvilke sidste højst behøves her for den stærke Garnisons Skyld. II. side 7.

Alleeneste saa ringe Byen og dens Bygninger ere, vilde vi dog gierne være fornøjede med vore egne Boeliger, dersom vi ickun havde den Lycke allevegne at kunde besidde og besætte dem. Men vi maa derimod beklage, at denne fattige Bye er sine Indbyggere endnu meget for god, thi vi kan nogenlunde forsyne de smaae, men icke de store Steder med Beboere. Vore Borgere og Indvaanere ere alt for faae og alt for fattige tilliige. Mange af vore bedste, ja de største Gaarde staae ledige. Andre byde deres Gaarde, som de beboe, offentlig fal; men her ere hverken de, som vil købe eller leje. Selv formaae vi intet, og Fremmede have ingen Lyst til os. En Sælsomhed, som vel neppe er hørt andensteds. Her er en eeneste Gaard i Byen, som i ovenmældte Taxations Forretning er vurderet for toe Tusinde Rixdaler. Den samme er en meget dejlig Gaard,⁸⁴ fordum beboet af den her saa meget navnkundige Borgermester Johan Glysing, om hvis gavmilde Testamente skal siden tales, men nu overalt nye opbyggt af en fremmed Kiøbmand, nemlig Villads Knudsen i Nyborg, men indtil denne Dag har Gaarden staaet ledig, og veed sig endnu ingen Beboer. En anden Gaard som er vurderet for tusinde Rixdaler,⁸⁵ en stoer Gaard, der kort tilforn efter Frue General-Majorinde Linstous Død var kjøbt for 500 Rdlr og derefter med megen Bekostning repareret og sat i god stand, maatte endelig sælges i fior, saasom de i Gaarden staaende 500 Rdlr skulde absolut betales, men ingen nye Credit var paa nogen Maade for Ejeren at erlange. Gaarden blev længe proclameret til Auction, og endelig solgt paa den siette Auction for 160 Rdlr, hvilket Haugen, som ligger tæt ved Gaarden, var sandelig alleene værd. Hvo har hørt mage dertil? En anden Gaard blev solgt i fior

med nogen bedre Lycke, Gaarden var vurderet for 1280 Rdlr, en prægtig Kiøbmands Gaard,⁸⁶ der havde tilforladelig kost sin Ejer, forige Consumptions Forpagter Hans Bernsen, 1000 Rdlr, mere end Vurderingen, og blev paa tredie Auction solgt for 780 Rdlr., men Gaarden staaer endnu ledig, og Kiøberen, en fremmed Mand, vil icke engang sætte sig ned i den, thi det hidder reent ud, hvad II, side 8: der til Kierteminde Hierte-Sorg er alt for sandt, at ingen Kiøbmand kan leve i den Bye. Endnu ere her 2 Gaarde, som i Aar skal sælges, den ene efter Major Pflueg, vurderet for 400 Rdlr,⁸⁷ den anden efter Hans Kellinghausen, vurderet for 890 Rdlr,⁸⁸ de have allerede nogle Gange været til Auction, men uden at finde Liebhabere. Derover er en god Gaard her i Byen saa en foragtet Ting, en ulykkelig Ejendom, ved hvis Besiddelse Ejeren maa selv skielve og beve, thi han seer i sin Ejendom sit Tab, ja Velfærdts Tab, da her er visselig Ingen i Byen, der kan taale saadant Stød og være ved Magt. Derimod er det merkeligt, at en Hytte eller tidobbelt ringe Sted bliver neppe ledig, førend der er dog nogen, som vil enten kiøbe eller leje. De smaae Steder kan ofte lykkelig, ofte taalelig afsættes, men de stoere aldrig uden med stoer Skade, ja neppe med den største Skade, som viist er. O hvilke Tiider! Et bedrøvet Tegn; et klart Beviis, at Kierteminde kan intet mere, men haster nu virkelig at blive til et Fiskerleje igjen.

Nærmere hvad Byens Borgere og Indbyggere samt Folkemængden og dens Beskaffenhed angaaer, da tilstaaer den Danske Atlas os et Antal af 100 Borgere ongefær, som er meget mere, end Kierteminde nogensinde paa een Gang har havt i min Tiid, endskiønt Byen har tabt sig forunderlig meget i de sidste Aaringer. Det saa ofte omtalte Danemarks Spejl for Aar 1770 tillægger os endnu 12 Kiøbmænd, 42 Haandverker, 65 Borgere for Skippere og Fiskere. Jeg vil icke negte Tallet, helst for den Tiid det er skrevet. Men den eene Kiøbmand var Fuldmægtig ved Consumptions Contoirtet til sidste nye Aar,⁸⁹ da en anden Kiøbmand med Glæde blev det, hin havde været. Toe Haandverksmænd ere døde, Een bortflyttet, En anden staaer i Bereedskab at gaae bort; Een er bleven Consumptions Betient, en anden Raadstue Tjener. Uhrmageren er Organisten her ved Kirken, som giver intet til Byen. Endnu maa jeg sige reent ud, at Skummet er medregnet, som heller burde afsondres fra Borgerskabet, det er nogle faae saadanne, som vel have været Borgere og Laugsmestere, men hvis II, side 9: Liderlighed har gjort dem baade uværdige til at nyde Borger-Ret og afmægtige til at svare Borger-Skyld og Skat, saa de ere icke Byen til Ære og Nytte men til Skam og Byrde. Følgelig bliver her en temmelig Rabbat i Regningen, og saa vidt jeg skønner, gaaer en siette Deel af de 65 Borgere ud af Tallet. Men vil man tage Borgere, Skippere, Fiskere og andre indtil boesiddende Daglejere iberegne, da kan man maaskee til høj Nød giøre et Hundrede meenige Mand ud i Byen. Endnu nævnes i Spejlet 5 boende her i Byen. De toe ere døde nemlig Major Pflueg og Hans Kellinghausen, de toe borte, Provstinde Thestrup er alleene igjen, men foruden hende boe her nu Land-Capitain Jens Schouboe og Capitain Hans Frederich Pultz, samt 3 fattige Enker, hvis Mænd have været den eene Byeskriver Jørgen Fich, den anden Tolder Christian Schou, den tredie Vejer og Maaler Ananias Norup her paa Stedet. Endnu ere her 3

Pensionister, neml. aftackede Krigsmænd, og naar vi samle alle disse med de her værende gejstlige og verdslige Embeds Betiente, om hvilke skal siden tales, ja naar vi lægge dertil Raadstuetienerne og Byens Vægter kan Tallet maaskee beløbe sig til Hundrede og tyve Familier, hvilket er nock det Højeste, som her i Byen kan udgiøres foruden Guarnisonen, som siden paa sit Sted skal blive anført. Folke-Mængden efter Mandtallet af 15. August 1769 var, Guarnisonen medregnet, 813, men, Guarnisonen med sine Tilhørende fraregnet, 628 Personer. Endnu merkes, at efter samme Mandtal vare Børnene under 8 Aar netop 98 af hvert Kiøn, men fra 8 til 16 Aar 98 af begge Kiøn, det er i alt 294 Personer, som alle behøve Hielp, faae kan gjøre liige for Føden, men Ingen kan gjøre Nytte for Byen. Naar man lægger dertil Byens Almissem-Lemmer, som ere over 20 i Tallet, og endnu fleere end een Gang saa mange, som i det mindste icke kan negtes at være nødtørvtige nock til nogen Hielp, saa kan man let gjøre sin Beregning over Resten; helst her ere dog de Huuse, hvor baade faae og fleere Tienstefolk af begge Kiøn behøves. Nu her ses altsaa, hvor fattig Kierteminde er paa Folk og Familier saa vel i som uden for Borgerstanden, hvorover vore Huuse og Gaarde maa staae øde.

II, side 10: Men synes Nogen, at her fødes dog alle Aar en Deel Børn, og den opvoxende Ungdom kunde dog saa vel nu [som] for Fremtiden i nogen Maade agtes talstærk nock til Byens Besætning, da agtes, at Ægteskabe i en Bye uden Næring kan vel [være] riige paa Børn, men icke paa de Midler, som høre til Børnenes gode Opdragelse, i hvor vigtig den Sag er. Desuden har Kierteminde som hver en næringsløs Bye den Skiebne, at Natale Solum, den Kiere Fødestavn, som træcker allevegne saa stærk, gielder slet intet her, thi tvertimod, saasart vore Børn voxer op og komme til at see sig om i Verden, glemme de med Fornøjelse deres Føde-Bye, ønskende heller at adspørge Brødet paa andre Steder, hvor de riigere Nærings Midler og Fortienester gives, som her savnes. Det er al vor Klage, Næringen er borte saa vel som Formuen. Man fortærer sig her, men fortiener intet. Derover have vore Børn ingen Lyst til at blive her, og Fremmede ere bange for at komme her.

Men endnu nærmere over Byens Næring og Formue: Kiøbmændene skulde være Kiøbstædens Pillere, men med disse staaer Byen paa alt for svage Fødder. Deres Handel er, som sees tydelig i Spejlet, med Korn, Tømmer og grove Vahre, som af Landmanden sælges og kjøbes. Tre Kiøbmænd ere her, som have tilliige nogen ringe Urte-, Isen- og Alen-Kram, hvorvidt samme til Bonden er afsættelig, og videre har den Handel icke gaaet i min Tiid. Viin har været at faae nu hos een, nu hos en anden. Ordentlig Viinhandler er her icke. Haandverkerne maa stige eller falde med Byen, eftersom Fortieneste gives; men her er Fortienesten alt for ringe, ja Ingen tør mere lade noget gjøre, uden hvad den høje Nødvendighed ham af (sic). Skippere og Fiskere har Kierteminde havt Mængden af, men nu icke mere, thi Sejladsen falder bort med Handelen, og det skønne Fiskerie, som har været en af Byens Herligheder, er forsvunden med Resten. Skibene, som ere Sømandens Plove, ja Byens Vaaben, ere her ickun 8 i Tallet foruden 3 Jagtbaade og 3 Belts Baade. II, side 11: Disse sidste have altid været meget nyttige og brugbare

paa dette Sted, nu for Fiskeriets Skyld, nu for dermed at løbe imellem Landene, snart med Odense og Kierteminde Markets Folk, snart ved andre Lejligheder. Jagtbaadene er noget større, saasom paa et Par Læster; disse har man havt her uden paa nogle faae Aar, og endskiønt de kan vel bruges med Nytte, tiene de dog heller til et Beviis paa at de ordentlige Jagter eller andre Fahrtrøje ere nu efter Handelens Aftagelse forvanded til Baade. De 8 større Fahrtrøje ere det mindste paa 8_, det største paa 12 Læster, hvilke gaae alle øster eller foran paa Norge med Kornvahre, ja undertiiden med bare Sand, som her gives temmelig godt, og i sær skal være afsættelig i Christiania. Tilbage igien komme de mest med Tømmerlast, som forhandles her hjemme, men ofte er bleven solgt og losset i Svenborg!

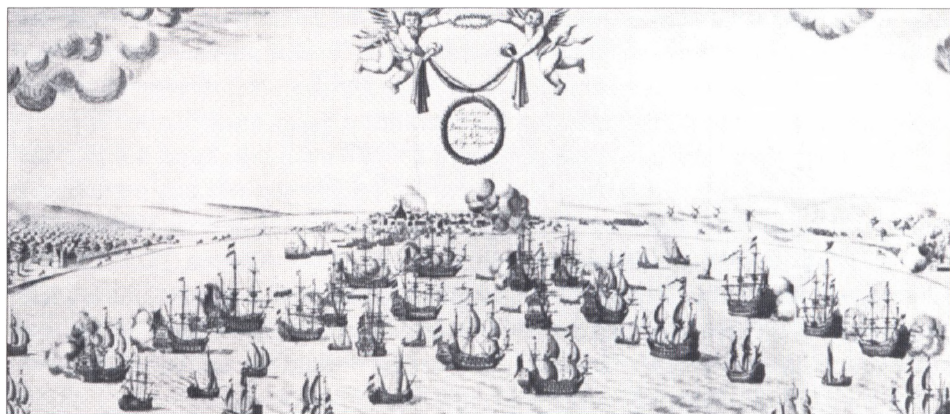
Undertiiden føre de Kalk hiem, ja nogle Gange have de efter Ordsproget baaren Steen for Kalk, ordentlig graae Steen eller kløvede Steen fra Norge, som jeg har selv kiøbt og brugt til mine Gierder. Eengang om Aaret pleje Kiøbmændene at blive eenige om at lade et Fahrtrøj gaae til Bergen, for at hendte Fiskevahre. Undertiiden skeer det icke! Forresten er det langt fra, at Byen kan selv holde disse sine faae Fahrtrøje i Søen. Det er ickun 5 af dem, som egentlig tiene Byen. Det 6. gaaer paa Fragt fra Callundborg. Det 7. er nyelig kjøbt. Det 8. ligger ved Søebroen og skal sælges. Her har ellers endnu længe i min Tiid været foruden Beltsbaade 12 Fahrtrøje til Byen, af hvilke faae eller Ingen gick paa Fragt, men det er alt en Deel Aar siden. Ligeledes er her i min Tiid bygt 3 nye Fahrtrøje. Det første lod Kiøbmand Rasmus Olufsen bygge, hvis Søn Johan Otto Moth og Sviger-Søn Peter Clausen Borger, begge Kiøbmænd, ere endnu Ejere deraf. Dette er det største Fahrtrøj, vi nu have, nemlig det paa de 12 Læster. Det andet lod Kiøbmand Olaf Algreen bygge, hvilket var meget større, men Byen alt for godt, hvorfor det er og længe siden solgt til Callundborg. Det tredje II, side 12: lod Kiøbmand Hans Bernsen bygge, hvilket var paa 17 Læster, men ligeledes Byen for godt, og er solgt i disse Dage til Nyborg. Jeg har fortalt dette saa omstændelig, thi efter nærværende Anseelse ere disse de sidste Fahrtrøje, som bygges i Kierteminde. Beklagelig! Fiskeriet skulde endog tage saa meget af, som tilforn har været her i saa stoer Overflødighed. De berømte Kierteminde Raadmænd (Fiord flynder) ere nu en stoer Raritet her i Byen, ja i deres rette Fuldkommenhed have vi neppe seet dem i toe eller tre Aar. Ligeledes har det sig med Fiordtorsk og anden Fisk, men af alting beklage vi allermest de mægtige Høst-Sild, hvormed vi tilforn (endnu i min Tiid) kunde proviantere snart heele Byen og Egnen her omkring ej alleene for Vinteren, men fast for næste Sommer tilliige, foruden mange Baade fulde, som kom til de andre Provintser. Nu i nogle Aar har man betalt dem dobbelt dyre, men der er ingen saa overflødig Mængde mere at faae af dem, hvorover Norsk Sild, som vi tilforn lidet bekymrede os om, er nu meget afsættelig her.

Endelig at man kan ret betragte Byen indtil Grunden og see saa vel dens fattige Fordeele som dens store Byrder og Besværinger, vil jeg meddeele følgende Efterretninger: *Byens Grundskat*, som svares af den Grund, Byen staaer paa, beløber sig aarlig til 34 Rdlr. 2 Mrk., 13 Sk. *Skillsings-Redselen*,³⁰ som sættes efter Borger-skabets Næring og Formue faaer jeg en besynderlig Lejlighed at tale om paa et

andet Sted. *Udgaende og Indgaende*, hvor af Sejladsen kiendes, vare forige Aar som ongefær sædvanlig, hine 93 disse 86 Fisker-Baade iberegnete. *Tolden*, hvoraf tillige kan dømmes om Handelen, er almindelig over 200 til 250 Rdlr om Aaret. *Consumptionen* er aarlig 1840 Rdlr for disse tre Aar, nemlig fra 1770 til 1772 men for samme og næst følgende tre Aar, nemlig fra 1770 til 1775, betales endnu for *Brændeviins- II, side 13: Brænderiet i det saa kaldede Byens Friheds-District*⁹¹ aarlig 32 Rd 5 Mrk. *Extra-Skatten*⁹² beløb sig forige Aar til 431 Rdlr 1 Mrk og *Salt-Skatten*⁹³ 34 Rdlr 1 Mrk. *Indquarteringen* er alt for stærk i denne liden Bye, og koster Byen efter giorte Beregning aarlig 648 Rdlr, og endnu betales til *Quarteer-Penge for en Søe-Officeer* i Districtet 10 Rdlr 3 Mrk. Her til kan regnes *Brandskatten*⁹⁴ som var forige Aar 42 Rdlr 3 Mrk. 10 Sk. Doctor-Skatten, nemlig til Provincial-Medico 10 Rdlr. Organistens Løn 20 Rdlr. Videre af en Jord (hvorom siden) Byefogedens Løn 100 Rdlr og til Amptstuen 7 Rdlr og 3 Mrk.⁹⁵ Byeskriverens Løn 10 Rdlr. Det er foruden saa mange andre Udgifter, Byen har, snart ved adskillige Tilfælde, som icke kan bestemmes, snart ved sine egne Ting, især hvad man kalder Bye-Skat, der sorterer under Kæmner-Regnskabet, de publicke Bygninger og andre Byens Fornødenheder angaaende, saa vel som den Besoldning, der gives dem, der staae i Byens Tieneste som Raadstue-Tiener, Vægter. Hyrde etc. Endnu kunde Consumptions Betientene endog alle regnes derhen, saa vidt deres Løn skal jo betales af Overskuddet fra Consumptionen, som tages af Byen, i Fald ellers der bliver noget Overskud. Endelig er Byens vitterlige Gield imod Pante Obligationer 15597 Rdlr, hvoraf maa svares Rente Penge aarlig 644 Rdlr, og hvoraf igjen en quart pro cento, som afdrages Creditoren, gives til Hans Kongelige Majestæts Cassa. Ved hvilken Lejlighed tillige kan erindres, hvad der i disse toe Aar af Gejstlige og Verdslige Embeders Indkomster i 4 Quartaler aarlig skulde betales, som, saa vidt samme er aflagt her i Byen hos Borgermesteren, beløber sig til 63 rd 2 Mrk 6 Sk. Hvo der nu vil efterregne alle de determinerede Summer, han finder, at det beløber sig flux over 4000 Rixdaler, som her aarlig maa svares af Byen, hvis uprotocolerede Gield er endnu en Hemmelighed. Gud veed, hvor fra alle disse Penge komme i en forgieldet Bye, som har ingen Næring og Formue. Men her bliver alle Aar, ja alle Maaneder, naar Penge skal betales, pantet og pantet, hvilket dog umuelig kan holde ret længe ud.

Svenskekrigen og tilbagegangen

II, side 14: Men naar vi nu betragte alt, hvad jeg har fortalt om Kierteminde, saa maa vi billig falde i Forundring og sige, hvad er dog det for en bedrøvet Metamorphosis eller unaturlig Forandring der er sket med Kierteminde. Byen var for dum efter sin Maade den lycksaligste Kiøbstæd og ligger endnu paa sit gamle Sted tæt ved Udløbet af Fiorden i den ønskeligste og frugtbarste Egn, hvor den har floreret i mange hundrede Aar, nu derimod synes alting indtil Grunden forandret, da Byen ej alleene er kommen saa gandske til agters, at den har tabt sin heele forige Velstands Floer og Herlighed, men endog Handel og Vandel, ja Lejlighede

Bøgh beskriver indgående det ulykkelige bombardement af Kerteminde i 1659, da den danske flåde fordrev de svenske tropper fra byen. Her ses angrebet skildret fra søsiden med herregården Lunds-gård og svenske ryttere på vej ind mod byen. (Gengivet efter Kr. Kragh: Kerteminde 1413 - 1913).

den selv til Næring og Kiøbmandskab er reent borte, saa Byen formaer icke at holde nogle faae smaae Fahrtoje i Søen, men endog Byens egne Børn saa vel som fremmede skye og flye den, meenende allevegne andensteds at kunde finde bedre Lycke og Velsignelse, ja! det er en bedrøvet Forandring. Man skal neppe kunde tale med nogen Borger i Byen derom, uden at see Taarene staae ham i Øjnene, thi Kierteminde har havt alt for haard, ja alt for ugunstig og ubillig en Skiebne frem for alle andre Stæder i Landet. Ja maa jeg tale Kierteminde Sag og Sandhed, ligesom den er, da maa man billig beklage Byens ulykkelige Skiebne, men dog nock saa meget forundre sig over, hvorledes Kierteminde Vanlycke og Ulycke har kundet lade sig ansee med liige gyldige Øjne, da man dog skal icke kunde nævne nogen Bye, som Fædrene-Landet var mere sin Ømhed og Godhed skyldig. Langt fra jeg taler mere end jeg veed Reede til, men Kierteminde er bleven glemmt, og i steden for efter Billighed at gyde Olie i dens uskyldige Saar, har man ligesom hugget Saar i Saar, hvorover Byen er syg til Døden. Vel kan jeg icke tvivle paa, at jo Kierteminde bitre Nød og Klager ere Tiid efter anden bleven forestillede paa behørigte Steder, men jeg kan icke troe, at Kierteminde Sag er nogensinde II. side 15: fra første Grund af i sin Heele Sammenhæng indtil denne Tiid bleven fuldkomelig beviist og forklaret, i hvilken Fald det neppe var gaaet Byen saa ilde, som det er gaaet. Hvad synes man om en Bye, der uden Skyld og Brøde, icke for sin egen men for heele Landets Skyld og til dets Frelse, er ved den reeneste og retfærdigste Overmagt bleven angreben paa Liv og Velfærdt, skilt ved mangfoldige sine Borgere og Indbyggere, sine Huuse og Gaarde, sine Skibe og Skuder samt anden Middel og Formue ? Hvad synes man om en Bye, som fick aldrig Erstatning for al den Skade, den leed, men maatte endnu, uden mindste paa sin Side begangne Forseelse, miste sin bedste Fordeel, og see en anden Bye gaae af med alt det, hvorved den havde selv faaet sin Opkomst og Lycke? Hvad synes man om en Bye, som endnu oven i Kiøbet maa see sig fra samme Kant at blive fornærmet i

sine inderste Rettigheder, ja de Privilegier, Grunde og Fordeele, paa hvilke den har faaet Kiøbstæd-Ret og -Frihed, at være skilte ved deres Kraft, saa vel som dens bedste Borgere, nemlig Kiøbmændene, betagne deres sidste Nærings Midler, hvorover Byen er sunken i saa dyb en Nød og Elendighed. Men saa haard, ja tredobbelt haard har Kierteminde Skiæbne været. Dens Historie i den sidste Tiid er derfor ickun en Sammenhæng af Ulycke og Vanlycke. Jeg beder ydmygst som en Mand af Byen og paa Byens Vegne om Tilladelse at fortælle dens mere end ynkværdige Bitterheder. Hvo veed! maaske et Naade-Glimt fra Lyckens Soel kunde endnu blive at see over det mere end halv eller fast heel fortabte Kierteminde, og vederqvæge dets nødtørvtige Borgere. *II, side 16:*

Det forige Aarhundrede har man i Kierteminde Aarsag at kalde *Seculum fatale*,⁹⁶ thi da vognede Kierteminde Ulycke paa een Gang, og siden har Byen ickun seet Vanlycke paa Vanlycke, ja den eene Bitterhed større end den anden. Kierteminde Lycke florerede indtil den for heele Danemark saa meget ulycksalige Krig under Kong Frederich den Tredie. Fyhns Land var da længe i Fiendens Magt, som syntes at have det saa kiert, at han icke vilde forlade det igien. Men Kierteminde var det eeneste Sted i Fyhn, der paa en forskreckelig Maade maatte opofres, paa det heele Landet kunde frelses. Ja Kierteminde blev saa ulyckelig som uskyldig et Maal for sin egen allernaadigste Konges og Hans Allieredes gløende Bomber og Kugler, som vare nødte til forsætlig og ligesom fiendtlig Viis at angribe og ødelægge Byen. Det skeede Aar 1659 da den Hollandske Flode under Admiral Ruyter, havende den danske Armee ombord, kom, efterat den forgiaeves havde søgt at giøre Landgang ved Nyborg, her for Kierteminde, og maatte da, som sagt, nolens volens⁹⁷ angribe og beskyde Byen, for at uddrive de Svenske, som vilde forhindre dem Landgangen. Ej! hvilken haard Dag for Kierteminde, thi her var Valpladsen, hvilken Ingen kunde erlange eller beholde uden med Kierteminde Ruin. Men Gud skee Lof! den saa hart beængstede Bye faldt midt i sin Ulycke meget lykkelig som et Rov, der var fortæret men derhos frelst, i sin egen alledyrebareste Monarchs Hænder, thi Fienden maatte vige, og de Danske Tropper, 1800 Ryttere, 600 Danske og 2500 Tydske Fodfolk, bleve satte i Land under Feldt-Marchallen Schachs Commando. Baron Holberg skriver, at de maatte først udstaae adskillige Salver af Byen, førend de Svenske bleve fordrevne, som mødte dem ved Strandbredden, *II, side 17:* for at hindre dem Landgangen. Men han taler intet om de Salver eller alt for skarpe Bomber og Canon Hilsener af Floden, som det arme Kierteminde maatte udstaae, førend de Svenske bleve nødte til at vige Pladsen, for at lade de Danske stige i Land som Overvindere, der havde videre at fortsætte deres Erobringer i det Land, hvor de nu havde fæstet Foed. Nock, at de Danske gjorde Landgang i det ruinerede Kierteminde, og fra nu af gick det vel, thi kort derefter conjungerede⁹⁸ sig Feldtmarchal Schach lykkelig ved Odense med den Kejserslige General Eberstein som med 4 Kejserslige og 4 Brandenborgske Regimenter, 600 Danske Dragoner, 1000 Ryttere og 600 Fodfolk Polaker var gaæn over ved Middelfart, hvor de Svenske toge strax Flugten og lode i Sticken 30 Canoner foruden anden Krigs-Forraad. Og

Feltmarskal Hans Schack stod i spidsen for de danske styrker i 1659. Her ses han afbildet, sandsynligvis udenfor Nyborg, hvor svenskerne led deres sidste afgørende nederlag på Fyn. (A. Brandt fot., Frederiksborgmuseet).

derpaa, næste 14. November kom det til det bekiendte store Feldtslag ved Nyborg, da de Svenske efter en tapper og stærk Modstand bleve endelig totaliter slagne, og de Overblevne nødte til at tage deres Retirade til Fæstningen, hvilken General-Lieutenant Horn maatte dog paa Anfordring uden Capitulation, paa Naade og Unaa-de overgive tillige med sig selv samt 3000 Ryttere foruden de Fanger, de havde i Fæstningen, da der undkom Ingen uden den unge Prinds af Sultzbach og den Svenske Feldt Marchall Gustav Otto Steenbuch, som om Natten kastede sig i en Baad, gick fra Nyborg, og om Morgenen tillig bragte deres da højst tvivlrådige Kong Carl Gustav Tidende om Bataillens ulykkelige Udfald paa deres Side. Det var da, Kongen efter almindelig Fortælling, skal have sagt: Naar Fanden havde taget Giedderne, kunde han taget Buckene med. Jeg siger *efter almindelig Fortælling*, thi det er bekiendt nock, endskiønt Baron Holberg, hvis Danemarks Historie Tom 3, Pag. 408-410 jeg følger, taler intet om den Hilsen. II, side 18:

Sejren var fuldkommen, og derpaa fulgte heele Fyhns Erobring, som icke skal have kostet de Danske mere end 500 Mand, men den første Sejr som var Grunden til den sidste, skeede unegtelig her med Kierteminde Ødelæggelse. Det var saa Kierteminde Skiæbne, thi de Danske vilde giort Landgangen ved Nyborg, men af en Storm bleve Transport Baadene adspreedte, hvorover de maatte forsøge Lycken ved Kierteminde. Men her vilde [de] Svenske icke flye som ved Middelfart, thi tvertimod satte de sig til alvorlig Modstand, og altsaa maatte Kierteminde holde for som en Plads, der nødvendig maatte erobres, førend Fyhn kunde frelses. Det var derfor fornødent alt, hvad der skeede med Kierteminde, ja det var billigt, at en Deel blev opofret for at frelse det Gandske. O! det havde det lykkeligste Udfald, saa Kierteminde har selv maattet glæde sig derved, at den var bleven det i sin Væstand⁹⁹, som den aldrig kunde bleven i sin Velstand, nemlig et Mittel til sit Fædrenelands Frelse, da det var just igiennem Kierteminde Ruin, der blev givet de Danske Tropper en banet Vej til den herligste Sejer over deres

Fiender. Ja hvor stoer var icke denne Sejr, da ej alleene Fyhns Land blev reddet, men heele Danemark og det endnu belejrede Kiøbenhavn; i sær den i sin bittreste Modgang store og bestandige Kong Friderich og det gandske Kongelige Huus, krafteligen trøstet og husvalet, og omsider ved Freden lykkeligen frelset fra mere Modgang og Bedrøvelse. Efter de Danskes Sejr i Fyhn var det ligesom ude med de Svenskes Magt i Danemark, ja med Kong Carl Gustavs eget Liv, som tog sig det Nederlag paa sine bedste Tropper i Fyhn saa nær, at han døde ongefær tre Maaneder derefter tilliige med alle sine forskreckelige og højstfarlige Anslag imod Danemark. Efter hans Død skeede Freden med de Vilkor, som han aldrig vilde høre tale om i levende Live, og hvilke endnu aldrig vare bleven Danemark tilstaaede, naar icke den herlige Sejr i Fyhn havde saa gandske forrycket *II, side 19:* og forstyrret de Svenskes Sager, at de bleve fast liige saa nødtørvtige til Freden, som vi vare. Endnu kunde Seyren havt langt herligere Følger, dersom icke den Hollandske Admiral Ruyter havde imod Formodning og uden Aarsag vægret sig ved at assistere Overvinderen med den behøvende Transport til Sieland, i hvilken Fald Belejringen for Kiøbenhavn vilde strax ophørt, og de Svenske maaskee tagen en bedrøvet Afskeed fra Sieland, og altsaa Freden bleven meget fordeelagtigere for Danemark. Men Admiralen synes gandske at have misundt de Danske Sejren, thi den var nock for stoer i hans Øjne, og derfor vilde han ingen Tieneste gjøre mere, haabende tvertimod ved sin Bortgang at see, hvad der skeede, nemlig General Eberstein at gaae tilbage til Holstein, Feldtmarchal Schach at blive i Fyhn, den sejjerrige Armees altsaa at adspredes, de Svenske ej videre at anfægtes, men Danmark endnu liige hart at trænge til sine sig alt for lidet bevaagne Allieredes (nemlig Hollændernes) Hielp, ja Danemark og Sverrige begge nødtvungne at antage de Love, Frankerige, Engelland og Holland paa den Tiid fick i Sinde at foreskrive dem, hvor om ovenmældte Baron Holbergs Danemarks Historie nærmere kan eftersees. Thi her have vi ickun at blive ved vor Sag, agtende, at Sejren i Fyhn var ej alleene herlig i sig selv, men herlig i sin Følge, nemlig i den efter Tiidens Beskaffenhed taalige Fred for Riget. Derover var det ogsaa vel en Ære som en Trøst for Kierteminde, at den havde lidt saa meget alleeneste for den paafølgende overvættets herligere Frelses Skyld.

Alleeneste saa klart det er, saa billig vilde vel alle og enhver tilstaae mig, at det havde været ret i sig selv og en Ære for Fædrenelandet, om man paa nogen Maade igien havde betænkt det ulyckelige Kierteminde, og trøstet en Bye, der var bleven saa bedrøvet et Offer icke for sin egen men for sit dyrebare Fædrenelands Skyld. Jeg har icke heller Aarsag at tvivle paa, at Kierteminde bittre Skiebne har jo *II, side 20:* gaaet alle nær, endog den høje Øvrighed selv til Hiertet, thi her findes efter højere Øvrigheds og Magistratens Ordre at være tagen lovlig Syn og Tingsvidne over det ruinerede Kierteminde af Dato d. 17. September Aar 1660. Tingsvidnet findes endnu in natura her paa Raadstuen,¹⁰⁰ og Indholdet bestaaer kortelig i følgende Udto: Først opregnes 133 Gaarde og Huuse, hvoraf de 47 siges reent borte eller afbrændte, men alle de øvrige deels gandske ruinerede, deels mere eller mindre beskadigede. Hvert Steds Undergang eller Skade

taxeres for sig selv, og Summen, som allevegne udregnes til Slette Daler, ¹⁰¹	
beløber sig til	9300
Dernæst taxeres Skaden paa Langebroe og Skibbroen til	530
Endelig paa Skibe, Skude og Baade til	4567
Summa Summarum	24397 slette Daler.

Men uvurderet og alleeneste beklaget bliver en meget stoer Skade, som Byen havde lidt paa sine Hauger Træer og Hegn, som skeede mest efter Landgangen af vore egne Tropper, der bleve staaende her i 8 Dage og maatte i Mangel af anden Lejlighed opholde sig i Haugerne. Til Slutning mælder Tingsvidnet, hvad Byen endnu maatte besynderlig begræde og savne, nemlig sine kiere Borgere, som vare deels bortdøde, deels bortflyttede og undviigte. Og er det merkeligt, at i den Sted de d 10. Octobr. Aar 1656 havde været saa mange og saa vel, at de stoede da for 416 Skilling i den saa kaldede Skillings Redsel, kunde de derimod nu icke udgiøre mere end 104 Skilling, hvilket anføres som et Beviis paa, at der var nu ongefær ickun den fjerde Deel tilbage. Her seer man, hvor haard en Skiebne Kierteminde har havt, og at man (har) alt for megen Grund til at sige, at den blev et sørgeligt Offer for II, side 21: sit Fædreneland, ja et beklageligt og bedrøvet Sted i sig selv. Derom vil jeg icke tale mere, men hvad tyckes man, naar jeg siger, at vore Borgere nu staae ickun for 16 Skilling 4 3/4 Penge i Skillings-Redselen, hvilket er icke engang en siette Deel af det Ruinerede Kierteminde. Endnu maa jeg giøre følgende Anmerkninger af Tingsvidnet og over den Tiids elendige Tilstand. For det første nævnes her ingen publique Bygninger, saa Kirken, Skoelen og Raadstuen maa være bleven frie, eller i det mindste ingen betydentlig Skade have lidt, som dog synes vanskelig at troe. For det andet taxeres heele Gaarde, som siges reent borte, i det højeste for 500 slette Daler, men mange langt ringere, endog for 100 slette Daler. Disse maa icke have været de største Steder, men overalt sees deraf, at Materialier maa have været godt Kiøb i de Dage, og Haandverkerne langt fra icke saa dyre som i vor Tiid. For det tredie taxeres andre gandske ruinerede Gaarde langt højere indtil 800 Daler, hvilken Anmerkning jeg i Henseende til næst foregaaende Punct icke kunde lade umældet. For det fjerde i Betragtning af Borgernes Bortflytning og Undvigelse, at dertil kan have været mange Aarsager paa den Tiid, hvorom jeg vil ickun mælde dette: Atlas Tom. 3, pag. 638 fornøjer Læserne med en Tabel paa Capitels-Taxten i Fyhn fra Aaret 1661 inclusive. Jeg har og saadan en Tabel, som gaaer endnu et Aar højere op i Tiiden. Det er icke fornøjeligt men mere skreckeligt at læse, at Capitels Taxten her i Landet var Aar 1660 saaledes

Rugen en Tønne 80 Mark
 Bygget en Tønne 64 Mark
 Hauren en Tønne 40 Mark

NB Jeg har seet en anden Tabel over samme Aar, som beløber sig ickun til den fjerde Deel. II, side 22:

Deraf maa man slutte, at det kostelige Fyhns Land har forige Aar lagt øde og udyrket. Maaskee den liden Grøde, der var, er bleven ilde behandlet og ødelagt. Hunger maatte vel altsaa været en af de Aarsager, som drev Folk baade her og andensteds af Landet. Elendigheden har været overalt ubeskrivelig stoer foruden de Trængseler og Lidelser, der have mødt adskillige Steder og Personer i Særdeleshed. Jeg skal siden fortælle, hvilke Lidelser Drigstrup-Sogn har udstaaet. Gud bevare baade os og vore Efterkommere i Naade fra at see mere saa bedrøvelige og højst ulyckelige Tiider.

Men hvad det ruinerede Kierteminde angaaer, da blev det et trøsteløs Offer for sit kiere Fædreland, og fick aldrig mindste Erstatning, ja ej engang et særdeles Beneficium, der kunde gives Byen som et Naade Tegn i Mangel af anden Reparation. Sandhed at tale, da synes Kierteminde ved ubillig at være bleven glemt, og den Dyd, man havde gjort nyelig af en Nød, fast at have tabt for meget af sin Roes, men ved nærmere Eftertanke vil vi finde, at Evnen svarede icke til Villien i de Dage, hvorover den Medynk, man havde fattet over Byen, fandt ingen Udveje til at trøste den. Tilstanden i Danemark var allevegne saa forvirret og fordervet, at man raabte nock saa vel paa det eene som paa det andet Sted om Hielp og Skaansel, uden at finde nogen af Deelene. Endnu tænkte man maaskee, at Kierteminde, som et godt og næreriigt Sted, kunde dog vel i Tiidernes Længde forvinde sin Ulykke og komme nogenlunde til Rette igjen; og imidlertid fick den ligesom heele Danemark skicke sig i de nærværende Bitterheder med Taalmodighed, havende et bedre Haab for Fremtiden. Man maa tilstaae *II, side 23*: saadanne Tiider saadanne Tanker, thi under en saa almindelig Land-Fordervelse veed Armod og Ødelæggelse, Vanlykke og Ulykke icke bedre at trøste hverandre. Følgelig maatte Kierteminde lide for Landet og det paa egen Bekostning, hvilken Nøden icke tillod Landet at tage Deel udi. Alleeneste paa den Maade blev vel heele Byrden lagt paa Kierteminde, men hvor stoer en Obligation blev dog icke Landet Byen skyldig? Kierteminde kunde icke tage Skade for Hiemgiæld, thi den havde icke syndet dertil. Det var for Landets Skyld, alt hvad den havde lidt, men kunde Landet icke strax betale, maatte det dog godtgøres Byen i Længden. Men skulde Byen absolut lide paa egen Bekostning for heele Publico, da gjorde det den efter alle Love til en højfortient Bye, der burde stedse være dobbelt kier og dyrebar i sit Fædrelands Øjen. For alting maatte det være en reen og afgjort Sag, at den Bye, der var saa uskyldig bleven fristet saa hart, og hvis uforskyldte Opofrelse havde endog i højeste Maade tient heele Landet og Riget til Frelse, burde plad ud icke mere anfægtes, men blive ved alle sine Privilegier, Fordeele og Nærings Midler til hvilke den som et næreriigt Sted netop blev henviist at søge sin Oprensning for erlidte store Skade. Jeg beder allerydmygst heele Publicum upartisk og oprigtig betænke, om jeg taler andet end ret: Naar Kierteminde fick icke den ringeste Erstatning for alt det, den havde lidt for sit kiere Fædreland, men skulde tage Oprensningen hos sig selv, da meener jeg, at Byen endog midt i sin yderste Nød, burde agtes desto højere, og ingenlunde miste det ringeste af sin Næring og

Handel, paa det den dog engang kunde komme til rette igien, og icke lide nye Afbreck til ydermere Skade og Bedrøvelse. Men hvad skeede? Det Sidste blev værre med Kierteminde end det Første. Thi paa den Tiid Byen begyndte at samle nogle faae Kræfter igien, tænkte Ingen mere paa, hvad Kierteminde havde lidt for Landet, men der blev giort et nyt og langt farligere Skaar i dens Velfærdt, ja lagt et evig Stød for Byen, hvorved den II. side 24: tabte ej alleene strax sin første og største Herlighed, nemlig sin højst fordeelagtige Samfund med Odense, men mistede omsider fast al sin Handel og Næring, hvorover den ligger nu i yderste Foragt og Fattigdom.

Sejlløbet gennem Odense fjord

Det var ongefær 20 Aar efter Kierteminde Ødelæggelse, da den anden store Fiord, som ligger her langs med Herredet, men hidindtil havde været ubrugelig, blev endelig, dog alt for tiilig for os, giort nyttig og sejlbær. Som denne Fiord gaaer langt længere ind i Landet, ja Odense vel en god Miil, eller derover, nærmere end Kierteminde Fiord, saa haabede Odense icke uden Aarsag at vinde meget derved, ligesom den og siden den Tiid stedse har betient sig af den Fiord, hvilken nu derover kaldes Odense eller Steege Fiord. Alleeneste Odense ligger dog alt for langt fra Fiorden, saa den kan icke directe eller umiddelbar betiene sig af den, men maa, ligesom fordem her, benytte sig af en anden Fiorden nærmere beliggende Bye som Lade og Losse Plads. Det er en stoer Skade, at Fiorden gaaer icke liige ind til Odense; men det er mere end underligt, at den Fiord har lagt saa længe unyttig, ja at den icke længe siden er bleven leedet liige ind til Byen, hvortil Naturen selv viiser aaben Vej og Lejlighed. Jeg tilstaaer gierne, at saa stoert et Arbejde vilde vel overgaae Odense Kræfter, men denne ældgamle Landets Hovedstad var virkelig den Lycke og Herlighed værd, og det Gode, som deraf vilde flyde saa vel for Riget som for Byen, vilde visselig langt overgaae alle de Omkostninger, som bleve anvendte derpaa. Men at blive ved vor Sag, da er nu Steege, eller som man gemeenlig siger, Stige, en Landsbye i Lumbye Sogn, Lunde-Herred, tre fjerding Vej ongefær fra Odense, bleven Odense Lade- og Losse-Plads, endskiønt Odense Vej er langt kortere til det saa kaldede Skibhuus, hvorfra og til alle Kiøbmands Vahre blive prammede. Men Steege kaldes dog Lade og Lodse Pladsen, og der have Skipperne samt Skibsfolkene slaaet deres Boepæl, ja ej alleene der men og i Seeden (Aasum II. side 25: Herred) paa denne Side Fiorden, paa Tornø (Muncheboe Sogn her i Herredet) og andensteds indtil Norup paa hin Side Fiorden, men alle regnes som Odense Skippere, og befattes i daglig Tale ligesom under Steege Navn, thi Steege er Hovedstedet for dem alle. Men just dette Sted, Steege, er det, der har trocken heele Kierteminde Handel og Herlighed til sig. Saa meget Steege har taget til, har Kierteminde taget af baade i Handel og Sejllads. Men hvo i Verden skulde tænkt, at Kierteminde, der nyelig havde lidt saa meget uden Skyld, uden Erstatning, blot for sit Fædrenelands Frelse, skulde saa hastig overgives og glemmes, ja som et forladt Sted nødes til at overlade sine saa dyre-

kiøbte Fordeele og Nærings Midler til en uprilegeret Landsbye og hver den Krog ved Odense-Fiord, hvor en Skipper fick i Sinde at oprette sin Boelig. Gud bedre Dig! Kierteminde! Din Lycke har været alt for haard og ugunstig. Dine Vægttere have sovet, som i Tiide burde talet Din Ret. Ja! det er gaaet underlig til med Kierteminde, og her er et Exempel, som icke mange skal viise mage til.

Hvad Odense Fiord angaaer, da siges vel, som Atlas fortæller, en Hollænder i et forlegen Væjr først at skulde have fundet Indløbet i den Fiord, og han altsaa at have viist Landets Børn en Vej, som Nøden havde lært ham, endskiønt andre vilde icke tilstaae en Udlænder den Ære. De Danske pleje dog icke at være meget jaloux over den Ære, som tillægges Fremmede, men dersom der er nogen Sandhed i den Fortælling om Hollænderen, som jeg icke just vil negte, da kan den icke gaae videre, end han kan være kommen Indløbet maaskee noget nærmere end sædvanlig, eller seet ind i Fiorden og sagt, at saa stoer en Fiord lod man icke ligge unyttig i Holland, helst naar den gick saa nær ind til saa stoer en Bye som Odense, hvilken maatte for sin Fordeels Skyld endelig forsøge, om Fiorden kunde icke blive navigable og brugbar. Vel har II, side 26: jeg aldrig talet med Nogen, som vidste Reede til den Passage med Hollænderen, eller engang vildet troe Mueligheden derudi. Men her kom mange Hollændere i de Dage, og noget eget synes dog unegtelig at have tildraget sig paa den Tiid, som kunde give Anledning til Fiordens nærmere Undersøgelse. Vist er det, at Odense Kiøbmænd fick i Sinde paa een Gang at lade nøje prøve og forfare, hvad der var ved Fiorden at giøre. Saadant skeede ongefær Aar 1680, da en Jyde, navnlig Christen Mortensen, paatog sig Sagen og laae paa Fiorden den heele Sommer for ved Lodning allevegne paa det nøjeste at efterforske Grunden og Renderne i Fiorden, besynderlig Indløbet, som han ved sin utrættelige Fliid fandt omsider med Besværlighed. Næste Aar blev han endnu ved at forfare alting nærmere, og da skal han have indlodset de første Fahrtoje i Fiorden. Denne Efterretning har jeg af meget ældgamle troeværdige Mænd, som selv havde kiendt ovenmældte Christen Jyde, som de gemeenlig kaldte ham; ja et Par af dem vare selv testes oculati,¹⁰² saa jeg bær ingen Tvivl om min Fortælling. Men altsaa var det en Jyde, icke en Hollænder, der fandt Indløbet i Fiorden, endskiønt der kan være indløben noget med Hollænderen, der i hvor lidet det var, gav saa vel Anledning til Jydens Foretagende som til det fulde Eventyr, der er bleven digtet om Hollænderen. Saa snart denne nye Opdagelse var giort, begyndte nogle Skippere fra Als, formodentlig indbudne af Odense Kiøbmænd at sætte sig ned i Steege som det virkelig belejligste Sted at boe paa for dem, der vilde betiene sig af denne nye Fiord. Disse Alsinger vare de første, som bragte Søefarten ved Steege i Stand, hvilken siden har tiltagen jo mere og mere, men omsider udbreedet sig i Handel og Vandel tilliige. II, side 27:

Videre kaldes denne nye Opdagelse et unegteligt Gavn, endskiønt det blev til Skade og Nærings Afgang for Kierteminde, hvilket billigen beklages saa meget mere i Atlas, som Kierteminde allerede forhen havde lidt saa meget, da dens bedste Huuse, som laae nærmest ved Vandet, bleve af vore egne og allierede hollandske Skibe nedskudte og forvandlede til Steenhobe, af hvilke de siden icke

havde kundet rejse sig, da Søefarten tog af, saa vidt samme blev dreven af de Odenseiske Kiøbmænd. Saa vidt den højærværdige Forfatter af den Danske Atlas, hvis reene Ord og Medynk over det ruinerede Kiertemindte tiener til Beviis paa, at Fremmede og Uvedkommende, der vide ej engang al Kiertemindte Modgang, kan icke tale om den uden at røres derved. Det var ej alleene de Huuse, der laae nærmest ved Vandet, men mange fleere der bleve saa ilde behandlede. Den store øde Plads i Præstegaden er endnu en Virkning deraf, hvor om mere siden. Men her er mit Øjemerke egentlig at tale om *det unægtelige Gavn*, som denne nye Opdagelse skal have bragt med sig. Forfatteren selv har intet imod, at det første unægtelige Gavn burde jo været det, at man skulde rejset det nedskudte Kiertemindte af sine Steenhobe. Ja man kan sige med Sandhed, at Gavn var icke værd at kalde Gavn, saa længe det var til ydermere Skade og Nærings Afgang for det for Land og Rige for længst opofrede, men endnu under sine Steenhobe suckende Kiertemindte. Derfor saa lidet Kiertemindte vil nogensinde tale imod Odense som den bedste Stad og sin egen Opfostrings Moder, saa billigt havde det dog været at bie med den nye Fiords Aabning, indtil Kiertemindte havde faaet sin Skade oprettet. Odense havde liige saa vel som heele Landet høstet Frugten af den Sejr, der skeede ved Kiertemindte Opofrelse, og den Fordel, Kiertemindte havde af Odense Samfund, var alt for stoert et Stykke af Kiertemindte Velfærdt til, at Odense skulde enten endnu forladt Kiertemindte, eller denne kunde taale at savne Odense. Ja som Kiertemindte i sin Ødelæggelse fick ej anden Trøst, end Landet in statu quo var *II. side 28*: uformuende til at hjælpe den, og selv fick den som et næreriigt Sted ved Tiidens Længde søge sin Opfejning i de skønne Nærings-Midler, den havde, saa burde ustridig jo alting forbleven in statu quo, indtil Kiertemindte var bleven i det mindste fuldkommelig sat i den Stand som den var, førend den maatte saa dyre kiøbe sit Fædrenelands saa vel som Odense og sin egen Frelse. Men vil andre sige, at paa den Maade skulde Odense næst Kiertemindte betale for heele Landet eller Riget, da maa jeg svare paa Kiertemindte Vegne, at det er en nye Sag, som icke gaer Kiertemindte an, thi vor Bye burde dog icke lide alting alleene, men enten have Opfejning eller blive ved sin heele Næring og Handel, indtil den var rejst af sine Steenhobe igjen.

Men lader os nøjere overveje, hvori *dette unægtelige Gavn* bestoed, som blev aabenbare til Skade og Nærings Afgang for Kiertemindte. Her blev en Fiord giort sejlbar, og dermed mange givet Lejlighed at fortiene Brødet, hvilket var meget godt, naar andre derved igjen icke skulde mistet Brødet, men det er skeet baade med Kiertemindte og Bogense, thi begge disse Stæder have tabt meget, endskiønt Kiertemindte mest derved. Alleeneste hvem blev det til et unægteligt Gavn? Jeg troer aldrig, nogen tør sige, at Kongens Casse har vundet det mindste derved, thi Fiorden er saa beskaffen, at der gives ingensteds bedre Lejlighed til Underslæb; hvilket, hvor det kan skee, plejer icke at blive forsømt. Men vil man sige, Odense har profiteret derved, da er det neppe troeligt paa denne Tiid, endskiønt Fordeelen kan vel icke negtes af Begyndelsen. Gick Fiorden liige ind til Odense, da var Fordeelen uskatteerlig stoer, men da Odense maa have sine Skip-

pere boende i Steege og andensteds, bliver Fordeelen deelet saa mangesteds, at Odense tilsidst faaer lidet eller slet intet deraf. Sandt nock, at Købmændene i Odense have nu meget kortere at *II, side 29:* vogne deres Vahre til og fra Stranden, end da de maatte kiøre den lange Vej til og fra Kierteminde, og derfor havde de ufejlbarlig megen Fordeel derved, saa længe deres nye Skippere gjorde dem ingen Indgrib i Handelen. Men naar man derimod betragter al den mægtige Handel, som Steege nu driver paa begge Sider, og hvilken for allerstørste Deelen helst paa hin Side er gaaet Odense fra, da finder man derudi et Tab for Odense, som langt overgaaer den forige Bekostning paa Vognleje. Sagen er den: Odense har nu vel meget nærmere til sit Lade- og Losse-Sted, men Steege ligger midt i Gabet for Odense, og kan lettelig snappe Odense Handel bort, helst over heele Sletten, saa vel som andensteds, hvilket Kierteminde som afsides langt fra liggende aldrig kunde gjøre. Kierteminde levede vel ved Odense, men Odense ufornermet, thi Kierteminde har ickun liden Adgang til Landet, ickun faae Sogne, som ligger den belejlig at handle med, og den Fiord, som nu giver Steege den bedste Lejlighed til at trække heele Slettens Handel til sig, forbød Kierteminde aldeeles at faae nogen Handel der. Steege derimod lever ej alleene vel ved Odense, men kan og vil gjøre, ligesom den allerede gjør, Odense den største Afbreck paa alle Kanter, hvor den driver sin Handel, endog midt i Odense nærmeste Nabolag, ja efter Rygte i Odense selv, hvorom Odense maa dog bedst vide at tale. Steege Skippere ere ligesom Kierteminde fordem komne op under Odense Kiøbmænds Vinger, men disse tør jeg frit sige, skal selv tilstaae, at deres Vinger ere bleven klippede og Steege Skippere see dem allerede langt over Skuldrene. Steege Skippere have selv faaet Vinger, og behøve neppe Odense Kiøbmænd længere. Steege videre Fremgang vil ej alleene Kierteminde og Bogense, men Odense visseste Fordervelse. Det unegtelige Gavn vil blive en unegtelig Skade for Odense, thi Gavnet kan Steege paa denne Time allerede mere roese sig af.

II, side 30:

Forresten er det Kierteminde, der hidindtil har lidt mest ved Steege Opkomst, og hvis Sag det paaligger mig at tale. Men for nu saa meget tydeligere at fremstille samme, da agtes, at vi komme her til en nye Punct, ja til den haardeste Bitterhed, i Kierteminde Modgangs Historie. Den første Bitterhed for haard, da Kierteminde blev nedskudt og ødelagt uden at faa mindste Erstatning, endskiønt det skeede for heele Landets Frelse. Alleeneste det var af Nød, det maatte saa gaae til og Frelsen selv blev Byen til Største Trøst, thi efter den Tiids Omstændigheder havde den dog en fuldkommen Glæde og Fordeel af paafølgende Sejr og Fred, under hvilken den kunde haabe ved Guds Naade igien i nogen Maade lykkelig at forvinde sin store Skade. Den anden Bitterhed synes mig haardere, da Kierteminde uden Nød og imod al Billighed, den Stund dens Saar langt fra ick endnu var lægt, blev skilt ved sin bedste Fordeel, som den havde af Odense. Det maatte gjøre Kierteminde dobbelt ondt, thi her mistede det, hvad der havde givet den forhen Liv og Opkomst, og hvad der endnu alleene var mægtigt til at sætte

den i den Stand, den tilforn havde været, og nu kunde den aldrig mere komme til sin forige Velstand og Herlighed. Icke desto mindre, da det var Odense, den bedste Stad i Landet, ja Kierteminde egen Moder, som forventede derved at vinde stoere Ting, syntes den Sag langt vigtigere, end man engang maatte disputere eller misunde Odense den Frihed og Fordeel, som den kunde have deraf, helst man maa endnu tilstaae, at Odense var værd, at Fiorden skulde gaae liige ind til Byen.¹⁰³ Den tredie Bitterhed er den haardeste af dem alle, thi derved har Kierteminde endog tabt sin egen Handel og Næring, sin sidste Lykke og Fordeel, saa den i sær efter nærværende Omstændigheder, seer intet andet for sig end den bedrøveligste Undergang, hvilket maa vel saa meget mere smerte og pine den, som det er ej for Fædrenelandets Skyld, og ej for Odense Skyld, men blot for en uprilegeret Landsbye, som aldrig har havt Kierteminde Byrder og Lidelser, men sneget sig selv til en Handel, som den meener nu at II, side 31: være stadfæstet sig, i hvor hart Kierteminde og andre Stæder maa sucke derunder. Atlas siger alleeneste, at Søefarten har taget af her, saavidt den blev dreven af de Odenseiske Kiøbmænd; men det er den bittreste Omstændighed, at ej alleene den store Fordeel, som Kierteminde mest florerede ved, saa længe den var Odense Lade- og Losse-Plads, er borte, men Steege, langt fra at lade sig nøje dermed, driver endnu sin Handel paa denne Side Fiorden liige ind til de nærmeste Sogne ved Kierteminde baade i Bierge-Herred og paa Hindsholm, hvor Fiorden, som jeg forhen har viist, gaaer langs med Herredet. Det første var er stoert Skaar i Kierteminde Velfærdt, thi at betiene Odense med Skibe og Søefolk kunde altid gjøre en maadelig Kiøbstæd dobbelt levende og lykkelig, men det sidste er et alt for nærgaende og plat utaaleligt Indgreb i Kierteminde daglige Brød og Næring, thi samme tages liige af Munden paa vore Borgere, og de Privilegier, hvormed vi skulde beviise vor Kiøbstæd-Ret og den særdeles Adgang, vi have til de nærmeste Sogne i Herredet, nytte os fast intet mere. Kong Erici Pomerani Brev af Aar 1413. forbyder alle ulovlige Havne fra Knuds- til Fyhns-Hoved, thi hvo som haver at skibe eller opskibe, skal gjøre det i Kiøbstæden, som gammel Sædvane været haver. Men hvad der den Gang blev dermed hiemlet os uden til, det nu mere end betages os inden til, hvor Odense Fiord har aaben Adgang saa vel til BiergeHerred som til Hindsholm. Kierteminde Grund-Ret nemlig Kong Erici Pomerani Brev har altsaa tabt sin Kraft, men med Grundvolden vil Bygningen hastig falde. Kierteminde ligger icke langt fra Odense eller Nyborg, hvorover den Deel af Herredet, som ligger ind ad Landet, saa vel som det lidet af andre Herreder, der ligger Kierteminde nærmest, søger dog gierne de større Kiøbstæder. Det, Kierteminde skulde have ligesom for sig selv og i Kraft af ovenmældte Privilegio ubeskaaret, bestaaer fornemmelig af de fire Kirke-Sogne paa Hindsholm og de faae Byer imellem Fiorde, men just der, hvor (at II, side 32: Jeg saa maa tale), Kierteminde Eenemærker skulde være, gjør Steege os den allerstørste Afbreck. Hver Kiøbstæd har dog gierne et lidet Herred eller mere at handle med, men Kierteminde sandelig icke et eeneste Sogn, hvor den kan roese sig af Handelen alleene. Men naar saa er beskaffen, hvo kan da undre over, at Kierteminde Næring er borte, og Byen nær ved at gaae under.

Jeg har forhen viist, hvor ønskelig og belejlig Kiertemindes ligger, og man maatte nu billig sige, hvorfor betiener Kiertemindes sig icke bedre af Lejligheden? eller hvordan kan Steege, som ligger paa den anden Side af Fiorden, ja et par Miile fra Kiertemindes, trænge sig saa nær ind i Kiertemindes Naboelaug, og betage os de nærmeste, ja nødtørvtige Nærings Midler? Men den Sag er let at besvare; thi det fattes icke paa Kiertemindes Side, at den jo bruger sig, det bedste den kan, men dens Kræfter ere fast udtømmede, og om de end vare nock saa gode, skulde de dog udtømmes med Tiiden, med mindre dens Privilegier maatte sættes igien i deres forige Kraft, og Steege faae Ordre at afholde sig fra dens Nærings-Grendser. Alleeneste til ydermere Oplysning beder jeg merke, for det første, at Kiertemindes laae paa det bedste og belejligste Sted, saa længe hin Fiord ved Steege var tilluckt, men ved dens Aabning tabte dette Sted sin Priis, thi da forlod ej alleene Odense os, men Handelen gick efterhaanden, endskiønt tilfældigviis bort tilliige. For det andet, at de tvende Fiorder ligger hverandre her alt for nær, og der er icke Land nock imellem dem for een, end sige for toe Handelssteder, jeg meener for Kiertemindes og Steege, endskiønt den sidste er endnu ickun en Landsbye. For det tredje, at der er alt for stoer Uliighed paa disse toe Byer (Kiertemindes og Steege) og deres Friheder, thi Kiertemindes som en Kiøbstæd staaer under den skarpe Opsyn og de store Skatter og Byrder, som allevegne følge Kiøbstæderne, men Steege som en Landsbye veed lidet eller intet af saadanne Besværinger. II. side 33: Ja Kiertemindes Kiøbstæd-Ret, Handel og Frihed har, at jeg saa skal tale, stedse været ordentlig, altsaa efter Billighed indskrænket og bunden til Byens egen Havn som dens uforanderlige Lade- og Losse-Plads, saa aldrig noget Sted er bleven fornærmet ved de Rettigheder, som denne Bye har havt. Men derimod driver Steege ej alleene sin Handel, hvorvidt den vil, paa begge Sider af Fiorden, saa vel i den nærmeste Naboelaug ved Kiertemindes som ved Odense, men hvad det haardeste er, lader og lossers overalt, paa hvad Sted i Fiorden den finder for godt, nu hos sig selv eller ved Seeden, hvilket bespender Fiorden paa begge Sider, hvor den endes, nu ved Muncheboe og Bregner i Bierge Herred, nu ved Midschov paa Hinds-holm, nu ved Klintebjerg, Norup eller andensteds paa Sletten. Steege Friheder ere derfor umaadelig og utaalelig stoere, ej alleene forskaanede for de haarde Kiøbstæd Byrder, men og ophøjede langt over alle andre, i det mindste simple og ordinaire, Kiøbstæd-Fordeele, hvorover dens Handel gaaer allevegne drivende, helst Vejen er endnu allevegne næsten liige nær, da Fahrtojene skal dog passere de samme Steder frem og tilbage i Fiorden. Derfor kan og ingen Kiøbstæd paa denne Egn ducke mere op imod Steege, helst nu den har vundet, hvad den savnede af Begyndelsen, nemlig saa vel Skibe i Mangfoldighed som Formue og Credit nock til at fortsætte Handelen tilliige med Søefarten. Tilmed, hvad man icke bør eller kan tie, er Steege kommen i saadant Udraab, at hver Mand troer sig at handle lykkeligt, naar han ickun kommer til Steege, thi der, hidder det, kan de giøre det, men derimod siger man om Kiertemindes, det er en fattig og udarmet Kiøbstæd, hvor der er intet at faae, altsaa icke heller værdt at komme. Men følgelig kan Ingen undre over, at den Handel og Herlighed, Kiertemindes forud havde, er allerede

trocken over paa hin Side Fiorden til Steege, og Kiertemindede kan nu icke hytte sig længere. Endnu er det en bekiendt Sag, at Landprang forderver overalt Kiøbstæderne i Fyhn, thi de tabe Handelen, men beholde Byrderne, ja disse formeres, uagtet hin, som skulde give Levebrødet, formindskes, hvorfor de maa gaae alle Aar tilbage. De toe berømteste Kiøbstæder, Odense og Nyborg, tage efter alles Sigende kiendelig af i Handel og Vandel, i Kiøbstæde-Evne og Formue. Bogense II, side 34: er bekiendt som en gandske liden og ringe Bye. Kiertemindede ligger paa sit Yderste. Det er Steege alleene, som tager til og florerer. Aarsagen er let at begribe, thi den besynderlige Lycke skal jo tilflyde den af besynderlige Kilder og Fordeele, som de andre Stæder mangle. Man fejler virkelig, om man tænker, at det eene Sted stræber icke liige saa vel for Brødet som det andet. Den Fliid have de alle tilfælles, men Vilkor og Friheder ere alt for uliige; helst hvad Landprang¹⁰⁴ og Landsbyehandel vinder, det maa de ordentlige Kiøbstæder dobbelt bøde for, da hine, som sagt, træcke Fordeele, men disse maa alleene blive ved at svare de dem paalagte Skatter og Byrder. Jeg vil ickun til nærmere Oplysning sige dette: Steege er udraabt for Midler og Formue, men Kiertemindede for Fattigdom og Armod. Men skulde nu det bemidlede Steege, som saa længe har trocken Kiertemindede Handel og Fordeele til sig, svare det fattige Kiertemindede Skatter og Udgifter, da vilde man snart see en Forandring, som skulde beviise, hvad jeg har talet.

Betragtet saaledes Kiertemindede Modgangs Tiid, maa man i højeste Grad forundre sig over, at Kiertemindede fra den Dag af, den blev et Offer for sit Fædreland, aldrig har kundet nyde, hvad man kalder *almindelig*, end sige *særdeles Naade og Lykke*, endskiønt den dog meget mere end nogensinde tilforn i sin blomstrende Velstand, kunde været agtet ret værdig, i det mindste ret ynkværdig, dertil, helst den leed uforskyldt og fick ingen Erstatning. Tvertimod blev Kiertemindede ved Odense Bortgang, da denne fick sin egen Fiord, paa een Gang skilt ved sin bedste Næring og Fordeel: og siden den Tiid er den bleven jo mere og mere fortryckt, og skal nu, i det mindste efter nærværende Coniuncturer, efter al Anseelse endelig undertryckes af en Landsbye, om hvis Fortieneste imod Fædrelandet er intet mere at sige, end den har havt den Lycke, hvorvidt Drigstighed og Begierlighed gick, at udbreede sine Nærings Maader og Grendser til Fornærmelse i sær for Kiertemindede. Ja Sagen er så underlig, at man maatte vel spørge, om Kiertemindede icke har syndet til Unaade? eller hvordan det dog kunde gaae den saa ilde, at end- og en uprilegeret Landsbye skulde faae Lov og Lejlighed til at undertrycke den? Men den Sag er visselig saa meget mere vanskelig at svare paa, som just Byen har aldrig syndet til Unaade. Tvertimod finder jeg den høje Regiering II, side 35: selv i Naade at have havt et vaagent Øje over det fattige Kiertemindede, ja de Høylovlige Konger, den eene efter den anden, have føjet den allervæiseste Ordre og Anstalt, hvormed Odense (thi om Steege som et uprilegeret Sted, der var neppe bekiendt paa den Tiid, kan her icke tales) var fuldkommen tient, og hvorved Kiertemindede som en liden Bye dog altid kunde bleven i Behold: thi her var ej andet for, end Kiertemindede ved den nye Fiords Aabning maatte tabe den betydentlige For-

deel af Odense Handel, der nødvendig maatte gaae bort, da Ingen imod Naturens Ret kunde negte Odense sin Ladning og Losning i den Fiord, som laae den nærmest og belejligst. I det Øvrige vil jeg gjerne fortælle alting, saavidt jeg kan. Men da er den første Grund til Kierteminde Vanlycke en naturlig Aarsag eller saa at tale en Falskhed af Stedet, thi de tvende Fiorde ligge hver andre alt for nær, hvorover den Sidstes Aabning kunde ej andet end være Kierteminde til største Skade. Dersom Odense Fiord havde lagt 3 til 4 Miile borte fra os, da havde Kierteminde endnu været liige saa vel som andre Stæder i Landet. Men Nærheden gjør, at Kierteminde, der tilforn blev understøttet af Odense, nu maatte meget mere angribes i sin Næring og undertrykkes af Odense. Dog, som jeg har sagt, det er icke Odense, men Steege under Odense-Navn, der er bleven Kierteminde Skade. Og Hoved-Aarsagen er endnu den, at Steege har saa gandske overtraadt de bestemte Grendser, hvilke jeg maa stræbe nærmere at forklare. Thi for Kierteminde er der aldrig Trøst eller Redning, uden de Grendser, som forhen have været satte, og endnu staae, endskiønt (jeg begriber det icke) idelig overtrædes, maatte paa nye allernaadigst stadfæstes, og Steege alvorlig tilholdes at blive ved sin egen Side.

Alleeneste her maa man tillade mig at træde lidet tilbage. Det var paa højere Øvrigheds Ordre, at der d 17 Septembr. Aar 1660 blev tagen Syn og Tingsvidne over det ruinerede Kierteminde. Saa vidt jeg kan slutte, blev samme forfattet in duplo,¹⁰⁵ *II, side 36*: og det eene allerunderdanigst indsendt til Kongen selv, som allernaadigst forlangede at vide, hvad Skade dog den Bye havde taget, paa hvis Opofrelse saa stoer en Frelse fulgte: men det andet bevaret i Byens Raadstue Gjemme, paa det at Byen kunde have samme at beraabe sig paa, og derved bane sig Vej i alle paagieldende Tilfælde til destovissere allernaadigst Hielp og Bøn-hørelse. Saa vidt gick Kong Friderich den Tredies Naade for Kierteminde, hvorom saa meget mindre kan tvivles som den Tiids mere end bedrøvede Omstændigheder tillode icke den fromme Konge, der selv havde høstet den herligste Frugt af Kierteminde Ødelæggelse, at gjøre Byen andet Godt. Det fejler icke, at Kiertemindes bedrøvelige Skiæbne var jo endnu i frisk Minde hos alle, endog til Hove, da Odense begyndte at aabne sig en egen Fiord, og altsaa træcke sin Handel og Søefart her fra Byen. I det mindste var det da Tiid, at Kierteminde søgte allerunderdanigst at andrage sin Forlegenhed, paa det at en saa stoer og højst farlig Forandring maatte efter nøje Overvejende sættes sine behørige Grendser, og altsaa et Maal bestemmes saa vel til Gavn for Odense Sejlads og Kiøbmandskab som til Forebyggelse imod Kiertemindes totale Undergang. Paa samme Tiid, nemlig Aar 1682, synes til Uheld for Kiertemindes Landsdommer og Borgermester Burenæus at være døet, hvilken efter alle Folkes Sigende skal have været en Broder til Grevinde Moth, og havde en besynderlig Adgang til Kong Christian den Femte.¹⁰⁶ Vist er det, at allerhøjstbemældte Konge var et Par Gange her i Kierteminde. Og den eene Gang skal Hans Majestæt været rejst fra Odense hid og opholdt sig en halv Dag i bemældte Burenæis Huus. Det kan icke fejle, at Burenæus som en duelig Mand, der endog vilde gjerne have Anseelse og et stoert Navn i sin Bye, har jo

allerunderdanigst fortalt Kongen denne Byes højstbefulde Lidelser, hvilke Kongen formodentlig forud vidste; men her efter maatte de dog staae Kongen saa meget mere levende for Øjne; saa denne retfærdige Konge glemte nock aldrig ved forefaldende Lejligheder at tænke paa Kiertemindes Bedste. Ligeledes har Kong Friderich den Fierde engang landet her i Byen, da han opholdt sig nogle II, side 37: Timer i Borgermester Merchels Huus, hvilken ærlige Mand forglemte vel icke heller at fortælle sin allernaadigste Konge Byens bedrøvede Fata. Hermed har jeg villet viise, at Byen har icke været disse sine allernaadigste Konger ubekendt, men havt Lejlighed nock til at andrage sin aller underdanigste Anliggende paa bedste Maade. Men jeg beklager, at jeg har intet Document for den Tiid, endskiønt jeg kan icke tvivle paa, at Sagen jo er bleven nøje undersøgt i Kong Christians den Femtes Tiid, og derpaa allernaadigst resolveret, at Odense maatte til sin Fordeel frit betjene sig af Fiorden paa hin Side, men icke komme paa denne Side med sine Fartøje, thi Kiertemindes skulde være uforværmet ved sin Handel, og icke lide nye Skade til ydermere Bedrøvelse og Fordervelse.

Jeg grunder disse mine Tanker paa det nærmeste, jeg veed, nemlig Kong Christians den Siettes Told-Rulle af Aar 1732. hvor saa vel som i Kong Friderich den Femtes Told-Forordning af Aar 1762 det hidder udtrykkelig: *Odense Toldsted er midtsunds i Fiorden*. Uden Tvivl har den samme Anordning staaet i Kong Friderich den Fierdes Tiid og endnu taget sin Begyndelse i forrige Seculo under Kong Christian den Femte. Alleeneste vi maa nøjere overveje, hvad det Ord Midtsunds vil sige, thi saa vidt blev Odense givet Frihed i Fiorden. Men Ordet, Midtsunds, lader sig forklare paa to Maader, enten efter Fiordens Længde eller efter dens Brede. I den første Fald gick Friheden med Ladning og Losning, ickun til Vichelsøe, som regnes vel til Muncheboe men af andre meget rettere til Østrup-Sogn paa Sletten, og gjør ongefær saa vel i Henseende til Længden som til Bredden Middelpuncten ud i Fiorden. Men i den sidste, som uden al Tvivl den retteste, Fald maatte vel Ladning og Losning skee, hvor det skulde være paa hin, men aldrig paa denne, Side Fiorden. Man maa antage, hvilken Forklaring man vil, saa gives her dog ingen Tiladelse for Odense, meget mindre for Steege, II, side, 38: til at lade og losse enten i Bierge-Herred eller paa Hindsholm, thi disse nemlig Bierge-herred og Hindsholm, blive begge uden for midtsunds paa denne Side som Kiertemindes Handels District. Jeg beder betænke Sagen nøjere, paa det man maa ret indsee, hvor gandske nøje den er bleven undersøgt indtil Grunden, og hvor stoer den Kongelige Viisdom, ja den Landsfaderlige Godhed og Kierlighed, har været, som her dømte præcise med liige Naade og Retfærdighed imellem Odense og Kiertemindes. Thi hvad var det Odense søgte? Var det vel Kiertemindes Handel og Næring? eller var det ickun en nye Fiord, der laae den belejliger, og hvorved den kunde befries fra de lange Kiertemindes-Rejser, og faae kortere Vej til Stranden, for at transportere sine Vahre med mindre Bekostning frem og tilbage? Her tør jeg frit forsikke paa Odense Vegne, at den søgte aldrig det første men alleene det sidste; og den fick alt, hvad den søgte, naar den fick Magt indtil Midtsunds at bruge Fiorden hvordan den bedst kunde. Ja

jeg kunde vel endnu med Sandhed forsickre, at Odense som en smuck Bye, der fattedes icke fornuftige Raad, har selv seet, hvor ømt og delicat det var endnu i de Dage at røre ved Kiertemind, der var bleven uforskyldt et Offer for Landet; og derfor har det uden Tvivl og været Odense selv, der har allernøjest forestillet Sagen paa den Maade, at den begierede ickun den eene Side af Fiorden til sin Brug, og den forlangede aldrig at komme længere end midtsunds eller midtfjords, da den anden Side, saa vidt samme var Kiertemind Handels District, blev Kiertemind ubeskaaret. Videre, hvad havde da Kiertemind at sige? Det fejler icke, at den jo har sucket hiertelig over Odense Bortgang fra sin gamle Lade og Losse Plads, helst paa den Tiid, da den endnu icke havde rejset sig af sine Steenhobe; men for det øvrige kunde den icke negte Odense sin Adgang til en nærmere Fiord, naar den blev ickun selv ufofnærmet i sit Handels-District, hvilket og skeede, naar Odense Magt i den nye Fiord gick icke videre end midtsunds. Endnu, som Kiertemind fattedes icke Gehør paa den Tiid, har den gandske vidst icke glemt at anføre det forhen saa oftomtalte Kong Erics Pomerani Brev af Aar 1413 hvor, for at skaffe Kiertemind, II, side 39: som en nu virkelig Kiøbstad, nogen vis Handels District, forbydes alle ulovlige Havne imellem Knuds- og Fyhns Hoved, thi saa meget mere, som Odense Fiord icke befattes derunder, da den tager sit Indløb just paa den anden Side af Fyhns Hoved, var det i højeste Grad fornødent for Kiertemind ved bemældte Fjords Aabning at gjøre sin aller underdanigste Forestilling, hvorledes Kong Erichs Brev og Privilegium, hvorpaa Byen var bygt og med hvilket Byen igien maatte forgaae, vilde evig tabe sin Kraft, dersom her icke blev allernaadigst en nye Lov og Anstalt føjet til Kiertemind Frelse. Aarsagen dertil har jeg allereede sagt paa et andet Sted, nemlig at hvad der ved dette Privilegium hiemles Kiertemind uden fra, saasom fra Havsiden af, det meget mere end betages os inden fra, i Odense Fiord, som gaaer langs ind saavel med Hindsholm som med Biergeherred, hvor Kiertemind alleene kan have sin Handel og Næring. Alleeneste alting, saavel for og imod Odense som for og imod Kiertemind, maa ustridig paa det allernøjeste være bleven forhørt og overvejet, thi det viiser den Kongelig allernaadigste Resolution selv, som var det eeneste Expedient¹⁰⁷, den allerretfærdigste Vej, der kunde gaaes imellem Odense og Kiertemind, nemlig at det skeede alt, hvad Odense enten kunde eller vilde forlange, og Maalet blev Midtsunds, som et non plus ultra¹⁰⁸, for Odense Skippere og Skibs-Handel i Fiorden, hvorved Kong Erichs Brev som Kiertemind Grund-Ret blev gandske usvæket, og Kiertemind beholdt sin egen Handel og Næring ubeskaaret. Forunderligt er det, at her paa Stedet haves ellers icke en Tøddel om denne vigtige Sag, men Omstændighederne med Odense og Kiertemind er bekiendte, og den Kongelige Dom midtsunds oplyser og forklarer alting saa meget tydeligere, som det Ord, midtsunds, kan ej engang have anden Betydning, end sagt er.

Især er det endnu meget merkværdigt, at vor nu regierende allernaadigste Monarch, Kong Christian den Syvende, i sin nye Told Forordning II, side 40: sætter til Odense Toldsted Steege som Odense Lade og Losseplads. Hermed kunde

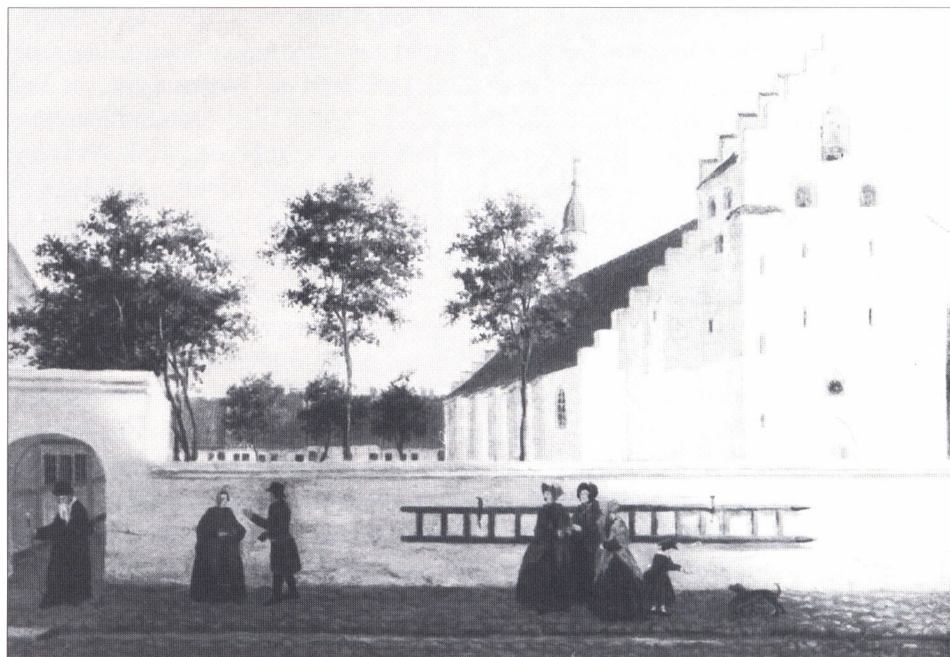
ovenommeldte Handels Ret og Frihed i Fjorden endnu siges dobbelt indskrænket, og den Lade og Losse Plads, Steege, icke mindre end at have Magt til at gjøre ny Lade- og Losse-Plads, hvor den vil i Fjorden. Vist var det billigt, at Steege blev indskrænket, thi efter disse Tiiders Omstændigheder er det icke mere Odense men egentlig og fornemmelig Steege Fordeele, her tales om. Men vil man nærme-re vide, hvorledes de Steege-Skipperer er komne til at tage sig saa stoer en Frihed tvertimod en reen Kongelig Resolution, som tilholdt dem icke komme længere end *midtsunds i Fjorden*. Her kan jeg icke svare andet, end ligesom de have sne-gen sig til at handle, saa have de efter Anseelse vel og snegen til at gaae over paa den anden Side, thi de havde som bare Skipperer og Skibsfolk i sig selv ingen Ret til nogen af Deelene. Men derhos maa merkes: saa længe Odense selv førte Han-delen alleene, som varede formodentligt dog vel i mange Aar, helst førend Steege Skipperer kunde begynde at foretage sig nogen Handel af den Vigtighed, der kun-de foraarsage nærmere Eftertanke og Paaanke, saa længe er Anstændighed saa vel som Maalet: *Midtsunds*, bleven iagttaget. Men da Steege Skipperer begyndte at vilde gjøre sig til Kiøbmænd, overtraadte de Grendserne, hvilket synes at have været dem saa meget lettere, som andre synes da neppe at have vidst længere, hvad det Ord *midtsunds* i Told-Rullen vilde sige. Endelig, som Steege har greben jo videre og videre om sig, har man nock søgt paa Kierteminde Side at vilde lægge sin Ret for Dagen; men dette uagtet, har Steege gaaet frem, og Kierteminde staaet tilbage. Her drister jeg mig icke tale videre. Maaskee det har været en Vanlyche for Kierteminde, at det har været en Vanskelighed at tale imod Steege, uden i nogen Maade at berøre Odense. Vist er det, at Steege er bleven understøttet af Odense, og uden Tvivl føler Odense selv denne Time Virckningen deraf. Overalt vide de, som have Formue, gemeenlig bedst at II, side 41: forsvare sig, og maaske den Lycke Time kan endda komme, da det fattige Kierteminde kunde endnu blive allernaadigst bønhørt og reddet. Men skulde saa være, da maatte sandelig det gamle Maal *Midtsunds* fornyes, eller aldrig lades og losses undtagen ved Steege som Odense Havn. Og naar det maatte engang komme dertil, vilde man strax see en stoer Forskiel paa Kiøbstæderne: Odense vandt for sin Deel heele Landet paa hin Side Fjorden saa vel som hvad der ligger Odense nærmest paa denne Side; ja den hiemlede sig sin egen Bye og sit eget Naboelaug, og fick mere end heelt imod halvt at handle med. Kierteminde vandt ickun den liden Deel, der ligger imellem Fiorde og paa Hindsholm. Steege vandt, hvad en Lade og Losse Plads bør have, det er Frihed til at sejle icke til at handle. Odense vilde sandelig profitere meget og florere, thi dens Handel vilde blive stoer, og dens Skipperer bleve den icke for mægtige. Kierteminde vilde profitere saa meget, at den blev reddet fra Undergang. Steege vilde profitere den Fragt og Hyre, som tilkommer Skipperer og Skibs-folk. Ingen Ting tabte sig uden Underslæb til Fordeel for den, som bør Told og Skat (betale), og ingen Ting gick under, undtagen den Frygt og Fare, som Kiøb-stæderne omkring Steege staae i for at gaae ulyckelig under tilsidst.

Endelig, dersom nogen synes, at jeg plaiderer for meget for Kierteminde, og taler for hart imod Steege, maa jeg til Slutning mælde: først hvad Kierteminde

angaaer, at hver ærlig Patriot maa røres ved denne ynkværdige Byes højstbeklagelige Skiæbne, da han seer, hvordan Byen er bleven et Offer for sit Fædreland, og at den har siden i steden for at faae Oprensning, havt den eene Modgang større end den anden, og nu endelig efter 110 Aars Bitterheder ligger i den yderste Armod og Fattigdom, færdig at opgive Aand og alting. Følgelig kan Ingen undre over at jeg som nu snart i 24 Aar har været Byens Præst, og nydt, hvad jeg kan sige Byen til Roes, hver Mands Godhed og Kierlighed, men derhos seet, *II. side 42*: ja daglig seer, Byens bitter Nød og Gienvordighed, kan icke tale om Kierteminde eller fortælle dens Historie, uden at tale, hvorvidt det staaer i min fattige Evne, dens Bedste; allerhelst jeg seer udtrykelig, at dens Skiebne i de sidste Tiider havde gandske vist været bedre, dersom dens Historie, hvad den har lidt for Fædrelandet og dens Ret, hvad Frihed den og hvad Enhed ordentlig tilkommer i Fædrelandet, havde været bedre bekiendt. Forresten veed jeg icke, at Partie har forleedet mig i mindste Maade. Og vil man betragte, hvorvidt jeg egentlig har søgt at tale Kierteminde Bedste, da bestaaer det altsammen i at vindicere¹⁰⁹ den sex Kirke-Sognes Handel saaledes, at Steege skulde icke snappe samme bort over Fiorden, thi vil Landmanden selv kiøre til Steege eller Odense, det kan Kierteminde icke forhindre. Men monne disse 6 Sognes Handel, nemlig paa Hindsholm og imellem Fiorde, icke være det mindste, som en Kiøbstæd kunde leve ved? Monne Kierteminde, der blev et Offer for sit Fædreland, icke skulde være saa meget værd? Monne Odense selv skulde kunde tale derimod? eller paa hvad Fundament skulde en Landsbye trække Handlen fra en Kiøbstæd? Jeg har forestillet alting nøje nock, og her vil jeg ickun sige det, at Kierteminde kan ved den Handel aldrig blive riig, men ved Guds Naade kunde dog blive reddet fra den sidste Undergang, og jeg troer fuldt og fast, at jeg gjør ej alleene Ret imod Kierteminde men endog Ret imod mit Fædreland, i det jeg skriver dette. Dernæst hvad Steege angaaer, da har jeg sandelig icke talet et Ord mere om den, end hvad den vilde selv tale, naar den laae, hvor Kierteminde ligger. Jeg har talet *II. side 43*: Sandheden reent, men icke overdreven den i mindste Maade af Partie. Forresten tilstaaer jeg med liige Oprigtighed, at der ere brave Folk i Steege, duelige Skippere, gode Søefolk, flittige og stræbsomme Mænd, der vide retskaffen at bruge sig og forsømme ingen Lejlighed, der kan tiene til deres Velfærdts Fremme. Men jeg taler her icke om Folkene, men om Stedet, saa vidt det fornærmer Kierteminde; Og vil de sige, at Kierteminde vilde gjøre det samme, som Steege gjør, naar Kierteminde laae der, hvor Steege ligger, da er den Sandhed vel større, end jeg kan tale derimod. Alleeneste Enhver bør leve af sit. Bonden af sin Ager, Skipperen af sin Fragt og Kiøbmanden af sin Handel og Vandel, helst det er derefter, de maa betale deres Skatter og Udgifter.

Kirken

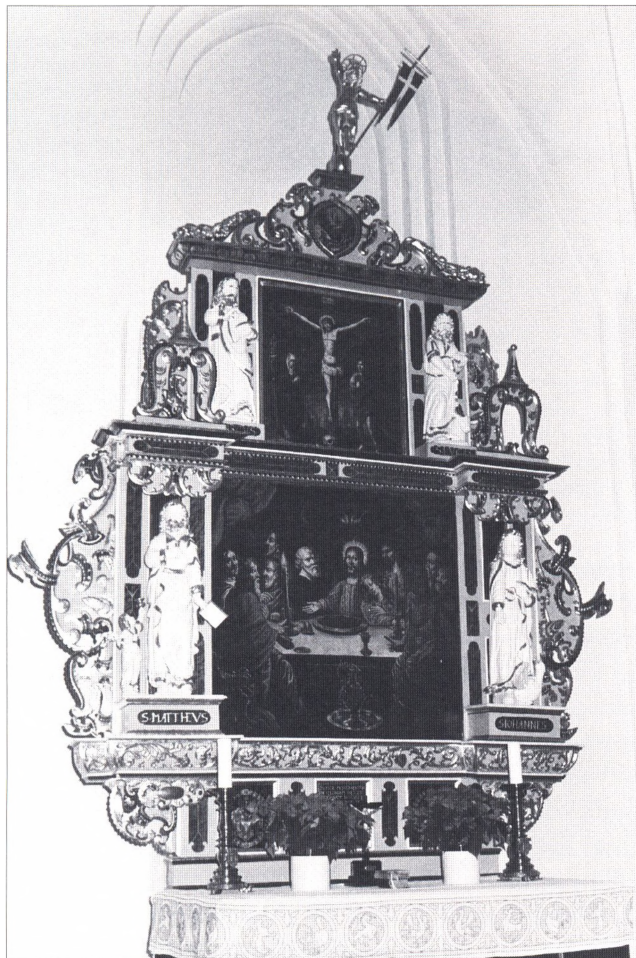
Men lader os nu see os om i Kierteminde, og vil jeg allerførst føre mine Læsere ind i Guds Huus. Kierteminde Kirke¹¹⁰ er temmelig stoer og af god og trofast Bygning, ordentlig og vel indrettet, svarende meget mere til det, Byen har været, end

Kirken, her gengivet på et maleri af Niels Hansen fra 1820-30'erne, var indtil midten af sidste århundrede hvidkalket og omgivet af en mur. Dens størrelse afspejlede i følge Bøgh Kerteminde's tidligere storhedstid. Nu, klager han, kunne menigheden være der to gange. (Preben Ernst fot., Kerteminde Museum).

til det, den nu er. Kirken skal være bygt Aar 1476 Sanct Laurentio til Ære, endskiønt jeg finder hverken det Aarstal eller den Helgens Navn tegnet her. Kirkens Længde er 63 Alen, men dens Breede 26. Alen. Her ere 3 Gange, 4 Rader Stoele, 6 Hvelvinger i den store Gang, men 5 Hvelvinger i hver af de smaae Gange, og overalt Lejlighed nock til at rumme Menigheden toe Gange. Taarnet er ickun lavt og uanseeligt, opført i en Fiirkant indtil Taget. Derimod er et smuckt lidet Spiir med forgyldt Kugle og Kaaber-Hane paa den østre Ende af Kirken, hvorefter de Sejlen- de vide endog at rette sig ved deres Indløb i Havnen. Kirkemuurene ere overalt mere end halvanden Alen tycke, *II. side 44*: opbygde inden og uden af brændt Mursteen. Pillerne ere alle, helst de inden i Kirken, meget føere og fuldkomne. Taget saa vel over Taarnet som over Kirken er lagt med bare røde Tagsteen. Uden til er Kirken overalt for 3 Aar siden renoveret. Inden til ere baade Muure og Hvelvinger i god Stand, men Vindve, Stoele og Gulv kunde gierne behøve nogen Forbedring; alleeneste vi maa spare, indtil det gøres højere fornødent. Klokkerne i Taarnet ere Stormklocken med Aarstal 1447. Tiklocken med Aarstal 1419. Tolvklocken uden Aarstal, men paa Axelen, hvor den hænger, staaer 1699. Klokkerne i sig selv er gode nock, men Skade, at de hænge saa lavt, thi ellers vilde de lyde meget bedre. Sejerverket¹¹¹ i Taarnet er temmelig godt, og Aar 1766 gandske renoveret.

Altertavlen stammer fra 1675 og blev skænket kirken af landsdommer Rudolf Burenæus. De tre malerier, der viser Den sidste nadver, Korsfæstelsen og Opstandelsen, blev i sidste århundrede erstattet af malerier udført af Chr. Faber. I 1986 blev de originale malerier atter fremdraget. (Kerteminde Museum).

Choret er anseeligt og over 12 Alen langt. Altertavlen er et meget smukt og kostbart Arbejde: Midt paa sees Christus at holde Nadver med de tolv Apostle. Ovenfor Christus korsfæstet imellem tvende Misdædere. Øverst oppe Christus staaende i Bildthugger Arbejde som Verdens Frelser paa en forgyldt Klode med en flyvende Fane i Haanden. Paa Siderne staae de fire Evangelister med sædvanlige Symbolis. Underst paa Tavlen læses denne Inscription: Hocce Monumentum in gloriam Dei et æternam socrus dilectissimæ pie defunctæ Matronæ Birgittæ Olai f. memoriam: Hujus et suis propriis Sumptibus exstruendum et adornandum curavit Johan. Rudolphus Burenæus, consul civitatis Kiertemindensis.¹¹² Paa Siderne af Inscriptionen sees endnu samme Borgermester, siden Landsdommer tilliige Burenæi og Frues Vaaben og Navne I. R. B. og K. P. D.¹¹³ samt Aarstallet 1675. Denne Alter-Tavle tilskrives (Hofm. Fundat. Tom. 5, pag. 275. in notis) uretellig nu II side 45: Schinchel; men her er aabenbare begaaet en Copiist Fejl, og Altertavlen Confunderet med Alterets tvende store Messing Lysestager, staaende hver Lyse-

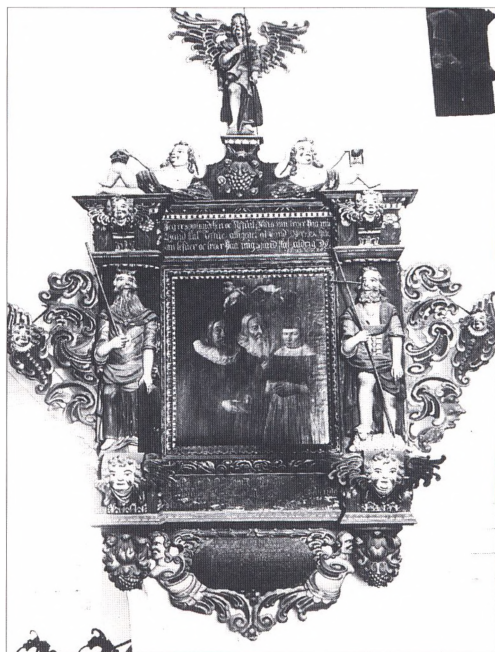

Borgmester Johan Glysing testamenterede ved sin død kirken store gaver. Blandt andet blev der i 1698 opsat et stort billedskærerarbejde med de tolv apostle og Kristus omgivet af engle. Figurene blev solgt på auktion i 1855, men en del af dem genfundtes i 1925 på Ulriksholm og er nu atter at se i kirken. (Kerteminde Museum).

stage paa tre derunder liggende Løver, thi derpaa staaer denne Inscription: Anno 1616 haver Bor. P. Well. Schinchel ladet disse 2de Stager bekoste.¹¹⁴ Efter Alles Sigende har Borgermester Povel Schinchel, som er den bekjendteste Mand her af den gamle Magistrat, givet disse Lyseslager til Alteret; hvorhos jeg maa erindre dette, at hans Navn findes ofte nævnet, men aldrig mere end Povel Schinchel. Formodentlig har dog hans fulde Navn været Povel Wellejus Schinchel, hvilket han har ladet sætte paa Lyseslagerne til sin Amindelse. Alterets Patel og Kalk ere gandske smucke, af Sølv forgyldte, og endnu ere der toe saadanne mindre af hver Slags til privat Brug ved Syges Berettelse for begge Præsterne. Videre en Sølv Æske og en Sølv Kande, den sidste indvendig forgyldt, til Brød og Vin, hvorpaa disse smucke Ord findes: Givet til Guds Ære og Kierteminde Kirkes Ziir af Aage Pedersen Syv og Barbara Matthæi Reutz til Tacknemmeligheds Minde Aar 1721. Endnu fulgte med samme Æske og Kande en nye fiin Dug og et rødt Fløjels Klæde med Sølv-Galuner som en Foræring til Alteret. Communion Bæncken er et meget smuckt og prægtigt Jern Sprinkel Verk med Messing Knappe og en med Leder betrocken Skammel, bekostet Aar 1712 af Kiøbmand Thomas Johansen og Hustrue Hylleborg Marie Bager. Choeret er paa begge Sider indhegnet med Tømmer Verk,¹¹⁵ altsammen bekostet af Borgermester Johan Glysing og Hustrue Anne Mølken Aar 1694 som Inscriptionen viiser, hvorhos læses mange smucke Sprog, saasom ved deres Begravelse 1 Thess. 4. v. 16, 17, 18 men paa den anden Side 2 Chron. 6. v. 40, 41 og længere ned Psalm. 135, v. 1, 2, 3. Efter deres Død blev i Følge deres Testamente givet Aar 1698. et prægtigt og kostbart Bildhugger-Arbejde over Choersdørren, hvori de tolv Apostle staae, men over dem Christus med sine Engle kommende til Dommen.¹¹⁶ Deres Navne ere ogsaa satte her til deres Amindelse. Videre om deres Gaver til Kirke, Skoole, Præster, Fattige, Huusarme og andre Ting maa læses deres eget Testamente af 30. Novembr. Aar 1696 anført iblandt Hofmans samlede Foundationer og Gavebreve Tom 5, pag. 279-282. Af sam-

me Testamente sees endnu, at toe Hvelvinger i Kirkens store Gang saavel som Hvelvingerne i de smaae Gange ere blevne forfærdigede ved deres Gavnildhed, og endnu et net og smuckt Orgel Verk, som staaer nederst i Kirken, og er endnu i god Stand og af en skøn Resonantz. II, side 46:

Prædikestoelen staaer en Pille fra Choeret paa den søndre Side af den store Gang imellem Mandstoelene, (tilforn har den staaet en Pille højere oppe, som var liige ved Choeret,) og er af smuckt Bildhugger Arbejde, vel dannet, havende imellem sine Piller fem Tavler. Paa den mellemste staaer Christus korsfæst, derunder tegnet Passio Christi,¹¹⁷ men oven over Es. 53, v. 4. Paa de andre fire Tavler de 4 Evangelister, men under hver Evangelist hans Navn, og oven over et Sprog af Evangelisten, saasom Matth. 4, v. 4, Marc. 16, v 16, Luc. 11, v. 28, Joh. 20, v. 28. Paa Kronen over Prædikestoelen: Aar 1676, har Anders Poulsen Sognepræst paa Stedet og Hustrue Anne Pedersdatter givet Prædikestoelen Gud og det hellige Prædike-Embede til Ære.¹¹⁸ Daaben staaer nederst i den søndre Gang indenfor et Tralverk. Fonten¹¹⁹ i sig selv bestaaer af en dertil udhuggen stoer Steen med et nu gammelt stoert Messing Fad. Fonten er beklædt rundt omkring med Bredder, og har sex Kanter. Paa de toe fremmeste Sider sees først Christi Daab, dernæst Ægypternes Undergang i det røde Hav. Paa de andre fire Sider de 4 Evangelister. Paa Tralverket 10 af Christi Apostle, iblant hvilke Paulus nævnes, men oven over dem denne Inscription: Aar 1682 haver Povel Jespersen Bager og Hustrue Kirsten Henrichsdotter Krog ladet Fonten paa egen Bekostning renovere. Siden endnu, nemlig Aar 1739 har deres Søn Morten Poulsen Bager og Hustrue Anne Pedersdatter, boende i Kiøbenhavn, ladet ophænge en Crone over Daaben med denne Paategning: Her er det Vand og Aand, som Synd og Last aftvætter, Her er et helligt Bad, som aabner Himmelen. Hjelp Jesu! daglig vi vor Pagt med Gud opretter, Indtil vi Aand af Aand kan fødes nye igien. Videre hænger i Choeret en mægtig stoer Lysekroner af 16 Arme, givet Aar 1685 til Guds Ære og Kirkens Prydelse af Jesper Jacobsen Bager og Hustrue Dorthe Hansdotter, af hvilke nysbemældte Povel Jespersen Bager var en Søn, men om dem og deres Familie, som den fornemmeste og talrigeste her i Byen paa sin Tid skal siden tales mere. I Kirken liige for Prædikestoelen findes ligeledes ophængt en mindre II, side 47: Lysekroner ligeledes af 16 Arme givet Aar 1665 af Christen Pedersen Tolder.¹²⁰ Ved Prædikestoelen en Lyse Arm givet Aar 1739 af ovenmældte Morten Poulsen Bager i Kiøbenhavn med denne Paaskrift: Dit Lys, o Herre! lad paa rette Vej os lede; I Aand og Sandhed lær os daglig dags at bede. Endnu længere ned, paa den anden Side af Gangen en Lyse-Arm givet Aar 1674 af Hans Mortensen og Elisabeth Stephendotter.¹²¹ Men Skade, at de med alle disse Lyse-Kroner og Arme icke have givet det mindste enten til Lys eller til Ornamenternes Renselse og Vedligeholdelse. Strax ved den sidste Lyse-Arm hænger, midt i Gangen, et smuckt flagende Skib med fulde Sejl og Canoner, givet Aar 1686 af ovenmældte Poul Jespersen Bager og hans anden Hustrue Anne Sophie Husum. Dette Skib som Byens Vaaben er for nogle faae Aar siden af Skibslauget her i Byen renoveret, og dertil et andet, noget mindre, af samme Beskaffenhed ophængt øverst i den søndre Gang,

Epitafiet viser præsterne Jørgen Mand, Anders Poulsen og deres hustru Anne Pedersdatter. Jørgen Mand giftede sig som enkemand med sin husholderske, som tidligere havde været hønsepige i præstegården. Da han døde i 1654 leverede han hende "ut virginem intactam", som en uberørt jomfru, videre til sin kapellan og efterfølger Anders Poulsen. (Kertemindemuseum).

men uden Inscription og Aarstal. Imidlertid sees endnu heraf, hvor højt det fattige Kiertemindemuseum elsker sit gamle Sæ-Vaaben og Sæ-Væsen. Endelig merkes, at øverst i Hvelvingerne i den store Gang staaer fra Kong Christian den Femte inclusive den eene Konges Navn efter den andens, hver med sin Dronnings med Krone over som Rigets kronede Hoved og Kirkens allerhøjeste Patron. Paa de øverste Stoele i den store Gang staaer Oberst Lieutenant Marqvor Rothsteen paa Lundsgaard og Frue Viviche Friis, deres Navne og Vaaben med Aarstal 1648. Thi i de Dage gick Lundsgaards Ejere her til Kirken, for at undflye den længere og værre Vej til Revninge som deres rette Sogne-Kirke. I den søndre Gang ere tvende luckte Stoele, den eene bygt af Borgermester Ped. Christian Schiøtz meget smuckt og net, men liden og uden Aarstal; *II, side 48*: den anden af Jens Ottesen Langemach med Aarstal 1725 og følgende Paategning: Gud! lad den Himmel Lyd og søde Sandheds Lære Til Troe, til Trøst, til Fryd i Liv og Død mig være; At jeg maa vandre saa, som Dig behages kan, Og Troens Maal opnaae i det forjættede Land. Ligeledes toe luckte Stoele i den store Gang under Orgelverket, begge temmelig stoere og rumme, den paa den søndre Side er smuckest, dog uden Aarstal og Paategning, men paa den paa den nordre Side staaer der skrevet: Betænk ved du gaaer ind, betænk ved du gaaer ud, At Livets Udgang skeer, som er begyndt i Gud. Endnu en gammel luckt Støel øverst i den nordre Gang, hvorpaa skrevet: Deo gloriae Sellam hanc proprio sumptu ornandam curavit cum uxore sua perdilecta Christina Bager W. Weghorst hujus urbis Senator Anno 1702,¹²² men paa Dørren: A mundo spreta, a Deo aestimantur.¹²³ Denne Raadmand Wilhelm Weghorst var en kiødelig Broder af Doct. og Professor Juris Henrich Weghorst ved Kiøbenhavns Universitæt.

Epitafiet viser rådmand og tolder Anders Eggertsen (Bager), som døde i 1629, sammen med hustruen Johanne Lauritsdatter. (Kerteminde Museum, Nationalmuseet fot.).

Angaaende Epitaphia og Liigsteene, da findes i Choeret paa den søndre Pille et efter Kierteminde Maade ret prægtigt Epitaphium, hvor toe Præster Anders Jørgensen Mand og Anders Poulsen med deres Hustrue Anne Pedersdotter staae afskildrede, den første Mand midt imellem dem. Om disse haves saadan Fortæl-

ling, at den første Præst (Anders Jørgensen Mand) skal paa sit Yderste have leveret hende ut virginem intactam¹²⁴ til den anden Præst, som da allerede i 8 Aar havde været hans egen Collega i Embedet. Hun var et fattigt Barn, siges endog som Barn at have gaaet som en Hønsepige i Præstens Gaard, men af hvad Extraction¹²⁵ hun ellers var, vides icke; alleeneste hendes Skikkelighed og Lærvillighed gjorde, at Præsten sparede intet paa hendes Opdragelse; og da hun kom til Skiels Aar, lod hun see imod ham paa hans Alderdom saadan Omhyggelighed, Troeskab og Oprigtighed, at han besluttede gjøre hende til sin Arving, *II, side 49:* og just tog hende af den Aarsag til ægte, endskiønt saadant bekom ham selv bedst, thi Gud havde bestemt ham en meget højere Alder, end han vel nogensinde havde forestillet sig, da han blev en meget ældgammel Mand, og var Sognepræst her i Byen 51 Aar, som var i det mindste 14 Aar længere, end hvad hans Gravskrift paa Liigsteenen, om hvilken siden, mælder, helst han var Capellan endnu nogen Tiid til vor Frue Kirke i Odense, førend han blev Sogne Præst i Kiertemind. Men det er troeligt, at de 38 Pastorats Aar, som nævnes paa Liigsteenen, skal svare til det foregaaende, nemlig saalænge havde han været Pastor hujus loci¹²⁶. Alleeneste som han bestandig havde elsket denne sin Hustrue mere som en Fader end som en Mand, ja saa meget mere han i mange Aar selv havde paa sin høje Alder fundet sig i mange Maader trøstet og vel ved hendes bestandige Kierlighed samt Troeskab og Tilsyn, vilde han, da han endelig skulde forlade hende, beskicke hende en anden Mand, den bedste han kiendte, sin egen elskværdigste Embedsbroder, Anders Poulsen, hvilken maaskee allereede, da den gamle Mand havde fyldt sine 50 Aar her i Embedet, havde Kaldsbrev paa Sogne Kaldet, thi han succederede ham baade i Embede og Ægteskab. Disse, Anders Poulsen og Anne Pedersdotter, levede med hverandre et kierligt og fornøjet Ægteskab i mange Aar, men under mange Byrder og Lidelser, som deres Tiids Alder førte med sig, men de overvandt samme formedelst Troe og Taalmodighed, oplevede igien en bedre Tiid med Fornøjelse og Glæde, og døde omsider begge Aar 1677. Et andet liige smukt Epitaphium findes opsat i Kirken paa den søndre Pille næst neden for Prædikestoelen, hvor Anders Eggertsen (fordum Raadmand her i Byen) med sin Hustrue Anne Lauritzdotter, som døde Aar 1629 staaer afskildret, men Christus paa Korset ophøjet midt imellem dem, med Overskrift Joh. 3. v. 14 men neden læses disse som en sand Troes og Taalmodigheds Ord: Nolo, Domine! sine vulnera vivere, quia te vulneratum video.¹²⁷ *II, side 50:* Deres besynderlige Vulnus eller Lidelse er mig ubekendt. Men han var en Søn af Borgermester Eggert Hansen og hun maaskee en Dotter af Raadmand Lauritz Pedersen, som bygte Aar 1602 den Gaard i Strandgaden, hvor nu Skipper Christopher Sørensen¹²⁸ boer. Disse vare tvende af de gamle Magistrats Personer, hvis Navne i sær ere blevne i Hukommelse, hvorom siden mere. Paa en anden Pille, nemlig ved Choeret, findes endnu en Tavle opsat, men langt ringere end de andre, hvor en heel Familie staaer afmalet, og Christus paa Korset midt iblant dem, men et spædt Barn liggende dødt under Korset med Inscription Psalm. 90, v. 1 og 3 og neden under deres Navn med Christi Navn imellem sig saaledes: C. P. - K. D. og derhos Aarstallet

1603 hvilket Aarstal er et af de merkværdigste i Kierteminde, saasom Pesten skal da have grasseret meget stærk her i Byen. Men om den Familie har jeg aldrig kundet faae nogen Kundskab, endskiønt jeg slutter af Tavlens Renovation for en Snees Aar siden, at der maa endnu være Folk af den Familie tilbage.¹²⁹ Paa den Pille næst ved Prædikestoelen i den søndre Gang findes en liden Steentavle med latinsk Inscription over ovenmeldte Sognepræst Anders Mands Stifdotters Søn, et Barn paa ti Aar, død Aar 1629, som dermed har et offentlig Beviis for sig, at han dog har været i Verden. Paa næste Pille neden for er ligeledes indsat en smuck liden Marmor-Tavle med Paategning, at der ligger begravet Borger og Skipper Mads Ibsen her i Byen, død 1618, med sine tvende Hustruer ect. Jeg har og fundet paa andre Steder denne Mands Navn som en duelig og god Borger. I Choeret liige uden for Sogne-Præstens Skriftestoel ligger en stoer Liigsteen, og derunder efter Inscriptionen begravet Erlige og Velbyrdige Jomfrue Anne Norbye, Peder Norbyes Dotter til Urupe, død Aar 1606, men Steenen paalagt af hendes Broderdotter, Erlige og Velbyrdige Jomfrue Margrethe Norbye, liige for Choersdegnen i Kirken for den store Gang ligger en stoer Liigsteen og derunder begravet Samuel Hansen, fordem Borgermester og Raadmand her i Byen, død Aar 1615 med sin Hustrue Maren Nielsdotter. I den store Gang, henimod Prædikestoelen ligger en stoer Liigsteen og derunder begravet Borgermester Poul Schinchel, død Aar 1636, med sine toe Hustruer Anne Andersdotter og Karen Ottedotter ect. II. side 51: Strax ved, ongefær liige for Prædikestoelen, atter en stoer Liigsteen, og derunder begravet Sognepræsten Bent Top, død Aar 1696, med sin første Hustrue Anne Christensdotter Pontoppidan og 4 Børn, som han havde med hende. Nock en stoer Liigsteen i samme Gang under Orgelverket, og derunder begravet Aage Pedersen Syv, død 1721, med sine 4 Hustruer, endskiønt den sidste Barbara Matthæi Reutz kom der aldrig at ligge. I den lille Gang imellem Mandsstoelene en gammel Liigsteen, og derunder begravet Raadmand Morten Henrichsen, som er alt, hvad der kan læses. Han var ellers Raadmand i Borgermester Eggert Hansens Tiid. I den søndre Gang, strax ved Daaben, en Liigsteen og derunder begravet Johan Hansen Pontan, født i Odense, Hører i Kierteminde Skoele, død Aar 1703. I samme Gang, ved Dørren til Prædikestoelen, en Liigsteen og derunder begravet Erich Jensen Schmidt, død Aar 1610, med sin Hustrue etc. om hvilke mig er intet mere bekiendt. I den lille Gang ved Choeret en liden Liigsteen og derunder begravet Poul Clausen, død Aar 1564. I samme Gang en stoer Liigsteen, hvorunder begravet Christen Poulsen og Hustrue, begge døde Aar 1603. I den nordre Gang en Liigsteen, hvorunder begravet Knud Pedersen Hind, Raadmand, død 1721. Endnu strax ved toe mindre dito, tegnet paa den eene K. K. D. 1603. Og paa den anden D. A. D. G. 1603. De øvrige Liigsteene ere uden Inscription, eller Inscriptionen er gandske udslidt og ulæselig.

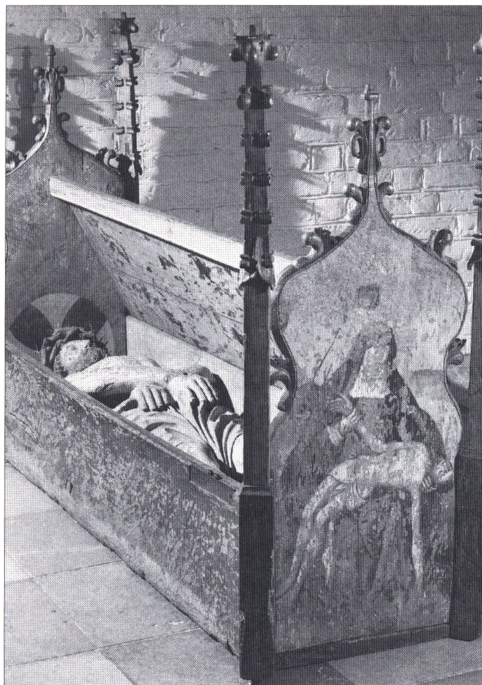
Angaaende *aabne Begravelser*, da ere her otte saadanne, saasom 1. *De gamle Præsters Begravelse* i Choeret inden for Communion-Bænken, tilluckt med en stoer Liigsteen, hvorpaa findes denne Inscription: In spem lætæ Resurrectionis sub hoc tumulo quiescunt ossa venerandi D. Andreae Mand, Loci Pastoris, qui cum ætatis

I 1763 købte Peder Juel, ejeren af Hverringe, det øverste hvælvingsfag i det sydlige sideskib for 200 rdl. og lod der indrette et gravkapel for sin slægt. Et forgyldt smedejernsgitter adskilte det fra den øvrige kirke. (Gengivet efter Hans Hviid: Kerteminde).

annum excessisset 67, Pastoratus 38, Epitaphium præsens poni curavit, ac tandem vitæ satur in Domino obdormivit Anno 1654 d. 3 (andensteds 30) Sun. cum uxore sibi dilecta Anna Petræa.¹³⁰ Her nævnes icke hans første Hustrue, som kaldtes Zitsel sal. Hr. Hanses og laae vel begravet hos sin første Mand. 2. *Jesper Jacobsen Baggers Begravelse*, som er uden for Communion Bænken, ligeledes luctt med en Liigsteen, men Inscriptionen findes paa den over Begravelsen hængende store II side 52: Lysekroner. 3. *Borgermester og Landsdommer Burenæi Begravelse* øverst i det nordre Udskud i Sacrastiet, strax ved Altret, hvorfor han og med sin Svigermoder lod til et Monument for sig den nye Altertavle bekoste. 4. *Borgermester Johan Glysings Begravelse* ved Siden af den forige i Sacrastiet, hvorfor han lod Sacrastiet og Choeret indhegne, men gav endnu den lille Væjr-Mølle til sin Begravelses Vedliiageholdelse. 5. *Borgermester Peder Christian Schiøtz Begravelse* under Orgelverket paa den nordre Side, og gav hans Enke 100 Rdlr, som stedse skal staae paa Rente, til sammes Vedliiageholdelse. 6. *Borgermester Merchels Begravelse* i den søndre Gang oppe mod Choeret, hvortil eeneste Arving er Major

Kristi Grav var en kiste med en figur, der forestillede Kristus nedtaget fra korset. Den stammede fra katolsk tid, hvor den blev båret i procession Langfredag. Bisperne så gerne disse levn fra katolsk tid fjernet, men den bevarede i kirken, indtil Nationalmuseet overtog den i midten af sidste århundrede. (Niels Elswing fot., Nationalmuseet).

Henrich Flindt paa sin Hustrues Vegne. 7. *Kiøbmand Jens Ottesen Langemachs Begravelse* i den Søndre Udskud ved Choeret, til hvis Vedliieholdelse er givet 20 Rdlr, men som denne Begravelse mangler Træk og Lufthuller, er det dermed ickun slet bestilt. 8. *Palle Rothsteens* eller som man gemeenlig siger, *Lundsgaards Begravelse* øverst i samme Udskud, meget større og bedre end nogen af de andre, ophøjet over Jorden med Grundmuur og Gevelbt. Her ligge mange adelige Liig fra Lundsgaard, men Kisterne ere uden Inscription, saa man veed icke at giøre Reede for dem. Nu er denne Begravelse Kirken hiemfalden og der foruden andre Liig nedsatte General-Major Adam Levin Linstov, død Aar 1757, og hans Frue Dorthe Margrethe Kamps, død Aar 1763, og nu Major Bendix Ludvig Pflueg, død Aar 1770. Foruden disse otte Begravelser¹³¹ er nu indrettet *et nyt Hviilested over Jorden*, ja liige oven over den sidst omtalte Lundsgaards Begravelse. Dette nye Hviilested har Geheime-Raad Peder Juell paa Hverringe tilkiøbt sig for 200 Rdlr courant, og ladt samme indhegne med et prægtig Jern-Sprinkel-Verk, som er smuckt malet og forgyldt. Heele Pladsen samt Hvelvingen derover har Geheime-Raaden ladet renovere, og nyt Gulv lægge med Fliiser, nyt Vindve giøre, toe stoer Liigkister af Steen indsætte der, den eene for sig selv, den anden for sin Frue Birthe Cathrine Levetzau, altsammen skeet i fior Aar 1769. Deres Vaaben staae øverst paa Sprinkel-Verket paa den Side til Alteret. Paa Steen-Kisterne skal skee Inscription med indhuggen Stiil. Denne er nu den smuckeste Zirath her i Kirken.¹³² *II. side 53:*

Men jeg maa icke glemme den hellige Grav, hvilken som en besynderlig rar Antiquitæt findes her i Kirkens Sacrestie. Samme er en Levning fra de katholske

Støvlerne og kården, der hænger højt oppe i korbvælvingen er et usædvanligt mindesmærke over en dansk officer, der faldt i kampen mod svenskerne i 1659. Han skal være faldet på kirkegården efter selv at have dræbt eller såret 9 svenskere. (Kerteminde Museum).

Tiider, og bestaaer egentlig af en rygget Liigkiste med toe Laager til at lade falde ned, da man seer her Christum i fuld Corpus, ligesom han blev tagen af Korset og lagt i Graven. Billedet er vel giort af meget stærk Træe. Kisten med Laagerne nedladte skal man forud have baaren omkring i Procession alle Langfredage, da Umagen blev vel betalt, men som det er nu længe siden sidst, er Kisten bleven temmelig affældig; endskiønt jo ældre den bliver, jo mere burde den for sin Rarheds Skyld bevares.¹³³ En gandske anden og end mere sælsom Antiquitæt findes her, nemlig *et Par gamle Støvle og en Kaarde*,¹³⁴ som hænger paa den søndre Pille i Choeret, hvorom haves saadan Historie: En Dansk Officeer, hvis Navn er ilde glemt, kom her til Byen, da den var i de Svenskes Hænder. I hvad Hensigt eller ved hvad Lejlighed han kom her, vides icke, men de Svenske skal icke villet give ham Qvarteer. Paa Kirkegaarden blev han uformodentlig overvældet, men staaende endnu paa sine Knæ fick han Lejlighed at forsvare sig, og skal i den Positur have fældet eller saaret 9 Svenske Officerer, førend den Tiende gav ham sit Banebaar. Derpaa blev han af sine Overmænd parteret Led for Led indtil Beenene. Siden samlede man hans Levninger op, og begrov dem i Choeret, hængende til hans Tapperheds Amindelse hans Støvle og Kaarde samt en blot Tavle, hvorpaa man vel engang havde tænkt at beskrive hans Endeligt. Historien er i alle Folkes Munde, og har jeg i sær fæstet Troe i den Deel til den gamle Proust Schach Thestrups Fortælling, som vidste Historien af sin egen Fader, ligesom den var fortalt ham af hans Fader, der levede paa II, side 54: den Tiid. Endnu hænger over Nedgangen til Lundsgaards Begravelse Generalmajors Linstovs General-Stav, Kaarde og Sporer; ligeledes paa den Pille næst ved Prædikestoelen Oberst Lieutenant Andreas Cranes Kaarde, som døde Aar 1748 og ligger strax ved samme Pille begravet.

Kirkegaarden er icke stoer, men indhegnet paa begge Sider til Gaderne med god Brandmuur, som for tre Aar siden blev renoveret tilliige med Kirken. Paa Kirkegaard- den findes nogle Liigsteene, hvor iblant i sær kan erindres en smuck nye Liigsteen paa den søndre Side, hvorunder, som og Inscriptionen viiser, ligger begravet forige Kirkeværger og Fattiges Forstander Christen Laurentin, som døde Aar 1765 i sam- me sit Embede, hvilket han med megen Troeskab forestoed over 18 samfulde Aar. Paa den nordre Side ligger under en gammel Liigsteen begravet Henrich Vesten- kamp Borger og Billed-Snedker her i Byen, død Aar 1554 og Hustrue Maren Niels- dotter etc. det er den ældste Liigsteen, man kan tale om. Endnu en Liigsteen strax uden for den søndre Kirke-Dør, hvilken Inscriptionen har gjort navnkundig, thi der hviler ærlige og velagte Karl Niels Vestenkamp død Anno 1659 d. 20. Decembr. Hans Alder 1629. Denne høje Alder kunde man i Hast forundre sig over, men Aaret 1629 var hans Fødsels-Aar, saa han døde 30 Aar gammel som *ung Karl*.

Kirkens Indtægter og Udgifter samt dens Midler og Formue angaaende, da gjøre vi billig Regnskab for vor Huusholdning. Alleeneste Kirken er meget fattig fra gammel Tiid og kunde i Længden aldrig bestaaet ved dens egentlige eller ved- børlige Rettigheder. Men den har havt den Lykke i ældre og yngre Tiider at være bleven betænkt af godt Folk, og derover ere, i sær nu, dens Vilkor temmelig for- bedrede, hvilket altsammen bedst kan sees, naar vi ligne *II. side 55*: Kirkens aarli- ge Indtægter og Udgifter imod hverandre, og vil jeg til den Ende kortelig anføre forige Aars Regnskab:

Kierteminde Kirkes Indtægter være følgende:

1. Kirkens Andeel Korn og Qvægtiende, som altiid bliver bortforpagtet, og hvoraf længe blev svaret 28 Rdler 1 Mrk, men nu efter seeneste Forpagtning svares aarlig	40	Rd.	1 Mrk
2. Stoelestads Penge, som formedelst Byens Ring- hed og Aftagelse tabe sig alle Aar, vare i fior	28	Rd.	5 Mrk 8 Sk
3. Liigpenge for Jord og Klocker tabe sig ligeledes med Byen selv, vare i fior	37	Rd.	4 Mrk
4. Tavlepenge samt hvad lidet undertiden gives i Kirkens Block, tabe sig ligeledes aarlig, men vare i fior	6	Rd.	2 Mrk
Summa gammel Rettighed	113	Rd.	8 Sk
5. Kirkens Jorder paa Kierbye og Vibye Marker, hvorom siden, og hvoraf svares aarlig	20	Rd.	
6. Kirkens Jord paa Kiølstrup Mark, hvoraf svares aarlig 6 skiepper Byg, som betales efter Capitels-Kiøb, og beløb sig i fior	1	Rd.	12 Sk
7. Amptsforvalteren i Odense betaler af sin Gaard (Aarsagen hvorfor, vides nuicke) aarlig til Kirken	1	Mrk	3 Sk

8. Kirkens Mølle, som er et Legatum til Kirken af Borgermester Glysing, hvoraf svares aarlig ¹³⁵	13 Rd. 2 Mrk
9. Jens Ottesen Langemachs Gave af 20 Rdlr, hvoraf aarlig 4 pro cento	4Mrk 12 Sk
10. Borgermester Schiøtz, hans Enkes Gave af 100 Rdlr, hvoraf aarlig	4 Rd.
11. Geheime Raad Peder Juells 200 Rdlr, som han har givet for sin Begravelse, hvoraf svares aarlig	8 Rd.
12. Endnu har Kirken selv udsat paa Rente i smaae Kapitaler 100 Rdlr, hvoraf svares aarlig ligeledes 4 pro cento	4 Rd.
Summa Indtægter	164 Rd. 13 Mrk 3 Sk

II, side 56:

Kierteminde Kirkes Udgifter vare følgende:

1. Cathedraticum, Studii Skat, Londons Danske Kirkes Subsidium, Proustens Visitatz-Penge, Stiftes Kirke-Skrivers Salarium, samt til Brød og Viin, aarlig i alt	15 Rd. 1 Mrk 1 1/3 Sk
2. Sognepræsten, som her er ingen Residentz, nyder aarlig af Kirken Penge til Huusleje	16 Rd.
3. Capellanen, som har heller ingen Residentz, nyder aarlig af Kirken Penge til Huusleje (men herefter 14 Rd. 4 Mrk i følge et Kongeligt Rescript af 31. Augusti Aar 1770.)	8 Rd.
4. Klokkeren nyder en aarlig Løn af Kirken, som er	13 Rd. 2 Mrk
5. Organisten ligeledes aarlig Løn af Kirken 12 Rd., og endnu Bælgetræderen 2 Rd., ialt	14 Rd.
6. Sejer-Verket at holde i Stand samt Ornamenterne reene, og endnu til Smørelse saa vel til Sejerverket som til Klokkerne i alt	4 Rd. 1 Mrk 2 Sk
7. Skoelholderen i Revninge efter Kongelig Anordning i steden for Lys til Alteret	6 Rd.
8. Forige Capellans Enke, saa længe hun lever	5 Rd.
9. Brandskat for Kirken og for Skoelen beløb sig i fior	9 Rd. 2 Mrk 13 Sk

10. Pro Cento Skatter af Kirketienden samt dens paa Rente staaende smaae Capitaler, i alt	3 Rd. 1 Mrk 10 Sk
11. Uvisse Udgifter, som ere ofte meget stoere, ofte mindre, men vare i fior	118 Rd. 4 Mrk 1 Sk
12. Kirkens Værgesom en Douceur for sit Regnskab (NB. Nu 8 Rdr efter Kongl. Tilladelse)	2 Rd.
Summa Udgifter	115 Rd. 11 1/3 Sk

Det er i et kort Begreb Kirkens Indtægter og Udgifter saa nøje beregnet, paa det at Enhver skal og kan see, at Kirken i sig selv efter dens gamle og behørigte Rettigheder er alt for fattig til at kunde bestride sine Udgifter, ja at de Donationer, som ere skeete til denne II, side 57: Kirke, ere ej alleene til dobbelt Ære for Giverne faldne paa et nødtørvtigt Sted, men og saaledes bevarede samt Kirkens Tarv og Bedste iagttaget, at Vedkommende kan være deres Huusholdning bekiendt. Endnu maa jeg sige dette: Da jeg første Gang, nemlig Aar 1747 bivaanede Kirkens Regnskab, var Kirken mere end i hundrede Rixdalers Gield. Nu derimod har Kirken ej alleene betalt sin Gield, men og sat 100 Rdlr Tiid efter anden paa Rente. Ja vel er 20 Rdlr af dette Hundrede i Aar betalt Kirken igien, men derimod har Kirken lovet nu ellefte Junii 1770 at udlaane 100 Rdlr og derover, alt Kirkens egne Penge, saa Kirken deels ved Gaver, deels ved god Huusholdning er nu 600 Rdlr riigere, end da jeg kom her til Embedet, uagtet man har icke glemmt at gjøre de nødvendige Bekostninger, ja toe Gange en Hoved-Reparation paa Kirken.

Præster

Nu have vi talet om Kirken: Nu vil vi og tale om Kirke-Tienerne, i sær om Præsterne, saa vidt disse ere bekiendte. For Reformationen vide vi icke at fortælle det mindste uden de Aarstal, som allereede ere anførte om Kirken og Klokkerne i Taarnet. Og maa (sic) den hellige Liigkiste var et Paafund, hvorved man tænkte at samle til vor fattige Kirkes Bedste, eller dog til særdeles Prydelser, som Kirken syntes vel i sær i de Dage at kunde behøve. Efter Reformationen har man temmelig god Kundskab og Efterretning i sær om Sogne-Præsterne, om hvilke jeg først vil tale. Alleeneste som jeg tilforn har meddeelt endog Mænd af høj Distinction efter deres Forlangende Seriem Pastorum, Symmistarum et Rectorum hujus loci.¹³⁶ saadan som jeg da havde den, efter en Beretning, som den gamle ærværdige Sogne Præst Anders Samsing i Kjølstup, en Mand, der i sin Tiid havde samlet mange skønne Efterretninger, havde givet mig og hvorvidt jeg selv i en Hast kunde finde noget mere derom. Ja som Tiidens Længde lærer altiit mere, helst naar man gjør sig den yderste Fliid for at opsøge og efterspørge alle Ting, hvorvidt nogenlunde mueligt: II, side 58: Saa maa jeg her ydmygst tage mig den Frihed at bede min Læser, hvis han skulde nogen Tiid faae mine forrige Efterretninger at

see, han da vilde behage at rette dem, saa vidt de i nogle faae Ting icke just skulde komme overeens med det, jeg her skriver. *SognePræsterne* efter Reformationen have været 16 i Tallet. *Den første* var Anders Madsen, *den anden og tredie* vides icke Navn paa, *den fjerde* var Peder Cortsen,¹³⁷ som for sig og Efterkommere blev af Kong Christian den Tredie Aar 1553 benaadet med Kongens Andeel Korn-Tiende af Drigstrup Sogn for desto bedre at kunde holde en Capellan, som kunde gjøre tilbørlig Tieneste med ham saa vel i Kierteminde Bye Kirke som i Drigstrup Sogne Kirke. *Den femte* var Magister Jacob og *den siette* Rasmus Kalluf, *den syvende* Jørgen Hansen, maaskee af adelig Familie, thi i Kong Friderich den Andens Brev af 11te Junii Aar 1572 hidder det: Os elskelige Hr Jørgen Hansen, men den Æretitel tillægges hverken hans Formand Peder Cortsen eller hans Eftermand Hans Pedersen. Samme Jørgen Hansen sad i Landemodet Aar 1573, og meenes fra den Tiid at have forestaaet Prouste-Embedet eller dog at have forrettet Proustens Vices,¹³⁸ indtil 1578, da han døde ved Michels Dags Tiider. *Den ottende Sognepræst* var Hans Pedersen, forhen Rector i Nyborg, siden Capellan sammesteds, kom her sidst i Aaret 1578, og blev Proust her i Herredet et par Aar derefter. I hans Tiid bleve her tagne tvende Sogne eller Tings Vidner, det første af 12 April 1579, hvor 8 Danemænd af Drigstrup-Sogn, toe af hver Bye i Sognet, vidne sig i 26 Aar at have leveret Kongens Andeel Korn-tiende til Sogne Præsten i Kierteminde, ved hvilken Lejlighed de nævnes, saa mange som i disse 26 Aar have været Sogne-Præster her. Med samme Tingsvidne og af samme Dato fulgte Magistratens og Borgerskabets Supplique samt Biscoppens Mag. Niels Jespersens Brev af 13 ejusdem,¹³⁹ bedende allerunderdanigst, at Sognepræsten Hans Pedersen maatte ligesom sine Formænd benaadest med ovenmældte Konge-Tiende, saa som Præsten med Capellan kunde ellers icke subsistere, hvorpaa fulgte Kongens allernaadigste Confirmations Brev af 5. Maj samme Aar. Det andet Sogne Vidne er af 19 Febr. Aar 1581, hvor ligeledes 8 Danemænd af Drigstrup Sogn vidnede, at Herligheden og Landgilden af Præstegaarden i Drigstrup havde stedse hørt Sognepræsten i Kierteminde til. Men dette Sogne Vidne var Kongen icke fornøjet med, hvorfor Sogne Præsten Hans Pedersen maatte d. 20. Martii strax efter tage et ordentligt Tings-Vidne. I Retten *II, side 59:* sade næst Knud Mule i Kiertinge Herredsfoged i Bierge Herred, Knud Michelsen til Schenderup,¹⁴⁰ Anders Kaas til Kiel,¹⁴¹ Hans Urne til Drebyegaard, Anders Olsen i Drebye og Jesper Baltzersen i Odense Tingskriver. Her er Kiil og Drebyegaard merkelige: Den sidste vides endnu Reede til som en i Drebye bekiendt stoer Gaard, men den anden bliver vel alt for vanskelig at finde, med mindre visse Marker eller andre Merker kan oplyse Sagen. I vidrig Fald skulde man snart falde paa de Tanker, at det maatte være Kejrup eller Kiørsinge, eller man maatte læse Kiøl, og den første Gaard i Kiølstrup kunde endnu have været bekiendt under det Navn. Kiel I. [eller] Kielsgaard skal fordm have lagt i Kiølstrup Sogn, og dens Grund maa vel være henlagt siden under Ulrichsholm eller Østergaard. Videre blev for Retten lovlig tingstevnet ærlige og velbyrdige Mand Breide Rantzou til Rantzholm,¹⁴² Kongelig Majestæts Befalings Mand paa Konges-Gaarden i Odense. Vidnerne vandt tilhobe endog for 70 Aar, at

Landgilde, Stedsmaal, Ægt, Arbejde, Korn og Qvægtiende samt al anden Redsel af Præstegaarden i Drigstrup havde stedse tilhørt Sogne Præsterne i Kierteminde. Iblant Vidnerne var i sær at agte Annexbonden Rasmus Larsen, som havde beboet Gaarden i 8 Sogne Præsters Tiid, af hvilke han nævner alleene den første, Anders Madsen, som fæstede ham Gaarden Aar 1541. Prousten Hans Pedersen maa have været en brav Mand, der havde staaet i adskillige Embeder, og var her baade Proust og Præst fast alle sine Embeds Dage, hvilke han endede i Pesten Aar 1603. *Den niende SognePræst* var Anders Jørgensen Mand, som forhen skal have været Capellan til vor Frue Kirke i Odense. I Anledning af de 38 Embeds Aar, der nævnes paa hans Liigsteen, hvor han tilliige siges at være død Aar 1654 har man sat hans Ankomst her Aar 1616. Men de Ord paa Liigsteenen: ac tandem vitæ satur,¹⁴³ synes dog ved nøjere Eftertancke unegtelig *II, side 60*: at vilde tilstaae ham en højere Alder, hvilket jeg og har fundet i de Donations Breve til Skoelen af Aar 1612 og 1613, men dog aldrig tænkt, at han kunde været Prousten Hans Pedersens Successor, førend jeg siden har faaet at see i de gamle Ting-Bøger, at han Aar 1605 d. 18. Februarii var allereede Præst og gift Mand, der sad med Ejendom her i Byen. Maaskee hans første Hustrue, som jeg der finder nævnet, Zitsel sal. Hr Hanses, var Prousten Hans Pedersens eller Capellanen Hans Pedersens Enke. Ellers finder jeg i hans Tiid, at Kong Christian den Fierde har ordentlig Aar 1636 ladet ham ved ærlige og velbyrdige Mand Henning Valchendorf til Glorup opsigte Drigstrup Konge Tiende, hvilken Kongen vilde lægge til Schenderup, som Kongens naturlige Søn Grev Ulrich Christian Gyldenløve skulde have. Alleeneste ved indløbende allerunderdanigste Memorial fra Præsten var Kongen saa naadig at lade ham beholde Tienden. Denne Sogne Præst døde endelig mæt af Dage, da (han) havde været Sogne Præst her ongefær 51 Aar. *Den tiende Sogne Præst* var Anders Poulsen, født i Assens, hvor hans Fader, som var født i Kierteminde, *uden Tvivl* var Præst og Proust, blev Rector her Aar 1642, Capellan Aar 1646, og Sogne Præst 1654. Maaskee han blev endog sin Formand adjungeret, da denne havde holdt sit Jubilæum som Stedets 50 Aars Sogne Præst. Han fick, som før er sagt, sin Formands Enke og var alle sine Dage den bedste Mand, men levede i de bedrøveligste Tiider; Ja da den Danske og Hollandske Flode beskiød Kierteminde, blev han slagen med saadan Skreck og Rystelse over sit heele Legeme, at han siden formaatte ickun at forrette visse Ting i sit Embede. I den Tilstand, i hvor troelig hans Collega Holger Boesen stoed ham bi, maatte han dog tilsidst nødes til at tage en Capellan pro persona. *II, side 61*: Den første var Anders Pedersen, den anden Adrian, den tredie Hans Sørensen, som siden blev SognePræst paa Stedet. Endelig blev den gode Anders Poulsen, efter at han i tre Maaneder havde savnet sin kiere Ægtefælle, forløst fra sit Kors og fra al Verdens Møjsommelighed Aar 1677. *Den ellefte SognePræst* var ovenmældte Hans Sørensen, forhen Capellan pro Persona hos sin Formand. Men strax rejste sig imellem ham og den nye Capellan Peder Henrichsen Krog en heftig Process icke til liden Forargelse for Menighederne, som havde seet deres Formænd i Medgang og Modgang, i Væstand og Velstand leve tilsammen som de kiereste Brødre og oprigtigste Ven-

Thomas Kingo, Fyns biskop 1676-1703, var ikke blot salmedigter, men også en nidkær administrator. Han krævede i 1690 indberetninger fra alle fynske præster om deres sognekald og indtægter. Beklageligvis kom der ingen indberetning fra Kerteminde, fordi der netop da var præsteskitte. (Kobberstik udført af G. Valck til Bartholomæus Deichmans ligprædikenen over Kingo. V. Sylvest Frederiksen fot.).

ner alle deres Dage. Capellanen som Citanten var en smuck mand, men her gandske forleedet, thi han gick alt for vidt med sin Paastand uden at have mindste Grund til det, han paastod. Han formeente Konge Korntienden af Drigstrup at tilhøre sig saa vel som alle Accidentia, saa tidt han forrettede Ministerialia¹⁴⁴, sigende sig ellers intet at have for sit Arbejde. Sogne Præsten, hvis Indlæg jeg endnu har, gick meget moderate til Verks, og beviiste, at Capellanen havde ej alleene sine 3 Offerdage liige saa godt som han, men og Degne Renten samt Kongens halve Andeel Qvægtiende af Drigstrup-Sogn, som Kong Christian havde givet ham og Efterkommere til deres Løns Forbedring. Videre sagde Sogne Præsten sig at give Capellanen 40 slette Daler aarlig af Kongens Korn Tiende og endnu tilstoed han frievillig Capellanen alle Accidentia med Børnedaab og Kirkegangs Koner i Drigstrup-Sogn, paa det han saa meget mere skulde være sin Sogne Præst forbunden. Endelig beviiste han med de gamle Kongebreve, at ovenmældte Kongens Korn Tiende af Drigstrup var aldrig tillagt Capellanen men Sogne Præsten; Ligeledes at forige Sogne Præst Anders Mand gav Capellanen i sin Tiid ickun 22 eller 32 slette Daler aarlig efter Biscoppen Doct. Hans Michelsens egen gode Sigelse eller Decision i den Sag. Herpaa faldt Landemodets Dom Aar 1680, at Capellanen skulde lade sig nøje med de 40 slette Daler og de Accidentzer med Børnedaab II, side 62; og Kirkegangs Koner i Drigstrup Sogn, og derimod beviise sin Sogne Præst al tilbørlig Ære og Lydighed i Embedet og al Omgængelse. Saaledes endtes den Sag, i hvilken Capellanen som en ung Mand har icke haft de bedste Førere. Sogne Præsten Hans Pedersen¹⁴⁵ var her fra sin Formands Død ickun i tretten Aar, og døde Aar 1690 just paa den Tiid, da Biscop Kingo fordrede overalt af Præsterne nøje Efterretning om deres Sogne-Kald og de Beneficiis, som dem i en eller anden Maade vare tillagte. Disse Efterretninger bevares i Stiftskisten under det Navn af Gejstlighedens Jorde-Bog, og der gives Efterretning om hvert et Sognekald her i Herredet undtagen Kierteminde, hvortil Aarsagen var denne Sogne Præsts Død.

Hans første Hustrue var Maren Nielsdatter, men hans anden Hustrue og efterlevende Enke var Margrethe, Sogne Præsten Knud Povelsen Beesches Dotter i Gantofte ved Assens, og med hende havde han en deel Børn, om hvilke mig er intet bekiendt. Men hende finder jeg siden at have været gift med Jørgen Billeschov, som blev Capellan i Aasum, efter hvis Død hun siges endnu længe at have levet. *Den tolvte Sogne Præst* var Bent Pedersen Top født i Haderslev, som selv ved sin Ankomst her til Stedet har tegnet i Kirkebogen, at han forhen var Capellan til Guarnisonens Meenighed i Kiøbenhavn. Denne gode Mand roeses her af alle som en meget vel begavet og sær opbyggelig Prædikant. Men hans Tiid blev ligesom forkortet, da han Aar 1698 døde af et Slag, just ved et Brev, han læste fra sin Biscop, hvor han saae sig meget haardelig at være anklaget formedelst en egen Forseelse, som han havde begaaet imod Kirke-Ritualet. Sagen er merkelig og bestoed deri: En vis Mand havde forseet sig imod det siette Bud, og skulde derfor staae offentlig Skrift. Denne siges hiertelig at have angret sin Synd, og skal i det mindste efter Anseelse ladt see hiertelig Pænitentze og Bedrøvelse efter Gud, men havde derimod dette besynderlige hos sig, at han holdt det for at være alt for stridigt imod hans Andagt at staae Skrift og at gaae til Guds Bord paa een Dag, ja paa een og den samme Time. Han meente, den Skam, der vilde gaae ham over ved Skriftemaalet, maatte endelig sætte hans Sind i den Bevægelse, at han umuelig strax kunde samle sin Andagt og gaae værdeligen med Troe og Glæde til Guds Bord. Alt dette forestillede han paa sin Viis sin kiere Sjælesørger paa en meget rørende Maade, med indstændig Begiering, at Præsten maatte dog lade ham staae II, side 63: Skrifte om Fredagen, og bie med at gaa til Guds Bord til næste Søndag derefter, helst det var jo dog icke stoer Forskiel i Kirke-Ceremonien imod andre, der gick til Skrifte om Løverdagen og til Guds Bord om Søndagen. Kort sagt, han gick Præsten saa nær, som han kunde, og bandt ham som en Samvittigheds Mand til at rette sig efter de Omstændigheder, i hvilke han fandt Patienten, hvorover og Præsten, som ingen Roe havde for ham, omsider for hastig tilstoed det, han selv siden forskreckedes over indtil Døden. Man maa tilstaae, de retsindigste og elskværdigste Præster ere mest Fare underkastede i slige Omstændigheder, men det var Skade, at denne gode Præst icke først taledede med sin Biscop, helst han boede icke længere væk end Odense, og her var dog ingen mere presserende Casus, end Tiid kunde og burde gives ham til at conferere med Biscoppen. Endnu maa jeg sige, at Pænitenten kan vel paa den Tiid have været sat i en sand Anfægtning og Bedrøvelse efter Gud, men at forestille sig alting oprigtig, var det dog icke den bedste Mand, og som andre meene, maaske ej heller den første Gang, han havde fortient den Straf, hvorover Præstens Anklagere syntes sig maaske at have desto mere Aarsag til at forestille Sagen paa en haard Maade. Det er alt, hvad jeg kan sige, men den gode Sognepræst Bent Top maatte, saa at tale, bøde derfor med Livet, thi han fick et Slag, dog saa, at han imellem Slagene skal have talet herlige Ord med sin Collega i Embedet, og betydet ham, at hvad han (Sogne Præsten) havde giort, var dog til en Siels Frelse, men hvad de (hans Anklagere) havde giort, var til et Menneskes Fordervelse. Endelig bekiendte han sin Fejl og bad

Gud om Naade saa vel for sin Siel som for sine Anklagere. Efter denne Devotion begierede han at deelagtiggøres i den hellige Nadvere, som det rette Saligheds Pant paa Guds Naade inden sin Forløsning fra Verden. Dette skal være skeet, hvorpaa Slaget indfandt sig igien, og han var død inden 4 Timer, fra den Tiid at regne, da han læste Biscoppens Brev. Jeg negter icke, at denne Begivenhed har jo rørt mig mere end nogen anden Particulair Sag her i Byen. Og hvad man mest har stødt sig over, er det, at hans Angivere skal have været hans nærmeste Adjungerede i Embedet, hvilke dermed tabte meget af deres Credit i Meenigheden. Paa Sogne Præsten Bent Tops Liigsten blev langs om med Randen sat denne af hans egen Svoger Proust *II, side 64*: Christian Fischer i Nørre Lyndelse forfattede merkelige Strophe: Den Snare brast og jeg slap ud fra Verdens Vold og Vælde; Af Nød i Død mig frelste Gud fra Skalk- og Muuse-Fælde; Paa Jorden mig ej undtes Rom, I Graven derfor bedes, mit Legem her indtil Guds Dom en roelig Søvn maa stedes. Men disse Ord, fra Skalk- (lader som det skulde være Skalk, meenes dog Skak eller Schacht) og Muuse-Fælde, gick de Paasigtede, som meentes at være hans Angivere, alt for nær; og siges disse derfor igien ved Natte-Tiider at have ladet samme Ord udslette paa Steenen, hvorover mange sagde: Bent Top fick icke endnu Roe i sin Grav.¹⁴⁶ Denne gode Mand var toe Gange gift; han havde Børn med sin første Hustrue Anne Pontoppidan, som tilliige med hende ligge begravet hos deres Fader her i Kirken. Hans anden Hustrue Karen Morsing havde han ickun kort. Hun var en Byeskriver Dotter fra Odense, og blev siden gift med en Præst Lars Christensen i Sieland, hvorom siden. *Den trettende Sognepræst* var Sebastian Johansen Friis, forhen Rector og Capellan i Odense. Efter hans Kaldsbrev kom han her i Sogne Præsten Roderiges Sted, men denne var her aldrig, thi han blev strax kaldet til Naschov Kald i Laaland,¹⁴⁷ hvorfra Biscop Thestrup da just blev forflyttet til Hellig Geistes Kirke i Kiøbenhavn. Sebastian Friis var her fra Aar 1698 til Aar 1722, da han døde sidst i Aaret, og hans Enke Inger Pedersdatter Bøgvad døde Aaret derefter, men havde ingen efterlevende Børn med ham. Disse toe Præster Top og Friis, boede i den Gaard ved Kirken, hvor nu Hans Kragh boer.¹⁴⁸ De følgende Sogne Præster have boet i min Gaard.¹⁴⁹ *Den fiirtende Sogne Præst* var Johan Friderich Horneman, født i Friderichsborg-Mølle, ordineret Aar 1723, sad længe ugift, men indgick omsider imod alle Advarseler og Trusler det ulykkeligste Ægteskab med en tvungen Bruud, og blev inden Aarsdagen med hendes Vidende af hendes Sødskende Barn, som længe havde været forlovet med hende, ihjelslagen om Natten d. 31 Martii Aar 1731 hvorfor de begge maatte bøde med Livet næste Aar d. 4. Decembr.¹⁵⁰ *Den femtende Sogne Præst* var Mag. Oluf Sørensen Bagge, født i Thistrup Præstegaard ved Grenaae. Han var først Capellan i Friderichsborg, hvor han maaskee har døbt sin egen Formand Johan Friderich Horneman.¹⁵¹ Siden var han længe Sogne Præst til Sanct Mortens Kirke i Næstved. Her kom han en gammel Mand, og forrettede sit Embede med megen Troeskab. Endelig mæt af Dage døde han Juule Dag Aar 1746, da han havde været Præst ongefær 50 Aar. Hans Enke Inger Juul levede til en meget høj Alder endnu 14 Aar efter hans Død, og blev ved i Troe og Gudsfrygt til hendes Døds Time. De

efterlode sig sex smucke Børn, og deres eeneste Søn er Prousten Søren Bagge, Sogne Præst i Snøde paa Langeland. *Den sextende Sogne Præst* er II, side 65: hvor længe Gud behager, jeg den allerringeste, Nicol Seidelin Bøgh, født den 17. Augusti Aar 1717 i Trige Præstegaard ved Aarhus, hvor min Broder Hans Jørgen Bøgh som Præst med Hustrue og 12 levende Børn endnu boer. Min Fader var Christopher Bøgh, Proust og Præst sammesteds. Min Farfader Niels Bøgh, Proust og Præst i Fielderup ved Grenaae. Min Farfaders Fader Christen Jensen Borger og Tømmermand i Viborg. Denne havde en Stif-Søn, Kield Bøgh, (som blev siden Borgermester i Viborg og Fader til Mag. Just Bøgh, Sogne Præst sammesteds) men sin egen Søn lod han kalde i Daaben Niels Bøgh efter sin Formand i Ægteskabet, og satte ham som en Tømmermands Søn i Viborg Skoele, paa det han skulde være sin Frelser den Herre Jesu helliget, som og selv kaldes en Tømmermands Søn i den hellige Skrift. Min Moder var Christine Seidelin, min Morfader Mag. Nicol Seidelin, Proust, Slots- og Sogne-Præst i Schanderborg, min Morfaders Fader Mag. Jørgen Seidelin, Proust, Slots- og Sogne-Præst sammesteds, min Morfaders Farfader Hans Hansen Seidelin Borgermester i Helsingør. Denne er Stamfader til de Seideliner, saa vidt man veed at tale. Men at komme til mig selv igien, da blev jeg efter privat Underviisning i mine Forældres Huus omsider sat i Skoele hos den berømte Præst i Sommersted, siden Proust i Haderslev, Peter Wøldike og af han dimitteret Aar 1735 til Kiøbenhavnens Universitæt. Her blev hans Broder Doct. og Professor Theologiæ Marcus Wøldike min nærmeste Vejviiser og Velynder tillige. Under ham og D. Jerem. Reuss, Professor Theologiæ sustinerede¹⁵² jeg Aar 1738 Examen Theologicum.¹⁵³ Endelig havde jeg Aar 1743 den Lykke at blive kiendt af den højærværdige Biscop Mag. Peter Hersleb,¹⁵⁴ hvis besynderlige Godhed for mig bød mig selv give sig en Memorial om at blive forestillet som Skibs-Præst paa den Kongelige Orlogsflode, hvortil jeg strax blev kaldet og ordineret d. 10. Julii samme Aar i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn. Men tre Aar derefter gick jeg og toe andre Præster (Johan Bentzen, nu Proust og Præst i Strøms-Præstegield, min første Hustrues Broder, og Johan Braëm, siden Consistorial-Raad og Sogne Præst i Corsøer) med den Kongelige Esquadre til Algier, og blev kort efter min Hiemkomst, nemlig d.13. Januarii 1747 allernaadigst beskicket til at være Sogne Præst for disse mine tvende kiere Kierte-minde og Drigstrup Meenigheder, hvis Kierlighed og Oprigtighed imod mig jeg har altid havt Aarsag at roese, og derfor været ligesom dobbelt forbunden til at arbejde og bede, at de igien ved Guds Naade maatte worde min Roes og mit Embedes Besegling i Herren. Efter 14 Aars Forløb blev jeg constitueret til Proust her i Herredet og har nu været her Præst paa 24de Aar, II, side 66: men Proust paa 10de Aar. Min første Ægtefælle var Cæcilie Marie Bentzen, Brøgger Bent Bentzen og Johanne Christence Normans Dotter i Kiøbenhavn. Min anden Ægtefælle er Mette Catherine Birch, forbenævnte Mads Birchs og Karen Møllers Dotter paa Klarschov. Af mit første Ægteskab har jeg ickun toe levende Børn, nemlig Johan Christian og Christine Johanne, men af mit sidste Ægteskab sex Børn Mathias Friderich Georg, Cæcilie Marie, Karen Matthiane, Fridericke Catherine, Anne Elisabeth og Dorthe Marie, den gode Gud tænke paa os til det Bedste!¹⁵⁵

Kapellaner

Capellanerne her i Byen veed man icke, hvor mange eller hvilke de første have været.¹⁵⁶ Det eeneste man med Vished kan sige, er det, at der maa have været Capellaner her fra Aar 1553, da Konge-Tienden af Drigstrup-Sogn blev allernaadigst tillagt den daværende Sogne Præst Peder Cortsen og hans Efterkommere, paa det de desto bedre kunde holde en Capellan, som kunde gjøre tilbørlig Tjeneste med dem saa vel i Kierteminde Byekirke som i Drigstrup-Sogne-Kirke. Dog veed man endnu ingen Capellan at nævne for Prousten Hans Pedersens Tiid, ja naar jeg icke havde faaet den omtalte Efterretning af den gamle og meget ærværdige Anders Samsing, Sognepræst i Kiølstrup, vidste jeg icke engang at begynde fra den Tiid, eller at nævne nogen Capellan i det 16. Seculo. Men efter samme Beretning er *den første Capellan* Anders Berthelsen, som blev kaldet af Prousten Hans Pedersen og ordineret Aar 1579 men efter tre Aar forflyttet som Capellan til Nyborg, og atter derfra som Sogne Præst til Flødstrup og Ullerslev-Meenigheder, hvor han som en brav Mand skal have fuldkommet sit Lob. *Den anden Capellan* var Niels Pedersen, forhen Rector, født her i Byen, ordineret Aar 1582, men omsider beskyldt for en vis Last og removeret fra Embedet, i hvilken Tilstand han levede endnu 9 Aar, og døde i Pestens Aar 1603. *Den tredie Capellan* var Hans Pedersen den Yngre, saa kaldet, saa som Sogne Præsten havde samme Navn. Han blev ordineret Aar 1594 og uden Tvivl var han den tredie Præst, som døde her i Byen af Pesten Aar 1603 endskiønt jeg intet udtryckeligt har fundet derom, enten han da er død eller forflyttet herfra. Alleeneste *den fjerde Capellan* var Peder Hansen, ordineret Aar 1603. Denne var uden Tvivl en Søn af Prousten Hans Pedersen og efter mine Tanker den Capellan, som *II, side 67:* først af Kong Christian den Fierde blev til sin Løns Forbedring benaadet med Degnekornet og Degne-Renterne af Drigstrup-Sogn saa vel som med den halve Deel af Kongens Qvægtiende af samme Sogn, hvilket altsammen var tilforn henlagt til Kierteminde-Skoele. Vist er det, at Capellaniet behøvede højt denne Hielp, og Capellanen Peder Hansen, som sad her i fiorten Aar, kunde i sær behøve samme; men om han siden blev forflyttet eller døde her paa Stedet, derom haves ingen Efterretning. *Den femte Capellan* var Claus Nielsen Mand, slegtet til sin Sogne Præst, ordineret Aar 1617 men kom strax til Allested-Sognekald i Salling Herred. *Den siette Capellan* var Mogens Hansen, født her i Byen, ordineret Aar 1617 men kaldet næste Aar som Capellan til Sanct Hans-Kirke i Odense og Sogne Præst til Højbye, hvorfra han atter efter toe Aar skal være bleven forflyttet til Qverndrup Sogne-kald i Sunds herred. *Den syvende Capellan* var Jacob Gregersen, ordineret Aar 1618 hvilken siges at være den sidste Capellan, som blev kaldet af Stedets egen Sogne Præst. Her er mærkeligt, hvad Sogne Præst Hans Sørensen mælder i foromtalte sit Indlæg til Landemodet Aar 1680 nemlig at Sogne Præsten Anders Mand gav til sin Capellan Jacob Gregersen aldrig mere end 22 maaskee rettere 32 slette Dahler aarlig af Drigstrup Kongetiende, og det efter Biscoppen Doctor Hans Michelsens gode Sigelse, hvilken han (Hans Sørensen) selv havde seet. Denne Capellan Jacob Gregersen var her i 28 Aar, ja just paa den Tiid, da Kong Christian den Fjerde lod Sogne Præsten

Anders Mand opsige Konge-Tienden af Drigstrup Sogn, hvor ved hans Skiebne lettelig kunde bleven tyndere. Alleeneste den naadige Konge, som engang havde forbedret Capellaniet, vilde dog icke igien forringe det, eller betage nogen af Præsterne, hvad hans højlovlige Formand havde givet dem. *Den ottende Capellan* var Anders Poulsen forhen Rector, ordineret Aar 1646 men siden Sogne Præst her i Byen, som forhen er sagt. Denne var den første Residerende eller Sogne-Capellan i Kierteminde, kaldet af Kongen selv til Embedet, endskiønt hvad Annexet Drigstrup angaaer, forblev han endnu ligesom hans Formænd Capellan pro persona sammesteds. *Den niende Capellan* var Holger Boesen, *II, side 68:* ordineret Aar 1654. Denne var ligesom hans Formand, Sogne Præsten Anders Poulsen, den kierreste og bedste Mand. De var begge, saavidt Kræfterne gick, de troeste Arbejdere i Meenighederne og de fortroeligste Venner af hver andre alle deres Lives Dage. De lidde taalmodig og deelede Brødet med hverandre i de bedrøveligste Krigstiidter, og de bevarede Venskab og Kierlighed under den forønskte Fred. De levede liige længe, den eene som Sogne Præst og den anden som Capellan, her på Stedet, og døde begge strax efter hverandre Aar 1677, saa de syntes, som man sagde, hverken i Liv eller Død at kunde forlade hverandre. Disse ere de toe ældste Præster, som de ældste i Meenighederne i min Tiid have vidst at tale om som Mænd, de selv havde kiendt, og jeg har ofte fornøjet mig ved at høre tale om den broderlige og ret opbyggelige Kierlighed, der stedse har været imellem dem; helst jeg har og fundet samme bevidnet og stadfæstet i det oftomtale Indlæg til Landemodet Aar 1680, thi da Sogne Præsten Anders Poulsen maatte omsider formedelst sin langvarige Skrøbelighed, som tillod ham icke at forrette den hellige Communion, holde Capellan pro persona, blev dog Venskabet liige stærckt og Sogne Præstens Godhed imod Capellanen uforandret den samme; hvilket er saa meget mere merkverdigt, som Capellanen Holger Boesen befriede (efter Krigen) Raadmand Henrich Krogs Enke, og fick med hende langt større Midler, end han kunde behøve Sogne Præsten længere.¹⁵⁷ *Den tiende Capellan* var Peder Henrichsen Krog, sin Formands Stifsøn, født her i Byen, ordineret Aar 1677 om hvis Process med sin Sogne Præst forhen er talet. Han havde i den Sag icke de bedste Førere, for resten skal han have været en meget god Mand, særdeeles elsket i Meenighederne. Han havde store Midler efter sin Maade, han havde og mange Børn i et lidet Brød, saa han omsider skal have været beknyttet nock, men blev da, nemlig efter 9 Aars Forløb, forflyttet til det skønne Riserup eller Nørre-Vedbye-Sogne-Kald på Falster. Han er ellers den Capellan, som først accorderede med Bønderne om Degnekornet i Skieppen, thi af oftbemældte Indlæg af Aar 1680 seer jeg, at han endnu paa den Tiid annammede Kornet i Traven, og fick over 44 Traver Byg, hvoraf han gav i Substitution 3 Tønder Byg og nogle Brød. *II, side 69:* Men siden gjorde han den endnu staaende Accord saa vel med Bønderne som med Substitutem, hvorover mange have anseet ham som den, der først var bleven gratificeret med Degne-Renten af Drigstrup-Sogn, i hvilken Tanke jeg og selv har staaet af Begyndelsen, indtil jeg fick nærmere Kundskab af det saa tidt paaberaabte Indlæg af Sogne Præsten Hans Sørensen. *Den ellefte Capellan* var Niels Jacob-

sen Muus, født i Kiøbenhavn, ordineret Aar 1686. Denne er den ældste Capellan, som har været i Kierteminde, thi han sad her i 30 samfulde Aar og leed megen Gienvordighed, da han blev fristet alt for længe i saa lidet et Brød og bar sin Byrde med Besværlighed. Ellers har han skrevet nogle Vers om Duen i Klippens Rif¹⁵⁸, og døde en gammel Mand Aar 1724. Endnu var hans Søn den i vor Tiid berømte ældgamle halvhundrede Aars Lærer Mag. Jacob Muus, Proust og Sogne Præst i Steenløse i Ølstykke Herred i Sielland. *Den tolvte Capellan* var Poul Landt, forhen Rector her i Byen, siden Sogne Præst i Hesselager i Gudme Herred, efter at han havde været Capellan her ved toe Aar. *Den trettende Capellan* var Jens Vinther, født i Norge, ordineret Aar 1726, erhvervede sig i kort Tiid et godt Navn, og blev forflyttet næste Aar til Nysted-Sognekald i Lolland. *Den fiortende Capellan* var Morten Boesen, ordineret Aar 1727. Han skal tilforn have lært Feldtskiær-Profession, som kom han vel tilpast i dette fattige Capellanie, thi han sad her med Kone og en Deel smaae Børn i elleve Aar. Endelig som en Lærer af et godt Navn blev han kaldet til Sogne Præst i Ebbeltoft i Jylland, og er endnu hans ældste Søn oftbemældte Ludvig Boesen, Sogne Præst til Rynkebye og Revninge Meenigheder her i Herredet.¹⁵⁹ *Den femtende Capellan* var Adam Thillerup, forhen Sogne Præst til Farderup-Meenighed i Ribe-stift, hvor han blev indvicklet i mange Processer og Vanskeligheder, saa han tilsidst holdte *II. side 70:* for raadeligst heller at flye end ilde fægte. I saadanne Omstændigheder gav han sit Sogne Kald bort for Kierteminde Capellanie, til hvilket Candidatus ministerii, Augustinus Henrichsen nyelig var kaldet. Denne kom altsaa til Farderup, men siden til Riise-Kald paa Errøe; hvorimod Præsten Adam Thillerup kom her Aar 1738, og døde Aar 1740 af Sprinkler, som da regierede meget stærk her i Byen.¹⁶⁰ Denne Thillerup var ellers den første, der i sit Kalds Brev blev kaldet Residerende Capellan til Kierteminde og Drigstrup-Meenigheder, saa Capellanen, som hidindtil havde ickun været personel i Annexet, skulde nu ansees som Residerende i begge Sogne. Dog forbandt saadant icke den ældre Sogne Præst til at gjøre mindste Forandring i sit Embede og sin Omgang med Capellanen, thi saa længe han levede blev alting i den Stand, det var, hvorom siden mere. *Den sextende Capellan* var Christian Bruun, født i Nyborg, ordineret Aar 1741, endnu en kort Tiid min første Collega i Embedet, som forhen havde været Rector her i Byen, men siden blev Sogne Præst til Hospitalet i Odense og det dermed annecterede Paarup-Sogn. *Den syttende Capellan* var Peder Bouchorst, forhen Capellan pro persona i Ondløse i Sielland, blev her til sit Embede indsat første Advents Søndag Aar 1747. Denne Mand var icke ukyndig i det medicinske Studio, men tiente mange syge Mennesker med Raad og Opvartning i sin Tiid. I sær lod han see imod min Person i adskillige Sygdomme megen Oprigtighed, men selv blev han i sidste Aar meget hart angreben af Svaghed, og endelig d. 22 Augusti Aar 1764 forløst fra sine Lidelser, da han sadt (sic) i dette fattige Capellanie med Kone og Børn næsten i sytten Aar. Hans Enke, Ingeborg Smidt, lever endnu med tre Børn, en Søn, Peder Bouchorst og toe Døttre. *Den attende Capellan* er Søren Vinther, født d. 8 Martii Aar 1737 i Steensballe ved Horsens, hvor hans Fader, Friderich Vinther, en brav gammel Mand, Gartner af

Profession, endnu lever med sin Hustrue Mette Nielsdotter. Sønnen, Søren Vinther, blev sat i Horsens Skoele og derfra dimitteret af Rector, Magister Peder Theens Aar 1757 til det Kongelig Universitet i Kiøbenhavn, hvor han omsider udstoed II. side 71: Examen Theologicum under Professoribus Theologiæ D. Peder Rosenstand Goisce og D. Otto Bang. Herhid blev han kaldet og ordineret Aar 1764 og indsat til sit Embede 4de Søndag i Advent. Endnu er han Capellan her, indtil Gud behager at give ham et bedre Levebrød, hvilket saa meget hierteligere ønskes ham i sine hart beknyttede Omstændigheder, som han nu paa siette Aar har viist sig en smuck og værdig Præstemand i sit Embede. Hans Ægtefælle er Ædel Christine Lange, Sal. Ritmester Johannes Andreas Langes og Maren Duckes Dotter, og deres Ægteskab har Gud velsignet med en Søn ved Navn Ulrich Friderich.

Angaaende Beneficia og Donationer, som af sær Kongelig Naade ere skiaenkede Præsterne i Kierteminde, da findes samme rigtig anførte hos Hofman¹⁶¹ Tom. 5, pag. 283-284 men derhos behøves følgende Anmerkninger. 1. Erindres Kongens Anpart Korntiende af Drigstrup-Sogn ved mange Kongelige Breve, hvilke ved Data ere rigtig anførte, at være givet og stadfæstet Sogne Præsterne i Kierteminde, for desto bedre at kunde holde en Capellan. Her er at merke, at hver Sogne Præst i Kierteminde haver ved sin Ankomst strax at gjøre allerunderdanigst Ansøgning, at oftbemældte Tiende maa allernaadigst skiaenkes og stadfæstes ham ligesom hans Formænd; thi saaledes er hver Sogne Præst for sin Person, i det mindst de fleeste og fornuftigste, bleven gratificeret med Kongens eget Brev paa Tienden. I det oftomtalt Sogne Præsten Hans Sørensens Indlæg af Aar 1680 finder jeg vel nævnt Kong Christian den Fierdes Brev til Sogne Præsten Anders Mand, men icke af hvad Dato, saa man veed icke, enten det var før eller efter det Aar 1636, da den forhen ommældte Opsigelse skeede; men jeg seer af samme Indlæg tillige, at den gode Hans Sørensen har icke for sin egen Person havt anden Adgang til Tienden end sine Formænds Ret; Og sandt er det, at Kong Christian den Tredies Brev lyder udtrykelig paa da værende Sogne Præst og efterkommende II. side 72: Sogne Præster i Kierteminde. 2. Mældes, at af samme Tiende svarer Sogne Præsten aarlig hver Michels Dag til Capellanen 40 slette Dahler foruden alle Kongelige Contributioner, (de sædvanlige Skatter til Amptstuen,) hvilket dog nu efter det Kongelige Reglement af 20. Decembr. Aar 1748 i visse Poster er forandret, efter Sogne Præstens Beretning. Men da var jeg selv Sogne Præsten, og her maa unegtelig ved min egen eller en anden Copiists Fejl (jeg veed icke, hvordan) være udeladt noget om Capellanens Forretninger i Embedet, thi det Kongelige Reglement gjør ingen Forandring i Lønner, men regulerer alleene Embedsforretningerne imellem Sogne Præsten og Capellanen. Her er derfor at merke, at Capellanen havde hidindtil ickun været personel i Drigstrup-Sogn, og maatte rejse til Sogns alle Søn- og Festdage, saa tidt Sogne Præsten vilde have det; men naar Sogne Præsten engang imellem, som var gierne hver 4. Søndag, vilde selv rejse til Sogns, maatte Capellanen i den Sted prædicke Højmesse i Kierteminde. Ja Capellanen havde i de dage Froeprædiken i Kierteminde, derpå Højmesse i

hvilket Sogn ham blev anvist, endelig Aftensang i Kierteminde; dog at han icke skulde besvære sig over for meget Arbejde, lod Sogne Præsten hveranden Aftensang og undertiiden Froepredicken tilliige besørge ved Hørerne i Skoelen, hvilke han derfor gav en Dags Kost eller toe om Ugen. Alleeneste da Capellanen endelig var bleven Residerende i begge Sogne da, endskiønt Froepredicken paa samme Tiid var bleven afskaffet, syntes dog Capellanen billig at vilde vide, naar og hvorofte Han skulde rejse til Sogns, hvorimod Sogne Præsten efter min Skjønsomhed kunde slet intet have at sige. Derover blev efter begge Vores eenstemmige Begiering ved et Kongelig autoriseret Reglement af 20. Decembr. Aar 1748 anordnet og fastsat, at Sogne Præsten prædiker alle Søndage til II, side 73: Højmesse i Kierteminde og Capellanen til Aftensang sammesteds, men i Drigstrup alternere de alle Søndage med hverandre, og er der sildig Prædiken saa tidt Sogne Præsten kommer, men tiilig Tieneste og Altergang, naar Capellanen kommer der. De tre store Højtiids Dage, da Sogne Præsten tager Offer i Kierteminde, men Capellanen i Drigstrup, samt fierde Fredag efter Paaske, forsyner Sogne Præsten Kierteminde med Højmesse og Aftensang, og Capellanen Drigstrup ligeledes med Højmesse og Aftensang. Anden Højtiids Dag prædiker Sogne Præsten i Drigstrup, hvor han da tager sit Offer, men Capellanen, som tager den Dag Offer i Kierteminde, prædiker sammesteds til Højmesse og Aftensang. Tredie Højtiids Dag saa vel som Skier Torsdag og Langfredag er her ingen Aftensang, og disse Dage prædiker Sogne Præsten i Kierteminde, men Capellanen i Drigstrup. Festdagene, dersom det er Onsdag eller Fredag, forsyner Sogne Præsten Højmesse-Prædiken paa begge Steder og Capellanen Aftensangen i Byen; men dersom det er Tiirsdag eller Torsdag prædiker Sogne Præsten til Højmesse i Kierteminde, og Capellanen Annexet saa vel som Aftensang i Byen; Endelig dersom det er Mandag eller Løverdag, da frietages den Præst for Annexet, som næste Søndag haver eller havde Tieneste i Annexet. Alle Fredage i Kierteminde saavel som de maanedlige Onsdags Tienester og Faste Prædikener i Drigstrup tilhøre Sogne Præsten, men Capellanen catechiserer derimod alle Onsdage i Kierteminde undtagen i Fasten, da han har Onsdags Prædiken sammesteds. Endnu ere der nogle fleere Ting, hvorom Reglementet selv maa eftersees, af hvilket hver Præst har sin ved Biscoppen autoriserede Copie. Imidlertid seer man her Reglementets egentlige Indhold, og forresten siges til Slutning det selv samme, som der staaer i Landemodets Dom af Aar 1680 nemlig at Sogne Præsten giver Capellanen aarlig 40 slette Daler foruden de Accidentia, som falde med Barnedaab og Kirkegangs Koner i II, side 74: Drigstrup Sogn, hvorimod Capellanen skal assistere Sogne Præsten, naar fornødent gøres, og i øvrigt forbindes de hverandre som Brødre og Medarbejdere for Guds Aasyn, der søge hverandres Bedste, men i sær de Meenigheders Opbyggelse, som dennem ere overantvordede i Herren. Skulde her ellers kunde siges i Henseende til Lønningen at være skeet mindste Forandring, da maatte den bestaae derudi, at Landemodets Dom nævner 3 Terminer, i følge foregaaende Prouste-Dom, da de 40 Daler skulde betales. Men Proustedommen, som skulde oplyse disse 3 Terminer, er brændt med Muncheboe Præstegaard, saa man veed ej engang, hvilke dis-

se Terminer var. Alleeneste efter Capellanens Begiering er det bleven en Skick at betale ham alle Pengene paa eengang, og det til Michelsdag, som var den første Termin, da Sogne Præsten just har oppebaaret den Tiende, af hvilken Pengene svares. Derfor er og den Skick bleven authoriseret i det Kongelige Reglement. 3. Mældes ligeledes efter Præstens Beretning, at Kong Christian den Fierde allernaadigst har tillagt Capellanen i Kierteminde Degne-Renten af Drigstrup-Sogn, som er efter Accordt med Sognemændene aarlig 2 tønder 4 skpr Rug, 35 tdr 4 skpr Byg, 1/6 Deel (den halve Kongens Andeel) Qvæggtiende af Lam, Kalve og Griise, samt 20 Æg og en Gaas af hver heel Gaard. Deraf giver Capellanen Degnen aarlig 4 Rdlr i penge, et Lam 4 Giæs og nogle snees Æg: Offer og Brød oppebærger (sic) Degnen selv, hvormod dog nu skal være giort en anden Accordt. Her har jeg intet mere at sige, end at Beretningen er fra Capellanen selv, og at det staaer forresten endnu ved den gamle Accordt saa vel imellem Capellan og Sognemænd som imellem Capellan og Degn, ligesom jeg har sagt forhen, at Accordten skal være giort i Capellanen Peder Henrichsens Tiid. Derimod er vist at sidste Capellan Peder Bouchorst meente sig at vilde og kunde forandre Accordten, efterdi den havde ingen højere Bekræftelse, end de, som havde giort den II. side 75: kunde gjøre den om igien. Herover maa han selv have foregivet, at der var giort en anden Accord, thi han havde besluttet den, men der blev intet af. 4. Vil jeg ickun erindre, at det Rescript af 3. Octobr. Aar 1685, som stadfæster Sogne Præsten i Kierteminde den heele Tiende af Ærter, Hør, Hamp, Vicker, Boghvede samt Føl og Bier af Drigstrup Sogn, er icke particulier for Kierteminde, men almindeligt for Fyhns Stift, hvorvidt Sogne Præsterne saadant af Alders Tid havt have. Og hvad det merkelige Tings Vidne om Annexgaarden angaaer, da er derom nøje talet i Prousten Hans Pedersens Historie. Endelig 5. som det Hofm. Tom. 5, pag. 282. nyder Sogne Præsten 16 Rdlr. og Capellanen 8 Rdlr, men herefter 14 Rdlr 4 Mrk efter det Kongelige Rescript af 31. Augusti indeværende Aar, 1770, til Huusleje af Kirken foruden Renten af Glysings Penge, nemlig Renten af 100 Rdlr Croner for hver Præst i sær, som er en Hielp til Huuslejens Forbedring. Ligeledes har hver Præst toe Køers frie Græsning i Kierteminde Koemark. Residentz eller Præstebolig vides her aldrig at have været, i det mindste er Intet efterretligt derom, endskiønt Præstegaden med sit Navn synes at viise, hvor de gamle Præster have boet. Icke heller har nogen af Præsterne pro officio mindste Jordsmaal eller Sædeland, endskiønt de som Indvaanere af Byen have dog icke i den ældre Tiid været udeluckte fra at have nogen Deel i Byens Marker, hvilket nu skeer formedelst Præsternes egen Skyld, saasom der have været de Præsterne imellem, som ingen Jord have vildet have og dermed skilte deres Efterkommere ved det, som deres Formænd have haft.

Skolevæsen, rektorer, kordegne m. fl.

Rectores¹⁶² ere her icke længere bekjendte end Capellanerne, nemlig fra Aar 1579, da Prousten Hans Pedersen var bleven Sogne Præst her i Byen; endskiønt min

Kerteminde havde som andre købstæder sin latinske skole. Bøgh oplyser, at skolen tidligere havde mange elever, f. eks. i 1580'erne 85 elever, men mener, at en forklaring på det høje antal må være, at skolen var mere dansk end latinsk. Latinskolen nedlagdes i 1740, og eleverne måtte derefter søge Nyborg Latinskole. Bygningen, der her er fotograferet omkring 1920, findes nu i Den Gamle By i Århus. (Kerteminde Museum).

Kundskab til de første og fleeste Rectores grunder sig fast gandske og alleene paa den omtalte Efterretning, som jeg fick strax ved mit Embedes Tiltrædelse af den gode gamle Sogne Præst Anders Samsing i Kiølstrup. *Den første Rector II, side 76:* man veed, var Niels Pedersen, født i Kierteminde, den selv samme, som Aar 1582 blev Capellan her paa Stedet. Heraf skulde man fast slutte, at Capellaner og Rectores maatte icke være meget ældre her i Byen, men jeg har forhen sagt, at Capellaner i det mindste maa have været her siden Aar 1553, og ved den Tiid, saa icke længe efter Reformationen, er maaskee og Kierteminde latinske Skoele bleven stiftet. Ovenmældte Biscop Mag. Niels Jespersens¹⁶³ Brev af 13. April Aar 1579, saa vel som Magistratens af 12. April samme Aar taler og udtrykelig om Præster eller Kirke-Tienere, nemlig Sogne Præst og Capellan, som icke kunde leve her, dersom Kongen vilde tage Drigstrup-Kongetiende fra Sogne Præsten, der skulde (efter den Tiids Maade) holde Capellanen. Men vare her da Capellaner, kan man liige saa lidet tvivle om Rectores, efterdi man veed, hvad den Tiid angaaer, liige lidet om dem, men har Aarsag at troe, at man vilde i det mindste da give Kierteminde endog i den Deel fuld Kiøbstæd-Anseelse. *Den anden Rector* var Poul Andersen, født i Sæbye i Vendsyssel, kom her Aar 1582, og roeses deraf, at han

havt i sin Tiid 85 Disciple i Skoelen. *Den tredie Rector* var Hans Braun, som kom her Aar 1592, og hvis Disciple skal have været 61 i Tallet. *Den fjerde Rector* var Lauritz Christensen, født i Nyborg, kom her Aar 1595, og har jeg fundet (dog uden faae nærmere Kundskab om hans Lykke) hans Navn Hr. Lauritz Christensen, Skoelemester i Kierteminde, kort for hans Bortgang fra dette Sted, nævne i Tingbogen af Aar 1599, og hans Disciple skal have været 84 Disciple i Tallet. *Den femte Rector* var Michaël Lucæsen, kom her Aaret 1599, havde 62 Disciple, blev siden Capellan i Horne-Sogn, Salling Herred, og hans Navn endnu som Præst, dog uden videre Oplysning, finder jeg nævnt her i Tingbogen af Aar 1605. *Den siette Rector* var Ejler Jacobsen, født i Schaane, kom her Aar 1603, og strax efter hans Ankomst skal Pesten, som da grasserede her meget stærk, fast have borttaget alle Skoelens Disciple. Han blev siden Sogne Præst i Muncheboe uden Tvivl Aar 1619. *Den syvende Rector* var Andreas Paulinius, kom Aar 1619. *Den ottende Rector* Boje Hansen, kom Aar 1620. *Den niende Rector* Hans Sørensen, kom Aar 1621, næste Aar Rector i Nykiøbing paa Falster, siden Capellan ibid. og Aar 1628 Sogne Præst til Vegerløse, døde 1654 (see Prof. Worm pag. 229).¹⁶⁴ *Den tiende Rector* Claus Christensen Hesselager, kom Aar 1622. *Den ellefte Rector* Jacob Jacobsen Hindsholm, kom Aar 1627, skal forhen været Rector i Svenborg, var først i Vibye Præstegaard og havde selv længe været en II. side 77: Discipel af Kierteminde-Skoele saa vel som hans højærværdige Broder Doctor Lauritz Jacobsen Hindsholm, som siden blev Biscop her i Stiftet,¹⁶⁵ men hvor Rector Jacob Hindsholm siden blev af, vides icke. Endnu var der en tredie Broder Hans Jacobsen Hintzholm, Proust i Scham Herred og Sogne Præst til Klinte og Grindløse Meenigheder, see Professor Worm. *Den tolvte Rector* var Jørgen Nielsen, som kom her Aar 1630 og blev siden Sogne Præst i Gamborg i Vends-Herred. *Den trettende Rector* var Jørgen Larsen Tydsck som kom her Aar 1638, og blev siden Capellan paa Als, da han gav de sexten Rixdaler in specie til Kierteminde Skoeles fattige Disciple, meenende, det er icke just den større Gave, men det oprigtigere Hierte, der gjør Giveren behagelig for Gud. *Den fiortende Rector* var Jørgen Nielsen Sommer, som kom her Aar 1641, og blev næste Aar Sogne Præst til Næraae- og Aaslev-Meenigher i Aasum-Herred. *Den femtende Rector* var Anders Poulsen Assenius, som kom her Aar 1642 og blev efter fire Aar Capellan her, men atter efter otte Aar SognePræst her paa Stedet, den Eeneste, som har beklædt alle disse tre Embeder i Kierteminde. *Den sextende Rector* var Jørgen Othenius, som kom her Aar 1646 og blev siden Sogne Præst i Gamborg, og er han den anden Rector fra Kierteminde, som der er bleven Sogne Præst, hvor endnu værende Sogne Præst Mads Maaløe, født i Maaløe, Vibye Sogn paa Hindsholm, en af Lærdom bekiendt Mand, er og selv en Discipel fra Kierteminde Skoele. *Den syttende Rector* var Mathias Mortensen Morsin, som kom her Aar 1649. *Den attende Rector* var Poul Poulsen, som siden blev Sogne Præst til Allerup og Davinde-Meenigher i Aasum Herred, hvor Sygdom og Lidelse skal mest have været hans Deel. *Den nittende Rector* var Lambert Worm, født i Kirke-Helsinge i Sielland; Broder til den bekiendte ulyckelige Magister Jacob Worm.¹⁶⁶ Lambert Worm døde i sit Rectorat Aar 1685. *Den tyvende Rector* var den bekiendte

Mathias Henrichsen Schacht, født paa Gulland, hvor hans Fader skal have været Rector og Superintendentens Designatus.¹⁶⁷ Sønnen blev, da han var 18 Aar gammel, dimitteret til Universitætet i Kiøbenhavn, og rejste siden udenlands til Kiel, Rostock, Leipzig, Jena og Frankfurt, men derfra til Upsal, og blev saa kaldet hjem for at være Hører i Visbye Skoele, men den Plads forlod han snart, og rejste atter udenlands til Königsberg og Dantzig, hvor fra han gick til Holland, kom saa til Danemark, *II, side 78*: hvor han paa nogen Tiid først var Cantor i Odense, men blev saa Aar 1686. Rector her i Byen samt Musicus tilliige for Kierteminde og Hindsholm. I disse sine Embeder siges han at have [været] liige flittig, og ej engang forsømt Skoelen om Dagen, naar han havde bragt Natten hen med Musik, hvori han skal have havt en stoer Gave. Hans Skoelebog har jeg seet hos den sidste Rector Christian Bruun, der var som Capellan min første Collega her paa Stedet. Skoelen var da forsynet med Rector og tvende Hørere, og har jeg fundet paa een Gang 42 Disciple, ja derover, alleeneste de fleerste læste den danske Catechismus, og var det nock, at de havde Navn af at gaae i Latinsk Skoele, eller at have latinske Lærere, men paa den Maade lader det sig let begribe, hvordan Skoelen kunde for dum være saa talriig, thi det er fast Spørgsmaal, om der var da nogen Dansk Skoele, eller i det mindste om der var nogen der søgte den. Ellers er det vist, at Rector Schacht søgte at bringe Skoelen op igien, og for resten gjorde han sig navnkundig i de saa kaldte novis Literariis Maris Balt,¹⁶⁸ hvor han foregav sig at have adskillige Skrifter under Hænder, og hvorover den lærde Verden beklagede hans alt for tiilige Bortgang, da man havde ventet at see meget fra hans Haand, helst in Historia et Antiquitatibus Patriæ,¹⁶⁹ hvorom Pontop. Annal. Tom. 4, pag. 747 og 748. Men skal jeg troe de gamle Præster, saasom Proust Vedel og i sær Proust Thestrup, hvis Fader Proust Matthias Thestrup var Vice Proust i Schachts Tiid, og hvis Navn jeg har seet det eene Aar efter det andet tegnet i hans Skoelebog, da har Rector Schacht neppe eller aldrig begyndt paa de Ting, som han lovede. Men Manden maa siges om, hvad Ret er, thi han havde nock icke lovet mere, end hvad han som en lærd og arbeidsom Mand baade kunde og vilde præsteret; alleeneste han ventede at blive sat i et bedre Embede, hvor Tiid og Evne kunde bleven givet ham til at fortsætte saadant Arbejde, som var ham icke mueligt at overkomme, saa længe han skulde passe Skoelen om Dagen og Violinen om Natten, og endda neppe nock kunde have det daglige Brød. Forresten var den gode Schacht en skarp Mand og meget vanskelig at komme til Rette med; ja jeg har seet i hans Skoelebog, at Biscop Kingo maatte fordoble sine Ordre, førend han vilde underkaste sine Regnskaber Sogne Præstens og Magistratens Eftersyn. Han havde og fleere Jern i Ilden, end han behøvede, thi iblant andet var hans Project, at Lundsgaards Ejere skulde søge Kongen om at faae sine toe Kirker, *II, side 79*: nemlig Drigstrup fra Kierteminde og Revninge fra Rynchebye, samlede til et Sognekald for sig selv, hvortil Capellanen i Kierteminde skulde været Sognepræst, hvorimod Schacht vilde været Capellan og Rector tilliige her i Byen, endskiønt jeg begriber icke, det kunde nyttet ham noget, da han i den Fald dog vel maatte resigneret fra sit Musicanter-Embede. Imidlertid skal dog været giort Forsøg derpaa,

men forgiæves. Endelig døde Rect. Schacht Aar 1700 af den her da heel forskreckelig regierende Sprinkel-Syge, og som han dog er den berømteste Rector paa det Sted, findes endnu hans Skilderie i min Stue, hvor det skal bevares til Efterkommerne. *Den een og tivende Rector* var Jacob Jacobsen Bager, en meget duelig og aarvaagen Mand i sit Embede, elsket og æret af alle, som efter 6 Aars Forløb ongefær blev kaldet til Sogne Præst i Hammel ved Frisenborg, og atter derfra til det i de Dage store Hvirringe-Sogne-Kald ved Horsens. Han var ellers en Søn af Jacob Jespersen Bager Sogne Præst i Kiøng i Baag Herred, en SønneSøn af Jesper Jacobsen Bager, som gav den stoere Lysekroner i Choeret, men en Fader til Jacob Jacobsen Bager nu værende Sogne Præst til Schamstrup og Frydendahl i Sieland, og er det merkeligt, at saa vel Fader som Søn, der her kaldes Jacob Jacobsen Bager, ere begge Liberi posthumi.¹⁷⁰ For resten har jeg siden meget om den Familie at tale. *Den toe og tivende Rector* var Nicolaj Treven, en Søn af Borgermester og Tolder Bertram Treven her i Byen, blev Rector Aar 1706, men efter otte Aars Forløb ongefær Sogne Præst til Sønderbye og Helgenæs ved Assens. *Den tre og tivende Rector* var Søren Ejlertz, født i Ringkiøbing, skal uden Tvivl have været Decanus paa Klosteret, ja nogen Tiid Pro-Rector, eller rettere Rectors Assistent, i Odense, en meget brav Mand i sine Ting, kom her Aar 1714, men tilsidst kied af Arbejdet, forlod Skoelen, og blev Sogne Præst til Rødbye og Ringsebølle-Meenigheder i Laaland. *Den fire og tyvende Rector* var Poul Jørgensen Landt, som kom her Aar 1720, og blev siden Capellan her i Byen, men omsider Sogne Præst i Hesselager, som før er mældet. *Den fem og tivende Rector* var Andreas Engberg, født i Stubbekiøbing paa Falster, havde været *II. side 80:* Decanus paa Klosteret, en lærd Mand, kom her Aar 1724 og blev efter 13 Aars Forløb Sogne Præst til Flødstrup og Ullerslev-Meenigheder. *Den sex og tivende Rector* var Christian Bruun, født i Nyborg, kom her Aar 1737 blev siden Capellan her paa Stedet, og endelig Hospitals Præst i Odense samt Sogne Præst til Paarup-Meenighed. I hans Tiid, nemlig Aar 1740 d. 4. Martii, blev Skoelen efter Kongelig Anordning afskaffet eller ligesom forlagt hen under Skoelen i Nyborg.

Hvad Beneficia og Legata eller andre Ting, som hørte til Skoelen, angaaer, da har jeg forhen sagt, at Degne-Kornet og Smaa-Rædselen sampt den halve Andeel Kongens Qvægtiende af Bierge Herred og Hindsholm skal fordem altsammen været henlagt til Kierteminde Skoele, og da var der en Slags Accordt allevegne imellem Skoelen og Degnene eller Substituterne. Men ved Skoelens Ophævelse fick Degnene selv Kornet med Videre, hvorimod de maa betale visse Pensioner aarlig til Nyborg Skoele, hvilke i alt beløbe sig til 73 Rdlr, som forhen er mældet. Ligeledes bleve da og de Legata, som vare givne her til Skoelen, forlagte til Nyborg Skoele, dog saa, at vore Disciple ere dem altid nærmest, saa fremt der er nogen her fra Byen. Disse Legata findes alle rigtig anførte hos Hofman, hvorfor jeg her ickun kortelig vil mælde følgende: *Det første Legatum* er Frue Anne Hardenbergs, sal. Anders Bielches, til Thorslundgaard, en Gave af 500 Specie-Rixdaler, til fattige Disciple i Kierteminde Skoele. Gavebrevet af 13 Januar Aar 1602 findes Ord for Ord anført hos Hofman Tom. 5, pag. 507. *Det andet Legatum* er Frue

Mette Rønnovs til Hviidkilde paa 100 enkelte Rixdaler ligeledes til fattige Kierteminde Skoele Disciple, hvorfor det ældste Beviis er Lauge Urnes Obligation paa Selleberg til Skoelens Forstandere dat. Kierteminde d. 5. Junii Aar 1612. *Det tredie Legatum* er Frue Margarethe Høgs, sal. Christen Zvitzaus til Rørbech, ligeledes paa 100 enkelte Rixdaler til Kierteminde fattige Skoele Børn. Gavebrevet dat. Mortens Dag har 1613 findes Hofm. Tom. 5, pag. 511. II, side 81: *Det fierte Legatum* bestaaer af 16 Specie Rixdaler til Skoelens fattige Disciple, givet af Jørgen Larsen Tydsk, som forhen havde været Rector her i Skoelen, men nu var bleven Capellan paa Als, endskiønt jeg veed icke hvad Sted paa Als.¹⁷¹ Pengene skal han selv have leveret sin Ven, Borgermester Elias Jensen, som derfor gav sin Obligation dateret Aar 1650 d 5. Maj. *Det femte Legatum* er Oberst-Lieutenant Marqvor Rothsteens til Lundsgaard, bestaaende af 50 Rdlr i Specie til fattige Disciple i Kierteminde Skoele. Gavebrevet er af Aar 1666 d 2 Augusti og læses Hofm. Tom. 5, pag. 509. Disse er Kierteminde latinske Skoeles Legata, men hvad nu videre deres Skiebne angaaer, da er den meget uliige, thi Frue Anne Hardenbergs Legatum stoed i mangfoldige Aar hos Lundsgaards Ejere saa vel i de Rothsteeners som i de Lutzauers Tiid. Alleeneste jeg veed icke, ved hvad Lejlighed Renten stod tilbage et par Aar, hvorpaa Capitalen med Lagie og Renter samt med Oberst Lieutenant Rothsteens eget Legato blev alt i alt beregnet til 680 Rixdaler i Croner, det 722 Rdlr 3 Mk courant, som er den Capital, som Hofman rigtig mælder Biscoppen D. Christian Rudolph Muller¹⁷² imod Beviis af 17 Junii Aar 1706 at have taget til sig, hvortil maaskee det har givet i sær Anledning, at Biscoppen selv udtrykelig nævnes i Hardenbergs Donation. Siden den Tiid have Biscopperne stedse selv besørget disse Penges Udsættelse, uden enten Proust eller Præst eller Magistrat i Kierteminde have havt det mindste dermed at gjøre. Men langt fra de andre Legata af Rønno, Høg og Tydsk have havt saa god en Skiebne, thi tvertimod bleve de Kierteminde bedrøvelig Ødelæggelse underkastede. De 200 Rixdaler courant (Rønnovs og Høgs) havde Borgermester Elias Jensen inde efter Obligation af Aar 1646, og derfor pantsat sin iboende Gaard med to Hauger. Endnu havde han Aar 1650 modtaget de 16 Specie Rixdaler af Capellanen Tydsk, som forhen er sagt. Men Borgermester Elias Jensen tilliige med sin Gaard i Bond og Grund ødelagt, da de Svenske havde Byen inde, og de Danske med deres allierede Hollandske Skibe kom her for Byen, beskiøde II, side 82: den paa alle Kanter, fordrev Fienden, og gjorde den lykkeligste Landgang, som forhen er mældet. Vor ulykelige Borgermester Elias Jensen døde kort derefter, og hans Successor Otto Poulsen maatte paa Skoelens Vegne tage Pantet for Pengene. Alleeneste Pantet var i en bedrøvet Tilstand og Byen lagt øde, ja Folk saa forarmede, at der var ingen Liebhaber, og omsider blev man nødt til at tage imod hvad man kunde faae, som var ickun 82 Rixdaler courant. Siden har der været Allarm nock om den Sag, men saadanne Tiider saadant Regnskab. Capitalen var nødt til at gaae under med Byen, naar Byen billig blev et Offer til Fædrelandets Frelse, men langt fra der skeede saa mange Bevægelser for den heele ruinerede Bye som for denne eeneste Capital, endskiønt den tabte sig paa saadan en Tiid, da hverken Byen eller Riget kunde frelse sig selv. Omsider fick Sogne Præsten Hans Sørensen disse 82

Rdlr. til laans, men hans Enke Margrethe Beesche vilde hverken betale Capital eller Renter, førend hun blev dømt dertil; og medens den Sag stoed paa, avledes toe Aars Renter, som bleve lagte til Hovedstoelen, hvilken altsaa voxte til 90 Rixdaler. Disse 90 Rdlr staae nu paa Rente her i Byen, dog icke længer i den hos Hofman benævnte Ole Bagges Gaard, som nu siden min Ankomst her til Stedet har været min Gaard, men andensteds her i Byen. Heele Summa, Skoelens Legata som de nu findes, er ialt courant beregnet Otte hundrede og tolv Rixdaler og tre Mark, hvoraf Renten tilkommer Kierteminde Disciple i Nyborg-Skoele.

Videre agtes, at den latinske Skoeles Bygning blev nu ved Skoelens Reduction givet til en Dansk Christendoms samt Regne- og Skriver-Skoele for Byen. Alleeneste Bygningen var forfalden, men ved Hielp af dens Materialier saa vel som ved det Hundrede Rdlr i Croner, som Borgermester Glysing gav til Skoelen, (icke Skoelens Lærere og Disciple) blev en nye Dansk Skoele opbyggt efter højere Øvrigheds Ordre af 3. Maj Aar 1741.¹⁷³ Denne nye Skoele bestaaer af 9 Fag Huus med en Qvist over og holdes nu ved lige paa Kirkens Bekostning. Endnu skulde efter *II. side 83*: Kongelig Anordning en Choersdegn beskickes, som i Steden for den latinske Skoele kunde opvarte Kirken med Sang og Læsning, samt undervise fattige Børn, i sær dem, som skulde gaae til Confirmation, og for saadan sin Umag nyde ved alle Kirke-Forretninger, hvad den latinske Skoele forhen havde nydt. Til Choersdegn blev derpaa sat en af Hørerne, ved Navn Lars Kragh, hvis Fader havde været Byefoged her i Byen, men han kunde icke have nødtørvtig Udkomme her, hvorfor han qviterede med Glæde, da han var saa lykkelig at faae et Degnekald paa Langeland. Det var viselig Skade, at her blev dog icke levnet saa meget tilbage af Skoelens Indkomster, at saadan Choersdegn kunde subsistere her. Derpaa blev Klokkeren Jacob Baltzersen, som ellers var baade Cantor og Dansk Skoeleholder, nu Choersdegn tilliige, og altsaa disse smaae Embeder alle foreenede i eet, som gjør dog ickun et lidet Levebrød. Bemældte Klokker Jacob Baltzersen saavel som hans Fader Baltzer Johansen,¹⁷⁴ der var Klokker, Cantor og Skoeleholder for ham, ere her navnkundige Mænd, thi de forestoede deres Embeder fast i heele hundrede Aar, og kan derfor icke glemmes igien. Nu værende Choersdegn, Klokker og Skoeleholder er Johan Henrich Møller, som i nogle Aar assisterede sin gamle Svigerfader Jacob Baltzersen, og fick Embedet efter ham Aar 1760. Denne Mand har i sær ved sin Fliid og Færdighed i Regne- og Skriver-Kunsten samt ved godt Forhold giort sig elskelig paa sit Sted. Endnu har Kirken sin Organist, som nyder aarlig Løn af Kirken 12 Rdlr men af Byen 20 Rdlr. Samme Mand er Niels Fischer,¹⁷⁵ som tilforn gjorde Profession af Musiqven, men er nu saare bekiendt som en god Uhrmager og en stoer Konstner i mange Ting. Det er merkeligt, denne Mand lærte Skræder-Haandværk i 7 Aar, derefter Musiqven i 7 Aar, og er nu en heel Mechanicus. Han er virkelig af et stoert Genie.

Fattigvæsen

Hermed har jeg giort Reede for Kirkens og Skoelens Penge saa vel som for de Ting, Kirkens og Skoelens Betiente ere her paa nogen særdeeles Maade gratifi-

cerede med. Endnu hører til mit Embede at have Indseende med *de Fattiges Væsen*, hvilket var her i skickelig god Stand, indtil Aar 1762, da den Kongelig Extra-Skat blev paabuden, og de Formuende skulde betale samme for de II, side 84: Uformuende. Siden den Tiid vil Ingen give noget til de Fattige efter de Anordninger, som forhen vare giorte, thi de sige sig icke at kunde betale mere, end hvad de nu maa give i Extra-Skat for sig selv og andre, og hvilket heele Vejen maa indrives ved Exsecution hos de Fleerste. Jeg kan dog derfor icke sige, at de glemme de Fattige, thi de ræcke dem aldeeles Haanden, nu med Almisse, naar de anmodes derom, nu med Gaver samt Mad og Underholdning, naar de Fattige ligge paa deres Syge-Seng. Gud bedre det, de Fattiges Tal er saa stoert, men de Formuendes alt for lidet, og man maa sandelig røres indtil Sielen over den iidelige Exsecution og Pantning, her skeer, og hvilken er unegtelig stærkere i mange Maader, end dermed kan udholdes i Længden. Jeg har fundet mig pligtig at mælde dette for at viise den sande Aarsag, hvorfor man her icke kan holde over de Fattiges Væsen som tilforn; ja jeg vidner reent ud, at ingen Ting har gaaet mig mere til Hierte, end da det gick overstyre, og jeg beklager ingen mere, end dem, som ere huusarme og undsee sig ved at bettle, thi de lide i deres Stilhed og Taalmodighed allermest og Faae vil indsee den Fattigdom, som de selv paa den dydigste Maade søge at skiule. Men at komme til de Fattiges Væsen igien, da er nu det Publique Gode, hvad der ved andre Anordninger eller særdeeles Gavebreve det eeneste for dem. I den første Fald, nemlig ved Anordninger og gammel Skick gives de Fattige *Tavle Penge i Kirken*,¹⁷⁶ som kan beregnes nu omstunder højt 6 Rdlr aarlig; ved *Mulcter saa vel som ved Kiøb og Sal* saa lidet, at det icke fortiener at mældes, uden det skulde være en egen Forseelse, hvorfor denne Byes fattige Indvaanere søge billig at vogte sig, ved *Brølluper* et par Rixdaler ongefær, *af Accisen* aarlig een Rixdaler, Endnu af Kirkens Andeel Qvægtiende en fierde Part, som er icke heller værdt at nævne, thi det kan være tre ad fire Marks Sag. Men ved den Lejlighed falder mig nærmere ind, at Byens Qvægtiende skulde deeles i to lige Deelee imellem Kirken og Sogne Præsten. Den sidste faar sin Andeel, ja Føl- og Bietiende alleene, hvis nogen gives. Men Kirkens Deel deeles igien i fire Parter, hvoraf Kirken faaer to Parter, Choersdegnen (tilforn Skoelen) en Part, og de Fattige en Part. II, side 85: Jeg har spurgt om Aarsagen til den Deeling, og Borgermester Schiøtz sagde, at det var en gammel Anordning, thi som Kongen havde givet paa Landet sin Andeel Qvæg-Tiende bort, Halvdeelen til Degnene (tilforn Skoelen) men den anden halve Deel til Hospitalet i Odense, saa skulde Kirken i Kiøbstæderne deele sin Qvægtiende med Skoelen og de Fattige i Byen. Men om den Deeling strækker sig til flere Kiøbstæder, veed jeg icke. Alleeneste paa ovenmældte Maade nyde de Fattige her aarlig 10 til 12 Rixdaler. Men Testamenter eller Legata til de Fattige angaaende, da er *det første og største Legatum* Borgermester Johan Glysings, som efter sit Testamente gav 500 Rdlr (i Croner) til fattige Huusarme her i Byen, men om hans Testamente skal siden tales mere. *Det andet Legatum* bestaaer af 20 slette Daler courant, givet af en Jomfrue, Elisabeth Nielsdotter,¹⁷⁷ født paa Lyckegaarde, hvor hendes Fader

Niels Christensen, Ridefoged til Hverringe, boede, men opfødt hos sin Moders Stiffader, Borgermester Peder Nielsen her i Byen, siden forlovet med sit Sødskende-Barn, Hans Povelsen Bager, en Søn af ovenmældte Povel Jespersen Bager, som lod Daaben indhegne. Hans Bager var Præst i Pestens Tiid og laae i Kiøbenhavn, da Kieresten døde af Pesten Aar 1711, og leverede ham paa sit Yderste de 20 slette Daler til Kierteminde Fattige, hvilke han leverede igien Vedkommende her paa Stedet med disse Ord, at de til hendes Navns Ihukommelse skulde sættes paa Rente, for de fattige deraf at nyde samme. *Det tredje Legatum* er Barbara salig Ove Guldbergs 50 Rixdaler courant til Fattige og Huusarme her i Byen. Denne hæderlige Enke var endnu ovenmældte Barbara Mattæi Dotter Reutz, som tilliige med sin første Mand Aage Pedersen Syv gav Sølv Æske og Kande samt Fløjels Klæde og Dug til Alteret; og det var selv samme hendes Mands Villie, at de Fattige skulde nyde 50 Rdlr efter hans Død, over hvilke hun dog var raadig, saa længe hun levede, og gav Renten til hvem hun vilde. Siden blev hun gift med Sogne Præsten Ove Guldberg i Hvirringe ved Horsens, men de 50 Rdlr bleve bestandig staaende her i Byen. Hun var atter Enke i mangfoldige Tiider indtil en saare høj Alder af 90 Aar. Men ongefær, *II, side 86*: da hun var 80 Aar gammel, nemlig Aar 1751, aabenbarede hun den Sag for mig, og vilde icke længere selv disponere derover, og som hun ingen Fundatz vilde oprette, blev de Fattiges Forstander hendtet, og Sagen indført i Fattiges Protocol. Alleeneste som hun længe havde givet Renten til en fattig Jomfrue, ved Navn Margrethe Leermænd, vilde hun, at samme som nødtørvtig nock skulde fremdeeles nyde Renten deraf, saa længe hun levede. Denne Barbara sal. Guldbergs boede icke her i Byen i sidste Enkestand, men opholdt sig dog nogle Maaneder tilliige hvert Aar her i Byen, saa længe hendes troefaste Ven, Borgermester Schiøtzes Enke levede, og jeg maa sige, at hun var et Exempel af en ærbar og andægtig Enke, der satte sit Haab til Gud, og blev ved ydmyge Bønner og Begieringer Nat og Dag. Disse er de tre Legata, som findes anførte Hofm. Tom. 5, Pag. 289-292. *Det fjerde Legatum* bestaar af 20 slette Daler, givet af en Kiøbmands Enke Kirstine Broch, der søgte og i sin Eenlighed at tiene Gud. Da hun Aar 1754 merkede sin Fraskillelses Tiid at vare nær, leverede hun mig ved sin sidste Andagt de ommældte 20 slette Daler, med Begiering, at denne Enkeskierv maatte stedse sættes paa Rente og følge de 20 slette Daler, som hendes Sødskende-Barn, Elisabeth Nielsdotter, havde givet til de Fattige, saa denne liden Capital nu 40 slette Daler stoer skulde aldrig skilles ad. Herpaa blev de Fattiges Forstander hendtet, hendes Villie indført i de Fattiges Protokol, og samme er siden bleven efterlevet. *Det femte Legatum* er sal. Borgermester Schiøtzes Enkes 100 Rdlr til Fattige og Huusarme, og som denne berømmelige Kone, Hylleborg Marie Bager, ellers fast af heele Byen med stor Højagtelse Moder Hylleborg kaldet, har giort saa meget godt her, finder jeg billigt her som paa et Sted at opregne samme. Om hendes Fødsel og Familie bliver siden talet. Her agtes, at hun var opfødt her i Byen i hendes Farmoders, Dorthe Hansdotters salig Jesper Bagers Enkes Huus. Hun blev gift, ongefær 17 Aar gammel, med sin første Mand Thomas Johansen Aar 1688 *II, side*

87: som var Kiøbmand, og boede i min Gaard, hvor de byggede Gadehuuset Aar 1696, som endnu begge deres Navne over Dørren til Gaden viiser. Med denne sin Mand, som hun havde 24 Aar, havde hun god Lycke og sankede smucke Midler, og efter hans Død, Aar 1712, lod hun bekoste den smucke Communion-Bænke, og der foruden 20 slette Daler uddeele iblant Fattige. Siden blev hun gift med Peder Christian Schiøtz, som var først Raadmand og siden Borgermester her i Byen, hvorom siden mere, og atter efter hans Død, Aar 1748, lod hun Kirken indvendig fra øverst til nederst renovere, og desuden 20 slette Daler uddeele iblant Fattige. Endelig kom hendes egen Forløsnings Tiid, som hun hiertelig længtes efter, da hun blev kaldet fra denne Verden Aar 1758, og fandtes da tvende Gave-Breve efter hende, det eene paa 100 Rixdaler courant til Kiertemind Byes Fattige, dateret d. 25. Novembr. Aar 1750, det andet ligeledes paa 100 Rixdaler courant til Kiertemind Kirke til hendes Begravelses Vedliiغهholdelse, dateret d. 29. Januarii Aar 1751.¹⁷⁸ Begge disse Capitaler skal stedse staae paa Rente de Fattige og Kirken til Bedste. Hun var i Øvrig en sand Ven af Gud og hans Ord, en stoer Kone i sit Huus og endnu en større Velgiørerske imod de Fattige. Selv havde hun ingen Børn, men var som en Moder imod alle sine Sødskende og mange af deres Børn; og som hun var en boesiddende Kone her i Byen i 70 Aar, kunde hun saavel i den Henseende som i Betragtning af sine andre Fortienester med Rette kaldes Moder Hylleborg af alle. *Det siette Legatum* kom nu uformodentlig, da jeg blev kaldet til en Syg, en gammel Mand i sit 76 Aar, navnlig Hans Christian Rue, som aldrig har været gift. Den samme leverede mig 100 Rdlr courant som skal sættes evig paa Rente til Fattige og Huusarme her i Byen, og Donations-Brevet derom er dateret d. 14. Junii 1770. Derpaa lod han mig atter kalde til sig, og leverede mig en Revers paa 40 Rixdaler courant, som Kiøbmand Peter Clausen var ham skyldig. Alleeneste disse 40 Rdlr skal bemældte Peter Clausen have uden Rente saa vel som uden videre Obligation eller Pante Forskrivning, saa længe han lever. Men efter hans Død fordres *II. side 88*: Pengene først af hans Stervboe, og sættes da evig paa Rente for Fattige, Enker og Faderløse, og Donations-Brevet derom er af 19. Junii 1770.¹⁷⁹ Jeg spurgte denne gode Mand, om han icke ved disse Gavebreve fornærmede sine Arvinger for meget, men han svarede, der var endnu Guds Velsignelse til dem, og over alt det havde han i sine Dage aldrig fortient og aldrig sparet Skilling, han jo havde lovet sin Gud, at den Fattige skulde være med at arve ham. Endelig døde han i Gaar d. 11. Julii, og havde endnu aftalt 10 Rixdaler, som strax skulde uddeles til de Fattige. Denne Mand var barnfødt her i Byen, han har været Skipper ligesom hans Fader Jens Rue for ham, men stedse levet tarvelig og tient sin Gud med megen Oprigtighed. Der er og, som han sagde, Guds Velsignelse efter ham til hans Arvinger. Endnu maa jeg anføre her, hvad jeg finder Biscop Pontoppidan¹⁸⁰ i sine *Annal. Tom. 4, pag. 372* at have mældet for Aar 1643. Zu Kiertemynde ward ex Donatione Palæmonis Rosenkrantz ein beständiges Almosen, wie viel finde nicht, vor dasigen Stadtarmen fest gesetzt. Men af denne Donation vide vi icke det mindste, og vilde derfor hiertelig være dem forbundne, som kunde give os nogen nærmere Oplysning derom.

Kerteminde fik nyt rådhus i 1736, en toetagers bindingsværks bygning, her fotograferet først i dette århundrede. Her var plads til rådstue og tingstue, brandhus, vejerbod og vagt tillige med arrest for dem, "der icke kan taale deres Frihed". Det lå på Torvet over for kirken, og det glædede Bøgh, at "Guds frygt og Retfærdighed boer liige i hverandres Øjne." (Kerteminde Museum).

Rådhuset

Nu vil vi forlade det Gejstlige, og tage fat paa det Verdslige; Vi vil gaae fra Kirken, hvor vi pleje i Sacrastiet at uddeele til de Fattige deres Gaver, over paa *Raadstuen*,¹⁸¹ hvor Retten plejes, Borgerne samles med deres foresatte Øvrighed, og hvad Byens Bedste eragtes, paa bedste Maade overlægges og afgiøres. Raadhuset ligger efter Kierteminde Beskaffenhed paa det smuckeste Sted, just paa Torvet, liige over for Kirken. Det er et smuckt Syn, hvori jeg Tusinde Gange har fornøjet mig, at Guds frygt og Retfærdighed boer liige i hverandres Øjne. Det tjener og alle Byens Indvaanere til en herlig Opvæckelse og Paamindelse om vore Pligter, nemlig at vi skal frygte Gud og gjøre Ret, ja at hver den, der frygter Gud, skal ære Kongen og være Øvrigheden underdanig. *Raadhuset* er stoert og anseeligt nock for Kierteminde. Bygningen er endnu nye fra Aar 1736, bestående af Bindings-Verk *II, side 89*: dog beklædt med en tynd Brandmuur ud til Gaden. Indretningen er saadan, at man har her ej alleene Raadstue og Tingstue men og Brandhuus samt Vejerboe (sic) tillige, saa vel som Plads for Vagten samt Arrest Kamre og anden Lejlighed for dem, der icke kan taale deres Frihed. Saaledes er Raadhuset i mange Maader til Nytte for Byen. Ellers holdes her Byting alle Manddage (sic), men Raadstue om Fredagene.

Borgmestre og byfogder

Fordum var her i Byen Borgermester og Raad foruden Byfoged og Byeskriver. Jeg havde gierne ønsket, at jeg kunde tient Publico, i det mindste vor egen Bye, med en Efterretning om de Magistrats-Personer og Rettens Betiente, som have været paa dette Sted. Dersom vor gode Borgermester Bendz havde været ved sit forige Helbred, var tilforladelig den yderste Fliid bleven anvendt, og det muelige forsøgt i den Deel. Men hans store Sygdom, som synes meget mere at vilde ende hans Dage, har gandske gjort det Forsæt til Intet. Dog har han været villig nock til at oplade alle Lucker og Giemmer for mig, men det har været for vidtløftigt at anstille overalt den nøjeste Undersøgning paa min egen Haand, endskiønt jeg har icke sparet Tiid og Umag for at gjøre, hvad jeg kunde, og maaskee der er endda icke meget mere at finde, end hvad jeg har samlet og hermed meddeeler læserne.¹⁸² Jeg har forhen sagt, at Borgermester og Raad synes her i Kierteminde først at være bleven beskicket af Kong Christian den Første, og det uden Tvivl i de sidste Aaringer af hans Regiering. Maaskee jeg finder endog talet om den første Borgermester i Kierteminde i et Brev, fra Kong Hans af 6. Decembr. Aar 1497 hvor dog Borgermesteren icke selv nævnes, men hans Bud, Jeppe Ovesen, som var sendt med et Brev af Kierteminde Byeting til Kongen, lydende saaledes, at Borgermester Raad og Borgere i Kierteminde havde gjort Lovhævd¹⁸³ paa den Jord og Vejle, som kaldes Kierteminde Fedd, hvorom siden mere. Denne Jeppe Ovesen har formodentlig været en fornemme Borger her af Byen, siden han blev sendt i *II, side 90*: saadant Ærende, ja til Kongen selv, som da var paa Nyborg Slot. Samme Jeppe Ovesen er den første Mand i Kierteminde, hvis Navn jeg har fundet nævnet. Men som jeg vil indrette min Beretning efter Borgermesternes Navne og Orden her paa Stedet, da er *den første Borgermester*, hvis Navn er kommen mig for Øjne, Hans Clemensen, han var her Aar 1560¹⁸⁴ og i hans Tiid, ja uden Tvivl længe derefter, levede Byfoged Claus Schinchel, hvis navn jeg allerede har fundet Aar 1549, og Raadmand Frantz Skriver hvis Navn jeg dog første Gang har seet Aar 1564 men uden Tvivl havde han da alt været en Tiid lang i Embedet. Overalt ere disse de tre første verdslige Embedsmænd jeg har kunnet finde her i Byen. Siden forekommer heele Vejen fleere, men det er vanskeligt allevegne at treffe den rette Orden, thi nu nævnes een, nu en anden Magistrats Person, alt ved besynderlige Lejligheder, men sielden findes det heele Raad saaledes anført, at man kan vide enhvers Alder og Anciennitæt, og i sær er vanskeligt at forstaae, hvad Beskaffenhed det har havt med Byfoged-Embedet i den ældste Tiid, hvilket synes snart at have havt en nye Mand hvert Aar, eller dog undertiiden En anden at have været Byfoged, og en anden Dommer, ja Dommer og Skriver tilliige, som af efterfølgende korte Beretninger kan erfares. *Den anden Borgermester*, jeg finder, var Oluf Mogensen Aar 1572 og 1573, og da vare Raadmændene Frantz Skriver, Peder Madsen, Hans Nielsen og Hans Rasmussen, men Byfoged Niels Thomsen Aar 1572 og Byfoged Christen Skriver Aar 1573. *Den tredie Borgermester* var Niels Svindinge og *den fjerde Borgermester* Hans Jensen. Uden Tvivl have disse toe været af een Alder, men Niels Svindinge den ældste i Embedet, thi jeg finder ham

først, nemlig Aar 1580 dog Hans Jensen strax efter, nemlig Aar 1581. Hin levede endnu Aar 1592, men uden Tvivl længere, ja maaskee til en høj Alder, thi jeg finder længe efter den Tiid talet om Borgermester Hans Jensens Gaard, hvilken dog med en anden Hosbonde maatte vel faaet et andet Navn. Paa den Tiid vare Raadmændene Oluf Bay, som nævnes Aar 1591 og Peder Ibsen, som nævnes Aar 1592. Videre nævnes Jens Brag som Dommer og Lauritz Pedersen som Skriver Aar 1591 men Povl Schinchel som Dommer og Frantz Brag som *II. side 91*: Byefoged, begge for Aaret 1592. Maaske Dommeren var ellers Sættedommer¹⁸⁵, men derom finder jeg dog intet: *Den femte Borgermester* var Eggert Hansen og *den siette Borgermester* Mads Nielsen. I Frue Hardenbergs Donations Brev af Aar 1602 nævnes begge disse Borgermestere næst Biscoppen Mag. Jacob Madsen og Prousten Hans Pedersen i Kierteminde. Jeg finder ellers Borgermester Mads Nielsens Navn Aar 1599, men Eggert Hansen endnu levende Aar 1605 da maaskee den anden var død, hvilken var nock aldrig mere end Vice-Borgermester. I den Tiid finder jeg ingen anden Raadmænd nævnet end Morten Henrichsen Aar 1599 derimod var Bertram Pedersen Judex¹⁸⁶ og Skriver Aar 1602, men Laurits Hansen Dommer Aar 1605. *Den syvende Borgermester* var Povel Clausen Schinchel, om hvilken som Dommer forhen er talet. Uden Tvivl var han en Søn af ovenmældte første Byefoged Claus Schinchel, og det af hans andet Ægteskab med Hustrue Margrethe. Jeg har fundet een heel Familie af det Navn Schinchel, alle een Mands Børn. Den første Søn Hans Clausen Schinchel med tvende Søstre Anne og Karen, dernæst tvende yngre Brødre Povel Clausen Schinchel og Lauritz Clausen Schinchel, hvilke sidste synes at have været Margrethe Schinchels egne Børn, men hun Stifmoder til de tre ældste Børn. Povel og Lauritz boede begge her i Byen og bleve gamle Mænd. Povel Schinchel var endnu Borger Aar 1603, men strax efter Pesten, da maaskee Borgermester Mads Nielsen døde, blev han Borgermester her i Byen, og forestod samme Embede med Ære og Berømmelse i nogle og tredive Aar, nemlig indtil sidst i Aaret 1636. Han var toe Gange gift, først med Anne Andersdotter, som blev ved Døden bortkaldet fra ham Aar 1616 siden med Karen Ottesdotter, som levede endnu 10 Aar efter sin Mands Død, hvorom siden noget mere. I foromtalt Lauge Urnes Obligation af Aar 1612 og Margrethe Høgs Donation af Aar 1613¹⁸⁷ nævnes Prousten Lauritz Stampe i Kiølstrup, Sognepræsten Anders Mand i Kierteminde, Borgermester Povel Schinchel, Raadmand Lauritz Pedersen og Peder Nielsen Svindinge, hvilken sidste var Byefoged og Tolder tillige. Endnu var i Borgermester Schinchels Tiid Vice-Borgermester Samuel Hansen, død Aar 1615 og har jeg icke fundet denne gode Mands Navn andensteds end paa hans Liigsten i Kirken. Ligeledes Vice-Borgermester Otte Knudsen, hvis Navn jeg har icke fundet tiere end Aar 1623. Raadmand Søren Christophersen Aar 1610. Raadmand Jens Pedersen Aar 1613-1623. Raadmand Anders *II. side 92*: Eggertsen, en Søn af forige Borgermester Eggert Hansen, hvis Epitaphium i Kirken forhen er omtalt, og hvis Embeds Aar findes at have været fra Aar 1618 til Aar 1629. Raadmand Anders Hansen fra Aar 1620 til Aar 1635. Raadmand Niels Andersen, som jeg alleeneste finder nævnet Aar 1634. Byefoged i al den Tiid var ovenmældte

Peder Nielsen Svindinge, alleeneste derhos finder jeg dette mærkværdigt: Peder Nielsen Svindinge Byefoged Aar 1617. Jens Lauritzen Bye- og Herreds-Foged Aar 1618. Peder Nielsen Svindinge Byefoged Aar 1619. Jens Lauritzen Bye- og Herreds-Foged Aar 1620 siden Peder Nielsen Byefoged endnu i mange Aar. Endelig Niels Svindinge Byefoged Aar 1629. Uden Tvivl blev han da sin Faders Adjunctus, thi jeg finder endnu i nogle Aar derefter Peder Nielsen Svindinge Byefoged. Videre var på den Tiid Jens Nielsen Byeskriver, men fra Aar 1618 Oluf Christensen Byeskriver og længe derefter. *Den ottende Borgermester* var Niels Svindinge den Yngre og *den niende Borgermester* Elias Jensen. Den første var forhen Byefoged, men blev virkelig Borgermester efter Povel Schinchels Død, da han allerede nogen Tiid forud havde havt Borgermesters Navn. Han var en Søn af Raadmand, Byefoged og Tolder Peder Svindinge, og en Sønne-Søn af forige Borgermester Niels Svindinge, men hvor længe han levede, veed jeg icke. Elias Jensen var og født her i Byen, var en Tiid lang først Ridefoged paa Lundsgaard, siden paa Rørbech, satte sig siden ned som Borger her i Byen, og fick Navn af Borgermester icke længe efter Niels Svindinge, da de synes Begge fast at have været Competenter til Embedet paa een Gang, men Niels Svindinge som den, der var i Embede tilforn at have faaet Fortrienet. Elias Jensen var dog i mange Aar virkelig Borgermester, men hans sidste Levetiid var, som jeg forhen har sagt, meget bitter og bedrøvet, da nemlig de Svenske havde Byen inde, og de Danske med deres Allierede maatte endelig fatte den Resolution at beskyde Byen for at uddrive de Svenske. Ved den Lejlighed blev vor Borgermester Elias Jensen gandske lagt øde og udtæret indtil Livet selv, saa han døde mæt af Sorg og Ulykke uden Tvivl endnu samme Aar. I hans Tiid, nemlig 1651 finder jeg heele Magistraten nævnet, som var Borgermester II. side 93: Elias Jensen, Raadmand Peder Nielsen Svindinge, Raadmand Henrich Sørensen Krog, Tolder tilliige, Raadmand Niels Hansen, Byefoged tilliige, Raadmand Povel Christensen, Raadmand Otte Poulsen. Og som denne er den sidste Gang jeg veed mig at have fundet Raadmand Peder Nielsen Svindinge nævnet, maa jeg her gjøre følgende Anmærkning. Jeg finder denne Mand allerede maaskee som Sættedommer at have assisteret ved Byetinget Aar 1599 og altsaa, om det skal heele Vejen have været een og den samme mand, maa han have naaet en meget høj Alder. Men uden Tvivl har der været toe Mænd af det Navn, thi jeg finder Raadmand Peder Nielsen Svindinge at have været baade Byefoged og Tolder tilliige indtil ongefær Aaret 1636 men da var Henrich Sørensen Krog Tolder og Niels Hansen Byefoged, da forige Byefoged som sin Faders Successor Niels Svindinge blev virkelig Borgermester. Følgelig synes den Peder Nielsen Svindinge, som efter den Tiid var Raadmand, neppe at kunde være den samme, som forhen nævnes, helst man kunde icke vel gaaet ham forbi som ældste Raadmand, og sat hans Søn Niels Svindinge den Yngre til Borgermester over ham. Maaskee Peder Svindinge den Yngre var atter en Søn af Niels Svindinge den Yngre, og denne havde længe været Mand som Borger i Byen, førend han nogensinde blev sin Fader i Byefoged-Embedet adjungeret. Videre har jeg seet af Hindsboe-Ting-Protocoll, at Byefoged Niels Hansen, som da allerede nogen Tiid havde været Raad-

mand, blev Aar 1650 d. 9. Julii indsat i den da fra sit Embede aftrædende Herredsfoged Hans Kraghs Sted til at være tilliige Herredsfoged paa Hindsholm efter Kongelig Majestæt allernaadigste Tilladelse og Bestalling af 28. Junii samme Aar; Og skeede Indsættelsen efter velbaarne Mogens Kaas hans skriftlige Befaling af næste 3 Julii ved hans (Niels Hansens) egen Collega, nemlig Raadmand og Tolder Henrich Sørensen Krog, som Ridefoged til Nyborg Slot, hvor hans Principal Mogens Kaas da var Lehns- eller Amptmand. Samme Henrich Sørensen Krog var, som der siges, Broder eller maaskee rettere Farbroder til Biscop D. Peter Krog i Trundheim; men jeg har dog aldrig fundet ham skrive sig mere end Henrich Sørensen, endskiønt hans Binavn var Krog, og hans Børn have brugt samme Navn. *II, side 94:* Endnu blev i afgangne Oluf Christensens Sted Mogens Johansen Byeskriver Aar 1643. og har jeg fundet samme Mogens Johansen allerede Aar 1648 at have været tilliige HerredsSkriver til Hindsboe Ting. *Den tiende Borgermester* var Otto Poulsen, forhen Raadmand. Som virkelig Borgermester finder jeg ham tegnet Aar 1660 og maaskee han var bleven det samme Aar. Endnu var han i Live Aar 1671, men levede icke længe efter den Tiid. Han synes at have været en god og duelig [Mand] i sit Embede, men han fick og nock i sin Tiid med det ruinerede Kierteminde og mange bedrøvede Stervboer at bestille. I hans Tiid vare Raadmændene Niels Hansen, tilliige Bye- og Herredsfoged, Lauritz Hansen Balum, en Svigersøn af benævnte sin Collega Niels Hansen, og Hans Nielsen, en Svigersøn af samme Niels Hansen, alle for Aaret 1660. Men i Oberstlieutenant Marqvor Rothsteens Donations Brev af Aar 1666¹⁸⁸ nævnes foruden Sogne Præsten Anders Poulsen Borgermester Otto Poulsen og Raadmænd Hans Nielsen og Michel Leermand, som var en Præstesøn fra Sverrige, der blev tilbage her i Byen, da de Svenske bleve drevne herfra. Aar 1662 nævnes Hans Lauritsen Byefoged, men atter 1663 Niels Hansen Bye- og Herredsfoged. Maaskee han levede icke meget længe efter den Tiid. Han døde en gammel Mand og efterloed sig store Midler. Hans Enke var Anne Mølken, som fick siden Borgermester Glysing. Endelig Aar 1667 var Villum Mortensen Byefoged her i Byen og Birkedommer til Hindsboe-Tiing. I hans Tiid var det, Hindsholm tabte sit navn af et Herred og blev forvandlet til et Birk. Endnu var denne Villum Mortensen nogen Tiid Birkedommer til Scheelenborg-Birk, men da maatte den gamle Byeskriver Mogens Johansen lade sin Birke-Skriver-Tjeneste per Vicarium forrette, thi han var meget længe en gammel, svag, ja i mange Aar sengeliggende, Mand. *Den ellefte Borgermester* var Johan Rudolph Burenæus. Han kom til Embedet Aar 1671, og døde Aar 1682 d. 1. September. Han blev tilliige Vice Landsdommer Aar 1676 virkelig Landsdommer 1680. Han skal efter Sigende været en af Landmaalings-Commissarierne. I de første Aar af hans Borgermester-Embede vare Raadmændene Michel Leermand, Anders *II, side 95:* Jespersen Bager, en vacker Mand, en Søn af ovenmældte Jesper Jacobsen Bager, og Johan Glysing, som siden blev Borgermester. Men i de sidste Aaringer, saasom fra Aar 1680 til 1682 finder jeg den talriigeste Magistrat, thi da vare her paa een Gang 3 Borgermestere og 5 Raadmænd.¹⁸⁹ Den første Borgermester var Landsdommer Burenæus, den anden Borgermester Knud Knudsen

Rønnov, den tredie Borgermester Bertram Treven, den første Raadmand Michel Leermænd, den anden Raadmand Johan Glysing, den tredie Raadmand Hans Hansen, den fjerde Raadmand Povel Ottesen (en Søn af forrige Borgermster Otto Poulsen) og den femte Raadmand Peder Nielsen, altsaa otte Magistrats Personer foruden Byefoged og Byeskriver, hvilket er mere end man nogensinde skulde troet Kierteminde til, og hvilket beviiser, at Byen da for Alvor har begyndt at rejse Hovedet igien. *Den tolvte Borgermester* var ovenmældte Knud Knudsen Rønnov, som døde Aar 1684, om hvis Familie mig er slet intet bekiendt. *Den trettende Borgermester* var Bertram Treven, som havde en Tiid lang været Tolder her i Byen og døde Aar 1688, i sin bedste Alder, nemlig 46 Aar gammel, endskiønt Byen mener sig at have været meget lykkeligere, naar denne Mand havde døet længe før, hvorom siden mere. Raadmændene vare endnu de forige, men deres Tal mindskedes efterhaanden, og man finder siden icke saa mange at være komne til Magistrats Embedet, hvorudi den Kongelige Forordning af Aar 1682 d 28. Januar. synes at have gjort et Halte, da det hidder sammesteds, at der i Kierteminde saavelsom Svenborg, Faaborg og Assens skal icke være mere end een Borgermester og toe Raadmænd. I det mindste finder man, at Magistraten blev aldrig mere saa talrig som tilforn, endskiønt Byens egne Omstændigheder kunde selv strax have givet en meget nærmere Aarsag dertil. I disse tre Borgermesters Tiid vare der liigesaa mange Byefogeder, thi Villum Mortensen tackede af fra sit Embede, af hvad Aarsag veed jeg icke; Jeg finder alleene, at han levede til Aar 1687, og imidlertid var først Byefoged Hof,¹⁹⁰ om hvis Ankomst jeg *II, side 96*: kan intet vist bestemme, men om hans Person og sørgelige Endeligt skal jeg siden tale; Dernæst Byefoged Hans Hansen Ugge, maaskee ovenmældte Raadmand af samme Navn, som var her endnu Aar 1684 og endelig Christian Schionning, som kom til Embedet Aar 1685. Endnu tildrog sig paa den Tiid, nemlig Aar 1687,¹⁹¹ at Hans Carstensen blev den ældgamle og længe sengeliggende Byeskriver Mogens Johansen i Embedet adjungeret. *Den fjortende Borgermester* var Johan Glysing, født i Aalborg, havde længe været Raadmand, og allerede haft Borgermesters Navn og Forretninger Aar 1685 thi saa vidt jeg skiønner, har hans Formand Bertram Treven icke taget sig meget af Borgermester-Embedet. Johan Glysing var ellers den største og riigeste Kiøbmand i sin Tiid, og tog sin første Opkomst, da han fick sin egen Høbonde, Raadmand Niels Hansens, Enke Anna Mølken, til Ægte. Men det store Testamente af 30. Novembr. 1696, som de oprettede med hverandre, har gjort deres Ihukommelse dyrebar og udødelig paa dette Sted. Testamentet findes Ord for Ord anført Hofm. Tom. 5. pag. 279-282. Her vil jeg ickun mælde, hvad de efter Testamentet gave bort til offentlig Brug og Nytte, nemlig først en Væjrmølle uden for Byen, som blev skiænket Kirken til deres Begravelses Vedligeholdelse, og hvoraf svares aarlig 13 Rixdaler 2 Mark, dernæst reede Penge saasom til tvende Hvelvingers Forfærdigelse i den store Gang i Kirken 600 Rdlr, 2. til Hvelvingernes Forfærdigelse i begge Udskuddene ligeledes 600 Rdlr, 3. til et nyt Arbejde over Choersdørren Guds Huus til Ære og Ziir 100 Rdlr. 4. til Orgelverket ret ziirlig og net at forfærdige 100 Rixdaler, 5. til Sogne Præsten som Hielp til Huusleje 100

Rixdaler, 6. ligeledes til Capellanen som en Hielp til Huusleje 100 Rixdaler, 7. til den latinske Skoele 100 Rixdaler. 8. til fattige forarmede Huusarme her i Byen 500. Rixdaler, 9. til Søe-Broens Forfærdigelse 100. Rdler. Det er ialt reede Penge Tre og Tive Hundrede Rixdaler, som alle i Croner efter Testamentet bleve betalte og hvoraf de 700 Rixdaler i Croner, nemlig Præsterne og til de fattige, endnu staae paa Rente. Nu er her i Byen Ingen levende, som hører enten til hans eller hendes Familie; Og førend den i Testamentet som Hoved-Arving benævnte liden Johan Glysing døde, lod han bære ned til mig for deres Godgiørenhed sær berømmelige Folkes Skilderier,¹⁹² staaende begge paa eet stoert og bredt Stycke, smuckt og velgiort II. side 97: opsat i min Stue, hvor det skal bevares til Efterkommernes Tieneste, som billig vilde see dem, der for dum have giort saa meget Godt her i Byen. Videre agtes, at i Deres Testamente nævnes foruden Sogne Præsten Bent Pedersen Top og Capellanen Niels Jacobsen Muus Borgermester Peder Nielsen, Raadmand Otto Jensen Langemach, fremdeeles Over Formynder Jacob Pedersen, hvis Binavn var Norup, Over Formynder og Kirkeværger Christen Jensen, Kirkeværger Christopher Mogensen og Fattiges Forstander Jacob Mogensen (Begge Sønner af den gamle Byeskriver Mogens Johansen) som alle vilde have Indseende med, at deres Villie efter Testamentet i alle Maader blev fulkommet. Om alle disse gode Mænd skal siden tales noget mere paa andre Steder. Forresten finder jeg paa den Tiid, nemlig Aar 1693, Henrich Rasmussen Kiær at have været Byefoged, som skal ellers have boet i Hagendrup ved Schousboe, og meenes siden at have forladt Tienesten og at være kommen til Laaland. Endelig døde Aar 1689 den gamle Mogens Johansen, som var 48 Aar gammel i Embedet, og bragte sin Alder til 75 Aar. Efter ham blev hans adjunctus Hans Carstensen virkelig Byeskriver. *Den femtende Borgermester* var Peder Nielsen, en meget brav og duelig Mand, der alleerede som Raadmand længe havde været Sielen i Raadstuen, og nu selv i ti Aar forestoed Borgermester-Embedet med megen Berømmelse. Han var ligesom sin Formand fra Aalborg af, og om hans Ankomst her til Byen har man følgende muntre Historie, Anne Pedersdotter Norup, en vacker Kone, født saavel som ovenmældte hendes Broder Jacob Pedersen Norup i Aalborg, nu Enke efter Raadmand Anders Jespersen Bager, rejste ud til Odense og friede selv til Fuldmægtigen Peder Nielsen paa Amptstuen, som hun i sin Ungdom havde kiendt i Aalborg. Ham stoed Tilbuddet an, saa han qviterede Amptstuen, og slog sin Boepæl hos hende her i Kierteminde, hvor han blev strax Raadmand i hendes salig Mands Sted, men omsider Borgermester. De levede tilsammen det kierligste Ægteskab, ja hun fick i ham den bedste Mand, hendes Børn den bedste Fader, og Byen den bedste Borgermester, saa man roesede alle Dage saavel hendes Val som hendes Resolution. I hans Tiid vare Raadmændene: den første Otto Langemach, som længe havde været en meget anseelig Borger her i Byen, og blev Raadmand Aar 1690 eller maaskee noget tilforn. II. side 98: Den anden var den forhen omtalte Vilhelm Weghorst, som blev Raadmand strax efter Borgermester Glysings Død, og da han blev hiemsøgt med et haardt Kors og var blind nogle Aar, førend han døde, blev den tredie Raadmand Lars Leermand, en Søn af forrige Raadmand Michel Leermand, hvis

højbedagede Enke Abel Marie Christensdotter levede endnu nogen Tiid siden min Ankomst her til Stedet, hvorom mere ved anden Lejlighed. Byefoged paa den Tiid, saasom Aar 1699, var Bent Jensen Malmøe. *Den sextende Borgermester* var Johan Adam Merchel, som i sine unge Aar havde været Kongelig Laquej, blev Tolder efter Borgermester Trevens Død, men Borgermester efter Borgermester Peder Niensens Død, som indfaldt sidst i Aaret 1706. Tolder-Tienesten afstoed han siden med Kongelig Tilladelse til sin eeneste Søn Christen Carl Merchel, men Borgermester-Embedet forrettede han til sin Død, Aar 1733, da han mæt af Dage som han en gammel 45 Aars Embeds-Mand tackede af fra Verden. Han roeses som en retsindig og meget god Mand af alle, og hans Enke, Vilhelmine Merchels, levede endnu længe efter ham til en høj Alder, over 90 Aar. Hun skal have baaren sin Alder meget vel, endskiønt hun var blind paa de sidste Aar. I Borgermester Merchels Tiid blev først Alexander Mancinus, siden Knud Pedersen Hind Raadmand; Endelig kom Peder Christian Schiøtz i Mancini og Andreas Højer i Hinds Sted. Her vare da icke mere end toe Raadmænd paa Gangen, og som det passerede på den Tiid, maa jeg her fortælle, at da Kong Friederich den Fierde landede engang her ved Kiertemind, sagde GeheimeRaad von Osten, Amptmand paa Sorøe, til Kongen, at her vilde møde Hans Majestæt noget sælsomt, nemlig at Borgermesteren havde ædt toe Raadmænd her i Byen. Kongen holdt det utroeligt, hvad dog Osten forsickrede. Hvorpaa Kongen sagde: Der ere vel icke mere end toe Raadmænd i den liden Bye, skulde da Borgermesteren ædt dem Begge, men GeheimeRaad Gabel kom imidlertid dertil, og oplyste Sagen, at her var et Slags store Flynder, som kaldtes Raadmænd, hvilke Borgermesteren vel kunde spise toe af. Denne Historie havde GeheimeRaad Grev Johan Ludvig Holstein selv fortalt mig, da jeg blev kaldet hid til Kiertemind. Han lagde endnu disse Ord dertil, at han var selv paa Skibet med, og han var da Cammer-Junker hos Kongen. Byefoged paa den Tiid var maaskee Bent Jensen Malmø død og jordet 1704 d. 8. April, derefter Christian Crondal; jeg har fundet hans Navn Aar 1706 og han var Fader til forige SognePræst Crondal i Nyborg. Efter ham II, side 99: blev Jens Lauritzen Kragh Byefoged, han boede længe paa Kejrup, men siden her i Byen, og døde i største Fattigdom. Efter ham blev Diderich Horneman, født i Næstved, Byefoged, som efter nogle Aar forlod Tienesten som en brødløs Betiening, og tog efter Alles Sigende Afskeed fra Byen med de Ord, at den skulde faae en Byefoged efter ham, som skulde endnu være værre end han selv var, hvilket destoværre blev og sandt; men hvad Byen har lidt under saadanne Betiente, er let at forstaae. Endnu døde Byeskriver Hans Carstensen, og Jørgen Fich kom her Aar 1709. Han var Byeskriver i 22 Aar, og døde Aar 1731. Hans Enke Viveche Vilhelmsdotter Grof har levet til denne Dag, d. 15. Junii Aar 1770, ja opfødt mange Børn i hendes yngre Enkestand, og baaren Alderdommens Byrder med megen Standhaftighed. Hun overvandt Verden med bare Troe og Taalmodighed. Efter Jørgen Fich blev en Byeskriver ved Navn Rosenlund, men han var her ickun eet Aars Tiid og døde ugift. *Den syttende Borgermester* var Peder Christian Schiøtz, en Stifsøn af Sogne Præsten Sebastian Friis, men hans egen Fader var Jens Schiøtz, Forpagter ved

Bogense, og hans Moder Inger Pedersdotter Bøgvad, hvilke holdte deres Søn til Studeringer, men da han var bleven Student, udvalgte han selv det juridiske Studium. Endelig befriede han Kiøbmand Thomas Johansens Enke, Hylleborg Marie Bager, og blev Raadmand med Anciennitet som den ældste i Mancini Sted, men Borgermester efter Merchels Død. Han var en Mand af dyb Indsigt og megen Erfaring. Han førte under den gamle Merchel længe Directionen i Raadstuen, og forestod sit Borgermester-Embede i fiorten Aar med Myndighed og Anseelse. Forresten havde han sine store Anstød og Fortrædeligheder, hvilcke gave ham nock at bestille, ja gjorde ham, som han har sagt mig selv, Livet mangen Gang suurt nock. Det ulyksalige Mord paa Sogne Præsten Joh. Frid. Horneman, hvori han højst-uskyldig nær var bleven indvicklet som den, der meentes at kunde forekommet Sagen; den græsselige Sag med følgende Byefoged, som blev dømt fra sit Embede til Bremerholm,¹⁹³ og andre svare Processer, som han havde, men kom vel ud af alting, viiste, baade hvad Mand han var, og hvilke Ting han har gaaet igiennem. Endelig faldt han i en meget smertelig langvarig Sygdom, som holdt ham indtil hans Døds Dag. Han levede endnu tre Fierding Aar i min Tiid, og han var den første, der gav mig nogen Efterretning om Kierteminde. Hans kiære Ægtefælle levede endnu paa ellefte Aar efter hans Død, og vidste godt at skicke sig i alt det, der havde mødt hende. Det krænkede hende alleeneste, som hun selv II. side 100: ofte sagde til mig, at hun kunde icke paa sit Yderste gjøre saa meget Godt imod Kirken og de Fattige, som hun tilforn i sit Hierte havde foresat sig, thi hun var ret en Guds og Menniske-Ven indtil Døden. I Borgermester Schiøtzes Tiid var her ickun toe Raadmænd, nemlig forbemældte Andreas Højer, som var først i Jylland, og Peter Morville, født i Kiøng Præstegaard, Halvbroder til Borgermester Schiøtzes Hustrue, hvorom mere paa et andet Sted. Men heraf seer man, at Magistraten var icke mere saa stærk som fordum, thi Byen tog alt for meget af; ja det var nu den Tiid, Magistraten skulde begynde gandske at gaae af, thi da sidst bemældte Raadmand Peter Morville døde, blev ved et Kongeligt Rescript af Aar 1738 af 12 Decembr. anordnet, at herefter skulde ickun være een Borgermester og een Raadmand her i Byen. Siden da den ulyckelige Byefoged I.S. Bie, som kom her i Diderich Hornemans Sted, var bleven dømt fra sit Embede, var det Kongen egen allernaadigste Villie, at Borgermester Schiøtz skulde tilliige være Byefoged, ligesom han og dertil blev beskicket d. 10 August Aar 1742. Man maatte ønsket at saadant var skeet før, da Byefoged Jens Lauritzen Kragh døde saa fattig, at han efterlod sig icke, hvad han kunde begraves for, og Did. Horneman gick frievillig fra sin Tieneste som et Brød, Ingen kunde leve af. Vist er det, at Borgermester Schiøtz som I.S. Bies haardeste endskiønt nødtvungne, Fiende sagde selv mange Gange, at denne Byefoged fattedes hverken Forstand, Gaver eller Villie til at have været den ønskeligste Byefoged, naar han ickun havde havt et ønskeligt Levebrød; Men sulte kunde han icke, og det var under fortvivlede Omstændigheder, han omsider greb til saadanne Foretagender, som hverken kunde eller burde holdes ham til Gode. Endelig blev Borgermester Peder Christian Schiøtz efter allerunderdanigst Ansøgning formedelst sin langvarige Sygdom, som han nu saae at

vilde blive sin Død, i Naade dimitteret fra sine Bestillinger, hvorpaa Raadmand Højer som eeneste tilbage værende Magistrats Person skulde være Byefoged i-gien. Alleeneste som der nu længe havde været klaget over Byefogedens alt for ringe Levebrød, saa ville Kongen selv allernaadigst vide, hvad Byefogeden, nu han var eene Magistrats Person, kunde have at leve af. Til den Ende blev resolveret at lade en Jord, Gedschovs Hoved kaldet, som stedse havde lagt til Magistraten, komme til offentlig Auction, og bortforpagtes til II, side 101: Højtbydende, som blev Kiøbmand Rasmus Olufsen, en Fader til nu værende Kiøbmand Johan Otto Moll, for 74 Rdlr 2 Mrk, hvornæst Borgerskabet offererede 4 Kiørs frie Græsning i deres Koemark. Paa saadan Maade blev Raadmand Højer den første Byefoged, som skulde forrette Magistrats Embede tilliige, og er den Kongelige Resolution derfor af 21 April Aar 1747. Fra den Tiid var det altsaa til Ende her med Borgermester og Raad, alleeneste det var ej alleene her, men tilliige i Svenborg, Faaborg og Assens, Magistraten saaledes blev afskaffet; det er paa alle de Steder her i Landet; hvor efter forommældte Forordning af 28. Januarii Aar 1682 var anordnet een Borgermester og toe Raadmænd. Borgermester Schiøtz døde saa d. 25. Decembr. 1747 og Raadmand Højer, som nyelig var bleven Byefoged, fulgte ham strax efter, nemlig d. 27. Decembr. samme Aar. Raadmand Højers Ægtefælle var Engel Pedersdotter Hoppensach, som levede ongefær et Aars Tiid efter sin Mands Død. Deres eeneste Barn var Maren Højer, gift først med Niels Broch Kiøbmand her i Byen, nu med Morten Møller, fordm Kiøbmand her i Byen, nu Krigsraad og Ejer af Krumstrup i Ryslinge Sogn i Nyborg Ampt. I al den Tiid var Frantz Borneman Byeskriver, om hvilken skal siden tales mere.

Nu var da den gamle Magistrat i Kierteminde uddød. Jeg negter icke, at det jo har meget fornøjet mig, at jeg, i hvor kort det var, kiendte dog noget til den i levende Live, og saae dens hæderlige Jorde Færd. Nu er her en gandske ny Periode, da man hører icke mere tale om Borgermester og Raad, men alleene om en Byefoged, som er alt det, Magistraten og Byefogden vare fordm. Den sidste Raadmand Andreas Højer var *den første Byefoged*, paa den Maade, som jeg allereede har sagt. *Den anden Byefoged* var Otto Jacobsen Bull, en Normand, som er bekiendt nock af sit Register over Lov og Forordninger. Han kom her Aar 1748, men det stoed ickun maadeligt til her i II, side 102: hans Tiid. Jeg vil ickun sige det, at han havde den Lycke efter et Par Aars Forløb at afstaae paa Kongens allernaadigste Behag sin Tieneste, hvilken han icke længere formaatte at forrette, og Kongen beskickedede derpaa i hans Sted *den tredie Byefoged* nu værende Morten Bendz, med Vilkaar, at han skulde give sin Formand noget Vist aarlig til hans Underholdning, hvilket findes saaledes tilhobe anført i den Sidstes Bestalling af 28. Martii Aar 1750. Alleeneste Otto Bull i steden for aarlig Underholdning forlangede een Gang for alle 400 Rixdaler, thi anderledes kunde han icke komme ud af sine Ting; og Byefoged Bendz, for at være frie for aarlig Byrde og Overhæng, gav ham med højere Øvrigheds Consens de forlangte 400 Rixdaler. Endnu tog Byefoged Bendz en Søn af sin Formand til sig, og gjorde en brav Karl af ham, og er samme endnu Sorenskriver Henrich Bull i Nordlandene i Norge. Aar 1753 døde

Rasmus Olufsen, som havde ovenomtalte Gedskovs Hoved i Forpagtning, hvoraf svarede de 74 Rdlr 2 Mrk til Byefogedens Løn. Altsaa var denne Jord nu igien i Byefogedens egne Hænder, og indgick Byefoged og Borgerskab da med hverandre saadan Contract, at Jorden skulde være Byen evig overladt imod 100 Rixdaler aarlig, og skulde Byefogeden endnu mere være tillagt en halv Lod Jord qvit og frie i Byens Marker. Denne Convention blev saaledes indsendt til Kongelig allernaadigst Approbation, ligesom den blev og confirmeret d. 15. Junii samme Aar. Endnu merkes, at af samme Jord svares aarlig til Kongens Casse for en halv Tønde Smør 7 Rdlr 3 Mrk, som og Borgerskabet nu betaler; og paa det at denne Tribut kan ordentlig udredes, da ere Borgerskabets Marklodder fastsatte til 13 i Tallet, og af hver Lod svares aarlig 8 Rdlr 4 Mrk hvilket gjør den heele Tribut baade til Kongen og til Byefogeden, endskiønt denne sidste, som *II, side 103:* sagt, har sin halve Lod frie. Endnu ere Byens otte Eligerede Mænd Byefogeden ansvarlige for alting, og skal den halve Deel betales til 11. Junii og den anden halve Deel til 11 Decembr. aarlig, hvilket tilhobe er saaledes stadfæstet ved nysbemældte Kongelige Confirmation. Aar 1757, d 4. Mart. blev Byefoged Benz tilliige Byeskriver her i Byen, da Kongen, som hans Bestalling formælder, allernaadigst besluttede at samle disse toe Embeder. Alleeneste som den gamle Byeskriver Frantz Borneman var da bleven saa forarmet, ja saa svag og skrøbelig tilliige, at han hverken selv eller per Vicarium formaatte at forrette noget af sit Embede, blev det efter hans egen Ansøgning paalagt Byefogeden at forsyne Byeskriveren med Føde og Klæde og anden Nødtørvtighed, saa længe han levede. Dette holdte Byefoged Bendz ham oprigtig, og Byeskriveren var saaledes vel paa sin gamle Alder. Byeskriverens Løn bestaaer af 10 Rdlr aarlig foruden hvad Embedet selv kan kaste af sig, hvilket er saare lidet, naar man billig søger at forekomme alle unødvendige og fordervelige Processer. Aar 1760 d 12 Septembr. blev Byefoged (sic) formedelst sit Embedes Ringhed tilliige benaadet med Bestalling som Vejer og Maaler her i Byen, naar samme Embede blev vacant, hvorom siden. Aar 1761 d 30. Januar blev Byefoged Bendz efter foregaaende Bestallings Brev af Baron Schach Brochtorf som FrieHerre og BirkeHerre til Scheelenborg, confirmeret til at være Birke-Dommer til Scheelenborg Birke-Ting og derfor at nyde aarlig Løn 30 Rdlr samt det Korn, som bør svares til Dommeren af Birkets underliggende Bønder. Aar 1764 d 20 Januar blev, som forhen sagt, allernaadigst anordnet og befalet, at Hverringe og Broelycke Gaarde samt de derunder liggende Godser paa Hindsholm skulde herefter være forlagt under Kierteminde Byeting som den dem nærmest liggende Ret, dog uden at betale større Omkostninger derved, end det kunde være et Herreds- eller Birke-Ting paa Landet. Aar 1768 d 20 Decembr. blev Byefoged Bendz endnu beskicket til at være Borgermester i Kierteminde,¹⁹⁴ hvilken Character uden nogen hans egen Ansøgning eller *II, side 104:* Bekostning blev skiænket ham som et særdeeles Beviis paa sin Konges Naade. Man maa tilstaae, at den gode Borgermester Bendz har løst mange Bestallinger og faaet mange Tienester foreenede med sit Byefoged-Embede. Det er og vist, at Byefoged-Embedet har aldrig været et Levebrød, som en Øvrigheds Person kunde standsmæssig leve af, førend nu. Ja

med alt det, som nu er samlet, er det et skickeligt men icke mindre end et stoert Levebrød (sic). Borgermester Bendz er født Aar 1709 d. 5. Junii i Aaslev, Annexet til Næraae, Aasum Herred. Hans Fader var Lauritz Bendz, hans Moder Petronelle Mølmarch, og hans eeneste Broder SognePræsten Niels Christian Bendz i Rønninge. Førend han kom her, var han længe Ridefoged til Lundsgaard og Jershauge saavelsom til Sellebjerg, alle her i Herredet, og paa Lundsgaard giftede han sig med Sophie Caroline Møller, en Søster af ovenmældte KrigsRaad Møller paa Krumstrup, en Dotter af Forpagteren Mads Jørgensen Møller og Hustrue Anne Mortensdotter, da boende paa Lundsgaard. Borgermester Bendz har med sin Ægtefælle fem levende Børn, toe Sønner den ældste Lars Christian,¹⁹⁵ den anden Carl Julius, og tre Døttre, den første Elise Christine, den anden Juliane Elisabeth, den tredie Noline Martine, men de ældste Børn ere alleerede voxne Forældrene til Fornøjelse og Tieneste.

Verdslige embedsmænd i øvrigt

Angaaende *andre Embedsmænd* her i Byen, da mindes jeg icke at have seet nogen *Tolder* nævnet her førend Peder Nielsen Svindinge, der var, som før er sagt, Raadmand og Byefoged tilliige; altsaa er han *den første* paa dette Sted, og *den anden Tolder* Henrich Sørensen Krog, der ligesom hans Broder eller Broder-Søn Biscop Krog skal være født i Aarhus. Han var tilliige Raadmand her i Byen og Ridefoged til Nyborg-Slot, hvorom endnu mere ved en anden Lejlighed. Her vil jeg alleene sige det, at han i sine anseelige Embeder holdte tvende Fuldmægtige, en ved Nyborg-Slot, og en anden her i Byen ved Tolder-Tienesten. Saadan Fuldmægtig var den saa kaldede Christen Pedersen Tolder, der døde som ung Karl og gav den lille Lysekroner i Kirken, hvorpaa hans Navn staaer med Aarstallet 1655. *Den tredie Tolder*, hvis Navn mig er bekjendt, var Johan Madsen, der lod sætte den forhen omtalte Dæmning over Landsvejen imellem Kierbye i Drigstrup-Sogn og Torup paa Hindsholm, men geraadede i Armod, da Arbejdet *II, side 105*: mislyckedes og gick overstyre. Han skal ellers have været en meget god Mand og stoer Velgiører imod de Fattige. Han boede paa Langegade¹⁹⁶ i den store Gaard næst ved Kirken, hvor nu Kiøbmand Kragh boer, og man fortæller, at i hans Forstue stoed altid en Kande med Jern-Giorde om fuld af Øl, hvor de fattige kunde gaae frit hen at dricke, men var nogen hungrig, da maatte han mælde sig om Brød, og fick det, thi han vilde den Fattige skulde leve med sig, saa længe han havde noget. Gud lod ham icke heller selv fattes Brødet, thi han boede til sin Døds Dag i sin Gaard og sad i et Embede, der lod ham icke mangle det nødtørvtige. Han var gift toe Gange, og havde Børn med sin første Hustrue, en Søn, som blev Kiøbmand i Bergen, en Dotter, gift med en Kiøbmand i Svenborg (hvis Navn jeg icke ved) og endnu en Dotter Margrethe, som var alle sine Dage halv taabelig og heel tungsindig, men omsider kied af Livet, ongefær henved 50 Aar gammel, myrdede et Barn, og blev derfor rettet paa Torvet.¹⁹⁷ Det er nu nock 60 Aar siden den Tiid, men Folk veed endnu at fortælle, hvad da alle sagde, nemlig *hvorledes kunde det dog gaae Johan*

Madsens Dotter saa ilde, hvis Fader gjorde saa meget godt i sin Tiid. Et besynderligt Vidnesbyrd for ham, der nu i næsten 100 Aar har været død. Hans sidste Hustrue blev siden gift med Jacobus Mogensen, hvilken nævnes som Fattiges Forstander i Borgermester Glydings Testamente, og var en Søn af den gamle Byeskriver Mogens Johansen og Broder til Christopher Mogensen. *Den fjerde Tolder* var Bertram Treven, som siden blev Borgermester. Han kiøbte sin Formands Gaard, men var af et gandske andet Sind og Forhold, og dersom det er sandt, hvad der fortælles om ham, da var han den skadeligste Mand for Kierteminde, thi hans Nidkierhed eller Passioner imod Odense Kiøbmænd gick saa vidt, at disse derover forloede gandske deres gamle Lade- og Losseplads, sparende ingen Bekostning for at bereede sig en anden Fiord, hvor de icke mere skulde have med Kierteminde-Tolder at bestille. *Den femte Tolder* var Johan Adam Merchel, som i sine unge Aar havde været Kongelig Laqvej; han blev ligesom sin Formand omsider Borgermester, men var alle sine Dage den bedste Mand. *Den siette Tolder* var Carl Christian Merchel, en eeneste Søn af sin Formand, Tolder længe for sin Faders Død, en Mand af store Sinds og Naturens Gaver, liige saa fornuftig som artig, beleven og oprigtig, men formedelst en vis Malheur besværet med den største Sinds Uroelighed, som tog omsider jo mere og mere Overhaand, og gjorde ham mange Gange utaalelig baade for sig selv og for andre.¹⁹⁸ *II. side 106:* Omsider faldt han endskiønt ligesom paa Embeds Vegne, i en meget vidtløftig Proces¹⁹⁹ med Borgermester Schiøtz, hvorved de begge nær havde sat al deres Formue til. Sagen blev dog forliigt, da Tolderen kunde icke udholde Processen længere; Endelig døde denne merkelige Merchel Aar 1746. Skade, at saa kloge Mænd betænke icke selv bedre deres Sag, men angribe hverandre til deres egen Fordervelse. *Den syvende Tolder* var Peder Fischer, født ved Ebbeltoft i Jylland; Han kom her sidst i Aaret 1746, havde Kone og Børn, blev næste Aar Enkemand, og indlod sig siden i Ægteskab med en gammel Jomfrue paa 65 Aar, men hun rejste derefter til Jylland, og saaledes adskilte døde de efter et Par Aars Forløb hver i sit Land, hvilket er alt, hvad jeg veed om dem at mælde.²⁰⁰ *Den ottende Tolder* var Christian Hansen Schov, født paa Hinderup-Broegaard under Grevskabet Friisenborg. Denne var længe Controlleur imod Toldforpagteren, men blev Tolder, da Kongen selv lod oppebære sin Told igien. Han var her i tretten Aar, og blev skrøbelig for Tiiden. Han døde 1764²⁰¹ og efterloed sig en ung Enke, Dorothea Jørgensdotter Bang, og tre smaae Børn. Hans, Erich og Johanne, hvilke den christelige Moder stræber paa bedste Maade at opdrage i Dyd og Herrens Frygt. *Den niende Tolder* var Johan Michael Hennen, en Ost-Friislænder af Geburth, som i sine unge Aar var kommen her ind til Danemarch. Han var Tolder her i toe Aar, men blev forflyttet til Draxminde Toldsted i Lolland, boende i Rødbye, hvor han nu er baade Tolder og Byeskriver tilliige. *Den tiende Tolder* er nuværende Friderich Holst, født Aar 1713 d. 25 Februar i Kiøbenhavn, hvor hans Fader var Henrich Holst, Vejermester ved Toldboen, og hans Moder Cathrine Sophie Mahler, en Proustedotter fra Sielland, hvor for hun og med sin Mand vilde have denne deres Søn opfret til Studeringer og Boglige Konster. Friderich Holst blev og Student Aar 1730, men som han fandt sig selv at

Acciseboden ved Munkeboport fotograferet omkring 1900 som privatbolig. Ved hver af de tre byporte lå en accisebod, hvor bønderne skulle betale toldafgift af varer, der førtes ind i byen. (Kerteminde Museum).

have for svagt Bryst og for svage Kræfter til gejstligt Embede, forlod han Bogen og applicerede sig til Pennen. Aar 1737 gjorde han en Rejse *II, side 107*: til Oldenborg og derfra til Holland, hvor han opholdt sig et halvt Aar. Siden kom han hjem igien, og var i mange Aar paa Krigs-Cancelliet, indtil han endelig blev Aar 1766 d 24 Junii allernaadigst beskicket til at være Tolder her i Byen. Han er en Mand af et meget svagt Helbred, men reedelig i sin Deel. Hans Hustrue, som længe siden er død fra ham, var Johanne Frideriche Dosschin, kommen herhid fra Bareuth Aar 1751 som Kammer-Jomfrue hos en af salig Dronning Sophie Magdalenes Hof-Damer. De havde en Dotter Caroline sammen, som endnu lever. Endnu har Tolderen sin salig Hustrues Moder og Søster, begge fra Bareuth, hos sig. Hvad *Controlleurer* angaaer, da er Ingen mig bekjendt for den ældre Tiid. Og den *første*, Folk vide at nævne mig, er Vest Christensen, som var en meget gammel Controlleur, som var og en gammel Mand, der levede endnu længe i min Tiid, men saa ussel og forarmet, at det er Skam at tale derom, thi han skammede sig icke selv ved offentlig Betlerie, og fandtes tilsidst død som en Betler paa Marken dog skeede dette paa den Tiid, da Tolden var bortforpagtet, og Controlleuren stoed paa Pension eller Vartpenge.²⁰² Efter hans Død var længe ingen Controleur, saasom Tolderen forrettede Controlleur-Embedet al den Tiid, Toldforpagtningen varede. Endelig, da Toldvæsenet kom paa den forige Fod igien, blev Niels Madsen, en Mand, som længe havde tient paa Proviant-Gaarden i Kiøbenhavn, Controlleur her i Byen, men efter et Par Aar ongefær byttede han med Kongelig Tilladelse sin Tieneste bort for en Visiterer-Plads i København, og ved den Lejlighed blev Visiterer Christopher Klingbech igien Controlleur i Kierteminde, hvilken formedelst en egen Forseeelse eller reent ud sagt alt for ubetænksom og voldsom Opførsel imod sin foresatte højstuskyldige Tolder blev ved Sagens *II, side 108*: lovmæssig beviste Andragende af Kongen selv sat fra sit Embede. Controlleuren skeede sin Ret,

men han sidder med Kone og 4 smaae Børn, saa Enhver maa ynkes over ham og ønske, at hans Forseelse var forladt og der igien maatte tænkes paa ham til det Bedste.²⁰³ Nu værende Controlleur er Michael Fieldsted Hviid, født i Kiøbenhavn d 9. Septembr. Aar 1744 beskicket her til Controlleur d 6. Martii Aar 1770. Hans Fader var den højjærværdige Mand Matthias Hviid General-Kirke-Inspector med Biscops Rang samt Consistorial-Raad, Proust og SognePræst ved Holmens Kirke i Køpenhaun, hans Moder Karen Fieldsted, en Dotter af Stads-Hauptmand Michael Fieldsted i Kiøbenhavn. Videre hvad *Vejere og Målere* angaaer, da er den første, man har vidst at sige mig, Hans Carstensen, som var Byeskriver tilliige. Om disse tvende Embeder have været tilforn foreenede, veed jeg icke, men Jørgen Fich, som blev Byeskriver efter Carstensen, var og i sin Tiid Vejer og Maaler tilliige. Men efter Jørgen Fich blev Ananias Norup Vejer og Maaler, som levede indtil en meget høj Alder, og døde nu i Vinter Aar 1770.²⁰⁴ Følgelig er nu Borgermester Bendz efter sin Bestalling af Aar 1760, som forhen er mældet, Vejer og Maaler, hvis han ellers maatte endnu spares ved Live, og høste nogen Frugt deraf. Endelig hvad *Postmester-Embedet* betreffer, da kan jeg alleeneste sige, at Borgere uden Bestalling have for dum forrettet samme, hvilket er mig bekiendt om Kiøbmand Jens Ottesen Langemach.²⁰⁵ Siden fick Raadmand Andreas Højer Bestalling som Postmester, og da han døde som Byefoged og Postmester tilliige, saa have de efterfølgende Byefogeder faaet Navn tilliige af Postmestere i deres Bestallinger; dog med de udtryckelige Ord; Uden Gage eller Løn af General-Post-Cassen derfor. Det er alt, hvad mig er bekiendt om Postmester-Embedet, hvilket følgelig *II, side 109*: kunde meget mere siges et Onus²⁰⁶ end et Embede, thi vel gives Postmesteren toe Skilling dansk for hvert Brev, der kommer eller gaaer bort; men Byens Correspondance er ickun liden ligesom Byen selv, og da Kierteminde ligger saa nær Odense og Nyborg, er den Land-District, som betiener sig af Kierteminde Post-Contoir, meget ringe, hvorfor de toe Skillings Porto af Brevene kan icke importere mere, end hvad Postmesteren kan lønne et Postbud med, som maa gaae ugentlig fire Gange imellem Kierteminde og Odense, ja tidt opholde sig liige saa længe eller længere paa det sidste end paa det første Sted. Posttuuren er altiid par Odense. Postbudet gaaer altiid herfra til Odense præcise hver Onsdag Formiddag Klokken 10 og hver Løverdage Middag Klokken 12. Ordentlig viis kommer han tilbage, saa længe Sommeren varer, Torsdag Eftermiddag og Mandag Formiddag. Men naar Dagene tage for meget af, og Vinteren nærmer sig, kommer han icke gierne førend Fredag Formiddag og Mandag Eftermiddag. Ja under den haarde Vinter maa han tøve endnu længere, og endda mangel Gang gaae tomhændet hiem.

De ældste borgere

Saa vidt Byens adskillige Embeds Mænd saavel af gejstlig som verdslig Stand. Nu er det efter mine Tanker baade billigt og smuckt, dersom man vidste at tale noget om *Byens gamle Borgere og borgerlige Familier*, ja viise deres Slegt-Register saavelsom de Steder, hvor de have boet i Byen. Herom har jeg søgt at erkyndi-

ge mig meget nøje; men dette Arbejde har icke vel vildet lykkes mig, thi det er baade for vidtløftigt og for vanskeligt; Familierne fra Tiid til Tiid ere mange, en Familie dør ud, en anden drager bort, andre komme op eller ind igien i deres Sted, men der er Ingen, som har giort Fortegnelse derover, ja de ere meget faae, som vide at giøre Reede for deres egen, end sige fremmede Slegter, og de fleerste vide alleene, hvad deres Fader og Moder hedte. Efterretningerne ere derover meget magre og mørke. Desuden har og den Ødelæggelse, der skeede her Aar 1659, for den største Deel vel gandske forandret og omskiftet Byen, saavel i Henseende til Bygninger som Familier. Alleeneste jeg har derfor icke vildet staae fra mit Forsæt, thi kan jeg icke sige meget, da vil jeg dog fortælle noget, og i hvor lidet det bliver faar man dog nogle af Byens Borgere og Indbyggere at see. Jeg meener bedre nogen end slet ingen Kundskab til en *II, side 110*: Bye, bedre at tegne de Familier, man endnu veed, end ved Taushed at begrave dem med Resten i evig Forglemmelse. Overalt kan det icke andet end behages Byen selv at see en Deel af sine smuckeste Familier, og at høre, hvorhen deres Børn ere komne enten i eller uden Byen; og blot at kunde være saa meget til Behag er mig Ordre nock til at giøre hvad mueligt er i den Deel. Men de ældste Familier veed jeg intet om. Den gamle Jeppe Ovesen blev uden Kone og Børn eenlig i mine Øjne. Hans Clemensen, endskiønt han var Borgermester i Byen, havde samme Skiæbne. Vel har jeg seet flere end Frantz Skriver²⁰⁷ og Christen Skriver²⁰⁸ at føre samme Binavn, men disse Skrivere have dog ladet deres Familie ubeskreven, saa jeg kan icke tale derom. Schinchel er den eeneste Familie jeg har fundet tale om som Familie. Jeg har giort mig megen Umag for at efterspørge den nøjere, men uden Tvivl forgiæves. Dette kan jeg sige endnu, at Borgermester Schinchel boede i den Gaard paa Langegade, hvor nu Jacob Rasmussen Brinch boer.²⁰⁹ Ja han bygde Gaarden Aar 1608, hvilket endnu sees af hans eget og hans første Hustrues Anne Andersdotters Navne, som begge staaer over Dørren til Gaden. Efter Borgermester Schinchels anden Hustrues Karen Ottessedotters Død Aar 1646 fick Otto Poulsen Gaarden, som siden blev Raadmand og Borgermester her i Byen. Men maaske han fick Gaarden just efter sin egen Moder, efter hvis Fader han synes at være opkaldet, og derfor hedte Otto Poulsen. Jeg veed det icke, men det kunde have stoer Rimelighed, dersom man vil ellers troe, at han som flere paa de Tiider for at være ret borgerlig, undsaae sig ved at bruge sit Binavn. Overalt tør jeg intet paastaae, thi de, som have hørt meget tale om Borgermester Otto Poulsen, hvis Enke Ingeborg Poulsen levede endnu en Tiid lang efter sin Mands Død, sige sig aldrig at have hørt, at han var Borgermester Schinchels Søn, endskiønt Borgermester Schinchels Navn er og vel bekiendt for dem, som vide endnu noget af det gamle Kierteminde at sige. Min Gisning maa derfor staae for sit Værd. Endnu boede Raadmand Poul Ottesen²¹⁰ i sin Faders Gaard, og havde Børn. Men af en vis Aarsag flyttede den gode Mand siden her fra Byen og satte sig ned i Svenborg, hvor han og skal have faaet en Øvrigheds- eller en anden Embeds-Betiening, men videre er mig siden intet bekiendt om ham eller hans Familie. *II, side 111*:

Rådmand Henrik Sørensen Krog

Den første Mand, om hvis Familie jeg kan give nogen Efterretning er Raadmand Henrich Sørensen Krogh,²¹¹ som tillige var Tolder her i Byen og Ridefoged til Nyborg-Slot. Han havde uden Modsigelse det bedste Embede, Nogen endnu har havt i Kiertemind, thi Tolder-Tienesten var meget vigtig i de Dage, da Odense havde sin Lade- og Losse Plads her i Byen; Og til Nyborg-Slot skal paa den Tiid have lagt 900 Bønder, over hvilke han var Foged. Han kom her til Byen Aar 1636 i det seeneste, thi da bygde han den Gaard paa Langegade, hvor nu Kiøbmand Hans Otto Bruun boer, hvilket hans eget Navn saavel som Aarstallet over Dørren til Gaden beviiser. Siden nemlig Aar 1643 bygde han den Gaard ved Stranden, hvor nu Kiøbmand Niels Carlsen boer, hvilket ligeledes af hans eget Navn og Aarstallet over Gade-Dørren beviises. I den Gaard endede han sine Dage, uden Tvivl, kort førend Kiertemind Bedrøvelse og Elendighed gick an, endskiønt hans Enke og Børn tog stoer Skade med Byen. Han efterloed sig store Midler, thi en Søn skal have arvet 6000 og en Dotter 3000 Rdlr efter ham. Selv var han en Farbroder til Biscop Krog,²¹² og hans Ægtefælle Engel Pedersdotter Kal, som han var bleven bekiendt med paa Nyborg-Slot, hvor de begge tiende, var fra Flensborg, følgelig vel nær slegtet til den berømte Familie Kal sammesteds. Hun indlod sig siden i Ægteskab med Capellanen Holger Boesen, en fattig Mand, men den bedste og værdigste, icke fordi hun behøvede just hans Indkomster til sit Levebrød, men meget mere for i det kierligste Ægteskab at finde den Mand, der kunde samle hendes adspredte Midler, føre hendes Boe til Rigtighed, styre for hendes Huus og hielpe at opdrage hendes endnu uopfødte Børn. Hun overlevede endnu længe den sidste Mand, men med ham havde hun ingen Børn, hvorimod de Børn af det første Ægteskab, som bleve voxne og gifte, vare fire, en Søn og tre Døttre. *Sønnen* var den paa sit Sted forhen benævnte Capellan Peder Henrichsen Krog, som siden blev SognePræst i Riserup paa Falster. Ham finder jeg at have været toe Gange gift, medens han endnu var Capellan her. Hans første Hustrue var Maren Jensdotter, hvorfra veed jeg icke, men hun døde Aar 1684. II. side 112: Næste Aar 1585 (sic) indlod han sig i et nyt Ægteskab med SognePræsten Knuds Dotter i Ringe, eller en ham nær paarørende Slegt, men hendes Navn veed jeg icke. Han havde Børn med begge sine Hustruer, men om de levede og kom i Ægteskab, eller om der er nogen af hans Afkom endnu i Live, er mig gandske ubekendt. *Den ældste* Henrich Sørensen Krogs *Dotter* var Maren Krog, gift med Peter Hoppensach²¹³ Kiøbmand her i Byen, *den anden Dotter* var Kirsten Krog, gift med Povel Jespersen Bager, ligeledes Kiøbmand. Begge deres Navne findes paa Indhegningen om Daaben. *Den tredie Dotter* var Zitsel Krog, gift med Ananias Jespersen Bager, ligeledes Kiøbmand her i Byen. Om disse tvende Brødre, som havde toe Søstre til Ægte, skal siden tales. Her vil jeg alleene tale om den ældste Svoger Peter Hoppensach og hans Familie. Han havde med sin Hustrue Maren Krog fem Børn, 3 Sønner og 2 Døttre. Den ældste Søn var Henrich Hoppensach, Kiøbmand, boende i Vestergade i den Gaard paa Hjørnet af Kattestrædet, som nu tilhører Skipper Hans Rasch.²¹⁴ Hans Hustrue var Dorthe Hansdotter Bager med hende havde han

toe Døttre. Han flyttede siden med Kone og Børn til Rudkiøbing paa Langeland, og videre er mig icke om dem bekiendt. Den anden Søn var Johan Jørgen Hoppensach, Kiøbmand, boende i den Gaard paa Langegade, hvor nu Kiøbmand Johan Otto Møll boer;²¹⁵ Hans Hustrue var Margrethe Hansdotter Ugge, ellers Margrethe Balum kaldet, og med hende havde han tre voxne Børn, en Søn, toe Døttre, hvilke sidste Dorthe og Maren, vare aldrig gifte, og lever den ældste endnu ved en temmelig høj Alder, opholdende sig hos Degnen i Rynckebye. Men Sønnen Hans Hoppensach var Kiøbmand og boede i ovenmældte Borgermester Poul Schinchels Gaard. Siden flyttede han med sin Hustrue Inger og fem Børn, nemlig en Søn Sacharias og 4 Døttre, til Kiøbenhavn, men om han der lykkeliger, veed jeg icke. Den tredie Søn var Peter Hoppensach, kaldet den Yngre, som var og Kiøbmand, boende paa Langegade i den Gaard, hvor nu Skipper Klinche boer.²¹⁶ Hans Hustrue var Pernille Rosenberg, SognePræst Mads Rosenbergs Dotter i Vibye paa Hindsholm, og med hende havde han 4 Sønner, men han flyttede og med Kone og Børn til Kiøbenhavn. Den ældste Peder Hoppensachs Dotter var Elisabeth Hoppensach, gift II. side 113: med Controlleur Vest Christensen, og den yngste Dotter Engel Hoppensach, gift med Raadmand Andreas Højer,²¹⁷ om hvilken forhen er talet. Her vil jeg ickun mælde dette. Raadmand Andreas Højers Dotter Maren Højer, gift med krigsRaad Møller paa Krumstrup har med denne sin Mand en deel Børn, en Søn Mads Jørgen Møller, fem Døttre, den første Anne Sophie Møller, gift med Rasmus From, Strand-Controlleur og Møller i Nyborg, den anden Engel Margrethe Møller, gift med Niels Kastrop Forpagter paa Wedelsborg, den tredie Ane Kirstine Møller, gift med SognePræsten Jens Viborg i Muncheboe, den fierde Helene Marie Møller, gift med Byeskriver Nielsen i Nyborg, den femte Lene Elisabeth Marie Møller endnu ugift. Alle disse ere indtil den sidste Dotter fødte her i Byen, og de, som ere gifte, have Børn, hvilke nedstamme i siette Led fra vor Raadmand Krog, ham selv som Stamfader iberegnet.

Rådmand Niels Hansen

En anden Mand af lige Alder var Raadmand Niels Hansen, som tillige var Byefoged i Kiertemind, og Herredsfoged paa Hindsholm, men forhen Borger og Kæmner her i Byen, da han efter den Tiids Maade sad saa længe i Byetings Retten, at han omsider blev Embedet voxen, hvilket han og forestod hen ved 30 Aar med Berømmelse. Han bygte den saakaldede Glysings Gaard paa Langegade, hvilket hans Navn og Aarstallet 1641 endnu viiser, endskiønt Gaarden af sin itzige Ejer, Kiøbmand Villads Knudsen i Nyborg, er nye opbyggt.²¹⁸ Niels Hansen var toe Gange gift;²¹⁹ hans sidste Hustrue var Anne Mølken, som tilbragte sin anden Mand Johan Glysing Gaarden. Men med sin første Hustrue havde han Børn, den ældste Søn, Hans Nielsen, Raadmand,²²⁰ om hvilken er talet, den anden Søn Claus Nielsen, SognePræst i Muncheboe, gift med Sophie Naschov, en Dotter af hans Formand Claus Naschov,²²¹ som blev kast i sin Fiskedam og drucknet af de Svenske (Atl. Tom 3, pag. 419 nota). Han havde med hende 4 Børn, den ældste Søn

Niels Clausen,²²² SognePræst i Taule ved Fridericia, efterladende sig Børn; den anden Søn Claus Clausen Præst ved Bergen; den ældste Dotter Anne Clausdotter, første Hustrue af den bekiendte Præst Erich Svitzer²²³ her i Landet, som boede tilsidst ved Svenborg, den anden Dotter gift med en Præst i Laaland.²²⁴ Videre er mig icke bekiendt om dem; Alleeneste Sophie Naschov siges at have været et Sødskende-Barn af Grevinde Moth,²²⁵ og efter hendes Mands Claus Nielsens Død fick hun hans Eftermand i Kaldet Rasmus Jensen²²⁶ og atter efter hans Død hans Successor Claus Vedel, som siden blev Consistorial-Assessor og Proust i Herredet. Den ældste Raadmand Niels Hansens Dotter var Anne Nielsdotter, gift først med Raadmand Lars Hansen Balum, siden med Byefoged Hans Hansen Ugge. Lars Balum bygde den nu saa kaldte Byens Magazingaard paa Langegade,²²⁷ hvilket hans Navn og Aarstallet 1646 endnu udviiser. Han havde med forbenævnte sin Hustrue, som bestandig blev kaldet efter ham Anne Balums, ickun en Dotter, som man veed at tale om, nemlig Karen Balum, den anden Hustrue af Kiøbmand Aage Pedersen Syv,²²⁸ der boede i Søndergade i den Gaard, hvor nu Skipper Hans Rasch boer²²⁹, og havde med bemældte sin Hustrue en Dotter Anne Syv, som blev gift med ovenmældte sit Sødskende-Barn fra Muncheboe, Claus Clausen, som blev Præst ved Bergen. Men Hans Ugge havde og toe Børn med Anne Balums, en Søn Hans Ugge, og en Dotter Margrethe; jeg har kiendt dem begge i en meget høj Alder, og de bleve kaldte efter deres Moder, Hans Balum og *II. side 114*: Margrethe Balum indtil deres Døds Dag.²³⁰ Hans Balum var aldrig gift, men Margrethe Balum fick Kiøbmand Johan Jørgen Hoppensach, hvis Søn var Hans Hoppensach, som med sin Søn Sacharias og fire Døttre flyttede til Kiøbenhavn, hvilke Børn, som nu ere alle imellem 30 og 40 Aar, nedstamme i femte Led saavel fra Raadmand Henrich Krog som fra Raadmand Niels Hansen. Endelig var Raadmand Niels Hansens sidste Dotter som uden Tvivl hedte Karen Nielsdotter, gift med Kiøbmand Christen Jensen, som boede paa Langegade yderst ved Stranden i den Gaard, hvor Hans Bernsen døde.²³¹ Denne Christen Jensen er det, der nævnes som Overformynder og Kirkeværger i Glysings Testamente; han og hans Hustrue bleve Aar 1700 begravne begge paa een Dag,²³² thi her regierede da en stærk Sprinkelsyge i Byen. De efterlode sig toe Børn. Sønnen Lars Christensen²³³ blev Præst og Proust i Færsløv i Sieland, og fick til Ægte Karen Morsing, SognePræst Bent Tops Enke her i Byen. Dotteren Abil Marie blev gift med Raadmand Lars Leermand, om hvis Familie jeg ved denne Lejlighed vil tale noget nærmere. Hans Fader Michel Leermand, en Præste-Søn fra Sverrig, blev her tilbage, da de Svenske Aar 1659 bleve drevne her fra Byen. Kierlighed holdt ham og han fick sin Karen, som blev en berømmelig Kone under det Navn Karen Michels. Disse havde tre Børn, toe Sønner og en Dotter. Dotteren Kirstine Leermand blev gift med Tolder Bøgvad, Fader til den nu værende Tolder Bøgvad i Bogense, ellers en Broder til Inger Bøgvad, SognePræsten Bastian Friises Hustrue her i Byen. Den eene Søn var Ananias Leermand, Sognepræst i Schambye,²³⁴ her i Landet og skal have havt Børn; den anden Raadmand Lars Leermand her i Byen, gift først med den riiige Hiere Juuls Dotter i Odense. Hendes Navn siges at have været Margrethe,²³⁵

hendes Broder var Sogne Præsten Jesper Hieresen Juul²³⁶ i Marslev. Af dette Ægteskab havde Lars Leermand²³⁷ en Dotter Mette Leermand, blev gift med en Præst Ole Guldborg i Jylland. Derefter blev han gift med ovenmældte Abil Marie Christensdotter, som endnu har levet ved en saare høj Alder i min Tiid, og var den største Fornegter af Verden, jeg har kiendt. Med hende havde han en Søn Michel Leermand og fire Døttre, men jeg veed ickun at tale om de toe, Margrethe Leermand, død ugift og er den, som nævnes Hofm. Tom. 5, pag. ²⁸² den anden var Christine Leermand gift med Kiøbmand Mads Stephensen²³⁸ her i Byen, som bygde den Gaard imellem Torvet og Magazin-Gaarden.²³⁹ Disse havde 5 Børn, Lars Madsen død uden Arvinger. Stephan Madsen gift med sit Næstsødskende Barn Karen Bøgvad, Tolder Bøgvads Dotter i Bogense, begge døde, efterlode sig 3 Børn, en Søn Mads Stephansen, toe Døttre Christine og Birgitte. Endnu var Stephan Madsen gift med Sara Laurentin, forige Kirkeværgen Christen Laurentins Dotter, som nu er gift med Lieutenant Birchholtz, men af hende efterlod han sig ingen Børn. Videre Christen Madsen Degn i Causlunde, Abil Marie Madsdotter gift med Oluf Viborg,²⁴⁰ har toe Børn, Karen Madsdotter gift med Skoeleholderen Jørgen Koch i Revninge, har og Børn.

Købmand Jesper Jacobsen Bager

Den tredie Mand af lige Alder med de foregaaende var Jesper Jacobsen Bager,²¹¹ en Klæde-Kræmmer-Søn fra Kiøbenhavn; han havde en Faster Anne Bager gift med en Kiøbmand, maaskee hendes eget Slegt, Anders Bager, hvis Krambod og Handling Jesper Bager kom her at forestaae. Omsider satte han sig saa ned som Kiøbmand og giftede sig med Raadmand Niels Hansens Søster Dorthe Hansdotter. Begge deres Navne findes paa Lysekronen, som de lode ophænge i Choeret Aar 1685 da de begge vare døde. Jesper Bager *II, side 115*: har Aar 1643 bygt den Gaard paa Langegade, hvor nu Kiøbmand Oluf Algreen boer, som hans Navn og Aarstallet over Dørren til Gaden viiser.²⁴² Ja han havde til sin besynderlige Lykke allerede voxne Sønner, da Kierteminde bedrøvede Skiebne og Ødelæggelse tog sin Begyndelse; thi da var hans anden ældste Søn Hans Bager med toe sine yngre Brødre Poul og Ananias, som vare icke gandske fuldvoxne, i Norge med sin Faders Skib og Gods, og torde icke komme tilbage, saa længe de Svenske havde Fyhn inde. Men Hans Bager som en fornuftig og brav Karl vidste da ej alleene at skicke sig i Tiiden, men og at bruge sin Faders Skib og Penge saa vel, at han profiterede fast lige saa meget fraværende, som hans Forældre tabte her hiemme, hvor de med Kierteminde næsten bleve ødelagte; Hvorover da de ved deres Søns Tilbagekomst fick Skib og Penge igien, var Ingen i Byen bedre i Stand til at bruge sig end de, og de samlede sig store Midler. Korn-Handelen og Formaltningen var saa stærk hos dem, at de brugte toe Køller i et Huus, hvilket man veed at fortælle om Jesper Bagers og Landsdommer Burenæi Svigerforældres Huuse. Paa deres gamle Alder overlode de deres iboende Gaard til deres ældste Søn Anders Jespersen og flyttede i en mindre Gaard, de ejede ved Stranden²⁴³ tæt ved det grundmu-

rede Huus. Denne Gaard er nu forvandlet til toe smaae Huuse som de sidste Levninger deraf. Deres voxne Børn vare Syv i Tallet, som alle bleve gifte og efterlode sig Familie, undtagen den yngste Søn, Isaac Bager²⁴⁴ som laae færdig med sit Far-tøj, for at gaae til Bergen og derfra at afhendte sin Brud. Man siger, han lod sig bringe om Borde, i hvor syg han var, og tog med sig Penge og andet, for at give Kieresten det altsammen, hvis han skulde døe hos hende i Norge, men hans Død var besluttet her, og hans Forældre fandt 900 Rdlr reede Penge hos ham. Men hvad de andre Jesper Jacobsen Bagers Børn angaaer, da var den første Søn Anders Jespersen Bager, formodentlig kaldet saa efter ovenmældte Anders Bager, der havde Jesper Bagers Faster, og maaske gjorde ham til sin Arving; thi *II, side 116*: selv skal i det mindste Anders Bager ingen Børn have havt med sin Hustrue. Anders Jespersen Bager skal have studeret i sin Ungdom, men hans Lyst var til Kiøbmandskab, og paa den Tiid Broderen Hans Bager sejlede, skal han have passet Handelen hiemme. Omsider satte Anders Jespersen Bager sig selv ned som Kiøbmand, og blev siden Raadmand her i Byen. Han skal have været en vacker Mand, og hans Hustrue Anne Pedersdotter Norup en brav Kone, om hvilken forhen er talet. Hun var Søster til Jacob Pedersen Norup, og blev siden gift med Borgermester Peder Nielsen. Anders Jespersen Bager havde med denne sin Hustrue en heel Deel Børn og efterloed sig 5 Døttre. Den ældste Kirstine Bager,²⁴⁵ gift med Raadmand Vilhelm Veghorst, som blev blind, og veed man endnu at fortælle, hvor flittig hun selv fulgte sin blinde Mand i Kirken, hvor de sadde i den Stoel, som endnu er distingveret med begge deres Navne. Disse havde en eeneste Dotter,²⁴⁶ som blev gift først med Kannevorf, siden med Aagesen, begge Klokkere til Sanct Hans Kirke i Odense. Af det sidste Ægteskab er en Søn Niels Wamberg, Sogne-Præst i Herringe, gift med Proust Matthiis Eilschous ældste Dotter i Fraugde, men af det første Ægteskab fleere Børn, fast alle Præster, saasom i Faaborg, Sønder søe og andensteds. Den anden Anders Jespersen Bagers Dotter var Dorthe Bager, gift med Kiøbmand Herman Broch,²⁴⁷ som var kommen fra Assens og bygde paa en Plads paa Langegade, der laae endnu øde, den Gaard, hvor siden hans Søn og Søns Eftermand og nu Borgermester Bendz boer²⁴⁸. Disse havde mange Børn sammen, en Søn og fem Døttre. Sønnen var Niels Broch, Kiøbmand i sin Faders Sted, gift først med sit Næst Søkende Barn Hylleborg Marie Morsing, en Præstedotter fra Salling, siden med Maren Hojer, en Dotter af Raadmand Hojer, nu værende KrigsRaad Møllers Frue paa Krumstrup. Af det sidste Niels Brochs Ægteskab er en Dotter Hylleborg Marie Broch,²⁴⁹ gift med Degnen i Rynchebye, Christen Lundegaard; men af det første Ægteskab toe Børn, en Søn Herman Broch,²⁵⁰ Færgemand ved Væmnæs paa Taasinge, som skal have efterladt sig toe smaa Børn, en Dotter Dorthe Broch²⁵¹ gift først med Anders Bager, siden med Arnt Bager, endelig med Christen Aaslev Bager, alle i Nyborg, hvor hun lever endnu og har Børn. Den første Herman Brochs Dotter var Dorthe Broch,²⁵² gift med Jens Ottesen Langemach, *II, side 117*: en berømmelig Kiøbmand, som istandsatte og beboede den Gaard paa Langegade, hvor nu Skipper Henrich Muus boer,²⁵³ men disse vackre Folk efterlode sig ingen Livs Arvinger,²⁵⁴ og deres Søkende fick

derfor store Midler efter dem. Den anden Herman Brochs Dotter var Anne Marie Broch,²⁵⁵ gift med forige Klocker Jacob Baltzersen, hvilke havde fire Børn, den ældste Søn Baltzer Jacobsen²⁵⁶ endnu ugift; den anden Falk Jacobsen²⁵⁷ blev gift i Aarhus, boer i Kiøbenhavn, skal have Børn; den ældste Dotter Anne Cathrine,²⁵⁸ gift først med Degnen Johan Jørgen Stiller i Ejbye paa Vedelsborg Grevskab, siden med Knud Holm i eller ved Kiøbenhavn. Af det sidste Ægteskab skal ingen Børn være, men af det første toe Døttre Anne Marie og Johanne Georgine Stiller; den anden Dotter Dorthe²⁵⁹ gift med Klockeren Johan Henrich Møller her i Byen, hvilke have tre Børn sammen, Hans, Jacob og Anne Marie. Den tredie Herman Brochs Dotter var Sara Broch,²⁶⁰ gift først med Kiøbmand Oluf Bernsen²⁶¹ (hvis forige Kone var Karen, salig Hans Odders²⁶²), siden med Kiøbmand Jørgen Madsen,²⁶³ begge boende paa Torvet, hvor nu Mads Holgersen boer, endelig med Poul Landt,²⁶⁴ forhen Rector og Capellan her i Byen, da SognePræst i Hesselager. Med den første Mand var Sara Broch ickun gift i 14 Uger og havde ingen Børn; men ved den anden havde hun 4 og ved den tredie 3 Børn. Den ældste Søn Oluf Jørgensen²⁶⁵ døde ugift; den anden Søn Jørgen Jørgensen, Degn i Vissenbiørg, skal have Børn; den tredie Søn Herman Poulsen Landt,²⁶⁶ Sognepræst i sin Faders Sted, den fjerde Søn Lars Poulsen Landt, Selv Ejer af en skøn Bondegaard;²⁶⁷ den ældste Dotter Appollone Jørgensdotter,²⁶⁸ gift med sit Næst-Søskende-Barn Johan Wilhelm Kannevorff, en Søn af Klocker Kannevorff i Odense, Capellan i Holstebro i Jylland, den anden Dotter Dorthe Jørgensdotter,²⁶⁹ gift med Siguard Møller Borger i Odense; den tredie Dotter Margrethe Poulsdotter Landt,²⁷⁰ gift først med forige SognePræst i Barløse og siden efter hans Død med nu værende SognePræst sammesteds Oluf Jacobsen Hvalsøe, men om deres Børn og Afkom er mig intet videre bekiendt. Herman Brochs fjerde Dotter var Kirstine Broch,²⁷¹ som gav *II, side 118* de 20 slette Daler til de fattige; hun var gift med en Kiøbmand her, som hedte Friderich Giesenbier, kommen fra Nyborg, men havde ingen Børn. Herman Brochs femte Dotter var Susanna Broch,²⁷² gift først med Nicolai Jacobsen Bierfrynd, Kiøbmand samt Tobacksbinder her i Byen, siden med Conrad Pihl, Vejer og Maaler i Faaborg. Det sidste Ægteskab var uden Børn, men i sit første Ægteskab havde hun toe Sønner, den ældste Jacob Bierfrynd, den anden Herman Bierfrynd. Uden Tvivl er hin Kiøbmand i Assens, men denne i Faaborg, og videre gaaer min Efterretning icke om dem. Anders Jespersen Baggers tredie Dotter var Anne Margrethe Bager,²⁷³ gift med Niels Christensen paa Lyckegaard, Ridefoged paa Hverringe, siden efter hans Død med en Kiøbmand i Holbech, skal have havt Børn i begge sine Ægteskabe, men jeg veed icke at giøre Reede for fleere end oven-mældte Elisabeth Nielsdotter,²⁷⁴ som gav de 20 slette Dahler til Kierteminde Fattige. Anders Jespersen Baggers fjerde Dotter var Maren Bager,²⁷⁵ gift med Aage Pedersen Syv, boende i Syndergade, hvor nu Skipper Hans Rasch boer. Og som denne Aage Syv er nu saa tidt omtalt med sine Hustruer, vil jeg sige det, at han var 4. Gange gift, først med Maren Knudsdotter død Aar 1673 derefter med Karen Larsdotter Balum død Aar 1685. siden med Maren Andersdotter Bager død Aar 1706 endelig med Barbara Mathæi Reutz som forhen er talet meget om. Med alle

disse sine Hustruer skal han have havt Børn, undtagen med den sidste; men af hans Børn har Ingen været mig bekiendt uden Lars Balum,²⁷⁶ som boede endnu længe her i Byen i min Tiid, og var Byens Kæmner. Han var en Søn af ovenmældte Maren Andersdotter Bager, men kaldet Lars Balum efter en Halvbroder af det forige Ægteskab. Endnu havde denne Lars Balum toe Døttre, den eene gift med en Degn ved Bogense-Kanten, den anden med en anden Mand, om hvilke jeg veed intet mere end en Søn af den eene, kaldet Lars Balum, gick for en Deel Aar siden til Confirmation hos mig, og lærte Bødkerhaandværk her i II. side 119: Byen. Anders Jespersen Bagers femte Dotter var Anne Dorothea Andersdotter Bager,²⁷⁷ som har levet tillige med hendes sidste Mand endnu nogle faae Aar i min Tiid, men heel bedrøvet og fattig. Hendes første Mand var Bendix Plesner, om hvilken tales meget i Borgermester Glysings Testamente, hvis Kramboe-Svend han var, og af hvem han blev skiænket meget efter Testamentet. Siden satte han sig ned som Kiøbmand, og boede i den oftomtalte Schinchels Gaard. Han roeses af alle som en god og brav [Mand]. Han var ellers en Forpagter-Søn fra Hindemae, og havde en tredie Broder Plesner, Sogne Præst i Skiellerup, som havde mangfoldige Sønner, der ere fast alle bleven Præster, hvorved det Navn Plesner er bleven vidt bekiendt. Hendes anden Mand var Melchior Kiær, kommen fra Svenborg, havde en Broder Magister Erich Kiær, som var Proust og Præst i Tønning i Schanderborg Ampt. Med denne sidste Mand havde hun ingen Børn, men med den første Mand 4 Sønner, den ældste Johan Glysing Plesner, den anden Anders Plesner, den tredie Philip Plesner, den fjerde Peder Plesner, og toe Døttre, Kristine Plesner og Anne Margrethe Plesner. Den ældste Søn Johan Glysing roeses meget, han kom til Norge, boede i eller ved Scheen, og levede meget vel, hans Hustrue var Karen Hind, en Dotter af Knud Pedersen Hind, Raadmand her i Byen, og de skal have efterladt sig toe Sønner, hvis videre Skiæbne er mig ubekiendt. Angaaende de andre Børn, da skal de være kommen vidt omkring, uden Tvivl alle i Ægttestand, men jeg veed intet tilforladeligt at tale i den Deel. Jesper Jacobsen Bagers anden Søn var Hans Jespersen Bager,²⁷⁸ om hvis gode Forstand og Forhold i sine yngre Aar allerede er talet noget i det foregaaende. Siden satte han sig selv ned her i Byen som Kiøbmand i den Gaard, hvor jeg nu II. side 120: boer. Mærkeligt, at endskiønt han var den, der kunde siges mest fortient imod sine Sødskende, var han dog siden mindst lidt, fordi han tog en fattig Pige til Ægte, som syntes at være under hans Stand. Omsider blev han med Skib og Gods paa Havet, og efterlod sin Enke Anne Bagers med tre Børn, en Søn og toe Døttre.²⁷⁹ Sønnen, Niels Bager, gav sig, som man siger, paa de lange Rejser, og kom aldrig mere tilbage. Den ældste Dotter var Dorthe Bager, gift med Kiøbmand Henrich Hoppensach, som siden flyttede herfra til Langeland, hvorom forhen er talet. Den yngste Dotter Zitsel Bager blev gift med en Præst, som hedte Alexander og kom til Salling, og videre er mig icke bekiendt om dem. Jesper Jacobsen Bagers tredie Søn var Jacob Jespersen Bager,²⁸⁰ som blev SognePræst i Kiøng i Baag Herred, gift med Kirsten Gregersdotter Krag fra Vester-Schierninge, hvor hendes Fader Gregers Krag var Præst. Han havde med hende en Søn og toe Døttre. Sønnen var Jacob Jacobsen

Bager, som blev Rector her i Byen, siden SognePræst til Hammel, og endelig til Hvirringe, som før er sagt; hans Ægtefælle var Karen Hansdotter Holm, siden gift med Borgermester Hans Ottesen Langemach i Callundborg. Hans eeneste Søn var Jacob Jacobsen Bager, Sogne-Præst i Schamstrup i Sielland, hvilken har været toe Gange gift, og havt en Deel Børn, som jeg icke veed at giøre Reede for. Den ældste Dotter var *Hylleborg Marie Bager*,²⁸¹ gift først med Kiøbmand Thomas Johansen her i Byen. Disse boede, hvor jeg boer, og bygde GadeHuuset fra Grund af, hvilket deres Navne og Aarstallet 1696 over Dørren endnu viiser. Siden blev hun gift med Borgermester Schiøtz, som og boede længe her, men siden i hans Stiffaders, SognePræsten Sebastian Friises Gaard ved Kirken.²⁸² Men hun havde ingen Børn. Den yngste Dotter var Anne Sophie Amalia Bager,²⁸³ gift med II, side 121: Henrich Morsing,²⁸⁴ SognePræst til Hierch og Harre Meenigheder i Salling. Han var ellers en Byeskriver-Søn fra Odense og Broder til SognePræsten Bent Tops sidste Hustrue i Kierteminde, og de havde fire Børn, toe Sønner og toe Døttre, tilsammen. Den ældste Søn var Jacob Morsing, Præst i Salling, om hvis Familie mig er intet bekiendt; den anden Søn Christen Morsing, Præst paa Taasinge, havde ingen Børn; den ældste Dotter Elisabeth Kirstine Morsing, og den anden Dotter, Hylleborg Marie Morsing, gift med Kiøbmand Niels Broch her i Byen, om hvilken forhen er talet. Men den ældre Søster, nemlig Elisabeth Kirstine Morsing, blev gift først med Kiøbmand Lars Muus her i Byen, siden med Hans Bernsen; ligeledes Kiøbmand, boende paa Langegade ved Stranden,²⁸⁵ med denne sidste Mand havde hun ingen Børn, men med den første toe Sønner, Aage Muus og Henrich Muus. Den ældre Søn, Aage Muus var gift med sin Stiffaders Søster Birthe Cathrine Bernsen, og de havde 5 Børn, som endnu leve. Samme ere Lars Muus, Cantor og Candidatus Ministerii ved Valløe Stift, Thor Muus, Hans Bernsen Muus, Anne Sophie Muus og Mette Muus. Den anden Søn Henrich Muus, Skipper boer her i Byen, gift med Anne Kirstine, en Dotter af forige Kiøbmand Christen Madsen, hvis Gaard paa Langegade han besidder.²⁸⁶ Disse have 3 smaae Børn for denne Tiid, Lars, Christen, Elisabeth Kirstine. Jesper Jacobsen Bagers fjerde Søn var Poul Jespersen Bager, Kiøbmand her i Byen, gift først med Kirsten Henrichsdotter Krog, med hvilken han fick den Gaard, hendes Fader, Raadmand Krog, havde bygt ved Stranden, siden med Anne Sophie Hansdotter Husum.²⁸⁷ Deres Navne findes paa Indhegningen om Daaben og det Skib, som han lod ophænge i Kirken til Erindring om en særdeles Frelse, da Gud havde reddet ham med Skib og Gods langt over al hans Forventelse. Han havde toe Børn af sit første Ægteskab, en Søn Jesper Bager, døde ugift, og en Dotter Engel Bager, som blev gift med en Farver her i Byen ved Navn Ejler Lorentsen, og veed jeg intet mere om dem, end de havde II, side 122: en Søn Ananias Ejlersen, som skal have været Farver i Aarhus. Af sit andet Ægteskab havde Poul Bager 2 Sønner og 2 Døttre; den ældste Søn var den forhen omtalte Præst Hans Poulsen Bager, hvilken skal have staaet Aar 1711. som Præst i et Promotions Kald i Kiøbenhavn ved Abel Catrines Boder, kom siden til Roeschilde til Sanct Ibs og Jørgens Kirker i Sielland. Den anden Søn var Morten Poulsen Bager i Kiøbenhavn,

om hvilken forhen er talet, men om der var Børn efter nogen af disse Brødre, veed jeg icke. Den ældste Dotter var Kirsten Poulsdotter Bager, som skal være bleven gift til Bogense, med Kiøbmand Povel Poel, havde 3 Børn, iblant hvilke en Dotter, gift med nu værende Cammer Raad og Amptforvalter Bruun i Assens, og den yngste Dotter, Maren Poulsdotter Bager, kom til Sielland, døde uden Børn. Jesper Jacobsen Bagers femte og sidste Søn, som kom i Ægteskabs Stand, var Ananias Jespersen Bager, Kiøbmand, gift med Zitsel Henrichsdotter Krog, med hvem han fick den Gaard paa Langegade, som hendes Fader Raadmand Henrich Krog havde bygt; og har samme hørt til deres Familie, indtil nu Kiøbmand Hans Otto Bruun har for nogle Aar siden kiøbt den.²⁸⁸ Disse havde otte Børn, 3 Sønner og 5 Døttre tilsammen. Den ældste Søn Jesper Bager, Præst i Jylland, døde ugift. Den anden Søn, Henrich Bager, blev med sine Forældres Skib og Gods, som var den Gang ham betroet. Den tredie Søn, Holger Bager, var stedse ugift. Den ældste Dotter, Anne Kirstine Bager, gift med Jørgen Larsen Raabeck, Kiøbmand her i Byen, født ved Varde i Jylland, havde nogle Børn, af hvilke jeg veed ickun at nævne een Søn, Lars Jørgensen Raabeck, som blev Postmester i Christiania, og en Dotter Zitsel Kirstine, som er ved 70 Aar endnu ugift. Den anden Dotter Engel Bager, døde meget gammel og ugift. Den tredie Dotter Anne Dorthea Bager, gift med Søren Tved, Proust og Præst *II. side 123*: i Bierring i Viborg Stift. Disse havde 3 voxne Sønner, den ældste Ananias Christian Tved, Præst i Jylland, død ugift, den anden Hans Peiter Tved gammel og ugift, den tredie Jacob Christian Tved, gift med Helene Marie Schmidt her i Byen, men uden Børn. Den fierde Dotter Kirsten Marie Bager, gift paa sin gamle Alder med Tolder Fischer, og den femte Dotter Anne Bager, ugift, alle døde. Jesper Jacobsen Bagers eeneste Dotter var Sara Bager, gift med Jacob Pedersen Norup, Broder til Anne Pedersdotter Norup, som havde Raadmand Anders Jespersen Bager og siden Borgermester Peder Nielsen til Ægte. Jacob Pedersen Norup var en meget anseet Mand, nævnet som første Overformynder i Glysings Testamente, havde 8 voxne Sønner og 5 Døttre. Den første Søn Peder Norup, døde Student; den anden Søn Magister Jesper Norup, Proust og Præst i Horsens; den tredie Søn Mag. Matthias Norup, Sogne Præst i Væhr i Horsens; den fierde Søn Abraham Norup, ugift; den femte Søn Anders Norup, blev med Skib og Gods; den siette Søn Jens Norup, døde ugift; den syvende Søn Ananias Norup, var siden Vejer og Maaler her, og havde 6 Døttre, Sara Norup, gift med Friis; Anne Marie Norup gift først med en Knapmager, siden med en Skræder i Nyborg, Dorthe Norup ligger under Guds Haand, Karen Norup, gift med Hospitals Præsten Baufein i Horsens, Anne Dorthee Norup, var gift med en Skipper sammesteds, Maren Norup, endnu ugift; videre veed jeg intet om dem. Den ottende Jacob Pedersen Norups Søn Jacob Norup gift med Helvig Kirstine Hiort, en Dotter af Kej Hiort (som var Halvbroder til Prousten Consistorial-Assessor Claus Vedel, i Muncheboe) og Anna Lip, Proust Cornelli Dotter fra Rynchebye. Disse havde 3 Børn, Jacob Norup, Sogne Præst i Urlev, icke langt fra Horsens, Sara Norup og Anne Norup, hvilke sidste skal endnu være ugifte. Endelig var Jacob Pedersen Norups første Dotter Dorthe Norup, den forhen nævnte Jør-

gen Hoppensachs første Hustrue, hvilket jeg burde nævnet tilforn, men har icke vidst det førend nu og liige meget kan det være, thi de havde ingen Børn sammen. Den anden Jacob Pedersen Norups Dotter var Anne Dorthea Norup, gift med Kiøbmand Morten Henrichsen Morville, hvilke havde tre Børn, en Søn Jacob Morville, gift, men uden Børn med Skipper Anders Holms Enke i Odense, (hvilken Anders Holm var Raadmand Knud Pedersen Hinds Søn her i Byen), og toe Døttre, Kirstine Morville og Sara Morville; den yngste blev gift med en Ridefoged ved Navn Bolt paa Hverringe, som kom siden til *II. side 124*: Kierteminde, og er det alt, hvad jeg veed om dem; men den ældste (Kirstine) blev gift med Hospitals Præsten Mogens Brasch i Horsens, og siden med en Proust i Sielland og skal have havt toe Døttre af det første, men ickun en Dotter af det sidste Ægteskab. Den tredie Jacob Pedersen Norups Dotter var Kirstine Norup, den fierde Margrethe Norup, og den femte Anne Marie Norup, de toe første døde ugifte, men den sidste var gift med den saa kaldte unge Johan Glysing, og døde uden Arvinger. Saa vidt Jesper Jacobsen Bagers Familie, hvilken som den talriigeste jeg har stræbt saa fuldstændig at forklare.

Borgmester Johan Rudolf Burenæus

Borgermester og Landsdommer Johan Rudolph Burenæus blev gift her i Byen med Karen Poulsdotter, en meget riig Kiøbmands Enke, boende paa Langegade, hvor nu Kiøbmand Alexander Korf og Skipper Peder Klinche boe²⁸⁹, og deres Hauge var den, som nu Cardinatz har. Om Burenæus selv er mig intet mere bekiendt, end hvad jeg forhen sagt, uden det, at han efter sin første Hustrues Død fick en Myndtmesters Dotter fra Kiøbenhavn, som døde i Barselsseng kort for sin Mand, og forresten indtil Navnet er mig ubekiendt. Karen Poulsdotter Fader hedte Poul,²⁹⁰ hendes Moder, som var længe Enke, Birthe Olufsdotter, meget fornemme og riige Folk, hendes, nemlig Karens Poulsdotters, første Mand hedte Jørgen (Mand),²⁹¹ og iblant flere deres Døttre, som jeg veed intet at tale om, var Barbara Jørgensdotter, som blev gift med Mathias Thestrup Proust og SognePræst i Dalbye. Hun havde ved denne sin (Mand) 15 Børn, 10 Sønner og 5 Døttre, af (hvilke) de otte Sønner og toe Døttre vare voxne. Den ældste Søn Oluf Thestrup, kaldet til Præst i Sielland, men døde, førend han blev ordineret. Den anden Søn Jørgen Thestrup, Borger i Kierteminde, om hvilken siden. Den tredie Søn Magister Friderich Thestrup, Proust og Præst i Thye samt Herre til Øeland, og som jeg har seet et Brev fra hans egen Eftermand og Svigersøn Proust Vinther, var han Præst 50 Aar, Proust 40 Aar, Proprietær henved 40 Aar, og hans Alder over 75 Aar, men hans Børn en Søn og toe Døttre. Den fierde Søn var vor forige Proust Schach Thestrup, som og var Præst 50 Aar i Dalbye, men 77 Aar gammel. Hans første Hustrue var Marie Aastrup fra Helsingør, den anden Maren Viborg fra Thojstrup, men han havde ingen Børn. Den femte Søn var Rasmus Thestrup, Student, døde her i Byen 80 Aar gammel. Den siette Søn Johan Rudolph Thestrup, SognePræst paa Mors, gift toe Gange, havde 5 Børn af sit første Ægteskab. Den syvende Søn

var Frantz Thestrup, Cammerraad og Ejer af Øllingsøe,²⁹² gift med Margrethe Riegelsen fra Naschov, og de havde 14 Børn. Den II. side 125: ottende Søn var Poul Moth Thestrup, Consistorial Raad, Proust og Præst i Østofte i Laaland, gift med Anne Riegelsen fra Naschov, men disse have ingen Børn. Den ældste Dotter var Birthe Cathrine Thestrup, gift med Henrich Zeuthen, SognePræst i Allested, havde fire Sønner og en Dotter. Den yngste Dotter var Anne Ide Thestrup, gift med en Præst i Jylland, havde ingen Børn.

Borgmester Johan Glysing

Borgermester Johan Glysing var gift med Anne Mølken og havde ingen Børn. Men i hans Testamente nævnes Anne Glysing, som var hans Søster, en Kiøbmands Enke fra Aalborg, hvor Johan Glysing selv var født. Anne Glysing havde en Dotter Margrethe, gift med Christopher Mogensén, den gamle Byeskriver Mogens Johansens Søn, Borger og Kirkeværgjer her i Byen. Disse havde en Søn Johan Glysing, som var Hoved Arvingen efter (sin Morbroders Borgermester Johan Glysing) Testamentet, hvor han kaldes den lille Johan Glysing. Han blev gift med Anne Marie Jacobsdotter Norup, som levede icke mange Aar med ham, men han blev selv en meget gammel Mand, og var gandske fattig alle de Dage, jeg kiendte ham. Han havde tre Søstre, Elisabeth, Anne og Magdalene. De toe sidste døde ugifte, men den første fick Tolder Christian Carl Merchel, og deres eeneste Barn er Vilhelmine Merchel, gift med Major Henrich Flindt, som her længe har lagt i Guarnisonen, nu boende paa Lille Stæhrmose hin Side Odense. Disse have havt mangfoldige Børn, uden Tvivl 20 i alt, de fleerste fødte her i Byen, den største Deel endnu levende. Den ældste Søn Johan Thomas Flindt General-Auditeur, Byefoged i Rudkiøbing, Herredsfoged paa Langeland, gift med sin Formands, Cammer Raad Møllers Enke. Den anden Søn Caspar Christopher Flindt, Lieutenant ved det Fyhnske Dragoner-Regiment. Den tredie Søn Frederich Ditlov Flindt studerer, Christian Carl Flindt, Henrich August Flindt, Julius Flindt, Marie Cathrine Flindt, disse ere fødte her og endnu levende, de yngre kiender jeg icke. Videre havde Anne Mølken en Søster, gift med Skipper Rasmus Hansen Kleinsmed, som boede paa Torvet i den Gaard paa Hiørnet af Vestergaden²⁹³, hvilke havde en Dotter Anne Magdalene, gift med Kiøbmand Jørgen Nielsen, boende paa Langegade,²⁹⁴ hvor nu Organisten Fischer, Lars Møller og Conrad Hattemager boe. Denne Jørgen Nielsen var ellers Halvbroder til den oft bemældte Kiøbmand Thomas Johansen og Feldtbereder Niels Johansen, hvis Enke Mette blev siden gift med Hugo Praëm paa Risinge. Men Jørgen Nielsen og hans Hustrue nævnes begge i Glysing's Testamente, og disse havde sex Børn, toe Sønner og fire Døttre, den ældste Søn Niels Jørgensen II. side 126: døde ugift, den anden Søn Johan Thomas Jørgensen skal have været Skovrider hos Hertugen af Pløen og lever maaskee endnu med Familie. Den eene Dotter, Maren Jørgensdotter, var gift her i Byen med ovenmældte Tobaksbinder Nicolaj Jacobsen Bierfrynd, og efterlod sig tvende Sønner, som ere begge døde. Den anden Dotter Anne Dorthea Jørgensdot-

ter blev gift med Byefoged Holst i Bogense og havde Børn, de toe andre Døttre, som hedte Anne og Giertrud, bleve gifte, den eene med en Peryckmager, den anden med en Skipper i Odense, men mere er mig icke bekiendt om dem.

Rådmand Otto Jensen Langemach

I Borgermester Glysings Testamente nævnes Raadmand Otto Jensen Langemach, hvis Hustrue var Marie Cathrine Nielsdotter. Hans Svogre vare Borgermester Bertram Treven, hvis Hustrue var Giertrud Nielsdotter, og Byeskriver Hans Carstensen, hvis Hustrue var Sara Nielsdotter. Disse tre Søstre var alle Kiøbmand Niels Jensen Ribers Døttre i Nyborg, som var en Mand af meget store Midler. Endnu var der en anden Dotter af ham ved Navn Anne Margrethe Nielsdotter, den ældste maaskee af dem alle gift med Raadmand Hans Olufsen Viborg,²⁹⁵ hvis Søn Niels Hansen Viborg, fordom Ejer af Thøjstrup i Ryslinge-Sogn, boede siden mange Aar med sin Familie her i Byen. Raadmand Otto Jensen Langemach boede i den Gaard ved Stranden, som nu tilhører Capellanen Søren Vinther her i Byen²⁹⁶, og havde med sin Hustrue Marie Cathrine syv voxne Børn, 5 Sønner, 2 Døttre. Den ældste Søn Jens Ottesen Langemach, en stoer Kiøbmand, boende i den Gaard paa Langegade, hvor nu Skipper Henrich Muus boer²⁹⁷. Jens Ottesen Langemach satte Gaarden i ypperlig Stand, og var gift med Dorthé Broch, men døde uden Arvinger. Den anden Søn Niels Langemach havde Lyst at see sig vidt omkring i Verden, og døde paa de lange Rejser. Den tredie Søn Mads Langemach har en besynderlig Roes baade for det dydigste Sind og den dejligste Skabning, var tillige en duelig og meget brugbar Karl, siges at have havt Expectance paa Tolder-Tienesten i Aalborg; men han var besynderlig elsket af Oberste Due, hvilken han fulgte paa Feldttoget i Schaane, og blev, just da han bragte sin til Døden saarede Patron²⁹⁸ i Vognen, selv som man fortæller, med en Canon-Kugle ihjelskudt ved Siden af Vognen. Den Fierde Søn Hans Langemach, Borgermester i Callundborg, gift med Karen Holm, Præsten Jacob Jacobsen Bagers Enke. Denne Mand har efterladt sig baade Roes og Familie paa sit Sted. Den femte Søn Johan Langemach, Færgemand paa Falster eller Laaland, men blev icke gammel. Den ældste Dotter Pernille Langemach, gift med Jørgen Mathiisen Thestrup fra Dalby, hvilke havde 6 voxne Børn, 3 Sønner, 3 Døttre, men *II, side 127*: de to Sønner, Oluf og Otto saavelsom den eene Dotter Kirstine døde dog ugifte. Den yngste Søn Matthiis Thestrup efterlod sig Enke og Dotter i Callundborg. Den ældste Dotter Marie Cathrine Thestrup var gift først med Procurator Jens Jensen Bruun her i Byen, siden med Tobaksbinder Kieldsen. Af det sidste Ægteskab er ingen Børn levende, men af det første tre, nemlig Kiøbmand Hans Otto Bruun her i Byen, Jens Bruun i Svenborg og Ingeborg Bruun i Kiøbenhavn. Om disse sidste er mig intet mere bekiendt, men Kiøbmand Hans Otto Bruun var gift med Antonette Marthe, en Dotter af Skov-Ridder Oluf Jæger paa Friisenborg og Anne Marie Holm (Søster til ovenmældte Karen Holm, som tilsidst blev gift med Borgermester Hans Ottesen Langemach i Callundborg.) Endnu er han Enkemand og har

toe smaae Døttre, den ældste Dorthé Vium Langemach, og den yngste Marie Cathrine Bruun. Den yngste Jørgen Thestrups Dotter var Barbara Thestrup, gift med SognePræsten Væneløs i Døllefeldte i Laaland, som havde en Søn efter sig ved navn Peder Væneløs. Den yngste Otto Jensen Langemachs Dotter var Karen Langemach, gift med Controlleur Grønbech i Kiøbenhavn, og kom siden her tilbage som Enke med tre Sønner, Michael, Otto og Henrich Grønbech. Den første, Michael Grønbech satte sig ned som Kiøbmand her i Byen, og blev gift med Hylleborg Marie Morville, en Dotter af Gregers Morville, som og har boet her i Byen, men de rejste siden til Kiøbenhavn. Otto Grønbech kom til Faaborg, og Henrich andensteds hen, hvorfor jeg veed icke at giøre Reede. Den anden Svoger Borgermester og Tolder Bertram Treven havde med sin Hustrue Giertrud Nielsdotter toe Sønner og en Dotter. Den eene Søn var ovenmældte Nicolai Treven, Rector her i Byen, siden Sogne Præst i Sønderbye ved Assens, den anden Søn, Hans Christian Treven, Kiøbmand i Assens, men Ingen af dem skal have havt Børn. Dotteren Karen Treven blev gift med Raadmand Matthiis Fibiger i Nyborg, men hun havde sex Børn, (3 Sønner og 3 Døttre), den ældste Søn Jørgen Matthiisen Fibiger, Degn i Hillerslev, og den anden Bertram Treven, Catechet og Choers-Degn i Assens, den tredie Søn Hans Fibiger, boede og døde i Kiøbenhavn, den ældste Dotter Karen Fibiger, gift med Arnt Hassel, forige Proust og Præst i Huusbye ved Vedelsborg, den anden Abil, gift med Capellanen Hans von Wovern i Assens, den tredie Gjertrud gift med forige SognePræst Niels Basse i Sønderbye, hvor Præstegaarden brændte, da hun var bleven Enke, inden den allerede berammede Auction endnu blev holdet. Den tredie Svoger var Byeskriver II. side 128: Hans Carstensen, som med sin Hustrue Sara Nielsdotter havde en Deel Børn, men jeg veed ickun at tale om toe af dem, nemlig en Søn, døbt efter sin Mosters Mand Hans Olufsen, en bekiendt brav Mand i Assens, hvis Søn er igien Nicolaj Wandal, SognePræst til Stoubye og Hvornum Meenigheder i Bjerger Herred i Jylland, og en Dotter Karen, gift med Byefoged Jens Lauritzen Krag her i Byen, hvis Søn var den forhen omtalte Lars Krag, som var Choers-Degn her i Byen, og siden blev Degn paa Langeland, og videre veed jeg icke at tale om den Familie. Endelig ovenmældte Niels Hansen Viborg, fordum Ejer af Thøjstrup i Ryslinge Sogn, som med sin Hustrue Elisabeth Cathrine Jensdotter Erreboe, født i Faaborg, boede længe her i Byen, og havde 9 Børn, 5 Sønner og 4 Døttre med hverandre. Den første Søn Hans Olsen Viborg, gift med Anne Cathrine Kellinghuusen fra Tisselholt, var en Tiid lang Forpagter paa Lundsgaard, siden Borger her i Byen, og efter ham ere endnu tre Børn, Niels Hansen Viborg, Anne Cathrine Viborg og Abigail Viborg. Den anden Søn Jens Viborg, SognePræst i Muncheboe, gift først med Ellen Kirstine Hage, siden med Anne Kirstine, Krigs-Raad Møllers Dotter paa Krumstrup, med hvilken sidste han har en Dotter Ellen Kirstine Viborg. Den tredie Søn Oluf Viborg, gift²⁹⁾ med Kiøbmand Mads Stephensens Dotter Abil Marie, og har med hende toe smaae Døttre. Den fierde Søn Peter Viborg, SognePræst til Henne og Lønne ved Varde, gift med Johanne Birgitte Ulsøe, og har med hende en Søn og en Dotter. Den femte Søn Niels

Viborg, var Forpagter i Sielland, gift med Johanne Elisabeth Hiortholm fra Lange-land, og har med hende 6 Børn. Den ældste Niels Hansen Viborgs Dotter, Maren Viborg, gift med forige Proust Schach Thestrup i Dalbye, boer nu som Enke her i Byen, og har ingen Børn, men staaet mange i Moders Sted. Den anden Dotter Anne Margrethe Viborg, gift først med Kiøbmand Jens Hage i Steege paa Møen (ved hvilken en Dotter Jensine Hage, gift med Apotheker Schmidt i Vordingborg,) siden med Controlleur Schmidt i Steege sammesteds, (ved hvilken toe Børn, Nicolaj Schmidt³⁰⁰ og Elisabeth Margrethe Schmidt,) boende nu som Enke her i Byen hos sin Søster Proustinde Thestrup. Den tredie Dotter, Frideriche Viborg, gift med forige Sognepræst Peter Danchel i Bringstrup ved Ringsted, en Broder til SognePræsten Hans Sacharias Vest i Mesinge, og har efter ham en Søn Friderich, en Dotter Maren Danchel. Endelig den fierde Dotter Gyde Viborg, gift med Hans Hiortholm i Holbech og har en Søn levende. *II, side 129:*

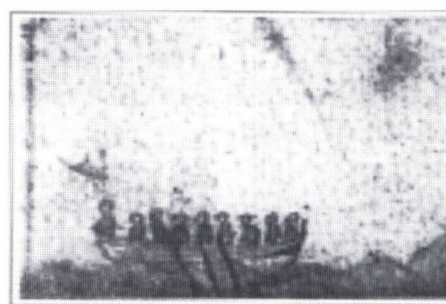
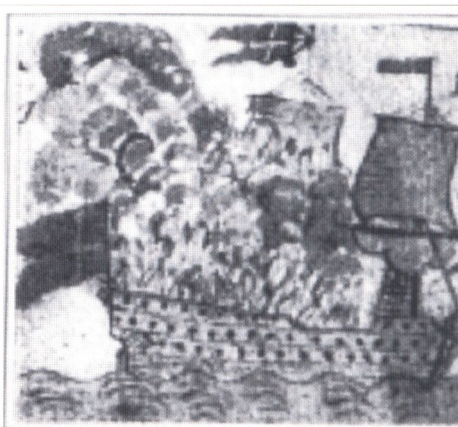
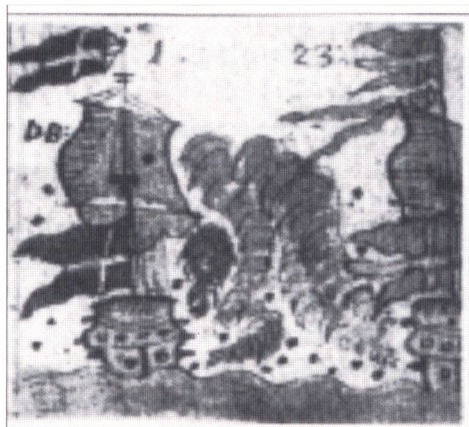
Byfoged Hof

Jeg har forhen talet om Byfoged Hof³⁰¹ her i Byen, og lovet at fortælle mere om hans sørgelige Endeligt. Samme Mand var født i Rynchebye, hvor hans Fader, Anders Simonsen Hof, var Sogne Præst og Formand samt Svigerfader til den gamle Præst Cornelius Olufsen Lip. Vor Byfoged Hof, hvis Døbe-Navn jeg icke veed, havde en Søn, opkaldet efter hans Far-Fader, Anders Hof, som blev først Capellan i Nyborg, var siden Feldt-Proust i Krigens Tid under Kong Friderich den Fierde, men tilsidst Stifts Proust i Christiania, om hvilken berømmelige Mand forhen er talet. Hans Søn var igien Proust Hannibal Hof, Sogne Præst til det store Totens Præstegield paa Hedemarchen i Norge, og maaskee en Søn af ham igien er den nu sammesteds værende Residerende Capellan Andreas Hof. Men hvad Byfoged Hofs højst sørgelige Endeligt angaaer, da sad han i sin gode Fred om Aftenen i sin Vens, Raadmand Otto Langemachs Huus ved Stranden, hvorfra han vilde gaae over Kirkegaarden hjem, men blev ugudelig overfalden og myrdet. Da Tiiden imod Sædvane forløb, sendte hans Hustrue Bud for at fornemme, hvor hendes Mand blev af; Han blev derpaa eftersøgt og fundet død paa Kirkegaarden, og Hovedet omdrejet paa ham. Beklagelig blev hans Banemand aldrig aabenbaret, alt-saa icke heller den groveste Misgierning straffet. Tvertimod man var færdig at troe, at noget andet Ondt var vederfaret ham, thi som de Svenske havde havt deres Retterplads strax ved Kirken uden for det grundmuurede Huus, sagde man, at der gick altiid Spøgelser paa den Side af Kirkegaarden om Aftenen, og samme havde vel mødt Byfogeden, og behandlet ham saa ilde. NB. Denne Byfoged Hof synes at blive forvexlet med Willum Mortensen, som siges længe at have været Officeer,³⁰² omsider Byfoged her i Byen. Prof. Worm pag. 445. Endnu havde Byfoged Hof en Broder Hans Andersen Hof, som boede her i Byen, og var i mangfoldige Aar Ridefoged til Schousboe, men af Betiening Birke-Skriver³⁰³ til Ulrichsholms Birk. Denne Mand bygde den Gaard paa Langegade, hvor nu Tolder Holst boer³⁰⁴. Hans Ægtefælle var Ellen Stephensdotter,³⁰⁵ hvis Fader skal have været Professor

ved Sorøe Academie.³⁰⁶ Med denne sin Hustrue havde han tre Døttre. Den første var Anne Hansdotter II. side 130: Hof, gift med sit Sødskendebarn Matthias Hof, SognePræst i Svaninge ved Faaborg, maaske en tredie Søns Søn af SognePræsten Anders Simonsen Hof i Rynchebye, men disse havde ingen Børn sammen, og hun var Enke i mangfoldige Aar efter hendes Mands Død, boende da her i hendes Fødebye, endnu 4 Aar i min Tiid; og maa jeg give hende det Vidnesbyrd, at hun var en meget gudfrygtig Enke, der endede sine Dage i Troe og Taalmodighed, 80 Aar gammel.³⁰⁷ Den anden Dotter var Thalie Kirstine Hansdotter Hof,³⁰⁸ gift med Raadmand Alexander Mancinus³⁰⁹ her i Byen, hvilke havde ickun en eeneste Søn,³¹⁰ som blev Lieutenant i Norge og døde uden Arvinger. Den tredie Dotter var Marie Hansdotter Hof, gift først med Mads Christensen Schmidt, Vejer og Maaler i Faaborg, siden med Hans Nielsen Juul, Kiøbmand sammesteds. Hun havde ved sin første Mand en Dotter navnlig Helene Marie Schmidt, gift her i Byen med Jacob Christian Tved, som før er sagt, og ved den anden Mand ligeledes en Dotter, ved Navn Magdalene Kirstine Juul, som er i Kiøbenhavn, allereede til Aars og ugift.

Købmand Hans Mortensen

Paa den eene Lyse-Arm i Kirken fandtes de Navne Hans Mortensen³¹¹ og Elisabeth Stephensdotter med Aarstal 1674. Disse vare Kiøbmandsfolk boende i den Gaard paa Langegade, hvor nu Major Bruun boer. Ovenmældte Aar bygde de et nyt Fartøj, og da samme løb lykkelig i Søen, gave de denne Lyse-Arm og nyt Vindve til Kirken paa den søndre Side mod Stranden, og i Vindvet stoed et Skib, hvilket gamle Folk endnu mindes, men siden ere disse Ruder komne til Skade og andre igien indsatte. Disse Folk døde begge strax efter hverandre Aar 1681 og havde de 7 Børn sammen, hvoriblant 4 voxne Sønner, som saaes paa et stoert Skilderie, hvor Forældre og Børn vare afskildrede. Sønnerne kom vidt omkring i Verden, og lode sig alle efter deres Moder kalde med det Binavn Bloch, thi hendes Fader hedte Stephen Bloch, som og skal have været en Borger her i Kiertemind. En eeneste Søn blev boende her i Byen, som hedte Martinus Hansen Bloch³¹² og var Styrmand men icke Ejer af sin Faders Baaed eller Fartøj. Han var først gift med Karen II. side 131: Pedersdotter, og havde med hende en Dotter, ved Navn Elisabeth,³¹³ som levede endnu nogle Aar i min Tiid, og var en fattig gammel Kone, uden Børn. Siden tog han sig en anden Hustrue, nemlig Anne Jacobsdotter,³¹⁴ og med hende fick han toe Børn, en Søn opkaldt efter sin Faders og Moders Fader Hans Jacob, og en Dotter Anne Cathrine. Sønnen Hans Jacob Bloch³¹⁵ gick her i Kiertemind-Skoele, blev Student, siden Præst og Proust i Hvidesøe Præstegield i Øvre-Telle-Marken, hvor han skal have, som mig er berettet, efterladt sig fem Børn, og iblant dem en Søn, som skal være Capellan her i Egnen, og en Dotter, som var gift med den der nu værende Proust Hans Ville³¹⁶ i Sillejords Præstegield. Dotteren Anne Cathrine Bloch³¹⁷ kom over til Norge til Broderen Proust Bloch, og blev gift med en Kiøbmand i Porsgrund, ved Navn Job Christensen Schov, som ligeledes skal have efterladt sig Børn. Endelig blev efter deres Fader Martinus Hansen Blochs Død

I 1710 indtraf en forfærdende katastrofe for Kerteminde, da linjeskibet Dannebrog blev sprængt i luften under slaget i Køge Bugt. 22 mænd fra Kerteminde omkom da. Fra orlogsskibet Prins Wilhelm tegnede Daniel Trosner, en norsk matros, i sin dagbog slagets gang fra Dannebrog kom i skudveksling. Den sidste tegning viser de overlevende, der reddede sig op i en jolle. (Riksarkivet i Oslo fot.).

Moderen Anne Pedersdotter³¹⁸ gift igien med en anden Styrmand eller Skibsmænd navnlig Albert Jochumsen, og fick med ham en Dotter, som hidder Cobe,³¹⁹ og hun er endnu i Live, ja just den Person, som har givet mig nærværende Efterretning. Samme nu gamle meget skikkelige Kone Cobe Albertsdotter, er gift med en brav gammel, men nu syge Søe-Mand Hans Lind,³²⁰ og disse have havt toe voxne Børn sammen, nemlig en Søn Albert Lind,³²¹ en vacker Mand, som var Skipper her i Byen, men døde ung og uden Arvinger, og en Dotter Anne Cathrine Lind, som er endnu ugift. Saavidt om denne Familie, men ved denne Lejlighed kan jeg icke forbigaae endnu følgende at erindre: Ovenmældte Albert Jochumsen endte sine Dage paa Skibet Danebrog, da samme saa ulyckelig Aar 1709 sprang i Luften paa Kjøge-Bugt. Paa dette Skib var efter alles Sigende samlet det udsøgteste Mandskab her af Byen, i alt 22 Mænd og Karle, som alle ynkelig omkom med Skibet. Ved denne ulyckelige Begivenhed bleve her paa een Gang 18 bedrøvede Enker og mangfoldige faderløse Børn i Byen, thi af de 22, som omkom, vare ickun 4 ugifte. Unegtelig var det et stoert Skaar i Kierteminde Søe-Mandskab og Folkemængdens Formeelse paa dette Sted, helst Byen var da allereede i sin Aftagelse, ja i den Tilstand, at det var icke mere her, men Steege, *II, side 132:* hvorhen Folk søgte at sætte sig ned. Endnu siger man her i Byen, at denne højst bedrøvelige Tildragelse er Aarsagen, hvorfor man nu mere fordeler Søe-Folkene paa Floden saaledes, at der kommer aldrig for mange af een Bye paa eet Skib, paa det at eet Skibs ulyckelige Forliis skal icke drage nogen Byes alt for store Skade eller Fordervelse efter sig; og man maa unegtelig tilstaae at der er megen Viisdom i saadan Fordeling.

Skipper Christopher Ecklef Sproe

Her i Byen var forud en bekiendt dygtig Søemand og Skipper Christopher Sproe.³²² Hans fulde og rette Navn var Christopher Hieronymi Søn Ecklef, men som han var født paa Sproe eller Sprogøe, beholdt han Navnet af sit Fødested, og er saa vel her som i Nyborg mest bekiendt under samme Navn. Naar han først kom her til Byen, skal jeg icke sige, men Aar 1688. blev han gift her med Maren Michelsdotter, Kiøbmand Peder Jespersen Præems³²³ Enke. Denne Peder Jespersen, for hvis Binavn jeg har Stifts Prousten Professor Pingel i Odense at take, havde været tre Gange gift. Med sin første Kone skal han have havt voxne Børn, saasom en Søn Jesper Pedersen, hvorom er mig dog intet videre bekiendt. Men da Peder Jespersen var bleven Enkemand og allereede til Aars, giftede han sig Aar 1684 anden Gang med Maren Michelsdotter,³²⁴ som tillige med en Dotter, hun fick ved ham, døde næste Aar. Alleeneste Peder Jespersen fandt endnu en Maren Michelsdotter, og med hende havde han Brøllup Aar 1686. Jeg har gjort mig megen Umag for at eftersøge denne Mands første Hustrues Navn, thi dersom hendes Navn havde og været Maren Michelsdotter, da havde den Curieusitet aldeles været værd at tegne; men jeg har icke kundet finde hendes Navn, endskiønt jeg vel har fundet tale om hendes Person. Jeg har og fundet en ældre Maren Michelsdotter, men uden at kunde sige, hvis Hustrue hun var. Endelig

Bøgh søgte oplysninger nær og fjern. En af dem, han nævner med en vis stolthed som hjemmelsmand til oplysninger, var stiftsprovst Jacob Pingel i Odense. Han ses herover i sin præstekjole malet af en ukendt kunstner. Pingel vakte i øvrigt skandale og blev i 1775 ved en højesteretsdom fradømt sit embede på grund af usømmelig omgang med prokurator Schiøtz' hustru Johanne Elisabeth. (Hans Petersen fot., Frederiksborgmuseet).

døde Peder Jespersen Aar 1687. og efterlod sin unge Kone Maren Michelsdotter som Enke og uden Arving. Denne er den Maren Michelsdotter, som blev gift med Christopher Sproe d. 4. Januar Aar 1788 (sic) og ved ham fick hun endnu en Datter d. 11. Octobr. samme Aar, som blev kaldet Mette og baaren til Daaben af sin Faster Anne Diderichs paa Romsøe, og hendes Mand Diderich stod selv Fadder tillige. II. side 133: Siden, nemlig d 15 Januar. 1693 fødte hun ham en Søn, som efter hendes første Mand, hvis Navn de holdte endnu i Ære, blev kaldet Peder, men denne døde i sine unge Aar, og flere Børn fick de icke, hvorover oventegnede Mette Ecklef var deres Eeneste. Endnu forbleve de nogle Aar her i Byen, men som Søe og Sejlads egentlig var Christopher Sproes Hoved-Element, flyttede han herfra til Nyborg,³²⁵ da han der blev antagen som Skipper ved Færgeløbet, og befandt sig i sin Tiid vel derved. Man fortæller, hvad og Professor Pingel efter sin salig Moders Ord har havt den Godhed nøjere at berette mig, nemlig at en Mand, ved Navn Henrich Ecklef, af Holsteensk Adel, som for dum skal have været Page,

og siden blev Cammer-Junker, uden Tvivl hos Kong Friderich den Anden, skulde ved en egen Lejlighed være bleven gratificeret med Sprogøe og maaskee fleere Øer i eller ved det store Belt beliggende. Det er vanskeligt at bestemme sig nøje i slige Ting, hvor man har ickun en particulier Beretning at gaae efter, hvor Hukommelsen let kan fejle, man veed icke, hvorvidt Beretningen stemmer overens med eller strider imod de Beviiser, Skiøder og Adkomster, som nu værende Ejere til saadanne Øer nærmere kan foreviise. Imidlertid tvivler jeg icke i mindste Maade om Henrich Ecklef eller hans Mandlige Afkom, som har efter ham besiddet Øen Sprogøe og hvad videre derunder har kundet være begreben. Efter Rimelighed synes Henrich Ecklef snarest at have faaet Sprogøe, og hvad dermed fulgte, for at lade holde Sprogøe eller et godt Logement paa Sprogøe i Stand for rejsende Folk, især om Vinteren, da det højest behøvedes. Man har derfor icke heller Aarsag at troe, at Henrich Ecklef selv nogensinde skulde beboet samme. Maaskee Hieronymus Ecklef var en Søn af Henrich Ecklef; maaskee han var endnu en senere Descendent af ham, hvorom er mig umuligt at tale. Alleeneste jeg veed dog icke at navngive fleere end de samme. Vist er det, at Hieronymus Ecklef boede paa Sprogøe i de Svenskes Tiid, da han ustriidig havde Lejlighed nock til at blive ødelagt tillige med Øen selv, hvilken i den bedrøvede Tid har vel mist sin sidste Herlighed, hvorom jeg lader dog heller andre give den tilforladeligste Efterretning. Men Hieronymus Ecklef havde fem Børn, en Søn og fire Døttre; Sønnen var vor Mand Christopher Eclef eller Sproe, om hvilken er talet; men de 4 Døttre kom hver paa sin Øe at boe, saasom den eene paa Fædrene-Øen Sprogøe, den anden paa Romsøe, *II, side 134*: den tredie paa Eegholm, den fjerde paa Aggersøe. Disse ere de Øer, som bleve Døttrenes Boeligssteder, men hvilke man veed icke, hvorvidt de alle, enten gandske, eller for en Deel, kan have hørt den Holsteenske Familie af Ecklef til. Det er troeligt, at den i saa ulykkelige Tiider ruinerede Hieronymus Ecklef har været nødt til at afhænde sine Ejendomme, og dermed, hvorvidt mueligt, seet paa sine Døttres Conservation, og skaffet dem visse Boeligs-Pladser, hvorimod den Skilling, han kunde have tilovers, er bleven Sønnen Christopher Ecklef til Deel, som selv maatte see sig om Brød og Boelig. Men nu at tale nærmere om Christopher Ecklefs Dotter, Mette Ecklef, (eller som Professor Pingel vel rettest skriver, Mette Sophie Ecklef,) da var hun et Barn af vor Bye og en Moder af en stoer Familie. Hun blev gift i Nyborg med Christian Pingel, da Lieutenant ved det Fyhnske, som nu kaldes Kongens Regiment. Denne sin Mand fødte hun 10 Børn, af hvilke de fire ere endnu i levende Live, alle i høj og anseelig Stand, saasom den ældste Søn Etatz Raad Pingel, som var Amptmand paa Iisland, den anden Søn Professor Theologiæ og Stifts Proust Jacob Christian Pingel i Odense, den tredie Søn Capitain Pingel ved det Falsterske geworbene Regiment, og en Dotter, Majorinde Rave, som skal være ældre end sine Brødre. Visselig dersom den gode Cammer-Junker Henrich Ecklef stod op og saae denne uden Tvivl sin nærmeste Familie, da vilde han med hiertelig Lyst og Højagtelse omfavne samme. Jeg sagde uden Tvivl: *sin nærmeste Familie*, thi jeg veed dog icke, om Commendanten paa Vardøehuus, Major Conrad Henrich Ecklef, hvis Søn Johan Friderich

Ecklef for kort Tiid siden laae her i Byen som Under-Officeer, eller om nogen anden paa Mands Linien kunde desuden nedstige af Henrich Ecklef. Endnu har Hans Højærværdighed Professor Pingel tilmældet mig, at hans Fader døde Aar 1730 og hans Moder Aar 1760, altsaa i en Alder af 72 Aar, men i Enkestand 30 Aar gammel; ja at han havde selv kiendt og ofte talet med den Faster paa Sprogøe, som var en ærværdig og i sit Væsen fornemme Kone, hvilket kan i alle Maader og siges om den anden Faster, Anne Diderichs, paa Romsøe. Denne havde med sin Mand Diderich Diderichsen en Deel Sønner og en Dotter. En Søn, uden Tvivl den ældste, hedte Hieronymus Ecklef eller Hieronymus Romsøe, som var længe Forpagter eller Hollænder paa Broelycke, hvor han II, side 135: endte sine Dage, og efterlod sig tvende Døttre, nemlig Lisbeth og Dortha, af hvilke den yngste var gift med Skipper eller Skibs-Tømmermand Peder Christiansen, (thi han gjorde Profession af begge Dele), som boede her i Byen, og har icke efterladt sig levende Børn; men den ældste kom siden til at boe paa Romsøe, gift med Jens Hansen Bruun, som forhen havde været som halv Foged eller Kornmaaler paa Scheelenborg. I deres Tiid brændte Gaarden af paa Romsøe, hvorover de bleve til fattige Folk. De have efterladt sig fem Børn, af hvilke jeg har selv confirmeret en Søn Hieronymus Romsøe, som nu boer og lider ret vel i Callundborg, men hans andre Sødskende ere mig alle ubekjendte. En anden Søn af Diderichsen og hans Hustrue paa Romsøe hedte Henrich Ecklef, som var en vacker Mand og roeses af alle, men han kom til Sielland og skal der have været Ridefoged til een eller flere Herregaarde, og videre veed jeg icke. Endnu vare der toe Sønner Diderich og Peiter, men jeg troer icke, at der ere flere Børn i Live af dem end en Søn Mads Diderichsen, som er en god og ærlig Bonde i Maaløe paa Hverringe Gods. Endelig en Dotter, Mette Diderichsdotter, som blev gift³²⁶ med Knud Poulsen Guldsmed her i Byen, hvilke bleve tilsidst forarmede og ere døde tilliige med deres Børn. Alleeneste her vare 4 Børnebørn, som ere nu alle borte herfra Byen, og af hvilke jeg bedst mindes en Søn Christian Jacobsen, en vacker og vel voxen Karl, som gav sig ongefær for 3 Aar siden paa de lange Rejser, og hvo veed, med hvad Lycke han maaskee kan komme tilbage. Saa vidt har jeg efter Muelighed søgt at give Efterretning om Henrich Ecklefs Familie, hvor man seer, hvorledes en Mands Afkom kan stige og falde, ja rejse sig igien paa en Kant, men gaae end mere tilbage paa andre Sider. Endnu, som jeg har talet om Peder Jespersen Præem, vil jeg mælde, at her har siden boet en fornemme Borger ved Navn Hugo Lützou Præem,³²⁷ endskiønt jeg icke veed, om eller hvor nær de kan siges hverandre beslegtede. Men den sidste, opnævnet efter Etatz-Raad Hugo Lützou paa Lundsgaard, var født paa Jershauge, og hans Fader Kej Madsen (født paa Thøjstrup) og Moder Pernille Thomasdotter Køpke, vare Forpagter-Folk sammesteds, efterladende sig tre Sønner, hvorom kan sees II, side 136: Sogne Præsten Ludvig Boesens Beskrivelse over Lundsgaard pag. 37. Alleeneste som den gode Mand ickun nævner de toe Sønner, nemlig ovenmældte Hugo og hans Broder Thomas Præem, som var Consistorial-Assessor og Proust i Aalborg Stift, hvor endnu findes Sønner af ham, som ere Præster, saa vil jeg her tale om den tredie Broder, hvad jeg veed, nemlig at

han var Stifts Proust i Christiansand, og toe af hans Døttre have besøgt engang mig her i mit Huus tilliige med deres Venner fra Risinge. Uden Tvivl hedte han Mads Präem, men jeg tør icke bestemme en Sag alt for vist, som Hukommelsen længe siden kan have tabt. Hugo Lützou Präem befriede sig her i Byen med Mette Hansdotter, Niels Johansens³²⁸ Enke, hvorom noget tilforn er mældet. Deres Brølup stod her Aar 1717 d 29. Junii, og næste Aar d 9. Augusti blev deres Dotter Pernille Dorthea døbt her i Kirken. Siden efter sin Stiffaders Poul Baggers Død (den Poul Bagger var Fader til CammerRaad Bagger paa Juulschov og Morfader til min Broders, Sogne Præsten Niels Bøgghs i Allerup, Enke Pauline Hviid,) fick Hugo Lützou Präem den skionne Gaard Risinge, hvor atter efter ham hans Dotter, bemældte Pernille Dorthea Präem, sin Faders Eeneste, boede nogen Tiid, og var gift med den smucke Mand Eschild Ebbesen. Disse ere nu alle døde, men toe Døttre ere igien af Ebbesen og hans Hustrue i levende Live, den ældste Mette Hedevig Ebbesen, gift med Sogne Præsten Andreæsen i Søllinge i Vinding-Herred, den yngste, Dorthea Frideriche, endnu ugift.

*Foged Matthiis von Vesten,
købmand Anders Holm og købmand Hans Odder*

Angaaende fleere gamle Mænd, som endnu have levet, eller alleerede været Mænd, i forige Seculo, da vil jeg anføre følgende brave Mænd, endskiønt det er alt for lidet, jeg veed at tale om dem. Den første er Matthiis von Vesten, Farbroder til Agent von Vesten, paa Falster, forhen Apotheker i Odense, hvor endnu hans Søn Professor Peter von Vesten boer. Matthiis von Vesten skal have været Foged paa Lundsgaard, boede her i Byen paa Langegade³²⁹ i den næste Gaard ved Langebroe, hvor nu Søren Eschildsen boer; ja paa samme Gaard skal han have bygt meget, og faaet meget Tømmer som en Skienk fra Lundsgaard af. Han var toe Gange gift³³⁰ og havde med sin første Hustrue sex, men med den sidste fire Børn, og derpaa døde han selv i sin bedste Alder, nemlig Aar 1694 da han var 44 Aar gammel. *II, side 137:* Siden, nemlig efter 4 Aars Forløb ongefær, blev von Vestens Enke Anne Marie gift med Kiøbmand Niels Mortensen,³³¹ født i Aalborg, en Broder-Søn af Borgermester Peder Nielsen her i Byen, ved hvilken sin sidste Mand hun havde en Dotter Beate,³³² som døde i sine unge Aar. Men Faderen Niels Mortensen var allereede død tilforn,³³³ og som han var en stoer Kiøbmand og efterlod sig skionne Midler, blev hans Enke ovenmældte Anne Marie, ved ham sat i meget gode Omstændigheder. Mathiis von Vestens Børn af det første Ægteskab døde nogle smaae, andre bleve gifte, saasom Zitzel von Vesten og Karen von Vesten, som fick en Enke-Mand ved Navn Jens Nielsen,³³⁴ men mere er mig icke bekiendt om dem. Derimod er en Dotter af Matthiis von Vestens andet Ægteskab bleven desto mere bekiendt, nemlig Kirsten von Vesten en brav og berømmelig Kone paa sit Sted, gift med Kiøbmand Anders Larsen i Odense, og deres Børn ere Prousten Matthiis Eilschov i Fraugde, SognePræsten Niels Eilschov i Aale ved Varde (nu død), SognePræsten Anders Eilschov i Jordløse, (nu død) Apothekeren Christian

Eilschov i Colding, den berømte Kiøbmand Peter Eilschov i Odense, en Dotter Kiøbmand Keurelbohms Enke i Odense; Vare de fleere, veed jeg det icke, thi SognePræsten, min forige Naboe, Lauritz Eilschov i Rynchebye samt en Broder, Kiøbmand i Friderichshald, og en Søster, gift med Apothekeren i Roeskilde, vare, saavidt jeg veed, Alle af Kiøbmand Anders Larsens første Ægteskab. *Den anden Mand* fra forige Seculo er Anders Holm, Kiøbmand, boende i Vestergade i den Gaard paa Hiørnet af Kattestrædet. Hans Hustrue Thyre Holms³³⁵ er endnu bekiendt som en brav Kone. Disse havde en Deel Børn, hvoriblant tre Døttre, den første gift med Raadmand Knud Pedersen Hind, hvilke have toe Børn, som jeg veed, nemlig en Søn, døbt Anders Holm, Skipper i Odense, hvis Enke fick siden Jacob Morville her fra Byen, og en Dotter Karen Hind, som blev gift med Johan Glysing i Norge. Den anden Dotter Dorthe Holm, gift med en EnkeMand, Niels Pedersen Colding, som var Kiøbmand og boede paa Langegade, hvor nu Guldsmid Bondesen boer. Deres Dotter er endnu Giertrud Colding, den gamle Ananias Norups Enke, som tilforn er talet om. Den tredie Dotter Maren Holm, gift med Hans Nielsen Blass, men videre er mig om den Familie icke bekiendt. *Den tredie Mand* fra forige Seculo er Hans Odder,³³⁶ som og har været Kiøbmand, og boede paa Torvet, hvor nu Mads Holgersen boer³³⁷. Hans Hustrue var Karen Odder, som siden fick Kiøbmand Oluf Bernsen, om hvilken er talet *II. side 138*: paa et andet Sted; men hvad Hans Odders Børn³³⁸ eller deres Familie angaaer, da skal samme, i det mindste for en Deel, være kommen til Nyborg. Endelig er den fjerde Mand, som kom her med forige Seculi Udgang ongefær, Lorentz Slot,³³⁹ en fornem og formuende Mand, som havde været Forvalter paa Scheelenborg, var toe Gange gift, og havde Børn, hvoriblant en Søn, Lorentz Lorentzen Slot,³⁴⁰ som kom til Norge, fick en skøn Betiening og levede der meget vel, hvorhen og fleere af hans Sødskende skal være komne. Ellers boede Lorentz Slot her i Byen paa Langegade, hvor nu Major Bruun boer³⁴¹, og hans Enke, Mette Slots, fick siden Controlleuren Christen Vestesen, med hvilken hun levede i største Armod, efterladende sig af sit sidste Ægteskab en Søn Lorentz Christensen, der gaer endnu her i Byen som en gemeen Daglejer paa Arbejde, men er et i sin Fattigdom skickeligt Menneske.

Strandgades Skæbne

Det er sandt, jeg har sagt tilforn, at Strandgaden skal fordem efter de Gamles Sigende have været den fornemmeste Gade i Byen. Efter nøjere Undersøgelse har jeg endnu hørt, hvad der kan tiene til nogen nærmere Oplysning om det gamle Kierteminde: For de Svenskes Tiid var Strandgaden endnu i god Stand, saa vel som Langegaden, men siden den Tiid er den sidste alleene bleven anset som Hovedgaden, og den første bleven i sin Ødelæggelse ringe agtet og ubebyggt, i sær fra det Stræde, som kaldes Magazin Strædet, og gaer imellem begge disse Gader. Her mærkes for Eftertiidens Skyld, at den Magazin-Gaard, som Byen nu har, og den Gaard, som ligger nærmest ved og hører Michel Kragh til³⁴², vare beg-

ge længe begreben under eet Navn og til eet Brug som Byens Magazin Gaard, hvorover Strædet, som gaaer langs med den sidste Gaard, fick Navn af Magazin-Strædet. Men hvor dette Stræde er, siges fordem at have været en gandske rummere Plads til Belejlighed for den stærke Fart, som da var imellem disse toe Byens fornemmeste Gader. Maaske saa meget som Michel Kraghs Gaard udgjør i sit Begreb, laa da øde og aaben til Strædet, hvilket kunde da heller ansees som et Torv eller en stoer nyttig Plads, som paa den Tiid meget vel kunde behøves. Saa-dan var Beskaffenheden i gamle Dage, men efter de Svenskes Tiid, da alle Folk vilde boe i *II, side 139*: Langedgade, men Ingen bygge i Strandgaden, syntes man icke længere at behøve denne store Plads, thi et Stræde kunde være nock til den mindre Passage, som nu var imellem Gaderne. Herpaa blev endelig Michel Kraghs Gaard bygt, og dermed gick det saaledes til. Den første, der lagde Haand derpaa, var Anders Bager, som siden blev Raadmand. Han bygde Stuehuuset til Langedgade, og da hans Fader Jesper Bager indrømmede ham siden sin egen iboende Gaard, overloed han igien sin nye Bygning til sin kiere Svoger Jacob Pedersen Norup, og han bygde Side Huuset til Strædet. Endelig, da Jacob flyttede ned til Stranden i sine afdøde Svigerforældres Gaard, overlod han den anden Gaard til sin Sviger-Søn Morten Henrichsen Morville, hvilken bygde Baghuuset til Strandgaden, og satte Gaarden i fuldkommen Stand. Han levede sin Tiid i den Gaard og drev der en mægtig Handel alle sine Dage. Efter hans Død blev den kjøbt af Byen og brugt tillige med næste Gaard som en Magazin Gaard, indtil endelig den fattige Bye formaatte icke længere at holde saa stoer en Magazin-Gaard, og derfor solgte igien Morten Henrichsens Gaard til nu værende Ejer Michel Kragh. Men nu have vi nærmere at agte; Da denne Gaard blev ligesom bygt paa Strandgadens Ruin, eller dog paa den Plads, hvor den aldrig var kommen at staae, dersom Strandgaden var bleven i sin forige Velmagt, saa kunde de gamle Strandgadens Beboere icke vel ansee den med liige gyldige Øjne. Vel kunde de icke just efter nærværende Tiids Tilstand sige sig fornærmede, eller hindre, hvad der skeede; Men det smale Stræde, der var bleven af det breede Torv, syntes dem dog nu at være alt for klart et Beviis paa deres Gades Foragt og den bestandige Ødelæggelse, thi nu torde de icke mere tænke paa, at deres Gade nogensinde kunde naae sin forige Herlighed. Derover stack denne nye Gaard dem stedse ligesom en halv Torn i Øjet; og som Strædet fick Navn af Gaarden eller dens Ejere, saasom tilsidst Morten Henrichsens Stræde, saa gave de igien Gaarden Navn af Strædet, kaldende den *Stratenborg*; ja de gjorde endnu saadant Vers derover: *Stratenborg den Røde ligger Strandgaden øde*. Saa snart Gaarden fick en Ejer, og en nye Længde Huus var bygget, fornyede de igien Viisen om Stratenborg, og ansaa den heele Vejen som deres Gades Ødelæggelse. *II, side 140*: Hvo der betragter dette saa vel som hvad forhen er talet om Langedgade, der laae tilforn for Enden af Strandgaden, men nu for Langedgade, seer strax hvad Strandgaden har tabt. Det er derfor icke heller Under, at de, som have ryddet deres Hauge-Pladser i Strandgaden, have fundet der Rudera og Grundsteene samt heele Steenbroer for sig, hvor vel man kan sige, at det er noget almindeligt i Kierteminde, som jeg før har erindret.

Morten, Gregers og Peter Morville

Men som jeg baade her og andensteds saa ofte har talet om det Navn Morville,³⁴³ finder jeg mig pligtig at tale noget nærmere om den Familie, af hvilken her have boet tre Brødre, nemlig ovenmældte Morten Morville, Gregers Morville og Peter Morville, som var tilliige Raadmand. Deres Fader var Henrich Morville SognePræst i Kiøng i Baag Herred, hvor han succederede SognePræsten Jacob Jespersen Bager her fra Byen saa vel i Embede som i Ægteskab, men blev siden forflyttet til et bedre Kald i Jylland, uden Tvivl i Coldinghuus-Ampt, men Stedet mindes jeg icke. Denne gode Mand avlede med sin Hustrue Kirsten Gregersdotter Krag fire Sønner og toe Døttre. De tre Sønner har jeg nævnt, og den fierde var KrigsRaad Niels Morville paa Brandtbiørg,³⁴⁴ Kirke Inspector i Jylland. Døttrene vare, den eene Karen Morville gift først med SognePræsten Niels Steenberg, siden med SognePræsten Erik Rasch, begge i Vibye paa Hindsholm; den anden Anne Cathrine Morville gift med Raadmand Fibiger i Nyborg. Jeg nævner dem alle, thi de have uden Tvivl alle, undtagen KrigsRaad Morville, ligesom hiemme her i Byen hos deres Halv-Søster Hylleborg Marie Bager fra den dag, deres Forældre døde. KrigsRaad Morville har jeg bedst kiendt, men hans saavel som hans Søstres Familie hører dog icke herhid. Jeg maa blive ved dem, som have været Byens Borgere, og var *den ældste* Morten Henrichsen Morville, men om ham og hans Hustrue Anne Dorthea, Jacob Pedersen Norups Dotter, sampt deres Familie, saa vidt den er mig bekiendt, har jeg allerede *II, side 141*: talet ved en anden Lejlighed. Jeg gaaer derfor strax til *den anden Broder*, som uden Tvivl var Gregers Henrichsen Morville,³⁴⁵ hvilken boede her langt fra icke saa længe som hans Brødre, men var her dog nogle Aar, thi nogle af hans Børn ere fødte her i Meenigheden. Saavidt jeg af andres Fortælling kan mindes, boede han først i Fridericia, siden kom han her til Byen, og endelig flyttede han herfra til Kiøbenhavn, hvor hans Enke Gyde Marie Morvilles fick ret Lejlighed at viise, hvilken brav og fornuftig Kone hun var. Hun fattede den Resolution at holde Spiise-Qvarteer og Logementer for fornemme Folk, og gjorde sin Sag bestandig saa vel, at de vare altiid fornøjede med hende, og hun havde baade Levebrød og Anseelse derved. Med hende havde hendes Mand havt sex Børn, liige mange Sønner og Døttre. Den ældste Søn var uden Tvivl Henrich Morville, en meget smuck Mand, som var SognePræst til Lærshov og Jorderup Meenigheder i Coldinghuus-Ampt. Den anden Anders Morville veed jeg intet af mere, end han skal have opholdt sig en Tiid hos forbemældte sin Broder i Lærshov. Den tredie Thomas Morville, en vacker Mand, som længe assisterede sin gamle Moder i hendes vidtløftige Oeconomie, og maaske selv har vedligeholdt samme efter hendes Død, endskiønt mig derom er icke det mindste bekiendt. De toe ældste Døttre vare, saavidt jeg veed, Kirsten og Maren Morville, som begge skal have været voxne, men døde ugifte. Den yngste var Hylleborg Marie Morville,³⁴⁶ den første Brud, jeg copulerede³⁴⁷ i Kierteminde. Hendes Mand var Kiøbmand Michael Grønbech, som siden flyttede med hende over til hendes Moder i Kiøbenhavn, om hvilke forhen er talet. *Den tredie og yngste Broder* skal efter min Beretning været Raadmanden Peter Henrichsen Morville,³⁴⁸ som var en

stoer Kiøbmand, og boede i den yderste Gaard paa Langedgade næst Hindsholms Port, hvor nu Simon Bischoff Kellinghuusen boer, og er den mægtige Bygning, som sees rundt omkring paa Gaden altsammen Peter Morvilles Gierning. I Almindelighed roeses denne Mand meget af alle, thi han havde et muntert og behageligt Væsen, og lod see Reedebonhed og Ærlighed mod dem, han havde noget med at gjøre. II, side 142: Han skal have rejst meget i sine Dage, men icke omsonst, thi han vidste allevegne at føre sig Kiøbmandskabet til Nytte, hvori han siges at have været den snildeste Mand paa dette Sted. Men i Sverrige var han nær bleven ulyckelig, dog ved Guds besynderlige Forsyn reddet fra den skammeligste Døds Straf. Han var bleven bekjendt her i Byen saavelsom maaskee andensheds i Danemark med nogle Svenske Officerer, som da vare fangne her i Landet; men disse, som han maaskee selv addresserede sig til Sverrige, (hvilket jeg dog icke veed) vilde endelig gjøre ham til en Spion, hvor over han blev virkelig anholdt i Varbjerg, kast i haardt Arrest og ilde medhandlet. Man sigte for vist, at han skulde mist Livet anden Dagen, efter at den tappre Tordenskiold havde erobret Varbjerg eller Bierg-Slottet Carlsteen, men ved den Lejlighed blev Peter Morville langt over sin Formodning reddet fra Døden. Vist er det, at han gick altiid kroget siden den Tiid, thi han kunde aldrig ret rejse sig af de Bolter og Jern, som han havde sadt saa hart sluttet udi. Endnu har man dette Besynderlige om den Mand, da han tilsidst blev vatersotig, tappede han sig selv uden Anfægning, saa vel ude som hiemme, og lod andre see derpaa, som endnu levende Mennsker ere Vidner til. Han skal have været en resolveret Mand i sine Dage, men i sin Lidelse meget taalmodig og gelassen under Guds Haand. Hans første Ægtefælle, som døde uforløst med sit Foster i Barnsnød, var Engel Steenberg, en Dotter af Sogne-Præsten Thiis Steenberg i Vibye, en Søster af Sogne-Præsten sammesteds, som igien havde hendes Mands Søster Karen Morville til Ægte. Hans anden Ægtefælle var en Enke fra Aarhus, som nu opholder sig igien i Aarhus, Anne Morvilles, en Søster af Cancellie-Raadinde Holmsted i Nyborg. Med denne sin anden Hustrue havde han en Stifdotter og en sin egen Dotter. Stifdotteren blev gift med Volfrat Holm,³⁴⁹ forige Borgermester i Odense. Men hans egen Dotter Engel Cathrine Morville er af mig confirmeret i sin Føde-Bye, og opholder sig endnu ugift, hos sin Moder i Aarhus. II, side 143:

Bager Hans Bager

Først og længe før end i dette Seculo boede, her i Byen i Langedgade, hvor nu Proustinde Thestrup boer,³⁵⁰ en Mand som hedte Hans Bager: Man kaldte ham gamle Hans Bager, thi her var endnu en Mand af samme Navn, som kaldtes unge Hans Bager, hvilken sidste hedte egentlig Hans Jensen Hviid, skal have været Præste-Søn³⁵¹ fra Jylland boede i Vestergade, hvor nu Claus Mortensen boer, var gift med Zitsel Hansdotter, og er deres Søn Proust Jens Hviid, Sogne Præst i Longelse paa Langeland. Men gamle Hans Bager³⁵² var meget gammel tilsidst, en haard og stræng Mand, endog som et uimodsigeligt Rygte taler, imod sin Ægte-

fælle, var dog ofte gift, uden Tvivl 4 Gange, havde en Deel Børn, som jeg icke veed Reede til; Alleeneste hans sidste Hustrue Voldborg Clausdotter blev siden gift med Anders Melhof,³⁵³ som var og Bager, ved hvilken hun fick 3 Døttre, Anne Melhof, gift med Jens Bager i Horsens. Elisabeth Melhof, blev og gift i Horsens, og Beate Melhof, som døde ugift i Kiøbenhavn. Endnu blev Voldborg Clausdotter gift med sin tredie Mand, Anders Nielsen Vendelboe,³⁵⁴ som var ogsaa Bager, men ved ham havde hun ingen Børn. Endelig, da Anders Vendelboe var bleven Enkemand, giftede han sig igien med Anne Marie Hansdotter Barngaard fra Nyborg, en vacker Kone, som endnu lever, og er Enke efter sin anden Mand, som var Niels Jacobsen Brinch,³⁵⁵ Bager, kommen fra Svenborg. Med denne sidste havde hun ingen Børn, men fire, nemlig 2 Sønner og 2 Døttre, med sin første Mand. Den ældste Søn Niels Andersen Vendelboe,³⁵⁶ Skipper, gift med Zitsel Kirstine, Kiøbmand Lars Erichsen Tønders Dotter, med hvilken han har toe Børn, en Søn Lauritz, en Dotter Anne Marie. Den anden Søn Hans Andersen Vendelboe,³⁵⁷ Bager, gift først med Giertrud Møll, forige Kiøbmand Rasmus Olufsen Mølls Dotter, siden med Johanne Elisabeth Resen, Degnen Resens Dotter i Rolsted. Han har af sit første Ægteskab en Søn Anders, en Dotter Anne Marie, og af sit sidste Ægteskab en Dotter Giertrud. Den ældste Dotter Dorthe Marie Andersdotter Vendelboe,³⁵⁸ gift med Kiøbmand Lars Christensen (hvis Fader Christen Larsen har og været Kiøbmand her i Byen) og have disse med hverandre toe Sønner Christen og Anders. Den yngste Dotter Magdalene Andersdotter Vendelboe, gift med Jacob Rasmussen Brinch,³⁵⁹ (Kiøbmand Rasmus Jacobsen Brinchs Søn i Svenborg), hvilke have en Dotter II, side 144: ved Navn Anne Marie. Endnu merkes her, at Anders Nielsen Vendelboe solgte sin iboende Gaard, og købte den næstved liggende Borgermester Merchels Gaard,³⁶⁰ hvilket her antegnes, saasom det er den Gaard, i hvilken Kong Friderich den Fierde traadte ind i, da han var her i Byen. Den store Stue i samme Gaard kalder man endnu til en Amindelse Konge-Stuen. Gaarden ligger paa Langegade strax over for Kirken, og beboes nu af deres Svi-ger-Søn Kiøbmand Lars Christensen. Videre vil jeg erindre ved den Lejlighed, at det var Borgermester og Landsdommer Burenæi Gaard, som ligger langt højere oppe paa Langegade, i hvilken Kong Christian den Femte var, og var det den Deel af Gaarden³⁶¹ hvor nu Kiøbmand Alexander Korff boer, og hvor man endnu viiser den Stue, hvor Kongen sad og spiiste. Samme Kiøbmand Korff er født i Vestphalen Aar 1698. Hans Forældre vare Johan Herman Korff³⁶² og Clara Anna Giøke, kom til Danemark i Krigens Tiider, og satte sig endelig som Borgere i Kierteminde Aar 1720. Sønnen Alexander Korff giftede sig Aar 1729 med Voldborg Herrested.³⁶³ Hendes Fader var SognePræst Christen Jørgensen Herrested i Ryslinge, hendes Moder Margrethe Hansdotter. Disse gode Folk, Alexander Korff og Voldborg Herrested, ere nu de tvende ældste Ægtefolk her i Byen. De have fem Børn, den ældste Søn Johan Christian, den anden Jørgen Henrich, den tredie Povel Friderich, den fierde Johannes, og en Dotter Anne Margrethe, alle ugifte. Endnu var en Kiøbmand her i Byen Jacob Herrested, HalvBroder til bemældte Voldborg Herrested, men han blev med sit Fahrtoj. Hans Enke var Ingeborg Lerche fra Schal-

chendrup-Præstegaard, som siden fick Capitain Gutenrath, Birkedommer til Baroniet Scheelenborg. Jacob Herrested boede i den Gaard strax bag Kirken hvor nu Skipper Christopher Sørensen³⁶⁴ boer. For ham boede sammesteds en Familie af det Navn Bernsen, saa som Hans Bernsen den ældre, siden hans Søn Rasmus Bernsen, Broder til Oluf Bernsen som fick Hans Odders Enke, som forhen er talet om; siden en kort Tiid Hans Bernsen, som siden fick Lars Muuses Enke, og satte den store Gaard ved Stranden, som nu Peder Andersen i Odense ejer;³⁶⁵ i den Stand, den nu findes. Men førend Hans Bernsen den ældre skal Stifts Prousten i Kiøbenhavn Mads Holms Fader have ejet Gaarden, om hvis Familie jeg veed intet meere, end hans Enke (Stifts Proustens Moder) *II, side 145*: Anne Holm levede længe meget fattig efter sin Mands Død, og fortiente sit Brød med Spinde-Rocken, men midt i sin Fattigdom var hun altiit net og reenlig, ja gudfrygtig og fornøjet i sin Deel, derhos elsket og æret af alle, som de gamle her i Byen have fortalt mig. Den omtalte Gaard,³⁶⁶ i hvilken Stifts Prousten, Mads Holm, var født, er endnu den Gaard, som den gamle Raadmand Lars Pedersen havde bygt Aar 1602, og hvilken blev i min Tiid fra Grund af renoveret og istandsat af foromtalte Skipper Albert Lind, som kiøbte Gaarden efter Jacob Herrested, og solgte den igien til nu værende Ejer, Christopher Sørensen.

Byskriver Jørgen Fich

Jeg har forhen talet om Byskriver Jørgen Fich³⁶⁷ og hans efterladte Enke Viviche Vilhelmsdotter Grof, som havde i deres Ægteskab mange Børn. Han var en tysk Mand, født i Mechlenborg, som dog var bleven det danske Sprog saa mægtig, at han deri kunde forrette en Skrivers Embede. Hun var en Kiøbmands Dotter fra Ribe, og deres Bekiendtskab skeede paa Odense Slot, hvor de begge tiende hos den da værende Stiftsbefalings-Mand. Deres efterladte Børn er sex, toe Sønner og fire Døttre. Sønnerne lærte begge Kiøbmandskab, den sidste, Christian Vilhelm Fich, satte sig ned i Næstved, og efterloed sin Enke en Søn, Casten, opdragen og confirmeret her i Byen, og toe Døttre, som skal være i Kiøbenhavn; den yngste, Gregorius Fich, satte sig ned her i Byen, men det var snart bestilt med hans Kiøbmandskab, og han har aldrig været gift. Døttrene vare den første, Christine Margrethe Fich;³⁶⁸ gift her i Byen med Kiøbmand, Oluf Algreen, den anden, Anne Marie Fich, gift med Klocker Bierregaar i Bragnæs i Norge, opholder sig nu som Enke her i sin Fødebye;³⁶⁹ den tredie, Ingeborg Fich, Huusholderske paa Juulschou, ugift; den fierde Margrethe Fich, Huusholderske paa Hvidkilde, ugift. Og kan jeg her icke efterlade at roese disse Døttres Kierlighed og Oprigtighed imod deres ældgamle Moder, som i sin Enkestand havde opfødt dem med icke mindre Kierlighed end Besværlighed, *II, side 146*: saa man har seet i den Moder saavel som i de Døttre et priiseligt Exempel. Men hvad Kiøbmanden, Oluf Algreen,³⁷⁰ angaaer, da maa jeg tale noget mere om ham som en nu gammel Borger og talriig Familie-Fader. Han er født i Schaane, i Alrom-Sogn, paa en Herregaard, som kaldes Kullagunestorp og ligger en Miil norden for Helsingborg. Hans

Fader, Tage, var født sammesteds, men hans Farfader, Oluf, født i Jylland ved Thiirsbech, hvis Herre, Rosenkrantz som tilliige Ejer af Kullagunestorp han fulgte til Schaane, og endnu tiende Sønnen, Tage, der Anders Rosenkrantz, Herre til bemældte Gaarde, i 24 Aar. Hans (Oluf Algreens) Moder var Gunhild Kirstine Mortensdotter, hvis Fader ligeledes skal have været en dansk Mand, tienende et dansk Herskab paa Rosenlund strax ved Helsingborg, hvilket gjorde, at Sønnen, vor Oluf Algreen, stedse havde fra sin Ungdom af en Lyst til Danemark, hvorfra hans Forfædre vare komne. Endelig i sin Alders 20 Aar naaede han sit Øjemerke, da han kom i Tieneste hos den Svenske Post-Commissarius i Helsingør, som han tiende i sex Aar, og for en Tiid forrettede det Svenske Postmester-Embedet i Assens. Siden søgte han Condition paa andre Steder i Landet, havende heele Vejen Kiøbmandskabet for Øjne som det, hvorved han engang haabedes at fortienne sit Brød. Aar 1735 begav han sig i sit tredivte Aar i Ægteskab med sin Hustrue Christine Margrethe Fich,³⁷¹ og var deres første Boligs Sted Helsingør, hvorfra de efter tre Aars Forløb flyttede her til Byen, hvor de nu have boet som Kiøbmands-Folk over 32 Aar. Jeg har tilforn talet om hans iboende Gaard paa Langegade, som han kiøbte efter Nikolaj Bierfrynd, og om det skønne Fahrtoj, han bygte, men solgte siden til Callundborg; Skade, at han maatte skille sig derved. Han haver med sin Hustrue endnu syv levende Børn, en Søn og sex Døttre. Sønnen, Tage Algreen, boer i Callundborg, *II. side 147*: gift sammesteds med Anne Kirstine, en Dotter af Raadmand Bagge der i Byen, og har han med denne sin Hustrue en Søn og to Døttre. Døttrene (Oluf Algreens) ere den første, Viviche Algreen,³⁷² gift med Johan Petersen i Odense, og har ved ham en levende Dotter; den anden, Gunhild Kirstine, gift med BrændevinsBrænder Peder Eschildsen Tofte i Kiøbenhavn, og haver ved sin Mand 2 Sønner og en Dotter; den tredie Anne Marie Algreen,³⁷³ den fjerde Vilhelmine Algreen,³⁷⁴ den femte Ingeborg Pernille Algreen,³⁷⁵ den siette Georgine Algreen, alle voxne og ugifte.

Bødker Anders Jacobsen og skomager Hans Christensen Bohm.

Her boede i Begyndelsen af dette Seculo to brave Haandverks-Mænd, den eene var Anders Jacobsen, Bødker, den anden Hans Christensen Bohm,³⁷⁶ Skoemager, som have efterladt en anseelig Familie paa dette Sted. Jeg vil begynde af den sidste, saasom jeg derved nemmest kan tale om begge deres Børn. Hans Christensen Bohm var gift med Maren Erichsdotter, og efterloed sig Børn, to Sønner og en Dotter. *Den ældste Søn* var Christen Hansen Bohm, Skoemager af Profession, men blev siden Kiøbmand her i Byen, og handlede i mange Aar med god Lykke og Fordeel. Hans Hustrue var Marie Christophersdotter Fogt, som lever endnu i sin Enkestand. Disse bygde den Gaard paa Langegade,³⁷⁷ hvor nu Kiøbmand Carl Hansen boer, og have altsaa vel forbedret Byen paa deres Sted. De havde to Sønner, Hans og Christopher, hvilke, da det gick tilbage for Forældrene, gave sig begge paa de lange Rejser, og man har siden, nu mange Aar, aldrig spurgt det mindste fra dem. *Den anden Søn*, Erich Hansen Bohm, boer endnu i sin Faders

Sted paa Langegade, og er stedse bleven ved sin Faders Haand-Verk. Hans første Hustrue var Anne Kirstine Clausdotter Borger, Søster til Kiøbmand Peter Clausen Borger,³⁷⁸ og med hende havde han 3 Børn, toe Sønner og en Dotter. Den ældste Søn, Hans Erichsen Bohm, Skoemager, gift med Cathrine Marie Rasmusdotter Klinche, og har fem Børn, Erich, Rasmus, Ane Kirstine, Marie Cathrine og Karen. Den anden Søn, Claus Erichsen Bohm, Skoemager, gift med Abel Cathrine, har 4. Børn, Erich, Thomas, Mads og Anne Kirstine, men er nu flyttet her fra Byen. Dotteren, Karen Erichsdotter Bohm, *II. side 148:* gift med Skipper Peder Rasmussen Klinche, boende paa Langegade³⁷⁹ i den nordre Deel af Landsdommer Burenæi Gaard, og har han med sin Hustrue fem Børn, Erich, Rasmus, Peder, Marie Kirstine og Anne Marie. Faderen, Erich Bohm, gav hver af disse sine Børn et godt Boeligs Sted, som han endog satte i Stand til dem, og derforuden gav han hver af Sønnerne saa meget Leder, som de kunde forarbejde det første Aar. Det var anseeligt for en Mand i Kierteminde. Maaskee han gav dem og hver i sær liige saa meget som han beholdte selv tilbage. Som Enkemand giftede han sig igien med Malene Rasmusdotter Klinche, en Søster til hans egne Sviger-Børn, som ere alle komne fra Nyborg, men med denne sin sidste Hustrue har han ingen Børn. Endelig Hans Christensen Bohms Dotter, Maren Hansdotter Bohm, en brav gammel Kone, som endnu lever. Hun var først gift med Michel Christophersen Fogt, Broder til ovenmældte Marie Fogt, Christen Bohms Enke. Han var Bødker af Profession, og havde med bemældte sin Hustrue toe Døttre, Anne Marie Fogt og Maren Fogt. Den Yngste var gift med Skipper Lars Madsen, og døde uden Børn, men den ældste, Anne Marie, var først gift med forige Kirkeværger og Fattige Forstander Christen Laurentin,³⁸⁰ derefter med Feldskiær Anton Vilhelm Holtzapfel, som endnu lever. Ved den sidste Mand har hun ingen Børn, men Syv ved den første, nemlig 4. Sønner og 3. Døttre. Den første Søn, Michael Laurentin, Fuldmægtig paa Odense-Amptstue, den anden Christopher Laurentin, Dux i Nyborg-Skoole, den tredie Peiter Laurentin, sat til Kiøbmandskab i Callundborg, den fjerde Niels Laurentin, sat til Feldskiær-Profession i Faaborg. Den ældste Dotter, Sara Laurentin, gift først med Kiøbmand Stephan Madsen, nu med Lieutenant Birckholtz, den anden Anne Catherine Laurentin, den tredie Maren Laurentin. Siden blev meerbemældte Maren Hansdotter gift igien med Hans Kragh,³⁸¹ hvis Forældre vare Faderen ovenmældte Anders Jacobsen,³⁸² Bødker af Profession, Moderen Dorthea Lauritzdotter Kragh,³⁸³ en Søster til forige Byefoged Jens Lauritzen Kragh, boende paa Langegade i den Gaard, hvor nu Hans Kleinsmed [bor].³⁸⁴ Deres Søn Hans Kragh,³⁸⁵ som har endnu en ældre Broder i Live ved Navn Lars Jacob Kragh, var og Bødker af Profession, *II. side 149:* men har omsider bragt sig saa vel op, at han i mange Aar haver været en formuende Kiøbmand paa dette Sted. Han haver med ovenmældte sin Hustrue tre levende Børn, en Søn og toe Døttre. Han har og udstyret sine Børn meget riigelig fra sig, og sat mange Steder her i Byen i stand. Hans Søn er Michel Kragh, forhen Kiøbmand, nu mere Fuldmægtig ved Consumptions-Contoiret her i Byen, gift med Maren Rasmusdotter Møll, og har med hende 4 Børn, nemlig Hans,

Rasmus, Christian og Marie Kirstine. Hans Kraghs Døttre ere den ældre, Dorthea Kragh, gift med Kiøbmand Niels Carlsen, uden Børn, den yngre Birthe Marie Kragh, gift med Kiøbmand Johan Otto Møll, om hvilken nu strax mere.

Men i Anledning af disse tvende Svogre Niels Carlsen og Johan Otto Møll, og deres Familie maa jeg her nærmere erindre, først at Niels Carlsen³⁸⁶ er født i Svenborg, men hans Fader Carl Hansen,³⁸⁷ en gammel Mand, er med sin fjerde Hustrue, Mette Wederkind, flyttet for nogle Aar siden her til Byen, og har foruden ovenmældte sin Søn, Niels Carlsen, toe Døttre her, den ældste Anne Marie, gift med Haagen Jensen, den yngste Anne Kirstine, endnu et Barn. Haagen Jensen er en Søemand, og har med sin Hustrue 6 Børn. Jens Christian, Bodil Dorthea, Anne Dorthea, Henriche, Caroline Mathilde, Berthe Marie. Endnu har Carl Hansen en liden Sønne-Dotter Anne Dorthea Hansdotter,³⁸⁸ den eeneste efter sin afdøde Fader, hvilken Far-Broderen, Niels Carlsen, har taget til sig. Det er alt, hvad jeg kiender til Carl Hansens Familie. Dernæst hvad Johan Otto Møll angaaer, da lever hans Moder, en roesværdig gammel Enke, Kirsten Andersdotter Rhoed endnu. Hun er født i Nyborg,³⁸⁹ Søster til SognePræsten Hans Rhoed i Langaae i Viborg Stift, Faster til forige Personel-Capellan i Assens, nu SognePræst i Seeden, Andreas Rhoed, og selv er hun Moder til en talrig Familie. Først var hun gift med Peder Michelsen, Feldbereeder her i Byen, en brav Mand, og havde ved ham en Dotter, Karen Pedersdotter, som er gift her i Byen med Kiøbmand Peter Clausen Borger, Broder til ovenmældte Erich Bohms salig Hustrue Anne Kirstine Borger, og haver han med samme sin Hustrue sex Døttre, Maren, Kirsten, Pernille, Clausine, Sille *II, side 150:* og Johanne. Siden blev Moderen, Kirsten Rhoed gift med Rasmus Olufsen Møll,³⁹⁰ som var og Feldbereeder, men har, ligesom jeg har fortalt om Andre, arbejdet sig op, og blev i sin Tiid en anseelig Kiøbmand her i Byen. Han bygde af toe Huuse paa Langegade den Gaard, hvor Hans Andersen Vendelboe, som fick hans yngste Dotter, nu boer³⁹¹. Han bygde og et nyt Fartøj, som endnu er det bedste her i Byen, hvorum tilforn er talet. Han efterloed sig af ovenmældte sin Hustrue 4 Børn, toe Sønner og toe Døttre. Den ældste Søn Peder Rasmussen Møll, en vacker og brav Mand, var nogen kort Tiid Kiøbmand her i Byen, gift med Anne Cathrine Wæmning, hvis Fader var Herredsfoged i Thye; men Lycken vilde icke føje, hvorover han flyttede herfra til Callundborg, hvor han er Skipper og velantagen hos alle. Han har mangfoldige Børn, af hvilke den ældste, Rasmus Møll, er opdragen og confirmeret her i sin Fædrenebye. Den anden (Rasmus Olufsen Mølls) Søn er oftbemældte Johan Otto Rasmussen Møll,³⁹² ligeledes en vacker Mand og god Kiøbmand her i Byen, gift med Birthe Marie Hansdotter Kragh, og har med hende tre Børn, Hans, Rasmus og Maren. Den ældste Dotter Maren Rasmusdotter Møll gift med Michel Hansen Kragh, som forhen er mældet. Den yngste Dotter, Giertrud Rasmusdotter Møll, var gift med Hans Andersen Vendelboe, og døde i sin anden Barselsseng, om hvilke er og talet paa sit Sted. Endnu har den gamle Enke, Kirsten Rhoed en Halvbroder her i Byen, navnlig Søren Andersen Rhoed,³⁹³ en meget skickelig Mand, Feldbereeder af Profession. Denne gode Mand havde den forskreckelige Hændelse for nogle Aar siden, at han ved

Stampe-Møllen, hvorhen han var rejst med sine Skind, kom ind i Hiulet med sit Hoved, men til Lycke stoed Hiulet stille over ham. Han blev anseet af alle som død og ilde behandlet; han laae og længe som et Dødsens Menniske under Feldskiær-Haand, men blev dog ved Guds Naade hiulpet til rette, uden at have nogen Meen deraf. Hans Hustrue hidder Maren Arntsdotter, og de have tilsammen tre levende Børn, en Søn Arnt, og toe Døttre Elisabeth og Marie Cathrine, alle fødte her i Mee-nigheden. *II, side 151:*

Vognmand Mads Christensen

Her boede endnu i min Tiid tvende ældgamle Sødskende, den eene en Broder, Mads Christensen, den anden en Søster Agnete Christensdotter, begge i Enke-stand. Deres Fader var Christen Madsen, som fordom skal have været Forpagter eller Hollænder paa Rørbech, men tilsidst boet i den strax ved Rørbech liggende Landsbye, Mullerup, i Flødstrup-Sogn. Han skal have været 3. Gange gift, men mig er intet mere bekiendt, end han med sin Hustrue Agnete havde ovenmældte tvende Børn og nock en Dotter, som kom til Hindsholm at boe. Mads Christensen³⁹⁴ var mange Aar Borger her i Byen, og havde sit Brød som Vognmand og Maltgiører, hvilken sidste Profession har i gamle Dage ret vel underholdt adskillige smaae Familier i denne Bye, da Handel og Skibsfart var større, men Brænde lettere Kiøb end nu. Mads Christensen boede i Præstegaden i den Gaard,³⁹⁵ hvor endnu hans Dotter-Søn Lars Justesen boer. Hans Hustrue var Anne Christophersdotter, hvis første Mand Jens Hansen blev paa Havet med et Jacob Pedersen Norup tilhørende Fahrtoj. Hun havde ved samme sin første Mand en Dotter Dorthee, som var toe Gange gift, men hun er død, og af hende Ingen mere i Live. Men Mads Christensen og Anne Christophersdotter havde 4 voxne Børn med hverandre, nemlig toe Sønner og toe Døttre. Den eene Søn, Jens Madsen, en vacker Karl, døde ugift, ja udenlands, hvor hans Lyst var paa nogen Tiid at see sig om, for siden at blive en desto dueligere Borger i sit Fædreland. Den anden Søn Christen Madsen,³⁹⁶ tegnede icke mindre vel, var en god Søemand, blev siden Skipper og Kiøbmand og boede i den skønne Gaard paa Langegade, som fordom hans egen Kiøbmand, Jens Ottesen Langemach, havde beboet og sat i den Stand, den nu findes³⁹⁷. Christen Madsen havde den Vanlycke i sine første Kiøbmands Aar at forliise Skib og Gods, men kom i god Stand igien og forglemte sin Skade. Men efter hans Død havde hans Enke og Børn endnu samme bedrøvelige Skiebne, hvorved de bleve satte ud af deres forige Velstand. *II, side 152:* Hans Enke, Karen Nielsdotter, er nu en gammel Kone, og deres endnu levende Børn ere toe Sønner og en Dotter. Den ældste Søn, Jens Christensen, satte sig ned som Kiøbmand, og blev gift med Anne Jørgensdotter Møller, hvis Fader, Jørgen Madsen Møller, Broder til oftbemældte KrigsRaad Morten Madsen Møller paa Krumstrup, boede paa Romsøe efter ovenomtalte Ivar Hansen Bruun. Men som sagt, Jens Christensen leed tilliige med sin Moder stoer Skade, da deres Fahrtoj forgick, og han har med bemældte sin Hustrue toe Sønner og toe Døttre, ved Nav-

ne Christen, Jørgen, Frideriche og Karen. Den anden Søn Niels Christensen er ugift, og Dotteren Anne Kirstine Christensdotter, som nu boer i bemældte sin Faders Gaard, er gift med Skipper Henrich Muus,³⁹⁸ om hvis Børn som nedstigende i siette Led fra den gamle Jesper Jacobsen Bager er talet paa et andet Sted. Den ældste (Mads Christens) Dotter er Agnete Madsdotter, endnu gift med Kiøbmand Lars Erichsen Tønder,³⁹⁹ boende i Præstegaden i den største Deel af den Gaard, hvor de gamle Præster boede. Denne Mand er født her i Byen, hans Fader var Erich Vilhelm Tønder,⁴⁰⁰ hans Moder Zitzel Larsdotter, som døde i Vinter,⁴⁰¹ da hun efter egen Fortælling var 105 Aar gammel, det er 55 Aar ældre end bemældte hendes Søn, som hun fødte i sit 50 Aar. Lars Erichsen Tønder var ligesom hans Svoger Christen Madsen en goed Søemand, og blev tilsidst Skipper og Kiøbmand, i hvilken Stand, han endnu lever vel paa sit Sted, og har med bemældte sin Hustrue en Søn, Erich Tønder, endnu ugift, og en Dotter Zitzel Kirstine Tønder, gift med Skipper Niels Vendelboe. om hvis Børn forhen er talet. Den yngste (Mads Christensens) Dotter Kirsten Madsdotter var gift med Just Hattemager,⁴⁰² hvilke ere begge døde, og efterlode sig toe Børn, en Søn Lars Justesen, Søemand, som med sin Hustrue Karen Jensdotter,⁴⁰³ har toe Børn, Jørgen og Kirsten, og en Dotter Anne Marie, ugift. Men angaaende Mads Christensens Søster, den gamle Enke Agnete Christensdotter, da var hun længe gift med Peiter Linnenberg,⁴⁰⁴ født i Sverrig, boende strax ved sin Svoger, Mads Christensen, i Præstegaden, hvor han drev nogen Handel og levede ret vel i sin Tiid. Han havde mangfoldige Børn med bemældte sin Hustrue, men de døde alle i deres unge Aar. Efter hans Død blev hans Enke gift igien med Jacob Lindemand, ved hvilken hun ogsaa havde en Deel Børn, men disse døde ligeledes bort i deres Ungdom. *II, side 153:* Jacob Lindemand var og født i Sverrig, ja han var en af de Svenske Fanger fra Tønningen, som siden blev frivillig tilbage i Danemark, thi som han selv fortalte mig, blev han tvungen til Krigen, og havde derfor icke mere Lyst til at see sit Fædreland. Hans Skikkelighed og gode Forhold bragte ham i Credit, hvorover Linnenbergs Enke tog icke i Betænkning at udvælge ham for andre til sin Mand. Hun var og lykkelig i sit Val, og hendes Tilstand aarlig forbedret, da han blev tilsidst en af Byens Kiøbmænd, endskiønt han maatte og efter den Tiid friste Lyckens Ubestandighed. Han købte den Gaard paa Langegade, hvor nu Jens Nielsen Drejer boer⁴⁰⁵, og endede der sine Dage. Han var en brav Mand, elsket af alle, men hans Død var meget hastig og besynderlig, som jeg icke kan efterlade at fortælle. Han var med fleere gode Venner til Barsel hos sin Naboe, oftbemældte Krigs Raad Møller paa Krumstrup, da Kiøbmand her i Byen. Efter Maaltiid taledede Sælskabet om at fornøje sig med en Dands, og fick den gamle Lindemand, en ellers meget ærbar og stille Mand, det Indfald, at han som den ældste Mand i Sælskabet vilde give den ældste Kone, der var nærværende, en Dands. Han begyndte derpaa en Menuet, og gick ickun toe Gange meget sædelig over Gulvet, da han fick saa ondt, at han maatte holde op, sigende sin Naboe, som stoed ved Dørren, et stille Farvel, men kom ej længere end i Bislaget, endnu ved Nabovens Huus, hvor han satte sig og, blev derfra baaren som død ind i sit eget Huus, hvor jeg saa ham endnu een-

gang aabne sine Øjne, men aldrig mere. Hans Død gjorde, at et fornøjet Sælskab brød hastig og heel forfærdet op icke uden Eftertanke om dette Livs Forfængelighed. Endnu synes mærkværdigt, at den Krigs Raad Møllers Dotter, til hvis Barsel d 28. Januarii Aar 1749 dette tildrog sig, var Anne Kirstine Møller, nu gift med SognePræsten Jens Viborg i Muncheboe, hvis Moder var just den gamle Kone, som den gamle Lindemand dantsede med. Videre agtes, at Lindemands Enke, Agnete Christensdotter, levede endnu mange Aar efter den Tiid, og naaede en høj Alder over 80 Aar, da hun, som i sin Tiid havde stedse været en temmelig vel formuende Kone, var omsider færdig at lide Nød, og suckede saa meget hierteligere efter Forløsningen.

Godsejer Hans Kellinghuusen

I Vinter døde her den gamle Hans Kellinghuusen⁴⁰⁶ i en Alder af 78 Aar, om hvilken jeg maa icke heller forbigaae at tale. Han var en Søn af berømte gamle Andreas Kellinghuusen,⁴⁰⁷ som var fordem Urtekræmmer og Suckerbager i Kiøbenhavn, og efterloed sig en II. side 154: Deel Børn og store Midler. Toe af hans Sønner, nemlig Daniel og Hans Kellinghuusen fick hver sin Herregaard, den første Tisselholt, den anden Vejstrupgaard, begge liggende i Vejstrup Sogn i Nyborg Ampt. Disse toe Brødre havde toe Søstre til Ægte, som vare Sogne Præsten Throchmands Døttre i Schaarup i Sunds Herred. Jeg taler om begge disse Brødre, thi da den første solgte Tisselholt, og kom til at boe paa Kejrup her i Herredet, blev hans ældste Dotter Anne Cathrine Kellinghuusen gift med Hans Olsen Viborg, da Forpagter paa Lundsgaard, siden Borger og Kiøbmand i Kiertemind, om hvis Børn er forhen talet. Endnu havde han en Dotter, nemlig Henninge Kellinghuusen gift med Lieutenant Christian Petersen, som efterloed hende en Søn Lorentz Petersen. Den anden Broder, Hans Kellinghuusen, solgte og sin Gaard, da han flyttede her til Byen, hvor han boede i 22 Aar. Ongefær et Aar efter hans Ankomst herhid døde hans Hustrue Elisabeth Throchmand, og siden giftede han sig igien med Mette Marie Thejsen, født i Flensborg, nu længe siden død, var ellers en Søsterdotter af den gamle Farver Thejsen i Nyborg.⁴⁰⁸ Af sit første Ægteskab efterloed han sig en Søn, Simon Peter Bischoff Kellinghuusen, men af sit sidste Ægteskab fem Børn, en Søn, Peter Kellinghuusen, og fire Døttre, den første Elisabeth, den anden Sophie Amalie, den tredie Dorthe Marie, den fjerde Mette Hedvig Kellinghuusen. Den ældste Søn havde den Lykke, at han efter en Faster, Anne Cathrine Kellinghuusen, hvis Mands Navn han bær, blev testamenteret 4000. Rdlr, hvoraf hans gamle Fader nød Renten, saa længe han levede; men nu har Sønnen Capitalen, og har dermed sat sig ned i sin Faders Gaard⁴⁰⁹ som Borger og Bager her i Byen. Han er nu og bleven gift med Karen Lauritzdotter Møller,⁴¹⁰ hvis Fader Lauritz Nielsen Møller, døde ligeledes i Aar⁴¹¹ og efterloed sin Enke, Karen Lorentzdotter, foruden sin Stifdotter, Giertrud Christensdotter, gift med Niels Møller her i Byen, toe Sønner og fire Døttre. Den ældste Søn Niels Lauritzen Møller boer i en Mølle paa Sletten,⁴¹² den anden Søn Lorentz Lauritzen Møller, ugift,

opholder sig hos sin gamle Moder her i Byen; den ældste Dotter Mette Cathrine Lauritzdotter Møller, gift med Hintzpetter,⁴¹³ som har nu Øen Romsøe i Forpagtning; den anden Dotter, Karen Lauritzdotter gift med bemældte Kellinghuusen; den tredje Dotter, Ide Lauritzdotter Møller, den fjerde Dotter Christiane Lauritzdotter Møller, begge ugifte. *II, side 155:*

Skrædder Hans Jørgen Koch, skrædder Albert Andersen, sømand Hans Rasch og købmand Søren Eschildsen

Endnu vil jeg tale om tre eller fire Mænd til Slutning, og kortelig mælde følgende, thi jeg haster nu til Enden. Her boede over 60 Aar *toe ældgamle Ægtefolk*. Manden var Hans Jørgensen Koch,⁴¹⁴ Skræder af Profession, tilliige længe Under-Byefoged og Bedemand, Hustruen var Zitsel Bentsdotter. De vare blevne ægteviede med hverandre Aar 1703 d 31. Maj af salig Biscop Worm i Kiøbenhavn, da han endnu var SognePræst til Sanct Nicolai Kirke sammesteds. Efter deres Brøllup flyttede de herover til Kierteminde,⁴¹⁵ og levede tilsammen et kierligt Ægteskab hen ved 62 Aar, da de døde i en meget høj Alder, hun først han sidst i Aaret 1765. Her boer endnu i Byen en Dotter af ham, ved Navn Birthe Koch, gift med Claus Mortensen,⁴¹⁶ Skoemager og Bedemand tilliige. Denne brave Mand var først gift med Anne Nielsdotter, og har af hende en Søn Niels Clausen. Siden giftede han sig igien med Birthe Koch, og har af hende fire Børn, *toe Sønner*, Hans og Morten, *toe Døttre*, Anne Marie, gift med Lorentz Paludan,⁴¹⁷ og Zitsel Margrethe. *Den anden Mand*, jeg vil tale om, er den, i Henseende til sit Borgerskab, nu ældste Borger i Byen, Albert Andersen,⁴¹⁸ Skræder, født i Vibye paa Hindsholm. Hans [Far] var Anders Skræder, men hans Farfader Albert Degn, den første Degn i Vibye, thi tilforn forrettede en Discipel her i Skoelen Degne-Embedet. Vor Mand, Albert Andersen, har nu været Borger her i Byen 46 Aar. Hans Hustrue er Bodild Andreasdotter Sperling. De have tilsammen *toe Børn* levende. Sønnen Andreas Albertsen Sperling,⁴¹⁹ gift her i Byen med Marie Frideriche, og har *toe Børn*, Albert og Marie Margrethe. Dotteren, Anne Cathrine, gift i Sielland med Niels Flade,⁴²⁰ Degn i Førlev, hvis Fader Lars Flade er Degn i Kiølstrup her i Herredet. *Den tredje Mand*, Hans Rasch,⁴²¹ en gammel Søemand, som i nogle Aar har været Skipper, og nu paa sin gamle Alder taget Borgerskab som Kiøbmand. En i sin Tiid meget stræbsom Mand gift først med Karen Jacobsdotter Rue, som efterloed ham otte levende Børn, 3 Sønner, 5 Døttre, siden med Marie Roland, af hvilken han har fire Døttre. Disse tolv Børn er Niels Rasch, Møller her i Byen, gift med Bodild, Lars Frandsens Enke; *II, side 156:* Jacob Rasch, Søemand, gift med Anne Cæcilie, Jens Rasch, sin Faders Skipper, ugift; Anne Rasch,⁴²² gift med Niels Jensen Drejer her i Byen; Lisbeth Rasch, gift med en Væver i Revninge; de øvrige Syv ere Sara, Christiana, Dorthie, Karen, Else Cathrine, Margrethe Kirstine og Dorthie Sophie, alle ugifte. Endnu *den fjerde Mand*, Søren Eschildsen,⁴²³ hvilken erindres dog icke her for sin Families men for sin mere sælsomme Skiæbnes Skyld. Han er født i Jylland, og har tient længe her i Byen som Oberbetient og tilsidst som Fuldmægtig ved Consumptions-

Contoiret. Stedse har han opført sig som et elskværdigt og godt Menneske, og omsider tog han Borgerskab som Kiøbmand. men i sit første Kiøbmands Aar mistede han tilliige med sin Med-Participant, Hans Andersen Vendelboe, Skib og Gods under Norge. Fahrtojet havde de kiøbt af den Sidstes Broder, Niels Andersen Vendelboe, og paa den anden Rejse forgick det. Næste Aar om Vinteren, da Søren Eschildsen allerede havde faaet Kongebrev, og meente nu snart at holde Brøllup med sin Kiereste, Anne Marie Andersdatter,⁴²⁴ en meget riig Pige fra Kiertinge, hvilken var testamenteret mere end 6000 Rdlr, blev hun paa den ugudeligste Maa-de ihielslagen af tvende Dragoner, som billigen derfor igien bødte med Livet. men den gode Søren Eschildsen skal maaskee sent eller aldrig forglemme sit Tab.⁴²⁵

De otte eligerede mænd⁴²⁶ og andre borgere

Gierne kunde jeg opregne visse Kiøbmænd og andre Byens Indvaanere, som deels for, deels i, min Tiid have boet her, saasom Farver Lund, der flyttede siden til Assens, Jens Viger, der var længe Ridefoged paa Lundsgaard, satte sig saa ned som Kiøbmand i Kiertemind; befriede Rector Schachts Enke,⁴²⁷ der i sin Enkestand tilliige med ham conditionerede paa Lundsgaard, og bygde her i Byen den Gaard i Vestergade, hvor nu Feldskiær Holtzapfel boer⁴²⁸, men døde siden paa Broelycke, hvor fra han havde faaet sin anden Hustrue. Jens Steffensen, Kiøbmand, som havde Hustrue og mange Børn, men blev siden Forpagter *II. side 157*: i Sieland. Hans Lou,⁴²⁹ en Bager fra Kiøbenhavn, som med Hustrue og Børn flyttede herhid, dog efter nogle faa Aars Forløb tilbage igjen til Kiøbenhavn. Jørgen Møller og Oluf Hiorteberg,⁴³⁰ forige Degns Hans Godsche Hiortebergs Søn i Mesinge, som begge have paa nogen Tiid været Kiøbmænd. Men nu vil jeg icke opholde mig længere over dem, som enten ere døde eller fraværende. Jeg vil alleneeste tale om de nærværende, og navngive Byens Deputerede eller de saa kaldede otte Eligerede Mænd samt Andre, der som Borgere have at forestaae særdeles Forretninger eller publice Regnskaber i Byen, saasom Den første, Kiøbmand Olaf Algreen, Formand og Officeer for Borgerskabet tilliige Commissionær for Tobacks-Oplagget i Kiøbenhavn og Kaartforhandler for Friderichs Hospital samstedts. Den anden, Kiøbmand Hans Kragh, tilliige Kirkeværger, Fattiges Forstander, Præstens Medhielper saa og Brand-Inspecteur. Den tredie, Kiøbmand Lars Erichsen, tilliige Oberformynder. Den fierde, Kiøbmand Peter Clausen Borger. Den femte, Bager Hans Andersen Vendelboe, tilliige Oberformynder. Den siette, Skoemager Erich Bohm. Den syvende, Skræder Albert Andersen. tilliige Præstens Medhielper; Den ottende, Skoemager Claus Mortensen. Videre er Byens Kæmner, Kiøbmand Niels Carlsen, tilliige Kongelig Consumptions Forpagter, men Stemplet Papiirs Forhandler er Kiøbmand Lars Christensen; og Søbrøcks-Skriver⁴³¹ Kiøbmand Søren Eschildsen. Fleere saadanne Betininger eller Regnskabs Førere ere her icke. Alleeneste ved Brandvæsenet ere endnu foruden Brandinspecteuren en Sprøtemester, Jens Nielsen Drejer,⁴³² og toe Straale-Mestere, den eene Niels Christensen Snedker, den anden Hans Erichsen Bohm Skoe-

Kerteminde var garnisonsby, noget der satte præg på byen. Fra 1763 bestod garnisonen af 117 menige soldater foruden officererne, den civile befolkning talte da omkring 700; før den tid havde garnisonen dog været betydeligt mindre. Afbildet ses en soldat fra det geworbne, d.v.s. hvervede, infanteri, som lå i byen indtil ca. 1730. (Efter E. C. Worgewitz: Infanterie du Roy de Dannemarc, Tøjhusmuseets Bibliotek).

mager. Disse saavel som de forige ansees alle som Borgere af Betiening, og derfor frietages fra de saa kaldede Byens smaae Bestillinger, saasom at være Rode-mester og *II, side 158*: andet desliige. Denne er og den eeneste Frihed de have for al deres Umage, thi forresten svare de alle Byens Onera⁴³³, undtagen Brand-Inspecteuren, saa vidt han alleene er frie for at holde Indqvartering. Endnu ere her mange Borgere og Søemænd, som jeg icke har nævnt, saasom Frantz Berthelsen, Vertshuusmand, ejer Gaard og Jagtbaad, Mads Holgersen,⁴³⁴ Slagter, Niels Nielsen Bødker, Ivar Christiansen Handskemager, Johan Dehl,⁴³⁵ Skoemager, Christian Brachard,⁴³⁶ Feldberegner, Andreas Cardinat⁴³⁷ Maler, Matthiis Snidker⁴³⁸ og Skibs-Tømmermand tilliige Berthel Christensen⁴³⁹ Snedker, Jens Hansen Snidker, Hans Jespersen Kleinsmed, og fleere Haandverksmænd. Ligeledes Hans Matthiisen Skipper, Christen Kierbye,⁴⁴⁰ Skipper, Christen Pedersen, Skipper, alle tre ugifte. Mads Rue, Peder Christophersen, Knud Johnsen eje hver sin Beltsbaad, foruden mange andre duelige Søemænd.

Garnisonen

Nu gaar jeg fra Borgerskabet til Guarnisonen.⁴⁴¹ I gamle Dage laa her et Compagnie Infanterie, men af hvad Regiment veed jeg icke. Jeg kan alleene mælde, at Compagnie-Cheffen var paa en Tiid Capitain Schmidt, siden Major Scharffenberg⁴⁴² indtil Aar 1709, men efter at Freden blev sluttet med Sverrige Aar 1719, Capitain Stach,⁴⁴³ som siden blev Oberst og Commendant paa Flecherøe i Norge. I hans Tiid, nu ongefær 50 Aar siden, tildrog sig en merkelig Passage, som vore Efterkommere sildig vil glemme at fortælle. Her skeede et Brøllup i Sogne-

Garnisonen i Kerteminde bestod indtil ca. 1730 af infanteri, derefter blev det ryttere fra det 2. Fynske Cuirasseer-regiment, som havde station her. Fra 1763 hørte rytterne under Fynske Dragoner-regiment. Kærbybønderne påskønnede rytteriet, det gav gødning til deres marker. (Efter Bertram: Vorstellung).

Præsten Sebastian Friises Huus; Brudgommen var Rasmus Møller, forhen Collega her i Skoelen, da Degn til Dalum og Sanderum Meenigheder, Bruden Anne Kirstine Richardt, en Søster-Dotter af bemældte SognePræst Friis, og Brøllups Dagen d 3. Julii Aar 1721. Lystigheden gick vel først temmelig vidt, men en uformodentlig opkommende Uenighed gick siden langt videre; thi paa den eene Side lod man røre Trommen for at samle Soldatesqven, men paa den anden Side ringede man med StormKlocken for at samle Byens Indvaanere, da det saae ud til en heel Bataille, hvorved Overmagten skulde enten tilkiendes Byen *II. side 159:* eller Guarnisonen. Det var altsaa paa det nærmeste kommen til et offentligt Oprør, hvilket blev dog ved de fornuftigeres Raad og Opførsel betimelig stillet, og alting saa gandske dæmpet, at der til Alles Forundring blev hverken Sag eller Klage. Historien var icke værd at nævne, naar den var icke alt for meget bekiendt. Jeg tier og med Fliid alle Particularia, endskiønt der tildrog sig mange usædvanlige og heel sælsomme Ting. Men at komme til Guarnisonen igien, da skal jeg icke sige, om bemældte Capitain Stach eller andre var den sidste Cheff for det her indquarterede geworbene⁴⁴ Infanterie, thi jeg finder vel flere Officeerer af Infanteriet, men dem siger man at have hørt til de nationale og icke til de geworbene Regimenter, om hvilke siden skal tales; og hvad subalterne Officeerer angaaer, ere de mig for den Tiid ubekiendte. Omsider kom her Cavallerie at ligge, men dermed var af Begyndelsen saa beskaffen, at her laae nogle Mand af hvert Compagnie af Det andet Fyhnske Cuirasseer-Regiment; Alleeneste efter nogle faae Aars Forløb blev her lagt et sluttet Compagnie af samme Regiment, og var den første Compagnie-Cheff Oberst-

Lieutenant Rauch,⁴⁴⁵ som siden blev Generalmajor og Cheff for et andet Regimente i Fridericia. I hans Tiid var Lieutenanten Caspar Christopher Løvenhielm⁴⁴⁶ paa Selberg, som siden blev Ritmester og Compagnie-Cheff i Svenborg og fick bemældte General-Major Rauchs eeneste Dotter til Ægte, som han omsider ved sin Død efterlod tre Børn, en Søn og toe Døtre, der endnu skal være i Live. Fremdeeles var da Cornet først Kræfting,⁴⁴⁷ nu Major ved Dragonerne i Norge, derefter Vichede,⁴⁴⁸ som siden blev Ritmester endelig efter Ansøgning i Naade dimitteret med Oberst-Lieutenants Character, nu gift med sit Sødskende-Barn, ovenmældte Ritmester Caspar Christopher Løvenhielms Enke. Efter Oberst-Lieutenant Rauch fick Ritmester Zeitz Compagniet, men tog strax Afskeed, og derpaa blev Compagniet allernaadigst confereret Ritmester Caspar Christopher Brochenhuusen paa Brangstrup. *II, side 160:* Denne gode Herre var her i mangfoldige Aar, og blev siden General-Adjutant, derefter Major og OberstLieutenant, endelig Cammer Herre. Men som jeg har talet meget tilforn om ham, vil jeg her alleeneste mælde det, at han i den Tiid var saa god at give min Broder Niels Bøgh⁴⁴⁹ Løfte paa Allerup- og Davinde-Kald i Aasum Herred, hvilket han og fick, da nu værende Proust Jørgen Hee til Holmens Kirke i Kiøbenhavn blev forflyttet fra bemældte Allerup-Kald til Sanct Hans Kirke i Odense. I hans Tiid var Lieutenanten Henrich Flindt,⁴⁵⁰ som alleerede var kommen her i Oberst-Lieutenant Rauchs Tiid, og blev siden Premier-Major i Regimentet. Han var født i Nykiøbing-Falster og blev Student Aar 1734 men om hans Frue og mange Børn er forhen talet. Endelig var Corneten Friderich Braes,⁴⁵¹ som nu er Premier-Lieutenant her i Byen. Aar 1758 maatte Tropperne, som bekiendt er, marchere til Holstein, hvor de forbleve i fem Aar, da vi fick vort forige Compagnie igien, som Byen med megen Glæde modtog. Cheffen var da Ritmester Møller,⁴⁵² som nu opholder sig i Faaborg; den anden Officeer Lieutenant Brügmán,⁴⁵³ en Søn af Conferentz-Raad Brügmán paa Østergaard; den tredie Cornet Birchholtz,⁴⁵⁴ nu Lieutenant i Jylland ved Landfolkene, om hvilken forhen er talet. Men endnu samme Aar, nemlig Aar 1763 d 16. Octobr. skeede en nye Forandring, da Regimentet blev forvandlet fra det andet Fyhnske Cuirasser- til det Fyhnske Dragoner-Regiment, hvilket blev icke mere inddeelt i 8 Compagnier, men i 5 Esqvadroner, og derover meget forstærket saa vel med Officerer som andet Mandskab. Førend Compagniet fick Ordre Aar 1758 at følge sit Regimente til Holstein, bestoed det længe ickun af 46 Mand Gemeene. Nu derimod bestaaer Esqvadronen af 117 Mand foruden Officerer, og som her ligger en heel Esqvadron, er her nu en langt stærkere Guarnison i Byen end nogensinde tilforn. *II, side 161:*

Men nu at tale nærmere om Officererne for Esqvadronen, da er Commendanten eller Cheffen for den endnu den samme, som kom her Aar 1763 nemlig Major Jørgen Christian Bruun,⁴⁵⁵ som alleerede forhen var Major og Compagnie-Cheff i Regimentet. Han er født Aar 1727 d 5. Augusti. Hans Fader var Urban Bruun, EtatzRaad og anden Deputerede i det Kongelige Rente Kammer, men tilforn Amptsforvalter over Antvorskov- og Corsøer Ampter, i hvilket Embede hans Søn Justits Raad Bruun succederede ham, da han selv kom ind i Rente Kammeret; hans Moder var Anne Leth, et Sødskende-Barn til General-Major Leth paa Sanderum-Gaard, Men

selv er vor Major Bruun efter sin Faders Død mest opdragen i sin Farbroders Justitz-Raad og Amptforvalter Bruuns Huus i Ribe, hvor han freqventerede Catedral-Skoelen sammesteds og blev af den berømmelige Rector Falster dimitteret til det Kongelige Universitæt i Kiøbenhavn. Siden forandrede han sine Studia, og traadte i Krigsstanden, hvor han først blev sat som Officeer i det første Fyhnske Cuirasseer-Regiment, men Aar 1755 Ritmester og Compagnie-Cheff i dette Regiment. I Holstein, da Tropperne laae der, gjorde han General-Adjutants Tjeneste, og blev derpaa tredie Major i Regimentet. For 4. Aar siden indlod han sig i Ægteskab med sin kiere Frue, Frideriche Jørgine Pultz, født Aar 1732 d 25. Septembr. Hendes Fader var Peder Pultz,⁴⁵⁶ Herre til Rygaard og Ritmester af Cavalleriet; Hendes Moder, Edel Margrethe, født Baronesse af Gyldenkrone, som efter sin Mands Død solgte Ryegaard, og kiøbte igien Tisselholdt i samme (Gudme) Herred, hvor hun endnu boer. Major Bruun har med sin Frue tre Børn, toe Sønner, den første Peter Urban Bruun, født Aar 1767 d 3 Augusti, den anden Christian Friderich Bruun, født Aar 1768 d 22 Julii, og en Dotter Edel Margrethe Bruun, født Aar 1769 d 15 Decembr. Capitainerne ved Esquadronen have været adskillige, den første Capitain Vindfeldt,⁴⁵⁷ forhen Compagnie Cheff i Regimentet, staaende nu ligesom ovenmældte Ritmester Møller paa Vartpenge. Den anden var Capitain Pogrell,⁴⁵⁸ som siden blev givet et Compagnie i Infanteriet, og som nu skal være gaaet ud i Russisk Tieneste. Den tredie var Capitain Otto Matthias Sommerhielm,⁴⁵⁹ en Søn af forige Herredsfoged Matthias Sommer i Bierge- og Hatting-Herreder i Jylland, men II side 162: som Capitain nobiliteret med Tilnavn af Sommerhielm, og gift med Anne Leth, en Dotter af forbenævnte General-Major Matthias Leth, der med sin Frue, Cathrine Hedevig Løvenhielm, har havt 20 Børn, 10 Sønner og 10 Døttre, men Capitain Sommerhielm og hans Frue har ickun een Søn Matthias Leth Sommerhielm, nu 6 Aar gammel. Den fierde er nu værende Capitain Georg Vilhelm Drecksel,⁴⁶⁰ født Aar 1740 d 17 Augusti; Hans Fader er Christopher Ernst Drechsel,⁴⁶¹ Oberst af Cavalleriet og Ridder af den Brandenburgiske Røde Ærn, født i Marg-Grevskabet Bareuth paa sin Fædrene-Gaard Weinslitz, i hvilken staaer evig en Stamme-Capital af 6000 frankiske Gylden imod Rente 6 pro Cento til Bedste for den ældste Søn af Familien, som næst sin Fader er vor Capitain Drecksel. Faderen Oberst Drecksel er ellers den første Mand af sit Navn i Danemark. Han kom herind som Page hos Hendes Kongelige Majestæt Sophie Magdalene, da Allerhøjstamme blev ledsaget til Danemark af hans Farbroder som Hendes Majestæts forige Hofmester. Fra Page blev han avangeret som Cornet i den Kongelige Livgarde, hvor han stoed, indtil han omsider blev sat som Premier-Major i det andet Jydske Cuirasseer-Regiment, hvor han siden blev Oberst. Hans Frue var Louise, født Comtesse af Grev Sponeck, Ridder af Elephanten, General og Commandant i Kiøbenhavn. De havde fire Børn, alle endnu levende, toe Sønner og toe Døttre, den ældste Søn er vor Capitain, den yngste Christopher Henrich Drecksel, nu 15 Aar gammel, den ældste Dotter Henriette Sophie Charlotte Drecksel, den anden Antonette Frideriche Drecksel, begge ugifte. Capitainen som [er] vor Mand blev Cornet, da han var 10. Aar og sad anden øverst i Mester-Lectien i Kiøge Skoele, hvor hans Fader da laae i Guarni-

son. Ongefær 4 Aar derefter blev han Lieutenant og Aar 1760, efter at han nu en Tiid havde gjort General-Adjutant-Tieneste, Ritmester af Cavalleriet. Toe Aar derefter blev forsat som Ritmester ved Husar-Regimentet, men da samme blev Armeen paa anden Maade indcorporeret, nemlig Aar 1767 kom han her som Capitain ved de Fyhnske Dragoner at staae. Lieutenanter ved Esqvadronen vare paa nogle Uger quasi ad interim⁴⁶² Lieutenant Friderich Lützou,⁴⁶³ nu Capitain ved en National Bataillon, og Lieutenant Bülow endnu staaende som Premier-Lieutenant ved Regimentet. Strax efter dem kom Lieutenant Braës og Lieutenant Kabbus. Den første, Lieutenant Friderich Braës,⁴⁶⁴ tilforn Cornet her, blev Premier Lieutenant Aar II, side 163: 1760, da han havde været 8 Aar Cornet, og var 25 Aar gammel. Hans Fader er Peter Enevold Braës, nobiliteret, Herre til Kochedahl ved Aalborg, hvor endnu for ham hans Fader Justits-Raad Diderich Christian Braës boede; Hans Moder Anne Buchvaldt, en Dotter af Capitain Friderich Buchvaldt,⁴⁶⁵ fordum Herre til Gudomlund; De leve endnu begge, og af deres fem Børn er vor Lieutenant Braës den ældste Søn. Den anden Lieutenant Johan Kabbus⁴⁶⁶ er født Aar 1727. Han var nogen Tiid Adjutant, blev siden Cornet, og endelig Premier-Lieutenant Aar 1763. Hans Fader har været Capitain-Lieutenant her i Regimentet, og hans Broder Hieronymus Kabbus staaer som Capitain ved Liv-Esqvadronen i Odense. Videre er mig for denne Tiid icke bekiendt, thi Lieutenant Kabbus er rejst til Holstein.

Her i Byen have endnu boet adskillige Land-Officerer af det Fyhnske National-Regimente. Den første, jeg veed at nævne, er Capitain Dechou,⁴⁶⁷ som skal have været her paa den Tiid, da Land-Militien af Kong Christian den Siette blev reduceret, og videre er mig intet bekiendt om ham. Siden, da National-Regimenterne bleve igjen oprettede, boede her Oberst Lieutenant Mitzlau,⁴⁶⁸ hvis Frue var en Søster til Biscop Erich Pontoppidan og en Dotter af Stifts Prousten Ludvig Pontoppidan i Aarhus. Men videre er mig heller intet bekiendt om dem, end her har for kort Tiid siden lagt en Søe-Lieutenant Friis, (blev siden Capitain-Lieutenant, er nu død,) som havde havt ovenmældte Oberst Lieutenant Mitzlaus og Frues Dotter, sit eget Sødskende-Barn, til Ægte og Børn med hende, for hvilke jeg veed icke at gjøre Reede. Efter Oberst Lieutenant Mitzlau kom her Oberst-Lieutenant Eppinger,⁴⁶⁹ som siden blev General-Major og Ridder af Danebrog; men efter ham Oberst Lieutenant Crane,⁴⁷⁰ som døde her Aar 1748. saa meget hastig. Han stoed færdige at vilde gaae i Aftensang, men fick saa ondt, at han maatte sætte sig ned paa en Stoel, som stoed ved Siden af ham, og aldrig rørte han sig mere. Hans Frue var en Søster af Conferentz-Raad og Amptmand Trappaud i Jylland, som II, side 164: allerede forhen ved sin Død havde efterladt ham en Deel Børn, af hvilke nogle skal være døde, og jeg veed alleene at nævne Johan Crane,⁴⁷¹ Capitain af Infanteriet, Andreas Crane,⁴⁷² stoed ved Livgarden, er uden Tvivl Major af Infanteriet, Friderich Crane,⁴⁷³ Capitain af Infanteriet, og en Dotter, hvilken, som jeg har hørt, skal være gift med en Capitain i Slesvig. Nu efter sidste Indretning, da Land-Militien er inddeelt i Batailloner, boer her i Byen Capitain Jens Schouboe⁴⁷⁴ der har ligesom de forige sit Compagnie i den nærmeste District. Capitain Schouboe er født Aar 1726. Hans Fader var Christian Schouboe, Etatz Raad og Landsdommer i Fyhn, en

Broder til Oluf Borch Schouboe,⁴⁷⁵ Stifts-Befalings-Mand og Ridder af Danebroge i Aarhus, og en Søn af Jens Christensen, først Byefoged, siden Borgermester i Odense. Hans Moder var Charlotte Amalia Rasch, en Dotter af Claus Rasch,⁴⁷⁶ Etatz-Raad og Præsident i Nyborg, men siden Politie-Mester, ja den første af det Embede, i Kiøbenhavn. Han var Stifter af Raschenberg⁴⁷⁷ ved Nyborg, og kaldte den Raschenberg efter sit eget Navn. Af Ungdom blev Sønnen (Capitain Schouboe), som er vor Mand holdt til Studeringer, dog betimelig Krigsstanden opofret, i hvilken han stod som Lieutenant i 24 Aar, indtil han fick sit nu underhavende Land-Compagnie. Hans Frue, med hvilken han i fior traadte i Ægteskab, er Charlotte Amalia Becher, et Sødskende-Barn paa Mødrene-Siden af ham selv. Hendes Fader var Hof-Apotheker Gottfried Becher; Hendes Moder Johanne Henriche Nørch, en Søster af den for nogle Aar siden nobilerede General-Major Nørchenkrone,⁴⁷⁸ en Dotter af Hans Henrich Nørch, Kiøbmand i Kiøbenhavn, som befriede Etatz-Raad Claus Rasches Enke, Anne Margrethe Lorentzen, som er den Mor-Moder, af hvilken baade Capitain Schouboe og hans Frue nedstamme, og hvilken endnu siden tredie Gang blev gift med Capitain Uhlfeldt,⁴⁷⁹ men om ham taler den Danske Atlas Tom. 3, pag. 579, hvor tilliige sees, paa hvad Maade Raschenberg, tilforn kaldet Baunegaard, blev saa merkelig forbedret, og hvor Kiøbmanden, Hans Henrich Nørch, forbiegaaes iblant Raschenberg-Ejere. II. side 165:

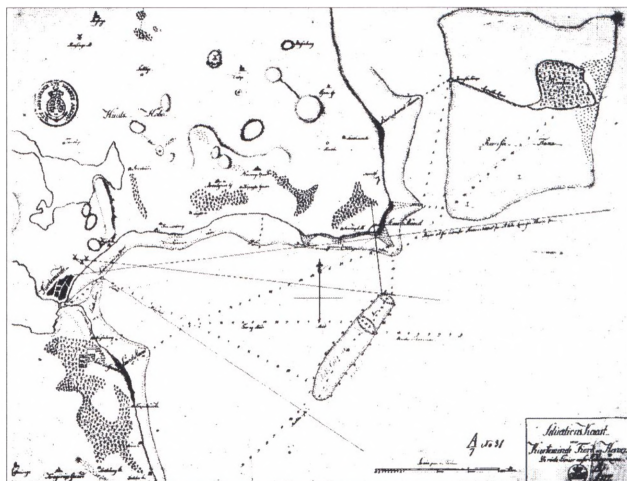
Andre Adelige

Angaaende andre Adelige⁴⁸⁰ eller Characteriserede Folk og Familier, som ellers kunde have boet her i Byen, da have samme uden al Tvivl været saare faae; thi vel ere Egnen og Situationen her meget liflige og fornøjelige, men i gamle Dage var Kierteminde selv mere beboet end her lettelig kunde gives Plads for andre end Byens egne Borgere og Embedsmænd; og endskiønt der nu er Plads nock for fremmede Liebhavere, gjør dog Mangel paa Græsgang og andre Fordeele, som Byen savner, at de, som have Frihed og Lejlighed at boe, hvor de vilde, sætte sig icke lettelig ned i Kierteminde. Dog har her boet nogle faae saadanne Familier endog af adelig Stand i min Tiid, men fast ingen i forige Tiider. Den eeneste Person jeg veed at nævne for den ældre Tiid er den i Choeret begravne velbyrdige Jomfrue Anne Norbye, Peder Norbyes Dotter til Urupe. Som hendes Liigsteen udtryckelig mælder uden nogen videre Bestemmelse af hendes Alder eller Skiebne, boede hun her i Byen fra April-Maaned Aar 1587 til sidst i Aaret 1606, da Gud bortkaldede hende fra denne Verden. Af hendes eget saavel som hendes Faders Navn samt Fædrengaarden og Aarstallene erfares nocksom, at hun maa være den samme Anne Norbye, som SognePræsten Ludvig Boesen i sin Beskrivelse over Lundsgaard pag. 25 fortæller at have beboet Urup-Gaard i Rynchebye Sogn Aar 1592 efter Faderen Peder Norbye, som boede der Aar 1555. Maaskee hun som Ejer af Urupgaard førte der endnu en egen Huusholdning Aar 1592, endskiønt hun da efter sin Gravskrift var tilliige boesat i Kierteminde. Hvis saa er, maa hun dog icke ret længe været Ejer af Urupe, siden hende paa sin Liigsteen gives icke Titel af Urup-Gaards Herskab,

hvilken Ære forbeholdes hendes Fader alleene. Men Skade var det, at hendes kiere Broder-Dotter, Margrethe Norbye, som bar saa priiselig Omhue for hendes Begravelse, glemte at lade sin egen Faders Navn tilføre, thi maaskee det kunde dog tient til nogen nærmere Oplysning i de Norbyers Slægtregister. II, s. 166: Alleeneste som sagt, Anne Norbye er baade den første og den sidste af adelig Familie, som jeg finder paa den Maade fra gammel Tiid at have opholdt sig i Kierteminde. Men ved min Ankomst til Stedet boede her Capitain Urne og hans Frue Ingeborg Margrethe Akeleje, som endnu begge ere i Live, opholdende sig paa Schioldemose, en Gaard i Steenstrup-Sogn, som tilhører Frue Etatzraadinde Kragh paa Egeschov. Capitain Urne var født i Slingerup i Sielland, nu en gammel Mand og Pensionist, som forhen har staaet ved Cavaller eller Drabant-Choeret; Hans Fader var og Capitain, men hans eeneste Broder Etatz-Raad og Amptmand Johan Christian Urne paa Bornholm. Ovenmældte hans Frue er født i Norge, en Søster til Commendeur-Capitain Samuel Akeleje i Søe-Etaten. De havde tvende smaae Døttre, som uden Tvivl ere fødte i Kiøbenhavn og indskrevne i Støvring-Gaards Kloster i Jylland. Men her i Byen blev de begavede af Gud med toe Sønner, den ældste Christian Urne, født Aar 1749 d 10. Martii, nu Hofjunker hos Hendes Majestæt, Enke-Dronningen Juliana Marie. Den yngste Christian (sic) Urne, født Aar 1752 d 15. Maj, nu Page hos Hans Kongelige Majestæt selv. Men fleere Børn have de icke.

Siden efter den Tiid har her boet i Byen General-Major Linstou og Major Pflueg samt en Svigersøn af den Sidste, Hans Friderich Pultz, Capitain af Infanteriet. Den første, General Major Adam Levin Linstou, en ældre Broder af Geheime-Conferentz-Raad Linstou, Hofmester hos Hendes Kongelige Højhed, Prinsesse Charlotta Amalia, var født paa sin Fædrene-Gaard Linstou i Mechlenborg, men kom først her ind til Danemark som Page hos Kong Friderich den Fierde, og blev Aar 1709. sat som Cornet her i det andet Fyhnske Cuirasseer-Regiment, hvor han bestandig stoed og avangerede til Oberst; Men som General-Major søgte han endelig formedelst Alderdom og tilstødende Skrøbeligheder at ende sine Dage i Roelighed II, side 167: og købte derfor efter Niels Hansen Wiborg den Gaard paa Langegade, hvor nu Jacob Rasmussen Brinch boerⁿⁱ. Her var altsaa hans sidste Opholds Sted, og varede det neppe et Aar, førend han, mæt af Dage, blev Aar 1757 forløst fra denne Verden. Hans Frue, Dorthe Margrethe Kamps, en Dotter af Oberste Kamps, som i sin Tiid var Cheff for oftbemældte andet Fyhnske Cuirasseer-Regiment, levede endnu sex Aar efter sin Mands Død her i Byen, og holdt sig imidlertid bestandig til den Gud, hun bad om Naade og Forløsning. De efterlode sig tvende Døttre, den ældste blev gift med en tydsk Herre ved Navn Petersdorff og fick Gaarden Linstou; og den yngste, Margrethe Linstou, blev gift med Major Holstein, som døde i sin bedste Alder. Han havde mange Børn med sin Frue, af hvilke dog ickun toe Døttre ere levende, den ældste Charlotte Holstein, gift med Justits-Raad og Landsdommer Christian von der Maase, den yngste Margrethe Ilschen, opdragen af sine Morforældre, confirmeret her i Meenigheden, endnu ugift, men benaadet med en god Pension af Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Charlotta Amalia, og opholder hun sig hos sin Farbroder, Major Volfrath Friderich Holstein i Flensborg. Den anden

Mand var Major Bendix Ludvig Pflueg, som døde i Vinter i sin Alders 77 Aar. Han havde i sin Tiid tient sig op fra Fændrich til Major ved det Fyhnske National-Regimente, og i Krigen fulgt den tappre Tordenschiold i nogle Aar; men længe efter den Tiid, beladt med megen Sygdom og Skrøbelighed, som syntes icke mere at vilde forlade ham, fandt han sig nødt til at tage sin Afskeed. Alleeneste da han, som han ofte fortalte mig, var kommen vel paa den anden Side af sine 50 Aar, fick han god Helbred og Sundhed igien, og købte da Tharup-Gaard i Næraae Sogn, Aasum Herred, hvor han boede længe, og mistede omsider sin kiere Ægtefælle Hedvig Munck, med hvilken han har havt mangfoldige Børn. Men som han da var hen ved sine 70 Aar, besluttede han i Tiide at besckicke sit Huus, solgte derfor sin Gaard, og satte sig ned her i Kierteminde, hvor han oprigtig og bestandig tiente sin Gud og endte sine Dage i Herrens Fred. Han efterloed sig 7 levende Børn, 4 Sønner og 3 Døttre, Sønnerne ere den første, Major Friderich Andreas II. side 168: Pflueg, som i Sommer har mist sin Ægtefælle, Anne Margrethe Pultz; den anden Major Carl Christian Pflueg, gift med en Dotter af JustitzRaad Rasch paa Rønninge-Søegaard, sit eget Sødskende Barn, den tredie Bendix Ludvig Pflueg, var Lieutenant, og er maaske endnu i Live; den fierde Nicolaus Henrich Pflueg, Lieutenant, endnu ugift. Døttrene den første Mette Sophie Pflueg, ugift; den anden Anne Rebeche Pflueg, var gift med CancellieRaad Thomas Vidkier paa Fraugdegaard i Fraugde Sogn, hvor hun endnu boer som Enke med sin eeneste Søn Peter Vidkier; den tredie Henriette Elisabeth Pflueg, gift med Capitain Hans Friderich Pultz^{AK2} som den tredie Mand, vi endnu have at tale om. Alleeneste jeg vil begynde fra hans Farfader Hans Friderich Pultz, Oberst af Cavalleriet og Herre til Ryegaard, som var født i Irland og er den første Mand af sin Familie i Danemarch. Ved hvad Lejlighed han kom her ind, det er mig ubekjendt, men han havde med sin Frue, Marie Hovenbech, 6 Sønner og 3 Døttre. De toe Sønner og en Dotter døde i deres spæde Barndom. Endnu døde en Søn, Hans Pultz, 18 Aar gammel, og de andre toe Døttre bleve gifte, den ældste, Dorthe Hedvig Pultz, med Major Pentz, og den yngste, Agnete Pultz, med Oberste Poel. De andre tre Sønner, som have bevaret deres Faders Stamme-Navn her i Riget, var den første Friderich Pultz, Major af Cavalleriet og Oberforster i Jylland, gift med Sophie Dorothea, født Comtesse af Holck i Lolland, med hvilken han havde 5 voxne Børn, tre Sønner, Hans Friderich Pultz, forhen Ritmester af Cavalleriet, nu Jægermester og Oberforster i Jylland, Flemming Pultz, uden Tvivl Major af Infanteriet, Peter Hovenbech Pultz, Capitain ved Dragonerne, alle tre ugifte, og toe Døttre, den eene død, den anden ugift. Den anden (Søn af Oberste Pultz) foromtalte Peder Pultz, Ritmester af Cavalleriet, Herre til Ryegaard, gift med Edel Margrethe, født Baronesse af Gyldenkrone, med hvilken han havde 9 Børn, 3 Sønner, Friederich Jørgen Pultz, Major af Cavalleriet, de toe andre døde i deres Ungdom, og 6 Døttre, Vibeche Marie Pultz gift med Oberst-Lieutenant Anders Sehested paa II. side 169: Broeholm i Gudme Sogn; Agnete Christiana Pultz, gift med JustitzRaad Folsach paa Giesing-Gaard i Jylland; Frideriche Jørgine Pultz, gift med Major Bruun i Kierteminde; Ide Vilhelmine Pultz, død ugift i sin Alders 18. Aar, og endnu toe andre, døde i deres Barndom. Den tredie (Søn af Oberste Pultz) Henrich Chri-

Kertemindes havn var på mange måder ideel med den store bugt og det naturlige indløb. Men sejladsen vanskeliggjordes af, at sejlrenden ofte forskubbede sig, og at der uden for havnen lå en sandrevle, der indsnævrede indløbet. Søkortet, der er fremstillet af P. C. Bierck i 1787, viser sandrevlens placering. (Kort- og Matrikelstyrelsen, Søkortafdelingen).

stopher Pultz, Herre til Møllegaard og Schougaard paa Langeland, Ritmester (kaldet Atlas Tom. 3, pag. 623 ligesom hans Broder sammesteds pag. 582 uretellig Major) af Cavalleriet, gift med Birthe Sophie Kaas, med hvilken han havde 13 voxne Børn, 3 Sønner, Hans Friderich Pultz, Capitain af Infanteriet, gift med Henriette Elisabeth Pflueg, Ulrich Pultz død ugift som Lieutenant, Jørgen Pultz død ligeledes ugift, og 10 Døttre, den første Sophie Pultz, var gift med Capitain Steensen paa Tharup-Gaard, nu død; den anden Marie Pultz, ugift; den tredie Anne Margrethe Pultz, var gift med Major Friderich Andreas Pflueg i Kiøbenhavn, nu død; den fjerde Birthe Pultz gift med Sogne Præsten Friderich Christian Thrane i Humble paa Langeland; den femte Ellen Marie Pultz, død ugift hos sin Søster paa Tharup-Gaard; den siette Frideriche Pultz, var gift med Sogne Præsten Hans Drejer i Schalchendrup, en Søn af Cancelli-Raad Drejer paa Raschenberg; den syvende Gythe Pultz, gift med Capitain Fischer i Norge; den ottende Lovise Pultz, gift med Lieutenant Carlsen; den niende Dorthe Pultz, ugift; den tiende Henriette Pultz gift med Ritmester Brochtorff, om hvilken som fordem Ejer af Klarschou forhen er talet. Endelig hvad offtbenævnte Capitain Hans Friderich Pultz i Særdeelehed angaaer, da har han havt med sin Frue 7 Børn, de toe ere døde, men fire Sønner og en Dotter levende. Disse ere Henrich Christopher Pultz født i Kierteminde d 4 Januar 1762, Bendix Ludvig Pultz, Peter Ulrich Pultz, Friderich Jørgen Pultz født i Kierteminde d. 10 April 1770 og Birthe Sophie Pultz. Saa vidt Oberste Pultzes Familie, og Efterretningen har jeg af hans egne Børne-Børn, som boe her i Byen. Men nu veed jeg heller icke at tale om nogen adelig Familie mere paa dette Sted. II. side 170:

Havnen

Som vi nu have besøgt Folk og Familier i Byen, vil jeg føre mine Læsere lidet uden for, saa vidt Byens korte Territorium strækker sig. Havnen med sit Indløb samt Skibbroen og Landbroen (Langebroe, over hvilken Landevejen gaar) ere de

Ting, som vi først tage i Øjesyn. Havnen er efter nærværende Indretning ickun liden, men meget beqvem, da Skibene ligge ved Siden af Byen langs med Skibbroen liige ind til Langebroe. I Havnen kan rummes 12 til 16 Fahrtoje, saadanne som her bruges paa 400 til 600 Tønder. Fordum var Indretningen meget anderledes, thi da var der en Vindebroe midt paa Langebroe, hvorigiennem Fahrtojene gick og lagde sig i Fiorden, hvor de vilde, trygge for alle Vinde; men om saadan Vindebroe nogensinde har været, siden Langebroe kom til at staae, hvor den nu staaer, derom tvivler man billig. Havnen er gandske dyb, men Indløbet eller Renden, som man her siger, er formedelst en der liggende Sandgrund meget snever og ickun 6 til 7 Fod, dog ved høje Vande 7 til 8 Fod dyb. Endnu forskyder denne Rende sig heel ofte, saa man alle Aar maa giøre sig nye Merker, og de indløbende Fahrtoje altiid betiene sig af Lods for at komme vel igiennem Sandgrunden. Derfor maa og de Skibe, som sticke dybere, altiid begynde Losningen saavel som fuldende Ladingen paa Rheden, nemlig hin Side Sandgrunden. Men Sandgrunden gaaer dog ickel langt, hvorfor Rheden er ej heller langt borte, ongefær en liden halv Fjerding Vej fra Byen. Rheden er god og sicker nock, undtagen for haarde og altfor stærke østlige Vinde, i sær Nordost, da Vinden staaer liige ind fra det aabne Hav, og Fahrtojene lettelig kunde sættes ind paa Strandgrunden, dersom de ere ickel desto bedre forseete med Anker og Tov. Skibbroen eller Søe-Brøcken er et Arbejde af 284 Alens Længde, altsammen Tømmer-Verk, hvoraf den største Deel er bygt af nye for fire Aar siden. I Kong Christian den Andens Brev, dateret Thirsdagen næst efter Sanct Knuds Dag, hvor Kiertemind-Privilegier stadfæstes, bliver paabuden til Skibbroens Vedliiageholdelse en Skilling af hver Læst Gods som her ind eller opskibes af udenbyes Mand, og en Penge af hvert Stycke Qvæg, *II, side 171*: hvilket sidste Paabud er saa meget mere merkværdigt, som deraf maa sluttes, at her paa den Tiid maa liige saa vel som i Nyborg været nogen Transport med Qvæg, thi ellers kan man ickel begribe, hvad det Privilegium for Skibbroen skal betyde. Men efter Kongelig Rescript igiennem Rente-Kammeret af Aar 1711 d 2 Junii betales nu Skibbroen af hver Tønde Styrte-Gods⁴⁸³ en halv Skilling, men af hver Tønde bunden Gods en heel Skilling, og af Vahre, som vejes, Skippundet en Skilling. Alleeneste Skibbroen var omsider i yderste Grad bleven forfalden, og Havet begyndte saa stærk at trænge der igiennem, at her stoed dybe Vande inden for Brøcken, og det saa bedrøvet ud for Byen, thi Grunden blev bortreven langt inden for Bulverket, og man saa tydelig, at de ved Stranden paa den Kant nærmest staaende Bygninger maatte snart befrygtes gandske at gaae under med Skibbroen. Ja af det Syn sluttede jeg i sær, at den Grund Kiertemind staaer paa, er for en Deel tagen fra Stranden, eller i det mindste ved Søe-Brøckens Anlæggelse sat i den Stand, at derpaa kunde bygges og boes med Sickerhed. Men som ingen Raad eller Udveje fandtes til Skibbroens eller et nyt Bulverks Oprettelse, blev efter Kongelig Resolution af Aar 1766 d 15. April den Anstalt føjet, at Skibbroen maatte laane saa mange Penge, som den fulde Istandsættelse kunde koste, hvorimod Skibbroen blev igien tilstaaet følgende Fordeele, nemlig at hvert et Skib, som hører til Byen, skal af hver Læst, det er drægtigt, betale 8 Skilling for hver Rejse, det giør; men

Kerteminde havde på Bøghs tid tre møller, Kirkemølle, Høje Mølle og Mark Mølle. Bøgh beklager, at byens hestemølle ikke er blevet genopbygget efter svenskekrigene. I vindstille må man til Rørbæk mølle, men den maler kun om vinteren, ellers må man helt til Rønninge sogn for at finde en vandmølle. Kertemindeprospektet fra Frederik V's Atlas viser de tre møller nord for byen. (Det kgl. Bibliotek).

hvert et Skib, som icke har hiemme i Byen, skal betale for hver Rejse af Læsten 16. Skilling, hvilket forbliver saaledes, indtil Skibbroen faaer betalt sin Gield. Herpaa blev et stoert Arbejde foretaget, og et nyt Bulverk sat af 163 Alens Længde. Langebroe svarer til sit Navn, thi Tømmer- og Steen-Broe sammenregnet, gjør den ved 210 Alen ud i sin Længde, hvoraf ongefær de 4 Deele bestaae af bare Tømmer, men den femte Deel af Steene for begge Ender. Midt under Broen og imellem de inderste Pæle, som Broen *II, side 172*: hviler paa, er et stoert aaben Rum, hvor Strømmen gaaer, og hvor endog et heelt Fartøj, dog uden Master, kan gaae igennem; thi saadant skeede for nogle Aar med et Fartøj, som Conferentz-Raad Brügman paa Øster-Gaard lod bygge, hvilket blev fra hans egen Grund ført herhid igiennem Fiorden, og derpaa under Langebroe indladt her i Havnen, hvor Master og Stænger siden bleve oprejste. Jeg har sagt tilforn, at Langebroe laae fordum for Enden af Strandgaden, hvor den behøvedes icke nær saa lang, som den nu er. Men det er troeligt, at den mindre har kundet bestaae paa det Sted formedelst den der gaaende alt for stærke Strøm; og det har været Aarsagen, hvorfor den er forflyttet derhen, hvor den nu staaer. Til denne store Broes Vedligeholdelse gives efter nysbemældte Kong Christian den Andens Brev af Aar 1516 en Skieppe Hart Korn Byg eller Rug af hver Bonde i Bierge-Herred og paa Hinds-holm og i Avnslev-Fierding, det er de 4 Kirke-Sogne, Avnslev, Bogense, Flødstrup og Ullerslev i Vinding-Herred; og synes samme at kaldes Avnslev-Fierding, fordi Avnslev er det yderste af disse Sogne, hvilke ligge net op alle paa Vejen imellem Nyborg og Kierteminde. Endnu seer man af et eget Brev fra Kong Christian den Første, dateret Aar 1460 Johannis den Døberes Dag, at samme Skick eller Broe-skat har været saaledes paabuden af Alders Tiid.

Byens møller og kilder

Uden for Hindsholms Port, nogle Hundrede og tildeels hen ved tusinde Skridt fra Byen, ligge Byens Møller¹⁸⁴ og Kilder, som er icke nu af de ringeste Fordeele for denne fattige Bye. Møllerne ere tre, alle Væjr-Møller, sorterende under Byens Jurisdiction, endskiønt de ere alle ansatte for Mølle-Skyld, og svare deraf deres Skat til Nyborg Amptstue; men selv boe Møllernes Ejere eller Fæstere her i Byen og beregnes under Byens Borgere, *II, side 173*: som forhen er sagt. Den første eller nærmeste er Kirkens Mølle, fæstet af Niels Pedersen Møller, som svarer deraf aarlig til Kirken 13 Rdlr 2 Mark, men til Amptstuen 1 Rdlr 2 Mark. Den anden, kaldet Høje Mølle tilhører Mølleren selv, nemlig forbemeldte Niels Hansen Rasch, svarende ligeledes til Amptstuen aarlig 1 Rdlr 2 Mark. Den tredje, kaldet i Almindelighed Mark-Møllen, fordi den ligger inden Leddet paa Kierbye-Mark, dog paa en Grund, som hører Kierteminde til. Fæsteren deraf hidder Christen Møller, men Ejeren var fordom Tolder Merchel, siden Commerce-Raad Engelsted, nu hans Søns Enke, Cancellie-Raadinde Engelsted paa Rørbech, og af Møllen svares ligeledes til Amptstuen 1 Rdlr 2 Mark aarlig. Her mærkes, at alle tre Møller ere ansatte under eet for 4 Tønder Mølleskyld, hvorfor svares aarlig af dem alle 4. Rdlr. Men derimod, som de ere Borgere af en Kiøbstæd, have de intet videre, hverken Kornskat eller Broe- og Delinquent-Penge eller andre Ampts-Bekostninger at betale. Endnu var her fordom en skøn Heste-Mølle i Byen, nemlig paa Langegade liige over for Kellinghuusens Gaard, hvor nu Kellinghuusens og Organisten Fischers Hauger ere. Men samme Mølle blev i de Svenskes Tiid ødelagt med saa mange andre Ting, som Kierteminde aldrig har formaaet mere at oprette. Den sidste Møller, som forestoed eller ejede den Heste-Mølle, hedte Jens Møller, og hans Søn var endnu den i Glysings Testamente benævnte Oberformynder og Kirkeværger Christen Jensen, om hvis Familie forhen er talet. Vist er det, at Hestemøllen savnes ofte, helst der er alleene Vejrmøller paa denne Egn, ja, naar jeg undtager Rørbech-Mølle, som male dog ickun om Vinteren, gives her ingen Vandmølle nærmere end paa halvanden Miil, nemlig i Rønninge Sogn, hvorhen man i saadan Fald plejer vissest at tage sin Tilflugt. *II, side 174*: Angaaende Kilderne, da ligge samme strax neden for Høje Mølle, og have sit Udspring fra Klinten. Kilderne ere toe, begge indhegnede, men i den nærmeste staaer en Post til Magelighed for dem, som skal hendte Vandet. Disse toe Kilder formaae alt det ferske Vand, som Kierteminde har og bruger. Vandet er meget godt, men naar det regner meget stærk i toe eller tre Dage tilliige, taber det noget af sin Reenhed, og bliver tyckt, da det maa staae og synke. Den Ureenhed kommer af Leer-Klinten, og kan icke vel forebygges. Paa saadan Tiid henter man Vand paa Lundsgaard eller ved Lundsgaards Klinte, hvor Vandet beholder altid sin Reenhed. Saa vidt har det nogen Besværlighed med Vand her i Byen, men til hvilken Side man vender sig, har man dog icke langt dertil. I Byen har man overalt Brønde og Poster, men ickun brack Vand, dog temmelig godt og brugbart, helst paa nogle Steder, hvor de icke engang giøre sig Umag for at hendte det længere borte. Endnu kunde man gierne bringe det ferske Vand ind

til Byen, hvilket man maa forundre sig over icke at være skeet, da Byen var i sin Velstand, men i nærværende Fattigdom er icke at tænke paa saadanne Ting.

Byens jorder

Nu maa vi gaae videre for at betragte Byens Marker,⁴⁶⁵ thi Byen har dog nogen Jord, endskiønt den maa have lidt meget ondt for at faae den, saasom Jordlandet har allerede været i de ældre Byers Vold og Eje, førend Kierteminde nogensinde er kommen op. Den Danske Atlas Tom. 3, Pag. 462 siger, at Kong Christian den Første har ved sit Brev af Aar 1460 givet Borgerne frie Græsning i Vejle-Vang. Men Brevet, som er af bemældte Aar 1460 d 29. Augusti, lyder saaledes: Efterdi vi have i Sanden udspurdt, at vore Borgere og Meenighed i Kierteminde tilhører Vejle-Vang, Stejlebjergs Buske, Lille Gedskov og Drejsmae, liggende uden for Kierteminde (nordre Port), og de dem til Græsning af *II. side 175*: Alderdom havt og nydt have; thi have vi undt og tilladt, og med dette vort aabne Brev unde og tillade, at foreskrevne vore Borgere og Meenighed skal og maae nyde, bruge og beholde forskrevne Marker til deres Græsgang etc. Endnu gientages selvsamme Ord i samme Konges Brev af Aar 1473. anden Pintsedag, hvor Byens Privilegier stadfæstes. Sees altsaa, at højstbemældte Konge har icke givet Vejlevang her til Byen, men stadfæstet Byens Borgere og Meenighed Vejle-Vang, Stejlebjergs Buske, Lille Gedskov og Drejsmae, som havde hørt dem til af Alderdom, som synes at være en ældre Terminus, end man engang paa den Tiid haver vidst at gjøre i alle Maader Reede derfor. Videre taler Atlas sammesteds om Kong Christian den Tredies Brev af Aar 1558 paa Kronens Ejendom Gedskov. Brevet er rigtig af benævnte Aar d 30. Junii, men Gaven til Borgermester og Raad, lydende saaledes: Af vor synderlig Gunst og Naade have vi undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at os elskelige Borgermester og Raadmænd i vor Kiøbstæd Kierteminde maa og skal have, nyde, bruge og beholde vor og Cronens Ejendom, Gedskov Mae (Engbond) og Gedskovs Hoved, dog at de aarlig til gode Reede skulde deraf give til os og Cronen en halv Tønde Smør, som betiimelig og vel forvaret maa leveres til Nyborg Slot etc. Her skulde man vist tænke en nye Donation at være skeet, men indbemældte Geskovs Mae og Geskovs Hoved er just forbenævnte Lille Gedskov, som allerede af Alderdom havde hørt Byen til. Alleeneste Magistraten havde paa den Tiid, mere havt deres egen end Byens Velfærdt for Øjne, og derfor egennyttig søgt Kongen om at faae den Jord, Lille Gedskov, fra Byen, for selv pro Officio at gratificeres dermed, og til den Ende erbød sig at give til Cronen en halv Tønde Smør. Alt dette seer jeg af en Memorial fra Magistraten selv i meget yngre Tiider, nemlig i Aaret 1694 d 12 Januarii, til Kong Christian den Femte, hvoraf erfares tillige, at den Sag havde nær paa en anden Kant kommen Magistraten alt for dyre at staae. Thi af Magistraten blev da krævet Amptstue-Skatter af Jorden fra Aar 1683, da Jorden uden Tvivl i den nye Landmaaling var bleven som contribuable for den halve Tønde Smørs Skyld. *II. side 176*: De Skatter, som Amptstuen i Nyborg da krævede af Magistraten, beløbe

sig til 65 Rdlr 42 Sk., og endnu blev Magistraten paalagt af samme Jord at give noget til Rytterhold som af andet Kongens Gods. Men da Magistraten i ovenmældte sin Memorial beviiste, hvordan Sagens rette Beskaffenhed var, gav Kongen igiennem sit Rente-Kammer strax et Rescript samme Aar d 20 Februarii, hvorved Magistraten blev dispenseret fra disse Skatter og Byrder, saasom Jorden befandtes efter Byens Privilegier at være Kiøbstæd-Jord, hvorfor der icke skulde betales mere af Jorden end aarligt den halve Tønde Smør efter Renterie-Taxten til Nyborg Amptstue. Endnu sees af samme Memorial, hvad man nu ellers neppe skulde vidst at gjøre Reede for, nemlig at Vejle-Vang er det, som i sidste Landmaalings Matricul kaldes Koehaugen; Stejlebjergsbuske og Drejsmae det, som kaldes Gedskovs Mark, men lille Gedskov det, som kaldes Gedskovs Hoved. Disse Jorder ere de, som kaldes Kierteminde Marker, og hvad Gedskovs Hoved angaaer, har jeg allerede fortalt, hvorledes samme ere nu overladte til Byen imod 100 Rdlr til Byefogeden aarlig med videre, som altsammen er stadfæstet og approberet af Kongen selv Aar 1753. Nu agtes videre, at Gedskov Mark, som er meget god Jord, staaer efter den nye Matricul for Hartkorn 10 Td 3 Skp. Gedskovs Hoved, ligeledes meget god Jord samt skiøn Engbond, staaer for Hartkorn 4 Td. 2 Fj. 2 Alb. Vejlevang derimod duer icke til meget andet end Græsning, med mindre den kunde faae desto længere Hvile; Samme staaer for 2 Td. 2 Skp. 3 Fj. 2 Album. Endnu merkes, at disse Jorder ligge saa langt fra Byen, at de toe Kierbye Marker skyde med Enderne ind imellem Kierteminde og dens Marker. Dog er Vejen ickun kort til Gedskovs Mark, hvilken grendser mod Norden liige til Baads Beck. Vejle Vang ligger Vesten for Gedskovs Mark og grendser til Vejlen. Gedskovs Hoved ligger Norden for Vejle Vang og gaaer som et Promontorium⁴⁸⁶ langt ud i Vejlen, hvilken paa den Kant har meere Anseelse af et Hav eller en stoer II. side 177: Fiord end af en Vejle. Men hvo der har havt disse Jorder til Brug og Nytte, førend Kierteminde fick dem, vides icke. Alleeneste af det, vi have hørt tale om Gedskovs Hoved, lader sig lettelig slutte, at Markerne have tilhobe hørt Kronen til. Og maaskee ved Stejlebjergs Buske eller andensteds har lagt en Gaard eller toe, hvis Mark og Grund har bestaaet i disse Jorder. Formodentlig har sammne Gaard ved ulykkelig Hændelse bleven ødelagt eller afbrændt, og Jorderne derpaa efter Ansøgning allernaadigst givne Kierteminde Bye til Græsning. Sagen var da, at Kierteminde kunde icke blive til Bye, med mindre den fick dog nogen Jord og Græsning; men naar dette skeede, vilde Byen tage til og blive større, hvilket var saa vel Kronens som Byens Gavn og Fordeel. Paa saadant Fundament synes Byen at have faaet disse Jorder; thi Kong Christian den Første siger i sit Brev af Aar 1460, at Kierteminde Borgere og Meenighed maa og skal beholde ovenmældte Jorder til deres Græsning, at de kan blive ved Bestand og Kiøbstæden forbedre. Endnu maa jeg gjøre denne Erindring, at Kong Ericus Pomeranus i sit Brev af Aar 1413 sætter Kierteminde Byefred fra Baadsbeck etc. hvoraf sees, at Kierteminde da har ej alleene ejet samme Jorder ved Baadsbeck, men og at den Forstrand, som ligger for Enden af ovenmældte tvende Kierbye Marker, har da II. side 178: ligesom endnu hørt Kierteminde til. Samme Forstrand tiener alleene som en Landevej her fra

til Hindsholm. Alleeneste her ligger de toe Væjr-Møller samt de toe Vandkilder. Iligemaade er her tæt ved Byen den Plads, hvor Byen har sine Møgdynger, for derfra siden at føre Giødsknigen ud i Markerne.

Endelig beretter Atlas paa ovenmældte Sted, nemlig Tom. 3, pag. 462 at Kierteminde førte Aar 1508 en vigtig Process med Palle Andersen paa Hverringe. Alleeneste Processen var Aar 1505¹⁸⁷ med Palle Andersen icke som Herre til Hverringe, men som Herre til Lundsgaard, og det om den saa kaldede Kierteminde Fed, som er en Forstrand paa den anden Side af Byen, nemlig imellem Stranden og Lundsgaard. Denne Forstrand er et temmelig stoert Stycke Land, men af ringe Betydning, thi den bestaar deels af en Hob Strandsteen, deels af en Overdrift, hvor nogle faae Creatur gaae om Sommeren, som man icke nærmere kan faae Græs til, og er ansat i Matriculen for 4 Skp. 1 Fj. 1 Alb. Hartkorn. Det er merkeligt, at denne Fed, hvorom Processen var, hiemles endog Kierteminde i sin Byefred af Kong Erico Pomerano Aar 1413, da det hidder, at Kierteminde Byefred skal være fra Sundet til den gravede Dige Sønden for Sundet, det er fra Fiorden til det Gierde, som indhegner Lundsgaards Mark, saa det var da i samme Stand, som det endnu findes. Endnu, da II, side 179: Disputen først begyndte, tog Magistraten et Tingsvidne eller Lovhævd paa Fedden, og var det just det Brev, som Borgmesterens Bud, Jeppe Ovesen, blev sendt med til Kong Hans paa Nyborg Slot, og Kongen selv derpaa tilkiendte Kierteminde baade Fedden og Vejlen, som sees af Kongens eget Brev Aar 1497 d 6. Decembr¹⁸⁸. Icke desto mindre drev dog Palle Andersen Sagen derhen, at det kom til Process. Retten blev holdet i Sanct Hans Kloster i Odense. Dommerne vare næst Kongens høje Person Biscop Jens Andersen (Beldenach) i Odense, Jørgen Pasberg, Ridder, Jørgen Marsvin Canceler, Peder Brochenhuus, Landsdommer i Jylland, Ebbe Strangesen, Embedsmand paa Hageschov, Jacob Andersen, Kongens Mand og Raad, Anders Tegemat, Embedsmand paa Ahlholm, Jørgen Urne, Landsdommer i Fyhn, Niels Clemensen Forstander til Ringe-Kloster, alle Kongens Mænd og Tienere med fleere nærværende gode Mænd. Sagen blev handlet i Mindelighed, og Fedden Kierteminde tildømt efter sine Privilegiens Lydelse Sanct Knuds Dag 1505. Siden havde Hans von Mellen (den yngre) til Lundsgaard nær forgreben sig ved at lade sine Grendser udviide, da hans Tienere fragrov Kierteminde nogen Jord af Fedden. Men Lars Brochenhuus til Brangstrup, Hovedmand paa Nyborg-Slot, fick Kongelig Befaling paa Kongens og Kierteminde Borgeres og Indbyggeres Vegne II, side 180: at udæske Jorden af ham igien og ham derfor videre at tiltale. Alleeneste Hans von Mellen gav da gode Ord, lagde strax Jorden ud, og blev befriet for videre Tiltale. Forliiget skeede her i Byen d 29 Januar. Aar 1603. Fedden er ellers merk værdig deraf, at der sees tydelig en i ældre Tiid, endnu til Nød fast halv brugbar, opkastet Linie eller Forskandsning med sine Redouter langs med Stranden imellem Kierteminde og Lundsgaard, som er giort for at forhindre fiendtlige Skibe Landgangen her paa Stedet, naar de ellers icke skulde være alt for mange og for stærke. Saa vidt jeg veed, er denne Forskandsning fra sidste Kriig, og da maatte saa vel Borgerne som Kierteminde (sic) giøre Vagt og Tieneste her. Ellers er Fedden endnu den Plads, hvor vi

have bygget nye Skibe, som derfra ere udløbne i Søen. Her trækkes og Baadene i Land, naar de behøve nogen Reparation. Saa er her og Rebslagerbanen, hvor jeg saae toe Rebslagere arbejde endnu, da jeg først kom her til Byen. Her er og et Sted, kaldet Galge-Odden, hvor fordum en Galge har staaet.

Endelig maa vi begive os uden for Muncheboe Port, men her see vi icke mere Byen tilhørende end toe eller tre Huuse paa den eene Side, thi saa langt er Vestergaden udbygget, og Udsiderne af et par Vænger eller Enghauger, II. side 181: men liige for den fattige Lung, som er Byens heele publicque Ejendom paa den Kant, endskiønt samme er ickun liden og ansat i Matriculen for 1 Skp. og 2 Fj. Hartkorn. Lungen tiener alleene til Høe og Græsning, thi paa den eene Side mod Stranden er den alt for sandig og let, ja fuld af smaae Steen, men paa den anden Side alt for sumpig og fuld af Vand, saa her kan intet saaes, med mindre Vejrliget selv vilde rette sig derefter, da Jorden har lagt længe nock. Det eene Vænge imod Stranden gaaer liige ind til min Gaard og tilhører mig, som jeg forhen har sagt. Men det andet Vænge, som kaldes almindelig Enghaugen, er mere end dobbelt saa stoert og vigtigt, hvorom ere fire, dog uliige stoere, Lods-Ejere, alle Borgere af Byen, nemlig de tvende største, Lars Christensen og Hans Andersen Vendelboe, den tredie Niels Carlsen, den fierde Hans Kragh. Endnu gives der fra af og langs omkring til Hindsholms Port nogle smaae Hauger, som bruges deels paa samme Maade, deels til Frugt og grønne Urter, hvortil de allesammen i ældre Tiid bleve brugte, thi som de Gamle have fortalt, skal Byen fordum været saa stærkt bebyggt, at Urtehaugerne laa fast alle uden for Byen, der, hvor nu Enghaugerne ere. Det er meget troeligt, thi alle disse Enghauger beløbe sig icke til stoere Ting. II. side 182:

Men Kierteminde har endnu nogen Jord i Kierbye Marker, som er tildeels almindelig, tildeels privat Ejendom. Almindelig kalder jeg Kierteminde Tyre-Jord, thi den hører heele Byen til, men er adspreedt i alle tre Kierbye Marker, bestaaende af 1 Td. 2 Skp. 3 Fj. 1 Alb. Hartkorn. Privat kalder jeg de Jorder eller Agre, som tilhører en eller anden særdeeles Borger i Byen, men disse ligge ickun adspreedte i de toe nærmeste Kierbye-Marker. Det merkeligste er, at Kierteminde og Kierbye Agre ligge strøede iblant hverandre uden Forskiel, ligesom de alle kunde høre til een og samme Bye. Icke desto mindre er hver den Ager, der hører Kierteminde til frie Købstæd Jord, og svarer sin Tiende til Kierteminde Kirke i Nyborg Ampt, men hver den Ager, der hører Kierbye til, er contributorende Hartkorn og svarer sin Tiende til Drigstrup Kirke i Odense Ampt. Men uden Tvivl er dermed saaledes gaaet til: Een eller fleere Borgere i Kierteminde, fordi her var ingen Jord til Byen, maa have kiøbt et lidet Sted i Kierbye eller nogen Grund i Kierbye Mark, hvoraf Byen er bleven overladt nogen Grund til Tyre Jord, og det mest i den længst fraliggende Kierbye Mark, men Resten er bleven i particulaire Folkes Hænder, hvorfor de og have beholdt deres Deel i de toe nærmeste Kierbye Marker, thi længere borte skiøttede de vel icke om for Vejens Længdes Skyld at reservere sig dem. II. side 183: Videre have de vel allerunderdanigst søgt Kongen, som ejede selv baade Kierteminde og Drigstrup Kirke, at den tilkiøbte Jord maatte nu

som Kiøbstæd Jord allernaadigst frietages for Amptets Byrder, og Tienden deraf tilfalde Kierteminde Kirke, helst denne behøvede liige saa højt Tienden som Byen Jorden. Eller maaskee de havde allerede forud tilkiøbt sig Jorden, og den blev Kiøbstæd Jord, just da Byen blev Kiøbstæd og fick sin egen Kirke. I saa gamle Ting er intet vist at sætte. Alleeneste man seer, at Kongerne selv havde vildet unde saa vel Byen nogen Jord som Kirken Tiende; og efter min Skiønsomhed er det at undre paa, at en Bye, som tog sig saa vel op, stræbte icke at faae nogen mere Jord, thi en jordløs Bye, i hvor formuende end Indbyggerne maatte være, er dog altid i sig selv en alt for fattig Bye.

Endnu har Kierteminde-Kirke nogle Jorder, nemlig de forhen omtalte 4 Tønder 1 Skieppe 2 Fjerdingkar Hartkorn, som jeg har i Fæste og deraf svarer til Kirken aarlig 20 Rdlr. Ellers ansees samme som toe forskellige Jorder, den eene kaldet Kirke-Jorden paa Kierbye Mark, den anden Kirke Jorden paa Vibye Mark. Den første ligger adspredt i alle tre Kierbye Marker, bestaaende af 3 td. 1 sk. 1 fj. 2 alb. Hartkorn, og deraf gives de 12 Rdlr aarlig. Den anden ligger adspredt paa alle tre Vibye Marker, dog noget paa Drigstrup-Mark, bestaaende ialt af 1 td. 1 alb. Hartkorn, og deraf gives de 8 Rdlr aarlig. Hvo der har skiænket Kirken disse Jorder, er liige saa ubekjendt, som hvor længe den har II, side 184: været Ejer deraf. Men Beskaffenheden er her den samme, som med de andre Byens Jorder, nemlig de bleve undtagne fra Odense-Ampt, hvor de naturlig viis ligge, og givet til frie Kiøbstæd Jorder, ja Tienden deraf henlagt til Kierteminde. Alleeneste da sidste Landmaaling gick, havde en Bonde paa Landet faaet dem i Fæste, hvorover de bleve anførte i Matriculen under Nyborg Amptstue. Fra den Dag af bleve de anseete som contribuable Hartkorn, og den Skatte-Friehed, dem burde som Kiøbstæd Jord, blev icke mere erindret eller paataalt, endskiønt Borgerne her i Byen, ja SognePræsterne og jeg selv tilsidst fick dem i Fæste. For min Part har jeg stedse staaet i den Tanke, at Kirkens Jorder maatte dog i sig selv ligesom de andre Byens Jorder paa Kierbye være Frie Kiøbstæd Jord, thi paa den anden Maade kunde jeg icke begribe, hvordan Tienden af Kirke Jorderne, som ligge i et andet Sogns Marker, kunde give Tiende til Kierteminde, ja Tienden deeles paa Kiøbstæd Viis ickun i toe Deeles til Kirken og Præsten. Og end mindre kunde jeg forstaae, hvordan KirkeJorderne, som ligge i Drigstrup-Sogns Marker, altsaa i Odense-Ampt, kunde nogensinde være komne til at sortere under Nyborg Amptstue, og der betale Contribution, men mindre de først maatte været som Kierteminde Kiøbstæd Jord frietagne fra Odense Ampt, og siden ved det, de faldt i en Bondes Hænder paa Landet, indskrevne udi II, side 185: Matriculen ved Nyborg som det Ampt, i hvilket Kierteminde ligger. Alleeneste det blev derved, indtil jeg endelig, beknyttet ved denne Tiids haardere Extra-Paabude, fandt mig i fior nødsaget underdanigst at forestille Sagen med fleere Omstændigheder paa vedkommende høje Steder. Det havde en ønskelig Virkning, thi paa høj Ordre skeede da nærmere Undersøgelse og Oplysning i Sagen, hvorved befandtes, at Jorderne vare vel anførte i Nyborg Ampstue Matricul men paa en særdeeles Maade nemlig med det NB. in Margine: *Svarer til Nyborg Ampstue, som er Kierteminde Kirke-Jord*; hvilket

merkelige NB. viiser, at Kirke Jorden blev her ligesom paa een Gang baade ansat og udsat til videre. Men i Kierteminde Raadstue Gjemme blev endnu forefunden af den gamle Landmaalings Matricul en Original Udskrift fra Rente-Kammeret under Conducteur Henrich Christians Haand, hvor Kierteminde Kirke-Jorder udtrykelig nævnes og taxeres iblant Kierteminde frie Kiøbstæd-Jorder. Paa saadant Fundament blev min Memorial paa det kraftigste understøttet af Stifts Befalingsmanden og Biscoppen, og den første Følge deraf var General-Toldkammerets Resolution af 11. Novembr. 1769, som befriede mig fra at betale Folkeskat 8 Sk af en Tønde Hartkorn, siden jeg dog desuden betalede Skat af mine Folk paa et andet Sted, nemlig til Byens Comsumptions Contoir. Men da jeg blev ved underdanigst at anholde om nærmere II, side 186: Befrielse, saa var Hans Kongelige Majestæt Selv saa naadig ved Resolution igiennem sit Rente Kammer af 9de Januarii Aar 1770 at accordere, at de under Kierteminde Kiøbstæd Jorder matriculerede og samme Kiøbstæd Kirke i Kierbye og Vibye Marker tilhørende 4 td. 1 sk. 2 fj. Hartkorn maa efter dermed havende Beskaffenhed fra første Januarii Aar 1769 og fremdeles nyde liige Skatte Frihed med andre Kiøbstæd Jorder, saa længe de af denne Byes egne Indvaanere bruges. Denne Kongelige allernaadigste Resolution blev mig strax den 13. ejusdem fra det højlovlige Rente-Kammer communiceret. Saavidt om Kierteminde Byes Jorder, hvis heele Hartkorn, Kirke-Jorden iberegnet, er 28 td. 1 sk. 1 fj. efter den nye Landmaaling. Men hvad Sæd og Frugtbarhed angaaer, da har det sig næsten dermed ligesom i Drigstrup Sogn, hvorom siden skal tales. Byg er den bedste og visseste Sæd. Rug saaes icke uden Frygt, thi den fejler undertiiden. Haure sees icke meget, uden det skulde være i Vejle Vang, men om den Mark maa jeg dog fortælle et merkeligt Exempel. Det er vel tive Aar siden ongefær, da den Mark havde hvilet næsten liige saa længe, men blev endelig brudt og næste Aar II, side 187: besaaet med Rug. Da vare her toe Mænd i Byen, som havde liige saa meget Jord at saae udi; den eene, Claus Fischer, betienede sig af en Sæde-Mand fra Rynchebye, som besaaede hans Jord med 10 Skiepper Rug; den anden, Michael Grønbech, betienede sig af en Sædemand fra Kierbye i Drigstrup-Sogn, som lagde ham en Rug-Sæd af 19 1/2 Skiepper. Benævnte tvende Borgere var Naboer baade i Bye og i Mark, og kunde icke vel finde sig i den store Forskiel af Sæden, helst Jorden var tilmaalt dem liige megen og liige god, hvorover de og talede med deres Sædemænd derom. Den første fra Rynchebye svarede, at han havde saaet Jorden forsvarlig, og det skulde Høsten beviise. Den anden fra Kierbye, som var mistænkt for en desto større Pløje Løn at have saaet for meget, sagde sig intet at have imod den førstes Ord, men paastoed sig selv nærmere at indsee, hvordan saa gammel Jord burde besaaes og hvad den formaatte at bære frem, hvilket og Høsten beviiste. Thi Claus Fischer avlede efter sin Sæd 20 Tønder Rug, men Michael Grønbech 34 Tønder og 4 Skiepper Rug, saa han fick den større Sæd fuldkommen betalt. Endnu maa jeg sige, at denne frugtbare Jord faldt, saa vidt jeg mindes, paa det Sted, hvor Malke-Pladsen havde været, saalænge Marken laae til Græsning. Ellers bruger II, side 188: man her den saakaldede nye Plov, og pløjer med toe Heste, da den, som holder Ploven, styrer selv Hestene

tillige. Vi befinde os vel ved denne Indretning, men vore Naboer paa Landet have hidindtil icke vildet tage Exempel af os, endskiønt her ere giorte nogle Plove, som Folk paa andre Steder have bestilt hos os.

Fiskeri

Endelig har Kierteminde som Kiøbstæd besynderlig Fiorden og Havet at holde sig til. Jeg har forhen talet om Byens Handel og Fartøjenes Mængde, hvortil jeg maa lægge dette: I Aar have ickun de sex Fahrtrøje foruden Jagt- og Beltsbaadene været i Søen. De andre toe Fahrtrøje have bestandig lagt hiemme i Havnen, det eene for at repareres gandske, det andet for at sælges. I Begyndelsen af min Tiid holdte man endnu bestandig 12 Fahrtrøje i Søen, uden at lade nogen gaae paa Fragt; men hvor mange Skibe her have været i de ældre Tiider, veed jeg icke, endskiønt de da skal have været mange fleere. Men hvad Fiskeriet angaaer, da har Byen en Hoben Fiskebaade, og endnu tages undertiiden, naar Løjlighed kan falde, Skibs-Joller *II, side 189*: til Hiælp, da man vel kan tælle 12 til 16 paa een Gang at ligge her paa Rheden for at fiske Hvillinger eller Makrel. Men ofte komme de tomme tilbage, og naar de [er] saa talstærke, er det gierne godt Væjr, da nogle giøre Sælskab mere for Fornøjelse end for Vinding. De Fisk, her falder, ere Sild, Torsk, Hvillinger, Hornfisk, Makrel, Flynder, Aal, Aalekuer, Skiælfisk samt Ræger og Kraber, undertiiden, men sielden Ørter Pigvar, Steenbider og Tobiis, meget sielden, saa det fortienner neppe at nævnes, Sælhunde, aldrig Hummer eller Tunger, ellers nok af Ulker, Graaesøer og Knurhaner, men disse blive ickun Sviinene til Føde. Endnu er at merke, at de Fisk, som fanges i Fiorden ere gemeenlig meget større og feedere end de, som tages paa Rheden eller ved Strandkanterne. Derover ere Kierteminde Fiord-Torsk og Fiord-Flynder, hvilke sidste ere de bekjendte Raadmænd, komme i *II, side 190*: saa stoert Udraab, at Folk vide fast allevegne i Landet at tale om dem, endskiønt hverken Torsk eller Flynder ere mere, hvad de have været; ja de have tabt sig gandske saa vel i Henseende til Mængden som til Størrelsen. Videre bruger man her mangfoldige Fiskegarn. Man har staaende Bondgarn for Foraars Sild, men med Beltsbaadene driver man med Garnene efter Høst Sild fra Sanct Lauritz Dag til Sanct Michels Dag, ja endog efter den Tiid, hvilket skeer ej aleene her ved Kierteminde, men og under Samsøe, ja under Laaland, og naar Silde Fangsten vilde lykkes, som i forige Tiider, var den den fordeelagtigste. Man bruger og Hornfiskegarn, som i sær ved Sanct Hans Dags Tiider plejer her ved Langebroe eengang om Aaret vel at lykkes. Ligeledes har man Makrel-Garn, Ørte-Garn, og fordum Torske Garn, *II, side 191*: men nu vil Torskene, som synes hvert Aar at gaa mere bort, alleene fanges ved Krogen, saa man maa icke tænke at faae Torsk eller Flynder paa anden Maade.

Angaaende sær rare eller usædvanlige Fisk, da havde man for min Tiid fanget en Stører her, som var nock over 3 Alen lang, men Skindet hængte længe udstoppet i Borgermester Schiøtzes Gaard ved Kirken, hvor nu Hans Kragh boer. Saa vidt jeg kunde slutte af Udstopningen, var den neppe nogen halv Alen breed, men

tyck, og forresten skal den have været meget trannet, ligesom de og af Trannen skal have gjort sig nogen Fordeel. I min Tiid er, nu for mange Aar siden, fanget liige ved Langebroe en besynderlig rar og dejlig Fisk. Dens Skiæl var bare Guld, og Skindet, hvor Skiællene faldt af, gandske rødt. Den havde et stoert Hoved, II, side 192: men Øjne, Mund og Tunge som en Ox. Dens Længde var knap 3. Alen, men for over var den mere end halv saa breed og ellers spids ned mod Enden. Oven til, mod Ryggen, havde den ordentlig Fiske-Been, men neden til i Buggen laae flade Been som af et ungt Nød, dog korte og kleinlige. Saa vidt Fiske-Been fandtes, smagte den som den lifligste Lax, derimod, hvor de breede Been sadde, lignede den ungt Ox-Kiød i Smagen, og var meget behagelig. Men Skade, at det var baa-de den første og den sidste af sit Slags.⁴⁸⁹

Saa vidt om Kierteminde.

NB. Aar 1640 døde her i Kierteminde Hans Oldeland, født paa Vejlegaard i Salling Herred, Aar 1575, som udgav en Oversættelse paa Dansk af Martini Mølleri nyttige Betragtning, hvorledes et Menneske skal christelig leve og salig døe - Kiøbenhavn Aar 1613 in octavo - Men om han boede her, veed jeg icke.

Post Scriptum

Stridigheder om Klintevejen

II, side 193: Imod Slutningen af min Beskrivelse eller Efterretninger om Kierteminde har jeg talet om den vigtige Proces, Kierteminde havde Aar 1505 mod Palle Andersen Ulfeld som Herre til Lundsgaard, angaaende Kierteminde Fed.⁴⁹⁰ Samme Palle Andersen Ulfeld var alleerede Aar 1488 ophøjet iblant Danemarks Riges Raad, (Boesens Beskrivelse over Lundsgaard pag. 50) hvor over han og saa meget mere formaaede at bringe Sagen til det Yderste. Men 200 Aar derefter, nemlig først i dette Seculo, var der atter en meget vigtig og vidtløftig Proces imellem Kierteminde og Lundsgaard, Angaaende Landevejen imellem Kierteminde og Nyborg, hvilken gaaer igennem Lundsgaards Eenemærker over Klinten langs med Stranden. Ejeren af Lundsgaard var da Oberst Friderich Lützou, som ansaa denne Vej som ulovlig og forbuden, hvor over han luckede Vejen til, satte Steen-Gierder midt over Vejen, og forbød al Passage igennem sine Lycker. Dette kunde Kierteminde ingenlunde taale, thi Byen blev II, side 194: derved ej alleene betagen sin Vej men og sin Handel paa den Kant, og fandt sig derfor dobbelt nødsaget til at anlægge Sag imod Oberst Lützou. Alleeneste Kierteminde blev icke eene om Sagen, thi Ridder Niels Krabbe paa Hverringe og Baron Schach Brocktorf paa Scheelenborg, begge den Tiid Brigaderer, gjorde strax eet med Kierteminde i Sagen, paastaaende Vejens Udlæggelse, saasom de havde ingen anden Vej til Nyborg end den samme. Endnu gav General-Commissariatet Ordre til Regiments-Skriver Andreas Munch i Bischof-Taarup, at han paa Kongens Bønders Vegne i Aunslev og Bogense Sogne, som paa offentlig holdet Session havde besværet sig over samme Vejs Tilluckelse skulde tillige med Kierteminde og Proprietairerne af Hindsholm paatale den begyndte Sag imod Lundsgaard. Altsaa fandt den gode Oberste Lützou Modstandere paa alle Kanter, undtagen fra Nyborg, hvis Indbyggere holdte sig stille. I mine Øjne er Sagen merkelig, og i Korthed vil jeg fortælle det merkverdige deraf. Aar 1592 d 22 Maj og atter Aar 1618 d 28 Septembr. havde Lundsgaards Eyere ladet til Tinge aflyse og forbyde alle (som til deels tydelig, til deels icke tydelig, benævnes selvgiorte og ulovlige) Veje og Stier ned og ud mod Stranden, igennem Lundsgaards og Jershaug Lycker og Eenemærker II, side 195: og derpaa taget ordentlige Tings Vidner, hvorpaa Oberste Lutzou nu mere havde erhholdet Kongelig allernaadigst Confirmation af Aar 1699, d 7 Octobr. Saadant ansaae Oberste Lützou for et fuldkomment Privilegium exclusivum, saa han meente sig at have Ret og Magt til at aflægge Landevejen og gandske at lucke for sine Lycker, endskiønt Tings Vidnerne mældte intet om Landevejen, og den Kongelige Confirmation befatter intet mere, end hvad Tingsvidnerne ommælder. Men saa vidt jeg skønner, er Oberste Lützou i disse sine Tanker allermost bleven bestyrcket af den da i Winding- Bierge- og Aasum-Herreder værende Herredsfoged, Peter Osthorn, som var alt for føjelig imod Obersten og færdig at

forklare alle deres Tanker, som tænkte anderledes, for aabenbare Indgreb eller Forgribelser imod Kongens absolute Dominium⁴⁹¹, endskiønt her handledes alleene om en ældgammel privilegeret Landevej, som endog selv grundede sig paa en reen Kongelig Befaling, men imod hvilken aldrig var skeet noget Kongelig Forbud. Alleeneste som Herredsfogeden var paastaaende i sin Meening, dristede han sig strax til at formeene Oberste II, side 196: Lützaus Vederparter Rettens Pleje, thi da den af dem antagne Procurator, Hans Andersen i Nyborg, mældte sig ordentlig ved Herredstinget, forlangende, at uvillige⁴⁹² Mænd af Retten maatte udnævnes, som kunde besigtige den omtvistede Vej igiennem Lundsgaards Lycker, negtede han ham strax samme, under Formodning, at den af Obersten paa sine Tingsvidner erholdte og ved alle Rett publicerede Kongelige Confirmation tillod hverken Procuratoren at forlange eller Herredsfogeden at bevilge saadanne Synsmænd, thi Oberste Lützau burde have sine Lycker i Fred. Dette dristige Svar viiste nocksom, hvad Herredsfogeden førte i sit Skiold, men derpaa blev han for Rettens Fornegtelse stevnet til Landsting, og af Lands-Dommeren Justitz [raad] Jørgen Brahe til Hvedholm og Matthias Rosenvinge til Ørbechlunde tilkendt at forfriske⁴⁹³ Sagen paa egen Bekostning og de uvillige Mænd at udnævne til den forlangte Syns Forretning. Men Oberste Lutzou erklærede strax inden næste Aar at indstevne Sagen til Højeste Ret II, side 197: Men som Veder Parterne saae, at dette tiende alleene til at opholde Sagen og at spille Tiiden, hvor ved i sær Kierteminde Handel og Næring leed alt for meget, stævnedes de selv endnu samme Aar Landstings Dommen ind til Højeste Ret, for der at erholde ydermer Bekræftelse derpaa. Saadant lyckedes, og blev da Aar 1702 d 13 Decembr dømt i Højeste Ret, at Landstings Dommen, saa vidt den kiendte Herredsfogeden Peter Osthorn skyldig til (at) forfriske Sagen paa egen Bekostning, skulde staae ved Magt, og Processens Omkostning skulde Oberste Lützou betale med 30. Rixdaler. Altsaa begyndtes Sagen nu paa nye; men hverken havde Herredsfogeden Villie til at forfriske den eller Ører til at høre de mangfoldige stærke Beviiser og Vidnesbyrd, som Citanterne betienede sig af til den rette Beskaffenheds Oplysning i Sagen. Derimod bandt han sig alleene til de tvende gamle Tingsvidner, som vare fornnyede ved den Kongelige Confirmation, uagtet der aldrig nævnes engang Landevejen imellem Kierteminde og Nyborg, icke heller kom de denne Sag i mindste Maade ved. Herredsfogeden dømte derfor den omtvistede Vej ulovlig og forbuden, og Oberste Lützou i følge sit Kongelige Privilegio II, side 198: frie for at holde Landevej igiennem sine Lycker for dem, som vilde rejse fra og til Kierteminde. Her var da intet andet for end at stevne Sagen til Landsting, hvor Herredsfogedens Dom blev underkiendt, men de Grunde, som Landsdommerne bygde deres Dom paa, vare følgende: 1. Befaler Loven Vej fra Bye til Bye, i sær fra og til Kiøbstæd, hvor Landevej skal være, hvorfor den omtvistede Vej i alle Maader blev kiendt lovlig og fornøden, saa den hverken kunde undværes eller afskaffes. 2. Var Kierteminde Bye Aar 1509. af Kong Hans givet det Privilegium, at der af Alders Tiid har ligget og altid skal ligge en Vej, kaldet Strandvejen imellem Kierteminde og Nyborg, hvilken med Gierde, Led og Ledsted, skulde holdes af Lundsgaards Ejere, lige-

som tilforn været haver, paa det saadan ældgammel Alminde-Vej icke maatte Kierteminde til Skade og Forfang i nogen Maade efterteppes⁴⁹⁴ eller aflægges. Og som den Vej hverken kunde aflyses til Tinge, eller var omtalt i de gamle Tingsvidner og den derpaa erhvervede Kongelige Confirmation, maatte den endnu som den rette Alfar Vej imellem ommældte Kiøbstæder kiendes lovlig og vedliige holdes af Lundsgaards Ejere, saa vidt dens Eenemærker gick. 3. Beviiste de mangfoldige Tingsvidner, som da var tagne, saavel ved Bierge Herreds- *II. side 199:* som ved Nyborg Bye-Ting, at den omtvistede Vej havde i Mands Minde været den rette, ja den eeneste, Landevej imellem Kierteminde og Nyborg, hvilken de Vejfarende stedse havde frit og ubehindret rejst frem og tilbage, og derpaa aldrig (end icke paa de Tiider Aflysninger skeete, og Tingsvidnerne derover bleve tagne) været talet af nogen, førend nu Oberste Lutzou paa een Gang og paa egen Haand havde understaaet sig at lægge Vejen af, og lucke til for sine Lycker; Men altsaa kunde Vejen ej andet end agtes lovlig og Obersten pligtig at sætte den i samme Stand som tilforn. Endelig 4. hvad de saa heftig paaberåbte Tingsvidner og den derpaa erhvervede Kongelige allernaadigste Confirmation angick, da var let at see, at der taledes alleene om ulovlige Veje, som til Tinge kunde aflyses, og hvor til Lundsgaards Ejere efter Tingsvidnernes eget Indhold have haft største Grund og Føje, saasom deres Jord, Græs og Engbond, blev nedkiørt og fordervet ved de mange Veje, som allevegne bleve giorte i deres Eenemærker. Men iblant saadanne *II. side 200:* Veje kunde en for 200 Aar allerede ældgammel Vej og da ved et Kongeligt Privilegium fornyet og fremdeeles stadfæstet Landevej imellem tvende Kiøbstæder ingenlunde regnes, følgelig icke heller forbydes og afskaffes derved. Saa vidt Tingsvidnerne og den Kongelige Confirmation gick, strakte sig Oberste Lützous Frihed, som Ingen negtede ham, men Landevejen var uden for den Sag, og Oberste Lützou blev liige saa pligtig som alle hans Formænd til at holde den, saavidt Lundsgaards Eenemærker gick. Paa disse Grunde dømte Landsdommerne Herredsfogedens Dom at være uefterrettelig, men Oberste Lützou pligtig strax at lægge Vejen ud og at sætte den i saa fuldkommen og forsvarlig Stand, at de Vejfarende, i sær ved Klinten, hvor nogle heel farlige Steder fandtes, kunde age og ride der uden Frygt og Fare. Ja det merkeligste er, at Oberste Lutzou blev dømt til at holde Vejen i stand saa vel neden om ved Stranden som oven om ved Klinten, thi som de Reisende kunde icke altid deels formedelst høje Vande, *II. side 201:* deels formedelst et og andet Udfald, som ofte skeede fra den høje Klinte, komme neden om, skulde Vejen oven om altid være i den Stand, at de Vejfarende kunde reise der med Sickerhed. Endelig sige Landsdommeren sig udi Dommen icke at kunde forspare Oberste Lutzou for at betale Sagens Omkostninger med 30. Rixdaler. Og hvad Herredsfogeden angaaer, maatte han saasom han icke havde forfrisket Sagen efter den i Højeste Ret confirmerede Landstings Dom, nu betale samme efter Regning med 12 Rdlr 2 Mrk 10 Sk. Endnu blev Henrich Kiær, som havde ført Oberste Lützous Sag ved Hiemtinget, for sine utilbørlige Talemaader imod Procurator Hans Andersen, dømt til at betale 2 Rixdaler til Sanct Hans Kirke i Odense. Alleeneste i hvor nøje og ordentlig Sagen nu var bleven undersøgt og paakiendt,

kunde dog Oberste Lützou i Haab om et bedre Udfald, icke efterlade at stevne den ind til Højeste Ret, hvor den blev II, side 202: Aar 1704 d 8. Mai underkastet sin sidste Dom. Herredsfogeden glemte da icke at indskyde sig under Kongens Naade, saasom han havde icke kundet andet end ansee den Kongelige Confirmation, som var givet Oberste Lutzou paa de oft ommældte gamle Tingsvidner, for en fuldkommen Lov, hvor efter han havde at rette sig. Men Landsdommer Justitz Raad Jørgen Brahe, som selv var nærværende svarede kort og kieck, at Landstings-Dommen var saa lovformelig afsagt, at den vilde blive confirmeret i Højeste Ret. Det skeede, ligesom han sagde, thi Landstings-Dommen blev i alle Maader kiendt ved Magt, og Oberste (sic) tildømt at betale Sagens Omkostninger med 40 Rixdaler. Saaledes endtes denne vidtløftige Proces, hvis Udfald havde efter mine Tanker været forud let at see, naar Herredsfogeden havde betænckt sig noget bedre, hvorved han maaske kunde reddet sin Patron Oberst Lutzou saa vel som hans VederParter fra stoere Bekostninger. Alleeneste den gode Oberste Lutzou var II, side 203: bleven saa paastaaende i sin Sag, at han neppe kunde finde sig i de over ham ergangne Domme. Derfor maatte Procurator Hans Andersen endnu d 10 Septembr. Aar 1704 mælde sig ved Landstinget med lovformelig Begiering, at Landsdommeren vilde enten selv eller ved udnævnte Ridemænd lade de over Obersten erhvervede Domme exseqvere, saa alting maatte gaae her til det Yderste. Landsdommer Matthias Rosenvinge paatog sig da selv Exsecutionen, og maa jeg sige til hans Berømmelse, at han opførte sig meget moderat imod Oberste Lutzou, hvor ved han omsider vandt ham og bragte alting ud til Fornøjelse for begge Parter. Han aabnede strax Vejen, lod tage Hul paa Steengierdet, pælede Vejen ind, som den skulde være, anordnede Leddet at skulde være fem Alen bredt, men Vejen i det mindste at skulde være tolv Alen breed fra Klinten af op til Lundsgaards Grund, og naar Klinten skulde nogensteds falde ud, skulde Vejen atter II, side 204: paa samme Maade udlægges paa Lundsgaards Grund, saa her maatte altid være en lovlig og forsvarlig Landevej, hvor de Vejfarende efter den i Højeste Ret confirmerede Landstings Dom kunde rejse uden Frygt og Fare. Forresten maa jeg nu lægge dette dertil: Den Vej neden om ved Stranden bruges icke mere, thi Klinten er alt for meget udfalden, og Passagen vilde der ved icke uden ved sær lave Vande være muelig. Derimod holdes den Vej over Klinten i stand, og bliver aarlig af Herredsfogeden efterseet, og hvor det behøves, giort til Rette, saa de Vejfarende sicker kan rejse der. Dog er det bedst at komme ved Dagens Lys, thi om Natte-Tiider er det meget farligt, helst det er en falsk Klinte, som ofte falder ud, hvor over det unegtelig og er Lundsgaards Ejere en kostbar Vej at holde. Men Gud skee Lof! man har dog meget sielden eller aldrig (icke over een Gang i min Tiid,) hørt nogen at komme til Skade her. II, side 205:

Videre maa jeg gjøre følgende Anmærkninger: Aar 1592, da det første Tingsvidne, som blev af Kongen confirmeret, blev tagen, var Herredsfogeden i Bierge Herred Peder Nielsen i Ladbye. Aar 1618, da det andet Kongelig confirmerede Tingsvidne blev tagen, var Herredsfogeden Peder Thomesen i Birchende. I Peder Osthorns Tiid seer man allerede Winding- Bierge- og Aasum-Herreder at

have været samlede under een Herredsfoged. Den som Oberste Friderich Lutzous Fuldmægtig ved Hiemtinget benævnte Henrich Kiær i Hagedrup synes at være den samme, som forhen havde været Byefoged i Kierteminde. Han har maaske forladt Embedet, da han vel liige saa lidet som andre Byefogeder efter ham kunde have det nødtørvtige Brød her. Hans videre Skiæbne er mig ubekindt. *II, side 206:*

Endelig som jeg for hen har talet om Oberst Hans Friderich Pultz til Rye-gaard,⁴⁹⁵ finder jeg endnu dette værdt at antegne, nemlig at han bragte en eeneste Søster fra Island med sig her til Danemark. Hendes Navn ved jeg icke, men hun blev gift med Sogne Præsten Jesper Hieresen Juel i Marslef her i Herredet, som var en riig Kiøbmands Søn fra Odense og Svoger til Raadmand Lars Michelsen Leermand her i Byen. Saa vidt jeg veed, efterloed de sig ickun toe Børn, en Søn og en Dotter: Sønnen Hiere Juell var Proust og Præst til Oure og Wejstrup Sogne i Gudme Herred. Dotteren blev gift med sin Faders Eftermand, SognePræsten Hans Struch i Marslev, og deres Søn er endnu Friderich Caspar Struch, Sogne-Præst i Øster-Schierninge ved Svenborg. *II, side 207:*

Kapitalstakster

Endnu har jeg tegnet Capitels-Kiøbet for Aar 1660 at have været her i Fyhn Rug Td. 80 Mrk. Byg Td. 64 Mrk. Havre Td. 40 Mrk. men jeg har siden seet en anden Fortegnelse hos min Naboe, nu værende Sogne Præst Hans Sacharias Vest i Me-singe, som sætter for selv samme Aar Capitels Kiøbet en fjerde deel ringere, nemlig Ruggen Tønde 20 Mrk, Bygget Td. 16 Mrk, Hauren Td. 10 Mrk, hvilken merkelig Forskiel jeg kan icke lade umældet.

Latinskolen start

Videre har jeg talet om Kierteminde Latinske Skoeles første Opkomst, men til samme kan ingen anden Grund og Begyndelse have været end Kong Friderich den Andens Anordning af Aar 1574 som tillagde de latinske Skoeler alle Degnekald og Landsbyer toe Miile Vejs omkring Kiøbstæderne. Paa dette Fundament ere Degnekaldene i Bierge Herred bleven lagde til Skoelen her i Byen, og endnu var den Anstalt vel icke saa hastig sat i Verk, hvorfor det er gandske troeligt, at den anførte Niels Pedersen har været den første Rector i Kierteminde.

Præstedom for Kerteminde-præster

Endelig er det i sær for SognePræsten i Kierteminde at agte, at her ligger en Præstedom, hvorved han er fradømt Kost, Lys og Kammer i Naadsens Aar, saa-som Successor her paa Stedet skal aldrig have nydt samme hos sin Formand eller hans Enke og Arvinger. Dommen er af 8. April 1734 ja som en usvækket Dom tien-te dertil en Regel, for mig og min Formands Enke. *II, side 208:*

Annexgården i Revninge

Det er merkeligt, og jeg har før, i min Efterretning om Bierge Herred, fortalt en besynderlig Historie, angaaende Annexgaarden i Revninge. Relata retuli. Men efter den Efterretning, den gamle Proust Lip selv har givet Aar 1690, som findes i Stifts Kisten, har der til den Tiid ingen Annexgaard været i Revninge, men en Jord uden Bygnings Stæd, indtil hans salig Formand byggede nogle Huuse paa en Ager-Ende at indføre Avlingen udi, som dog icke skeede uden Proces. Hidindtil haver der ingen Skat eller Udgifter været givet af den i sær videre end som andre Præstegaards Jorder.

Knud Biesche

NB. Knud Biesche fød 1575 i Kiertemind, Faderen Jens Biesche, Moderen Karen Knudsdatter, gick her i Skoelen, deponerede fra Odense Gymnasio, blev siden Rector i Odense, døde 1612 som Professor græcæ lingvæ i Kiøbenhavn see Professor Worms Forsøg til Lexicon over danske og norske og islandske Skribentere pag.108.

Legata
eller
Donations-Breve
for
Kiertemind Kirke
og
Kiertemind Fattige¹⁹⁶

II, side 211: Kiender Jeg Underskrevne Hilleborg Maria Bager¹⁹⁷ Afgangne Borgemester og Byefoged Peder Christian Schøtz Efterleverske og hermed for alle Vitterlig gjøre, at jeg udi en skyldig Betragtning og Erindring om den Grundgode Guds utallige Velgierninger imod mig fra min spæde Barndom indtil min nærværende Alderdom: har været betænkt paa at gjøre min fattige og trængende Næste, delagtig udi den liden Velsignelse, hvormed den gode Gud har forleenet mig, og jeg efter min dødelig Afgang kan efterlade, og derfor hermed af egen frie Villie og med min kiere Laugværge Hr Borgemester og Byefoged Jacob Lercke af Nyborg, hans Raad og Samtycke i Kraft af dette mit Gave-Brev og Foundation, skienker og Legerer til Kiertemind Byes Fattige den Summa 100 Rd skriver Et hundrede Rixdaler god gangbar grov Courant Myndt; hvilken Capital, naar det behager den gode Gud, at bortkalde mig fra denne møjsommelige Verden, som en retmesig Giæld af mig efterladende reede Midler. Forlods og førend nogen Arf, maa tages, skal udreedes og til Sogne Præsten, og Byefogden som de fattiges Directeurer, skal udleveres; at de samme Capital straxen eller saasart skee kan, udsætter paa Rente, imod saa sickert Pandt, som De og Deres Arvinger vil og kan være ansvarlig til at Capitalen icke nogensinde skal forringes eller undergaae. Den Aarlige *II, side 212:* Rente 5 procento af fornævnte Capital der som meldt er destineret til de fattiges Nødtørf, begierer jeg hermed, at fornævnte de Fattiges Directeurer Aarlig og i rette Tiider uddeeler til rette Fattige og Nødlidende Lemmer, som de for Gud med en god Samvittighed agter at forsvare og bekiendt være. Dog vil jeg, at mine egne og nærmeste Paarørende Slægt og Frender, som Nødtørf og Nødlidende ere, og Boe og opholde sig her i Byen frem for Nogen Anden skal nyde Deel i denne Aarlige Almisse. Men naar ingen fleere af dennem er til, da skal andre Kiertemind Byes rette Fattige og Nødlidende Lemmer nyde denne Almisse, saaledes, som Directeurerne uden Villie eller Vendskab best kan raade og uddeele den.

Og som jeg saaledes de Fattige her i Byen til en liden Hielp har givet og foræret denne Capital, saa begierer og formoder jeg, at Sogne Præsten og Byefogden, som nu er eller herefter kommendes vorder, ville behandle samme saaledes,

at Capitalen til Evig Tiid kan være beholden og Conserveret, og at Renten som for er meldet Aarligen kan komme de Fattige til Gavn og Gode. Til Bekræftelse under min Haand, og min Salig Mands Signete hostryckt, saa og formaaget min kiere Laugværge med mig til Vitterlighed at underskrive og stadfæste Datum Kierteminde d. 25de Novembr Ao 1750.

Hilleborg Marie Sl: Schøtz.

Som Laugværge underskriver
J.Lerche.

II. side 213: Kiender Jeg Hilleborg Maria Bager Afgangne Borgemster og Byefoged Sal: Peder Christian Schøts Efterleverske, og hermed for alle vitterlig gjør, at som den Grundgode Gud har ladet mig opleve en Anseelig høy Alder, og jeg snart kan haabe en salig Fraskillelse til Roe og Hviile fra denne syndige og møjsommelige Verden; Saa haver jeg, i den inderlig Attraae og Begiering, at mine Tvende gode og høytelskede salig Mænds Liig, og jordiske Levninger, saa og mine egne, naar Gud behager i Deres Grav uforrygget maatte have Deres Roe og Hviile til evig Tiid, besluttet, at som vi icke efterlader os i Verden nogen Livs Arvinger eller nogen, saa nær beslægtet Paarørende her ved Byen, som kunde enten fornye Vores egendoms Ret her i Kirken i rette Tiid, efter Hans Kongl. Mayts Allernaadigste Forordning til det Begravelses Sted, vi have kiøbt indrettet og Ejer i den Nordøstre Hjørne under vor lugte Stoel i Kierteminde Kirke, eller som kunde Reparere samme Begravelse, naar det maatte blive brøstfældig ved Tiidens Længde. Altsaa haver jeg bemelte fattige Kirke, saavel til nogen Hielp i sin Vedligeholdelse (hvilken jeg, urørt, for kort Tiid siden, som bekiendt er, ellers har bekostet en temmelig Deel paa) som og til forbemelte mine salige Mænds og mit Begravelses evige Beholdelse og Vedligeholdelse besluttet at Legere og stifte, saasom jeg og hermed i Kraft af denne II. side 214: min Forskrivning og Stiftelse giver og Legerer til Kierteminde Kirke den Capital 100 Rdlr skriver Et hundrede Rixdaler god gangbar Dansk grov Courant Myndt, hvilken Capital af mine reedeste Efterladende Midler, som en retmæssig og vitterlig Gield, naar den Almægtigste Gud ved den timelig Død har behaget at bortkalde mig fra denne Verden, skal udredes og erlægges til Sogne Præsten og Byefogden her i Byen, som Kirkens Inspectores, hvilke gode Mænd jeg hermed beskicke som Directeurer for dette mit Legato og Dennem venligst anmoder og pålægger, at De samme Capital saa snart skee kan paa Rente vil lade udsætte imod saa sickert Underpandt, som De og Deres Arvinger vil være ansvarlig, at Capitalen aldrig skal undergaae eller forringes, men evig være Kirken tryk forbeholden, at den Aarlig Rente, stedse og hvert Aar, rigtig kan komme Kirken til Indtægt, som evig varende Erindring om mine salige Mænd og mig, og hver gang, som en fornyet og igientaget Begiering, at Vore Been og Støv maa beholde Deres bestandige Roe og Hviile i bemelte Vores Grav-Sted, saa længe Verden staar. Og som Kier-

minde Kirke, ved dette Legatum har en ulig større Fordeel, ved de Aarlige Renter, end den kunde have, ved hvert tyvende Aars Fornyse, der ickun kunde bestaae i 4 Rdlr, naar jeg havde Slægt eller Afkom efter mig, der samme i rette Tiide vilde og kunde erlægge, da saa kiert det II, side 215: maae være for Kirkens Directeurer og Inspecteurer at beholde denne Capital til Kirkens evige Aarlige Nytte, vil jeg derimod have Dennem og Kirken uryggelig forbunden til, ey alleene evig at forbeholde mine kiere Salige Mænd og Mig for bemelte Begravelse, til et bestandig Hviile Stæd, saalænge Verden staaer, men endog uden ald videre Vederlag forpligtet, at vedligeholde Begravelsen med fornøden Reparation, saa ofte det ved Tiidens Længde maatte behøves, at det først og førend nogen anden ugift af Renterne giøres, altid kan være i en vedbørlig og anstændig Tilstand, saa det kan ansees for et saa hæderlig Begravelse, som mine kiere og brave salige Mænd det have fortient, og De med mig det have indrettet og vedligeholdt, og saaledes skal altiit Renterne først anvendes til Begravelsens Reparation førend til anden Kirkens Nytte bruges noget deraf. Denne min velmeente Stiftelse, som jeg venligt og kierligt anmoder nærværende og efterkommende Geystlig og Verdslig Øvrighed her paa Stædet uryggelig at holde over, som de det for Gud agter at forsvare. Stadfæstes hermed under min Haand og min Sl. Mands Zignete, tillige med min kiere Laugværge Hr. Borgemester og Byefoged Jacob Lerche af Nyborg hans Underskrift, og i øvrigt vil jeg at denne min Stiftelse Originaliter iblandt Kirkens andre Breve skal bevares efter min Død, saavel som og, II, side 216: at den afskrives udi Kirkens Protocol og udi Skifte Forhandlingen. Datum Kierteminde d. 29de Janv. 1751.

Hilleborg Marie Sl. Schøttes

Som Laugværge
J. Lerche.

Kiender Jeg underskrevne Hans Christian Jensen Rue,⁴⁹⁸ og hermed for alle vitterlig gjør, at Jeg under en ærbødig Betragtning af Guds Godhed imod mig fra Barn-dom af indtil min nu værende høye Alderdom har besluttet, efter min Leylighed, at betæncke min fattige Næste, ligesom jeg derfor og med beraad Hue og frie Villie i følge dette mit Gave Brev, skienker og giver til Kierteminde Byes Fattige, i sær de Huus Arme, den Capital 100 Rdlr, skriver Et hundrede Rdlr Courant. Hvilken Capital hermed overleveres Prousten Velærværdige og Høylærde Hr Nicol Sejdelin Bøgh, som Sogne Præst her paa Stædet og Velædle Hr Borgemester Morten Bentz som Byefoged her samme Steds med Begiering, at De efter Deres Embede som Inspecteurer over De Fattiges Væsen vilde modtage og besørge samme Capital imod forsvarlig Pant udsat paa Rente, og Renten deraf aarlig de Fattige meddeele. Min Villie og Anordning; at denne Capital skal staae evig paa Rente, og at ovenmældte de Fattiges Inspecteurer og Deres Efterkommere i Embedet vilde de Fattige evig til Gavn og Beste have fuldkommen Indseende

med, at samme min Villie maatte i alle Maader blive efterkommet. Endnu beder jeg: at mit Fattige Søsken Barn Appollone Christens Rue, som saa troelig opvarter mig i min nærværende Sygdom, maa efter min Død nyde Renten af ovenmeldte Capital, saa længe hun lever. Saadant mit II, side 217: Gave Brev haver jeg i Guds Navn, medens jeg endnu var ved sund Sands og kunde ordentlig beskikke mit Huus, udstædet og underskrevet med egen Haand og hos trykt Zignette, ligesom det med Stemplet Papiir hermed af mig selv er bielagt og stadfæstet. Datum

Kierteminde d. 14 Junij Ao 1770.

Hans Christian Rue

Kiender Jeg underskrevne Hans Christian Jensen Rue og hermed for alle vitterlig gjør, at jeg foruden det hundrede Rixdaler Jeg efter mit Gave-Brev af 14de hujus i Reede Contant Myndt haver overleveret Prousten Velærværdige Hr Nicol Sejdelin Bøgh, som Sogne Præst her i Byen og Borgemesteren Velædle Hr Morten Bentz, som Byefoged her samme Stæds for af Dem efter Deres Embede at sættes evig paa Rente og Renten deraf Aarlig at gives Fattige Huus Arme her i Byen, endnu til ydermere Erkiendelse og Taknemmeligheds Beviis for Guds Godhed imod mig i mine Dage, og i sær paa min Alderdom og Syge Seng har med frie Villie og velberaad Hue besluttet at skienke og give ligesom jeg og hermed skienker og give til Kierteminde Fattiges Encker og Faderløse 40 Rdlr skriver Fyrgetive Rixdaler, som ligeledes skal staae evig paa Rente til de Fattige Beste. Alleneste disse 40 Rdlr overleverer jeg ovenmelte Proust Bøgh som Sogne Præst og Borgemester Bentz som Byefoged her paa Stædet i en Revers paa Stemplet Papiir af dato 16de Martj Aar 1769 skrevet af Kiøbmand Peder Clausen her i Byen, som er mig samme 40 Rdlr skyldig. Men dermed skal saaledes forholdes, at disse 40 Rdlr skal stedse uden nogen videre Obligation eller Pante-Forskrivning blive staaende hos bemelte Kiøbmand Peter Clausen, som min fortroligste Ven, II, side 218: saalænge han lever; ligeledes betaler han ingen Renter af disse 40 Rdlr i sin Tiid. Men efter Peter Clausens Død, da først haver Sogne Præsten og Byefogeden her i Byen, at antage sig disse indbemældte 40 Rdlr, og at see dem imod forsvarlig Pandt paa Rente udsatte og efter deres Tiid at uddeele Aarlig Renten til de Fattige. Endnu dersom mit fattige Søsken Barn Apollone Christens Daatter Rue skulde opleve den Dag, Renten uddeles, da nyder hun saa længe hun lever Renten deraf. Dette mit andet Gave Brev til Kierteminde Fattige haver jeg ved Sund Sands og god Eftertanke i Herrens Navn udstædet og underskrevet med egen Haand og hostrykt Zignette, ligesom det og med Stemplet Papiir af mig selv er bielagt og stadfæstet.

Datum Kierteminde d: 19de Junij Aar 1770.

Hans Christian Rue.

DRIGSTRUP SOGN I SÆRDEELESLED BETRAGTET

Sogn, kirke og degn

II, s. 219: Drigstrup Sogn er Annexet til Kierteminde. Middelpuncten i Bierge Herreds Proustie, beliggende i Odense Amt mellem Fiorde, som forhen er forklaret, Vesten til Norden for Kierteminde men Østen til Norden for Muncheboe som de toe nærmeste Naboe-Sogne. Egentlig strækker Sognet sig med sine Marker og Grendser liige fra Kierteminde Bye eller Bye-Hauger i en Længde ongefær af toe Fierding Vej til Muncheboe-Mark men af tre Fierding Vej længst ud til Odense Fiord. Alleeneste Breeden gjør neppe nogensteds mer end den halve Længde ud. Byerne i Drigstrup-Sogn ere fire: Drigstrup, Kierbye, Vibye og Bregnør, men Hartkornet, saa vidt jeg veed, beløber sig til 254 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 1/2 Album.

Efter almindelig Beretning skal Drigstrup Sogn i ældgammel Tiid have lagt som et Annex til Mesinge Sogn paa Hindsholm; og maaskee samme Mesinge-Sognekalds Mensal-gaard i Bregnør kunde endnu i nogen Maade tiene til et Amin-delses-Beviis derpaa. Den sidste Sogne Præst i Mesinge, som havde Drigstrup Sogn til sit Annex, skal, da han engang formedelst meget høje Vande var nødt til at lægge Vejen om ad Baadsbeck, have sat Livet til i Becken. Hvorlænge det er siden, vides icke, men da blev Drigstrup-Sogn skiænket som et Annex til Kierteminde, som da allerede maa have haft sin egen Byekirke og Præst tillige. II, side 220: Vist er det, at intet Sogn kunde vel ligge belejliger for Kierteminde; og endnu merkeligt, at Kierteminde har uden Tvivl forhen, dog i de ældre Tiider, kiendt Drigstrup Kirke som sin egen Sognekirke; thi som Kierteminde er bygt paa Drigstrup-Sogns Strandgrund, og Kierteminde Marker ligge imellem Fiorde ved Drigstrup Sogns Marker, kan Ingen af Deelene hørt andensteds hen paa de Tiider, da Kierteminde selv endnu ingen Kirke havde i Byen, men da maa Mesinge have været et meget stoert Kald, hvor og en Canonicus⁴⁹⁾ forud siges at have resideret. Mesinge ligger en god halv Miil, og Kierteminde en liden halv Miil fra Drigstrup. Men Vejen herfra er liige op af en Banke imellem toe Strande, altsaa en meget kold Sogne Vej, hvilken, naar den er ret for Alvor opblødt, er meget slem, thi Grunden er Leer, og Hestene kan neppe faae Beenene med sig. Men saa snart Vejen bedres, er det her strax at kiende. Muncheboe har den korteste og bedste Vej til Drigstrup.

Drigstrup Kirke ligger i den østre Ende af Byen. Kirken er en grundmuuret Bygning med et anseeligt Taarn og skal bære Navn af Sanct Nicolai Kirke, ligesom Kierteminde af Sanct Laurentii Kirke, endskiønt jeg finder icke det mindste om nogen af Deelene, icke heller hvor gammel nogen af Kirkerne er; Kirkens Længde er 49 Alen og Breeden 13 1/2 Alen, Muuren iberegnet. Choeret er icke

saa breedt. SognePræsten Boesen i sin Beskrivelse over Lundsgaard siger, at Revninge er lidet større, men lysere end Drigstrup Kirke. Det sidste er sandt nock, men det lidet større tilkommer ustridig Drigstrup Kirke; thi den er lidet længere, men vel bredere og højere end Revninge Kirke. Alleeneste II, side 221: Choeret er længere i Revninge Kirke, og som den Kirke har sex, men smaae, Hvelvinger, derimod Drigstrup ickun fire, endskiønt større og højere Hvelvinger, kan saadant have givet Anledning til at ansee den første med lidet større Øjne end den sidste. Ellers, hvad Drigstrup-Kirke angaaer, er der icke meget merkverdigt. Altertavlen⁵⁰⁰ er gammel, men har dog sine Prydelser. Liige for paa Altertavlen sees Christus at holde Nadveren med sine Disciple, og derunder læses paa Latin Pauli Ord 1. Cor. 10. v. 16. Paa den højre Side staaer Moses med de tvende Steentavler og derunder paa Latin 5. Mos. 12. v. 32. Paa den venstre Side Christus og derunder paa Latin Giern. 10. v. 43. Højere oppe paa Altertavlen sees de fire Evangelister, og ved den første tegnet Sct. Matthæus facie hominis - de homine Christo exorsus est. Ved den anden Sct. Markus victorem mortis refert ore leonis. Ved den tredie Sct. Lucas forma vituli perhibet Christum immolatum. Ved den fjerde Sct. Johannes - Aqvila Logos Divinitatem testatur.⁵⁰¹ Allerøverst paa Altertavlen sees paa den højre Side Christus korsfæst og derved tegnet paa latin 1. Cor. 15. v. 3, 4. Paa den venstre Side Christus opstanden, og derved tegnet paa latin Joh. 11. v. 25. Paa Prædikestoelen, som og er gammel, findes alleene det Aarstal 1703, da den formodentlig er bleven renoveret. Nederst paa den søndre Side af Kirken er et Tralverk, inden for hvilket Daaben eller Funten bestaaende af en dertil udhuggen Steen med et Messing Fad, har staaet indtil Aar 1730, da den blev flyttet op i Choeret. Paa Tralverket⁵⁰² staaer Marc. 16. v. 16. og Gal. 3. v. 27. og paa Dørene det Aarstal 1589. Merkeligt, at i Drigstrup-Kirke findes icke en Liigsteen eller mindste Tegn til, at der nogensinde skulde være Liig begravet, men paa Klocken i Taarnet findes denne Inscription

Anna Sidonia, af Putbusch Frie-Herr-Inde,
 Til Lundsgaard Ejerske; om Hende bær jeg Minde,
 Saa tidt min Knebel mig indvortes slaar og banker
 Og jeg med Lyden min Guds Folk til Kirken sanker, II, side 222:
 Fordi hun gunstig lod min Lyd igien mig give
 Aar Sytten Hundrede og dertil toe og tive.

Kirkegaarden er meget stoer og paa alle Sider større end den behøvedes. Liigene nedsættes alle fast paa den søndre Side af Kirken, hvor og en Deel Liigtræer findes. Paa den nordre Side, ved Choeret, begravet de fattige. Kirke-Gaarden er ellers smukt indhegnet med Træer, som staae rundt omkring ved Steen-Muuren.⁵⁰³

Drigstrup Kirkes Hartkorn er saavidt jeg veed, 36 tønnder og 4 skiepper, thi af samme Sogns Konge-Tiende giver jeg aarlig til Odense Amtstue 6 Rdlr 8 Sk. Endnu ejer Drigstrup-Kirke et Par Tønnder hartkorn i Sognet, saasom 9 skiepper i den forhen omtalte Mensal-Gaard i Bregner, og hen ved 8. skiepper i den Gaard,

som Knud Larsen i Kierbye beboer. Fordum hørte Drigstrup-Kirke Kongen til, men siden Aar 1679 har den hørt Lundsgaards Ejer til, hvorom meer kan sees i oftbenævnte SognePræsten Boesens Beskrivelse over Lundsgaard pag. 33. Nu værende Kirke-Patron er Cammer-Herre Jens Juell paa Lundsgaard, som i Aar 1770 har ladet Kirken fra Øverst til Nederst udvendig og indvendig reparere, ja nyt Gulv lægge i Kirken, og Stoelene tilhobe giøre til Rette.

Om Sognets Præster er talet i Kierteminde Historie. Det eeneste her kan mældes er det, at Annexgaarden, som ligger tæt ved Kirken, staaer for Hartkorn 6 td. 5 skp. 2 alb. og giver Landgilde 6 td. Byg og 2 td. 4 skp. Havre. men i Steden for Hovnings Penge kiører han Præsterne frem og tilbage alle Søn og Hellige Dage, saa vel som de Onsdage, der holdes Prædiken, og de Løverdage, der er Skriftemaal i Sognet. Det er mærkeligt, at Præsterne blive icke af Sogne-Mændene⁵⁰⁴ hændede paa saadanne Tiider her saavel som paa andre Steder hvor Præsterne selv ingen Avlsgaarde have. Endnu er det merkeligt, at af Drigstrup-Sogn gives ingen anden Gaase-Tiende, end hver Mand giver een Gaas til SognePræsten II. side 223. og een til Capellanen, uden Tvivl, saa vidt han har Degne-Renterne, thi saadan skal Skicken der have været fra Alders Tiid. Endnu gives Degnen (icke Capellanen) Brød, og formodentlig har SognePræsten, som og nogen vil sige, nydt samme Skiel i forrige Tiider, men jeg veed intet videre derom. Endelig har SognePræsten et Huus tæt ved Kirken, uden Tvivl bygt paa Annex-Gaardens Grund, og er samme nu saa stoert, at det har tvende Beboere, og hver af dem giver hvert halve Aar, Paaske og Michelsdag, siu Rixdaler af Huuset. Ved samme Huus er en saa vandrig Brønd, at den endog i den største Sommer-Tørke har Vand nock, naar alle andre Brønde i Byen kan næsten være udtørrede.

Degnen i Drigstrup, som tillige er Skoeleholder i Sognet, hidder Johan Jochum Ejlersen, og er ligesom alle hans Formænd ustuderet,⁵⁰⁵ men en skickelig Mand som hidtil har ladet see megen Flittighed i sit Embede, til hvilket han blev kaldet af Biscoppen Aar 1766 d 24. Decembr. Hans Formand, hvis Enke han fick, var Hans Henrich Hansen, som sad paa sit Sted i 46 Aar og opfødte i det fattigste Brød mange Børn, hvoraf de fem endnu lever, alle i Ægtestand. Hans Formand igien var Anders Christensen, den første Degn paa Stedet, som var der hen ved 50 Aar. Forhen forrettede en Discipel af Kierteminde Skoele Embedet, og benævnte Anders Christensen, der aldrig blev Student, var selv den sidste Discipel, som havde den Forretning, hvorimod han nød en Douceur af Capellanen som allerede længe forhen var gratificeret med Degnekaldets Renter. Forresten sees af det, jeg har talet om Capellanerne i Kierteminde, at Degnen i Drigstrup kan i Henseende til Indkomster icke ansees mere end for Substitut⁵⁰⁶ og Skoeleholder, endskiønt han virkelig har Navn af Degn og maa i alle Maader baade forrette og svare til Degne-Embedet. Af saadan Aarsag har han og liige Skattefrieheid med Skoeleholder, og blev i samme Betragtning frietagen for Extra-Skatten ved et KammerBrev af 25. Februarii 1769. Til Degneboeligen, som er bygt paa Kirkens Fortov, liige ved Kirke-Porten, ligge toe smaae Stycker Jord i Drigstrup Langekiærs Mark, men hvor lidet disse staae for i Matriculen, veed jeg icke. II. side 224.

Drigstrup

Angaaende Byerne i Sognet, da er Drigstrup som Kirke-Byen den første og tillige den største af Hartkorn. I Byen ere elleve større og mindre Gaarde, og deres Beboere samt deres Herskaber eller de Herregaarde, de staae under, og deres Hartkorn ere følgende:

1. Jørgen Hansen, hører til Stamhuuset Hverringe, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	9 td	1 skp	3 fj	1 alb.
2. Rasmus Nielsen, hører til Stamhuuset Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td	3 skp	3 fj	2 alb.
3. Morten Ibsen, hører til Ulrichsholm, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td	1 skp.	-	-
4. Knud Nielsen, hører til Ulrichsholm, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	6 td	1 skp	-	2 alb.
5. Peder Pedersen, hører til Hverringe, gjør Hovning og staaer til Hartkorn	12 td	-	-	-
6. Hans Jensen, hører til Hverringe, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	9 td	6 skp	1 fj	-
7. Anders Rasmussen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	6 td	3 skp	1 fj	1/2 alb.
8. Rasmus Knudsen, hører til Lundsgaard, gjør ingen Hovning, og staaer for Hartkorn	2 td	3 skp	1 fj	-
9. Lars Jacobsen, hører til Hverringe, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	8 td	-	-	2 alb.

10. Peder Henrichsen, hører til Lundsgaard, gjør ingen Hov- ning, og staaer for Hartkorn	8 td	4 skp	2 fj	-
11. Gregers Nielsen, Annexbonden, staaer for Hartkorn	6 td	5 skp	-	2 alb.
Summa	83 td.	6 skp.	2 fj.	1/2 alb.

II, side 225: Men af denne Efterretning, som Bønderne selv have givet mig om deres Hartkorn, sees, at Geheimeraad Juell paa Hverringe er største Lods-Ejer i Drigstrup Bye, thi han har der 4 store Gaarde bestaaende af 39 td. 1 fj. Hartkorn. Cammerherre Juell paa Lundsgaard er anden største Lods-Ejer, havende 3 Gaarde og 1 Boelssted der i Byen, som udgiøre tilsammen 24 td. 6 skp. 3 fj. 2 1/2 Album. Ellers har sidst antegnede Lundsgaards Bonde, Peder Henrichsen, forhen hørt til Hospitalet i Odense, og det er Aarsagen, hvorfor han i sin Tiid er frie for at giøre Hovning. Endnu findes i Drigstrup Bye foruden Degne Boeligen og det omtalte SognePræstens Huus fire andre Huuse, hvoraf de to høre til Lundsgaard, det tredie til Hverringe, det fierde deels til Hverringe, deels til Peder Andersen Rosenvinge, Kiøbmand i Nyborg.

Drigstrup Bye ligger ellers paa et meget beqvemt Sted midt i sine Marker, som ere følgende tre: Den første er Langekiærs Mark, som vender mod Kierteminde til, og ligger fælles med Kierbye Lungs Mark og Vibye Beesk-Kiærs Mark. Den anden er Svanekiærs Mark, som gaaer liige til Muncheboe Mark og Bregnør-Bye, og er nu paa alle Kanter indhegnet for sig selv til temmelig Skade for Drigstrup, som derved tabte sin skøn fælles Græsning paa Muncheboe og Bregnør Marker. Den tredie er Østerbiørgs Mark, som gaaer ud mod Hindsholm til Vejlen, og ligger endnu fælles med Kierbye Hylsmark. Denne sidste, nemlig Østerbiørgs Mark er meget stoer, ja paa det nøjeste liige saa stoer som begge de andre Marker. Derover toge Bønderne for nogle Aar siden en stoer Deel fra den Mark, for at giøre sig endnu en fierde Mark eller aarlig Lycke. Samme kaldes Nye Lykken og hvad Bønderne profiteere derved er mest Høebiørgning og Græsning, thi her falder deres bedste, ja fast deres eeneste Engbond. Endnu have to Mænd i Byen, som havde mindre Jord i Nyelykken, giort sig selv hver en liden Indhegning i samme Østerbiørgs Mark saasom Lundsgaards Bonden Rasmus II, side 226: Nielsen en liden Eng og Korn-Hauge ved Vejlen, og Annex-Bonden en Toft ved sin Gaard, hvor ved han tilliige vinder nogen Høe-Avling. Alleeneste ved saadanne Lycker tabes fast liige saa meget i Korn, som der vindes ved Høe, thi som de bruges aarlig, og taber hver tredie Aars Hvile, ja som, Jorden paa saadanne Steder efter Bondens Talemaade, icke ret bargnaves, eller Græs Roeden hades, saa voxer der icke saa reent og godt Korn som paa de ordentlige Marker. Ellers er Drigstrup Jord fast overalt meget god og frugtbar, men Grøden kan dog liige saa vel fejle her som andensteds, hvorpaa man ofte har havt Prøve. Drigstrup er desuden højt opskreven i Matriculen, og den har intet uden sin Jord, hvoraf den kan tage sine Skatter og Udgifter, hvorover man icke heller i den maa vente riige Bønder; thi de ere vel meget arbejdsomme Mænd og gode Huusholdere, have og deres

Udkomme til Nødtørftighed, men intet tilovers. Om deres Sæd og Avling skal siden tales, thi dermed har det sig næsten ligedan i alle Byer, undtagen i Bregner. I Drigstrup Lange-Kiærs Mark ligger en liden Torvemose indhegnet, som er den eeneste i Sognet, man kan tale om. Men man har nu i nogle Aar med stoer Bekostning maattet udmale Vandet af Moesten, for at komme til Torven, hvilken er nu opskaaren eller i det mindste utilgiængelig, da Arbejdet icke længere kan betale Omkostningerne.

Over Kærby

Kierbye, kaldet gemeenlig Over-Kierbye til Forskiel for andre Byer af samme Navn, ligger en god Fierding Vej fra Kiertemimde, men nærmere Drigstrup, strax paa den højre Side af Vejen, naar man rejser herfra til Sogns. Denne Bye er af samme Størrelse ongefær som Drigstrup, thi den bestaaer og af 11 Gaarde, hvis Beboere tillige med deres Herskaber og Hartkorn ere følgende: II, s. 227

1. Lars Jensen, hører til Hverringe, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	8 td.	2 skp.	2 fj.	2 alb.
2. Peder Pedersen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td.	2 skp.	3 fj.	-
3. Hans Erichsen, hører til Ulrichsholm, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	5 td.	7 skp.	2 fj.	1 alb.
4. Anders Povlsen, hører til Gymnasium i Odense og staaer til Hartkorn	8 td.	6 skp.	-	-
5. Lars Ibsen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	6 td.	3 skp.	3 fj.	-
6. Peder Christian Larsen, kan ventes efter sin Moders Død, som ejer Gaarden, at blive selv Ejer af Gaarden, staaer for Hartkorn	8 td.	5 skp.	-	-
7. Peder Larsen, hører til Rørbech, gjør ingen Hovning og staaer for Hartkorn	4 td.	7 skp.	3 fj.	-

8. Oluf Andersen, hører til Broelycke, gjør ingen Hovning og staaer for Hartkorn	6 td.	-	-	-
9. Knud Larsen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	5 td.	7 skp.	1 fj.	1 alb.
10. Jeppe Nielsen, Sognefoged, hører til Lundsgaard, gjør Hovning, og staaer for Hartkorn	6 td.	7 skp.	3 fj.	-
11. Hans Nielsen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning, og staaer for Hartkorn	7 td.	1 skp.	1 fj.	-
Summa	76 td.	3 skp.	3 fj.	1 alb.

II. s. 228 Denne Efterretning er ligeledes af Kierbye egne Byemænd, af hvilke de sex Gaarde sees at have hver sin Husbond, men de fem at tilhøje Cammerherre Juel paa Lundsgaard som største Lods Ejer, og udgjør det Hartkorn, som hans Bønder have, 33 td. 6 skp. 3 fj. 1 album. Endnu ere der fem Huuse i Kierbye, hvoraf de toe høre Lundsgaard til, det tredie Ulrichsholm, det fierde Gymnasium i Odense, men det femte er et Hyrde Huus og hører Byen selv til.

Kierbye ligger icke saa belejlig som Drigstrup for sine Marker, thi den ligger fast i den Ende af Markerne som gaaer ud mod Drigstrup; men Markerne ere tre: Den første og mindste er Hyls-Marken, som ligger fælles med Drigstrup-Østerbjergs Mark, og strækker sig ned til Vejlen, hvor Tolder-Grøften eller Dæmningen var gjort over Vejlen til Thorup-Mark. Den anden er Mellem-Marken, en stor Mark, strækkende sig liige fra Kierbye til Væjrmøllerne her ved Byen. Den tredie er LungsMarken, som ligger fælles med Drigstrup-Langekiærs Mark og Vibye Beesk-Kiærs Mark. Denne er den største Mark af dem alle, og strækker sig liige ned til Kiertemind Bye og den her uden for Munkeboe Port liggende Lung, hvoraf den har sit Navn. Det er i de toe sidste, nemlig Lungs- og Mellem-Marken hvor Kiertemind har sine particulaire Ejendoms Jorder, thi i Hylsmarken har Kiertemind vel Kirke-Jord og Tyre Jord men ingen sær Ejendoms Jord, som forhen er viist. Ellers er ved Kierbye-Marker dette at merke, at Jorden agtes i det mindste icke overalt saa god i sig selv, som paa Drigstrup og Vibye Marker, hvorover Kierbye Mænd synes efter Advenant⁵⁰⁷ at have nogen mere Jord. Alleeneste Kierbye-Mænd, som nærmest beliggende med deres Marker; passende flittig paa, saas-nart der kom Cavallerie at ligge Kiertemind, at faae Giødskningen til deres Jord,

hvorved de have sat samme II, side 229: i god Stand, og for saa vidt have Kierbye Marker uden Modsigelse deres egne Jordbrugeres Fliid og Forsynlighed icke lidet for deres Frugtbarhed at tacke, thi der er stoer Forskiel paa Kierbye nu og fordem; Men Formanden i dette Stycke, som de andre have saa troeligen efterfulgt, er SogneFogeden Jeppe Nielsen paa Lundsgaards Gods, som endnu lever. Videre fortienner Kierbye Mænd et roeses, fordi de holde deres Marker i en skarp Opsyn, og taale ingen onde Urter paa deres Jord, hvilke alle Aar under en foresat Straf maa betimeligen aflugges. Fra Sanct Hans Dag ongefær til Sanct Knuds Dagsm bliver den Sag nøje efterseet, og Vedkommende paamindede om deres Pligt, ved hvis Efterladelse de maa betale en Skilling for hver tredie onde Urt eller Ukrud, der bliver i Kornet et finde. Derover er man nødt til at holde baade Sæden og Jorden reene for saadan Ukrud, og det er Aarsagen, hvorfor man her, som SognePræsten Boesen har anmærket i sin Beskrivelse over Lundsgaard pag. 33 sælger saa meget Sædebyg til omliggende Egne, thi Kierbye er egentlig den Bye, hvor Sædekornet faaes; endskiønt der gives fleere Bønder men icke fleere Byer i Sognet, som søge ligeledes at holde deres Jord reen. Endnu har det samme Beskaffenhed med Kiertemindes Jord, saavidt den ligger i Kierbye Marker. For saadant Sædebyg faaes gierne een Mark og derover meer end for andet Byg. Ellers gives paa Kierbye Hylsmark en skjøen Koehauge, hvor det rare Marskgræs, som holdes bedre end Haure, voxer især ved Tolder-Grøften, hvorom forhen er talet. Men denne Koehauge bruges ickun hver tredie Aar til Koegang, nemlig naar Hylsmarken ligger fælles til Græsgang for Creaturene. I Kierbye Melle-Mark gives en deel Høe-Avling, og naar den ligger ud til Græsning, kan heele Marken fast passere for en Koehauge, thi den har gierne meget godt og fyndigt Græs, hvorfor og her græsses mere og betales mere for Græsning end i nogen anden Mark. I den store Lungs-Mark er Græsningen icke saa stærk, ja Korn-Grøden vil endog snarest slaae fejl i den Mark. II, side 230:

Lille Viby

Vibye, kaldet gemeenlig Lille Vibye til Forskiel paa den og paa Stoere Vibye paa Hindsholm, ligger noget afsides fra de andre Byer i Sognet, nemlig ved Vejen til Muncheboe, altsaa sydligst i Drigstrup-Sogn, ellers en god Fierding Vej fra Kiertemindes, men noget nærmere Drigstrup. Denne Bye er den mindste i Sognet, og den længste fra Kirken, bestaaende af sex Gaarde, hvis Beboere samt deres Herskaber og Hartkorn ere følgende:

1. Peder Thomsen, hører til
Lundsgaard, gjør Hovning
og staaer for Hartkorn	10 td.	4 skp.	3 fj.	1 alb.
2. Anders Pedersen, hører til
Lundsgaard, gjør Hovning
og staaer for Hartkorn	7 td.	3 skp.	2 fj.	2 alb.

3. Niels Christensen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td.	4 skp.	-	-
4. Mads Ibsen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	5 td.	2 skp.	3 fj.	1 alb.
5. Thomas Pedersen. hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	8 td.	5 skp.	3 fj.	2 alb.
6. Hans Pedersen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	5 td.	3 skp.	1 fj.	-
Summa	45 td.	-	2 fj.	-

Denne Efterretning er ogsaa givet mig af Byemændene selv, og findes atter her Cammerherre Juell Paa Lundsgaard at være største Lods Ejer og det ham tilhørende Hartkorn at beløbe sig til 37 td. 4 skp. 3 fj. 1 album. For resten er der ikke et Huus, Ja ikke en Inderste i heele Vibye *II, side 231:*

Vibye ligger meget belejlig for sin Jord, nemlig midt i sine Marker, som ere tre: Den første er Beesk-Kiærs-Mark, som ligger fælles med Kierbye Lungs Mark og Drigstrup Lange Kiers Mark. Den anden Ellekiærs-Mark, som ligger mest sønden for Byen og er indhegnet for sig selv. Den tredie Lille-Marken, som er den mindste Mark, ligeledes indhegnet for sig selv, og ligger vesten [østen] for Byen. Jorden er her ligesom til Drigstrup meget god og frugtbar, men tillige sat meget højt i Skyld efter Matriculen. Bønderne have derfor heller intet tilovers, uagtet de ere de flittigste og dueligste Mænd i deres Stand.

Bregnør

Bregnør er lidet større end Vibye, og ligger paa hin Side Vesten til Norden for Drigstrup, ja Drigstrup Bye allernærmest. Den bestaaer af 7 Gaarde, hvis Beboere med deres Herskaber og Hartkorn ere følgende:

1. Niels Sørensen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	4 td.	5 skp.	3 fj.	2 alb.
2. Hans Larsen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning				

og staaer for Hartkorn	9 td	-	1 fj	-
3. Niels Pedersen Mensal-Bonde til Mesinge, har nogen Kirke-Jord, ialt Hartkorn	4 td	-	3 fj	-
4. Rasmus Pedersen, hører til Lundsgaard, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	9 td	3 skp	-	1 alb.
5. Anders Marqvorsen, hører til Broelycke, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	6 td	7 skp.	1 fj.	1 alb.
6. Jørgen Jacobsen, hører til Broelycke, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td.	3 skp.	1 fj.	1 alb.
7. Thomas Madsen, hører til Hverringe, gjør Hovning og staaer for Hartkorn	7 td.	2 skp.	-	-
Summa	48 td.	6 skp.	2 fj.	1 alb.

II, side 232: Denne Efterretning er ligesom de forrige givet mig af Byemændene selv i Bregner, og deraf sees, at Cammerherre Juell paa Lundsgaard er og størst Lods Ejer i denne Bye, hvor det ham tilhørende Hartkorn beløber sig til 23 td. 1 skp. 1 fj. foruden de Skiepper Hartkorn, som Drigstrup-Kirke har i Mesinge Mensal Gaard. Endnu ere i Bregner toe Huuse, det ene hører Lundsgaard til, det andet er et Hyrde-Huus, hvorom Bregner og Muncheboe ere lige gode; thi Munckeboe Mark gaae liige ind til Bregner Bye, hvorfor de her maa holde fælles Led og Hyrde-Huus.

Bregner ligger i Siden af sine Marker, og det saa knap og fortrængt, at det er alt, hvad her kan gives fornøden Gade-Plads, thi Drigstrup-Mark gaer langs med Gaden ned til Leddet, hvor Muncheboe Mark begynder. Derover har Bregner ingen Jord paa den heele søndre Side af Byen, men paa den anden Side 3 Marker. Den første, som gaaer ud til Odense Fiord, kaldes Alsom-Mark, og er indhegnet for sig selv. Den anden, som tillige er den største, kaldes Mellem-Marken, ligeledes indhegnet. Den tredie, ogsaa indhegnet, er Vejlemark, thi her gaaer Vejen til Lands Vejle, hvoraf Marken har sit Navn. Forresten synes Bregner efter Advenant⁽⁵⁰⁾ at have lidet mere Jord end enten Drigstrup eller Vibye. Men Bregner Jord er derimod den sletteste i heele Sognet, og Beboerne, der ere her ligesom i de andre Byer meget arbeidsomme og duelige Mænd, have icke Uret, naar de sige sig at være fattigere aflagt end alle deres Naboer.

Endnu merkes, at i Alsom-Marken er en Indhegning, som kaldes Flasken, hvor de aarlig have nogen Høe-Avling. Ligeledes er længst ud i samme Mark en Indhegning, som tilhører Annex-Bonden i Drigstrup.

Befolkning, levevis og oldtidsminder

Saa vidt om Byerne i Drigstrup-Sogn, hvilket berømmes ellers meget saa vel for Folkenes Skickelighed som for Markernes Frugtbarhed, hvilke begge Deele Præsten Boesen har erindret i Lundsgaards Beskrivelse pag. 34. Folkene fortier den Roes, og Præsterne have icke at frygte her som paa mange andre Steder, at de skal prædike for tomme Stoele thi enten det er Onsdag eller Søndag, finder man Kirken liige fuld af Folk. Ja de ere liige begierlige efter at II, side 233: høre Catechisation og Prædiken, og leve indbyrdes i Kierlighed og god Omgang med hverandre. Ellers fortælles en besynderlig Historie om dette Sogn, som de ældste Mænd have icke negtet at de jo have hørt samme fortælle af deres Forfædre, dog som en meget gammel Ting, der neppe endnu var skeet i deres Dage. Men for at viise de Tiiders Tænkemaade vil jeg anføre Historien, som siger, at en fremmed Præst af Herredet skal i en Vacance have prædiket der og sagt til Slutning: Nu havde Meenigheden holdt sin Gudstieneste; Nu syndede Folk icke, om de i den sær vanskelige Høst, da var, søgte den Dag da det var godt Væjr, at bierge noget af deres Korn. Dette syntes Meenighed at være en fremmed Lærdom, hvorover de raadførte sig med hverandre, men besluttede tilsidst heller den Dag at dricke en Tønde Øl Gud til Ære. Vist er det, at den Historie er ellers skeet i Revninge i meget ungere Tiider. Frugtbarheden angaaende, da er Byg den bedste og riigeste Sæd, og dersom det var Maade at sælge Korn efter Vægt, vilde denne Egn profitere deraf. Rug saaes sparsom, thi den Sæd fejler undertiiden, Ja nu i tre Aar i Rad har den fejlet saa stærck, at man har icke havt det fornødne Brødkorn. Havre saaes lidet, dog mest til Bregnøer, hvor og saaes mere Blandkorn end til de andre Byer, og nogen Boghvede, som de andre Byer sielden eller aldrig befatte sig med. Ærter og Vicker lykkes gierne, i sær de første, og tager man alle Aar Ærtelycker ind af den fælles liggende Græsmark, og lejer derimod Græs til sine Creature paa andre Steder. Hvede voxer her, men saaes meget sielden, blot som en liden Prøve, men Jorden meenes at tabe derved. Hviile faaer Jorden icke megen, derfor kunde den behøve desto mere Giødning, naar der var Raad dertil. Men Græsningsen er knap, Høe avles lidet, Creaturene ere faae, Ja som her er hverken Skov eller Krat eller Torv engang, som er værd at tale om, brændes mangan Gang Foer, saa Giødskningen bliver ickun liden. Drigstrup Sogn skal have alting af Kornagrener, hvorfor naar den fejler, da fejler alting; Men om den icke fejler, er det dog dyrt at kiøbe alting, helst Torv og Brænde, som maa hendtes langt borte og neppe imod dyr Betaling kan bekommes. Det er Aarsagen, hvorfor der ere saa faae Huusfolk i Drigstrup Sogn.

Ellers er det en stoer Lycke for dette Sogn og for denne Egn, at Stranden giver dem Tang nok til Gierder og Indhegninger, hvilke, understøttede med Steen, staa

ret godt. Men Skade, at Byerne have icke deres Jorder ret adskilte fra hverandre, thi vel ere paa denne Tiid satte nogle Gierder, men ingen Magelæg skeet med Jorderne. Det er ej alleene Kierteminde Bye og Kirke, der har Jord paa Kierbye og Vibye ja Drigstrup-Marker, men Kierbye har Jord paa Drigstrup og Vibye Marker; Drigstrup har Jord paa Kierbye, Vibye og Bregnøer Marker; Vibye har Jord paa Drigstrup og Bregnøer Marker; Bregnøer har Jord paa Drigstrup og Muncheboe II. side 234: Marker, hvilket burde først forandres, førend Markerne bleve afskilte og indhegnede, thi ellers maa nogle Gaarde, som derved udelucke sig end og selv fra deres egne Jorder, blive alt for tunge og besværlige for deres Beboere at dyrke. Ellers er merkeligt, at Ingen i Sognet befatter sig med Fiskeri, endskiønt det ligger imellem Fiordene, og deres Forfædre, i sær i Bregnøer, have fordem havt saa stoer Fordeel deraf, som jeg paa et andet Sted har erindret.

En Bonde i Bregnøer, Hans Hansen Docher, født Aar 1660, død Aar 1760, altsaa 100 Aar gammel, fortalte mig ofte, hvorledes de Svenske, da de bleve fordrevne fra Kierteminde, marcherede igiennem Drigstrup Sogn til Muncheboe, derfra til Ulrichsholm, og saa til Nyborg. Videre, at hans Fader var ickun selv fierde Bonde, der blev ved Gaard i heele Sognet, og dog maatte hans Fader forlade den Gaard, som han først havde, nemlig i Kierbye, hvor nu Peder Pedersen boer, og tage mod en Gaard i Bregnøer, hvor Sønnen boede, og hvor nu Hans Larsen boer, thi af alle Byer i Sognet blev Kierbye mest ødelagt. Det var ellers bemeldte Peder Pedersens Formand, Niels Nielsen, en meget smuck Mand, Broder til Sognefogeden Jeppe Nielsen, der lod Aar 1750 den ulykkelige Brønd kaste i sin Hauge. Brønden var dyb, men uden Vand, og da den havde staaet saadan en Dags Tiid, besluttede han at muure den op, meenende, at Vandet kom vel siden, thi det just den tørreste Sommer. Merkeligt, man hørte ligesom en Suusen i Brønden, og den første Karl, der blev hidset ned for at sætte Steenene, raabte strax paa Halvvejen, at man maatte drage han op, thi ellers døde han, ligesom han og laae dødelig syg i nogen Dage. Den anden Karl kom næsten ned, men faldt død paa Jorden. Manden gik derpaa selv ned for at redde sin Karls Liv, som var ickun besvimet i hans Øjne, men da han kom saa nær, at han udstrakte Haanden for at tage fat paa Karlen, faldt han død om ved Siden af ham. Endelig kom en Stodder, som havde ingen Luft i Næsen; han gick ned og tog dem begge op og var selv svimlende i nogle Dage. Brønden blev strax kastet efter med megen Forfærdelse.

Angaaende Hedenske Begravelser, da findes i Drigstrup Østerbiergs Mark paa Lyckedild 3 store Hob Steene. I hver Hob staaer oprejst en stoer Steen ved hver Side. Mod Vesten er Indgangen, og inden til et firekantet Rum. I Drigstrup Svane-kiers Mark paa Langedild ved Bregnør, og atter ved Snedker-Leddet, ved Vibye Mark er ligedan en Hob Steene, men den sidste videre adspredt. I Kierbye Hyls-mark paa Ravnehøys Dild, og i Bregnøer Vejle Mark gives endnu toe saadanne Steen-Hobe. Saa vidt om Drigstrup-Sogn.

Jubel-Lærere,⁵¹⁰ saa mange som ere bekiendte at have været Præster og Lærere i Biergeherred og paa Hindsholm udi Fyhn.

1. Hr Henrich Hundermarch, første Sognepræst til Kiølstrup-og Agedrup-Meenigheder og første Proust i Bierge-Herred siden Reformationen.

III, side 1: Denne ærværdige uden Tvivl ældgamle, ja til sin Tiid og paa sit Sted meget dyrebare, Mand er ej alleene den første Lærer, man ved som Præst og Proust at nævne i Bierge-Herred og på Hindsholm, men og den eeneste, man dog vel torde forsickre for vist at have været Præst i Herredet for Reformationen. Alleeneste som det er saa længe siden, var hans Navn allereede bleven saa gandske forglemt, at man paa denne Tiid, da man har gjort sig megen Umag for at opsøge de Gamle, kunde icke faae mindste Kundskab om ham i det heele Herred; endskiønt i Herredet findes en Stiftelse eller Donation, som allerrimeligst må tillægges ham og altså burde kiende hans Navn til evig Ihukommelse i Herredet. Men vore gamle Fædre, som vi nu saa omhyggelig spørge efter, var her saa vel som andensheds icke saa omhyggelige for at efterlade os den fornødne Kundskab om sig og de Ting, der enten var eller skeede i deres Dage. Overalt er Provstiet med sine Brevskaber og Documenter uden Tvivl toe Gange afbrændt i dette Herred;⁵¹¹ og saa vidt er det mindre at undre over at gamle Efterretninger kunde mere savnes her end paa andre Steder. Men at komme til Sagen igien, da er vor Højærværdige Biscop III, side 2: Hr Jacob Ramus, meget for, at alle merkværdige gamle Ting i det ham anfortroede Stift maatte bringes for Lyset, hvor over man tog sin Tilflugt til Stifts-Kisten, og fik derfra et Document eller Opskrift af Aar 1690, da Biscop Kingo havde fra alle Præster i Stiftet ladet sig give Efterretning saa vel om deres Formænd, som om deres Kalds Indkomster samt Præstegaardens Tillæg og andre Beneficiis, som, saa vidt jeg har seet, er temmelig nøje forfattet.⁵¹² I selv samme Opskrift som uden Tvivl er givet Navn af Gejstlighedens eller Stiftets Jordebog, findes Hr Henrich Hundermarch udtrykelig nævnet, i en Beretning fra Kiølstrup, som Sogne Præst for Kiølstrup- og Agedrup-Meenigheder og Proust i Herredet; men i en Beretning fra Rynchebye, hvor Prousten da boede, siges fra Reformationen indtil Hr Hans i Kierteminde ickon at have været een Proust, hvis Navn icke vides. Heraf seer man, at Hr Henrich Hundermarchs Navn var da næsten forglemt i Herredet, i det mindste i Ryncheby, endskiønt man vidste endnu at nævne det i Kiølstrup som nærmeste Naboe-Sogn. Ja man seer, at Hr Henrich Hundermarch har været Herreds Proust liige fra Reformationen indtil Aar 1680 [1580] eller endnu i Begyndelsen af Aaret 1681, thi i et Tings Vidne af 20. Martii 1681 findes Hr Hans Pedersen i Kierteminde første Gang at kaldes Proust i Bierge-Herred, følgelig var Hr Henrich Hundermarch Proust paa sit Sted i det mindste

43 eller 44 Aar, ja troeværdig fast snarere Jubel-Proust, (thi man ved end icke om han kan have været Proust for Reformationen) end man skulde i mindste Maade kunde tvivle om, at han var Jubel-Præst eller 6 Aar gammel i Lære-Embedet, førend han blev Proust. Efter mine ringe forgribelige Tanker slutter jeg, at han en Tiid lang alleerede for Reformationen havde været Præst i Kiølstrup, ja en af de Præster, som i Kong Friderich den Førstes Tiid III. side 3: havde faaet Smag paa den Evangeliske Lærdom, og formodentlig ej alleene ønsket men og giort, hvad han kunde formaae paa sit Sted til Reformationens Fremgang. Derover har han, da Reformationen skeede, fremskinnet iblant sine Medbrødre, og blev af den første Evangeliske Stifts-Superintendent, Mag. Jørgen Sadolin i Fyhn, beskicket til Proust i dette Herred. Neppe have Herreds-Præsternes Vota fundet Sted i det første Prouste-Val, men ligesom Kongen satte selv alle Stifts-Superintendenterne, hvilke dog siden blev udvalgte af hvert Stifts egen Cleresi, saa er det troeligt, at Prousterne, hver i sit Herred, bleve af Begyndelsen som Stifts-Superintendenternes Medarbejdere beskickedede af Stifts-Superintendenterne selv; og følgelig troer jeg saa meget vissere, at Hr Henrich Hundermarch blev Proust for sine Fortienesters Skyld som en Mand, der havde fuld Indsigt i den Evangeliske Sandhed, og var ret i Stand at vaage over Reformationen og at arbejde til dens ydermere Stadfæstelse hos alle i sit Herred. Endnu viiser hans høje Alder i Prouste-Embedet, at han er bleven en meget gammel Mand, da han og betiente sig af andre sine Med Brødre som Assistenten eller Vice-Prouster i Herredet. Den første var Hr Jørgen Hansen, Sogne Præst til Kiertemind- og Drigstrup-Meenigheder, som sad for ham i Landemode Aar 1573 og fra den Tiid assisterede ham i Prouste-Embedet indtil sin Døds Dag som var ved Michelsdags Tiider Aar 1578. Den anden skal have været Hr Lars Haldager, som var Prousten Hr Henrich Hundermarchs egen Adjunctus og Successor i Kiølstrup. Men efter Hr Henrich Hundermarchs Død blev Hr Hans Pedersen, Sognepræst til Kiertemind og Drigstrup Meenigheder udvalgt til Proust. Det er merkeligt, at denne Hr Hans Pedersen (som forhen havde været Rector og Capellan i Nyborg) var den ottende Sogne Præst i Kiertemind, men ickun den anden Proust i Bierge-Herred efter Reformationen. Altsaa var der i Kiertemind 8 Sogne Præster i den III. side 4: Tiid Hr Henrich Hundermarch var Proust, hvilket stadfæstes og ved det gamle Tingsvidne af 20. Martii Aar 1581, hvor Annexbonden Rasmus Larsen i Drigstrup vidner sig at have sadt ved sin Gaard i 40 Aar, i 8 Sogne-Præsters Tiid, af hvilke den første, Hr Anders Madsen i Kiertemind, havde givet ham Fæstebrev paa Gaarden, og den sidste var den da værende Proust og SognePræst Hr Hans Pedersen. Ellers har Prousten Hr Hans Pedersen udgivet en Liig-Prædiken, tryckt in Octavo, Aar 1581 som han havde holdt over Frue Anna Knob, Palle von Mehlers Enke til Lundsgaard. Men i Kiølstrup-Bye ligger et Huus, som tilhører Prousten i Bierge Herred pro Officio, og hvoraf han har aarlig 4 Rdlr. Samme Huus synes at have været enten en Gave til Hr Henrich Hundermarch for hans særdeeles Fortieneste eller rettere en Gave af Hr Henrich Hundermarch til hans Eftermænd i Proustiet, men hvad som er, bliver det stedse til en Ihukommelse

for ham, og derfor burde hans Navn saa meget mindre forglemmes i Herredet. Men om Hr Henrich Hundermarchs og de andre herud inden benævnte gamle Mænds Afkom og Familie er slet intet bekiendt.

Hr Anders Jørgensen Mand, den 9de SognePræst til Kierteminde- og Drigstrup-Meenigheder efter Reformationen.

Denne ældgamle Mand skal først have været Capellan til Frue-Kirke i Odense, og har han sluttelig icke været meget ung, da han blev SognePræst i Kierteminde. Her kom han Aar 1603, da Prousten Hr Hans Pedersen døde af Pest, som i dette Aar skal have grasseret meget stærk i Kierteminde og, som man veed i sær at fortælle, borttaget Byens Præster og fast alle Skoelens Disciple. Endelig døde han i en meget høj Alder Aar 1654, da han havde været 51 Aar SognePræst i Kierteminde og fuldendet sit Embedes Jubel-Aar paa dette Sted. *III, side 5:* Hans Gravsted findes i Choeret i Kierteminde Kirke. Samme er en aaben Begravelse, men tilluckt med en stoer smuck udhuggen Liig-Steen, hvorpaa er skrevet paa Latin, at den derunder hvilende velærværdige Mand Hr Anders Jørgensen Mand har ladet denne Begravelse bekoste i sit Pastorats 38te Aar, og døde eendelig mæt af Dage Aar 1654. Denne Inscription har ved hastig Læsning eller mindre Eftertanke forført mange til at troe, at han var ickun 38 Aar Præst i Kierteminde; og siden han døde Aar 1654, maatte han først være kommen her Aar 1616. Saadan Efterretning fandtes endog hos den efter Fortieneste iblant Hr. Treschows Jubel-Lærere berømte Hr Anders Samsing i Kiølstrup, saa det passerede for en afgjort Sag, der behøvede icke nøjere at examineres. Alleeneste her ere reene Donations Breve af Aarene 1612 og 1613, hvor nævnes som Inspectores Prousten Hr Lauritz Jespersen Stampe i Kiølstrup, SognePræsten Hr Anders Jørgensen Mand, Borgermester Poul Schinchel foruden tvende Raadmænd i Kierteminde. Endnu er ved nøje og heel nøjsommelig Eftergrundskning fundet i de gamle Ting-Protocoller, at Hr Anders Mand sad allereede først i Aaret 1605 som en gift Mand her i Byen med Huus og Ejedomme; og følgelig maatte han da have været her nogen Tiid, og alt-saa succederet Prousten Hr Hans Pedersen Aar 1603, som sagt er; hvilket endnu saa meget mindre kan negtes, som man veed Seriem Pastorum⁵¹³ paa dette Sted, men Ingen at sætte imellem Prousten Hr Hans Pedersen og denne Hr Anders Mand. I hans Tiid havde SognePræsten i Kierteminde endnu den Magt selv at kalde Capellan. Den sidste, han kaldede var Hr Jacob Gregersen, som sad her i Capellaniet i 28 Aar, indtil Aar 1646, da hans Successor, Hr. Anders Poulsen, blev kaldet af Kongen til Residerende Capellan i Kierteminde, endskiønt han blev endnu mange Aar derefter Personell-Capellan i Drigstrup-Sogn.⁵¹⁴ Aar 1631 døde den ved 28 Aar gamle Proust Hr Lauritz Stampe i Kiølstrup, og da skal Hr Anders Mand allereede have været saa gammel eller skrøbelig, at han undslog sig for Prouste-Embedet, som derover blev confereret Hr *III, side 6:* John Lauritsen i Wibye paa Hindsholm, hvilken paa sit Sted havde succederet Hr Jacob Jacobsen, der var Fader til Biscop D. Lauritz Jacobsen Hindsholm i Odense. Samme Biscop

gik 11 Aar her i Kierteminde Skoele, og havde tilsidst som et fader løs Barn i nogle Aar mest sin Adgang til Hr Anders Mand, hvis Biscop han blev endnu 3 Aar, førend han døde. Hr Anders Mand havde selv ingen Børn, endskiønt han var toe Gange gift. Hans første Hustrue blev kaldet Citsel salig Hr Hanses i Kierteminde; men om hun var en Enke af Prousten Hr Hans Pedersen eller af Capellanen Hr Hans Pedersen, som ligeledes skal være død af Pesten Aar 1603, vides icke. Men hun var nock en ung Enke, havde Børn, thi over en hindes Dotter-Søn, 10 Aar gammel, findes vel Aar 1629 en smuck liden Steen-Tavle opsat i Kirken; men hun levede endnu med sin sidste Mand et temmelig langvarigt Ægteskab af nogle og tredive Aar. Efter hendes Død giftede Hr. Anders Mand sig anden Gang med Anne Pedersdotter, et fattigt Barn, som han selv havde opfødt. Hun siges at have af Begyndelsen gaaet i hans Huus som en liden Hønse Pige. Men hendes gode Egenskaber og Lærvillighed gjorde, at han lod hende smuckt oplære i de Ting, som egnede hendes Kiøn. Da han blev Enkemand betroede han hende sit Huus, hvilket hun forestod og derhos omgickes ham selv saa vel at han tog hende til Ægte, deels for icke selv at skilles ved hendes gode Pleje og Tilsyn paa sin gamle Alder, deels for at gjøre hende til sin Arving. Dette skeede, da han lod sin Begravelse i Kirken indrette, saa han paa den Tiid synes virkelig at have tænkt mere paa sin Død end paa sin Brudeseng; men han gjorde meget vel, thi Gud havde bestemt ham endnu 13 Aar at leve udi, og hun omgickes ham som den kierligste Kone, ja med en dotterlig Ærbødighed og i al Oprigtighed og Bestandighed, saa længe han levede. Endnu fortælles, da han havde fuldendte sine 50 Aar som SognePræst i Kierteminde, søgte han sin allernaadigste Konge, *III, side 7*: at ovenmældte Capellan, Hr Anders Poulsen, som da allerede en Tiid lang havde viist sig en brav Mand i sit Embede, maatte blive hans Successor. Det fejler icke, at den gode Biscop D. Lauritz Hindsholm jo ved den Lejlighed har sig selv (sic) en sær Fornøjelse at kunde i kraftigste Maade understøtte sin gamle Velgiørers allerunderdanigste Ansøgning, helst Capellanen, Hr Anders Poulsen, var virkelig værd den bedste Recommendation. Herover bleve alle Ønsker opfyldte og Capellanen beskicket til Successor og SognePræst paa Stedet. Denne Hr Anders Poulsen er den eeneste Præst i Kierteminde, som har beklædet 3 gejstlige Embeder i Byen, thi først var han Rector her i 4 Aar, siden Capellan i 8 Aar, endelig Sogne Præst i 23 Aar. Men at blive ved Historien, da siges Hr Anders Mand endnu paa sit Yderste at have taget sin egen Hustrue ved Haanden og overleveret hende som en urørt Jomfrue til sin Successor, ønskende dem begge Lykke som dem han elskede frem for alle andre, og hvilke han nu ved sin Afgang overloed ej alleene sit Levebrød men al sin Ejendom og Formue. Vist er det, at Hr Anders Poulsen og Enken Anne Peders derpaa fick hverandre, og blev vel tiende med den gamle Mands Efterladenskab, thi de faldt dog strax ind i de bedrøveligste Tiider, da de Svenske blev Mestere af Landet, og Kierteminde Aar 1659 saa følelig som tapper beskudt af sin egen allernaadigste Konges og Allieredes Flode, som fandt sig nødt til at angribe Byen fiendtlig Viis, for at udjage Fienden af Byen og selv at gjøre en Landgang, som allerede paa et andet Sted var forgiaeves bleven forsøgt. Her

lyckedes alting. Fienden maatte vige. Landgangen skeede med Sejr, og endnu fulgte derpaa en langt vigtigere, nemlig den bekiendte herlige Sejr ved Nyborg. Alleeneste Kierteminde blev et Offer for sit Fædreneland, og Vejen til Fyhns Frelse banet igiennem Kierteminde Ødelæggelse. Her findes endnu et Tings Vidne paa Raadstuen, hvoraf sees, at Byens Skade paa particulaire Bygninger og Ejendomme beløb sig til 24397 slette Daler, og foruden det tabte Byen endnu 3 Deele af Borgerskab og borgerlig Formue, saa der var ickun en fierte Deel tilbage. Merkeligt er det, at iblant de ruinerede Gaarde og Huuse fandtes ick Hr Anders Poulsens iboende Gaard, endskiønt den gode Mand under den forfærdelige Beskydelse og Skreck, som da kom over Byen, forliiste sit Helbred, thi han blev slagen med saadan Rystelse og Skielvelse over sit hele Legeme, at den aldrig forgick ham, hvorover han *III. side 8:* og, fra den Dag af, sielden eller aldrig betienede Alteret, men holdte omsider en Personel-Capellan, saa længe han levede. Endelig Aar 1677 døde Hr Anders Poulsen og Hustrue, hun først, han ongefær ved 3 Maaneder derefter. De efterlode sig ingen Børn, men et elskeligt og dyrebart Navn. Endnu døde samme Aar den residerende Capellan, Hr Holger Boesen, der havde været liige saa længe Capellan her som Hr Anders Poulsen Sogne-Præst. Disse ere de to ældste Præster, som de ældste Folk, jeg har kiendt paa dette Sted, have vidst at tale personlig om, og den Berømmelse, de have lagt paa dem for deres indbyrdes Kierlighed og gode Omgang i deres Meenigheder har været visselig været (sic) stoer og ret fornøjelig at høre. Til Slutning mældes, at Hr Anders Poulsen og Hustrue lode et smuckt Epitaphium opsætte i Choeret paa den nærmeste Pille ved Hr Anders Mands Begravelse, i hvilken de bleve begge nedsatte. Paa Epitaphio staae de begge afskildrede, men deres gamle Fader og Velgiører Hr Anders Mand midt imellem dem. Endnu lode Hr Anders Poulsen og Hustrue, Aaret førend de døde, en ny Prædikestoel i Kirken bekoste af smuckt Bildhugger Arbejde med en Krone over, hvorpaa begge deres Navne findes. Saavidt Hr Anders Mands og Hr Anders Poulsens Historie, som hænger saa nøje sammen, at jeg kunde ick vel tale om den Eene uden tilliige at berøre den anden.

3. Hr Cornelius Olufsen Lip, 4de Sogne Præst til Rynchebye og Revninge-Meenigheder og 6te Proust i Bierge Herred siden Reformationen.

Denne ærværdige ældgamle Mand er endnu i Folkemunde, og siges af alle at have været Præst over 50 og levet over 80 Aar. Hr Ludvig Boesen, nuværende Sogne Præst i Rynckebye, siger i sin Beskrivelse over Lundsgaard pag. 36,⁵¹⁵ at han skal have været Præst i 50 Aar og maaskee derover. Det selv samme har jeg hørt af hans Formand Hr Lauritz Eilchow. Den nærmeste Efterretning findes under hans egen Haand i Stifts-Kisten,⁵¹⁶ hvor han siger sig selv Aar 1690, endnu først i Aaret, at have været Præst i 37 Aar, thi altsaa maa hans Ordination *III. side 9:* være skeet først i Aaret 1653. Rynchebye-Kirke-Bog er ick slet saa gammel, at den kan sige os hvad Aar eller Aarsens Tiid han døde. Men i Rynchebye-Præstegaard haves endnu en endelig Attest, skrevet 20 Aar efter hans Død af hans Suc-

cessors Enke, som vidner, at hendes Mand, Hr Simon Herthel, blev kaldet til SognePræst for Rynchebye- og Revninge-Meenigheder Aar 1702, som er det Aar, Proust Lip døde. Altsaa er det gandske troeligt, at han har naaet, endskiønt icke opfyldt, det 50de Aar i sit Præste-Embede, og derfor rigtig regnes som en Jubel-Lærer af alle. Han var en god Mand, jævn og stille, men fattig, ja forarmet og ødelagt i de Svenskes Tiid. Han vidste dog heel vel at skicke sig i Skiebnen, thi han var meget tarvelig, og gick gjerne til Fods, saa vel til sit Annex-Sogn som anden Steds i Egnen. Han forrettede sit Embede med Troeskab, og blev Aar 1671 i Hr Poul Baggers Sted udvalgt til Proust i Herredet. Men som Proust gav hans Tiids Alder ham meget med Kierteminde at bestille. Til Dato havde i denne Bye bestandig været ret en exemplarisk Kierlighed og god Forstaaelse imellem Sogne-Præsten og Capellanen, men nu faldt de i saadan Striid og Ueenighed med hverandre, at det gick til Proces og Prouste-Ret, og Proustedommen blev endnu nærmere paakiendt i Landemodet Aar 1680. Proustedommen brændte med Muncheboe Præstegaard Aar 1740. Landemodets Dom staaer endnu, thi hvad da blev dømt, er siden stadfæstet ved et Kongeligt Reglement Aar 1748.⁵¹⁷ Videre gaves en meget fortrædelig Sag, angaaende 3 Capitaler, de toe første hver paa 100 Rdlr courant og den tredie paa 16 Rixdaler in Specie, som alle hørte til den latinske Skoele, og stode saa vel under Herreds-Proustens som Kierteminde Sogne Præsts og Magistrats Opsyn, men vare i Fiende-Tiiden, ja midt i Kierteminde Ødelæggelse, bleven forringede til 82 Rixdaler, hvortil siden blev lagt 2 Aars Rente, som endnu gjør Capitalen paa 90 Rixdaler. Imidlertid skulde Skoelens Inspectores gjøre Reede for Skoelens Midler, og Proust Lip meente, at det var egentlig Magistratens Sag, helst Capitalerne havde staaet udsatte hos Borgermester Elias Jensen her i Byen. Kort sagt: Jeg seer icke, at Magistraten har forsømt noget af deres Embede, men Pantet var og blev gandske ruineret, saa det kunde icke udbringes til mere end ommældte 82 Rdlr. Hvorover opkom, som jeg har seet af adskillige Breve, megen Misforstaaelse imellem Magistraten og Prousten *III, side 10*: Ja Sagen har ellers kostet stoere Processer, og staaet under Disputer mere end i 50. Aar, endskiønt det blev ved det, det var; thi de, som egentlig og alleene havde gjort Skaden, kunde icke fordres til Regnskab. Det er merkeligt, at Kierteminde store Tab, hvorom er talet paa et andet Sted, blev icke mere omtalt, end derpaa blev efter højere Ordre taget et Tingsvidne; men den Sag af de 216 Rixdalers Forringelse til de 82 Rixdaler blev saa heftig og længe omtvistet, som det kunde været heele Byens Velfærdt. Gud bedre dem, der skal friste saadanne Tiider og svare til det, der er publici juris, naar Jus eller Regnum Publicum⁵¹⁸ kan icke forsvare sig selv. Men at komme til Proust Lip igien, da gjorde disse Disputer og maaskee for en Tiid et svagt Helbred, at han 10. Aar for sin Død begierede en Assistent eller Vice-Proust, som blev Hr Matthias Thestrup i Dalbye. Endnu veed jeg en merkelig Passage, som tildrog sig paa hans høje Alder: Der blev lagt Exsecution paa ham fra Amptstuen for de Kongelige Skatter af Annexgaarden. Just kom Kongen paa samme Tiid her til Landet, og den gamle Mand, gaaende paa sin Fod til Langeschovs Kroe, hvor der altid gives friske Forspands Heste for Kongens Vogn imellem Nyborg og Odense, havde der

den Lykke at klage sin Nøød for Kongen selv, som allernaadigst blev saa rørt over den gamle bedrøvede Mands Skiebne. at de resterende Skatter bleve eftergivne, Ja Annex-Gaarden lagt frie og frank under hans Præstegaard, saa den ansees fuldkommen for Præstegaardens egen Grund. Dette haver Sal. Hr Lauritz Eilschou fortalt mig, som blev Præst i Rynckebye 20 Aar efter Proust Lips Død. Men af den Efterretning, Proust Lip selv haver givet om Rynchebye Kald Aar 1690, som findes i Stifts-Kisten, sees, at der forðum ingen Annex-Gaard har været i Revninge, men en Jord uden Bygnings Sted, indtil hans salig Formand bygde nogle Huuse paa en Ager-Ende at indføre Avlingen udi, som dog icke skeede uden Process, og endnu Aar 1690 har der ingen Skat eller Udgifter været givet af den videre end som anden Præstegaards Jorder. Saa vidt Proust Lip. Men altsaa maa Skatterne vel været krævede efter den nye Matricul, og Exsecutionen lagt paa ham siden Aar 1690, men efter den Kongelige Resolution Annexgaards-Jorden tilstaaet sin gamle Ret, nemlig at ansees som frie Præstegaards Jord. Proust Lips Hustrue var N. Hof, en Dotter af hans Formand Hr Anders Simonsen Hof og Faster til Stifts Prousten Hr Anders *III, side 11*: Hof i Christiania. De havde tilsammen en Deel Børn, som jeg veed ingen Reede at gjøre for. Alleeneste nuværende Degn i Mesinge, Rasmus Hiorteberg, saa kaldet efter sin Faders og hans Føde-Sted, er en Sønne-Søns Søn af dem; og Hr Jacob Norup, SognePræst til Urlev- og Stenderup-Meenigheder i Biergeherred i Jylland, er en Dotter-Dotters Søn af dem.

4. Hr Matthias Olufsen Thestrup, 6te Sognepræst til Dalbye- og Stubbedrup-Meenigheder og 7de Proust i Bierge-Herred siden Reformationen.

Førend jeg taler om denne til sin Tiid berømmelige gamle Mand, vil jeg først mælde noget om den Thestrupske Familie, og viise, hvor fra den er kommen, saa vidt samme er mig bekjendt af hans egen Søn, den gamle Proust Hr. Schach Thestrup i Dalbye. Familien begynder fra Rasmus Thestrup, som var Kiøbmand i Aarhus, men født paa Thestrup, en bekjendt skøn stoer Gaard i Øritzlev-Sogn i Woer-Herred, af hvilket sit Fødested han fick det Navn Thestrup, som siden er bleven forplantet paa hans Familie. Efter Fortælling skal denne gode Mands Liigsteen endnu findes i en Kirke i Aarhus med saadan Gravskrift: Her under hviiler ærlige og velfornemme Mand Rasmus Thestrup etc. med sin kiere Hustrue N.N., som fødte ham 10 Gange 11 Børn. Meeningen er 11 Børn i 10 Barselssenge, thi hun fick een Gang Tvillinger. For disse elleve Børn ved jeg icke at gjøre Reede, endskiønt der skal uden Tvivl endnu findes Afkom i Aarhus af dem, thi Borgermester Laasbye eller Hustrue var et Barne-Barns Barn af Rasmus Thestrup, og Næst Søkende Barn til Prousten Hr Schach Thestrup, som selv har fortalt mig det. Men en Søn af de elleve Børn, ved Navn Oluf Thestrup, blev Student og endelig SognePræst for Dalbye- og Stubbedrup-Meenigheder paa Hindsholm. *III, side 12*: Samme Hr Oluf Rasmussen Thestrup er den eeneste, jeg kan tale om, og er det af ham, man har seet saa mange berømmelige Thestruper, ja iblant hans Børn og Børne-Børn sex roesværdige Jubel-Lærere, nemlig toe hans Sønner Prousten Hr Matthias og

Biscoppen Mag. Frantz Thestrup, toe hans Sønne-Sønner, Prousten Mag. Friderich og Prousten Hr Schach Thestrup, og toe hans Dotter-Sønner, Prousten Mag. Oluf og Prousten Mag. Rudolph Bagger. Hr Oluf Thestrup var selv en lærd og brav Mand af megen Anseelse paa sit Sted. Aar 1640 blev han SognePræst i Dalbye efter Hr Niels Clausen, hvis Epitaphium findes endnu i Dalbye-Kirke. Aar 1671 blev han udvalgt til Proust i Bierge-Herred efter Hr Poul Olufsen Bagger i Kiølstrup, men som endnu et Brev viiser fra hans egen Haand, undskyldte hans sig med Alder og Svaghed, som da havde begyndt at indfinde sig. Derpaa blev Hr Cornelius Lip Proust og toe Aar derefter, nemlig 1673, døde Hr Oluf Thestrup i en god Alder, da han havde allereede en Søn til sin Naboe-Præst og en anden færdig at træde ind i sit Brød, men den tredie paa en ønskelig Vej til godt Haab og god Forfremmelse, og sin eeneste Dotter gift med en Ordens Broder i Herredet. Hans Ægtefælle var Kirstine Moth, en Dotter af den Kongelige Medicus, D. Povel Moth, og med hende havde han, saa vidt jeg veed ickun de samme tre Sønner og en Dotter, som levede og kom i Ægtestand. Den ældste Søn var Hr Rasmus Thestrup, Sogne-Præst til Mesinge Meenighed paa Hindsholm, en lærd Mand, der havde reist nogen Tiid udenlands, blev ordineret Aar 1671 men døde Aar 1685 i sin bedste Alder, da han icke endnu skal have været 40 Aar gammel. Han efterloed sig en Enke, men ingen Børn. Den anden Søn var Hr Matthias Thestrup, som allereede en Tiid for sin Faders Død var bestemt til hans Successor, og hvilken er egentlig min Mand paa dette Sted, hvorfor jeg siden skal tale besynderlig om ham. Den tredie Søn var Biscoppen Mag. Frantz Thestrup, som toe Aar efter sin Faders Død blev Rector i Nyborg, men om hans videre Forfremmelse indtil Aalborg Biske- III, side 13: Stoel samt om hans priiselige Forhold i alle hans Embeder saavel som om hans Giftermaal og værdige Afkom findes nock talet i Biscop Pontoppidans Annaler og især hos Hr Treschow iblant hans Jubellærere, hvor ham gives billig Sted iblant de fornemmeste ej alleene som Biscop men og som en Mand, der var Jubel-Lærer allereede 10 Aar førend han døde. Dotteren var Elisabeth Thestrup, gift med Hr Peder Bagger i Kiølstrup, som da havde succederet sin Fader, ovenmældte Proust Povel Bagger, og efterloed sig 3 Sønner og en Dotter. Den eene Søn var den berømmelige gamle Jubellærer, Mag. Oluf Bagger, SognePræst til Farum og Wærløse-Meenigheder og Proust i Ølstykke Herred; den anden Mag. Rudolph Bagger, SognePræst til Hellested-Meenighed og Proust i Stevns-Herred. Den tredie Sr Povel Bagger, Ejer af Risinge, hvis Søn er nu værende Cammer-Raad Friderich Bagger paa Juulschov. Den fierde, nemlig Dotteren, blev gift med sin Faders Successor, Hr Peder Toldorph i Kiølstrup. Saa vidt SognePræsten Hr Oluf Thestrups Børn, men da ved den Lejlighed de Baggers Familie fra Prousten Hr Poul Bagger i Kiølstrup indtil Cammer Raaden Hr Friderich Bagger paa Juulschow er bleven omtalt i fierde Led, maa jeg endnu erindre, at Prousten Hr Poul Bagger, var Præst paa sit Sted i 40 Aar, men født i Odense, og hans Fader var den bekjendte gamle riige Oluf Bagger, Kiøbmand sammesteds, som antændte, for Kong Frederich den Tredie, den kostbare Ild af allehaande dyrebare Specerier og vellugtende Ting; og da Kongen forundrede sig selv derover, bad Oluf Bagger om Tilladelse

endnu at antænde en kostbarere Ild, da han brændte strax en Obligation paa 10000 Rixdaler, som Kongen var ham skyldig. Alleeneste Kongen skal ingen Behag have fundet i den Gierning, men ansaae samme som en Overdaadighed, endskiønt Oluf III, side 14: Bagger sagde dermed denne Kongelige Giæld at være betalt. Fra den Tiid af skal Oluf Bagger ingen Lykke mere have havt, thi hans mange Fahrtoje i Søen, som tilforn gick for alle Vinde, forgick det eene efter det andet, og han blev gandske fattig, inden han døde. Da hans store Vanlykke rygtedes, vilde Kongen gierne betalet ham sine Penge, men han var aldrig at bringe til at tage imod dem, efterdi han ej kunde levere Kongen sin Obligation. Derimod, da hans Fattigdom begyndte for Alvor at trykke ham, tilpackede han tvende Kupferter med sit sidste Liggendefæ, og forseglede samme, thi de maatte fra den Dag af icke aabnes førend efter hans Død. Disse toe Kupferter assignerede han til den af sine Børn, som han helst vilde opholde sig hos. Her maa agtes, at han havde rigelig udstyret alle sine Børn, men de syntes, da han blev gammel og fattig, icke at bekymre sig meget om ham, og maaskee det Barn havde dog faaet mest, som han helst ønskede at opholde sig hos. Kort sagt: Hans Anslag lyckedes, og han var endnu vel paa sin høje Alder. Men efter hans Død, da Kupferterne med Begierlighed bleve aabnede, fandt man intet andet Liiggendefæ end røde Muursteene og en Seddel, hvorpaa var skrevet: Hvo der giver sine Børn, indtil han tigger, han bør slaaes, indtil han ligger. Den samme Kiøbmand Oluf Bagger har bygt mange grundmuurede Gaarde i Odense, og hans Navn er derover endnu vel bekiendt der i Byen.⁵¹⁹ Videre fortælles som en Sandhed, at denne Familie af Bagger skal først være kommen til Danemark fra Norge i Kong Haagens Tiid, og da være bleven sat i Aldelstand, hvorom kan læses Hr Treschow i Prousten Mag. Oluf Baggers Vita.

Men nu er det Tiid, jeg vender mig til min Mand, Prousten Hr Matthias Thestrup i Dalbye. Han var født af ovenmældte sine kiere Forældre i Dalbye-Præstegaard Aar 1649 d 13. Octobr. Han blev informeret hiemme i sin Faders Huus og under hans Opsyn indtil Aar 1666, III, side 15: da han i sin Alders 17de Aar blev dimitteret til det Kongelige Universitet i Kiøbenhavn. Her forblev han paa 4de Aar, og nød i sær meget godt af sin Privat Præceptor, Hr Professor Cosmus Borneman, i hvis Huus og til hvis Bibliothek han havde stedse frie Adgang, og hvis Dotter blev mange Aar derefter gift med hans egen Broder Biscop Thestrup i Aalborg. Da han ongefær var 20 Aar gammel og havde med Berømmelse overstaaet alle sine Examina, kom han hiem igien til sin Fader, for nu mere at øve sig i Prædikestoelen, og dermed tilliige at assistere sin gamle Fader. Aar 1671 var det, at hans ældre Broder Hr Rasmus Thestrup blev Sogne Præst i Mesinge, og paa selv samme Tiid skal denne yngre Broder have faaet Løfte og Expectantz-Brev paa Dalbye Kald, men hans Ungdom hindrede maaske endnu hans Ordination, eller hans Fader hastede icke dermed, saa længe han selv kunde nogenlunde behielpe sig med ham som Student. Han blev icke heller ordineret førend Aar 1673 den Tiende Dag efter sin Faders Død. Han var alle sine Dage en værdig Præst, højt agtet paa sit Sted, saa vel for sin Lærdom og Omgang i Embedet som for sit smucke og retsindige Forhold imod alle. Aar 1692 blev han ordentlig udvalgt til Vice-Proust i

Herredet og Aar 1702 efter Hr Proust Lips Død inaugureret som virkelig Proust. Aar 1711 maatte han formedelst sin store Skrøbelighed afstaae Proustiet, men havde derhos den Glæde, at hans kiere Søn Hr Schach Thestrup allerede Aaret tilforn var givet Kaldsbrev som hans Capellan og Successor, endskiønt han blev icke ordineret førend dette Aar, hvorom siden. Det var Skade, at denne ellers aarvaagne vackre Mand blev saa gandske skrøbelig; han kunde icke mere være paa færde; hans Gang blev ham alt for besværlig, ja tilsidst slet betagen; I saadan Tilstand som Præpositus et Pastor emeritus levede han over 10 Aar, indtil III. side 16: han endelig i Aar 1721 i sin Alders 73-Aar blev forløst fra sit langvarige Kors. og som den der havde beviist baade Troe og Taalmodighed, deelagtiggjort i sin Herres Glæde. Han var Pastor ordinatus over 48 Aar og Pastor Designatus^{s20} over 50 Aar I de toe Aar han icke var ordineret, gjorde han dog som en til Embedet kaldet Mand bestandig en Lærers Gierning, og derfor, naar Andre regnes iblant Jubel-Lærere, fordi de ved Hielp af nogle Aar, i hvilke de have været Hørere eller Cantores, kan naae de 50 Aar i Embedet, da kan denne ærværdige Mand efter mine Tancker endnu mindre negtes den Ære, hvorfor jeg ej heller har kundet tage i Betænkning at kalde ham en Jubel-Lærer. Hans Ægtefælle var Barbara Jørgensdotter, hvis Fader var en fornemme Kiøbmand i Kierteminde, men hendes Stiffader, som da levede, Johan Rudolp Burenæus, Landsdommer i Fyhn og Borgermester i Kierteminde, en Mand som skal have været nær beslægtet til Hr Matthias Thestrups egen Moder. Med samme sin kiere Hustrue levede han et sær fornøjet Ægteskab, hvilket Gud velsignede med 15 Børn, 10 Sønner og 5 Døttre, af hvilke de 8 Sønner og 2 Døttre vare alle voxne, og derfor her antegnes: Den ældste Søn Oluf Thestrup, var kaldet til SognePræst i Sielland, men døde, da han skulde ordineres. Den anden Søn Jørgen Thestrup blev ligesom hans Morfader, efter hvilken han var opkaldet, Kiøbmand i Kierteminde, og bragte sin Alder ongefær til 80 Aar, da han efterlod sin mere end 50 Aar i Ægteskab med sig gamle Hustrue Pernille Ottesdotter Langemach med Børn og Børne-Børn. Den tredie Søn Mag. Friderich Thestrup, SognePræst i Roesholm og Ejer af Herregaarden Øeland i Thy. Han var, som jeg har seet af et Brev fra hans egen Successor og Sviger-Søn Proust Winther, den ældste Præst, den ældste Proust og den ældste Proprietair i Thy, ja maaskee i Aalborg-Stift; thi han var Præst i 50 Aar, Proust i 40 Aar, Proprietair ligeledes i 40 Aar, og selv var han over 75 Aar gammel, da han døde Aar 1758 d 7. Junii. Som Jubel-Lærer fortjener hans Vita en særdeeles III. side 17: Beskrivelse, hvortil man paa denne Egn er icke i alle Maader forsynet med Kundskab nock, endskiønt han var en renomeret brav Mand. Hans Hustrue var Giertrud Laasbye, og af hende efterloed han sig en Søn, som fick Gaarden Øeland og 3 Døttre, af hvilke den eene blev gift med hans Successor Hr Proust Winther, som døde i sin bedste Alder, en værdig Søn af den gamle Jubellærer, Prousten Hr Rasmus Winther i Ørbeck ved Nyborg. Den fierde Søn Hr Schach Thestrup, sin Faders Successor, om hvem som en Jubel-Lærer i dette Herred skal siden tales. Den femte Søn Rasmus Thestrup, Student, et godt Menneske, levede ubekymret og vel i sidstbemældte sin Broders Huus i Dalbye, og døde endelig i hans Enkes, Proustinde The-

strups Huus i Kierteminde, da han var 80 Aar gammel. Den siette Søn Hr Johan Rudolph Thestrup, Sogne Præst i Wester Jylbye paa Mors, gift 2 Gange, efterloed sig af det første Ægteskab 5 Børn. Den syvende Søn Hr CammerRaad Frantz Thestrup til Øllingsøegaard i Lolland, gift med Margrethe Riegelsen, havde 14 Børn, hvoraf 9 leve. Den ottende Søn Hr Consistorial-Raad Poul Moth Thestrup, Proust og Sogne Præst til Østofte Meenighed i Lolland, den yngste og nu eeneste levende af sine Søkende, en Mand i sin Alders 74 Aar, gift med Anne Riegelsen, Søster til sidstbemældte hans Broders Frue, har ingen Børn. De 2de (Prousten Hr Matthias Thestrups) Døttre angaaende, da blev den ældste, Birthe Cathrine Thestrup, gift med Hr Henrich Zeuthen, SognePræst til Allested- og Wejle-Meenigheder i Fyhn, og havde 4 Sønner. Tre af dem bleve her i Landet, Hr Peder Zeuthen, Professor ved Gymnasium i Odense, Hr Jens Zeuthen sin Faders Successor i Allested, Hr Niels Zeuthen Sogne Præst i Schambye. Den fjerde kom til Lolland, nemlig Hr Cammer Raad og Amptsforvalter Matthias Zeuthen. Den yngste Dotter Anne Ide Thestrup, gift med en Præst i Jylland, uden Tvivl ved Aalborg, havde ingen Børn.

5. Mag. Oluf Sørensen Bagge, 15de SognePræst til Kierteminde- og Drigstrup-Meenigheder siden Reformationen.

Denne ærværdige gamle Mand var født i Jylland i Thirstrup-Præstegaard. Hans Fader var Hr Søren Bagge, SognePræst til Thirstrup og Fugelslev-Meenigheder og Proust i Sønderherred i Aarhus Stift; hans Moder Mette Olufsdotter, en brav gammel Kone, hvis Navn skal endnu neppe være døet paa sit Sted. Men om dem maa jeg III, side 18: fortælle følgende merkelige Historie. Patronen til Thirstrup-Kald havde fattet en Ugunst for den forige Præst Hr Oluf Nørup, som havde ickun været 7 Aar i Kaldet, og efterladt sig en smuck ung Enke. Derover da han kaldede Hr Søren Bagge, vilde han alleene udbede sig det, at han aldrig maatte gifte sig med sin Formands Enke. Men Enken, der her skulle ansees som det forbudne Træe, blev hver Dag jo mere og mere den ønskeligste i den unge Præstes Øjne. Naadsens Aar forgick, men han bad Enken blive i sit Huus og ved sin Huusholdning, thi paa bedre Maade saae han icke at kunde betale hende den Pension af sit lille Kald, som hun kunde være tient med. Patronen søgte at opmuntre ham til en Forandring, men det blev derved. Endelig faldt Patronen i en Sygdom, og bad Præsten komme til sig. Da sagde Patronen, hvad han tilforn icke vel betænkt havde forbudt Præsten, vilde han nu bedre betænkt bede ham gjøre. Han var overbeviist om, at en Respect for sin Person havde hidindtil hindret Præsten fra Ægteskab med Præste-Enken Mette Olufsdotter, men nu vilde han ønske ham til Lykke med hende, og forsickrede dem begge bestandig sin og sines Affection og Naade. Dette skeede, og Mette Olufsdotter blev endnu efter 19 Aars Forløb gift i samme Kald med Eftermanden Hr Hans Boesen; Ja efter hans Død fick hendes ældste Dotter, Helle Bagge, hans Successor Hr Niels Saabye; og en yngre Dotter, nemlig af det andet Ægteskab, Kirsten Boesen, blev gift med Hr Ivar Colding, SognePræst til Wejlbye og Homøe, et Naboekald, samme Herskab tilhørende. Hr Niels Saabye

havde med sin Hustrue, Helle Bagge, sex Sønner og toe Døttre, Hr Palle Saabye, SognePræst til Egense, siden til Sanct Jørgens Hospital og Seerup-Meenigheder i Fyhn; Hr Jørgen Saabye Sogne Præst paa Strynøe, siden til Aagerup- og Kirkerup-Meenigheder i Sielland. Niels Saabye, mange Aar Forvalter paa Clausholm; Søren Saabye, Byeskriver i Horsens; Hans Saabye mange Aar Forvalter paa Boller; Christian Saabye, mange Aar Forvalter paa Steensballegaard; Mette Kirstine Saabye var gift med Hr. Jacob Riise i Nimtofte; Ivare Helene Saabye var gift med Birke-dommer Anders Astrup. Hr Ivar Colding havde med sin Hustrue Kirstine Boesen 4 Sønner og 2 Døttre. Af dem veed jeg ickun at nævne toe Sønner, nemlig Hr Erich Colding SognePræst til Maglebye paa Langeland, og Hr Hans Boesen *III, side 19*: Colding, SognePræst til Thambdrup-Meenighed ved Horsens. Endnu levede Enken Mette Olufsdotter længe efter sin sidste Mands Død, og endede sine Dage i Thiirstrup Præstegaard hos sin Dotter sammesteds. Men hun havde icke flere Børn, som kom i Brød og Ægteskab end ovenmældte tvende Døttre og den Søn Mag. Oluf Bagge, om hvilken jeg har her egentlig at tale. Han blev af sine kiere Forældre betimelig holdet til Bogen, og ved sin Lyst og Flittighed bragte det derhen, at han blev tiilig Student, ja ved Guds særdeeles Forsyn tiilig kaldet til en Lærer i Herrens Meenighed. Da han var bleven klar fra Academiet,⁵²¹ kom i Condition hos Slotsforvalteren i Friderichsborg. Her faldt Præsterne i en Sygdom, eller maaske der var en Vacance, og som jeg har hørt, holdt den unge Oluf Bagge en Skrifte Prædiken over Davids Ord Psalm. 143, v. 2. Gack icke til Doms med din Tjener, thi Ingen, som lever, kan være retfærdig for dig. Kong Christian den Femte skal da have været i Kirken, og bestemt sig selv til at communicere⁵²² næste Dag. Han skal og have fundet sig saa vel fornøjet med den unge Prædikants Pænitenze-Tale,⁵²³ at da han hørte, at samme unge Student var bestilt til at prædike anden Dagen, tillod han det. Og da skal Prædikanten have havt til Text Psalm. 117, v. 7. Min Siel! kom igien til din Hviile, thi Herren har gjort vel imod dig, og talet saa vel om Sielens Hviile og Herrens Velgierning, naar Sielen, forliigt med Gud, nød det hellige Alteres Sacramente til Pant paa Guds Naade og Syndernes Forladelse, saa Kongen blev meget fornøjet med dette unge Menniske, og lod ham sige, at han uagtet sin Ungdom, maatte frit søge sin Konge om Præstekald, og være forsickret at blive hiulpen. Derpaa, jeg veed icke, om Capellanen i Friderichsborg døde eller blev forflyttet, søgte Mag. Oluf Bagge Friderichsborg-Capellanie, og fick det, endskiønt han var ickun 22 Aar gammel.⁵²⁴ Endnu siges, at andre stødte sig fast over hans Ungdom, helst han saae saa meget ung ud, og den Alder han havde, og det Embede, han blev sat i, kunde icke accordere med hverandre; Men Kong Christian som havde fattet Naade for ham, bød ham at lægge sig et Skiæg til, paa det han derved kunde vinde en ældre Anseelse, og betage Folk Lejlighed *III, side 20*: at snakke om sin Ungdom. Som Capellan i Friderichsborg sad han omtrent i 8. Aar, og forrettede sin Tjeneste med megen Fliid og Troeskab, hvorover han blev givet videre Adgang til sin Konges Naade. Altsaa i sin Alders 30te Aar søgte han Sanct Mortens Kald i Næstved, hvor han og blev SognePræst, men maatte her i 27 Aar beklage en fattig Forbedring; thi Gud behagede at formeere hans Familie, men det-

te Sognekald skal imod hans Formodning have været ringere end Capellaniet i Friderichsborg. Dog fandt han der virkelig sine Velgiørere, og slog sig ved Guds Naade og en sparsommelig Huusholdning skickelig igiennem. Endelig blev han i sin Alders 57 Aar kaldet til SognePræst for Kierteminde og Drigstrup-Meenigheder, hvor Gud havde endnu besluttet at lægge mere end 15 Aar til hans Alder, og ved et bedre Kald i nogen Maade at lycksaliggjøre hans sidste Aaringer. Det er ellers merkeligt, at denne gode Mand havde 3 Promotioner, hver af sin Konge, den første af Kong Christian den Femte, den anden af Kong Friderich den Fierde, den tredie af Kong Christian den Siette. Her til Kierteminde kom han Aar 1731 strax efter Pintse-Tiiden. Hans Formand paa dette Sted var Hr Johan Friderich Horneman, hvilken han maaskee selv havde døbt eller i det mindste kiendt som et meget ungt Barn i Friderichsborg, hvor Hr Horneman var født. Denne er den bekiendte Præst i Kierteminde, som saa ynkelig Aar 1731 d 31 Martii om Natten blev med sin Hustrues Vidskab ihielslagen af hendes Søskende-Barn, som forhen havde været forlovet med hende, og forud ofte advaret Præsten icke at indlade sig i et tvungen Ægteskab eller at betage en anden sin Brud, som ved Liv og Død lod det aldrig blive uhevnet. Beklagelig brændte Hevnen alt for stærk, og det varede icke et Aar, førend Mordet blev begaaet, hvilket syntes endog af Begyndelsen at vilde blive skilt; men en højere Hevn vognede, Sagen blev omsider aabenbaret, og de skyldige maatte begge næste Aar d 4. December efter Fortieneste bøde med Livet.⁵²⁵ III side 21: Men i saa forvirrede og bedrøvede Omstændigheder kunde den gode Mag. Oluf Bagge icke selv finde megen Fornøjelse i sin første Ankomst til Kierteminde, thi her gaves idelig en Deel Vanskeligheder og uangeneeme Ting, førend Sagen kom til Endelighed. Endnu blev ham i Naadsens Aar, da han deede sit Kalds Indkomster med Enken, negtet frie Kost, Lys og Kammer i hendes Huus under Paaskud, at hendes Mand icke havde nydt saadant ved hans Ankomst. Som dette syntes ham noget underligt, lod Mag. Oluf Bagge Sagen komme for Proustet Retten, paa det der kunde ligge en Dom for, hvordan det skulde være; thi altsaa maatte hans Enke og Arvinger efter hans Død gjøre eller nyde samme Ret og Skiel, som han nu fick. Under Sagen blev beviist, at Hr Horneman havde icke nydt Kost, Lys og Kammer, ja at saadant havde icke været Skick i dette Kald, hvorover det blev og Mag. Oluf Bagge frakiendt ved Proustedommen af 8. April. 1734. Dommen er usvæcket og tiener nu stedse til en Regel for den Succederende SognePræst og hans Formands Enke eller Arvinger i Kierteminde. Endnu er merkeligt, at her i Kierteminde have været toe Jubel-Lærere, den første Hr Anders Mand, i hvis Tiid Capellanen blev Residerende i Kierteminde; den anden Mag. Oluf Bagge, og i hans Tiid blev Capellanen Aar 1738 tilliige Residerende i Drigstrup-Sogn, endskiønt han baade nu og forud blev anseet som Personell, saalænge den ældre SognePræst levede. Herover blev siden Aar 1748 d 20. Decembr givet et Kongeligt Reglement for Sogne Præsten og Capellanen, hvorledes de efterdags havde at deele Kirke-Tienesterne imellem sig. Derom er icke her videre at tale, men jeg kaldte det merkeligt, at just i disse tvende Jubel-Læreres Tiid kan sættes tvende nye Periodi i Kierteminde Præster Historie. Endelig døde Mag. Oluf Bagge Aar 1746 første

Juuledag under Højmesse-Tienesten, tagende som en gammel Mand, og der da biede efter sin Guds Salighed, fuld Deel i den Glæde og Frelse, som blev hans Meenigheder forkyndet. III. side 22: Hans Livs Alder var 72 Aar, og Præst var han i 50 Aar, hvilket kommer overeens med den Tiid, han har efter sin Enkes og Børns Beretning været paa hvert Sted, nemlig omtrent 8 Aar i Friderichsborg, 27 Aar i Næstved og endnu over 15 Aar i Kierteminde. Hans Ægtefælle var Inger Juell, født i Kiøbenhavn, hvor hendes Fader Niels Juel var Viintapper, en Svoger til Slotsforvalteren i Friderichsborg, hvor Mag. Oluf Bagge havde conditioneret. Han kom i Ægteskab med hende, da han havde været Capellan i 4 Aar, men hun levede endnu 13 Aar efter hans Død, og endede sine Dage Aar 1760 d 30. Decembr. i sin Alders 84 Aar. Som Enke boede hun stedse i Kierteminde, og var tilsidst blind af Ælde, men søgte flittig sin Guds Huus, og tente ham med et levende Haab, med ydmyg Bøn og Andagt, til sin Døds Time. Deres sammen avlede Børn havde været 7 i Talet, hvor af en døde i sin Barndom, men Sex overlevede deres Fader, nemlig en Søn og fem Døttre. Sønnen Hr Søren Bagge, Sogne Præst til Snøde og Stoense-Meenigheder og Proust i Nørre-Herred paa Langeland, gift med Anne Kirstine Kragh, en Dotter af Hr Consistorial-Raad Dines Kragh, Proust og SognePræst i Tranekiær paa Langeland. De have tilsammen 6 Børn, tre Sønner og tre Døttre, hvoraf nogle ere længe siden Voxne, saasom Friderich Bagge Attestatus,⁵²⁶ Inger Bagge, gift med SognePræsten Hr Johan Daniel Just til Aagerup- og Kirkerup-Meenigheder, Dines Bagge, Søe-Cadet. Den ældste Mag. Oluf Bagges Dotter, Mette Cathrine Bagge, var gift med SognePræsten Hr Nicolai Jørgen Stolpe til Gierlev- og Draabye-Meenigheder i Sielland, og har efter ham toe Sønner, Nicolai Olaf Stolpe, Student og Jørgen Henrich Stolpe, Apotheker-Svend. Den anden Dotter Engel Magdalene Bagge, ligeledes forhen gift med Sr Thomas Lyngbye, en Søn af Hr Consistorial-Raad Mag. Friderich Lyngbye, Proust og Præst til Lyngbye og Albøge Meenigheder i Sønderherred, samt Herre til Wedøe i Aarhus Stift, men hun har ingen Børn. Den tredie Dotter Helle Birgitte III. side 23: Bagge, gift først med Sr Reinfranch, en Sønne-Søn af nysbemældte Hr Constistorial-Raad Lyngbye og hans første Frue, siden med Hr Lars Hviid, Capellan i Greenaae, men dette Ægteskab varede ickun kort; thi de døde begge strax efter hverandre af en da i Greenaae grasserende heftig Sygdom. Men af sit første Ægteskab efterloed hun sig toe Børn; den ældste en Dotter Nille Oleriche Reinfranch, gift med Hr Krigs-Assessor Boesen paa Wedøe; den yngste en Søn Hr Friderich Reinfranch, SognePræst til Colind og Ebdrup-Meenigheder icke langt fra Wedøe. Den fierde Dotter Karen Bagge og den femte Dotter Charlotte Amalia Bagge, begge ugifte.

6. Hr Schach Matthiesen Thestrup, 7de Sognepræst til Dalbye og Stubbedrup-Meenigheder og 9. Proust i Biergeherred siden Reformationen.

Denne ærværdige gamle Mand var født i Dalbye Præstegaard Aar 1684. d 25. Septembr. Hans Fader var Prousten Hr Matthias Thestrup i Dalbye, hans Moder Barbara Jørgensdotter, om hvilke samt deres talriige Familie forhen er talet. Som dis-

se hans kiere Forældre forsømede ingen af deres mange Børns bedste Opdragelse, saa bleve og denne deres Søn saa tiilig og flittig holdet til Studeringer, at han efter privat Information i sin Faders Huus og under hans Opsyn blev Aar 1700 sendt til Gymnasium i Odense, for af de der værende brave Lærere endnu at føres til mere fuldkommenhed i sine Studiis. Næste Aar 1701 blev han af sin egen Fader, som deri fandt sin besynderlige Fornøjelse, med Testimonio dimitteret til det Kongelige Universitæt i Kiøbenhavn. Aaret derefter tog han Examen Philosophicum, og Aaret 1704 Attestatz⁵²⁷ med bedste Characterer. I den Tiid profiterede den unge Schach Thestrup meget, ej alleene *III, side 24:* af de store Lærere paa den høje Skoele, hvis Collegia saa vel publica som privata⁵²⁸ han stedse frekventerede, men og i sin egen Farbroders Biscop Thestrups Huus, som da var Sogne-Præst til Hellig Gejstes Kirke. Derpaa kom han hiem til sin kiere Fader for at assistere ham og tilliige ved Øvelse at gjøre sig selv skicket til det Embede, hvilket han endog efter Guds Forsyn var bestemt til i sin Faders Sted. Imidlertid forgick en Deel Aar, og han var visselig formedelst sin Lærdom og sit smukke Forhold meget antagen og elsket af mange, end og af store Folk, som havde hans videre Promotion for Øjne. Men aldrig var han højere elsket af nogen end den, han var opnævnt efter, nemlig hans egen Patron, Hr General-Lieutenant Schach Brochtorf, Friherre til Scheelenborg, thi ej alleene havde han havt den Godhed at ræcke ham Haanden paa den Tiid, han laae i Kiøbenhavn, paa det at han kunde blive desto længere og icke have fornøden for Tiiden at rejse hiem fra de Lærdes Stæd; men han bar endnu en saa besynderlig Naade for ham, at han icke kunde taale engang, at han vilde bekymre sig om andet Brød end Dalbye-Kald; thi som han sagde, han vilde selv have ham til sin Præst. Endelig Aar 1710, da hans Fader begyndte at blive heel svag, gav Patronen ham Kaldsbrev som succederende Sogne-Præst til Dalbye og Stubbedrup-Meenigheder, hvilket blev og strax allernaadigst confirmeret. Herover kunde hans kiere Fader, som i sær elskede denne sin Søn, ej andet end glæde sig. Dog blev Sønnen icke ordineret førend Aar 1711 den tredie Søndag efter Trinitatis, og skeede hans Ordination i Dalbye Kirke af Biscoppen D. Rudolph Müller, som derudi vilde føje den gamle svage Mand. der icke mere var i stand at reise til Odense, men hiertelig ønskede ved Ordinationen selv at kunde lægge Haand paa sin Søns og Successors Hoved. Ved denne Lejlighed maa jeg sige det tilliige, at hans Farbroder, Biscoppen Mag. Frantz *III, side 25:* Thestrup, blev ligeledes ordineret i sin Sogne Kirke i Nyborg, hvor han var Rector men blev tilliige beskicket at være Vice-Pastor og succederende Sogne-Præst samme steds. Formodentlig skeede samme for hans Svigerfaders, Prousten Mag. Hans Mules, Skyld, som da og har ønsket at bivaane sin Sviger-Søns Ordination, men icke formaaet at rejse til Odense. Men at blive ved Hr Schach Thestrup, da forestod han som Capellan sin Faders Meenigheder over 10 samfulde Aar, og var siden Sogne Præst i 40 Aar. Da den gamle Proust, Hr Consistorial-Assessor Claus Wedel i Muncheboe døde, blev han Aar 1748 udvalgt og inaugureret af Biscoppen Hr Christian Ramus til Proust i Herredet. Begge disse sine Embeder forrettede han med megen Troeskab og Fliid, og var baade som Præst og Proust i

Ære og Anseelse hos alle. Denne brave Mand kan i sær roeses for nogle rare Egenskaber, som tilvejebragte ham alles Yndest og Kierlighed. Han havde en lykkelig Hukommelse og kunde endog paa sin høje Alder fast huske alt, hvad han havde læst og hørt, saa det stoed ham strax til Tieneste, og hvad Sælskab han var udi, skulde derover neppe længes eller fattes Materie at tale om. Han var til sin høje Alder benaadet med et munter Sind og god Humeur; enten han var ude eller hiemme, var han liige behagelig; man var vel hos ham, man fandt sig altid fornøjet med ham. Han var en godgiørende Mand, og viste Oprigtighed og Miskundhed imod mange som behøvede hans Hielp; men han gjorde godt med den Grace, at de, som nød mest godt af ham, bleve beegnede med liige stoer Ære og Højagtelse. Han havde og den rare Gave at kunde skicke sig i Tiiden, saa tidt den vilde icke skicke sig efter ham, hvorved han i Tiide gick sine Bestød lykkelig i Møde og med Tiiden overvandt dem gandske. Han havde et fortreffeligt Helbred, og forestod sit Embede uden Hielp, indtil han havde sin salig Faders Alder, nemlig 72 Aar; men da, for icke ved vidtløftige Rejser, som ofte gives i Dalbye Kald, at friste eller besvære sin høje Alderdom over Kræfterne tog han Aar 1756 sin sidste Hustrues Broder, Hr Peter Wiborg til Capellan, endskiønt han blev flittig ved selv som oftest at forrette sit Embede. Paa sin gamle Alder havde han nogle farlige Hændelser. III. side 26: Engang ved et falsk Trin styrtede han om Aftenen ned af en Trappe, og var maalløs en heel Time derefter. En anden Gang, som det var gierne hans Maade, saa tidt Vejret tillod det, at gjøre sig hver Dag en Motion ved at ride lidet ud, kom Hesten baglends over med ham i en Grøft, hvor han laae paa Ryggen under Hesten i fulde tre Timer førend der endelig kom nogen, som kunde hielpe først Hesten og siden ham op, thi de var icke i Stand at redde sig selv. Det haardeste, han leed, var det, at Hesten idelig kastede sit Hoved tilbage, og derved gav ham mangfoldige Slag, som han maatte, for at redde sit Hoved fra Hestens Hoved, parere af med sin Arm, hvilcken blev derover saa forslaaet, at han i mange Tiider icke kunde bruge den. Disse tvende fatale Hændelser gjorde, at han hver Gang maatte en Tiid lang holde Sengen. Dog overvandt han lykkelig begge Deelee, og var siden ved sin sædvanlige Munterhed og gode Helbred indtil sidst i Aaret 1760, da han fandt en usædvanlig Tunghed og Mathed over sig, og sluttede derfor hvad Sandhed var, at Enden var icke langt borte. Næste Aar 1761. blev hans Døds- og Afskeeds Aar fra Verden. Sidst i Februario fick han dødsens Bud, da han blev rørt i sin højre Side og paa sit Maal, som siden var ham meget besværligt, man hans Forstand blev urørt og bevaret. Som den der selv alleerede ventede paa Livets Ende, skeede ham, saa at tale, intet uformodentligt, thi han var vel tilfreds, og havde beskicket sit Huus, færdig at fare bort i Fred, naar Gud vilde. Endnu blev han ved i Troe og Forventelse, lod sig betiene med Naadens Midler, udnævned selv sin Liig-Text Tim. 6, v. 12. og saae saa nær ved Stridens Ende det evige Liv i Møde med Glæde. Endelig i Martio Løverdagen for PalmeSøndag, som var Mariæ Bebudelses Dag, modtog han den saligste Bebudelse i sin Forløsnings Time fra Verden, hvor han havde levet i 76 Aar og 6 Maaneder, og tient III. side 27: som ordineret Mand i Guds Huus 50 Aar. Havde det været Guds Behag endnu

at have sparet ham ved Helbred i fire Uger, var det hans fulde Forsæt den tredie Søndag efter Paaske at vilde celebreret hans Ordinations Dag i Dalbye-Kirke. Det er ellers merkeligt, at hans mange højaldrende Søkende have alle taget saadan Afskeed fra Verden og efter Rørelse endet deres Dage. Han var toe Gange gift, først med Maren Svendsdotter, født i Helsingøer, siden med Maren Wiborg, født paa Thøjstrup i Ryslinge-Sogn, hvor hendes Fader, Niels Hansen Wiborg var Proprietair. Hans første Hustrue levede med ham i 30 Aar, og han levede endnu med den sidste i 18 Aar og 8 Maaneder. Denne brave Kone, som endnu boer i sin Enkestand i Kierteminde, var unegtelig ham den kiereste Ægtefælle. Han havde ingen Børn hverken af det første eller det sidste Ægteskab, endskiønt han var derfor aldrig uden Børn; thi som en godgiørende Mand var han en god Fader for mange fattige Børn og andre Folk som endnu tacke ham i hans Grav. Hans Testamente var, at hans kiere Efterleverske skulde sidde i uskiftet Boe, saa længe hun levede, men efter hendes Død, skulde Boen deeles efter Loven, og hvad der kunde tilfalde hans Arvinger, det skulde udsættes paa aarlig Rente til Bedste for Syge og Sengeliggende i Dalbye og Stubbedrup-Sogne. Saaledes vilde han endnu gjøre godt efter hans Død, og stifte sit Navn en Ihukommelse paa det Sted, hvor nu med ham den Thestrupske Familie endtes, efter at Fader, Søn og Sønne-Søn havde boet der over 120 Aar, som alle maa tilstaae, var en velsignet Tiid.

Endnu har her været toe Jubel-Lærere i Herredet.

Den Ene Hr Consistorial-Assessor Claus Wedel, 8de Sogne Præst i Muncheboe og 8de Proust i Bierge Herred siden Reformationen.

Den Anden den berømmelige Hr Anders Samsing, 7de Sogne Præst til Kiølstrup og Agedrup-Meenigheder siden Reformationen.

Men begge disse findes anførte iblant Hr Treschows Jubel-Lærere. III, side 28:

Post Scriptum

Jubel-Lærere, som ere her i Herredet, ere mig ickun Sex bekjendte:

- 1) Biscoppen Mag. Frantz Thestrup I Aalborg.
- 2) Hr Jacob Hansen Faber født i Kierteminde.
- 3) Mag. Oluf Bagger, Proust i Farum.
- 4) Mag. Rudolph Bagger, Proust i Hellested.
NB Disse fire findes alle hos Hr Treschow.
- 5) Mag. Friderich Thestrup Proust og SognePræst i Roesholm i Thye udi Aalborg-Stift.
- 6) Mag. Jacob Muus, Proust og Præst i Steenløse i Ølstykke-Herred, født i kierteminde, hvor hans Fader Hr Niels Jacobsen Muus var Capellan i 38 Aar.

BILAG I

Ludvig Boesens beskrivelse af Revninge- Rynkeby-bøndernes afholdelse af tro- lovelser, bryllupper etc., 1769.

Ved dette Capitels Slutning vil jeg endnu med faae Ord berøre, hvorledes Bønderne her holde deres Trolovelser, Bryllupper etc. til Fornøjelse for de Læsere, som derom ere ukyndige, efterdi hver Provintz i Riget, ja fast hver Egn i Provintzen har sine egne Skikke. Til Trolovelser og Bryllupper bydes 30, 40, 50, ja vel 100 Personer og derover, som forære til Brudehuset Sigte-meel, Lam, Høns, Æg, Smør o.s.v. Retterne ere saaledes: 1) Kirsebærssuppe, 2) Lamme- Grise- og Gaasesteeg, eller naar det er ringere i den sted Fleskebørste. 3) Oxe- Lamme- eller Hønsesuppe. 4) Bergfisk. Naar Brudgom og Brud har sat sig ved den øverste Bord-Ende i den beste Stue, erindres Giæsterne af den fornemste Opvarter, som kaldes Skaffer, at frembringe deres Brudegave. Enhver træder da frem, giver Brud og Brudgom Haand, ønsker dem til Lykke, og legger deres Gave, som gemeenlig er en Crone eller derunder indtil 24 Skilling. Skafferen læser høyt til og fra Bords, synger til Slutning med Giæsterne et par Vers af en Psalme, som tillige istemmes med en Violin, og endelig vidtløftig og ennfoldig takker Giæsterne for den Ære, de haver beviist Brudeparret. Bruden bærer saadan Dag en sort Kiol og bar Hoved, da Haaret er opstrøget, flettet og besat med Blomster, men er hun Enke, har hun en sort Hue paa Hovedet. Naar Bruden kommer til Kirken, har hun 4 eller høyt 12 Brudepiger for sig, hvilke Dagen tilforn har paa Stole-
lene ved Brud og Brudgom opsat deres saa kaldede Urtekoste, som ere i Form af et Hierte eller Triangel, i midten undertiden et lidet Speyl, alt rigeligen ombunden med Silkebaand af alle slags Farver, og endnu flere, som nedhænge. Kirken er pyntet med grønne Urter og Blomster, samt een eller flere grønne Buer tvers over Gangen. Naar Bruden gaaer ud af Kirken, tager hver Pige sin Urtekost, gaaer dermed for Bruden, og opsætter dem ved Brud og Brudgom i Brudehuset. Sorte Baand i Huen er en Kones Kien-
detegn. Til Barseler bruge de Kirsebærssuppe eller Meelvelling, Grød og Fisk, men naar Konen holder sin Kirkegang allene Smørebrød. Ved Begravelser bruger Fruentimret sorte Huer, hvide Trøyer og sorte Skiørte. Mandfolkene have ingen sorte Klæder, men ere de formuende, en blaa Klæ-
des Kiol med Kameelhaars Knapper, som er deres fornemste Dragt.

Ludvig Boesen: Beskrivelse over det smukke og fornøjelige Stamhus og Herresæde Lundsgaard ved Kierteminde i Fyen, 1769, s. 42-43.

BILAG II

Tabel over folketallet 1769, Bjerger herred og Kerteminde

Tabell over

Saa vel Mand- som Qvinde-Kiønnet udi Bierger-Herred og paa Hindsholm i Fyens Stift - (De udi Tieneste Gevorbene Ryttere, Dragoner og Soldater, samt de ved de Nationale saavel som Gevorbene RegimentTer staaende Under-Officerer og Tambourer for deres egne Personer undtagne, men deres Hustruer og Børn ibegrebne) saaledes som dets Tal efter Hvers Alder befandtes at være Den 15. Augusti 1769, nemlig:

<i>Ethvert Sogns Navn i Herredet</i>	1 Rubrique		2 Rubrique		3 Rubrique		4 Rubrique		5 Rubrique		6 Rubrique		7 Rubrique	
	Paa 8te aar og derunder		Fra 8te til 16te aar inclusive		Fra 16 til 24 aar inclusive		Fra 24 til 32 aar inclusive		Fra 32 til 40 aar inclusive		Fra 40 til 48 aar inclusive		Fra 48 aar og derover	
	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:	Mdf:	Frtr:
Rynckebye Sogn	49	35	41	35	25	38	25	26	27	24	20	16	54	51
Refninge Sogn	32	34	21	17	16	15	16	14	19	24	13	13	31	28
Kiølstrup Sogn	54	48	46	34	24	42	42	36	27	32	13	8	49	66
Agedrup Sogn	35	24	19	17	13	16	16	20	19	12	6	8	22	22
Marslev Sogn	35	46	36	28	32	29	19	23	18	14	15	14	31	44
Birckende Sogn	44	56	23	15	13	20	13	12	19	13	15	16	23	31
Munckeboe Sogn	52	44	29	24	26	38	35	32	22	24	9	14	50	42
Drigstrup Sogn	35	26	32	23	41	30	22	24	15	14	7	12	30	37
Mesinge Sogn	57	46	53	45	54	50	35	34	31	25	21	28	71	86
Dalbye Sogn	45	31	26	26	35	33	20	27	23	13	9	17	40	40
Stubberup Sogn	52	58	38	40	32	23	37	42	39	26	19	27	48	52
Wibye Sogn	58	59	34	38	24	40	28	42	28	32	26	25	65	60
Summa	548	487	398	342	335	374	308	332	287	253	173	198	514	559

Af det modstaaende fulde Tal 2563 - Mandf. og 2545 Fruentimmere, henhører til efterskrevne Numere nemlig:

<i>Recapitulatio</i>			Mdf.	Frtr.
		1 Rangs Personer, Proprietairer som ingen Rang have, Justitz- og alle andre Kongelige Betiente, saa og Forpagtere, Forvaltere Ridefogder og deslige med deres Hustruer og hos sig havende Børn	31	37
1 Rubrique	548			
2 Rubrique	398			
3 Rubrique	335			
4 Rubrique	308			
5 Rubrique	287			
6 Rubrique	173			
7 Rubrique	514			
Summa	2563			
		2 Geistligheden, samt Kirke- og Skoele-Betiente og Studentere med deres Hustruer og hos sig havende Børn	42	36
		3a Bønder og andre Jordbrugere, som sig deraf allene, og ikke af Søefart eller Hav-Fiskerie tillige ernære, saa og Møllere, Kromænd, Skovfogder, Skovløbere, Huusmænd, Inderster og deslige med deres Hustruer	882	1006
		b Deres hos sig havende Børn	827	762
		4a Søfarende og Fiskere, iberegnet saavel dem, der med Tilladelse ere i Farten eller paa reyser, som de, der tillige ernære sig af Jordbrug med deres Hustruer	10	9
		b Deres hos sig havende Børn	12	4
		5 Fabriqverer og Haandværker samt Deres Svenne og Lære-Dreng med Deres Hustruer og hos sig havende Børn	107	104
		6 Alle ugifte Personer		
		{ Af 2 Rubrique 385 Mdf. og 344 Fruentr		
		3 Rubrique 325 Mdf. 349 Fruentr		
		4 Rubrique 194 Mdf. 160 Fruentr		
		5 Rubrique 59 Mdf. 49 Fruentr		
		6 Rubrique 17 Mdf. 38 Fruentr		
		7 Rubrique 57 Mdf. 156 Fruentr		
		Tilsammen	1037	1096
		7 Alle Tienestefolk og Dagleyere	598	557
		8 De udi disse Sogne Hiemmehørende, som med Pas paa nogen Tiid ere paa uden Rigs-Reyse, og henhøre til de under 1, 2, 3, 4, 5, 6 og 7de benæfnte Stender	-	-
		9 Hospitals Lemmer samt andre vanføre Gebrækkelige og afsindige Personer	58	74

Hele Herredet bestaaer af Landløgder Testerer Kierteminde

Den 15de Augusti 1769

N.S. Bøgh

Tabell over

Saavel Mand- som Kvinde-Kiønnet udi Kierteminde Kiøbstad under Fyens Stift (De udi Tieneste værende Gevorbne Ryttere, Dragoner og Soldater samt de ved Nationale saa vel som Gevorbne Regimenter staaende Under Officerer og Tambourer for deres egne Personer undtagne, men deres Hustruer og Børn ibegrebne) saaledes, som dets Tal efter hvers Alder befantes at være den 15 Augusti Anno 1769, nemlig

	1 Rubrique		2 Rubrique		3 Rubrique		4 Rubrique		5 Rubrique		6 Rubrique		7 Rubrique	
	Paa 8te Aar og derunder		Fra 8te til 16te Aar inclusive		Fra 16 til 24 Aar inclusive		Fra 24 til 32 Aar inclusive		Fra 32 til 40 Aar inclusive		Fra 40 til 48 Aar inclusive		Fra 48 Aar og derover	
	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.	Mdf.	Frtr.
Kierteminde	98	98	41	57	16	33	32	66	34	46	23	24	57	71
Summa	98	98	41	57	16	33	32	66	34	46	23	24	57	71

Recapitulatio

Af det modstaaende fulde Tal 301 Mandf. og 395 Fruentimmere, henhører til efterskrevne Numere nemlig:

	Mdf.	Frtr.		Mdf.	Frtr.
1 Rubrique	98	98			
2 Rubrique	41	57			
3 Rubrique	16	33	1 Rangs-Personer Justitz og alle andre Kongelige Betiente med deres Hustruer og hos sig havende Børn	14	15
4 Rubrique	32	66			
5 Rubrique	34	46	2 Gejstligheden samt Kirke og Skoele Betiente, saa og Studentere, med deres Hustruer og hos sig havende Børn	12	10
6 Rubrique	23	24			
7 Rubrique	57	71	3a Søfarende og Fiskere, iberegnet dem der med Tilladelse ere i Farten eller paa Reyser, med deres Hustruer	53	43
Summa	301	395	b Deres hos sig havende Børn	50	47
			4a Fabriqver og Haandverker, samt deres Svenne og Lære-Dreng, med deres Hustruer og hos sig havende Børn	101	81
			5 Andre Borgere og saadanne Indbyggere, som ikke under forestaaende 1, 2, 3, 4, ere benævnte, med deres Hustruer og hos sig havende Børn	60	134

6	Alle ugifte Personer	$\left\{ \begin{array}{lll} \text{Af 2 Rubrique} & 41 & \text{Mdf. og} & 57 & \text{Fruentr} \\ 3 \text{ Rubrique} & 16 & \text{Mdf.} & 30 & \text{Fruentr} \\ 4 \text{ Rubrique} & 9 & \text{Mdf.} & 24 & \text{Fruentr} \\ 5 \text{ Rubrique} & 9 & \text{Mdf.} & 12 & \text{Fruentr} \\ 6 \text{ Rubrique} & 3 & \text{Mdf.} & 4 & \text{Fruentr} \\ 7 \text{ Rubrique} & 11 & \text{Mdf.} & 27 & \text{Fruentr} \end{array} \right\}$	Tilsammen	89	154
7	Alle Tienestefolk og Dagleyere			16	47
8	De udi Kiøbstæden hiemmehørende, som med Pas paa nogen Tid ere paa Udenrigs Reyser og henhører til de under 1, 2, 3, 4, 5, 6, og 7, benævnte Stænder			-	-
9	Hospitals-Lemmer samt andre Vanføre, Gebræklige og afsindige Personer			5	12

Kierteminde d. 15de Augustij Anno 1769

*Saaledes liige overensstemmende med
Borgermester Bentzes Mandtal testerer
N.S. Bøgh*

BILAG III

Tabeller over fødte, viede og døde 1760-1777

Tabel over Fødte, Copulerede og Døde i Bierge Herred

<i>Kirke-Sognenes</i> <i>Navne</i>	Aar 1760			Aar 1761			Aar 1762			Aar 1763			Aar 1764		
	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde
Kierteminde	18	7	21	21	9	23	23	8	14	17	12	20	22	11	28
Drigstrup	9	4	9	5	4	8	11	9	10	10	6	12	9	5	11
Rynckebye, Revninge	22	9	25	29	13	44	24	7	18	30	8	31	24	8	24
Kiølstrup, Agedrup	25	6	11	19	5	13	26	6	16	19	9	34	27	7	4
Marslev, Birchende	17	5	4	12	3	8	21	6	9	14	10	11	17	7	9
Munckeboe	14	5	5	7	6	12	18	7	8	16	10	27	19	4	17
Mesinge	16	4	19	16	13	23	10	9	14	16	12	24	17	5	19
Dalbye, Stubbedrup	27	14	35	29	15	19	32	9	28	42	12	57	32	17	48
Viby	7	4	16	19	3	13	10	4	12	18	4	8	18	10	21
Summa	155	58	145	157	71	163	175	65	129	182	83	224	185	74	181

<i>Kirke-Sognenes</i> <i>Navne</i>	Aar 1760			Aar 1761			Aar 1762			Aar 1763			Aar 1764		
	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde
Kierteminde	33	7	13	27	11	35	34	4	22	39	7	27	25	9	18
Drigstrup	8	5	3	11	7	9	8	2	5	7	6	9	10	3	9
Rynckebye, Revninge	29	5	19	25	5	21	22	12	21	16	5	13	24	1	8
Kiølstrup, Agedrup	24	1	13	23	8	15	27	4	2	27	8	4	28	12	20
Marslev, Birkende	23	8	8	17	3	13	24	6	5	18	7	11	22	5	7
Munckeboe	12	5	28	19	4	10	18	5	10	18	4	9	14	5	11
Mesinge	14	4	15	15	4	17	17	4	7	12	5	17	17	3	10
Dalbye, Stubberup	34	14	31	31	9	21	30	4	13	30	8	15	32	9	15
Vibye	16	6	17	19	5	14	14	3	7	19	5	11	16	6	10
Summa	193	55	147	187	56	155	194	44	92	186	55	116	188	53	108

For Fremtiiden Tabel over Fødte, Copulerede og Døde i Bierge Herred

<i>Kirke-Sogdenes Navne</i>	Aar 1770			Aar 1771			Aar 1772			Aar 1773			Aar 1774		
	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde
Kierteminde	33	6	43	18	7	22	30	3	66	24	6	13	25	5	16
Drigstrup	8	2	6	5	4	10	9	-	6	9	1	4	5	2	4
Rynckebye	11	1	6	17	5	15	9	4	17	15	2	8	16	2	7
Revninge	8	5	9	11	2	7	10	3	12	9	3	7	10	1	13
Kiølstrup	18	2	10	21	8	11	9	4	11	18	2	10	16	2	4
Agedrup	13	6	8	12	2	8	10	-	7	6	1	5	12	2	6
Marslev	12	4	7	10	4	7	11	4	21	6	8	10	12	8	9
Birckende	6	3	15	7	2	6	5	4	16	12	3	11	11	1	4
Munckeboe	14	3	10	11	5	10	12	2	27	9	4	8	13	5	10
Mesinge	11	4	8	14	5	16	16	6	17	15	7	16	20	3	6
Dalbye	15	1	7	9	4	11	12	-	11	10	3	15	10	1	7
Stubbedrup	17	5	10	23	4	33	20	1	9	15	8	15	18	5	13
Vibye	13	5	6	14	2	13	11	4	29	10	6	13	14	5	8
Summa	179	47	145	172	54	169	164	35	249	158	54	135	182	42	107

Continuations Tabel over Fødte, Copulerede og Døde i Bierge Herred

<i>Kirke-Sogdenes Navne</i>	Aar 1775			Aar 1776			Aar 1777			Aar 1778			Aar 1779		
	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde	Fødte	Copul.	Døde
Kierteminde	27	14	16	26	6	26	22	3	17						
Drigstrup	9	4	3	7	2	3	8	3	10						
Rynckebye	14	9	13	15	7	11	19	4	13						
Revninge	13	6	6	8	-	10	11	3	7						
Kiølstrup	16	3	14	11	4	9	17	6	8						
Agedrup	4	4	2	14	-	3	8	-	6						
Marslev	12	4	10	14	6	10	12	5	9						
Birckende	9	-	5	8	2	3	8	5	4						
Munckeboe	16	7	7	13	5	13	10	4	12						
Mesinge	23	5	15	21	7	14	14	9	19						
Dalbye, Stubberup	21	3	21	26	5	14	23	8	35						
Vibye	12	5	8	7	3	12	15	6	17						
Summa	176	64	120	174	47	128	167	56	157						

*Efter Præsternes Mandtaller for Aarene fra 1760 til 1769
følger hermed Provstens Mandtal over Bierge Herred, Fyens Stift*

<i>Fødde</i>	155	157	175	182	185	193	187	194	186	188
<i>i Aaret</i>	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769

Iblandt disse 1802 Fødde i Tie Aar sammentagne

Dreng	941	Uægte	64
Piger	861	Tvillinger og trillinger med videre	59

Naar alle Tie Aar sammentages treffer ind paa Maanedene

	Janu.	Febr.	Mart.	Apr.	May	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
<i>Fødde</i>	145	137	180	168	117	136	135	148	157	148	171	160

Ægteviiede

<i>Par</i>	58	71	65	83	74	55	56	44	55	53
<i>i Aaret</i>	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769

Naar alle Tie Aar sammentages findes Viiede 614 Par

Ungkarle med Piiger	360	Enkemænd med Piiger	117
Ungkarle med Enker	118	Enkemænd med Enker	19

Naar alle Tie Aar sammentages treffer ind paa Maanedene

	Janu.	Febr.	Mart.	Apr.	May	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
<i>Vielser</i>	22	34	43	32	26	68	49	32	54	128	80	46

<i>Døde</i>	145	163	129	224	181	147	155	92	116	108
<i>i Aaret</i>	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769

I denne Summa af 1460 døde i samtlige Tie Aar, ere

Af Mandkiønnet	752	Af Qvindekiønnet	708
----------------	-----	------------------	-----

Naar alle disse Tie Aar sammentages, treffer ind paa Maanedene

	Janu.	Febr.	Mart.	Apr.	May	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
<i>Dødsfald</i>	139	137	157	139	133	124	121	88	94	100	104	124

*Samtlige i disse Tæ Aar døde, inddeelte efter deres Alder,
regnet til det Aar de sidst fyldte*

Alder	Mandkøn	Qvindekøn	Alder	Mandkøn	Qvindekøn	Alder	Mandkøn	Qvindekøn	Alder	Mandkøn	Qvindekøn
0.	141	124	26.	9	4	52.	8	7	78.	10	7
1.	49	36	27.	3	7	53.	6	10	79.	3	6
2.	19	11	28.	2	6	54.	8	6	80.	11	17
3.	15	10	29.	7	4	55.	10	4	81.	6	3
4.	3	8	30.	9	9	56.	8	9	82.	5	2
5.	9	6	31.	5	3	57.	1	4	83.	3	7
6.	5	6	32.	5	5	58.	15	8	84.	2	7
7.	4	5	33.	2	3	59.	7	8	85.	3	2
8.	7	4	34.	3	6	60.	21	21	86.	3	5
9.	7	7	35.	2	2	61.	7	6	87.	2	1
10.	4	2	36.	11	11	62.	12	8	88.	1	3
11.	5	3	37.	1	5	63.	17	11	89.	2	1
12.	2	5	38.	2	7	64.	6	6	90.	4	4
13.	4	1	39.	3	5	65.	12	7	91.	-	2
14.	5	5	40.	9	12	66.	12	11	92.	-	1
15.	3	3	41.	2	2	67.	16	10	93.	-	-
16.	2	-	42.	9	10	68.	10	8	94.	-	2
17.	1	6	43.	7	3	69.	10	8	95.	-	1
18.	4	1	44.	6	7	70.	13	19	96.	-	-
19.	2	3	45.	3	4	71.	6	7	97.	-	-
20.	-	2	46.	8	4	72.	5	10	98.	-	-
21.	5	-	47.	2	3	73.	7	11	99.	-	-
22.	6	3	48.	5	7	74.	5	13	100.	2	-
23.	3	2	49.	8	4	75.	8	9	-	-	-
24.	4	3	50.	9	6	76.	6	7	-	-	-
25.	3	3	51.	9	6	77.	5	5	104.	1	-

*Saaledes rigtig beregnet testerer
N.S. Bøgh*

BILAG IV

Tabel over Kirke-Ligningen samt det contribuable saavel som det privilegerede Hartkorn i Bierge Herred

Kirke-Soggenes Navne	Kirke-Ligningen af Aar 1690			Hartkornet overallt		Hovedgaards Taxterne især	
	Rd.	Mrk	Sk	contribuable Hrtk.	privilegeret Hrtk.	Herregaardene	Taxterne Hrtk.
Kierteminde		1	3		28	Lundsgaard	37
Revninge		2	13	127	66	Jershauge	24
Rynckebye	1	1	7	347	56	Schousboe	49
Kiølstrup	1	4	11	231	78	Ulrichsholm	71
Birchende		3	9	150	24	Sellebjerg	24
Marslev	1	3	4	258	61	Vejrup	51
Agedrup	1		3	149		Østergaard	55
Munckeboe	1	3		296	64	Scheelenborg	148
Drigstrup	1	1	14	254		Scheelenborg	
Mesinge	2		3	298	116	Som Baronie	100
Dalbye	1		7	246	10	Hverringe	93
Stubbedrup	1		12	307	148	Broelycke	50
Vibye		3	8½	176	155		
Summa	14 Rd.	2 Mrk	14½ Sk	2839 Hrtk.	806 Hrtk.	Summa	702 Hrtk.

NOTER

Anvendte forkortelser

Bøgh I, II og III: N.S. Bøgh: Beskrivelse over Bierge-Herred..., 1770-71.

DBL: Dansk biografisk Leksikon.

DL: Christian V's Danske Lov, 1683.

Fynske Saml.: Samlinger til Fyns Historie og Topografi, 1861-90.

Fynske Årb.: Fynske Årbøger udg. af Historisk Samfund for Fyns Stift siden 1939.

Hist. Årb.: Aarvog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter 1913-38.

Wiberg: S.V. Wiberg: Almindelig Dansk Præstehistorie, 1870, genoptryk 1959.

Fra Kertemindes Fortid I og II: V. Woll: Fra Kertemindes Fortid, I, 1925, og II, 1929.

- 1 Se indledning s. 16 ??
- 2 Se indledning s. 19 ??
- 3 Se indledning s. 5 ??
- 4 Se bilag xx
- 5 Kirkeligningen angav grundlaget for opkrævningen af kirketienden, der ydedes af landbrugets indtægter. Fritaget for tiende var præstegårde og sædegårde.
- 6 Hans de Hofman: Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve, V, 1760, s. 4. Erik Pontoppidan: Danske Atlas III, 1767, under de enkelte herregårdes beskrivelse.
- 7 Præter propter: ca.
- 8 Hindsholm lå før 1660 under Nyborg len, fra 1660-1799 under Nyborg amt, fra 1671 Nyborg-Tranekær amter. 1799 flyttedes Hindsholm til Bjerge herred under Odense amt.
- 9 Tacite: upåttalt.
- 10 Civilibus: Civilretslig, forensibus: strafferetslig.
- 11 Hindsholm. 1231: Hægnæzholm, der betyder Holmen med indhegningen eller Holmen, der udgør en indhegning. Bent Jørgensen: Dansk stednavneleksikon. Jylland, sydlige del og Fyn med omliggende øer, 1983.
- 12 Ulrichsholm birk oprettedes formentlig i 1683, Scheelenborg birk 2/3 1680. LAO. Register over retsbetjentarkiver.
- 13 Per abusum: ved misbrug.
- 14 Biskop Kingo i Odense indkaldte i 1690 oplysninger fra alle sogne om hvert kalds præsterække, indkomster, tillæg og andre goder. I den såkaldte Bjerge Herreds Jordebog 1690, som Bøgh karakteriserer som temmelig nøje forfattet, mangler kun oplysninger for Ktm kald. LAO, Fyns Bispearkiv, Bjerge hrd. Indkomne Breve 1553-1785, Bøgh III, s. 2. I forbindelse med skatteopkrævninger måtte sognepræsterne ofte angive kaldenes indtægter. Se f. eks. LAO, Bjerge hrds provsti: Diverse sager 1714-18103. Indberetninger om præste- og degnekalds indtægter 1714 jfr. forordn. om krigsstyr på gejstlige personer af 26/2 1714.
- 15 Jus vocandi: kaldsret.
- 16 Per plurima vota: ved flertalsafgørelse.
- 17 Pro officio: til embedet.
- 18 Se sognekaldenes præsterækker i Wiberg
- 19 A Reformationis: efter Reformationen.
- 20 Successores: Efterfølgere.
- 21 Subscribenten: den der skriver under.
- 22 Seriem Pastorum: præsterække.
- 23 Seculo: århundrede.

- 24 De første bisper efter reformationen kaldtes stiftssuperintendenter. Jørgen Jensen Sado-
lin var biskop 1537-1559.
- 25 In octavo: lille format.
- 26 Fratrem vicarium betyder broder vikar. Hvis provsten ikke var i stand til selv at varetage sine pligter, kunne han anmode om at få udnævnt en viceprovst.
- 27 Se indledningen s. 11 ??? Electo: valg.
- 28 Exsecution: udpantning.
- 29 Confunderes: sammenblandes med.
- 30 I følge Wiberg var det Christian V, der overdrog en bondegårds jorder til Mads Jensen Rosenberg, der var præst i Viby 1674-1680.
- 31 Kronprinsesse Louise fødte i 1745 en søn, prins Christian, der døde i toårsalderen.
- 32 Substitut: stedfortræder.
- 33 Småredsel: ydelse i naturalier eller penge til præstens eller degnens underhold.
- 34 Hans Tausen, 1494-1561. Tausen er en forkortelse af den latinske form Tausanus.
- 35 Collegia Theologica: præstemøde.
- 36 Diario: dagbog.
- 37 Erik Pontoppidan: Annales ecclesiae Danicae diplomatici I-IV, 1741-52.
- 38 Jens Worm: Forsøg til et Lexikon over danske, norske og islandske lærde Mænd 1771-84. Henvisningen til Worm, der først begyndte at udkomme i 1771, er en senere tilføjelse.
- 39 Competenter: konkurrenter.
- 40 Exciperede: undtog, udelukkede.
- 41 Envoye Extraordinaire: gesandt udsendt med særlig opgave.
- 42 Komplette sædegårde var herregårde, der havde et tilliggende på mindst 200 tdr hartkorn bøndergods inden for en radius på 2 mil fra hovedgården. En komplet sædegård havde skatte- og tiendefrihed.
- 43 Bøghs anden kone Mette Cathrine Birch var datter af Mads Birch og Karen Jacobsdatter Møller. Seidelin II, s. 511.
- 44 Nyborg amt bestod af Vindinge, Gudme, Sal-
linge og Sunds herreder samt Hindsholm.
- 45 Gratum nautis ostium maris: Havets munding, kær for sømanden
- 46 Denne fortolkning er formentlig den rigtige. Se Bent Jørgensen: "Dansk Stednavneleksikon, Sydlige Jylland og Fyn med omliggende øer", 1983.
- 47 Peder Rasch, f. 1692, d. i Odense 22/5 1771, fra 1748 til sin død professor i matematik og filosofi ved Odense gymnasium. Giessing: Jubellærere, II, 1, s. 216.
- 48 Steege er landsbyen Stige ved Odense ås udløb.
- 49 Johan Isaksen Pontanus, f. 1571 i Helsingør, d. 1639 som professor ved et hollandsk universitet, skrev bl.a. en Danmarkshistorie på latin.
- 50 Cessante...: Når årsagen ophører, ophører også virkningen.
- 51 Det af kong Erik af Pommern 7/12 1413 på Nyborg slot udstedte brev findes trykt i Danmarks gamle Købstadslovgivning III, s. 497 f, i Nye Danske Magasin, V, s. 235 og i Kr. Kragh: Kjerteminde 1413-1913, s. 11.
- 52 Birkeret betegner, at distriktet unddroges fra herredet og gjordes til en særlig retskreds, et birk.
- 53 Bådsbæk er det vandløb, som løber langs Kertemindemarkjorders nordgrænse og falder i Storebælt ved Kikkenborg.
- 54 Beck er en fejlskrift for vægh, d.v.s. vej. Der menes: i den anden retning.
- 55 By med sin egen ret.
- 56 Dependence: afhængighed.
- 57 Kammerbrev: brev fra Rentekammeret (finansministeriet).
- 58 Se note 10.
- 59 By med selvstændig retstilling.
- 60 Bygrænse.
- 61 Se V. Woll: Kertemindemarkjorder i Hist. Årb. III, s. 408-19.
- 62 af Alderdom: fra gammel tid, fra Arilds tid.

- 63 Bøjdemænd (bygdemænd) var en art meddomsmænd, der i visse retssager fungerede sammen med biskoppen, særlig når det skulle afgøres, om nævningers ed skulle underkendes.
- 64 Bøgh har ikke kendt betydningen af ordet "embede" i ældre dansk, nemlig "håndværk". Kongebudet er altså at forstå som en art lavstvang: Enhver håndværker skal blive ved sin næringsvej.
- 65 En handelskalender, formentlig Hans Holcks "Danmarks og Norges samt Hertugd. Slesvig og Holstens Speil", udg. 1770-71.
- 66 Konsumtion eller accise, en indenlandsk toldafgift, som ved forordn. 21/7 1657 i anledning af Svenskekrigen blev pålagt indenlandske forbrugsvarer, når de søværts eller landværts tilførtes byerne. Den opkrævedes ved byportene såvel som ved havnen og udgjorde en betydelig statsindtægt, men var besværlig at opkræve, hvorfor den ofte mod fast årlig beløb var bortforpagtet til opkræverne, eller disse købte oppebørselsretten på åremål ved auktion. Uagtet afgiften var ildeset af befolkningen og gav anledning til smugleri og andet misbrug, ophævedes den først ved lov 7/2 1851. Se V. Woll: Konsumtionsboderne i Kerteminde, Fynske Årb. II, s. 231-40.
- 67 Stervboe: dødsbo. Konsumtionsforpagter Hans Bærentsen begr. 10/4 1769.
- 68 Nordre Port eller Hindsholms Port var ved Langegades daværende nordende ved hjørnet af Peder Møllers Stræde. Her var konsumtionsboden, nuvær. nr. 52, men efterhånden som bebyggelsen fra 1796 at regne bredte sig længere nordpå (Friheden), flyttedes boden også udefter, således først til nr. 111, senere helt ud til Standvejen. Søndre Port eller Langebro Port var ved Langebros nordende, og her var i alt fald fra 1760 en lille bygning, der kaldtes Langebros toldbod (skøde- og ptp. 2-61). Vesterport eller Munkebo Port var ved Vestergades vestende, omtrent ved nuvær. Tværgade. Konsumtionsboden var nuvær. Vestergade nr. 68, senere ved hjørnet af Præstegade. Skibbroen er havnepladsen.
- 69 "Broe paa Broe", det ene lag brolægning ovenpå det andet; sådant sås endnu i 1994 under arkæologiske undersøgelser, da Langegade atter fik ny brolægning.
- 70 "et par skønne Gaarde", nemlig på nuvær. Tornøes Hotels grund; "et grundmuret Hus" blev senere Toldkammer, se Fra Kertemindes Fortid, I, s. 39. Toldkammeret kaldes nu Toldboden og anvendes til Kerteminde Museums og Kunstforenings udstillinger.
- 71 Langebro har næppe nogensinde ligget for enden af Strandgade, der sikkert altid kun har været baggade for Langegade. Byplanen viser tydelig, hvorledes byen har udviklet sig om de to hovedårer, Langegade og Vestergade med baggader på begge sider af disse.
- 72 Provst Bøgns gård, Vestergade nr. 25, strakte sig langs Præstegårdsstræde helt ud til Fiskergade. Så godt som hele bygrunden vest for Præstegårdsstræde og Rebslagerstræde var dels provst Bøgns "Kornvænge eller Enghave", dels forskellige andre haver, som efterhånden, endog først efter 1800, blev bebyggede. Før Svenskekrigen 1658-60 havde der været bygninger på denne egn.
- 73 Ramsherred, et navn med lidt foragtelig betydning, forekommer endnu i flere andre byer, men ikke længere i Kerteminde.
- 74 Braqver d.v.s. barakker, småhuse. Flere af dem tilhørte bedrestillede borgere, der benyttede dem som soldaterkvarterer; kaldes undertiden Straaboderne.
- 75 Denne præstebolig lå på hjørnegrunden ved Bødkerstrædes østside, svarende til nuvær. nr. 34-40 i Præstegade. Den var ikke embedsgård, men tilhørte de skiftende sognepræster personlig fra ca. 1560 til 1690 og

- betegnes på Resens bykort ca. 1680 som sognepræstens residens. Men den ældste præstegård, som var brændt i 1560, lå lige overfor, således som biskop Jakob Madsen siger i sin visitatsbog 1588. Den blev aldrig genopført, grunden lå øde og benævntes først "Præstebøjden" ("en øde Plads, som Kirken tilhører" Grundtaks. 1682, 1705 og 1723) senere "Planen". I 1806 solgtes den af byfogden og de eligerede mænd til bebyggelse, så at kun den lille blindgade, som endnu hedder Planen, blev tilbage. Embedsbolig, den nuvæ. præstegård fik præsterne først 1852.
- 76 Nu Fiskergade iflg. byrådsbeslutning 22/3 1919.
- 77 Kamperhoug er oprindelig navn på hele terrænet mellem den nuværende gade Kamperhoug og Peder Møllers Stræde, efterhånden indtaget til haver og byggepladser, således nævnes endnu i 1835 "en Have paa den saakaldte Kamperhoug" (Skøde- og Ptprt. 4-317). Aktmæssig er navnet først fundet 1726; "en Byggeplads paa Camperhouf" (Skøde af 30/7 1726, fol. 256).
- 78 Rådhuset lå på samme sted som det nuværende Bibliotek, Langegade nr. 15, men nåede helt frem i gadelinien. Kirkegårdsmuren strakte sig langs det nuvæ. fortov, dens grundsten fandtes ved ombrolægning af Torvet i 1924.
- 79 Roulund nu Rågelund.
- 80 itzige: nuværende.
- 81 Langebro Port ses på et maleri af byen, der findes over en dør i Lundsgårds hovedbygning, som en rødmalet træport, omtrent som indgangsportene til Jægersborg Dyrehave ved København. Portenes opførelse gav iøvrigt borgerne anledning til at klage over byfoged Bendz' egenmægtighed ved den lejlighed, som det synes, uden grund. V. Woll: Urolige Hoveder i Kerteminde, Hist. Årb. IV, s. 398.
- 82 Se note 173.
- 83 Byens magasingård er ejendommen nord for Bruunsstræde mellem Langegade og Strandgade; amtsforvalterens magasingård nu Langegade nr. 5, se Fra Kertemindes Fortid, II, s. 51, og Hist. Huse i Ktm, s. 181 og 99.
- 84 Langegade nr. 38. Johan Glysing omtales nærmere under borgmestrene. Villads Knudsen, købmand i Nyborg, begr. 26/8 1772, 66 år. Han havde erhvervet gården ved auktionsskøde, tingl. 20/7 1761, den blev ved skøde, tingl. 20/1 1780, solgt af hans svigersønner, blandt hvilke justitsråd Otto Engelsted på Risinge og kancelliråd Lunn, Knabstrup ved Holbæk.
- 85 Langegade nr. 55. General Linstow, se Bøgh II, s. 166.
- 86 Langegade nr. 2, blev ved auktionsskøde af 11/12 1769 tingl. 21/12 1772, solgt til Peder Rasmussen i Odense og Gregers Leopold på Løjtved.
- 87 Hjørnet af Langegade og Præstegade, nu præstegård.
- 88 Nu delt i ejendommene Langegade nr. 81-87.
- 89 Vistnok Åge Muus, se Jul. Schovelin: Fra det gamle Handelshus, 1929, s. 7-9.
- 90 Skillingsredsel, en art lignings-grundliste.
- 91 For at hindre ulovlig brændevinsbrænding på landet, hvorved afgiften unddroges staten, indførtes ved fordn. 3/5 1768 den ordning, at retten til brændevinsbrænding i købstædernes friheds-distrikter (opland) skulle bortforpagtes ved auktion til købstadfolk. Af skøde- og ptprt. 2, 65 og 66 ses det, at forpagtningen blev tilstået borgerne for flg. beløb årlig for de efternævnte sogne, der udgjorde Kertemindes friheds-distrikt. Viby, Drigstrup, Revninge og Rynkeby hver 2 rdl. 1 mrk, Mesinge 3 rdl. 1 mrk, Dalby, Stubberup, Flødstrup og Bovense hver 2 rdl. 1/2 mrk, Munkebo, Kølstrup og Birkende hver 2 rdl. 3 mrk. og Rønninge 5 rdl. 1 mrk. eller ialt 32 rdl. 5 mrk.

- 92 Ekstraskatten var pålagt 1762 for at dække udgiften ved, at regeringen under den preussiske Syvårskrig og den truende fare for krig med Rusland havde haft en større hær stående ved vor sydgrænse. Den var overordentlig trykkende, idet enhver der var over 12 år, skulle betale 8 sk. månedlig, forældre skulle betale for deres umyndige børn. De allerfattigste slap ganske vist, men deres portioner fordeltes som tillæg på de bedrestillede. Denne skat, der således hvilede på hvert hoved og derfor kaldtes Kopskat (tysk Kopf=hoved), var særlig forhad og blev angrebet stærkt bl.a. i P.A. Heibergs satiriske fortælling, "Rigsdalersedlens Hændelser", men den bibeholdtes dog til 1812.
- 93 Saltskatten var indført i sidste halvdel af 1600-tallet, den hvilede kun på købstæderne.
- 94 Brandskatten anvendtes til brandredskaberne anskaffelse og vedligeholdelse samt vægterløn; vægteren fik ugentlig 3 mrk om vinteren, 21/2 mrk om sommeren, samt støvler (brandskats-regnskab 1757-60).
- 95 Afgiften til amtstuen, 7 rdl. 3 mrk årlig, ydedes lige til den afløstes i h.t. lov 20/4 1913. Den betegnedes som "Afgift af Gedskovs Hoved", en jordlod n.f. byen, som magistraten fra gammel tid havde haft i brug som en del af dens embedsløn mod at svare kongen en årlig afgift af 1/2 td. smør efter renteritakst, nemlig ovennævnte beløb.
- 96 Seculum fatale: det skæbnsvangre århundrede.
- 97 Nolens volens: selv om han ikke ønskede det.
- 98 Conjungerede: forenede sig med.
- 99 Væstand: ulykke.
- 100 Tingsvidnet udarbejdedes i to eksemplarer, et sendtes til kongen og er nu i RA, det andet fra Ktm. rådstue findes ikke mere. Se Bøgh II, s. 35.
- 101 1 sletdaler á 4 mark á 16 skilling; 1 rigsdaler á 6 mark á 16 skilling.
- 102 Testes oculati: øjenvidner.
- 103 Udgravningen til Odense Kanal påbegyndtes 25 år senere i 1795, og kanalen blev fuldført 1804. Stige by blev ruineret derved.
- 104 Landprang: handel med købmandsvarer på landet. Landprang var forbudt, handelen skulle foregå i købstæder.
- 105 Se note 100.
- 106 Sophie Amalie Moth, grevinde af Samsø, Christian V's officielt anerkendte elskerinde. Borgmester Burenæus var ikke Sophie Amalies broder, men måske besvogret med hende. Bøgh nævner dog ikke selv forbindelsen til Sophie Amalie i sin biografi af Burenæus, Bøgh II, s. 124.
- 107 Expedient: middel.
- 108 Non plus ultra: ikke hinsides, ikke længere.
- 109 Vindicere: hævde retten til.
- 110 Se også V. Woll: Kerteminde Sognekirke i ældre og nyere Tid, Hist. Årb. IV, s. 639-682, og G. Strøm: Efterretninger om Kjertermindes Præster, Rectorer og Hørere siden Reformationen, Fynske Saml. III, s. 1-61.
- 111 Sejrværket: Urværket.
- 112 Dette mindesmærke - til Guds ære og til evig erindring om en højtelsket svigermøder, den salig afdøde kvinde Birgitte Olufsdatter lod Johan Rudolf Burenæus, borgmester i staden Kerteminde, på egen bekostning opføre og bepryde.
- 113 Karen Poulsdatter, J.R. Burenæus' 1. hustru, var datter af rådmand i Kerteminde Poul Christensen og Birgitte Olufsdatter og enke efter tolder Jørgen Carstensen.
- 114 Der står "Powel Schinkel", men bogstavet o er næsten skjult af en nagle.
- 115 Tømmerværk: forsynet med tralleværk, d.v.s. trægitter.
- 116 Bilthugger-Arbejde betegner her billedskærerarbejde i egetræ. Figurernes bortsolgtes som "gl. træværk" ved kirkens restaurering i 1855, men en del af dem gen fandtes i 1925 på Ulriksholm og er nu atter

- anbragt i kirken, se nærmere Hist. Årb. IV, s. 639-682.
- 117 Passio Christi = Christi Lidelse.
- 118 Indskriften på lydhimlen lyder i sin helhed således: 1676 har den ærværdige Hæderlig lærde Mand H. Anders Povelsen, Sogneprest her til stedet og Drigstrup sognen, med sin Kieriste, den Hæderlige Gud og Dydel-skende Matrone Anna Pedersdatter ladet denne Predikestol Bekoste Gud oc det Hellige Predicke Embede til ære, Kircken til Prydelse oc dem Selff til En Chrestelig oc Berømmelig Amindelse oc Gudelig Efter-Mæle.
- 119 Denne døbefont findes ikke mere i kirken.
- 120 De to lysekroner har senere byttet plads.
- 121 Disse to lysearme er nu anbragte i korbuen.
- 122 Til Guds ære lod W. Weghorst, denne bys rådmand, med sin højtelskede hustru Kirsten Bager, denne stol indrette på egen bekostning.
- 123 Foragtet af verden, agtet af Gud.
- 124 Ut virginem intactam: som en uberørt jomfru.
- 125 Extraction: herkomst.
- 126 Hujus loci: på dette sted.
- 127 Herre, jeg vil ikke leve uden sår, da jeg ser dig såret.
- 128 Strandgade nr. 12-14. Christopher Sørensen var gift fire gange, druknede ved kuldsejling i 1776 (skifteprt. 10/10 1776).
- 129 Om denne "Tavle" se Fra Kertemindes Fortid, I, s. 8-12: Det navnløse Epitafium i Ktm Sognekirke. J.H.S: Jesus hominum salvator.
- 130 I håb om en glædelig opstandelse hviler under denne gravsten benene af den ærværdige mand Hr. Anders Mand, sognepræst her på stedet, som da han havde fyldt sin alders 67. år og havde beklædt præsteembedet i 38 år, lod dette minde lægge, og endelig, mæt af livet, hensov i Herren år 1654 d. 3 juni, tilligemed sin elskede hustru Anne Pedersdatter.
- 131 De 8 begravelser er forlængst sløjfede og de fleste ligsten indmurede i forhallens vægge. De er nærmere beskrevne i Persh. Tidsskr. 7. IV, 183.
- 132 Den Juelske begravelse er ligkapellet i søndre sideskibs østligste hvælvingssag. Peder Juel, f. 11/6 1708, d. 8 /1 1779, Birte Cathrine Juel, f. Levetzow, f. 11/2 1715, d. 13/8 1784.
- 133 Den hellige grav er nu i Nationalmuseet.
- 134 Støvlerne og kården blev undersøgt, da de for en del år siden blev nedtagne, medens kirkens indre blev hvidtet. Støvleskafterne var forhuggede, på kården fandtes et lille mærke, et skægget kronet hoved. I følge Tøjhusmuseet stammer mærket fra våbensmeden Wund i Nürnberg 1630.
- 135 Møllen solgtes i 1887; den lå ved opkørslen til "Møllebakken", men er nedbrudt i 1921, se Hist. Årb. III, s. 417.
- 136 Fortegnelse over præster, kapellaner og rektorer på dette sted.
- 137 Peder Cortsen blev 1561 præst ved Maribo Klosterkirke (Rørdam: Kbh. Univ. Hist. II, s. 735).
- 138 Vices: hverv.
- 139 Ejusdem: samme (måned).
- 140 Schenderup (Skinnerup), nu Ulriksholm.
- 141 Kiel, nu Østergård.
- 142 Rantzholm: Rantzausholm, nu Brahetrolleborg.
- 143 Og endelig mæt af livet.
- 144 Ministerialia: kirkelige handlinger.
- 145 Pedersen er en fejlskrivning for Sørensen.
- 146 Ordene "Skalk og Muusefælde" skal sigte til rektor Schacht og kapellanen Niels Jacobsen Muus. Fynske Saml. III, s. 17.
- 147 Frederick Carl Rodriguez (fader Carl R., f. i Madrid, professor i fransk, spansk og italiensk v. Kbh. Univ.), f. 1668, student 1688, kandidat 1690, kaldet til Ktm. 12/3 1698, men s.år til Nakskov, 1/4 1715 sognepræst ved Kbh. Trinitatis kirke.

- 148 Langegade nr. 6-8.
- 149 Se Bøgh II, s.1.
- 150 Mordsagen, der behandlede både ved Ktm byting, landstinget, en kommissionsdomstol og Højesteret, vakte umådelig opsigt. Bøghs sparsomme omtale her og III, s. 20 skyldes måske et ønske om at dække over hans ven byfoged Schiøtz, som havde været meget lemfældig og åbenbart ønsket at lade nåde gå for ret. Se Nic. Jacobsen: En Justitsag fra det 18de Aarhundrede i Fynske Saml. V, 1871, s. 63-114. G. Strøm: Efterretninger om Kjørteminde Præster, Rectorer og Hørere siden Reformationen i Fynske Samlinger III, 1865, s. 19-23. L.V. Hertel: Brænderup Sogns Præstehistorie s. 630-631. Romanforfattere har benyttet stoffet. I. Ravn-Jonsen: Jomfru Helenes Hjerter, u. år, og C.H. Andersen: Anne Helene, 1966.
- 151 Denne formodning er urigtig, thi Hornemann er f. 1690, mens Bagge først blev kapellan i Frederiksborg 1698 (Wiberg, I, s. 394, II, s. 80).
- 152 Sustinerede: gennemførte.
- 153 Magnus Wøldike, f. 1699, d. 1750, prof. v. Kbh. Univ. fra 1731, Jeremias Fr. Reuss, f. 1700, d. 1777, prof. v. Kbh. Univ. 1732-49.
- 154 Peder Hersleb, f. 1689, d. 1757, Sjællands biskop 1737-1757.
- 155 I 1773 og 1774 fik han to sønner, Christoffer Benedikt og Frederik Julius. Om børnenes videre skæbne, se Fynske Saml. III, s. 27.
- 156 Kapellanerne findes udførlig omtalte i Fynske Saml. III, s. 39-56.
- 157 Rådmand Henrik Sørensen Krog, d. 1657, hans enke, Engel Pedersdatter Kall, ægtede kapellanden Holger Boesen; kapellanden Peder Henriksen Krog var søn af rådmanden.
- 158 Temaet stammer fra Højsangen 2, 14.
- 159 Ludvig Boesen, f. i Ktm. 15/5 1733, sognepr. i Rynkeby-Revninge 1764-85, derpå i Vigerslev-Veflinge til 30/3 1788, da han døde pludselig under konfirmationshandlingen, se Fynske Saml. VI, s. 18-21.
- 160 Sprinkler: en art plettyfus.
- 161 Hans de Hofman, amtmand over Koldinghus amt 1773-93, samlede og udgav 1755-80 i 11 kvartbind "Hofmans Fundatser" (bestemmelser om legater o.l.).
- 162 Rektorerne findes udførligt omtalte i Fynske Saml. III, s. 65-85.
- 163 Niels Jespersen, biskop over Fyns stift 1560-87.
- 164 Jens Worm (1716-90), rektor v. Århus skole, udgav 1771-84 "Forsøg til et Lexikon over danske, norske og isl. lærde Mænd".
- 165 Laurids Jacobsen Hindsholm (1600-63), biskop over Fyns stift 1651.
- 166 Jacob Pedersen Worm (1642-93), præst, bl.a. i Viborg 1677. Skrev satire og smædeskrifter mod kongehuset og blev derfor dømt fra ære, liv og gods, men 1681 benådet med forvisn. til Trankebar.
- 167 Bestemt til biskoppens efterfølger.
- 168 "Nova litteraria maris Balthici et septentrionalis" = Lærde Nyheder fra Landene ved Østersøen og Nordhavet. Se Fra Kertemindes Fortid, II, s. 64: "En alsidig Skolemand". Schacht efterlod bl.a. et håndskrift "Musicus Danicus eller dansk Sangmester", hvis udgivelse har været påtænkt.
- 169 Fædrelandets Historie og Oldsager.
- 170 Liberi posthumi: børn, fødte efter faderens død.
- 171 Svenstrup sogn, se Wiberg, III, 238.
- 172 Christian Rud-Møller (1651-1712), biskop over Fyns stift 1703.
- 173 Denne i 1741 opførte skolebygning, lå ved østenden af Nordre kirkerist og kaldtes vedvarende "Den gamle Latinske". Om dens opførelse og udgifterne derved se Hist. Årb. II, s. 416-418. Den blev nedbrudt i 1933 for at give plads til folkebiblioteket, men er senere genrejst i "Den gamle By" i Århus.
- 174 Baltzer Johansen, d. 1715, Jakob Baltzersen,

- f. 1684, d. 1760, og Johan Henrik Møller, d. 1791, findes nærmere omtalte i Fynske Årb. 1941, s. 387-392.
- 175 Niels Fischer, hvis herkomst ikke har kunnet oplyses, var f. ca. 1718, gift 3 gange, blev begr. i Ktm. 22/7 1789 og efterlod en talrig efterslægt og et insolvent bo. Flere af hans sønner blev urmagere og organister på Fyn. Et barnebarnsbarn, Hedvig Fischer, d. 18/9 1872, var modehandlerinde i Kerteminde.
- 176 Under gudstjenesten ombares "Tavler" (træbøsser, ofte af forme som en lille skovl, til indsamling af gaver), af "Tavlemænd," af hvilke der i 1754 var fire.
- 177 De i det følgende nævnte legatstiftere omtales nærmere under Bager-slægten. Bøgh II, s. 114 ff.
- 178 De to legater er gengivet Bøgh II, s. 211-216.
- 179 De to legater er gengivet Bøgh II, s. 216-220.
- 180 Erik Pontoppidan, f. 1698, d. 1764, biskop i Bergen 1747-54, derpå prof. v. Kbh. Univ., udgav 1741-47 "Annales ecclesiae Danicae" (Den danske Kirkes Årbøger). Det tyske citat oplyser, at Palle Rocenkrands i 1643 skulle have stiftet et legat for Ktm. fattige, men at dets størrelse er ham ukendt.
- 181 Rådhuset var en to-etages bygning, opført ved borgmester Schøthz' initiativ for 745 rigsdaler, se V. Woll: Bidrag til Kerteminde Købstads Historie i det 18. Aarhundrede, Hist. Årb. 1937, s. 68.
- 182 Om byens styre, borgmestre og rådmænd samt biografier af disse se V. Woll: Borgmestre og Raadmænd i Kerteminde til 1747, Fynske Årb. V, 312-338. Biografier af byfogederne efter 1660 se Fra Kertemindes Fortid II, s. 10-33.
- 183 Gjort Lovhævd: erhvervet ejendomsdom. Brevet er fra 5/12 1496.
- 184 LAO, Magistratsarkiver indtil 1863, s. 93 nævner tre tidligere borgmestre. Laurits Poulsen 1512, Klaus Lauritsen 1532, Jørgen Lauritsen 1549.
- 185 Sættedommer: dommer der beskikkes af amtmanden for en enkelt sag, hvor den egentlige dommer er inhabil.
- 186 Judex: dommer.
- 187 Hofmans Fundatser V, 511.
- 188 Hofmans Fundatser V, 509.
- 189 Der var ikke samtidig 3 borgmestre, derimod synes der omkr. 1680 at have været 5 rådmænd. Borgmestrene, som Bøgh omtaler her, fulgte efter hinanden således: Burenæus 1671-79, Bertram Treven 1679-80 og Knud Knudsen (Rønnov) 1680-84, se Fynske Årb. V, s. 320-323.
- 190 Hans Andersen Hof var konstitueret som dommer under vakance i byfogedembedet fra 20/6 til 17/8 1692, men var birkedommer i Ulriksholms birk og kæmner i Kerteminde 1691.
- 191 Indtil 1686 var Anders Clausen byskriver, se Hist. Tidsskr. I, 1, s. 103.
- 192 Billedet af Joh. Glysing og hustru har ikke kunnet opspores.
- 193 Byfoged Jørgen Seerup Bie blev ikke dømt til Bremerholm, men til at rømme kongens riger og lande. Hans senere skæbne er ukendt.
- 194 Byfoged Bendz blev 29/12 1768 udnævnt til borgmester som en særlig nådesbevisning efter en strid med en del af borgerskabet, se Hist. Årb. IV, s. 400.
- 195 Lars Christian Bendz fulgte som byfoged efter faderen, da denne døde i 1772; Juliane Elisabeth blev 17/6 1780 viet til hof-og stadsretsprokurator Andreas Mølller.
- 196 Langegade nr. 6-8.
- 197 Se "Fra en gammel Kriminal sag" (Fra Kertemindes Fortid I, s. 67). Margrethe Cathrine Johannesdatter dræbte 1/10 1715 et spædbarn og dømedes af Fynbo Landsting 27/11 1715 - uagtet hendes handling var udøvet "udi Sindets Urolighed, Fortvivelse og Forvirring" - til at henrettes med sværd af skarpretteren. Straffen fuldbyrdes

- 10/12 1715 på Ktm. Torv. I følge tingbogen
- 21/1 1715 mødte by- og rådstueskriver Otte Poulsen Svendborg for sin moster, ovennævnte Margrethe i drabssagen, thi hans fader Poul Ottesen, rådmand i Ktm, senere i Svendborg, var gift med tolder Johan Madsens datter Maren.
- 198 "En vis Malheur ... Sinds Urolighed", måske foranlediget over, at han juleaften 1714 i beruset tilstand befandt sig på Løveapoteket i Odense, uden nogen anledn. stak sin egen kusk ned med sin kårde. For dette drab blev han 15/4 1715 af byfogden i Odense dømt fra livet, men to år efter fik hans fader oprejsningsbevilling, påankede dommen og fik han frifunden (E. Dam: Odense Løveapoteks Historie 1549-1903, s. 46.).
- 199 Processen synes at have drejet sig om, at Schøthz 14/7 1739 lod sit fartøj "St. Johannes" udklarere til Norge under falsk angivelse af dets indehavende kornladning.
- 200 Begravet 3/7 1747. Tolder Fischer ægtede 14/11 1747 jomfru Kirstine Marie Bagger. Han blev jordet 20/4 1750.
- 201 Jordet 24/2 1764.
- 202 Kontrolløren hed Christen Westesen, han blev jordet 7/1 1755.
- 203 Christoffer Klingbech var i 1773 kontrollør i Hobro (Skøde- og Ptp. 27/9 1773).
- 204 Ananias Jacobsen Norup, døbt 28/11 1688, vejer og måler iflg. reskr. 19/10 1731, begr. 23/2 1770; se i øvrigt under Bager-slægten.
- 205 Se "Fra Postvæsenets Barndomsdage" i Fra Kiertemindes Fortid, II, s. 45. Jens Ottesen Langemach blev postmester 1721, begr. 4/10 1728.
- 206 Onus: byrde.
- 207 Frans Skriver nævnes som rådmand 1566 og 1579, se nærmere Fynske Årb. V, s. 317.
- 208 Christen Skriver er mulig Christen Poulsen, foged på Hverringe, se "Det navnløse Epitafium i Ktm. Sognekirke" i Fra Kertemindes Fortid I, s. 8.
- 209 Langegade nr. 55.
- 210 Otte Poulsen, se under borgmestre, Bøgh II, s. 94. Enken Ingeborg Lauritsdt. begr. 31/3 1699.
- 211 Henrik Sørensen Krogs gård på Langegade er nu nr 26 og 28 se iøvrigt V. Woll: Ejendommene ved Havnepladsen, Fynske Årb. IV, s. 307-308. Hans "gård ved Stranden" svarer til Tornøes Hotels østre halvdel. Han var død 1657. Boet vurderedes til 12.944 Daler, gælden var 1492 daler (skøde- og ptp. 8/4 1657).
- 212 Peder Krog (1654-1731), biskop i Trondhjem fra 1688.
- 213 Stamtavle over slægten Hoppensach, Maskinskr. på LAO og Kerteminde Museum. Peter Hoppensach begr. 11/5 1694, 69 år. Se videre under Bager-slægten og Hoppensach stamtavlen.
- 214 Vestergade nr. 6.
- 215 "hvornu Købmand Johan Otto Møll boer" er den i 1900 nedbrudte Trollegård, nu Langegade nr. 10 og Trollegade.
- 216 Langegade nr. 39-41.
- 217 Efterkommere af rådmand Andr. Høyer, se Hoppensach-stamtvl.
- 218 "Gården af ... Købm. Villads Knudsen i Nyborg, ny ombyggt". Gården er nu Langegade nr. 38, var i 1761 under ombygning (Brandtaks.). Om Villads Knudsen, se slægten Graae.
- 219 Niels Hansens 1. hustru var Sidsel Jensdt. skifte efter hende 24/7 1660 (skifteprt. fol. 67).
- 220 Hans Nielsen var svigersøn af Niels Hansen gift med datteren Karen.
- 221 Claus Hansen Naschov og svigersønnen Claus Nielsen var sognepr. i Munkebo, hhv. 1640-59 og 1660-84 (Wiberg II, s. 410, 7 og 8).
- 222 Niels Clausen sognepr. i Tavlov 1703-29 (Wiberg III, s. 300, 8).
- 223 Erich Svitzer, sognepr. i S. Højrup-Gestelev "her i Landet", dvs her på Fyn, 1691-1742

- (Wiberg I, s. 740, 6).
- 224 "... gift med en præst i Låland" nemlig Hans Jakobsen Kjøbing, sognepr. i Herredskirke-Løjtofte 1691-1708 gift med Sidsel Kirstine Claus dt af Munkebo (Wiberg I, s. 607, s. 8).
- 225 Grevinde Moth: Sophie Amalia Moth, Christian V's elskerinde, se DBL og Fynske Saml. V, s. 361.
- 226 Rasmus Jensen og Claus Vedel, begge sognpr. i Munkebo, hhv. 1684-95 og 1695-1748 (Wiberg II, s. 410, 9 og 10) samt Fynske Saml. V, s. 365 ff.
- 227 "Byens Magazingård" svarer til Langegade nr 32.
- 228 Åge Pedersen Syv findes omtalt i Bager-slægten; hans gård svarer til nuvær. Fiskergade nr. 12-20. I hans 2. ægteskab var børnene Peder, Maren, Anne og Sidsel (skifteprt. 13/8 1685, fol. 237).
- 229 Fiskergade nr. 20.
- 230 Hans Balum og Margrethe Balum jordedes hhv 20/9 1758 i fattigjord og (begr.) 20/7 1748 "i den store åbne begravelse i kirken på den søndre side".
- 231 Langegade nr 2.
- 232 "begravne begge paa en Dag", nemlig 20/9 1700.
- 233 Lars Christensen, sognepr. i Vollerslev-Gjørslev 1707-36. Her ægtede han formandens enke Karen Christensdt. Morsing (der først havde været gift med sognepr. i Kertemind Bent Pedersen Top). Derpå blev han sognepr. i Terslev-Ørslev, hvor han døde 2/4 1746, (Wiberg, III, s. 615, 11 og s. 304, 13).
- 234 Ananias Mikkelsen Lehrmann, sognepr. i Skamby 1693-1704 (Wiberg III, s. 57, 11).
- 235 8/12 1688 "blev Margrethe Hierisdts, Laurits Michelsens Hustru, begr. i sit 19. Aar". Deres barn Mette var døbt 22/8 1688. Hun blev 23/11 1706 gift med sognepr. i Stadil Oluf Guldberg (Wiberg III, s. 175, 6).
- 236 Jesper Hieresen Juul, sognepr. i Marslev 1690-1713, se Fynske Saml. V, s. 322.
- 237 Laur. Michelsen Lehrmann gift 2. gang 15/1 1690 med Abel Marie Christensdt; hun begr. 10/2 1750 i kirken, " i Gangen nedenfor Koret p. samme sted, som hendes sal. Mand forhen har været begr."
- 238 Mads Stephensen, døbt 9/1 1698, gift 20/1 1724 med Christine Lauritsdt. Byggede en del af hjørneejend. nuværende Langegade nr. 7, var kæmner 1736, elig. borger 1741-51, jordet 27/1 1751. Af hans her nævnte børn var Lars (Laurits) døbt 28/10 1724, Abel Marie 4/11 1730, Stephan 1/7 1732, Christian 7/8 1734 og Karen 20/11 1738. To børn døde spæde. Stephan gift med Karen Antonia Bøgvad, var købm. og skipper i Ktm. og havde med hende børnene Mads døbt 7/9 1756, Christine døbt 20/11 1758 og Birgitte døbt 17/10 1759. Hustruens død er ikke funden i Ktm. kirkebog, men Stephan Madsen blev 14/2 1761 trol. og 12/3 1761 gift med Sara Christensdt. Laurentin. Heller ikke hans død findes i Ktm. kirkebog, men Sara blev - iflg. tilladelse af 27/12 1769 - 2/5 1770 viet til løjtn. Johan Jacob Birchholtz. Han døde i Vejle 27/4 1802, enken sst. 2/6 1806 (se Ove Hansen og E. Juel Hansen: Slægten Bom m. Sidelinier).
- 239 Langegade nr. 7.
- 240 Oluf Nielsen Viborg, døbt i Ryslinge 27/12 1724, blev iflg. kongebrev gift 18/12 1754 m. jomfru Abel Marie Stephens. Han var elig. borger i Ktm. 1753-55 (og videre?); enken jordet 22/10 1791, 54 år. Hun efterlod 2 døtre, Kirstine døbt 13/8 1766, og Elisabeth Cathrine døbt 5/9 1768.
- 241 Bager-slægtens stamtavle udarbejdet af V. Woll findes som manuskript på LAO og Kertemind Museum. Stamfaderen underskriver sig kun Jesper Jacobsen. Bager-navnet har mulig været knyttet til ejendommen ell. til tidligere ejere. Blandt hans 8 børn findes Abraham, Isak, Jakob og Sara.
- 242 Langegade nr. 40, kaldet "Det gl. Apotek",

- idet Ktm. apotek havde til huse her til 1920. Se Fra Kertemindes Fortid, I, s. 51.
- 243 Det er ejendommen s. for Toldboden, som i lange tider var byens eneste gundmurede gård.
- 244 Isaac Bager. Formentlig død før 1672, da han ikke nævnes på privatskiftet efter faderen i dette år (skifteprt. 28/2 1681, fol. 190). I dette dokument nævnes endnu Abraham, men han må være død omkr. 1677 (se Skøde- og Ptpert. 17/8 1696).
- 245 Weghorst og Kirsten Andersdt. Bager havde 7 børn, men 3 døde som spæde. Den af Bøgh omtalte datter, Sophie Amalie, døbt juli 1691, død 9/2 1748, begr. Od. St. Hans K., gift 1. Nicolai Kannewurf, klokker og kateket v. Od. St. Hans, (se Hist. Årb. 1937 s. 98 og 102), død smst. 17/12 1731, 45 år, gift 2. Niels Ovesen (Ågesen) Wamberg 30/5 1732 i Od. St. Hans, kateket og klokker smst., død 16/2 1783. Sønnen, Niels Nielsen Wamberg, sognepr. i Herring 1760-73, i Gudbjerg 1773, død 2/5 1800 (Wiberg I, s.611, 11 og s. 491, 8).
- 246 Herman Nielsen Broch, gift 8/1 1682 m. Dorthe Andersdt. Bager, købm. skibsreder, "gæstevært". Byggede 1690 nuvær. Lange-gade nr. 31. Dørhammer m. H.N.S.B og DADB - 1690-. Takserborger 1718, elig. borger 1723-27, begr. 4/6 1727. Hustru begr. 3/6 1720. (I Fynske Saml. III, s. 49 betegnes han fejlagtig som færgemand på Vemmenæs, idet han forveksles m. sønnesønnen af samme navn). 11 døtre (6 døde som spæde) samt sønnen Niels, døbt 5/12 1684, druknet i febr. 1698 sammen m. sognepræst i Norup Oluf Jørgensen, dennes hustru, datter og kusk, da de kørte over isen på Od. fjord fra Munkebo mod Sletten, begravet 25/2 1698. Endelig sønnen Niels Hermansen Broch, døbt 3/6 1700.
- 247 Sidstnævnte Niels Hermansen Broch, elig. borger 1734-40, begr. 7/7 1740, gift 1. 1728 m. Hilleborg Marie Morsing, begr. 16/8 1736, gift 2. 11/12 1736 m. Maren Høyer (fader rådmd. Andr. Høyer, moder Engel Hoppensach), døbt i januar 1714. Hun ægtede 2. gang 6/4 1741 Morten Møller, foged på Hverringe, senere ejer af Krumstrup; hun begr. 17/11 1779 i Ryslinge k.
- 248 Langegade nr. 31-33.
- 249 Hylleborg Marie Broch, døbt 22/1 1739, gift med Christen Olufsen Lundegaard (Lundsgaard ?), som i 1752 fik kollats som sogne-degn i Rynkeby-Revninge. Da han døde (begr. i Rynkeby 8/5 1788) ægtede hun 20/2 1789 i Rynkeby hans eftermand Jens Møller.
- 250 Herman Nielsen Broch, døbt 28/7 1732, "Færgemand" (færgeejer) i Vemmenæs, begr. 5/7 1760 i Bjergby på Tåsinge.
- 251 Dorthe Nielsdt. Broch, døbt 4/1 1729, gift 1. Anders Christian Hansen Baunegård, 2. Arent Lauritsen Berents, 3. Christian Bentz eller Aarslef, alle bagere i Nyborg.
- 252 Dorthe Hermansdt. Broch, døbt 15/10 1682, begr. 20/6 1724, gift 17/11 1705 m. Jens Ottesen Langemach, købmand, tillige post-mester i Ktm 1721, begr. 4/10 1728.
- 253 Langegade nr. 44.
- 254 "ingen Livsarvinger": Spædbarn Otte Jensen begr. 2/3 1706.
- 255 Anna Marie Hermansdt. Broch, døbt 28/8 1693, gift 7/11 1715 m. Jakob Baltzersen, klokker i Ktm. i 56 år, døbt 28/5 1684, begr. 17/6 1760. Hustruen begr. 27/5 1764 (se V. Woll: Bidrag til Kerteminde Danske Skoles Historie, Fynske Årb. I, s. 389-392).
- 256 Baltzer Jacobsen, døbt 21/7 1721, begr. 7/2 1794, "ungkarl".
- 257 Falk Jacobsen, døbt 5/5 1731.
- 258 Anne Cathrine, døbt 3/9 1716, gift 10/10 1743 med Johan Jørgen Stiller; 1745 fik han kollats som sogne-degn og skoleholder for Balslev-Ejby menigheder. Han døde 4/3 1747. Af døtrene blev Anna Marie gift med

- Peter Engelhart Kellinghusen, farver og stadshauptm. i Od. Blandt deres efterkommere er C.F. Wegener (1802-93), geheimearkivar, og C.F.J. Wegener, biskop o. Lolland-Falsters stift.
- 259 Dorthe døbt 4/11 1727, gift 28/4 1758 m. klokker, kordegn og skoleholder i Ktm. Johan Henrik Møller (se Fynske Årb. I, s. 392). Han begr. 9/9 1791, enken 7/7 1800.
- 260 Sara Hermansdt. Broch døbt 12/2 1695, død i Hesselager 25/6 1767. ("Sara Brochs Livsløb" se Fra Kertemindes Fortid I, s. 74). Med de sidste to ægteæfæller havde hun 4 + 4 børn.
- 261 Oluf Hansen Berntsen ægtede Sara 5/10 1716. Hans begravelse nævnes ikke i kirkebogen.
- 262 Hans Nielsen Odder gift 15/7 1685 i Viby m. Karen Christensdt. af Løkkegård; han begr. 29/10 1706, enken gift 7/2 1708 m. Oluf Berntsen.
- 263 Jørgen Madsen gift 10/12 1717 m. Sara Broch. Gård lå på hj. af Torvet og Vestergade indbefattende nuvær. politigård. Han begr. ved juletid 1723.
- 264 Om Poul Landt og en del af hans efterkommere, se Fynske Saml. III, s. 49 og 83.
- 265 Oluf Jørgensen døbt 25/9 1719, Jørgen døbt 22/5 1724 (posthum). Han blev 10/10 1747 af biskoppen beskikket til adjungeret degn m. successionsret hos den davær. degn i Vissenbjerg, Thomas Landt, men døde allerede 24/2 1756 (skifte e. ham i Baag hrds gejstl. skifteprt).
- 266 Herman Poulsen Landt se Museum, 1894, II, s. 298 og Wiberg I, s. 619, 10.
- 267 En skøn Bondegaard er Ullemose i Ø. Skerlinge sogn.
- 268 Sindie Appollone Jørgensdt. døbt 15/9 1718, død i ..31/5 1762. Johan Wilhelm Kannevorff, var født i Horsens 10/8 1719, kapellan i Holstebro 1753, sognepr. i Idom 1775-99, begr. Ringkøbing 12/9 1803 (Wiberg II, s. 8, 11).
- 269 Dorthe Jørgensdt. døbt 9/10 1720, død 17/10 1782 i Od. St. Knud. Sigvard Møller, som var fra Skellerrup, fik borgerskab som urmager i Od. 27/4 1740, men var ved sin død 16/6 1773 storkøbmand på Flakhaven i Od. (skifte begyndt s.d.). Han stiftede i 1747 en enkekasse, "Det for de mindst formuende mest fordelagtige Fynske Societet" og var ved sin død dets forstander.
- 270 Margrethe Poulsdt. Landt døbt ..., død 1795 i Gudbjerg, gift 1. Jacob Rasmussen Basballe, sognepr. i Barløse, død 10/4 1755, gift 2. eftermanden Oluf Jacobsen Hvalsøe, død 3/4 1803 (Wiberg, I, s. 143, 9 og 10).
- 271 Kirstine Hermansdt. Broch, døbt 23/1 1698, begr. 1/8 1754, gift 8/11 1726 m. Frederik Giesenbier, om hvem intet videre vides. Hun ejede 1734 og 1738 ejendom s. f. Rådhuset (Brandvis. og Grundtakst); stiftede et lille legat.
- 272 Susanne Hermansdt. Broch døbt 25/10 1701, død i Fåborg 2/6 1771, begr. der 6. s.m., gift 2/5 1721 m. Nicolai Jacobsen Bierfreund, købmd. og tobaksspinder i Ktm., ejer af Bagerslægtens gård, nuvær. Langegade nr. 40. Kæmner, elig. borger 1728, overformynder, begr. 9/11 1736, 47 år. Enken gift 1/6 1745 m. Conrad Pihl, vejer og måler i Fåborg. Sønnen Jacob dbkonf. (sic) 15/2 1722, fik 1744 borgerskab som købmd. i Fåborg, 1758 i Assens, død der 8/4 1773. Sønnen Herman døbt 24/8 1723; købmd. i Fåborg 1745, død der 19/11 1802 (se E. Juel Hansen: Bankdir. Lorenz Bierfreund og hans Slægt, 1942).
- 273 Anne Margrethe Andersdt. Bager, gift 25/8 1685 m. Niels Christensen af Lykkegaard i Viby sogn, ridefoged på Hverringe, begr. i Viby 20/5 1687, gift 2. 12/3 1690 m. Rasmus Jørgensen Odder, købmd. i Holbæk. Hun formentlig død før 11/7 1707. To børn m. 1., tre m. 2. (Skifteprt. 11/7 1707, fol. 566).
- 274 Elisabeth Nielsdatter, døbt i Viby 10/11

- 1686, død i Kbh. 1711 af pest. Om det af hende stiftede og af Kirstine Broch m. 20 sldl. forøgede, endnu bestående legat, se Bøgh II, s. 85-86, var forlovet med sin moders fætter, Hans Poulsen Bager, se Bøgh II s. 122.
- 275 Maren Andersdatter Bager, gift 10/9 1686 m. Åge Pedersen Syv, købmd. i Ktm., kæmner 1676, ejede gård i Sønderg. (nu Fiskerg.) nr. 12-20, begr. 1/12 1721, om hans ligsten se Bøgh II, s. 51.
- 276 Lars Ballum eller Laurits Ballum Ovesen Syv (underskriver sig ofte "Laurits Ballum", kæmner 1728-33 og 1746-51. (V. Woll: De eligerede Mænd i Kerteminde, Fynske Årb. VI, s. 439-488). Hans døtre var (Anna) Maria, gift 16/10 1736 med "hæderlig og vel-lærd" Johannes Thomasen Blanchsted, skoleholder i Ore, degn i Brenderup og Ore 1746, og Barbara gift 15/5 (5/5?) 1739 m. Simon Hagedorn fra Skien i Norge. (Deres dåb er ikke funden i Ktm). Hagedorns og Barbaras søn Laurits Simonsen, døbt 1/10 1740, i 1743 sat i bødkerlære i Ktm, udlært 1760 (Ktm. Bødkerlavs prot.) er vel identisk med Bøghs "Lars Balum".
- 277 Anna Dorthea Andersdatter Bager gift 1. 16/11 1699 med Bendix Jens Johansen Plesner, som 9/3 s. å. havde fået tilskødet (nuvær.) nr. 55 på Langedgade: Schinkels gård (Skøde-og Ptprot. I, s. 100). Han begr. 1/3 1708. Gift 2. 6/5 1709 m. Melchior Jensen Kjær. Han solgte gården 3/7 1720 (Skøde- og Ptprt. II, s. 98), efter at han 1714-15 var bl. "forarmet ved Kreditorers Angreb". I en del borgeres klage til stiftamtmd. 31/1 1718 siges det, at han "har ikke Brød til sig selv, Hustru og 6 uopfødte Børn". Han begr. 3/9 1747, hun 12/1 1748. Hans Philip Plesner, sognepr. i Skellerup 1697-1716, var født på Vejrupgård 1699 (Wiberg, III, s. 80). Fra 1699 til 1714 fik han 13 børn. Erik Jensen Kjær, sognepr. i Tønning 1719-50, f. i Svendborg 1683 (Wiberg, III, s. 405). Om Bendix Plesners børn henvises til Bager-stamtavlen, kun skal nævnes, at den norske digter Henrik Ibsen nedstammer fra Joh. Glysing Plesner, se "Skien Slægterne Plesner" med fl. (Christiania, 1917).
- 278 Skifte efter Hans Jespersen Bager 19/7 1679 (Skifteprt. fol. 180). Enken Anna Henriksdt. begr. 30/1 1705.
- 279 En tredje datter, Maren, nævnes i arveafkald, tingl. 19/12 1701, (Skøde-og Ptprt. I, fol 116) som gift med Olle (Oluf) Nielsen Tåstrup, gift 13/2 1701. Sidsel Hansdt. Bager, døbt 3. Påskedag 1678, død 14/1 1717, var gift med Alexander Jacobsen Basballe, sognepr. i Nautrup 1714-38 (Wiberg, II, s. 428) begr. 1738, epitaf. i Nautrup kirke over ham og 2 hustruer.
- 280 Jacob Jespersen Bager, sognepr. i Kiøng, Båg hrd. 1669-73 (Wiberg, II, s.220), død ell. begr. 22/11 1673. Sønnen Jacob Jacobsen Bager, se Fynske Saml. III, s. 80. Dennes eneste søn, af samme navn som faderen og posthum ligesom denne, var født 1717 ell. 1718, begr. 18/5 1789, sognepr. i Skamstrup 1744, i Hagedsted 1756 og i Kundby 1771 (Wiberg, II, s. 267). Af hans 14 børn blev den yngste, Eggert Christensen Bagger, distriktslæge i Lemvig (født 10/4 1768, død 1812); dennes søn var Erhard Christian Bagger, sognepr. i Rær og Ø. og V. Assels 1843, Førslev 25/12 1857 (Wiberg, I, s. 413). Han havde sønnen Johannes Herman Bagger, højesteretssagf. født 3/11 1841, død 24/1 1919 (se DBL og Johs. Caroe: "Slægten Begtrup" (Viborg 1932)). Hans søn var Brun Jul Fog Bagger født 23/7 1872, død i Vordingborg 9/2 1942, kapt. i fodfolket. Denne sidste var formentl. den sidste mandlige efterkommer af Jesper Jakobsen Bager, hvis slægt altså gennem ham er ført frem til nutiden. Se iøvrigt om alle disse personer stamtavlerne over Bager og Hoppensach.
- 281 Hilleborg Marie Jacobsdatter Bager, føde-

- sted og -dato ukendt, begr. 9/2 1758, gift 1. 1/2 1688 købmand i Ktm. Thomas Johansen, ejer af nuvær. nr. 25 på Vestergade, han og hustru skænkede sognekirkens alterskrone 1712, han blev 29/9 1712 "rørt af Slag" og sengeligg. begr. 31/3 1713. Gift 2. Peder Chr. Schiøthz, rådmand sen. borgm., byfoged, se Fynske Årb. IV, s. 301-302, begr. 25/10 1747, enken begr. 9/2 1749, stiftede et endnu bestående legat på 100 rdl.
- 282 Sebastian Friis' gård: Langedgade nr. 6-8.
- 283 Anna Sophie (Amalia?) Andersdatter Bager gift m. Henrik Christensen.
- 284 Morsing, sognepr. i Hjerk 1695 (Wiberg, I, s. 625). Hun begr. Hjerk ?/3 1705, 33 år. Han senere 2 gange gift, begr. Hjerk 23/1 1740 ("3. S. p. Epiph.").
- 285 Langedgade nr. 1A.
- 286 Langedgade nr. 44.
- 287 Datter af borgm. i Bogense Hans Jørgensen Husum (Pers. Hist. Tidsskr. III, 4, s. 241).
- 288 Langedgade nr. 26.
- 289 Langedgade nr. 37-39.
- 290 Rådmand Poul Christensen.
- 291 Tolder Jørgen Carstensen.
- 292 Hovedgård i Lollands sdr. hrd.
- 293 Langedgade nr. 9.
- 294 Langedgade nr. 48-50.
- 295 Rådmand i Nyborg.
- 296 Strandgade nr. 2.
- 297 Langedgade nr. 44.
- 298 Patron: herre.
- 299 Gift 18/12 1754, (kongebrev 18/10 1754).
- 300 E. Dam; Løveapoth. s. 97.
- 301 Hans Andersen Hof var ikke byfoged, men birkedommer i Ulriksholms birk og kæmner i Ktm. Han har nogle gange i vakance beklædt ret i Ktm.
- 302 Ja, han havde været skibsskriver på Bremerhom.
- 303 Han var birkedommer.
- 304 Måske Langedgade nr. 5-7.
- 305 Begr. 5/2 1694.
- 306 Stephan Hansen Stephanius (1599-1650) gift 1. Anna Jacobæa, d. 1633, gift 2. Thale Eisenberg datter af Elias Eisenberg (DBL, 1942 XXII, s. 579). Elias Eisenberg var søn af Elias Eisenberg og Thale Holst (Rørdam: Kbh. Universitets Historie III, s. 639 og Fynske Saml. VI, s. 6).
- 307 Begr. 17/9 1751.
- 308 Gift hjemme 13/9 1698, udvist jord i Ktm kirke 6/11 1714.
- 309 Rådmand 1703-20, postmester i Ktm. (Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark indtil 1711, s. 67), død forarmet 29/12 1720, begr. 4/1 1721.
- 310 Stephanus Jepsen, døbt ?/3 1699.
- 311 Langedgade nr. 5. Hans Mortensen begr. Dom. I p. Trin. 1681. W.: 1. søndag efter Trinitatis, d.v.s. 5/6 1681. Elisabeth Stephensdotter begr. 23/4 1681.
- 312 Martinus Hansen gift med Peder Jespersens datter af 1. ægteskab Karen 30/1 1682. Skifte efter hende 6/2 1689.
- 313 Døbt 7/11 1683, stod off. skifte 26/10 1714, gift med Poul Jørgensen 29/7 1723.
- 314 Martinus Hansen trol. m. Anna Jakobsdatter 15/3 1689, viede 18/12 1689.
- 315 Fadder Ktm. kirke ?/9 og 15/10 1718, immatr. Kbh. 1718.
- 316 Hans Amundsen Ville gift m. Anne Marie Bloch (DBL 1. udg. XVIII, s. 604).
- 317 Døbt 22/4 1696.
- 318 Albert Jochumsen og Anne Jakobsdatter trol. 11/11 1698, viede 20/12 1698. De ejede ejendom i Sønderstræde, (Grundtakst 1705).
- 319 Døbt 30/5 1703, død 1/3, begr. 5/3 1782 som enke e. skipper Hans Olsen (Olufsen) Lind, (Skifteprt. 1/3 1782, fol. 147). Eneste arving datteren Anne Cathr. Lind, trol. 16/8, viet 11/12 1772 til skipper og handelsmd. Jakob Rasmussen Brinch.
- 320 Begr. 4/1 1771.
- 321 Nyborg kirkebog: 15/10 1753 copul. skipper

- Alberth Hansen Lind fra Ktm og pige Maren Nielsdt. Ejer af Strandgade nr. 14 i Ktm (Brandtaks. 1761), solgt den ved skøde 8/10 1764.
- 322 Ejede ejend. på Vestergade (nuv. nr. 8-10) i 1688, men var flyttet til Nyborg, da han i 1708 solgte den (Skøde- og ptp. I s. 22 og II s. 17).
- 323 Ejede ovennævnte ejendom, (Grundtakst 1682).
- 324 Peder Jespersen gift 9/7 1684 m. Maren Michelsdt (som dog på skiftet 10/12 1685 kaldes Maren Frandsdt.). Hun begr. Festis omn. Sanctorum 1685. Han trol. 23/12 1685, gift 10/2 1686 m. Maren Michelsdt. Alle Helgeneres Dag var 1/11 i 1685.
- 325 Nyborg kirkebog 2/3 1702: Viiede: Christopher Sprog og Marie Christensdt. Pram. 10/6 1704.
- 327 Efter epitafium i Flødstrup kirke anføres: Kaj Madsen Pram, f. p. Tøjstrup 14/5 1656, død p. Jershave 12/1 1697, begr. i Revninge kirke - Poul Pedersen Bagger, ejer af Risinge, f. i Kølstrup præstegd. 23/6 1673, død p. Risinge 27/9 1722, begr. i Flødstrup kirke - Begges hustru Pernille Thomasdt. Køpke. f. i Nyborg 23/4 1669, død p. Risinge 27/6 1731, begr. i Flødstrup kirke. Af 1. ægteskab 4 sønner, hvoraf 2 døde; af 2. ægteskab 5 sønner, 3 døtre, hvoraf 4 sønner, 1 datter døde.
- 328 Feldbereder Niels Johansen begr. 18/9 1716 i sit 54. år. Ved dette ægteskab blev Hugo Praëm ejer af hans gård p. Langedgade v. side, solgte den v. skøde af 19/12 1723 (Skøde- og ptp. II, s. 131), gift med Mette Hansdt 29/6 1717.
- 329 Langedgade nr. 3.
- 330 1. gift m. Kirsten Lauritsdt., begr. 23/12 1685, skifte 8/10 1686. Børn: Mathias, Laurids, Hans Christian, Sidsel, Karen og Margr. Kathrine. 2. gift m. Anna Marie Jakobsdt. Mathias v. Westen begr. 2/11 1694, 44 år gl., skifte 26/11 1695. De andre børn: Jakob, Kirsten og Susanne.
- 331 Viet hjemme 22/2 1699.
- 332 Døbt 29/5 1700, Anna Beate, begr. 27/6 1705, skifte 21/7, 14/9, 8/11, 11/12 1705.
- 333 Begr. 12/3 1703 i kirken, skiftereg. 13/3 el. 1/8 1703. Her ses hustruen at være dt. af salig Jakob Andersen og Susanne ... af Odense, og at Niels Mortensen havde binavn Sveigaard. En broder Peder Mortensen Sveigaard i Aarhus, en brodersøn Simon Poulsen, ridefoged p. Lykkesholm.
- 334 Først gift m. Anne Nielsdt., begr. ?/4 1699, 18 år, skifte 12/6 1699. Gift m. Karen v. Westen 4/3 1700.
- 335 Vestergade nr. 6. Thyre Holms begr. 15/12 1709.
- 336 Hans Nielsen Odders 1. hustru Karen Lauritsdt. se Fynske Saml. V, s. 339, skifte efter hende 26/1 1685. Han begr. 20/10 1706, 74 år, 3 md. 5 d. gammel. Skifte 16/1 1708. Enken Karen Christensdt. nu forlovet m. Oluf Bernsen, gift 7/2 1708. Hun begr. ?. Han gift 5/10 1716 m. Sara Hermansdt. Broch, se under Bager slægten .
- 337 Langedgade nr. 11-13.
- 338 Se om disse skiftet 26/1 1685. Hans 2. ægteskab var barnløst.
- 339 15/5 1699 i Nyborg: Lorentz Slott gift m. Kirsten Christensdatter. Begr. 28/3 1718.
- 340 Døbt 13/9 1708.
- 341 Langedgade nr. 5.
- 342 Langedgade nr. 30.
- 343 Slægten skal stamme fra Morville ved Marseille (DBL 1. udg. XI, s. 478).
- 344 Trap: Danmark, 5. udg. VIII, 3, s. 1126. Han døde 1755. Om døtrene se Fynske Saml. VI s. 93-95.
- 345 Forekommmer 1. g. i Ktm. kirkebog jan. 1717: barn døbt og begr.
- 346 Michael Johansen Grønbech gift 2/5 1747 m. Hilleborg Gregersdt. Morville iflg. kongebrev. Boede i Ktm. i 1749, se Fra Kerte-

- mindes Fortid, II, s. 20.
- 347 Copulerede: viede.
- 348 Rådmand 16/10 1733, begr. 18/8 1738 i sit 51. år, gift 1. m. Engel Steenberg (Fynske Saml. VI, s. 93), døbt 31/3 1687, begr. 24/4 1733, gift 2. 1/2 1735 m. Anna Kryssing, enke e. Lars Holmsted, dt. af købmand i Aarhus Clemens Hansen Kryssing (se Aarhus Løveapotheks Hist.). Peter Morville findes allerede 1716 som fadder i Ktm kirkebog, byggede gård nr. 81-87 p. Langegade.
- 349 14/1 1738 viedes iflg kongebrev prokurator Wolrat Holm og madame Catharina Maria Holmsted.
- 350 Langegade nr. 3.
- 351 Hans Jensen Hviid var søn af Jens Christensen Hviid, sognepr. i Borris 1652-84 (Wiberg I, s. 194): Hans var den yngste af 12 børn. Viet 12/11 1705; hustruen fmtl. id. m. Cecilie Hansdt. Basse, se Wiberg II, s. 322. Boede Vestergade nr. 5.
- 352 Hans Jørgensen Bager, se skifteprt 2/5 1681, fol. 199, skiftet e. hans 1. hustru Maren Pedersdatter, begr. Fest. Vis. 1681. Gift 2. Dom. 9 p. Tr. 1681 (31/7 1681), hustruens navn ej anført der, men i skifteprt 5/3 1697, fol 381: Karen Jensdt., begr. 9/2 1697 i sit 51. år. 3. trol. 24/10, viet 9/12 1697 t. Erna Lauritsdt., begr. 16/8 1710. 4. trol. 27/5, viet 4/8 1712 t. Volborg Clausdt. Mose. Hun var datter af Claus Mose i Strandgade (Grundtaks. 1682, L nr. 186) se skifteprt. 29/11 1700, fol 446 jfr. skøde og ptp. II, s. 139, hvor Anders Melhof nævnes som svigersøn af Claus Moses enke. Hans Jørgensen begr. 24/3 1717.
- 353 Viet 21/10 1717 t. Anders Jørgensen Melhof. Han var døbt i Bogense 23/6 1690. 26/10 1718 gik Anders Melhofs hustru i kirke e. datteren Beate Kirstine.
- 354 Voldborg Clausdatter viet til Anders Nielsen Vendelboe 2/3 1730. Han gift igen 14/2 1737 i Nyborg m. Anne Marie Hansdt. Barngard. Han begr. 15/7 1745 i sit 39. år.
- 355 Viet 8/11 1746. Hun begr. 3/8 1772 ("Madame Anne Marie Brinch"). Han begr. 5/5 1761.
- 356 Døbt 8/9 1738, blev hjemmenviet iflg. kongebrev 10/10 1764.
- 357 Døbt 26/4 1740, elig. borger 1770 ff., kæmner 1784-87, viet 1. 17/7 1765, hjemme, kongebr. t. Gertrud Rasmusdt. Møhl, begr. 11/2 1767. Gift 2. i Rolfsted 22/8 1767, kongebr., m. Johanne Elisabeth Resen. Han døde 23/1, begr. 29/1 1705.
- 358 Viet 10/12 1766, hjemme, kongebr., hun begr. 25/1 1771. Han gift 2. i ... m. Johanne Marie Jensdt., Birkerød.
- 359 Døbt i Svendborg, St. Nikolaj 11/6 1741, kæmner i Ktm. 1788-91, begr. 28/12 1792. Gift 1. 12/9 1764, kongebr., m. Magdalene Andersdt. Vendelboe, begr. 27/7 1772. Gift 2. 11/12 1772 m. Anne Cathr. Hansdt. Lind, der blev gift 2. 22/1 1794 m. Johan Christopher Vendelbo; hun død i dec. 1803.
- 360 Langegade nr. 23-25.
- 361 Del af Langegade nr 37.
- 362 Han betegnes alm. som "Johan Natteler" (Nålemager) eller "Nothler".
- 363 Han begr. 22/2 1775, 80 år, hun begr. 19/3 1779, 69 år.
- 364 Strandgade nr. 12-14. Var gift 4. gange, senest kun 1/4 år m. Dorthe Nielsdt. Han druknede ved kuldsejling (Skifteprt 10/10 1776, m. fl. st.). Enken ægtede 24/1 1778 sømand Oluf Jensen Ballum.
- 365 Langegade nr. 2.
- 366 Strandgade nr. 12-14.
- 367 Jørgen Fich begr. 12/2 1731, Vivicke Vilhelmsdatter Graf begr. 19/6 1770.
- 368 Christine Margrethe Fich begr. 19/2 1778, 66 år, Oluf Algreen, begr. 4/12 1782, 76 år.
- 369 Senere hos sin svoger forvalter Hansen på Tåsinge (Ktm Skifteprt. 28/11 1772).
- 370 Se om ham Fra Kertemindes Fortid, I, s. 53-55.
- 371 Christine Margrethe Fich begr. 19/12 1778.

- De boede i Langegade nr. 40. Ktm Skifteprt 28/11 1782 ff skifte e. Oluf Algreen og tidl. afd. hustru (boet insolvent). Tilstede døtrene madame (!) Anna Marie Algreen og madame Ingeborg Schmidt. Arvinger: Døtre: - Gunild Kirstine gift m. Peder Eskildsen Taafte i Kbh. - Wibeke gift m. Johan Lorentz Petersen i Odense - Vilhelmine gift m. Hans Fred. Bager i Kalundborg - Ingeborg gift m. Mathias Schmit, skrædder i Odense - Georgine Fich gift m. degn Thomas Lund, Ø. Skerninge - Anna Marie Algreen, ugift. Hun var blevet besvangret e. ægteskabsløfte af Eskadronsfeldskær Joh. Nic. Voigt, og barnet Oline Christine, døbt 23/6 1766, skulle ifølg bevill. af 30/5 1766 anses som ægte. Søn: - Tage Olufsen Algreen, død i Kalundborg, gift med Anne Kirstine Bager. Børn: - Oluf Tagesen Algreen, - Anne Algreen (fra hende nedstammer generalprokurør Tage Agreen-Ussing (se Wiberg II, s. 341). - Kirstine Margrethe Algreen.
- 372 1/11 1764 gift m. Mr. Johan Lorentz Petersen; i Ktm. kirkebog 24/5 1780 anføres han som forlover og kaldes da stadskok i Odense.
- 373 Folketæll. Ktm, 1801, Sønderstræde. Anna Maria Algreen, Enke (se noten ovenover) e. 1. ægteskab, ernærer sig af at sy og læse for børn, 59 år. Oline Kirstine A., hendes datter, 33 år ugift. Anna Maria A. død 27/5, begr. 3/6 1817, skifte 29/5 og 17/12 1817, insolvent bo.
- 374 Gift 2/7 1771 m. velædle Sr. Hans Frederik Bagger.
- 375 Gift 3/8 1780 m. skræddersvend Mathias Schmidt fra Odense ((trol. 24/5 1780).
- 376 Se herved Ove Hansen og E. Juul Hansen: Slægten Bom m. Sidelinier, Od. 1925.
- 377 Langegade nr. 43-45.
- 378 Elig. borger 1763-78, 81-92.
- 379 Langegade nr. 39.
- 380 Se E. Juel Hansen: Slægten Laurentin i Danmark, Kbh. 1940 (mulig særtryk af Pers. Hist. Tidsskr.).
- 381 Se E. Juel Hansen: Slægten Krag fra Mesinge, Kbh. 1929 i Pershist. Tidsskr.
- 382 Rasmus Pedersen Bødker, skifte e. hans hustru Maren Pedersdt. 28/11 1661. Ejend. på Langegade (2. gd. næst n. f. nuvær. nr.40 samt flere øde grunde). Søn: Jakob Rasmussen Bødker, skøde p. s. ejend. mm. grundtakst 1682. Søn: Anders Jakobsen, s. ejend. i grundtakst 1705 (Hans Olufsen Lerches gd. i 1738). Hans Jespersen Smed, skøde p. samme ejend. l. 20/7 1770 nu nr. 42, 44 ell. 46.
- 383 Gift 2. m. 12/9 1724 m. Hans Olufsen Lerche.
- 384 Langegade nr. 42. Se note ovenfor om Rasmus Pedersen Bødker.
- 385 Elig. borger 1754-1773/74.
- 386 Se Ove Hansen og E. Juel Hansen: Slægten Bom m. Sidelinier, og E. Juel Hansen: Slægten Krag fra Mesinge. Begge steder er dog indløbet den fejl, at Dorthea Krag anføres som gift 3 gange, idet ægtemand nr. 1 Niels Christensen og nr. 2 Niels Carlsen er identiske. Han var nemlig søn af Christian Carl Hansen, og angivelsen af hans efternavn er derfor vaklende. Endvidere var hendes sidste mand ikke forvalter "på Kamperhoug". Dette er navn på en gade i Ktm. samt - forhen - kvarteret n. f. denne gade, hvor der boede en gartner Niels Rasmussen, som ikke er id. m. Dorthea Krag's ægtefælle. Niels Carlsen var kæmner 1769-70, elig. borger 1778-81, f. c. 1724, begr. 25/4 1782.
- 387 Begravet 15/3 1783, 82 år. Skifte e. ham beg. 8/3 1783. Enke Mette Hansdt. Wederking. Børn af 1. ægteskab med Anne Dorthea Henriksdt. Borg: 1. Hans Henrik, som boede og døde på Fejø, men efterlod en datter Dorthea, g.m. skipper Hans Mathisen i Ktm. 2. Ellen Cathrine g. m. sejlmg. Albreth Erichsen i Marstal. 3. Anne Marie g.m. Haagen Jensen, Ktm. Børn af 2. ægteskab (hustruens navn ej anført): ingen. Børn af 3. ægte-

- skab m. Birg. Cathr. Brylle: Dt: Anne Kirstine, tj. fru kammerjunkerinde Bryggemann på Mejlgård. Børn af 4. ægteskab m. enken: ingen. Carl Hansen var kæmner i Ktm. 1776-77. Hustru nr. 1 viet før 1736, begr. 11/1 1744, hustru nr. 2 viet 14/8 1744, begr. 13/8 1753, hustru nr. 3 viet 14/12 1753, begr. 22/9 1759, alle i Svendborg St. Nik. jfr. Svendborg skifteprt. 10/2 1744, 11/8 1753, 11/12 1759. Enken Mette Hansdt. Wederking begr. Ktm 13/8 1787, 80 år, skifte beg. 10/8 1787.
- 388 Gift 1/11 1775 m. Hans Mathisen, se ovfr. Han var elig. borger 1784-93 og mulig senere.
- 389 Faderen var feldbereder (Wiberg II, s. 285). 390 Viet 18/8 1729, begr. 30/10 1780, 82 år.
- 390 Han begr. 25/5 1753, elig. borger 1734-53.
- 391 Langegade nr. 46.
- 392 Se om ham og hans descendens: "Slægten Bom m. Sidelinier", s. 32.
- 393 Ktm kirkebog har 23/11 1782: Søren Felbereder og hustru begge jordet i én grav ... i ægteskab i 34 år. Skifte 21/11 1782, sl. 14/4 1783: Børn Elsebeth 31 år, Marie Cathr. 26 år, Ahrentz, skomagerv. 24 år.
- 394 Taxerborger 1721, elig. borger 1734-47 (50) gift 4/11 1700 m. Anna Christophersdt. Han begr. 27/8 1750, hun 22/8 1744. (Fynske Årb. VI, s. 450).
- 395 Præstegade nr. 18.
- 396 Han er fntl. id. m. "Mads Vognmands Søn kaldet Christen", som bl. døbt 24/5 1705. Gift 27/12 1730 m. Karen Nielsdt. Han begr. 5/1 1756, hun 11/4 1775. Elig. borger 1741-55.
- 397 Langegade nr. 44.
- 398 Viet 4/3 1763. Se H.R. Hjort-Lorenzen: Kjøbmand i Ktm Lars Muus' saml. Descendens, Haderslev 1878.
- 399 Præstegade nr. 64. Skipper og købmd., elig. borger 1763-70, begr. 10/11 1770. Hustruen begr. 27/1 1787, 80 år, "Begr. bekostet af Fattiggassen, hvor hun i lang Tid har nydt Underhold.
- 400 Glarmester (Skr. 20/12 1709, Od. Amts Arkiv, P 268).
- 401 Begr. 16/3 1770.
- 402 Jost Rasmussen Hattemg. og Kirsten Madsdt. trol. 23/6, viede 25/10 1740.
- 403 Trol. 26/9, viet 21/11 1766; hun er da enke e. bødker Jørgen Nielsen. - "Lars Jost, Skibsmd., begr. 21/2 1782, 44 Aar"- skifte 20/3 1782 e. skipper Laurs Jostensen Høgh, enke Karen Jensdt. Woller. Børn: Jørgen 15 år, dt. Lirsten 11 år, Anne Dorthea 6 år.
- 404 Præstegade nr. 18. Hans 1. hustru begr. 1/6 1709, skifte e. hende, Maren Lauritsdt. 9/8 1709. Han fik en søn døbt 1/9 1711, en datter 15/10 1718, men begr. 5/3 1720. 22/5 1720 findes i kirkebog. forlovesatt. for unglk. Jakob Andersen Lindemand, f. i "Syrmandland i Gæsinge Sogn i Laxen" og Agnete Christensdt. viede 18/9 1720. Jakob Lindemand var kæmner i Ktm 1724, elig. borger 1741-48. Enken jordet 14/5 1766, over 80 år.
- 405 Langegade nr. 35.
- 406 Begr. 25/1 1770, ejede nuv. nr. 81-87 på Langegade. Skøde tinglyst 3/12 1749 (Retsbogen).
- 407 Se O. Nielsen: Københavns Historie og Beskrivelse VI s. 171, 192.
- 408 Elisabeth Trochmand begr. 5/1 1750. Han ægtede 2/9 1751 jomfru Mette Marie Peters (forlovere: Engelbert Teisen, H. Teisen). Mette Marie Peters begr. 23/12 1761.
- 409 Auktionsskøde, l. 2/7 1770. Et dokument om hans ulykkel. omstændigheder og midlers forøvelse, forlader byen, l. 7/6 1773.
- 410 Viet 26/7 1770; hun blev 16/10 1788 som enke viet til fisker Peder Stephensen.
- 411 Begr. 22/5 1770.
- 412 Formenligt Agernæs Mølle ved Egebjerggård, se skøde l. i Ktm. 7/6 1773 på S.P.B. Kellinghausens gd.
- 413 Mulig identisk m. vagtm. ved 2. fynske kavallerireg. Joachim Frederik Hintzpetet,

- enkemand, som 16/10 1748 i Ktm ægtede Catharina Zachariasdr. Smels. En Joachim Hintzpetter døde som aftægtsmand på Rom-sø, skifte 28/2 1801. 21/7 1755 l. skøde fra Hintzpetter til Steffen Ruge på hus i "Adelgaden", nuv. Langegade nr. 39.
- 414 Stiftamtmd. skr. 28/2 1740, der godkender mag.s antagelse af ham som underbyfoged (Od. amts arkiv, P. 56.) og senere 1740-50 oftere konst. som byfoged. Bestalling som bedemand tinglyst 14/12 1750. Oldermænd i Ktm. skrædderlav 1754-56, elig. borger 1723-40.
- 415 Hustruen introduc. her 28/12 1703. Hun begr. 12/1 1765, han 16/11 1765.
- 416 Elig borger 1768-82. Ægtede 1. Anne Marie Nielsdt. 5/4 1740, hun død i dec. 1743, se skiftet efter Cl. M. Ægtede 2. Birthe Cathr. Koch 19/3 1744, begr. 8/4 1786, 75 år. Han begr. 31/12 1782, 68 år, skifte 22/1 1783.
- 417 Ungkarl, murm. Lorentz Michael Paludan, senest af Skellerup gift 20/4 1769 med Anne Marie Clausdt. Hun var død i 1783, 3 børn (skiftet efter Claus Mortensen).
- 418 Døbt i Viby på Hindsholm 14/12 1702, elig. b. 1769-75, begr. 24/12 1781, 81 år. Gift 1. 14/11 1725 med Anne Hansdt., begr. 20/3 1737 i sit 59 år. 2. gift m. Bodil Andersdt. Sperling, begr. 4/3 1776, 70 år.
- 419 Begr. 15/12 1783, 42 år. Gift 27/4 1769 m. Marie Cathrine Larsdt.
- 420 Viet 13/10 1768, hjemme, kongebrev. Se om ham Pers.hist. Tidsskr. 1936, s. 75.
- 421 Hans Rasch begr. 4/5 1776, 79 år. Hans 1. kone Karen Jacobsdt. Rue, begr. 15/6 1763. Han gift 2. 8/12 1763 med Marie Roland.
- 422 Trol. 9/2 1759.
- 423 Søren Eskildsen (Graae), elig. b. 1772-1816, kæmner 1773-75, død 12/8 1828, o. 92 år. Ligsten på Ktm kgd: "den blide og gudfrygtige Olding".
- 424 Dræbt m. økse af 2 dragoner natten ml. 26 og 27/1 1769 i Urtehuset i Rørbæk, Fløds-trup s., begr. 5/2 1769, 48 år (Flødstrup-Ull. kbog). Skifte efter hende i Nyb. og Trane-kær amters skiftept., beg. 8/5 1769, sl. 13/2 1770; boets indg. 2726 rdl. gæld 815, salær etc. 74, behold. 1837.
- 425 27/9 1771 "velagte, velfornemme Ungkl. Mons. Søren Eskildsen Graae gift m. Kirsten Jørgensdt., Hans Bærentsens enke. Hun gift m. Hans Bærentsen (hjemme, kgbr.) 2/4 1769, men han begr. 10/4 1769, fntl. vielse på dødslejet. Hun begr. 3/9 1780, 49 år. Søren Eskildsen gift 2. g. m. Kirstine Pederst. Borch, dt. af elig b. Peder Clausen Borch. Hun død 30/11 1850 henved 97 år, ligsten på Ktm kgd.
- 426 Eligerede mænd: et mindre antal borgere valgt til at repræsentere borgerne overfor magistraten.
- 427 Hun hed Anne Kirstine Hansdt. Klöcker og blev 21/4 1686 i Odense, Frue kirke gift m. rektor i Ktm. Mathias Henriksen Schacht (se Fynske Saml. III, s. 77 ff), død aug. 1700. Hun gift 12/2 1715 m. Sign. Jens Thomasen Wiger. Hun begr. 12/8 1737, 77 år, han begr. 10/4 1751 i Viby kirke.
- 428 Vestergade nr. 8.
- 429 Hans Lou købte nuvær. Langegade nr. 6-8 ved skøde l. 28/4 1760, solgte den ved skøde, l. 6/9 1762 (begge retsbogen). Bager Peter Lou i Kbh. nævnes i C. Bruun, Kbh. III, s. 743.
- 430 Se om ham og hans slægt Fynske Saml. VI, s. 11-12. Han ejede og beboede indtil 1769 nuvær. Langegade nr. 11 (Brandtaks. 1761). Gift 1/12 1762 m. jomfru Ane Anholm.
- 431 Søbrøkskriver, skibsbrokriver: skriver der opkrævede de forskellige havneafgifter.
- 432 14/6 1748 gift m. Anna Eliasdt.
- 433 Onera: byrder.
- 434 Døbt 8/7 1706, begr. 25/7 1796, kæmner 1742-45, gift 1. 27/11 1727 m. Mette Mathiasdt. begr. 5/6 1737, gift 2. 19/11 1737 m. Karen Jensdt., gift 3. 18/11 1739 m. Maren

- Hermansdt Bom, begr. 7/11 1770, gift 4. 3/2 1771 m. Johanne Madsdt, begr. 28/10 1771, gift 5. 10/1 1772 m. Mette Rasmusdt.
- 435 Begr. 4/12 1798, 79 år. Hans hustru Mette Marie Frandsdt. Bielke begr. 24/8 1791, 74 år. 8/2 1755 Johan Pedersen Dell og Jokum Holstes enke Karen Andersdt. trol., viede 5/3.
- 436 Se Personregister til Kartotek over Privatpersoner i Ktm, Ktm. Museum.
- 437 Korporal Anders Cardinatz gift 12/5 1752 m. Dorthens Jendsdt., Niels Nielsens enke, han begr. 6/10 1780, 70 år, skifte 23/10, hans enke begr. 26/11 1795.
- 438 22/5 1748 Mathias Christensen Snedker og Anne Marie Knudsd. trol., viede 5/11 1748. Han begr. 19/8 1794.
- 439 Begr. 2/10 1794, hans enke 19/4 1798.
- 440 Begr. 18/4 1772.
- 441 Oplysningerne om officerer er væsentligt uddragne af Hirsch: Den danske og norske Hærs Officerer (Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet).
- 442 Herman Nicolai Scharffenberg, fænrík i Marinereg. 1683, sekondlt 1685, prlt 1691 (Norske Hær 1695). Kapt. i Sjæll. Nat. Inf. Reg. 1700, premier-major i Fynske Nat. Inf. Reg. 1701, oberstlt. 1710 (Norske Hær 1715, der død 13/2 1727.
- 443 Carl Henrik Staack, sekondlt. i Livgarden til fods 1710, prlt i Dronn. Livreg. 1718 kar.major 1733, afsked 1739. Underfører i Drabantgarden 1740, oberstlt 1743, kommandant i Chr.sand 1751, kar.oberst 1758, Da Frederiksholm og Flekkerø ved Chr.sand underlagdes søetaten, fik han 1/5 1764 afsked med 500 rdl pension. Om de af Bøgh omtalte optrin ved brylluppet 3. juli 1721 se V. Woll: "Militær Gewalt" i Kerteminde 1721, Hist. Årb. V, s. 152.
- 444 Geworbene: hvervede, de nationale var udskrevne.
- 445 Christian Barthold Rauch, kar.major 1714, major ved 2. Fynske Nat. Rytterreg. 1715, oberstlt. 1731, ob. 1732, chef for 5. Jydske Nat. Rytterreg. 1743, generalmajor 1747, garnison i Fria 1743 til sin død 10/3 1749. Gift m. Margr. Sofie Wickede.
- 446 Løvenhjelm, formentlig id. m. Caspar Christopher Brockenhuus (jfr. DBL, 1. udg. III, s. 119) til Bramstrup (se Trap) døbt i Marslev 21/4 1722, ritm. 1745, garnison i Ktm 1751, død 17/3 1762. Gift 1741 m. Sophie Magdalene Dortha Rauch, dt. af foreg.
- 447 Niels Kræfting, kornet ved 2. Fynske Rytterreg. 1737, løjtn. 1739 (i Norske Hær 1747-60), major v. Norske Felddragonreg. i Holsten 1761.
- 448 Johan Christoffer Zeitz, kornet i Württembergs gevorbne Rytterreg. 1707, løjtn. 1710, kar. ritmester 1728, kaptajnl. 1729, vice ritmester 1734, surnumerær 1737-43, ansat i N. ved 2. Fynske Rytterreg. 1743, afsked 11/6 1745. Gift m. Johanne Cathrine v.d. Vaerd. 1745.
- 449 Niels Christopersen Bøgh, f. 1728, d. 1765, sognepr. i Allerup-Davinde fra 1759 (Wiberg I, s. 76).
- 450 Se Bøgh II, s. 125.
- 451 Friderich Braes (søn af Peder Enevold B., ejer af Kokkedal i Vendsyssel), kornet 1752, løjtn. 1761, i Fåborg 1752 (i Ktm 1755, Svendb. 1761), prlt. 1763, ritmester v. Holstenske Rytterreg. 1775, eskadronschef 1784, afsked 1787 m. 300 rdl. pension. Død 1/10 1796 i Haderslev.
- 452 Conrad Frederik Møller fra 1751 ritmester i 2. Fynske Rytterreg. garn. i Svendb. 1757, i Ktm 1761 (tidl. i Norske Hær). Afsked 14/10 1767 m. 200 rdl pension.
- 453 Caspar Herman Brüggemann (søn af oberst Godske Hans B. til Ulriksholm d. 1736), f. 20/11 1705, løjtn. i Fynske Rytterreg. 1728, kar. ritmester 1734, kar. major 1748. Etatsråd og kirkeinspektør for Fyn og Lolland 1751, generalkirkeinspektør. Besidder af Østergård i Munkebo sogn. Gift m. Charlott-

- te Amalie v. Nörckenkrone, død 16/9 1812 i Ktm, 82 år. Han døde 1781 som konferensråd.
- 454 Johan Jacob Birchholtz, kornet 1761, garn. i Ktm 13/7 1762, i 1763 sat på vartpenge 96 rdl. Ægtede i Ktm enke Sara Laurentin, f. Stefansdt. Han døde i Vejle 27/4 1802, 79 år. Med hustruen erhvervede han hjørneejendommen nuvær. Langegade nr. 7, men nedennævnte major Bruun lod gøre udlæg i den og overtog den ved tvangsauktion (skøde, tingl. 5/9 1774).
- 455 Jørgen Christian Bruun, kornet 1751, ritmester 1755, major v. Fynske geworbne Dragonreg., oberstlt. 1774, oberst 1783, afsked m. generalmajors kar. og 600 rdl. pension 1785. Død i Odense 31/5 1799.
- 456 Peder Pultz, f. 1695, (søn af oberst Hans Fr. Pultz til Rygård, d. 1714). Kornet i 1. Sjæll. Nat. Rytterreg. 1716, kornet i Livgarden til Hest 1718, afsked som ritmester af kavalleriet 1720, død 2/6 1764. Han havde 16/11 1724 ægtet Edel Marie Guldencrone (f. 1706, d. 1803). Han ejede Rygård til sin død, enken solgte den i 1765 og flyttede til Tidselholt, som hun købte i 1766.
- 457 Martin Windfeldt, kornet v. 1. Fynske Rytterreg. 1757, ritmester 1759, garn. i Svendb. 1759-63. Sekondkaptajn i Fynske geworbne Dragonreg. 1763. Afsked m. 200 rdl i pension 1767.
- 458 Pogrell. Ifølge Hirsch skal slægten være af sachsisk adel. Den her nævnte kaptajn er mulig id. m. Henning Mathias P., som var i Itzehoe 1743-67, afsked s. år, død ved Rendsborg 1781.
- 459 Otto Chr. Mathias Sommerhjem, f. 1728, fændrik 1755, løjtn. 1758 (en tid i fransk, en anden i preussisk tjeneste). Prlt. i Kongens Livreg. 1759. Sekondritmester i det nyoprettede Husarreg. 1762, men à la suite i 1767, da reg. atter nedlagdes. Sekondkapt. i Fynske geworbne Dragonreg. Afsked 1770, afskedspatent som major 1772, død 16/8 1780. Gift 14/10 1763 i Odense, St. Knud, m. Anne de Leth.
- 460 Georg Wilhelm Drechsel, f. 1739, kornet 1751, løjtn. 1756, ritmester 1761, major 1774, oberstlt. 1795 (i den norske hær 1796, chef for et dragonreg.). Død i Norge 15/11 1799, gift m. Frederikke Elisabeth Motzfeldt.
- 461 Christopher Ernst Drechsel, kornet 1727, løjtn. 1734, major 1736, oberstlt. 1745, oberst af kavall. 1755, afsked 1764 m. 400 rdl. pension og 150 rdl. årligt gratiale. Ny afsked som kar. generalmajor 1776. Død 1/8 1777. Gift med Frederikke Louise Komtesse Sponneck (1711-68). Hendes fader, grev Georg Wilhelm Sponneck (1672-1740), se DBL.
- 462 Quasi ad interim: som imidlertidige.
- 463 Lützwow og Bülow, oplysninger om dem savnes.
- 464 Se Bøgh II, s. 160.
- 465 Friedrich Buchwaldt, kaptajn, ejer af Gudumlund i Ålborg amt.
- 466 Kabbus. Herman Kabber, fra 1711 kaldet Kabbus, var prlt. 1711 og kapt.løjtn. 1733, d. 1738. Han enke hed Margrete Sofie Wolf. Han er formentlig fader til - Johan Kabus, f. 1727, kornet og adjudant 1757, løjtn. 1763, garn. i Odense 1757-63, derpå i Svendb., dimitt. 1773, og til - Hieronymus Kabbus, kornet 1743, løjtn. 1752, kapt.løjtn. 1755, ritmester 1757. I Odense 1745-63 ved rytterreg., major i kavalleriet 1774, dimitt. 1781.
- 467 Dechou. Mulig Ernst Otto Dichoff, som var prlt. 1710, kapt. i Fynske Nat. Infanterireg. 1724-30, d. 1739. Ejede gård på Ktm Langegade, nuv. nr. 19-21 (Skøde og Pptrt II, s. 185). Retssag mellem ham og hustru for vold mod hende og hendes datter; separation, gæld m.m., Retsbog 18/10 1728 og flg., dom 8/5 1731.
- 468 Ambrosius Ewald Mitzlau (Metzlaff), af bagpommersk adel. Sekondlt. i Grenaderkorpset 1716, kapt. i Infanteriet 1718, i Livgarden

- til Fods 1728, major i Fynske Nat. Inf. Reg. 476 Se DBL, 1. udg. XIII, s. 481.
- 1733, oberstlt 1733, afsked 1738. Boede som 477 Fra 1797 Juelsberg.
- afskediget i Ktm, hvor han havde en retssag 478 Nörckenkrone, se Dansk Adels Aarbo, m. Elisabeth Møller, som tre gange var be- 1927, II, s. 75.
- svangret af han, se Fynske Saml., III, s. 25. 479 Erik Flemming Ulfeld, kaptajn.
- 469 Reinhardt Eppinger, f. i Sorø 3/12 1702, 480 Angående adelige henvises til Danmarks kadet 1714, prlt. 1723, kapt. 1726, major i Adels Årbog.
- Fynske Nat. Reg. 1737, oberstlt. 1738, oberst 481 Langegade nr. 55.
- 1750, generalmajor i den norske hær 1760, 482 Se også Bøgh II, s. 206.
- d. i Frederikshald 1/8 1768. Var gift m. Anna 483 Styrtegods: varer der styrtes i lasten som Holck Steensen (1715-85). for eks. korn.
- 470 Andreas Christoff Crane, sekondlt. 1709, 484 Se Anne-Lise Eilstrup og Rita Madsen: Møl- prlt. s. år, fanget i slaget v. Gadebusch 1712, lerne på Kværnbjerg, Cartha, 1984, s. 22- kapt. 1718, major 1729, oberstlt. 1738, d. i 50.
- Ktm, begravet i kirken "under Magistratens 485 Se Bøgh I, s. 143.
- Stole" 5/5 1748, hans kårde findes endnu 486 Promontorium: forbjerg.
- ophængt under hovedskibets hvælv på syd- 487 Se Bøgh II, s. 193.
- muren. Gift 1. m. Helene Marie Trappaud, d. 488 Brevet er dateret 5/12 1496.
- 1734, 2. i Kundby kirke 9/1 1737 m. Barbara 489 Woll har forgæves søgt at identificere fisken. Der har været gættet på tun, guldmakrel og Dorph, enke e. kapt. Bang. Hans sønner af guldlaks. Se Wolls ms., Ktm Mus.
1. ægteskab, se flg. note.
- 471 Johan (Johannes) Crane, søn af fornævnte, f. 490 Se Bøgh II, s. 178.
- i Odense 6/1 1720. Fændrik i den norske 491 Dominium: herredømme.
- hær 1743, i Sjæll. Inf. Reg. 1745, kapt. 1759, 492 Uvillige: uvildige.
- d. før 1772. Gift 1756 m. Elisabeth Sophie 493 Forfriske: genoptage.
- Fürst, d. 1761.
- 472 Andreas Crane, broder til foreg., f. i Odense 494 Efterteppes: lukkes.
- 24/6 1724, fændrik v. Livgarden 1746, major 495 Se Bøgh II, s. 168.
- i Danske Livreg. 1763, major i den norske 496 Donationsbrevene er et supplement til gave- hær 1767, krigskommissær i Trondhjem breve gengivet i Hans de Hofman: Samlin- distrikt 1771-76.
- 473 Friderich Crane, broder til de to foreg., fæn- 497 Se Bøgh II, s. 86, 99 og 120.
- drik 1747, prlt. 1752, kapt. 1761, dimitt. m. 498 Bøgh beretter om gavebrevenes overdragel- majors karakter 1777.
- 474 Jens Schouboe, f. i Odense 1726, Fændrik 499 Canonicus skal her forstås som kapellan, en 1747, sekondlt. s. år, prlt. 1754, kapt. i 1. kannik residerede altid ved domkirken.
- Fynske Nat. Batl. 1769, major 1784, sekond- 500 Se Trap, 5. udg. V,1. s. 270 om kirkens alter- major i Danske Livreg. 1789. Afsked m. 400 rd. pension 1790, d. i Roskilde 8/2 1800. Fik 501 Skt. Mathæus med det menneskelige ansigt er begyndt med mennesket Kristus. Skt. 3/5 1769 tilladelse til at ægte Charlotte Ama- Markus beretter med løvens mund om lie Becker (d. 1812).
- 475 Vedr. Oluf Borch Schouboe og Jens Chri- dødens overvinder. Skt. Lukas fremstiller i stensen se DBL, 1. udg. XV, s. 268. oksens form den ofrede Kristus. Skt. Johan-

- nes bevidner ved ørnen Ordets guddommelighed.
- 502 Tralværk: trægitter.
- 503 Kirkegården skal fra gammel tid være opdelt i fem dele, en for hver landsby. Et kort fra 1927 viser de fire landsbyers placering øst, syd og vest for kirken med Overkærby Mark placeret nord for kirken. De fattige fra kommunehuset begravedes i den østligste udkant af kirkegården. Bøgh nævner ikke opdelingen af kirkegården, men det var måske så selvfølgelig, at det ikke var omtale værd. Se Harriet de Hemmer Gudme: Nogle fynske kirkegårde og deres gravskikke. Fra Kvangård til Humlehøve, IV, 1974, s. 37-40.
- 504 Sognemænd var ikke et led i dansk lokalforvaltning. Bøgh anvender sandsynligvis udtrykket om landsbyens gårdbrugere.
- 505 I flg. Danske Lov af 1683, 2-15-1 skulle degne være studenter.
- 506 Substitut, en stedfortræder.
- 507 Advenant, egt. avenant, betyder omtrentlig, på slump.
- 508 Skt. Knuds dag: 10/7.
- 509 Se note 507.
- 510 Jubellærer eller jubelpræst betegnede en person, der havde virket i gejstlige embeder i 50 år. Om præsternes data se Wiberg.
- 511 Provstearkivet, der fulgte provsterne, gik til ved præstegårdsbrandene i Viby 1634 og i Munkebo 1740.
- 512 Se Bøgh I, s. 55.
- 513 Seriem Pastorum: fortegnelse over præster.
- 514 Residerende kapellaner kaldtes af kongen, personelle kapellaner af præsten. 1738 blev kapellanden også residerende for Drigstrup sogn, se Bøgh II, s. 70. Wiberg angiver fejlagtigt 1742.
- 515 Ludvig Boesen: Beskrivelse over det smukke og fornøelige Stamhus og Herresæde Lundsgaard ved Kierteminde, 1769.
- 516 Stiftskisten: Bispearkivet, se Bøgh I, s. 55.
- 517 Se Bøgh II, s. 61 og 72.
- 518 Publici juris: offentlig ret. Jus eller Regnum Publicum: folkets ret.
- 519 Se nærmere Holger Hansen: Fra Frederik II til 1770, i Odense Bys Historie udg. af H. St. Holbeck, 1926, s. 183-186.
- 520 Pastor designatus, d.v.s. kaldet som præst, men først virkelig tiltrådt med ordinationen.
- 521 Akademiet: Universitetet.
- 522 Communicere: gå til alters.
- 523 Pænitenze-tale (pønitense): Bodsprædiken.
- 524 Danske Lov af 1683 krævede, at en teologisk kandidat skulle være mindst 25 år for at blive kaldet som præst.
- 525 Se Bøgh II, s. 64.
- 526 Attestatus: Teologisk kandidat.
- 527 Attestats: Embedseksamen.
- 528 Collegia publica et privata: offentlige og private forelæsninger.

NAVNEREGISTER

Alle personnavne fra Bøghs manuskript er medtaget og anført med efternavnet først og så vidt muligt med angivelse af erhverv og opholdsted. Hvor opholdsstedet ikke er anført, vil det normalt være Kerteminde. For gifte kvinder lå navneskikken ikke fast, de anførtes af og til kun med fornavn, men oftest tillige med fadersnavn eller med ægtemandens binavn. Bøghs skrivemåde er fulgt.

- Adeler, Theodor, amtmand, I, 52, 85
Adrian, pers. kapellan, II, 61
Ahlefeldt, Christian, Bjørnemose, I, 86
Ahlefeldt, Ide, Bjørnemose, I, 87
Ahlefeldt, Jens Juell, Bjørnemose, I, 86
Akeleje, Ingeborg Margrethe, II, 166
Akeleje, Samuel, kommandørkaptajn, II, 166
Albertsdatter, Cobe, II, 131
Andreas, II, 155
Albertsen, Marie Frideriche, II, 155
Alexander, sognepr., Salling, II, 120
Algreen, Anne Kirstine, II, 146
Algreen, Anne Marie, II, 147
Algreen, Georgine, II, 147
Algreen, Gunhild Kirstine, II, 147
Algreen, Ingeborg Pernille, II, 147
Algreen, Oluf, Skåne, II, 146
Algreen, Oluf, købmand, II, 11, 114, 145, 146, 157
Algreen, Tage, Kalundborg, II, 146
Algreen, Tage, Skåne, II, 146
Algreen, Vilhelmine, II, 147
Algreen, Viviche, II, 147
Algudsen, Peder, sognepr., Marslev, I, 58
Ancher, provst, Kolding, I, 81
Anchersen, Ancher, biskop, Ribe, I, 81
Anckersen, Matthias, biskop, Ribe, I, 82
Andersdatter, Anne Marie, II, 156
Andersen, Albert, skrædder, II, 155, 157
Andersen, Hans, prokurator, Nyborg, II, 196, 201, 203
Andersen, Jacob, kongens råd, II, 179
Andersen, Niels, rådmand, II, 92
Andersen, Oluf, fæstebonde, Kærby, II, 227
Andersen, Palle se Ulfeld, Palle Andersen
Andersen, Peder, sognepr., Dalby, I, 60
Andersen Peder, Odense, II, 144
Andersen, Poul, rektor, II, 76
Andreassdatter, Marie Magrethe, II, 155
Andreassen, Albert, II, 155
Anne Helene, se Horneman, Anne Helene
Arntsdatter, Maren, II, 150
Astrup, Anders, birkedommer, III, 18
Bag, Oluf, rådmand, II, 90
Bager, Ananias, II, 115, 122
Bager, Anders, II, 114, 116
Bager, Anders, Nyborg, II, 116
Bager, Anders Jespersen, rådmand, II, 95, 97, 115, 116, 123
Bager, Anne, II, 114
Bager, Anne, II, 123
Bager, Anne Dorothea Andersdatter, II, 119
Bager, Anne Dorothea, II, 122
Bager, Anne Margrethe, II, 118
Bager, Anne Kirstine, II, 122
Bager, Anne Pedersdatter, Kbh., II, 46
Bager, Anne Sophie Amalia, II, 120
Bager, Arnt, Nyborg, II, 116
Bager, Christen Aaslev, Nyborg, II, 116
Bager, Dorthe Andersdatter, II, 116
Bager, Dorthe Hansdatter, Rudkøbing, II, 112, 120
Bager, Engel, II, 122
Bager, Engel Povelsdatter, II, 121
Bager, Hans, Gamle, bager, II, 143
Bager, Hans, Unge, se Hviid, Hans Jensen
Bager, Hans, købmand, II, 115, 119
Bager, Hans Povelsen, præst, Kbh, II, 85, 114, 122
Bager, Henrich, II, 122
Bager, Holger, II, 122
Bager, Hylleborg Marie, II, 45, 86,

- 99, 120, 140, 211
- Bager, Isaac, II, 115
- Bager, Jacob Jacobsen, sognepr. i Skamstrup, II, 79, 120
- Bager, Jacob Jacobsen, rektor, II, 79, 120, 126
- Bager, Jacob Jespersen, sognepr. i Køng, II, 79, 120, 140
- Bager, Jesper, præst i Jylland, II, 122
- Bager, Jesper Jacobsen, II, 46, 51, 114
- Bager, Jesper Poulsen, II, 121
- Bager, Kirsten Marie, II, 123
- Bager, Kirsten Poulsdotter, II, 122
- Bager, Kirstine (Kirsten), II, 116
- Bager, Maren Andersdotter, II, 118
- Bager, Maren Poulsdotter, Sjælland, II, 122
- Bager, Morten Poulsen, Kbh, II, 46, 47, 122
- Bager, Niels, II, 120
- Bager, Povel Jespersen, II, 46, 47, 85, 121
- Bager, Sara Jespersdotter, II, 123
- Bager, Zitsel Hansdotter, II, 120
- Bagge, rådmænd, Kalundborg, II, 146
- Bagge, Charlotte Amalia, III, 23
- Bagge, Dines, søkadet, III, 22
- Bagge, Engel Magdalene, III, 22
- Bagge, Friderich, præst, III, 22
- Bagge, Helle, III, 18
- Bagge, Helle Birgitte, III, 22
- Bagge, Inger, III, 22
- Bagge, Karen, III, 23
- Bagge, Mette Cathrine, III, 22
- Bagge, Oluf Sørensen, sognepr., II, 64, 82, III, 17
- Bagge, Søren, sognepr., Tirstrup, III, 17
- Bagge, Søren, sognepr., Snøde, II, 64, III, 22
- Bagger, Friderich, Juulskov, I, 65, II, 136, III, 13
- Bagger, Oluf, købmand, Odense, I, 64, III, 13
- Bagger, Oluf, sognepr., Farum, I, 65, III, 13, 28
- Bagger, Peder, sognepr., Kølstrup, I, 57, 65, III, 13
- Bagger, Povel, Risinge, I, 65, II, 136, III, 13
- Bagger, Povel Olufsen, sognepr., Kølstrup, I, 57, III, 12
- Bagger, Rudolph, sognepr., Hellested, I, 65, III, 12, 13, 28
- Baltzersen, Jacob, klokker, II, 83, 117
- Baltzersen, Jesper, tingskriver, Bjerger herred, II, 59
- Balum, Anne se Nielsdotter, Anne
- Balum, Hans se Ugge, Hans
- Balum, Karen, II, 113, 118
- Balum, Lars, bødker, II, 118
- Balum, Lars, kæmner, II, 118
- Balum, Lauritz Hansen, rådmænd, II, 94, 113
- Balum, Margrethe, se Ugge, Margrethe Hans dotter
- Bang, Dorthea Jørgensdotter, II, 106
- Bang, Otto, prof., Kbh. Univ., II, 71
- Barngaard, Anne Marie Hansdotter, II, 143
- Basse, Niels, sognepr., Sønderby, II, 127
- Baufein, hosp. pr. Horsens, II, 123
- Becher, Abraham Gotfred, sognepr., Mesinge, I, 59
- Becher, Charlotte Amalia, II, 164
- Becher, Gottfried, hofapoteker, II, 164
- Beesche, Margrethe, II, 62
- Beldenach, Jens Andersen, biskop, Odense, II, 179
- Bendz, Carl Julius, II, 104
- Bendz, Elise Christine, II, 104
- Bendz, Juliane Elisabeth, II, 104
- Bendz, Lars Christian, II, 104
- Bendz, Lauritz, II, 104
- Bendz, Morten, borgmester, I, 34f, II, 89, 102, 103, 104, 108, 116, 216
- Bendz, Noline Martine, II, 104
- Bendz, Niels Chr., sognepr., Rønninge, II, 104
- Bentsdotter, Zitsel, II, 155
- Bentzen, Bent, brygger, Kbh., II, 66
- Bentzen, Cæcilie Marie, II, 66
- Bentzen, Johan, skibspræst, II, 65
- Bentzen, Johanne Christence Normansdotter, II, 66
- Berentzen, Peiter, sognepr., Mesinge, I, 59
- Bergh, Hans, Skovsbo, I, 12
- Bernsen, Birthe Cathrine, II, 121
- Bernsen, Hans, d. yngre, købmand, II, 11, 114, 121, 144
- Bernsen, Oluf, købmand, II, 117, 137, 144
- Bernsen, Rasmus, II, 144
- Berthelsen, Anders, kapellan, II, 66
- Berthelsen, Frantz, værthusmand, II, 157
- Bie, Jørgen Seerup, byfoged, II, 100
- Bielche, Anders, II, 80
- Bierfrynd, Herman, købmand, Fåborg,

- II, 118
- Bierfrynd, Jacob, købmand, Assens, II, 118
- Bierfrynd, Nicolai Jacobsen, købmand, II, 118, 126, 146
- Bierregaar, klokke, Bragenæs, II, 145
- Biesche, Knud, professor, Kbh., I, 83, II, 208
- Biesche, Jens, II, 208
- Billeschov, Jørgen, kapellan, Aasum, II, 62
- Birch, Mads Jørgensen, Klarskov, I, 92, 93, II, 66
- Birch, Mette Cathrine, II, 65
- Birchholz, løjtnant, II, 114, 148, 160
- Bloch, Anne Cathrine, II, 131
- Bloch, Elisabeth, II, 131
- Bloch, Elisabeth Stephendatter se Stephendatter, Elisabeth
- Bloch, Hans Jacob, provst, Hvidesø, II, 131
- Bloch, Lauritz Jørgensen, sognepr., Viby, I, 60
- Bloch, Martinus Hansen, styrmand, II, 130
- Bloch, Stephen, II, 130
- Boesen, krigsassessor, Vedø, III, 23
- Boesen, Holger, kapellan, II, 60, 67 III, 8
- Boesen, Kirsten, III, 18
- Boesen, Ludvig, sognepr., Rynkeby, I, 13, 57, 85, II, 135, 165, 222, 229, 232, III, 8
- Boesen, Morten, kapellan, II, 69
- Bohm, Abel Cathrine, II, 147
- Bohm, Ane Kristine, II, 147
- Bohm, Anne Kirstine, II, 147
- Bohm, Christen Hansen, købmand, II, 147
- Bohm, Christopher, sømand, II, 147
- Bohm, Claus Erichsen, II, 147
- Bohm, Erich, II, 147
- Bohm, Erich, II, 147
- Bohm, Erich Hansen, skomager, II, 147, 148, 149, 157
- Bohm, Hans, sømand, II, 147
- Bohm, Hans Christensen, skomager, II, 147
- Bohm, Hans Erichsen, skomager, II, 147, 157
- Bohm, Karen, II, 147
- Bohm, Karen Erichsdatter, II, 147
- Bohm, Mads, II, 147
- Bohm, Maren Hansdatter, II, 148
- Bohm, Marie Cathrine, II, 147
- Bohm, Rasmus, II, 147
- Bohm, Thomas, II, 147
- Bolt, ridefoged, Hverringe, II, 123
- Bondesen, guldsmed, II, 137
- Borger, Clausine Petersdatter, II, 149
- Borger, Anne Kirstine Clausdatter, II, 147, 149
- Borger, Johanne Petersdatter, II, 150
- Borger, Kirsten Petersdatter, II, 149
- Borger, Maren Petersdatter, II, 149
- Borger, Pernille Petersdatter, II, 149
- Borger, Peter Clausen, købmand, II, 147, 149, 157
- Borger, Sille Petersdatter, II, 149
- Bormand, Hans, sognepr., Marslev, I, 58
- Borneman, Cosmos, professor, Kbh., III, 15
- Borneman, Frantz, byskriver, II, 101
- Bouchorst, Peder, kapellan, II, 70, 74
- Bouchorst, Peder, II, 70
- Brachard, Christian, feldbereder, II, 158
- Braëm, Johan, skibspræst, II, 65
- Braës, Diderich Christian, Kokkedal, II, 163
- Braës, Friderich, løjtnant, II, 160, 162
- Braës, Peter Enevold, Kokkedal, II, 163
- Brag, Frantz, byfoged, II, 90
- Brag, Jens, dommer, II, 90
- Brahe, Jørgen, landsdommer, Hvedholm, II, 196, 202
- Brahe, Preben, oberstløjtnant, Hvedholm, I, 4
- Brasch, Mogens, hosp. præst, Horsens, II, 124
- Braun, Hans, rektor, II, 76
- Bremer, Lauritz, sognepr., Dalby, I, 60
- Brinch, Anne Marie, II, 144
- Brinch, Jacob Rasmussen, II, 143
- Brinch, Rasmus Jacobsen, købmand, Svendborg, II, 143
- Brinch, Jacob Rasmussen, II, 110
- Broch, Anne Marie, II, 117
- Broch, Dorthe Hermansdatter, II, 116, 126
- Broch, Dorthe Hermansdatter, II, 116
- Broch, Herman, købmand, II, 116
- Broch, Herman, færgemand, Væmnæs, II, 116
- Broch, Hylleborg Marie, II, 116
- Broch, Kirstine, II, 86, 117
- Broch, Niels, II, 101, 116
- Broch, Sara, III, 117
- Broch, Susanna, II, 118
- Brochdorf, ritmester, Klarskov, I, 93
- Brochdorf, Charlotte Amalia, Scheelenborg, I, 85
- Brochdorf, Friderich, Scheelenborg, I, 85

- Brochdorf, Schach, d. ældre, Scheelenborg, I, 84
- Brochdorf, Schach, d. yngre, Scheelenborg, I, 14, 16, 74, 85, II, 194, III, 24
- Brochdorf, Caspar, Christopher, oberstløjtnant, Brangstrup, I, 3, II, 159
- Brochenhuus, Johan Friderich, general, Brangstrup, I, 2
- Brochenhuus, Lars, Brangstrup, II, 179
- Brochenhuus, Peder, landsdommer i Jylland, II, 179
- Brochtorff, ritmester, Klarskov, II, 169
- Bruun, amtsforvalter, Ribe, II, 161
- Bruun, amtsforvalter, Assens, II, 122
- Bruun, Christian, kapellan, II, 70, 78, 80
- Bruun, Christian Frederich, II, 162
- Bruun, Edel Margrethe, II, 162
- Bruun, Hans Otto, købmand, II, 111, 122, 127
- Bruun, Ingeborg, København, II, 127
- Bruun, Jens, Svendborg, II, 127
- Bruun, Jens (Ivar) Hansen, Romsøe, II, 135, 152
- Bruun, Jens Jensen, prokurator, II, 127
- Bruun, Jørgen Christian, major, II, 130, 138, 161, 169
- Bruun, Marie Cathrine, II, 127
- Bruun, Peter Urban, II, 162
- Bruun, Urban, amtsforvalter, Antvorskov, II, 161
- Brügman, Caspar Herman, løjtnant, I, 11, 13, 92, II, 160, 172
- Brügman, Cathrine v., Ulriksholm, I, 11, 13
- Buchwaldt, Anne, II, 163
- Buchwaldt, Friderich, kaptajn, II, 163
- Bull, Henrich, sorenskriver, Nordlandene, II, 101
- Bull, Otto Jacobsen, byfoged, II, 101
- Burenæus, Johan Rudolf, borgmester, II, 36, 44, 52, 94, 124, 144, III, 16
- Burenæus, Karen Poulsdotter, II, 44, 124
- Bus, Henrich, herredsfoged, Bjerger herred, I, 53
- Bülow, premierløjtnant, II, 162
- Bærentsen se Bernsen
- Bøgh, Anne Elisabeth, II, 66
- Bøgh, Christine Johanne, II, 66
- Bøgh, Christopher, provst, Trige, II, 65
- Bøgh, Cæcilie Marie, II, 66
- Bøgh, Dorthe Marie, II, 66
- Bøgh, Friderikke Catherine, II, 66
- Bøgh, Hans Jørgen, sognepr., Trige, II, 65
- Bøgh, Johan Christian, II, 66
- Bøgh, Just, sognepr., Viborg, II, 65
- Bøgh, Karen Matthiane, II, 66
- Bøgh, Kield, borgmester, Viborg, II, 65
- Bøgh, Mathias Friderich Georg, II, 66
- Bøgh, Nicol Seidelin, provst, I, 68, II, 65, 216
- Bøgh, Niels, sognepr., Allerup, II, 136, 160
- Bøgh, Niels, provst, Fjellerup, II, 65
- Bøgvad, tolder, II, 114
- Bøgvad, tolder, Bogense, II, 114
- Bøgvad, Inger Pedersdotter, II, 64, 99, 114
- Bøgvad, Karen, II, 114
- Cappeln, Andreas Johansen, sognepr., Mesinge, I, 59
- Cardinat, Andreas, maler, II, 124, 158
- Carl Gustav, svensk konge, II, 17, 18
- Carlsdotter, Anne Kirstine, II, 149
- Carlsdotter, Anne Marie, II, 149
- Carlsen, løjtnant, II, 169
- Carlsen, Niels, købmand, II, 111, 149, 157, 181
- Carstensen, Hans, byskriver, II, 96, 99, 108, 126, 128
- Christensdotter, Abil Marie, II, 114
- Christensdotter, Agnete, II, 152, 153
- Christensdotter, Anne Kirstine, II, 121, 152
- Christensdotter, Giertrud, II, 154
- Christensen, Anders, degn, Drigstrup, II, 223
- Christensen, Berthel, snedker, II, 158
- Christensen, Erich, birkedommer, Ulriksholms birk, I, 54
- Christensen, Jens, II, 152
- Christensen, Jens, borgmester, Odense, II, 164
- Christensen, Lars, købmand, II, 143, 144, 157
- Christensen, Lars, borger, II, 181
- Christensen, Lars, sognepræst, Færsløv, II, 114
- Christensen, Lauritz, rektor, II, 76
- Christensen, Lorentz, daglejer, II, 138
- Christensen, Mads, vognmand, II, 151
- Christensen, Niels, fæstebonde, Lille Viby, II, 230
- Christensen, Niels, II, 152

- Christensen, Niels, snedker, II, 2, 157
 Christensen, Niels, ridefoged, Hverringe, II, 85, 118
 Christensen, Oluf, byskriver, II, 92, 93
 Christensen, Poul, rådmænd, II, 93
 Christensen, Vest, kontrollør, II, 107, 113
 Christian IV, konge, I, 80
 Christian V, konge, II, 36, 144, III, 10, 19
 Christian VI, konge, II, 163
 Christian, Henrich, konduktør, II, 185
 Christiansen, Ivar, handskemager, II, 158
 Christiansen, Peder, skipper, II, 135
 Christophersdotter, Anne, II, 151
 Christophersen, Peder, sømand, II, 158
 Christophersen, Søren, rådmænd, II, 91
 Clausdotter, Anne, II, 113
 Clausdotter, Anne Marie, II, 155
 Clausdotter, Voldborg, II, 143
 Clausdotter, Zitsel Margrethe, II, 155
 Clausen, Claus, præst ved Bergen, II, 113
 Clausen, Hans, II, 155
 Clausen, Karsten, II, 155
 Clausen, Niels, II, 155
 Clausen, Niels, sognepr., Taulov, II, 113
 Clausen, Niels, sognepr., Dalby, I, 60, III, 12
 Clausen, Peter, købmand, II, 11, 87, 217
 Clausen, Poul, II, 51
 Clemensen, Hans, borgmester, II, 90, 110
 Clemensen, Niels, forstander, Ringe Kloster, II, 179
 Colding, Erich, sognepr., Magleby, III, 18
 Colding, Giertrud, II, 137
 Colding, Hans Boesen, sognepr., Tamdrup, III, 18
 Colding, Ivar, sognepræst, Vejlbj, III, 18
 Colding, Niels Pedersen, købmand, II, 137
 Cortsen, Peder, sognepr., II, 58, 66
 Crane, Andreas, oberstløjnant, II, 54, 163
 Crane, Andreas, major, II, 164
 Crane, Friderich, kaptajn, II, 164
 Crane, Johan, kaptajn, II, 164
 Crondal, sognepr., Nyborg, II, 98
 Crondal, Christian, byfoged, II, 98
- Danchel, Friderich, II, 128
 Danchel, Maren, II, 128
- Danchel, Peter, sognepr., Bringstrup, II, 128
 Dechou, kaptajn, II, 163
 Degn, Albert, degn, Viby, II, 155
 Dehl, Johan, skomager, II, 158
 Diderichsdotter, Mette, II, 135
 Diderichsen, Diderich, Romsøe, II, 132
 Diderichsen, Mads, fæstebonde, Måle, II, 135
 Drechsel, Antonette Frideriche, II, 162
 Drechsel, Christopher Ernst, oberst, II, 162
 Drechsel, Christopher Henrik, II, 162
 Drechsel, Georg Vilhelm, kaptajn, II, 162
 Drechsel, Henriette Sophie Charlotte, II, 162
 Drejer, kancelliråd, Raschenberg, II, 169
 Drejer, Jens Nielsen, sprøjtemester, II, 153, 157
 Drejer, Hans, sognepr., Skalkendrup, II, 169
 Drejer, Niels Jensen, II, 156
 Docher, Hans Hansen, fæstebonde, Bregnør, II, 234
 Dosschin, Johanne Frideriche, II, 107
 Ducke, Maren, II, 71
 Due, oberst, II, 126
- Ebbesen, Dorthea Frideriche, II, 136
 Ebbesen, Eschild, Risinge, II, 136
 Ebbesen, Mette Hedevig, II, 136
 Eberstein, general, II, 17, 19
 Ecklef, Anne, Romsøe, II, 132
 Ecklef, Conrad Henrich, major, Vardøhus, II, 134
 Ecklef, Diderich, II, 135
 Ecklef, Dorthe, II, 135
 Ecklef, Henrich, færgemand, Sprogøe, II, 133
 Ecklef, Henrik, ridefoged på Sjælland, II, 135
 Ecklef, Hieronymus, Sprogøe, II, 133
 Ecklef, Hieronymus, forpagter, Brolykke, II, 134
 Ecklef, Johan Friderich, underofficer, II, 134
 Ecklef, Lisbeth, II, 135
 Ecklef, Mette Sophie, II, 132, 134
 Ecklef, Peiter, II, 135
 Eggertsen, Anders, rådmænd, II, 49, 92
 Eggertsen, Anne Lauritzdotter, II, 49
 Ejlersen, Jochum, degn, Drigstrup, II, 223
 Eilschov, Anders, sognepr., Jordløse, II, 137
 Eilschov, Christian, apoteker, Kolding, II, 137
 Eilschov, Lauritz, sognepr., Rynkeby, I, 57, 69, II, 137, III, 8, 10

- Eilschov, Matthiis, provst, Fraugde, II, 137
 Eilschov, Niels, sognepr., Aale, II, 137
 Eilschov, Peder, Klarskov, I, 93
 Eilschov, Peter, købmand, Odense, II, 137
 Ejlersen, Ananias, farver, Aarhus, II, 122
 Ejlertz, Søren, rektor, II, 79
 Engberg, Andreas, rektor, II, 79
 Engelsted, kommerceråd, II, 173
 Engelsted, kancelliråd, Rørbæk, II, 173
 Eppinger, Reinhardt, oberstløjtnant, II, 163
 Erichsdatter, Maren, II, 147
 Erichsen, Hans, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Erichsen, Lars, købmand, II, 157
 Erreboe, Elisabeth Cathrine Jensdatter, II, 128
 Eschildsen, Søren, købmand, II, 136, 156, 157
 Faber, Jacob Hansen, præst, III, 28
 Falster, rektor, Ribe, II, 161
 Fibiger, Abil, II, 127
 Fibiger, Gjertrud, II, 127
 Fibiger, Hans, København, II, 127
 Fibiger, Jørgen Matthiesen, degn, Hillerslev, II, 127
 Fibiger, Karen, II, 127
 Fibiger, Matthiis, rådmand, Nyborg, II, 127
 Fich, Anne Marie, II, 145
 Fich, Carsten, II, 145
 Fich, Christian Vilhelm, købmand, Næstved, II, 145
 Fich, Christine Margrethe, II, 145, 146
 Fich, Gregorius, købmand, II, 145
 Fich, Ingeborg, husholderske, Juulskov, II, 145
 Fich, Jørgen, byskriver, II, 9, 99, 108, 145
 Fich, Margrethe, husholderske, Hvidkilde, II, 145
 Fieldsted, Karen, II, 108
 Fieldsted, Michael, stadthauptmand, Kbh., II, 108
 Finck, Theodorus, kammerjunker, I, 4
 Fischer, kaptajn, Norge, II, 169
 Fischer, Claus II, 187
 Fischer, Niels, organist, II, 83, 125, 173
 Fischer, Christian, provst, Nr. Lyndelse, II, 64
 Fischer, Peder, tolder, II, 106, 123
 Flade, Lars, degn, Kølstrup, II, 155
 Flade, Niels, degn, Førslev, II, 155
 Flindt, Caspar Christopher, løjtnant, II, 125
 Flindt, Christian Carl, II, 125
 Flindt, Frederich Ditlev, student, II, 125
 Flindt, Henrich, major, II, 52, 125, 160
 Flindt, Henrich August, III, 125
 Flindt, Johan Thomas, byfoged, Rudkøbing, II, 125
 Flindt, Julius, III, 125
 Flindt, Marie Cathrine, II, 125
 Fog, Jørgen Rasmussen, sognepr., Dalby, I, 60
 Fogt, Anne Marie, II, 148
 Fogt, Maren, II, 148
 Fogt, Maren Christophersdatter, II, 147, 148
 Fogt, Michel Christophersen, bødker, II, 148
 Folsach, Giesinggård, II, 169
 Frandsen, Lars, II, 155
 Frederich I, konge, I, 71
 Frederich III, konge, I, 64, II, 18
 Frederich IV, konge, II, 36, 98, 144
 Friis, søløjtnant, II, 163
 Friis, Sebastian, sognepr., I, 67, II, 64, 99, 120, 158
 Friis, Mauritz Trap, sognepr., Marslev, I, 58
 Friis, Viviche, Lundsgård, II, 47
 From, Rasmus, strandkontrollør, Nyborg, II, 113
 Gabel, gehejmeråd, II, 98
 Gersdorf, generalløjtnant, Brangstrup, I, 2
 Giesenbier, Friderich, købmand, II, 117
 Giøhe, Clara Anna, II, 144
 Glysing, Anne, II, 125
 Glysing, Anne, II, 125
 Glysing, Elisabeth, II, 125
 Glysing, Johan, borgmester, II, 7, 45, 52, 55, 75, 82, 85, 94, 95, 96, 97, 119, 125,
 Glysing, Johan d. yngre, II, 96, 124, 125
 Glysing, Magdalene, II, 125
 Glysing, Margrethe, II, 125
 Goisce, Peder Rosenstand, prof. Kbh. Univ. II, 71
 Gregersen, Jacob, kapellan, II, 67, III, 5
 Grof, Viviche Vilhelmsdatter, II, 99, 145
 Grønbech, kontrollør, København, II, 127
 Grønbech, Henrich, II, 127
 Grønbech, Michael, købmand, II, 127, 141, 187

- Grønbech, Otto, Fåborg, II, 127
 Guldberg, Barbara, se Reutz, Barbara
 Guldberg, Ove, sognepr., Hvirring, II, 85
 Gutenrath, birkedommer, Scheelenborg birk, I, 53, II, 144
 Gyldenkrone, Edel Margrethe, baronesse, II, 161, 168
 Gyldenløve, Ulrich Christian, Ulriksholm, I, 84, II, 60
 Gøtz, Carl Friederich, oberst, I, 3
 Gaas, Johan, sognepr., Viby, I, 60
- Hage, Ellen Kirstine, II, 128
 Hage, Jens, købmand, Stege, II, 128
 Hage, Jensine, II, 128
 Haldager, Lauritz, sognepr., Kølstrup, I, 57, 62, III, 3
 Hansdotter, Anne Dorthea, II, 149
 Hansdotter, Dorthe, II, 46, 86, 114
 Hansdotter, Dorthea, II, 151
 Hansdotter, Mette, II, 125, 136
 Hansdotter, Margrethe, II, 144
 Hansdotter, Zitsel, II, 51, 60, III, 6
 Hansdotter, Zitsel, II, 143
 Hansen, madame, Klarskov, I, 93
 Hansen, Anders, rådmænd, II, 92
 Hansen, Boje, rektor, II, 76
 Hansen, Carl, købmand, II, 147, 149
 Hansen, Eggert, borgmester, II, 50, 91
 Hansen, Hans, rådmænd, II, 95
 Hansen, Hans Henrich, degn, Drigstrup, II, 223
 Hansen, Jens, snedker, II, 158
 Hansen, Jens, sømand, II, 151
 Hansen, Jørgen, sognepr., I, 62, II, 58, III, 3
 Hansen, Jørgen, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Hansen, Lauritz, dommer, II, 91
 Hansen, Marcus, sognepr., Munkebo, I, 58
 Hansen, Maren Nielsdotter, II, 50
 Hansen, Mogens, kapellan, II, 67
 Hansen, Niels, byfoged, II, 46, 93, 94, 113, 114
 Hansen, Peder, kapellan, II, 66
 Hansen, Rasmus, skipper, II, 125
 Hansen, Samuel, borgmester, II, 50, 91
 Hardenberg, Anne, II, 80, 81, 91
 Hassel, Arnt, provst, Husby, II, 127
 Hattemager, Conrad, II, 125
 Hattemager, Just, II, 152
 Haugsted, Anders, konsumptionsforpagter, Odense, I, 93
 Hee, Jørgen, sognepr., Allerup, II, 160
 Heinen, Cathrine v., se Brügman, Cathrine v.
 Heinen, Ulrich Friderich, Ulriksholm, I, 11
 Henchen, Johan Michael, tolder, II, 106
 Henrichsen, Augustinus, kapellan, II, 70
 Henrichsen, Morten, rådmænd, II, 51, 91
 Henrichsen, Peder, fæstebonde, Drigstrup, II, 224, 224
 Herrested, Christen Jørgensen, sognepr., Ryslinge, II, 144
 Herrested, Jacob, købmand, II, 144, 145
 Herrested, Voldborg, II, 144
 Hersleb, Peter, biskop, København, II, 65
 Hertel, Simon, sognepr., Rynkeby, I, 57, III, 9
 Hesbech, Jens, ridefoged, Hverringe, I, 75
 Hesselager, Claus Christensen, rektor, II, 76
 Hind, Karen, II, 119, 137
 Hind, Knud Pedersen, rådmænd, II, 51, 98, 119, 137
 Hindsholm, Hans Jacobsen, sognepr., Klinte, II, 77
 Hindsholm, Jacob Jacobsen, rektor, II, 76
 Hindsholm, Lauritz Jacobsen, biskop, Odense, I, 63, III, 6, 7
 Hintze, sørøver, I, 46
 Hintzpetter, Romsø, II, 154
 Hiort, Helvig Kirstine, II, 123
 Hiort, Kej, II, 123
 Hjorteberg, Hans Godske, degn, Mesinge, II, 157
 Hjorteberg, Oluf, købmand, II, 157
 Hjorteberg, Rasmus, degn, Mesinge, I, 66, III, 11
 Hjortholm, Hans, Holbæk, II, 128
 Hof, Anders, stiftsprovst, Christiania, I, 83, II, 129, III, 10
 Hof, Anders Simonsen, sognepr., Rynkeby, I, 57, II, 129, III, 10
 Hof, Andreas, kapellan, Toten, II, 129
 Hof, Anne Hansdotter, II, 129
 Hof, Hannibal, præst, Tofen, II, 129
 Hof, Hans Andersen, konst. byfoged, II, 95, 129
 Hof, Marie Hansdotter, II, 130

- Hof, Matthias, sognepr., Svanninge, II, 130
- Hof, N. III, 10
- Hof, Thalie Kirstine Hansdotter, II, 130
- Hofman, Hans de, udgiver, I, 2
- Holberg, Ludvig, II, 16
- Holck, Sophie Dorothea, komtesse, II, 168
- Holgensen, Mads, slagter, II, 117, 137, 158
- Holm, Anne, II, 145
- Holm, Anders, købmand, II, 137
- Holm, Anders, skipper, Odense, II, 123, 137
- Holm, Anne Marie, II, 127
- Holm, Dorthe, II, 137
- Holm, Karen Hansdotter, II, 120, 126, 127
- Holm, Mads, stiftsprovst, København, I, 83, II, 144
- Holm, Maren, II, 137
- Holm, Poul, professor, Odense, I, 83
- Holm, Thyre, II, 137
- Holm, Volfrat, borgmester, Odense, II, 142
- Holmsted, kancellirådinde, Nyborg, II, 142
- Holst, byfoged, Bogense, II, 126
- Holst, Anne, II, 126
- Holst, Caroline, II, 107
- Holst, Friderich, tolder, II, 106, 107, 129
- Holst, Giertrud, II, 126
- Holst, Henrich, vejermester, København, II, 106
- Holstein, major, II, 167
- Holstein, Charlotte, II, 167
- Holstein, Johan Ludvig, gehejmeråd, II, 98
- Holstein, Margrethe Ilschen, II, 167
- Holstein, Volfrath Friderich, major, Flensborg, II, 167
- Holsten, Ide von, Lundsgård, I, 86
- Holtzapfel, Anton Vilhelm, feldskær, II, 148, 156
- Hoppensach, Dorthe, II, 112
- Hoppensach, Elisabeth, II, 112
- Hoppensach, Engel Pedersdotter, II, 101, 113
- Hoppensach, Hans, købmand, II, 112, 114
- Hoppensach, Henrich, købmand, II, 112
- Hoppensach, Johan Jørgen, købmand, II, 112, 114
- Hoppensach, Inger, II, 112
- Hoppensach, Maren, II, 112
- Hoppensach, Peter, købmand, II, 112
- Hoppensach, Peter den yngre, købmand, II, 112
- Hoppensach, Sacharias, II, 112
- Horn, generalløjtnant, II, 17
- Horneman, Anne Helene, II, 64, III 20f
- Horneman, Diderich, byfoged, II, 99, 100
- Horneman, Johan Friderich, sognepr., II, 64, 99, III, 20
- Hovenbech, Marie, II, 168
- Hundermarch, Henrich, provst, Kølstrup, I, 57, 61, 62, III, 1f
- Husum, Anne Sophie, II, 47, 121
- Hvalsøe, Oluf Jacobsen, sognepr., Barløse, II, 117
- Hviid, Hans Jensen, bager, II, 143
- Hviid, Jens, provst, Longelse, II, 143
- Hviid, Lars, kapellan, Grenå
- Hviid, Matthias, generalkirkeinspektør, II, 108
- Hviid, Michael Fjeldsted, kontrollør, II, 108
- Hviid, Pauline, II, 136
- Høg, Margrethe, Rørbæk, II, 80, 91
- Højer, Andreas, byfoged, II, 98, 100, 101, 108, 116
- Højer, Maren, II, 101, 113, 116
- Haagensdotter, Anne Dorthea, II, 149
- Haagensdotter, Berthe Marie, II, 149
- Haagensdotter, Bodil Dorthea, II, 149
- Haagensdotter, Caroline Mathilde, II, 149
- Haagensdotter, Henriche, II, 149
- Haagensen, Jens Christian, II, 149
- Ibsen, Lars, fæstebonde, Kærby, II, 227
- Ibsen, Mads, fæstebonde, Lille Viby, II, 230
- Ibsen, Mads, skipper, II, 50
- Ibsen, Morten, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
- Ibsen, Peder, rådmænd, II, 90
- Ivarsen, Hans, sognepr., Munkebo, I, 58
- Jacob, sognepr., II, 58
- Jacobsdotter, Anne, II, 131
- Jacobsdotter, Anne Cathrine, III, 117
- Jacobsdotter, Anne Marie, II, 136
- Jacobsdotter, Dorthe, II, 117
- Jacobsen, Anders, bødker, II, 147, 148
- Jacobsen, Baltzer, II, 117
- Jacobsen, Christian, II, 135

- Jacobsen, Eiler, sognepr., Munkebo, I, 58, II, 76
 Jacobsen, Falk, Kbh., II, 117
 Jacobsen, Jacob, sognepr., Viby, I, 60, 80, III, 6
 Jacobsen, Hans, sognepr., Mesinge, I, 59
 Jacobsen, Jørgen, fæstebonde, Bregner, II, 231
 Jacobsen, Lars, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Jacobsen, Lauritz, biskop se Hindsholm, Lauritz Jacobsen
 Jahn, Friderich, sognepr., Kølstrup, I, 58
 Jensdotter, Frideriche, II, 152
 Jensdotter, Karen, II, 152
 Jensdotter, Karen, II, 152
 Jensdotter, Maren, II, 111
 Jensen, Christen, II, 152
 Jensen, Christen, købmand, II, 114
 Jensen, Christen, tømmermand, Viborg, II, 65
 Jensen, Elias, borgmester, II, 81, 82, 92
 Jensen, Hans, borgmester, II, 90
 Jensen, Hans, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Jensen, Haagen, sømand, II, 149
 Jensen, Jørgen, II, 152
 Jensen, Lars, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Jensen, Rasmus, sognepr., Munkebo, I, 58
 Jespersen, Hans, kleinsmed, II, 158
 Jespersen, Niels, biskop, II, 58, 76
 Jochumsen, Albert, II, 131
 Johannesdotter, Margrethe Cahtrine, II, 105
 Johansen, Baltzer, klokker, II, 83
 Johansen, Mogens, byskriver, II, 46, 50, 51, 94, 97, 105, 125
 Johansen, Niels, felttbereder, II, 125, 136
 Johansen, Thomas, købmand, II, 45, 86, 125
 Johnsen, Knud, sømand, II, 158
 Juel, Hans Nielsen, købmand, Fåborg, II, 130
 Juel, Hiere, sognepr., Vejstrup, II, 206
 Juel, Inger, II, 64, III, 22
 Juel, Jesper Hieresen, sognepr., Marslev, I, 58, II, 114, 206
 Juel, Magdalene Kirstine, Kbh., II, 130
 Juel, Margrethe Hieresdotter, II, 114
 Juel, Niels, vintapper, Kbh., III, 22
 Juell, Anne Margrethe, Tåsinge, I, 91
 Juell, Carl, Tåsinge, I, 91
 Juell, Elisabeth, Bjørnemosen, I, 86
 Juell, Friderich, løjtnant, I, 88
 Juell, Friderich, Tåsinge, I, s. 91
 Juell, Gregers, generalløjtnant, Eriksholm, I, 90
 Juell, Gregers, Hverringe, I, 90
 Juell, Jens, Lundsgård, I, 13, 85, 222, 225, 228, 230, 232
 Juell, Knud, Tåsinge, I, 86
 Juell, Niels, Tåsinge, I, 86, 90
 Juell, Niels, major, Hverringe, I, 87, 88
 Juell, Niels Krabbe, kaptajn, Billeshave, I, 90
 Juell, Peder, Hverringe, I, 3, 17, 85, 87, 88, 90, II, 52, 55
 Juell, Viviche, Brangstrup, I, 3, 90
 Just, Johan Daniel, sognepr., Aagerup, III, 22
 Justesen, Anne Marie, II, 152
 Justesen, Jørgen, II, 152
 Justesen, Kirsten, II, 152
 Justesen, Lars, II, 151
 Justesen, Lars, sømand, II, 152
 Jyde, Christen Mortensen, II, 26
 Jæger, Antonette Marthe, II, 127
 Jørgensdotter, Anne Dorthe, II, 126
 Jørgensdotter, Appollone, II, 117
 Jørgensdotter, Barbara, II, 124, III, 16
 Jørgensdotter, Dorthe, II, 117
 Jørgensdotter, Maren, II, 126
 Jørgensen, Johan Thomas, skovrider, Pløn, II, 126
 Jørgensen, Jørgen, degn, Vissenbjerg, II, 117
 Jørgensen, Niels, II, 125
 Jørgensen, Oluf, II, 117
 Jørgensen, Søren, Brolykke, I, 14, 17
 Kabbus, Hieronymus, kaptajn, Odense, II, 163
 Kabbus, Johan, løjtnant, II, 162, 163
 Kall, Engel Pedersdotter, II, 111
 Kalluf, Rasmus, sognepr., II, 58
 Kamps, Dorthe Margrethe, II, 7, 52, 167
 Kannevorf, klokker, Odense, II, 116
 Kannevorf, Johan Wilhelm, kapellan, Holstebro, II, 117
 Kastrop, Jørgen, birkedommer, Scheelenborg birk, I, 53
 Kastrop, Niels, forpagter, Wedellsborg, II, 113
 Kellinghuusen, Andreas, sukkerbager, København, II, 153
 Kellinghuusen, Anne Cathrine, II, 154
 Kellinghuusen, Anne Cathrine, II, 128, 154
 Kellinghuusen, Daniel, Kejrup, II, 154

- Kellinghuusen, Dorte Marie, II, 154
 Kellinghuusen, Elisabeth, II, 154
 Kellinghuusen, Hans, Vejstrupgård, II, 8, 9, 153, 154
 Kellinghuusen, Henninge, II, 154
 Kellinghuusen, Mette Hedvig, II, 154
 Kellinghuusen, Peter, II, 154
 Kellinghuusen, Simon Peter Bischoff, II, 154
 Kellinghuusen, Sophie Amalie, II, 154
 Keurelbohm, købmand, Odense, II, 137
 Kielsen, tobaksbinder, II, 127
 Kierbye, Christen, skipper, II, 158
 Kingo, Thomas, biskop, Odense, II, 62, 78, III, 2
 Kiær, Erich, Provst, Tønning, II, 119
 Kiær, Henrich, byfoged, II, 201, 205
 Kiær, Henrich Rasmussen, byfoged, II, 97
 Kiær, Melchior, II, 119
 Kleinsmed, Hans, II, 148
 Klinche, Anne Marie, II, 148
 Klinche, Cathrine Marie Rasmusdotter, II, 147
 Klinche, Erik, II, 148
 Klinche, Malene Rasmusdotter, II, 148
 Klinche, Marie Kristine, II, 148
 Klinche, Peder, skipper, II, 124
 Klinche, Peder, II, 148
 Klinche, Peder Rasmussen, skipper, II, 148
 Klinche, Rasmus, II, 148
 Klingbech, Christopher, kontrollør, II, 107
 Knob, Anna, Lundsgård, I, 62, III, 4
 Knudsdotter, Karen, II, 208
 Knudsen, Otte, viceborgmester, II, 91
 Knudsen, Rasmus, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Knudsen, Villads, købmand, Nyborg, II, 7, 113
 Koch, Birthe, II, 155
 Koch, Hans Jørgensen, skrædder, II, 155
 Koch, Jørgen, skoleholder, Revninge, II, 114
 Korf, Alexander, købmand, II, 124, 144
 Korf, Anne Margrethe, II, 144
 Korf, Johan Christian, II, 144
 Korf, Johan Herman, II, 144
 Korf, Johannes, II, 144
 Korf, Jørgen Henrich, II, 144
 Korf, Povel Friderich, II, 144
 Krabbe, Niels, brigadeer, Hverringe, I, 87, II, 194
 Kragh, Anne Kirstine, III, 22
 Kragh, Birthe Marie, II, 149, 150
 Kragh, Christian, II, 149
 Kragh, Dines, sognepr., Tranekær, III, 22
 Kragh, Dorthea, II, 149
 Kragh, Dorthea Lauritzdotter, II, 148
 Kragh, Gregers, sognepr., Vester Skerninge, II, 120
 Kragh, Hans, herredsfoged, Hindsholm, I, 14, 46
 Kragh, Hans, II, 148
 Kragh, Hans, købmand, II, 64, 148, 157, 181, 191
 Kragh, Hans, II, 149
 Kragh, Jens Lauritzen, byfoged, II, 99, 100, 128, 148
 Kragh, Karen Hansdotter, II, 128
 Kragh, Kirsten Gregersdotter, II, 120, 140
 Kragh, Lars, kordegn, II, 83, 128
 Kragh, Lars Jakob, II, 148
 Kragh, Marie Kristine, II, 149
 Kragh, Michel Hansen, fuldmægtig, II, 149, 150
 Kragh, Rasmus, II, 149
 Kremmer, Niels, sognepr., Mesinge, I, 59
 Krog, Henrich Sørensen, tolder, I, 46, 91, 93, 104, 111, 114, 121, 122
 Krog, Kirsten Henrichsdotter, II, 46, 112, 121
 Krog, Karen, II, 112
 Krog, Per Henrichsen, kapellan, II, 61, 68, 111, 112
 Krog, Peter, biskop, Trondhjem, II, 93, 111
 Krog, Zitsel Henrichsdotter, II, 112, 122
 Kræfting, Niels, kornet, II, 159
 Køpke, Pernille Thomasdotter, II, 135
 Kaas, Anders, Østergård, II, 59
 Kaas, Birthe Sophie, II, 169
 Kaas, Mogens, lensmand, Nyborg slot, II, 93
 Landt, Herman Poulsen, sognepr., Hesselager, II, 117
 Landt, Lars Poulsen, selvejer, II, 117
 Landt, Margrethe Poulsdotter, II, 117
 Landt, Poul Jørgensen, sognepr., Hesselager, II, 69, 79, 117
 Lange, Johannes Andreas, ritmester, II, 71

- Lange, Ædel Christine, II, 71
 Langemach, Dorthe Vium, II, 127
 Langemach, Hans, borgmester, Kalundborg, II, 126, 127
 Langemach, Jens Ottosen, købmand, II, 48, 52, 55, 108, 116, 126, 151
 Langemach, Johan, færgemand, Falster, II, 126
 Langemach, Karen, II, 127
 Langemach, Mads, II, 126
 Langemach, Niels, II, 126
 Langemach, Otto Jensen, rådmann, II, 97, 126, 129
 Langemach, Pernille Ottosedotter, II, 126, III, 16
 Larsdotter, Zitsel, II, 152
 Larsen, Anders, II, 143
 Larsen, Christen, købmand, II, 143
 Larsen, Christen, II, 143
 Larsen, Hans, fæstebonde, Bregner, II, 231
 Larsen, Knud, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Larsen, Peder, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Larsen, Peder Christensen, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Larsen, Rasmus, annektsbonde, Drigstrup, II, 59, III, 4
 Laurentin, Anne Cathrine, II, 148
 Laurentin, Christen, fattigforstander, II, 54, 114, 148
 Laurentin, Christopher, II, 148
 Laurentin, Maren, II, 148
 Laurentin, Michael, fuldmægtig, Odense, II, 148
 Laurentin, Niels, feldskær, Fåborg, II, 148
 Laurentin, Peiter, købmand, Kalundborg, II, 148
 Laurentin, Sara, II, 114, 148
 Lauritsen, Hans, byfoged, II, 94, 95
 Lauritsen, Jens, byfoged, II, 92
 Lauritsen, Johan, provst, Viby, I, 57, 60, 63, 64, III, 6
 Lauritsen, Oluf, sognepr., Marslev, I, 58
 Laursen, Hans, biskop, Ribe, I, 79
 Laursen, Hans, sognepr., Munkebo, I, 58
 Leermand, Ananias, sognepr., Skamby, II, 114
 Leermand, Christine, II, 114
 Leermand, Kristine, II, 114
 Leermand, Margrethe, II, 86, 114
 Leermand, Lars, rådmann, II, 98, 114
 Leermand, Mette, II, 114
 Leermand, Michel, rådmann, 11, 94, 98
 Leermand, Michel, d. yngre, II, 114
 Lerche, Ingeborg, II, 144
 Lerche, Jacob, byfoged i Nyborg, II, 211
 Leth, Anne, II, 162
 Leth, Anne, II, 161
 Leth, Matthias, generalmajor, II, 161, 162
 Levetzau, generalløjtnant, Bygholm, I, 90
 Levetzau, Birgitte Cathrine, Hverringe, 1, 90, II, 52
 Lind, Albert, skipper, II, 131, 145
 Lind, Anne Cathrine, II, 131
 Lind, Hans, sømand, II, 131
 Lindegaard, herredsfoged, Bjerger herred, I, 53
 Lindemand, Jacob, købmand, II, 152, 153
 Linnenberg, Peiter, II, 152
 Linstov, Adam Levin, generalmajor, II, 52, 54, 166
 Linstov, Margrethe, II, 167
 Lip, Anna, II, 123
 Lip, Cornelius Olufsen, provst, Rynkeby, I, 57, 61, 62, 66, 68, II, 123, 129, 208, III, 8f, 12, 15
 Lorenzdotter, Karen, II, 154
 Lorentzen, Anne Margrethe, II, 164
 Lorentzen, Ejler, farver, II, 121
 Lou, Hans, bager, II, 157
 Louise, kronprinsesse, I, 72
 Lucæsen, Michael, rektor, II, 76
 Lund, farver, II, 156
 Lundegaard, Christen, degn, Rynkeby, II, 116
 Lyngbye, Friderich, konsistorialråd, III, 22, 23
 Lyngbye, Thomas, sognepr., Lyngbye, III, 22
 Lützou, Friderich, oberst, Lundsgård, II, 193f
 Lützou, Friderich, løjtnant, II, 162
 Løvenhjelm, Caspar Christopher, løjtnant, II, 159
 Løvenhjelm, Cathrine Hedeveg, II, 162
 Løvenhjelm, Erich von, major, Vejrup, I, 12
 Løvenhjelm, Hans von, major, Vejrup, I, 12
 Løvenhjelm, Hans von, Vejrup, I, 12
 Laasbye, Giertrud, III, 17
 Maase, Christian von der, landsdommer, II, 167
 Madsdotter, Abil Marie, II, 114, 128

Madsdotter, Agnete, II, 152
 Madsdotter, Karen, II, 114
 Madsdotter, Kirsten, II, 152
 Madsen, Anders, anneksbonde, Drigstrup, II, 59
 Madsen, Anders, sognepr., II, 58, III, 4
 Madsen, Christen, forpagter, Rørbech, II, 151
 Madsen, Christen, købmand, II, 121, 151
 Madsen, Christen, degn, Kauslunde, II, 114
 Madsen, Jakob, Biskop, Odense, II, 91
 Madsen, Jens, II, 151
 Madsen, Johan, tolder, I, 39, II, 104, 105
 Madsen, Jørgen, købmand, II, 117
 Madsen, Kej, forpagter, Jershauge, II, 135
 Madsen, Lars, skipper, II, 148
 Madsen, Lars, II, 114
 Madsen, Niels, kontrollør, II, 107
 Madsen, Peder, rådmand, II, 90
 Madsen, Stephan, II, 114
 Madsen, Stephan, købmand, II, 148
 Madsen, Thomas, fæstebonde, Bregsnør, II, 231
 Mahler, Cathrine Sophie, II, 106
 Malmøe, Bent Jensen, byfoged, II, 98
 Mancinus, Alexander, rådmand, II, 98, 130
 Mand, Anders Jørgensen, sognepr., II, 48, 51, 59, 61, 67, 71, 91, III, 4f
 Mand, Claus Nielsen, kapellan, II, 67
 Marie Friederiche., II, 155
 Marqvorsen, Anders, fæstebonde, Bregsnør, II, 231
 Marsvin, Jørgen, kansler, II, 179
 Mattheisen, Hans, skipper, II, 158
 Melhof, Anders, bager, II, 143
 Melhof, Anne, II, 143
 Melhof, Beate, II, 143
 Melhof, Elisabeth, II, 143
 Mellen, Anna Knob v. se Knob, Anna
 Mellen, Hans von, Lundsgård, II, 179
 Mellen, Palle von, Lundsgård, I, 62
 Merchel, Adam, borgmester, II, 37, 52, 98, 105, 144
 Merchel, Christian Carl, tolder, II, 98, 105, 106, 125, 173
 Merchel, Vilhelmine, II, 98
 Merchel, Vilhelmine, II, 125
 Michelsdotter, Maren, II, 132
 Michelsdotter, Maren, II, 132
 Michelsen, Hans, biskop, Odense, II, 61, 67
 Michelsen, Knud, Skenderup, II, 59
 Michelsen, Peder, feldbereder, II, 149
 Mitzlau, Ambrosius Ewald, oberstløjtnant, II, 163
 Mogensen, Christopher, kirkeværger, II, 97, 105, 125
 Mogensen, Jacob, fattigforstander, II, 97, 105
 Mogensen, Oluf, borgmester, II, 90
 Morsin, Mathias Mortensen, rektor, II, 77
 Morsing, Christen, præst, Tåsinge, II, 121
 Morsing, Elisabeth Kirstine, II, 121
 Morsing, Henrich, sognepr., Salling, II, 121
 Morsing, Hylleborg Marie, II, 116, 121
 Morsing, Jacob, sognepr., Salling, II, 121
 Morsing, Karen, II, 64, 114, 121
 Mortensdotter, Anne, II, 104
 Mortensdotter, Gunhild Kristine, II, 146
 Mortensen, Claus, skomager, II, 143, 155
 Mortensen, Hans, købmand, II, 47, 130
 Mortensen, Villum, byfoged, II, 50, 51, 94, 129
 Morville, Anders, II, 141
 Morville, Anne Cathrine, II, 140
 Morville, Engel Cathrine, II, 142
 Morville, Gregers Henrichsen, II, 127, 140, 141
 Morville, Gyde Marie, II, 141
 Morville, Henrich, sognepr., Lerskov, II, 141
 Morville, Hylleborg Marie, II, 127, 141
 Morville, Jacob, II, 123, 137
 Morville, Karen, II, 140, 142
 Morville, Kirsten, II, 141
 Morville, Kristine, II, 123
 Morville, Maren, II, 141
 Morville, Morten Henrichsen, II, 123, 140
 Morville, Niels, kirkeinspektør, Jylland, II, 140
 Morville, Peter Henrichsen, rådmand, II, 100, 140, 141, 142
 Morville, Sara, II, 123
 Morville, Thomas, Kbh., II, 141
 Moth, Kristine, III, 12
 Moth, Otto, købmand, II, 11
 Moth, Povel, Kgl. medicus, III, 12
 Moth, Sophie Amalie, grevinde, II, 36, 113
 Mule, Hans, sognepr., Nyborg, III, 25
 Munch, Andreas, regimentskriver, Biskop-Tårup, II, 194
 Munch, Hedvig, II, 167

- Muus, Anne Sophie, II, 121
 Muus, Christen, II, 121
 Muus, Elisabeth Kristine, II, 121
 Muus, Hans Bernsen, II, 121
 Muus, Henrich, skipper, II, 117, 121, 126, 152
 Muus, Jacob, provst, Stenløse, II, 65, III, 28
 Muus, Lars, købmand, II, 121, 144
 Muus, Lars, kantor, Vallø stift, II, 121
 Muus, Lars, II, 121
 Muus, Mette, II, 121
 Muus, Niels Jacobsen, kapellan, II, 64, 69, 97, III, 28
 Muus, Thor, II, 121
 Muus, Aage, II, 121
 Mule, Knud, herredsfoged, Bjerger herred, II, 59
 Møll, Giertrud, II, 143, 150
 Møll, Hans, II, 150
 Møll, Johan Otto Rasmussen, købmand, II, 101, 112, 149, 150
 Møll, Maren, II, 150
 Møll, Maren Rasmusdotter, II, 149, 150
 Møll, Peder Rasmussen, købmand, II, 150
 Møll, Rasmus, II, 150
 Møll, Rasmus, II, 150
 Møll, Rasmus Olufsen, købmand, II, 143, 150
 Møller, Ane Kirstine, II, 113, 153
 Møller, Anne, II, 45, 94, 125
 Møller, Anne, Jørgensdotter, II, 152
 Møller, Anne Marie, II, 117
 Møller, Anne Sophie, II, 113
 Møller, Christen, fæster af Markmøllen, II, 173
 Møller, Christian Rudolph, biskop, Odense, II, 81, III, 24
 Møller, Christiane Lauritzdotter, II, 154
 Møller, Conrad Frederich, ritmester, II, 160
 Møller, Engel Margrethe, II, 113
 Møller, Hans, II, 117
 Møller, Hans, Sellebjerg, I, 12, 92
 Møller, Helene Marie, II, 113
 Møller, Ide Lauritzdotter, II, 154
 Møller, Jacob, II, 117
 Møller, Jens, hestemøller, II, 173
 Møller, Johan Henrich, klokker, II, 83, 117
 Møller, Jørgen, købmand, II, 157
 Møller, Jørgen Madsen, Romsøe, II, 152
 Møller, Karen Jacobsdotter, I, 92, II, 66
 Møller, Karen Lauritzdotter, II, 154
 Møller, Lars, II, 125
 Møller, Lauritz Nilsen, II, 154
 Møller, Lene Elisabeth Marie, II, 113
 Møller, Lorentz Lauritzen, II, 154
 Møller, Mads Jørgen, II, 113
 Møller, Mads Jørgensen, forpagter, Lundsgård, II, 104
 Møller, Mette Cathrine Lauritzdotter, II, 154
 Møller, Morten, købmand, Sellebjerg, I, 92, 93, II, 101, 104, 113, 116, 153
 Møller, Morten Madsen, krigsråd, Krumstrup, II, 152
 Møller, Niels Lauritzen, møller på Sletten, II, 154
 Møller, Rasmus, degn, Dalum, II, 158
 Møller, Sophie Caroline, II, 104
 Mølmarch, Petronelle, II, 104
 Maaløe, Mads, sognepr., Gamborg, II, 77
 N., Frank, sognepr., Dalby, I, 60
 N., Hans, provst, I, 57
 N., Niels, sognepr., Rynkeby, I, 57
 Naschov, Claus, sognepr., Munkebo, I, 58, II, 113
 Naschov, Sophie, II, 113
 Nielsdotter, Anne, II, 113
 Nielsdotter, Beate, II, 137
 Nielsdotter, Elisabeth, II, 85, 86, 118
 Nielsdotter, Karen, II, 114
 Nielsdotter, Karen, II, 152
 Nielsen, byskriver, Nyborg, II, 113
 Nielsen, Claus, sognepr., Munkebo, I, 58, II, 113
 Nielsen, Gregers, anneksbonde, Drigstrup, II, 224, 226, 232
 Nielsen, Hans, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Nielsen, Hans, rådmand, II, 94, 113
 Nielsen, Hans, rådmand, II, 90
 Nielsen, Jeppe, sognepr., Kærby, II, 227, 229, 234
 Nielsen, Jens, byskriver, II, 92
 Nielsen, Jørgen, købmand, II, 125
 Nielsen, Jørgen, rektor, II, 77
 Nielsen, Knud, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Nielsen, Lauritz, sognepr., Rynkeby, I, 57

Nielsen, Mads, borgmester, II, 91
 Nielsen, Niels, bødker, II, 158
 Nielsen, Niels, fæstebonde, Kærby, II, 234
 Nielsen, Peder, borgmester, II, 85, 95, 97, 98,
 116, 123, 137
 Nielsen, Peder, sognepr., Marslev, I, 58
 Nielsen, Peder, herredsfoged, II, 205
 Nielsen, Rasmus, fæstebonde, Drigstrup, II,
 224, 225
 Norbye, Anne, Urup, II, 50, 165
 Norbye, Margrethe, II, 50, 165
 Norbye, Peder, Urup, II, 50, 165
 Norup, Abraham, II, 123
 Norup, Ananias, vejer og måler, II, 9, 108, 123,
 137
 Norup, Anders, II, 123
 Norup, Anne, II, 123
 Norup, Anne Dorthea, II, 123, 140
 Norup, Anne Dorthee, II, 123
 Norup, Anne Marie, II, 124, 125
 Norup, Anne Marie, II, 123
 Norup, Anne Pedersdotter, II, 97, 116, 123
 Norup, Dorthe, II, 123
 Norup, Dorthe, II, 123
 Norup, Jacob, II, 123
 Norup, Jacob, sognepr., Urlev, II, 123, III, 11
 Norup, Jacob Pedersen, overformynder, II, 97,
 116, 123, 151
 Norup, Jens, II, 123
 Norup, Jesper, provst, Horsens, II, 123
 Norup, Karen, II, 123
 Norup, Kirstine, II, 124
 Norup, Maren, II, 123
 Norup, Margrethe, II, 124
 Norup, Mathias, sognepr., Væhr, II, 123
 Norup, Peder, student, II, 123
 Norup, Sara, II, 123
 Norup, Sara, II, 123
 Nørch, Hans Heinrich, købmand, Kbh, II, 164
 Nørch, Johanne Henriche, II, 164
 Nørup, Oluf, sognepr., Tirstrup, III, 18

 Odder, Karen, II, 137, 144
 Odder, Hans, købmand, II, 117, 137, 144
 Oldeland, Hans, udgiver, II, 192
 Olsen, Anders, Dræby, II, 59

 Olufsdotter, Birgitte, II, 44
 Olufsdotter, Birthe, II, 124
 Olufsdotter, Mette, III, 17f
 Olufsen, Hans, Assens, II, 128
 Olufsen, Rasmus, købmand, II, 11, 101, 102
 Osten, von, amtmand, Sorø, II, 98
 Osthorn, Peter, herredsfoged, II, 195
 Othenius, Jørgen Nielsen, II, 77
 Ottesen, Povel, rådmann, II, 95, 110
 Ovesen, Jeppe, borger, II, 89, 110, 179

 Paludan, Lorentz, II, 155
 Pasberg, Jørgen, ridder, II, 179
 Passau, N., Klarskov, I, 93
 Paulinius, Andreas, rektor, II, 76
 Pedersdotter, Anne, II, 46, 48, 51, III, 6
 Pedersdotter, Karen, II, 149
 Pedersdotter, Karen, II, 130
 Pedersen, Anders, pers. kapellan, II, 61
 Pedersen, Anders, fæstebonde, Lille Viby, II,
 230
 Pedersen, Bertram, dommer, II, 91
 Pedersen, Christen, tolder, II, 47
 Pedersen, Christen, skipper, II, 158
 Pedersen, Jesper, II, 132
 Pedersen, Hans, provst, I, 62, II, 58, 60, 66, 91,
 III, 2f, 6
 Pedersen, Hans, d. yngre, kapellan, II, 60, 66,
 III, 6
 Pedersen, Hans, herredsfoged, Bjerger herred,
 I, 53, 92
 Pedersen, Hans, fæstebonde, Lille Viby, II, 230
 Pedersen, Jens, rådmann, II, 91
 Pedersen, Knud, sognepr., Mesinge, I, 59
 Pedersen, Lauritz, skriver, II, 50, 90, 91, 145
 Pedersen, Niels, kapellan, II, 66, 207
 Pedersen, Niels, mensalbonde, Bregnør, II, 231
 Pedersen, Peder, fæstebonde, Kærby, II, 227,
 234
 Pedersen, Peder, fæstebonde, Drigstrup, II,
 224
 Pedersen, Rasmus, fæstebonde, Bregnør, II,
 231
 Pedersen, Thomas, fæstebonde, Lille Viby, II,
 230
 Pentz, major, II, 168

- Petersen, Hindema, I, 93
 Petersen, kancellirådinde, Brolykke, I, 51
 Petersen, Christian, løjtnant, II, 154
 Petersen, Johan, Odense, II, 147
 Petersen, Lorentz, II, 154
 Pflueg, Anne Rebeche, II, 168
 Pflueg, Bendix Ludvig, major, II, 8, 9, 52, 167
 Pflueg, Bendix Ludvig, løjtnant, II, 168
 Pflueg, Carl Christian, II, 168
 Pflueg, Friderich Andreas, major, II, 167, 169
 Pflueg, Henriette Elisabeth, II, 168, 169
 Pflueg, Mette Sophie, II, 168
 Pflueg, Nicolaus Henrich, II, 168
 Pihl, Conrad, vejer og måler, Fåborg, II, 118
 Pingel, amtmænd på Island, II, 134
 Pingel, kaptajn, II, 134
 Pingel, Christian, løjtnant
 Pingel, Jacob Christian, stiftsprovst, Odense, II, 132, 133, 134
 Plesner, sognepr., Skjellerup, II, 119
 Plesner, Anders, II, 119
 Plesner, Anne Margrethe, II, 119
 Plesner, Bendix, købmand, II, 119
 Plesner, Johan Glysing, Skien, II, 119
 Plesner, Kirstine, II, 119
 Plesner, Peder, II, 119
 Plesner, Philip, II, 119
 Poel, oberst, II, 168
 Poel, Povel, købmand, Bogense, II, 122
 Pogrell, kaptajn, II, 162
 Pontan, Johan Hansen, hører, II, 51
 Pontanus, Johan Isaksen, professor, I, 136
 Pontoppidan, Anne Christendotter, II, 51
 Pontoppidan, Erich, biskop, II, 88, 163, III, 13
 Pontoppidan, Ludvig, provst, Århus, II, 163
 Poulsen, Anders, sognepr., II, 2, 46, 48, 60, 67, 77, 94, III, 5f
 Povlsen, Anders, fæstebonde, Kærby, II, 227
 Poulsen, Christen, II, 51
 Poulsen, Ingeborg, II, 108
 Poulsen, Knud, guldsmed, II, 135
 Poulsen, Otto, borgmester, II, 82, 93, 94, 110
 Poulsen, Poul, rektor, II, 77
 Praëm, Hugo Lützou, Risinge, II, 125, 135, 136
 Praëm, Mads, stiftsprovst, Christianssand, II, 136
 Praëm, Peder Jespersen, II, 132
 Praëm, Pernille Dorthea, Risinge, II, 136
 Praëm, Thomas, provst, Ålborg, II, 136
 Pultz, Agnete, II, 168
 Pultz, Agnete, II, 169
 Pultz, Anne Margrethe, II, 168, 169
 Pultz, Bendix Ludvig, II, 169
 Pultz, Birthe, II, 169
 Pultz, Birthe Sophie, II, 169
 Pultz, Dorthe, II, 169
 Pultz, Dorthe Hedvig, II, 168
 Pultz, Ellen Marie, II, 169
 Pultz, Flemming, major, II, 168
 Pultz, Friderich, major, II, 168
 Pultz, Friderich Jørgen, major, II, 168
 Pultz, Friderich Jørgen, II, 169
 Pultz, Frideriche, II, 169
 Pultz, Frideriche Jørgine, II, 161, 169
 Pultz, Gythe, II, 169
 Pultz, Hans, II, 168
 Pultz, Hans Friderich, Oberst, Rygård, II, 168, 206
 Pultz, Hans Friderich, jægermester i Jylland, II, 168
 Pultz, Hans Friderich, kaptajn, II, 9, 169
 Pultz, Henrich Christopher, ritmester, II, 169
 Pultz, Henrich Christopher, II, 169
 Pultz, Henriette, II, 169
 Pultz, Ide Vilhelmine, II, 169
 Pultz, Lovise, II, 169
 Pultz, Marie, II, 169
 Pultz, Peder, ritmester, Rygård, II, 161, 168
 Pultz, Peter Hovenbech, kaptajn, II, 168
 Pultz, Peter Ulrich, II, 169
 Pultz, Sophie, II, 169
 Pultz, Ulrich, løjtnant, II, 169
 Pultz, Vibeche Marie, II, 168
 Putbusch, Anna Sidonia, Lundsgård, II, 221
 Ramus, Christian, biskop, Odense, III, 25
 Ramus, Cosmos, sognepr., Marslev, I, 58
 Ramus, Jacob, biskop, Odense, III, 2
 Rantzou, Breide, Rantzausholm, II, 59
 Rasch, Anne, II, 156
 Rasch, Anne Cæcilie, II, 156
 Rasch, Bodild, II, 155
 Rasch, Charlotte Amalia, II, 164,

Rasch, Christiana, II, 156
 Rasch, Claus, politimester, Kbh. II, 164
 Rasch, Dorthe, II, 156
 Rasch, Dorthe Sophie, II, 156
 Rasch, Else Cathrine, II, 156
 Rasch, Erich, sognepr., Viby, I, 60, 71, 72, II, 140
 Rasch, Hans, skipper, II, 112, 113, 155
 Rasch, Jacob, sømand, II, 156
 Rasch, Jens, skipper, II, 156
 Rasch, Karen, II, 156
 Rasch, Lisbeth, II, 156
 Rasch, Margrethe Kirstine, II, 156
 Rasch, Niels Hansen, møller, Høje Mølle, II, 155, 173
 Rasch, Peder, professor, Odense, I, 133
 Rasch, Sara, II, 156
 Rasmusdotter, Anne Magdalene, II, 125
 Rasmussen, Anders, fæstebonde, Drigstrup, II, 224
 Rasmussen, Hans, rådmand, II, 90
 Rasmussen, Michel, sognepr., Mesinge, I, 59
 Rasmussen, Peder, sognepr., Marslev, I, 58
 Rauch, Christian Barthold, oberstløjtnant, II, 159, 160
 Rave, majorinde, II, 134
 Reinfranch, III, 23
 Reinfranch, Friderich, sognepr., Kolind, III, 23
 Reinfranch, Nille Oleriche, III, 23
 Resen, degn, Rolfsted, II, 143
 Resen, Johanne Elisabeth, II, 143
 Reuss, Jeremias, prof., Kbh. Univ. II, 65
 Reutz, Barbara Matthæusdotter, II, 45, 51, 85, 118
 Rhoed, Arnt Sørensen, II, 150
 Rhoed, Elisabeth Sørensdatter, II, 150
 Rhoed, Kirsten Andersdotter, II, 149, 150
 Rhoed, Marie Cathrine Sørensdatter, II, 150
 Rhoed, Søren Andersen, feldbereder, II, 150
 Riber, Anne Margrethe Nielsdotter, II, 126
 Riber, Giertrud Nielsdotter, II, 126
 Riber, Marie Cathrine Nielsdotter, II, 126
 Riber, Niels Jensen, købmand, Nyborg, II, 126
 Riber, Sara Nielsdotter, II, 126
 Richardt, Anne Kirstine, II, 158
 Riegelsen Anne, II, 125
 Riegelsen, Margrethe, II, 124
 Riise, Jacob, Nimtofte, III, 18
 Roderiges, udn. sognepr., II, 64
 Roland, Marie, II, 155
 Romsøe, Hieronymus, Kalundborg, II, 135
 Rosenberg, Mads Jensen, sognepr., Viby, I, 60
 Rosenberg, ernille, II, 112
 Rosenkrantz, Tirsbæk, II, 146
 Rosenkrantz, Tage, Tirsbæk, II, 146
 Rosenlund, byskriver, II, 99
 Rosenvinge, Matthias, landsdommer, Ørbækklunde, II, 196, 203
 Rosenvinge, Peder Andersen, købmand, Nyborg, II, 225
 Rosenørn, Klarskov, I, 93
 Rothsteen, Marquor, oberstløjtnant, Lunds gård, II, 47, 81, 94
 Rothsteen, Palle, Lundsgård, II, 52
 Rudolph, sognepr., Munkebo, I, 59
 Rue, Apollone Christensdotter, II, 216
 Rue, Hans Christian Jensen, skipper, II, 88, 216
 Rue, Jens, skipper, II, 88
 Rue, Karen Jacobsdotter, II, 155
 Rue, Mads, sømand, II, 158
 Ruyter, admiral, II, 16, 19
 Rønno, Knud Knudsen, borgmester, II, 95
 Rønno, Mette, Hvidkilde, II, 80
 Rønno, Peder, birkedommer, Ulriksholm birk, I, 54
 Raabech, Jørgen Larsen, købmand, II, 122
 Raabech, Lars Jørgensen, postmester, Christiania, II, 122
 Raabech, Zitsel Kirstine, II, 122
 Sadolin, Jørgen, biskop, Odense, I, 61, III, 3
 Samsing, Anders, sognepr., Kølstrup, I, 58, II, 57, 66, 75, III, 5, 27
 Schach, Hans, feltmarskal, II, 16, 17, 19
 Schacht, Mathias Henrichsen, rektor, II, 64, 77, 156
 Scharffenberg, Herman Nicolai, major, II, 158
 Scheel, Elisabeth, Broholm, I, 3
 Schinchel, Anne Andersdotter, II, 50, 91
 Schinchel, Anne Clausdotter, II, 91
 Schinchel, Claus, byfoged, II, 90, 91
 Schinchel, Hans Clausen, II, 91
 Schinchel, Karen Clausdotter, II, 91
 Schinchel, Karen Ottesdotter, II, 50, 91

- Schinchel, Lauritz Clausen, II, 91
 Schinchel, Povel Clausen Wellejus, borgmester, II, 45, 91, 110, III, 5
 Schjønning, Christian, byfoged, II, 96
 Schiøtz, Jens, forpagter ved Bogense, II, 99
 Schiøtz, Peder Christian, borgmester, I, 67, II, 47, 52, 55, 87, 98, 99, 105, 191, 211
 Schlabrendorff, Charlotte, Hverringe, I, 87
 Schmidt, kontrollør, Stege, II, 128
 Schmidt, kaptajn, II, 158
 Schmidt, apoteker, Vordingborg, II, 128
 Schmidt, Elisabeth Margrethe, II, 128
 Schmidt, Erich Jensen, II, 51
 Schmidt, Helene Marie, II, 128, 130
 Schmidt, Mads Christensern, vejer og måler, Fåborg, II, 130
 Schmidt, Nicolaj, II, 128
 Schou, Christian, tolder, II, 9
 Schouboe, Christian, landsdommer, II, 164
 Schouboe, Jens, kaptajn, II, 9, 164
 Schouboe, Oluf Borch, stiftsbefalingsmand, II, 164
 Schov, Erich, II, 106
 Schov, Christian Hansen, tolder, II, 106
 Schov, Hans, II, 106
 Schov, Johanne, II, 106
 Sehested, Anders, oberstløjtnant, Broholm, I, 4, II, 168
 Sehested, Niels, oberstløjtnant, Broholm, I, 3
 Seidelin, Christine, II, 65
 Seidelin, Hans Hansen, borgmester, Helsingør, II, 65
 Seidelin, Jørgen, provst, Skanderborg, II, 65
 Seidelin, Nicol, provst, Skanderborg, II, 65
 Simonsen, justitsrådinde, Elvedgård, I, 67
 Skriver, Christen, byfoged, II, 90, 110
 Skriver, Frantz, rådmand, II, 90, 110
 Skov, Job Christensen, købmand, Porsgrund, II, 131
 Skræder, Anders, II, 155
 Slot, Mette, II, 138
 Slot, Lorenz, II, 138
 Slot, Lorentz Lorentzen, Norge, II, 138
 Smidt, Ingeborg, II, 70
 Snidker, Matthiis, II, 158
 Sommer, Jørgen Nielsen, rektor, II, 77
 Sommer, Matthias, herredsfoged, Bjerge-Hatting hrd, II, 162
 Sommerhielm, Matthias Leth, II, 162
 Sommerhielm, Otto Matthias, kaptajn, II, 162
 Sophie Magdalene, dronning, II, 107, 162
 Sperling, Bodild Andreasdotter, II, 155
 Sproe, Christopher Hieronymussen Ecklef, II, 132
 Sponeck, Louise, II, 162
 Sprogø se Sproe
 Stach, Carl Henrik, kaptajn, II, 158, 159
 Stampe, Lauritz Jespersen, provst, Kølstrup, I, 57, 62, 91, III, 5
 Steenberg, Engel, II, 142
 Steenberg, Niels, sognepr., Viby, I, 60, II, 142
 Steenberg, Thiis, sognepr., Viby, I, 60, II, 142
 Steenbuch, Gustav Otto, feltmarskal, II, 17
 Steensen, kaptajn, Tarupgård, II, 169
 Steffensen, Jens, købmand, II, 156
 Stephansdotter, Birgitte, II, 114
 Stephansdotter, Christence, II, 114
 Stephansdotter, Ellen, II, 129
 Stephansen, Mads, II, 114
 Stephensdotter, Elisabeth, II, 47, 130
 Stephensen, Mads, købmand, II, 114, 128
 Stiller, Anne Marie, II, 117
 Stiller, Johan Jørgen, degn, Ejby, II, 117
 Stiller, Johanne Georgine, II, 117
 Stolpe, Jørgen Henrich, apotekersvend, III, 22
 Stolpe, Nicolai Jørgen, sognepr., Gerlev, III, 22
 Stolpe, Nicolai Olaf, student, III, 22
 Strangesen, Ebbe, Hageskov, II, 179
 Struch, Friderich Caspar, sognepr., Øster Skerlinge, II, 206
 Struch, Hans, sognepr., Marslev, I, 58, II, 206
 Sultzbach, prins, II, 17
 Svindinge, Niels, borgmester, II, 90
 Svindinge, Niels d. yngre, borgmester, II, 92, 93
 Svindinge, Peder Nielsen, tolder, II, 91, 92, 104
 Svindinge, Peder Nielsen, rådmand, II, 93
 Syv, Anne, II, 113
 Syv, Maren Knudsdotter, II, 118
 Syv, Aage Pedersen, II, 45, 51, 118
 Sørensen, Christopher, skipper, II, 144, 145
 Sørensen, Christopher, skipper, II, 50
 Sørensen, Hans, rektor, II, 76
 Sørensen, Hans, sognepr., II, 61, 62, 67, 71, 82

- Sørensen, Maren Nielsdotter, II, 62
 Sørensen, Niels, fæstebonde, Bregner, II, 231
 Saabye, Christian, forvalter, Steensballegård, III, 18
 Saabye, Hans, forvalter, Boller, III, 18
 Saabye, Ivare Helene, III, 18
 Saabye, Jørgen, sognepr., Ågerup, III, 18
 Saabye, Mette Kirstine, III, 18
 Saabye, Niels, sognepr., Tirstrup, III, 18
 Saabye, Niels, forvalter, Clausholm, III, 18
 Saabye, Palle, sognepr., Serup, III, 18
 Saabye, Søren, byskriver, Horsens, III, 18
- Tausen, Hans, biskop, Ribe, I, 77
 Tausen, Lauritz Jensen, sognepr., Mesinge, I, 59, 79
 Tegemat, Anders, Ålholm, II, 179
 Thejsen, farver, Nyborg, II, 154
 Thejsen, Mette Marie, II, 154
 Thestrup, Anne Ide, II, 125, III, 17
 Thestrup, Barbara, II, 127
 Thestrup, Birthe Cathrine, II, 125, III, 17
 Thestrup, Christian, professor, København, I, 83
 Thestrup, Elisabeth, III, 13
 Thestrup, Frantz, biskop, Ålborg, I, 66, 82, II, 64, III, 12, 24, 28
 Thestrup, Frantz, Øllingsø, II, 124, III, 17
 Thestrup, Friderich, provst i Thy, II, 124, III, 12, 16, 17, 28
 Thestrup, Jørgen, købmand, II, 124, 126, III, 16
 Thestrup, Kirstine, II, 127
 Thestrup, Marie Cathrine, II, 127
 Thestrup, Mathias, provst, Dalby, I, 60, 66, 67, 78, 124, III, 10, 11f, 23
 Thestrup, Matthias, landsdommer i Jylland, I, 83
 Thestrup, Matthiis, Kalundborg, II, 127
 Thestrup, Oluf, præst på Sjælland, II, 124, III, 12, 16
 Thestrup, Oluf, II, 127
 Thestrup, Oluf Rasmussen, sognepr., Dalby, I, 60, 66, III, 11, 12
 Thestrup, Otto, II, 127
 Thestrup, Povel Moth, provst, Østofte, I, 67, II, 125, III, 17
- Thestrup, Rasmus, købmand, Århus, III, 11
 Thestrup, Rasmus, student, II, 124, III, 17
 Thestrup, Rasmus Olufsen, sognepr. Mesinge, I, 59, III, 12, 15
 Thestrup, Johan Rudolph, sognepr., Vester Jylby, II, 124, III, 17
 Thestrup, Schach, provst, Dalby, I, 48, 60, 67, 68, 72, II, 53, 78, 124, III, 11, 12, 15, 23f
 Thillerup, Adam, kapellan, II, 69
 Thomesen, Peder, herredsfoged, Birkende, II, 205
 Thomsen, Niels, byfoged, II, 90
 Thomsen, Peder, fæstebonde, Lille Viby, II, 230
 Thrane, Frederik Christian, sognepr., Humble, II, 169
 Tofte, Peter Eschildsen, brændevinsbrænder, Kbh. II, 147
 Tolder, Christen Pedersen, fuldmægtig, II, 104
 Toldorph, Peder, sognepr., Kølstrup, I, 58, III, 13
 Top, Bent Pedersen, sognepr. II, 51, 62, 97, 114
 Trappaud, amtmand, II, 163
 Treschov, Gerhard, forfatter, II, 5, 13, 14, 27, 28
 Treven, Bertram, borgmester, II, 77, 95, 105, 126
 Treven, Bertram, kordegn, Assens, II, 127
 Treven, Hans Christian, købmand, Assens, II, 127
 Treven, Karen, II, 127
 Treven, Nicolaj, rektor, II, 79, 127
 Trochmand, sognepr., Skårup, II, 154
 Trochmand, Elisabeth, II, 154
 Trolle, Knud, jægermester, I, 88
 Tved, Ananias Christian, sognepr., Jylland
 Tved, Hans Peiter, II, 123
 Tved, Jacob Christian, II, 123, 130
 Tved, Søren, provst, Bjerring, II, 122
 Tydsk, Jørgen Larsen, rektor, II, 77, 81
 Tønder, Erich, II, 152
 Tønder, Erich Vilhelm, II, 152
 Tønder, Lars Erichsen, købmand, II, 2, 143, 152
 Tønder, Zitsel Kirstine, II, 143, 152
- Ugge, Hans (kaldet Hans Balum), II, 113
 Ugge, Hans Hansen, byfoged, II, 96, 113
 Ugge, Margrethe Hansdotter, II, 112, 114

- Uhlfeldt, Erik Flemming, II, 164
 Ulfeld, Palle Andersen, Lundsgård, II, 178 f
 Ulsøe, Johanne Birgitte, II, 128
 Urne, kaptajn, II, 166
 Urne, kaptajn, II, 166
 Urne, Christian, hofjunker, II, 166
 Urne, Christian, page, II 166
 Urne, Hans, Dræbygård, II, 59
 Urne, Johan Christian, amtmand, Bornholm, II, 166
 Urne, Jørgen, landsdommer, Fyn, II, 179
 Urne, Lange, Sellibjerg, II, 80, 91
- Valkendorf, Henning, Glorup, II, 60
 Wamberg, Niels, sognepr., Herringe, II, 116
 Wandal, Nikolaj, sognepr., Stouby, II, 128
 Vedel, krigsråd, Holsegård, I, 67
 Vedel, Claus, provst, Munkeho, I, 59, 67, 78, II, 123, III, 25, 27
 Wederkind, Mette, II, 149
 Weghorst, Henrich, professor, Kbh. Universitet, II, 48
 Weghorst, Kirsten Bager, II, 48
 Vendelboe, Anders, II, 143
 Vendelboe, Anders Nielsen, II, 143
 Vendelboe, Anne Marie Nielsdotter, II, 143
 Vendelboe, Anne Marie Hansdotter, II, 143
 Vendelboe, Dorthe Marie Andersdotter, II, 143
 Vendelboe, Giertrud, II, 143
 Vendelboe, Hans Andersen, bager, II, 143, 150, 156, 157, 181
 Vendelboe, Lauritz, II, 143
 Vendelboe, Magdalene Andersdotter, II, 143
 Vendelboe, Niels Andersen, skipper, II, 143, 152, 156
 Wessel, Caspar, admiral, Broholm, I, 3
 Vest, Friderich, sognepr., Mesinge, I, 59
 Vest, Hans Pedersen, sognepr., Mesinge, I, 59, 67
 Vest, Hans Sacharias, sognepr., Mesinge, I, 59, 73, II, 128, 207
 Vesten, von, apoteker, Odense, II, 136
 Vesten, Karen von, II, 137
 Vesten, Kirsten von, II, 137
 Vesten, Matthiis von, foged, Lunds-gård
 Vesten, Peter von, professor, Sellibjerg, I, 92, II, 136
 Vesten, Zitsel von, II, 137
 Vestenkamp, Henrich, billedsnedker, II, 54
 Vestenkamp, Karl Niels, II, 54
 Vestenkamp, Maren Nielsdotter, II, 54
 Vestesen, Christen, kontrollør, II, 138
 Viborg, Abigail, II, 128
 Viborg, Anne Cathrine, II, 128
 Viborg, Anne Margrethe, II, 128
 Viborg, Ellen Kirstine, II, 128
 Viborg, Frideriche, II, 128
 Viborg, Gyde, II, 128
 Viborg, Hans Olsen, forpagter, Lunds-gård, II, 128, 154
 Viborg, Hans Olufsen, rådmand, Nyborg, II, 126
 Viborg, Jens Erreboe, sognepr., Munkebo, I, 59, II, 113, 128
 Viborg, Maren, II, 9, 124, 128, 143, III, 27
 Viborg, Niels, forpagter på Sjælland, II, 126
 Viborg, Niels Hansen, II, 126, 128, III, 27
 Viborg, Oluf, II, 128
 Viborg, Peter, sognepr., Henne, II, 128
 Viborg, Peter, pers. kapellan, Dalby, III, 25
 Vichede, kornet, II, 159
 Vidkier, Peter, II, 168
 Vidkier, Thomas, Fraugdegård, II, 168
 Viger, Jens, købmand, II, 156
 Vindfeldt, Martin, kaptajn, II, 162
 Winther, provst i Thy, II, 124, III, 17
 Vinther, Friderich, gartner, Steensballe, II, 70
 Vinther, Jens, kapellan, II, 69
 Winther, Rasmus, provst, Ørbæk, III, 17
 Vinther, Søren, kapellan, II, 70, 126
 Vinther, Ulrich Frederik, II, 71
 Vittinghof af Scheel, Charlotte Sophie, Scheelenborg, I, 84
 Vittinghof af Scheel, Friderich, Scheelenborg, I, 16, 84
 Worm, Jacob, magister, II, 77
 Worm, Jens, leksikograf, II, 208
 Worm, Lambert, rektor, II, 77
 Wovern, Hans von, kapellan, Assens, II, 127
 Wæmning, Cathrine, II, 150
 Væneløs, sognepr., Døllefelde, II, 127
 Væneløs, Peder, II, 127
 Wøldike, Jeremias, professor, Sorø Akademi, I, 79

Wøldike, professor, Kbh. Universitet, I, 79, II,
65

Wøldike, Peter, provst, Haderslev, II, 65

Zeitz, Johan Christoffer, ritmester, II, 159

Zeuthen, Henrich, sognepr., Allested, II, 125,
III, 17

Zeuthen, Jens, sognepr., Allested, III, 17

Zeuthen, Matthias, amtsforvalter, Lolland, III,
17

Zeuthen, Niels, sognepr., Skamby, III, 17

Zeuthen, Peder, professor, Odense, III, 17

Zvitzau, Christen, Rørbæk, II, 80

Aagesen, klokker, Odense, II, 116

Aastrup, Marie, II, 124, III, 27

STEDREGISTER

Medtaget er alle stednavne i Bjerge herred og Kerteminde; i øvrigt kun stednavne, hvor der gives oplysninger om lokaliteten.

Historiske Huse i Kerteminde, 1989, giver oplysninger om alle ejendomme og ejere.

- Agedrup by og sogn I, 13, 31, 41, 57, 61, 63, 64,
III, 1f, 27
Assens I, 145, II, 60
Avnslev II, 172, 194
Baunegård II, 164
Bergen II, 11
Birkebjerg I, 14
Birkende by og sogn I, 12, 31, 41, 58, 76, 77
Biskopstorp, Skellerup sogn. I, 53
Bogensø I, 16
Bovense II, 172, 194
Brabæk I, 12
Brabækhuse I, 12
Brabækmølle I, 12
Brangstrup hvdg. Ringe sogn I, 2
Bregnør I, 11, 37, 54, 96, 219, 231f, 233, 234
Bregnør Marker (Alsom Mark, Mellem Mark,
Vejle Mark), II 232, 233
Broholm hvdg. Gudme sogn I, 3
Broholm, Brylle sogn I, 3
Broløkke hvdg. I, 14, 16, 17, 18, 34f, 51f., 91, 95,
II, 103, 134, 156, 227, 231
Bullerup I, 9, 13
Bullerup Mølle I, 13
Bøgebjerg I, 1
Bøgebjerg, Lille I, 17
Bøttigersholm hvdg., Norup sogn I, 38
Bådsbæk I, 17, 34-i, 143, II, 176, 177, 219
Dalby by og sogn I, 13, 31, 41, 60, 66, 72, 76, II,
124, 126, 128, III, 10, 11f, 23f
Dalby Præstegård I, 73
Damsbo hvdg., Jordløse sogn I, 3
Drejsma II, 174, 175, 176
Drigstrup by og sogn I, 7, 11, 31, 37, 41, 44, 55,
76, II, 58, 60, 61f., 66, 67, 71f, 79, 219f, 228,
232, 233, III, 4, 17f
Drigstrup Kirke I, 54, II, 182, 220f, 232
Drigstrup Marker (Langekærs mark, Svane-
kærs Mark, ØsterbjergsMark, Nyløkken) II,
225, 231
Dræby I, 11, II, 59
Dræbygård II, 59
Egensø I, 15
Elvedgård hvdg. Veflinge sogn I, 67
Eskebjerg I, 84
Flødstrup I, 8, II, 80, 172
Fraugde I, 8, II, 116
Fyns Hoved I, 9, 15, 16
Fåborg I, 145
Gedskov II, 175
Gedskov Hoved II, 102, 176
Gedskov Mark II, 176
Gedskov Mae II, 175
Gedskov, Lille II, 174, 175, 176
Geelsgyde II, 3
Grønlundgård I, 15
Hagendrup II, 97
Hersnap I, 14
Hersnap Mølle I, 14
Hertugens Skov I, 47
Hindemae hvdg., Skellerup sogn I, 53, 92
Hindsholm I, 7, 8
Hjortebjerg I, 66
Hofmansgave se Bøttigersholm
Holev I, 12
Holsegård, Brenderup sogn. I, 67
Horne II, 76
Hundslev I, 3, 11, 12, 34g
Hvedholm hvdg. Horne sogn I, 4
Hverringe hvdg. I, 3, 14, 15, 16, 17, 18, 34-f, 34h,
51, 71, 87f, 91, 95, II, 85, 103, 118, 123, 135,
178, 194, 224f, 227, 231
Hvileholm se Vilholm
Hytteballe I, 17
Jershav I, 13, 85., II, 135, 194
Juelsberg se Raschenberg og Baunegård
Juulskov hvdg. I, 65, II, 145, III, 13
Kalundborg II, 11

Kalvehave I, 47
 Kastel I, 47
 Kastrup I, 11
 Kauslunde bæk I, 9, II, 4
 Kejrup I, 11, 53, II, 99, 154
 Kerteminde by og sogn I, 8, 10, 31, 41, 42, 43,
 54, 55, 61, 62, 67 III, 3, 4f, 9, 16, 17f
 Kerteminde Enghaver II, 181
 Kerteminde Fed I, 34-i, 178, 193
 Kerteminde Fiskergade II, 2, 5
 Kerteminde Fiskergade nr. 20 II, 113
 Kerteminde Fjord I, 34-i,f, 37, 40
 Kerteminde Galge II, 180
 Kerteminde Hindsholm Port II, 3f, 172
 Kerteminde Kamperhoug II, 2
 Kerteminde Kilder II, 174
 Kerteminde Kirke I, 54, 55, II, 6, 21, 43f, 182,
 183, 213, 233
 Kerteminde Klintevej II, 193f
 Kerteminde Jorder II, 175f, 182
 Kerteminde Landbroen II, 170
 Kerteminde Langebro I, 34-i, 37, II, 20, 140,
 170, 172
 Kerteminde Langebro Port II, 3f
 Kerteminde Langegade II, 1, 5
 Kerteminde Langegade nr. 1A, II, 121
 Kerteminde Langegade nr. 2, II, 7, 114, 144
 Kerteminde Langegade nr. 3, II, 136, 143
 Kerteminde Langegade nr. 5, (bl. a. amtets
 Magazingård) II, 6, 55, 114, 129, 130, 138
 Kerteminde Langegade nr. 7, II, 114
 Kerteminde Langegade nr. 6-8, II, 105, 120
 Kerteminde Langegade nr. 9, II, 125
 Kerteminde Langegade nr. 10, II, 112
 Kerteminde Langegade nr. 11-13, II, 117, 137
 Kerteminde Langegade nr. 23, II, 37, 144
 Kerteminde Langegade nr. 26, II, 111, 122
 Kerteminde Langegade nr. 30, II, 138
 Kerteminde Langegade nr. 31-33, II, 116
 Kerteminde Langegade nr. 32, (byens
 Magazingård) II, 6, 113, 138
 Kerteminde Langegade nr. 35, II, 153
 Kerteminde Langegade nr. 37, II, 36, 124, 144
 Kerteminde Langegade nr. 38, II, 7, 113
 Kerteminde Langegade nr. 39-41, II, 112, 124,
 148
 Kerteminde Langegade nr. 40, II, 115, 146
 Kerteminde Langegade nr. 42, II, 148
 Kerteminde Langegade nr. 43-45, II, 147
 Kerteminde Langegade nr. 44, II, 117, 121, 126,
 191
 Kerteminde Langegade nr. 46, II, 150
 Kerteminde Langegade nr. 48-50, II, 125
 Kerteminde Langegade nr. 55, II, 7, 110, 112,
 167
 Kerteminde Langegade nr. 81-87, II, 8, 141, 154
 Kerteminde Lung II, 181
 Kerteminde Magazingård, byens, se Lange-
 gade nr. 30-34
 Kerteminde Magazingård under Odense amt,
 se Langegade nr. 5
 Kerteminde Magazinstræde II, 138
 Kerteminde Munkebo Port II, 3f, 180
 Kerteminde Møgdyinger II, 178
 Kerteminde Møller II, 55, 172,
 Kerteminde Planen II, 2
 Kerteminde Præstegade II, 2, 5
 Kerteminde Præstegade nr. 2, II, 8
 Kerteminde Præstegade nr. 18, II, 151, 152
 Kerteminde Præstegade nr. 34-40, II, 2
 Kerteminde Præstegade nr. 64, II, 152
 Kerteminde Ramsherred II, 2
 Kerteminde Rebslagerbane II, 180
 Kerteminde Red II, 189
 Kerteminde Rådstue II, 6, 21
 Kerteminde Skanser II, 180
 Kerteminde Skibbro II, 20, 170, 171
 Kerteminde Skole I, 77, II, 6, 21, 80, 82, 207
 Kerteminde Strandgade II, 1, 5, 138f
 Kerteminde Strandgade nr. 2, II, 111, 121, 126
 Kerteminde Strandgade nr. 3, II, 115
 Kerteminde Strandgade nr. 12-14, II, 144, 145
 Kerteminde Strandgrund II, 170
 Kerteminde Stratenborg II, 139
 Kerteminde Søbrøcke se Skibbro
 Kerteminde Søndergade se Fiskergade
 Kerteminde Sønderstræde II, 2, 5
 Kerteminde Torv II, 2
 Kerteminde Tyrejord II, 182
 Kerteminde Vestergade II, 1, 5
 Kerteminde Vestergade nr. 5, II, 143
 Kerteminde Vestergade nr. 6, II, 112, 137
 Kerteminde Vestergade nr. 8, II, 156
 Kerteminde Vestergade nr. 12, II, 1, 120

Kerteminde Vestergade nr. 25, II, 1, 120
 Kertinge I, 93, 132 f., 137, II, 59, 156
 Kiel se Østergård
 Kikkenborg I, 17
 Kirsinge I, 84
 Klarskov I, 12, 53, 92, II, 66, 169
 Klintebjerg, Skeby sogn I, 38
 Kohaugen se Vejlevang
 Kraggården I, 14
 Kærby I, 11, 38, 94, 132, 137, II, 104, 182, 183, 187, 226f, 233, 234
 Kærby Marker (Hyls Mark, Mellem Mark, Lungs Mark) I, 10, II, 173, 182, 225, 228f, 231, 233
 Kølstrup by og sogn I, 10f, 31, 34-g, 41, 54, 56, 57, 61, 63, 64, 76, 95, II, 57, III, 1f, 5, 12, 13, 27
 Ladby II, 3
 Ladby Mark I, 135
 Landsvejle I, 35, 38
 Langedild, II, 234
 Langeskov Kro III, 10
 Langeskov Ting I, 50, 53
 Langø I, 15
 Lille Viby I, 11, II, 183, 233
 Lille Viby Marker (Beskkær Mark, Ellekær Mark, Lille Mark), II, 225, 228, 230f
 Lindsgård I, 13
 Lindved hvdg., Stenløse s. I, 2
 Lungsgård hvdg. I, 13, 34-f, 62, 85f, 91, 97, II, 79, 81, 92, 104, 128, 135, 136, 154, 156, 174, 178, 193f, 224f, 227f, 230, 231, III, 4
 Lungsgård Klint, I, 8, II, 4, 174, 201, 204
 Lungsgård Skovhuse, I, 13
 Lungsled I, 138, 143
 Lykkegård I, 17, II, 118
 Marslev by og sogn I, 11, 31, 41, 58, 76, II, 114, 206
 Marslev Præstegård I, 74
 Martofte I, 15, 76
 Mesinge by og sogn. I, 14, 31, 34-h, 37, 41, 44, 54, 59, 66, 67, 76, 79, 91, II, 128, 157, 207, 219, 220, 231, III, 11, 15
 Mesinge Mølle I, 14
 Mesinge Præstegård I, 73
 Mesingeborg I, 47
 Middelfart I, 146
 Midskov I, 14, 38
 Midskov Odde I, 9
 Mosegård I, 13
 Munkebo by og sogn. I, 11, 31, 37f, 41, 58, 67, 76, II, 76, 113, 123, 128, 220, 232, 233, 234, III, 27
 Munkebo Præstegård I, 56, III, 9
 Måle I, 17, 83, 89, II, 77, 135
 Nonnebjerggård I, 12
 Nordskov I, 15
 Norge II, 11
 Norup, Norup sogn II, 25
 Nyborg I, 37, 62, 63, II, 17, 113
 Nyborg Latinske Skole I, 76, 82, II, 80
 Nyborg Kirke I, 82
 Nyborg Slot II, 111
 Nørre Lyndelse II, 64
 Odense I, 37, 42, 140f, II, 24f
 Odense Fjord I, 34-j, II, 23f
 Odense Hospital I, 34-g, II, 85, 225
 Odense Gymnasium II, 227f
 Over Kærby, se Kærby
 Raschenberg II, 164
 Rastrup II, 3
 Revninge by og sogn I, 13, 31, 41, 57, 66, 68, 76, II, 56, 79, 114, 208, III, 8f
 Risinge I, 65, II, 125, 136, III, 13
 Romsø I, 17, II, 133, 134, 135, 152, 154
 Rynkeby by og sogn I, 12, 31, 34-g, 41, 57, 66, 68, 76, II, 112 116, 123, 129, 130, 137, 187, III, 2, 8f
 Røgerup I, 50
 Rønninge I, 8
 Rørbæk I, 92, II, 80, 92, 151, 227
 Rørbæk Mølle II, 4, 173
 Rågelundgyde, Åsum sogn II, 3
 Salby I, 14
 Sanderumgård hvdg., Davinde sogn I, 92
 Saphisborg Slot I, 15
 Skenderupgård I, 84, II, 59, 60
 Scheelenborg I, 14, 15, 16, 34-f, 34-h, 84, 91, II, 135, 194
 Seden I, 8, II, 24
 Sellebjerg I, 12, 92, II, 80, 103, 159
 Skellerup II, 119
 Skibhus II, 24
 Skiftemosehuset I, 9

Skoven I, 17
Skovsbo I, 12, 34-f, 95, II, 129
Snave I, 16, 34-h
Snavegård I, 17
Snekkeled II, 234
Sprogø II, 133
Stavreshoved I, 9
Stejlebjergs Buske II, 174, 175, 176, 177
Stejlehøj I, 15
Stige I, 140f, II, 24
Stubberup by og sogn I, 15, 31, 34h, 41, 60, 66,
III, 11, 23f
Svendborg I, 145
Tiselholt hvdg. Vejstrup sogn II, 128
Tornø I, 11, II, 25
Torslundegård I, 14
Trellerup I, 11
Tvinde I, 12
Tøjstrup hvdg., Ryslinge sogn II, 124, 126, 128

Tårup I, 14, 38, II, 104
Tårup Mark I, 39, 228
Ullerslev I, 8, II, 80, 172
Ulriksholm hvdg. I, 11, 84, 91, 95, II, 224, 227f,
234
Urup I, 12, 166
Vejle I, 9
Vejlevang I, 143, II, 174, 175, 176, 186
Vejrupgård I, 9, 12
Vester Kærby I, 13, 76
Viby by og sogn I, 9, 16, 31, 41, 60, 63, 70, 72,
76, 88, 89, II, 112, 140, 142, 155, III, 6
Viby Præstegård I, 56, 63, 76
Viby Mark I, 47
Viby Mølle I, 126
Vikkelsø I, 11
Vilholms Mølle I, 12
Vissenbjerg I, 4
Østergård I, 11, II, 59

EMNEREGISTER

Emneregisteret er et supplement til indholdsfortegnelsen og medtager derfor normalt ikke henvisninger til de kapitler, der særskilt behandler de pågældende emner.

NATUR

Jordens beskaffenhed, I, 7, 94
Regn, I, 7
Oversvømmelser, I, 15, 34i f, 37, 134
Luftens sigtbarhed mm, I, 8, 73

EJENDOMSFORHOLD

HOVEDGÅRDE

Jordtilligende, I, 91f, 224f, 227f, 230f, 231f
Købspriser, I, 12, 17, 85, 92
Lodtrækning om, I, 87
Nybyggeri, I, 84, 86
Brande, I, 85
Nedlagte landsbyer og gårde, I, 11, 12, 13, 84

ENESTEDGÅRDE/SELVEJERGÅRDE

Antal, I, 11, 12, 13, 16, 18, 93
Købspriser, I, 92
Brand, II, 135

PRÆSTEGÅRDE PÅ LANDET

Nybyggeri, I, 74
Brande, I, 56, 63, 73, III, 1
Byggemåde, I, 14, 73

KIRKER

Ejere, I, 11f
Hovedreparationer og større ændringer, II, 44,
46, 54, 57, 87, 97, 222
Katolske levn, Kristi Grav, II, 53, 57

LANDSBYER

Tilhørsforhold og størrelse, I, 10, II, 224, 227,
230, 231
Jord på andre landsbyers marker, II, 228, 233
Byggemåde, I, 14

BYHUSE

Byggemåde, II, 1, 5
Værdi og købspriser, II, 5f
Nybyggeri, II, 87, 110, 111, 113, 114, 115, 116,
120, 139, 145, 147, 150, 156
Større istandsættelser, II, 113, 126, 136, 139,
144, 145, 151

OFFENTLIGE BYGNINGER

Nybyggeri, II, 4 (byporte), 82 (skole), 88
(rådhus), 171 (skibbro)

OFFENTLIG FORVALTNING

EMBEDSMÆND OG ANDRE OFFENTLIGT ANSATTE, GENERELT

Kongens udnævnelsesret, I, 55, 67, II, 222, III,
5, 7, 19
Godsejernes udnævnelsesret, I, 11f, 55, II, 100,
222, III, 18, 24
Valg af embedsmand (provst), I, 56, 62, 65f, 67,
III, 3, 15
Embedsmand gifter sig med formandens enke,
II, 49, 113, 140, 223, III, 7, 18
Embede varetages af fuldmægtig/stedfortræ-
der, I, 51, 62, 66, II, 68, 94, 96, 97, III, 3, 10
Embedsmand søger afsked, I, 67, II, 100
Embedsmand afstår embede, II, 98, 102, 103
Embedsmand fradømmes embede II, 66, 99,
100, 108

EMBEDSMÆND OG ANDRE OFFENTLIGT ANSATTE

Der er ikke medtaget henvisninger til ansatte, der er beskrevet i særskilte kapitler
Kertemindepræst og -kapellans indtægt II, 56,
58f, 60, 61f, 66, 67, 68f, 71f, 84, 96, 222f, III,
21
Rynkebypræsts indtægt, III, 10

Vibypræsts indtægt, I, 70
Kertemindepræsts og -kapellans arbejdsdeling,
II, 68, 72f, III, 21
Herredsfogder, Hindsholm, I, 46, 50, 93, 94
Herredsskrivere, Hindsholm, I, 46, 94
Birkedommere, Scheelenborg birk, I, 50, 53,
103, 144
Herredsfogder, Bjerger herred, I, 53
Birkedommere, Ulriksholm birk, I, 54,
Birkeskrivere, Ulriksholm birk, II, 129
Retsbetjentes løn II, 13, 99, 100f, 102f
Toldere og toldbetjentes løn II, 8, 105, 107, 111,
138
Søbryggereskriver, II, 157
Postmestres indtægt, II, 108f
Kæmner, II, 118, 157
Overformynder, II, 97, 114, 123, 157
Kirkeværger, II, 56, 97, 114, 125, 148, 157, 173
Kordegner, II, 83, 84, 128
Organist, II, 8, 56, 83, 125
Kantor, II, 83
Klokker, II, 56, 83, 118
Præstens medhjælper, II, 157
Fattigforstander II, 97, 105, 148, 157, 173
Skoleholder i Kerteminde, II, 83
Skoleholder i Revninge, II, 56, 114
Degn i Mesinge, II, 157
Degn i Viby, II, 155
Degn i Drigstrup, indtægter, II, 80, 223
Degne, indtægter, II, 85
Brandinspektør, II, 157, 158
Sprøjtemester, II, 157
Strålemester, II, 157
Musikur for Kerteminde og Hindsholm, II, 78

KONGEMAGT

Kongebesøg, I, 64, 69, 70, II, 36, 98, 144, III, 10

KERTEMINDES FORVALTNING

Købstadsrettigheder og love, I, 138f, 144f, II, 2,
31, 37, 89, 95, 100, 101, 102, 170f, 174f, 198
Gæld, II, 13
Skade lidt ved landgang 1659, II, 20, 35f, III, 7
Tilbagegang, I, 136f, II, 2, 7f, 10, 16f
Fremmede liebhavere mangler græsgang, II,

165

FORSVAR OG KRIGE

Svenskekrigene, I, 68, 81, II, 16 f, 22f, 35, 53,
81, 92, 94, 109, 113, 115, 133, 138, 173, 234,
III, 7, 9, 10
Store Nordiske krig, II, 126, 131 (Dannebrogss
forlis), 142, 152
Forsvarsværker, II, 180

RETSVÆSEN

Scheelenborg birk for vidt udbredt, I, 51f
Retssager, verdslige, II, 106, 178f, 193f, III, 10;
gejstlige, II, 61, 207, III, 9, 10
Mord, II, 64, 99, 105, 129, 156, III, 20
Rettersteder, I, 15, II, 105, 129, 180

SKATTEVÆSEN

Landmåling, fejl i, I, 5, 34g, 34h, 43, 44, II, 184f
Hartkornoppgørelser, I, 18, 34f
Kapitelstakster, II, 21, 207
Skatteansættelse, Drigstrup, II, 226, Lille Viby,
II, 231
Skatter og afgifter, I, 42, 69, II, 12f, 20f, 83, 175f,
182
Konsumtion, told, I, 146, II, 12, 37
Havneafgifter II, 171f

KIRKE

Kerteminde kirkes indtægter og udgifter, II,
55, 182f

UNDERVISNING

Latinskole, II, 80, 207, III, 6, indtægter, II, 67,
77, 80, 96, udgifter, II, 56
Dansk skole, II, 82
Undervist hjemme, III, 14, 23

FATTIGVÆSEN

Gaver til de fattige, II, 88, 96, 211f, 216f, III, 27
Gratis øl og brød til de fattige, II, 105

ORDENSVÆSEN

Sognepoliti efterlyses, I, 75

POSTVÆSEN

Postgang til Odense II, 10

BRANDVÆSEN

Brandslukning, I, 74

ENERGI- OG VANDFORSYNING

Kilder, II, 174

Brønde, II, 174, 223, 234

Møller (vejr-, vand-, heste-), I, 10f, 18, II, 4, 96, 172f

Brænde og tørv, I, 97, II, 151, 233

VEJE

Forløb, II, 3

Beskaffenhed, I, 34i, 36f, 97, II, 1, 4, 200, 203f, 219, 220

Forsøg på lukning af landevej, II, 194f

HAVN

Havnens beskaffenhed, II, 170

Skibbroens istandsættelse, II, 96, 171

ERHVERV

HANDEL OG SKIBSFART

Handel, I, 137, II, 10f, 24f, 30f, 115, 170

Kerteminde som Odense lade- og losseplads, I, 42, II, 24f

Opdagelse af sejlrende i Odense Fjord, II, 25f

Torvedag, II, 2

Skibsfart, II, 10f, 115, 130, 146, 151, 171

Skibenes antal og art, II, 10f, 170

Skibsbygning, II, 130, 146, 150, 180

Forlis, II, 120, 123, 131, 144, 151f, 156

Fyrtårn, I, 133

FISKERI

Fiskeri, I, 96, II, 10f, 188, 234

Fiskearter, II, 98, 189f

LANDBRUG

Godsejeres behandling af fæstebønder, I, 15, 16, 88f, 93

Hoveri, I, 89, 93, II, 224f, 227, 230, 231

Foregangsmand blandt bønder, II, 229

Karakteristik af bønder, I, 89, 135, II, 226, 229, 231, 232

Afgrøder, I, 39f, 94, II, 186f, 229, 233

Gødning, II, 178, 228, 233

Ukrudtsfrie kornmarker, II, 229

Foldudbytte, II, 187

Fordele ved trevangsbrug, II, 226

Oprettelse af mindre løkker, II, 225, 232, 233

Indhegning af marker, II, 225, 233f

Gærder, sten, I, 95, tang, I, 95, II, 233

Mejeridrift, I, 15, 17, II, 134, 151

Plov, ny, II, 188

Plovfabrikation, II, 188

Tørvefremstilling, II, 226

Inddæmning, I, 38f, II, 104

GARTNERI OG HAVEBRUG

Frugt og urtehave, I, 95, II, 5, 181

SKOVRUG

Skove mangler, I, 94

B E F O L K N I N G

ANTAL OG ERHVERV

Folketal, I, 18, 31, 145, II, 9

Erhvervssammensætning, II, 8

INDVANDRERE

fra Norge, II, 101, 115, 166, III, 14

fra Island II, 206

fra Hertugdømmerne, II, 106, 112, 133, 154

fra Sverige, II, 77, 94, 114, 146, 152, 153

fra Tyskland, II, 144, 145, 162, 166

fra Irland, II, 168

UDVANDRERE

til Norge, II, 102, 119, 122, 129, 130, 131, 136, 137, 138, 145, 169

til Hertugdømmerne, II, 126

til Sverige, II, 146

til Rusland, II, 161

“Gav sig på de lange rejser”, II, 120, 126, 135, 142, 147, 151

SYGDOMME

Sygdomme, pest II, 50, 59, 66, 76, 85, 91, III, 4, sprinkler, II, 70, 79, 114, andet, I, 67, II, 60, 62, 68, 98, 105, 106, 116, 142, 153, 163, 167, III, 8, 15, 23, 26, 27

Arbejdsulykker, II, 150, 234, III, 26

Helbredelse, II, 69, 70, 150, 167

OMGANGSFORMER, SÆD OG SKIK

Fester og forlystelser, I, 64, 96, II, 97, 120, 132,
158, 233, III, 13, bilag I

Stridigheder, II, 64, 105, 106, 158

Nidvise, II, 139

Undlade at bruge binavn for at virke borgerlig,
II, 110

M E N T A L I T E T

ØVRIGHED

Forhold til kongemagt og fædreland, I, 1f, 39,
69, 70, 72, 86, II, 18f, 36f, 39f, 67, 71, 88, 144,
III, 19

RELIGION

Gudstro, II, 63, 64, 65f, 71, 74, 77, 86, 87, 88, 89,
99, 100, 105, 106, 114, 115, 116, 130, 142,
145, 150, 167, 213, 216, 232f, III, 20, 21, 22,
24, 26

Overtro, II, 129

MORAL

Rosværdige forhold, I, 2, 68, 78, 89, II, 48, 54,
61, 63, 68, 83, 84, 86f, 97, 100, 102, 105, 119,
126, 145, 146, 229, 232, III, 7, 25

Dadelværdige forhold, I, 63, 64, 75, II, 61, 62f,
64, 78, 82, 84, 107, 143, III, 20

SKØNHEDSOPFATTELSE

Hvad er smukt, I, 97, 135, II, 4, 5, 126, 136

FORVENTNINGER

Syn på nutid og fremtid, I, 136, II, 7f

Syn på fortid, I, 96, 136f, 14f, 24f,

Forventet livslængde, sin bedste alder, II, 95,
III, 12, høj alder, I, 61, 86, II, 49, 152, 155

D I V E R S E

Fortidige oplysninger går tabt, I, 56, II, 109f,
III, 1f

Ordtydning, I, 47 (Kerteminde), 131f (Hinds
holm)

Gamle borge og slotte, I, 15, 47

Oldtidsminder, II, 234

